

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.693>
<https://orcid.org/0000-0002-8993-5835>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Kristina Mažeikaitė

Kultūros poveikis ekonominei ir socialinei plėtrai

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Ekonomika (S 004)

VILNIUS 2024

Disertacija rengta 2019–2024 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas – doc. dr. Algirdas Bartkus (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004). Nuo 2020-11-01 iki 2024-09-30.

Mokslinė vadovė – prof. dr. Asta Mikalauskienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004). Nuo 2019-10-01 iki 2020-10-31.

Gynimo taryba:

Pirmininkas – prof. dr. Tomas Baležentis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004).

Nariai:

doc. dr. Giedrė Dzemydaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004),

doc. dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004),

prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, H 001),

doc. dr. Andriy Stavytskyi (Kijevo nacionalinis Taraso Ševčenkos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, S 004).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2024 m. lapkričio mėn. 15 d. 12 val. Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto 417 auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9. II rūmai, Vilnius, Lietuva, tel. +370 5 236 6126; el. paštas evaf@evaf.vu.lt.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir VU interneto svetainėje adresu: <https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.693>
<https://orcid.org/0000-0002-8993-5835>

VILNIUS UNIVERSITY

Kristina Mažeikaitė

The Impact of Culture on Economic and Social Development

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Economics (S 004)

VILNIUS 2024

The dissertation was prepared between 2019 and 2024 at Vilnius University.

Academic supervisor – Assoc. Prof. Dr. Algirdas Bartkus (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004, 2020-11-01–2024-09-30).

Academic supervisor – Prof. Dr. Asta Mikalauskienė (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004, 2019-10-01–2020-10-31).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairman – Prof. Dr. Tomas Baležentis (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Giedrė Dzemydaitė (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004);

Assoc. Prof. Dr. Agnė Laužadytė-Tutlienė (Vilnius University, Social Sciences, Economics, S 004);

Prof. Dr. Gintautas Mažeikis (Vytautas Magnus University, Humanities, Philosophy, H 001);

Prof. Dr. Andriy Stavytskyi (Taras Shevchenko National University of Kyiv, Social Sciences, Economics, S 004).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 12:00 noon on 15 November 2024 in Room 417 of the Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University.

Address: Saulėtekio 9, 2nd building, Vilnius, Lithuania.

Tel. +370 5 236 6126; e-mail: evaf@evaf.vu.lt.

The text of this dissertation can be accessed at the at the library of Vilnius University, as well as on the website of Vilnius University:

www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

SANTRUMPOS

EK – Europos Komisija

ES – Europos Sąjunga

EVRK – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius

KKI – kultūros ir kūrybos (kūrybinės) industrijos

KPD – Kultūros paveldo departamentas

KRF – Kultūros rėmimo fondas

LKC – Lietuvos kino centras

LKT – Lietuvos kultūros taryba

LPK – Lietuvos profesijų klasifikatorius

LRFM – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

LRKM – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

LRKT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LSD – Lietuvos statistikos departamentas

LR BP – Lietuvos Respublikos bendrasis planas

MKO – meno kūrėjų organizacijos

NPP – Nacionalinis pažangos planas

NVO – nevyriausybinių organizacijų

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas

SGKI – Savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas

SGI – Savivaldybių gerovės indeksas

STRATA – Vyriausybės strateginės analizės centras

LSI – Lietuvos savivaldybių indeksas

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija

VDA – Valstybės duomenų agentūra

TURINYS

SANTRUMPOS	5
TURINYS.....	6
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	8
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	11
PRIEDŲ SĄRAŠAS	13
ĮVADAS.....	14
1. KIEKYBINIS KULTŪROS APLINKOS ĮVERTINIMAS, SUDARANT SAVIVALDYBIŲ KULTŪROS INDEKSĄ	30
1.1. Literatūros apžvalga	33
1.1.1. Kultūrinis kapitalas.....	34
1.1.2. Kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI)	41
1.1.3. Kultūros vartojimas	51
1.1.4. Kultūrinės aplinkos aproksimavimas indeksais.....	53
1.1.5. Kultūros duomenų šaltiniai.....	61
1.2. Kiekybinio kultūros aplinkos įvertinimo, sudarant savivaldybių kultūros indeksą, metodologija ir duomenys.....	63
1.2.1. Indeksuose taikomos rodiklių aproksimavimo strategijos ..	65
1.2.2. Savivaldybių kultūros indekso sąsajos su kultūros politikos tikslais ir prioritetais	79
1.2.3. Savivaldybių kultūros indekso duomenų atranka ir grupavimas.....	88
1.2.4. Savivaldybių kultūros indekso metodologiniai sprendimai 104	
1.3. Savivaldybių kultūros indekso rezultatai.....	107
1.3.1. Savivaldybių kultūros indekso ir subindeksų rezultatų palyginimas	108
1.3.2. Savivaldybių kultūros indeksas ir savivaldybių klasteriai	120
1.3.3. Savivaldybių kultūros indekso rezultatų patikimumo vertinimas.....	129
1.4. Kiekybinio kultūros aplinkos įvertinimo dalies apibendrinimas .	144
2. KULTŪROS POVEIKIS EKONOMINEI PLĖTRAI.....	147
2.1. Literatūros apžvalga ir metodologiniai kultūros poveikio ekonominei plėtrai vertinimo aspektai.....	147
2.1.1. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja	148
2.1.1.1. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja (teorinės prielaidos)	148

2.1.1.2. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja (empiriniai pavyzdžiai iš literatūros analizės).....	153
2.1.2. Statistikos metodų taikymo, tiriant kultūros poveikį ekonominei plėtrai apibendrinimas.....	175
2.2. Kultūros poveikio ekonominei plėtrai empirinis tyrimas	181
2.2.1. Duomenys ir kultūros aproksimavimas.....	181
2.2.2. Tiesioginio kultūros poveikio ekonominei plėtrai tyrimo metodologija ir rezultatai	184
2.2.2.1. Kultūros kintamųjų priežastinio poveikio pagal Granger socialiniams ir ekonominiams kintamiesiems vertinimas	185
2.2.2.2. Socialinių ir ekonominių kintamųjų priežastinio poveikio pagal Granger kultūros kintamiesiems vertinimas	192
2.2.2.3. Panelinis VAR modelis	203
2.2.3. Netiesioginio kultūros poveikio ekonominei plėtrai tyrimo metodologija ir rezultatai	211
2.3. Kultūros poveikio ekonominei plėtrai dalies apibendrinimas	215
3. KULTŪROS POVEIKIS SOCIALINEI PLĖTRAI.....	218
3.1. Literatūros apžvalga ir metodologiniai kultūros poveikio socialinei sričiai matavimų aspektai	219
3.1.1. Kultūros poveikis socialiniam kapitalui	219
3.1.2. Kultūros poveikis individo gerovei	226
3.1.3. Statistikos metodų taikymo kultūros poveikio socialinei sričiai įvertinti apibendrinimas	233
3.2. Kultūros poveikio socialinei sričiai empirinis tyrimas.....	236
3.2.1. Duomenys ir metodologija.....	236
3.2.2. Dalyvavimo kultūroje ir socialinių charakteristikų ryšio grafinė analizė.....	239
3.2.3. Dalyvavimo kultūroje ir socialinių charakteristikų ryšio empirinė analizė	246
3.3. Kultūros poveikio socialinei sričiai dalies apibendrinimas.....	251
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	253
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	259
PRIEDAI	269
SUMMARY	333
PADĖKA.....	408
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	409
TRUMPOS ŽINIOS APIE DISERTANTĘ.....	411

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kultūriniam kapitalui apibrėžti naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	39
2 lentelė. KKI produktų sukuriamas tarpinis vartojimas.....	47
3 lentelė. Kultūros ir kūrybinėms industrijoms (KKI) apibrėžti tyrimuose naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	49
4 lentelė. Dalyvavimui kultūroje ir kultūros vartojimui apibrėžti tyrimuose naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	52
5 lentelė. SGKI sub-indeksai ir jų svoriai	60
6 lentelė. Indeksų apžvalga	76
7 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso rodiklių sąrašas.....	91
18 lentelė. Subindeksų ir SKI palyginimas, 2022 m.	111
19 lentelė. Subindeksų ir SKI žemėlapių palyginimas, 2022.....	114
20 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso reikšmės pagal savivaldybių klasterius, 2021–2022.....	122
21 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso vidutinės reikšmės pagal apskritis, 2022 m.....	124
8 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso kultūros organizacijų subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	130
9 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso kūrėjų subindekso rodiklių koreliacinė matrica	131
10 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso finansavimo kultūrai subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	132
11 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso kultūros makroekonomikos subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	133
12 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	134
13 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	135
14 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso pokyčių grupės subindekso rodiklių koreliacinė matrica.....	136
15 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso rodiklių koreliacinis ryšys su subindeksais ir indeksu	137
16 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso subindeksų koreliacinė matrica.....	140
17 lentelė. Indekso sudarymo galimi privalumai, rizikos ir rizikų sprendimo būdai savivaldybių kultūros indekse	142
22 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	155

23 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	161
24 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	167
25 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	171
26 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	173
27 lentelė. Atskirų tyrimų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu ir reprezentuojančių skirtingas metodikas, apibendrinimas.....	177
28 lentelė. Tyrimų ir metodų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu, apibendrinimas	179
29 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas kultūros kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su ekonominiu ar socialiniu kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius	186
30 lentelė. Kultūros kintamųjų, darančių priežastinį poveikį pagal Granger atskiriems priklausomiems kintamiesiems, skaičius pagal šalis	191
31 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas socialinio / ekonominio kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su atskiru kultūros kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius (vertintas socialinių / ekonominių rodiklių poveikis kultūrai)	193
32 lentelė. Socialinių / ekonominių kintamųjų, kurie turi priežastinį pagal Granger ryšį su kultūros kintamaisiais, skaičius pagal šalis.....	196
33 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas priežastinis ryšys pagal Granger tarp kultūros ir ekonominių / socialinių kintamųjų, skaičius (nepriklausomai nuo vėlavimo).....	199
34 lentelė. Panelinio VAR modelio rezultatai (dviejų etapų bendrasis momentų metodas (angl. Two-Step Generalized Method of Moments (GMM)).....	204
35 lentelė. Panelinio VAR modelio su egzogeniniu kintamuoju rezultatai (dviejų etapų GMM (two-step GMM))	208
36 lentelė. Apskaičiuotų modelių rezultatai	214
37 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	220
38 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	222
39 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	228
40 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas.....	230
41 lentelė. Tyrimų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu ir reprezentuojančių skirtingas metodikas, apibendrinimas.....	233
42 lentelė. Tyrimų ir metodų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu, apibendrinimas	234
43 lentelė. Tiesinių tikimybinių modelių rezultatai, kur x – kultūros veiklose linkę dalyvauti gyventojai (fiktyvus kintamasis)	247

44 lentelė. Tiesinių tikimybinių modelių rezultatai, kur x – kultūros veiklose aktyviai dalyvaujantys gyventojai (fiktyvus kintamasis)	248
45 lentelė. Tiesinio tikimybinio modelio rezultatai, y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi su papildomu kintamuoju.....	250

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Loginė disertacijos struktūra	28
2 pav. Kultūros sąvokų ryšio schema	31
3 pav. Kultūros (kultūrinio kapitalo) apibrėžtis per kultūros ir su ja susijusias sritis bei galimus rezultatus	33
4 pav. Kultūrinio kapitalo struktūra	37
5 pav. Kultūrinio kapitalo susiformavimo ir palaikymo mechanizmas	38
6 pav. Kultūros ir kūrybinių industrijų struktūros schema: turinys, procesai (funkcijos) ir rezultatai – dimensijos	43
7 pav. KKI ekonominio poveikio rodiklių analizės modelis	45
8 pav. Kultūros sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriamą pridėtinę verte, proc.	45
9 pav. Užimtų gyventojų skaičius ir pokytis kultūros sektoriuje, tūkst. (įtrauktos visos ekonominės veiklos rūšys, priskirtos KKI)	46
10 pav. Kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio sudedamosios dalys ir jų svoriai. Sudaryta autorės, remiantis	58
11 pav. Lietuvos miestų palyginimas pagal kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankį. Sudaryta autorės, remiantis	59
12 pav. Šalies strateginiuose dokumentuose identifikuojami kultūros tikslai / prioritetai	85
13 pav. Subindeksų sklaidos diagramos, skirstiniai ir koreliacijų matrica (2021 m. duomenys)	103
14 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas, 2021–2022 m.	118
15 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas, 2021–2022 m.	123
16 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas pagal apskritis, 2022 m.	125
17 pav. Savivaldybių kultūros indeksas. Didžiųjų miestų palyginimas, 2021–2022 m.	126
18 pav. Kultūros dedamąją papildyto ekonomikos augimo modelio struktūros: bazinis ir su galimų tarpusavio sąveikų įvertinimu	155
19 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai	163
20 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai	169
21 pav. Pagrindiniai regioninės raidos modelio keliai	172
22 pav. Modelio su instrumentiniais kintamaisiais aprašymas	180
23 pav. Kultūros kintamųjų poveikio dažniai šalyse: 1 – poveikis užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokyčio kintamajam, 2 – poveikis BVP augimo tempo, proc. kintamajam, 3 – poveikis realus darbo produktyvumo 1 asmeniui, proc. pokyčio kintamajam, 4 – poveikis mokslininkų ir inžinierių dalies nuo populiacijos, proc. kintamajam	190

24 pav. Komponenčių šaknų matrica (Roots of the companion matrix). Panelinis VAR.....	206
25 pav. Hofstede 6 dimensijų modelio kintamųjų atlaidumas / laisvumas ir individualumas ryšys.....	207
26 pav. Hofstede 6 dimensijų modelio kintamųjų atlaidumas / laisvumas ir neapibrėžtumo vengimas ryšys	208
27 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai	225
28 pav. Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Klausimas: „Dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie mano pasididžiavimo būti Lietuvos piliečiu (-e)“, 2023 m., Lietuva.....	239
29 pav. Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Klausimas: „Dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie mano pasididžiavimo būti Lietuvos piliečiu (-e)“, 2023 m., Lietuva.....	240
30 pav. Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą, proc., 2023 m., Lietuva.....	241
31 pav. Dalyvavimas kultūroje ir savanorystė. Gyventojų, kurie yra dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje, dalis, proc., 2023 m., Lietuva.....	242
32 pav. Dalyvavimas kultūroje ir atvirumas. Gyventojų, manančių, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, dalis, proc., 2023 m., Lietuva.....	243
33 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Esu labiau kūrybingas (-a) todėl, kad dalyvauju kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose“, 2023 m., Lietuva.....	243
34 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Esu labiau kūrybingas (-a) todėl, kad dalyvauju kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose“, 2023 m., Lietuva.....	244
35 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Ar save galėtumėte pavadinti kūrybingu žmogumi?“, 2023 m., Lietuva	244
36 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Ar, sakytumėte, kad Jūsų savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams Jūs asmeniškai turite...“, 2023 m., Lietuva	245
37 pav. Dalyvavimas kultūroje ir asmeninis laimės suvokimas. Klausimas: „Ar Jūs galėtumėte apie save pasakyti, kad, apskritai imant, Jūs per pastaruosius 12 mėn. buvote...?“, 2023 m., Lietuva.....	246

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas Kultūros ir kūrybinių industrijų sudedamosios dalys	269
2 priedas Kūrybinės ekonomikos produktų grupės	270
3 priedas EVRK kodų, Valstybės duomenų agentūros priskiriamų kultūros ir kūrybinių industrijų veikloms, sąrašas	272
4 priedas Schwartz kultūros modelio pricipinė schema	275
5 priedas Kanados gerovės indekso dedamosios.....	276
6 priedas Kanados gerovės indekso dedamosios „Laisvalaikis ir kultūra“ rodikliai	277
7 priedas UNESCO identifikuojami kultūros rodiklių duomenų šaltiniai..	278
8 priedas Socialinio klimato indeksas 2018–2022 m.	279
9 priedas Kultūros politikos priemonėmis siektini NPP tikslai.....	280
10 priedas Esamų kultūros rodiklių ir šaltinių Lietuvoje apžvalga	283
11 priedas Profesionalaus meno kūrėjų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv., 2021–2022 m.....	318
12 priedas Meno mėgėjų kolektyvų skaičius, tenkantis tūkst. gyv., 2021–2022 m.....	319
13 priedas Savivaldybės biudžeto išlaidų kultūros paslaugoms dalis visame biudžete, proc., 2021–2022 m.	320
14 priedas 2021 m. savivaldybių kultūros indekso dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso rodiklių koreliacinė matrica	321
15 priedas 2022 m. savivaldybių kultūros indekso analizė rodiklio lygmeniu. Kultūros įmonių duomenys (pagal juridinio kodo registracijos vietą).....	322
16 priedas Subindeksų ir SKI reitingų palyginimas pagal savivaldybes, 2022 m.....	326
17 priedas Namų ūkių išlaidų poilsiui ir kultūrai grafikai: nestacionari ir stacionari formos	328
18 priedas Šalių, kuriose fiksuojamas kultūros kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su ekonominiu ar socialiniu kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius.....	330

IVADAS

Aktualumas. Klausimai, kaip įvertinti kultūros situaciją kiekybiškai ir kaip pamatuoti jos daromą poveikį, nėra nauji, o pastaraisiais dešimtmečiais stebimas jų intensyvėjimas (Bucci, Sacco ir Segre, 2014; Tubadji ir Pelzel, 2015). Kultūros poveikio ekonominei ir socialiniai plėtrai vaidmuo vertinamas tiek politiniu, tiek moksliniu lygiais. Kultūros ir kūrybos sektoriai politiniuose prioritetuose neretai minimi kaip itin svarbūs šalių ekonomikai, regionų raidai, ir visuomenės gerovei, o kultūros sritis suprantama kaip horizontaliai veikianti, t. y. ne tik kaip svarbi atskira sritis, bet kaip sąveikaujanti su kitomis ir per sąveiką galinti prisidėti tiek prie ekonominės, socialinės ar aplinkos sričių pažangos (Europos Komisija, 2018; Hosagrahar, 2017; OECD, 2023). Plačiausiai vertinamas kultūros poveikis yra pristatomas UNESCO (Ellis *et al.*, 2019), nurodant kultūros sąsajas su darnaus vystymosi tikslais. UNESCO kultūros poveikis identifikuojamas keturiomis kryptimis: aplinkai ir atsparumui (angl. *Environment and resilience*, vertinamas kultūros poveikis kultūriniam ir natūraliam paveldui, urbanistinei aplinkai), klestėjimui ir pragyvenimui (angl. *Prosperity and livelihood*, vertinamas kultūros indėlis į įtrauktesnę ir darnią ekonomiką), žinioms ir gebėjimams (angl. *Knowledge and skills*, vertinamas kultūros poveikis žinioms ir įgūdžiams, įskaitant vietos žinias ir kultūrinę įvairovę), įtraukčiai ir dalyvavimui (angl. *Inclusion and participation*, vertinamas kultūros indėlis į socialinę sanglaudą, įtraukties, dalyvavimo skatinimas, prieinamumo, teisių ir galimybių dalyvauti bei ekspresijos laisvės užtikrinimas) (Ellis *et al.*, 2019).

Horizontalus kultūros poveikis akcentuojamas ir Europos Sąjungos strateginiuose dokumentuose. Europos Komisija (EK) pažymi, kad prie 2019–2024 m. numatytų politinių prioritetų, tokių kaip: siekis tapti neutralaus poveikio klimatui žemynu, gyventojų prisitaikymo prie skaitmeninio amžiaus, žmonėms tarnaujančios ekonomikos plėtros (socialinio sąžiningumo ir gerovės siekimo), vienodų galimybių visiems kūrimo ir kt., įgyvendinimo gali prisidėti kultūros ir kūrybos sektorius, o Europos Vadovų Taryba atkreipia dėmesį į potencialą per kultūrą ir švietimą kurti darnios visuomenės ir patrauklios (įtrauktesnės ir teisingesnės) Europos Sąjungos viziją (Europos Komisija, 2018). 2018 m. EK priėmė Naująją Europos kultūros darbotvarę, kurioje taip pat akcentuojamas kultūros potencialas skatinti naujoves, kūrybiškumą, tvarių darbo vietų kūrimą bei teigiamai veikti Europos visuomenę, jos ekonomiką ir tarptautinius santykius. Naujojoje Europos kultūros darbotvarkėje numatomi trys strateginiai tikslai, susiję su socialiniu, ekonominiu bei išoriniu aspektais. Kitaip tariant, skatinama pasitelkti kultūros

galią ir kultūros įvairovę siekiant socialinės sanglaudos ir gerovės (pvz., skatinti visuomenių kultūrinius pajėgumus ar KKI sektoriaus specialistų judumą), remti kultūra grindžiamą kūrybiškumą švietimo ir inovacijų, darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo srityse (pvz., puoselėti kultūros ir kūrybos pramonei palankias ekosistemas, tarpsektorinį bendradarbiavimą, skatinti įgūdžius, kurie reikalingi kultūros ir kūrybos sektoriuose, įskaitant skaitmeninius, verslumo, tradicinius ir specializuotus), stiprinti ES tarptautinius kultūrinius santykius (pvz., skatinti kultūrą ir kultūrų dialogą siekiant taikių santykių bendruomenės viduje) (Europos Komisija, 2018). Galiausiai ES Tarybos 2023–2026 m. darbo plane, kuris numato detalesnius kultūros politikos formavimo ES lygmeniu prioritetus, be dėmesio kultūros srities operatoriams (menininkams, kultūros ir kūrybos industrijų organizacijoms) akcentuojamas ir kultūros platesnis vaidmuo: poveikis visuomenės gerovei, tarptautiniams ryšiams, diplomatijai, sektorių žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai ir pan. (Europos Komisija, 2024).

Lietuvos strateginiuose dokumentuose taip pat akcentuojamas svarus kultūros vaidmuo prisidedant prie šalies pažangos. Pavyzdžiui, Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ pabrėžiamas kultūros / kūrybiškumo (kaip asmens vertybių rinkinio) aktualumas kuriant šiuolaikišką, sumanią ir pilietišką visuomenę, konkurencingą ir socialiai atsakingą ekonomiką ir pan. (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo, 2012). Horizontalus kultūros srities vaidmuo įtvirtintas ir 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane, kur numatomas kultūros, prisidedančios prie sumanios visuomenės, ekonomikos ir sumanaus valdymo kūrimo bei darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo, vaidmuo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020). Galiausiai kultūros politikos horizontalumo principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatyme, kuris įsigalios nuo 2025 m. (Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2024). Teigiama, kad kultūros politika yra tiesiogiai susijusi su kitomis valstybės politikos sritimis, todėl sprendimai susijusiose valstybės politikos srityse turėtų būti priimami įvertinus su jais susijusius kultūros veiksnius ir kultūros politikos sprendimus (Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2024). Minėtame įstatyme išskiriamos atskiros sritys, kaip: aplinkos, ekonomikos ir inovacijų, krašto apsaugos, regionų plėtros, socialinės apsaugos, sveikatos, švietimo ir mokslo, užsienio politikos, žemės ūkio bei kitos sritys, su kuriomis kultūros sritis yra susijusi ir gali prisidėti prie jų pažangos. Pavyzdžiui, nurodoma, kad kultūros ir kūrybinės industrijos kuria ekonominę vertę ir yra svarbus veiksnys,

skatinantis kitų sričių inovatyvumą, kultūra gali stiprinti visuomenės atsparumą vidaus ir išorės grėsmėms, dėl kurių kyla pavojus Lietuvos valstybingumui, kultūrinė diplomatija gali būti įrankiu Lietuvos teigiamo įvaizdžio formavimui, o dalyvavimas kultūroje gali mažinti socialinių problemų riziką, kurti socialinius ryšius, kurie teigiamai veikia asmens sveikatą ir pan.

Disertacijos temos aktualumą įrodo ir atskirų mokslininkų atliekami tyrimai, kuriuose analizuojamas kultūros poveikis ekonomikai, socialiniam kapitalui, regionų raidai, individo gerovei ir kt. (Granato, Inglehart and Leblang, 1996; Romer, Jamieson and Pasek, 2009; Alesina and Giuliano, 2010; Grossi *et al.*, 2011; Tubadji, 2013; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Azevedo, 2016; Anheier *et al.*, 2017; Laužikas *et al.*, 2020). Tačiau daugeliu atveju kultūros situacijos išmatavimas, jos naudos apskaičiavimas yra sudėtingi dėl duomenų trūkumo, sudėtingo kokybinio turinio transformavimo į skaitines reikšmes ar pačios kultūros sąvokos pločio, neapibrėžtumo. Neretai kultūra suprantama labai bendrai, kaip: religija ar pasitikėjimas (Bucci, Sacco ir Segre, 2014).

Kita vertus, egzistuojantis empirinis kultūros poveikio tyrimų laukas yra nenuoseklus, atskiros kultūros poveikį vertinančios studijos yra teoriškai nesusijusios (Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015; Pusevaitė *et al.*, 2021). Todėl nors tiek politiniu, tiek moksliniu lygiais sutinkama, kad kultūra veikia ekonomines ir socialines sritis, o jos vertės gavėjais yra kiekvienas visuomenės pilietis (Lehman, Fillis ir Wickham, 2021), jos pačios situacijos apibrėžties ir poveikio kiekybinių matavimų tyrimų laukas nėra platus.

Galima pastebėti, kad kultūros veiksniai dažniau analizuojami tyrimuose, susijusiuose su verslo, vadybos modeliais. Kaip atkreipia autoriai (Castellani, 2019), tyrėjai, analizuojantys vadybos temas, gerokai anksčiau nei ekonomistai atkreipė dėmesį į kultūrinių skirtumų įtaką ir XX a. pab. kultūros dėmuo buvo pilnai įtrauktas į organizacijų teoriją (kalbant apie strategijas, vadybą). Viena iš priežasčių, kodėl ekonomistus gali dominti / domina kultūros sritis ekonominiuose tyrimuose yra bandymas atsakyti į tokius klausimus, kaip: kas lemia šalių ekonomikų skirtumus, ar individų elgsenos skirtumus nuo ekonominių teorijų prielaidų (Castellani, 2019). Paprastai atsakant į šiuos klausimus teigiama, kad kultūra / kultūros situacija gali būti veiksniumi, kuris formuoja individo elgseną (teikiamus prioritetus) ir nuo kultūros aplinkos priklauso, koks bus individo požiūris į darbą, švietimą, taupymą, neapibrėžtas situacijas ir pan. Per individų ar jų grupės elgseną kultūriniai veiksniai gali daryti poveikį ekonomikai (Alesina ir Giuliano, 2010; Tabellini, 2010).

Viena iš sričių, kur kultūros sritis iki šiol nebuvo pakankamai įvertinta, yra ekonomikos augimo modeliai. Anot mokslininkų, šiuolaikinė socio-ekonominė plėtra priklauso nuo žymiai daugiau parametrų negu modernioje augimo modelių teorijoje nurodoma (Bucci, Sacco ir Segre, 2014; Tubadji, 2014). Švietimas / išsilavinimas ir sveikata rado savo vietą augimo modeliuose, tuo tarpu kultūros dėmuo neįtraukiamas visai arba įtraukiamas fragmentiškai (Tubadji ir Pelzel, 2015). Visgi kultūrinė produkcija ir jos socialinis bei ekonominis poveikis įvairiems ne rinkos aspektams, tokiems kaip informacinis ir motyvacinis poveikis inovacijoms, darniam vystymuisi, ar vietos identiteto, kuris skatina tiesiogines užsienio investicijas, kūrimas, yra svarbi augimo teorijos dalis, į kurią autoriai skatina atkreipti dėmesį (Bucci, Sacco and Segre, 2014). Kultūra tampa svarbia siekiant suprasti post-industrinę raidą, ir panašu, kad taps vis svarbesne ateityje (Bucci, Sacco ir Segre, 2014). Pritaikius kultūra pagrįstos socio-ekonominės raidos modelį empiriniuose tyrimuose gaunami rezultatai: teigiamas kultūros srities poveikis darbo rinkos lankstumui, teigiamas poveikis visuomenės gerovei, laimės pojūčiui (JAV valstijų tyrimas) (Tubadji ir Pelzel, 2015).

Kita vertus, kultūros aplinkos (kultūros situacijos regioniniu lygmeniu) kiekybinis įvertinimas, jos poveikio ir naudos pagrindimas yra ypatingai svarbus valstybės kultūros politikos kontekste. Valstybei skirstant ribotus išteklius tarp sričių, neretai svarbiausiu argumentu tampa kaštų-naudos analize pagrįsti argumentai. Tuo tarpu, kaip pastebi tyrėjai (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b; Lehman, Fillis ir Wickham, 2021), kadangi kultūros aplinką / situaciją bei naudą sunku pamatuoti ir įvertinti, neretai ši sritis nustumiama į pakraščius ar apskritai ignoruojama, svarstant, kaip geriausiai paskirstyti ribotus valstybės išteklius. Tai lemia ir tai, kad neretai kultūra traktuojama tik kaip subsidijuojama sritis, nekurianti grąžos. Atitinkamai, kalbant apie kultūrą, dažniau keliamas klausimas, ar investuoti, ar ne į ją viešuosius pinigus, arba koku mastu, tačiau dažniausiai kultūra nevertinama, kaip pati galinti būti reikšmingu ekonominės vertės šaltiniu (Bucci, Sacco ir Segre, 2014). Yra įprasta manyti, kad kultūra nėra būtinai reikalinga sritis, arba suprantama kaip tokia sritis, kurią sau galima leisti, kai yra tvarus ekonomikos augimas ir, priešingai, nuosmukio metu valstybės ar regionų išlaidos kultūros paslaugoms yra vienos iš pirmųjų, kurios mažinamos, nes manoma, kad pinigai, išleisti kultūrai, neturi didelio anticiklinio poveikio ekonominės veiklos lygiui (Bucci, Sacco ir Segre, 2014). Tuo tarpu autoriai pabrėžia, kad kultūros srities poveikis gali būti labai platus: nuo individo gerovės iki nelygybės, nusikalstamumo mažinimo ar teigiamo poveikio socialiniam vystymuisi (Tubadji ir Nijkamp, 2015)¹.

Lietuvos atveju kultūros poveikio socialinėms ir ekonominėms sritims tema tyrinėta itin fragmentiškai, o nuoseklių tyrimų apskritai nėra. Visgi pateikus modelį, kaip įvertinti kultūros situaciją ar jos pokyčius bei naudą šalies gerovei, būtų galima suformuluoti argumentus politikos formuotojams dėl išlaidų kultūros paslaugoms optimalumo arba prioritetinių kultūros politikos krypčių, siekiant optimaliai ir efektyviai panaudoti ribotus valstybės finansus. Pavyzdžiui, iki 2021 m. Lietuvos Kultūros rėmimo fondo (KRF) dydis priklausė nuo akcizo pajamų, gautų už parduotus alkoholinius gėrimus ir apdorotą tabaką (3 proc.), taip pat lėšų, gautų iš loterijų ir azartinių lošimų mokesčio (10 proc.) (LRS, 2007). KRF dydis kiekvienais metais skirdavosi (galėjo didėti arba mažėti) ir tai apsunkindavo ilgalaikių kultūros politikos tikslų įgyvendinimo planavimą. Tačiau nuo 2021 metų, pasikeitus Lietuvos kultūros tarybos įstatymui ir LKT administruojamų lėšų (buvusių KRF) sudarymo tvarkai, kultūros finansavimo dydis priklausys nuo Seimo sprendimo (LRKT, 2020). Kyla klausimas, kokiais argumentais remiantis, bus formuojamas LKT administruojamas biudžetas. Apskritai, klausimas, kiek investuoti į kultūrą bus ypatingai aktualus ir postkovidiniu laikotarpiu bei įtemptoje geopolitinėje situacijoje, kai teks spręsti dėl investicijų dydžio ir lėšų perskirstymo tarp politikos sričių (Lehman, Fillis ir Wickham, 2021). Tokiais atvejais ypatingai aktualiu tampa ne tik politinis horizontalaus kultūros vaidmenio įvardijimas, bet ir kiekybinis kultūros aplinkos / situacijos įvertinimas, kuris leidžia nustatyti kiekvieno regiono ar, Lietuvos atveju, savivaldybės kultūros aplinkos stipriąsias ir silpnąsias vietas bei planuoti aktualias investicijas (siekiant maksimaliai efektyviai panaudoti ribotus finansinius išteklius), tiek kultūros poveikio pagrindimas (pavyzdžiui, vertinant geopolitinės grėsmės svarbiomis tampa pilietiškumo, bendruomeniškumo vertybės, kurias gali skatinti ir kultūros aplinka).

Tyrimo problematika. Pirma, Lietuvos lygiu egzistuoja kultūros duomenų fragmentiškumas ir reikšmingos spragos. Oficialios statistikos portale sisteminami kultūros duomenys neatliepia šiuolaikinės kultūros raidos. Atitinkamai, tai lemia, kad ir kitų sričių matavimuose, pavyzdžiui, sudarant Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės indeksą, kultūra reprezentuojama neaktualiai (LR FM, 2022a), o kituose matavimuose kultūros sritys rodikliai apskritai nėra įtraukiami (pavyzdžiui, savivaldybių gerovės indeksas) (VPAI, 2022b, 2022a). Kartu vieningoje sistemoje esančių duomenų trūkumas neleidžia priimti geriausių sprendimų dėl tolimesnės kultūros politikos raidos prioritetų ar pamatuoti taikytų instrumentų efektyvumo. Kitaip tariant, Lietuvos lygiu egzistuoja skirtingos kultūros sritys rodiklių duomenų bazės (ne visada viešai prieinamos), todėl kultūros

situacijos visapusiškas įvertinamas reikalauja ne tik didelių laiko kaštų, bet ir kompetencijų agreguojant duomenis. Todėl dažniausiai kiekvienos institucijos duomenys naudojami tik lokaliai.

Kita vertus, nepaisant to, kad egzistuoja atskiri Lietuvos savivaldybių indeksai, kultūros srityje tokio indekso iki šiol sudaryto nebuvo. Todėl įgyvendinant regioninę kultūros politiką remiamasi atskirais rodikliais, o visumos įvertinimas tampa ribotu. Kita vertus, egzistuojančios kultūros srities duomenų spragos neleidžia tiksliai atsakyti į klausimus, kaip: kiek egzistuoja profesionalaus meno kūrėjų Lietuvoje, kiek yra kultūros organizacijų ir pan. Nors kultūros politikos instrumentai, skirti tiek meno kūrėjams, tiek organizacijoms, yra numatomi.

Duomenys gali aktualizuoti sritį, t. y. atkreipti dėmesį į srities generuojamą naudą visuomenei ir taip pagrįsti valstybės investicijų į ją svarbą arba, atvirkščiai, duomenų apie sritį trūkumas gali nustumti ją į politines paraštes. Todėl ilgainiui nusistovėjusi paradigma, kad kultūra yra neišmatuojama sritis, neturinti nuoseklių duomenų gali lemti menkesnį politikų dėmesį ir ribotas investicijas. Tai galima pagrįsti remiantis Regionų kultūros plėtros planais, kuriuos rengia Regionų plėtros tarybos (Kauno regiono plėtros taryba, 2023). Juose kultūrai skiriamas menkas vaidmuo, dažniausiai susijęs su turizmu ar atskirų infrastruktūrinių objektų tvarkymu. Kitaip tariant, kultūra nėra suvokiama kaip viena iš svarbių savivaldybės valdymo sričių, galinčių prisidėti prie socialinių rezultatų ar savivaldybės patrauklumo, skatinančio ir ekonominius rezultatus.

Antra, nėra nusistovėjusios vieningos kultūros sąvokos. Kultūra apibrėžiama per kultūrinį kapitalą (kultūrinės nuostatos ir vertybės), kultūros ir kūrybinės industrijas, kultūros vartojimą ar sudėtinius indeksus, kuriais apjungiamos atskiros kultūros srities sudedamosios dalys. Net ir pasirinkus vieną kultūros sąvokos kryptį, pavyzdžiui, kultūrinis kapitalas, autoriai ją reprezentuoja skirtingais rodikliais. Todėl tai apsunkina rezultatų palyginimą ir platesnius apibendrinimus dėl kultūros poveikio išmatavimo.

Trečia, vertinant kultūros poveikį ekonominei ar socialinai plėtrai, nepaisant tyrimų gausos, stebimas vis kitų metodų, duomenų rinkinių ar pasirinktų lokacijų vertinimas, kas neleidžia daryti išvadų apie visumą: ar poveikis fiksuojamas tik atskiroje šalyje, ar gali būti aktualus visoms Europos šalims ir pan. Be to, daugelis tyrimų remiasi skerspjūvio duomenimis, kur eliminuojamas vėlavimo poveikis. Tikėtina, kad kultūros srities poveikis turėtų būti ne vienašalis, o juntamas su vėlavimu. Tad egzistuoja trūkumas tyrimų, kuriuose būtų sujungiamas kultūros poveikio matavimas su Europos šalių paneliniu duomenų rinkiniu. Atitinkamai ir Lietuvos lygiu stokojama

aktualių kultūros poveikio įvertinimo modelių, kurių rezultatai būtų svarbūs LR kultūros ministerijai ar kultūros politiką įgyvendinančioms institucijoms.

Darbo objektas – kultūros situacijos ir kultūros poveikio ekonominei ir socialinei plėtrai įvertinimas ir išmatavimas.

Darbo tikslas – vertinant Lietuvos ir Europos šalių duomenis sudaryti atskirus modelius, kurie leistų kiekybiškai įvertinti kultūros situaciją, bei išmatuoti kultūros poveikį ekonominei ir socialinei plėtrai.

Darbo uždaviniai:

1. remiantis mokslinėje literatūroje skiriamais kultūros aspektais bei tarptautinių organizacijų ataskaitomis, apibrėžti kultūros sąvoką ir kultūros situacijos / aplinkos vertinimo būdus;
2. atlikti kiekybinį kultūros situacijos / aplinkos vertinimą Lietuvos regionų pavyzdžiu, sudarant savivaldybių kultūros indeksą;
3. išanalizavus mokslinę literatūrą, identifikuoti galimas kultūros poveikio ekonominei ir socialinei plėtrai kryptis ir apimtis bei nustatyti metodus, leidžiančius kultūros poveikio ekonominei ir socialinei plėtrai išmatavimus;
4. atlikti kultūros poveikio ekonominei plėtrai vertinimą Europos šalių pavyzdžiu – šalyse įvertinus kultūros situaciją / aplinką, sudaryti kultūros kintamuoju papildytus ekonomikos augimo modelius, kurie atskleistų kultūros situacijos poveikį ir apimtis ekonominei plėtrai;
5. atlikti kultūros poveikio socialinei plėtrai vertinimą Lietuvos pavyzdžiu – sudaryti modelius, kuriuose vertinamas kultūros, išreiškiamos per visuomenės dalyvavimo kultūroje įpročius, poveikis socialinei plėtrai, išreiškiamai per socialinio kapitalo (pilietiškumo, atvirumo ir kt.) ir subjektyvios individo gerovės (išreiškiamos per suvokiamą individo laimę) požyrius.

Metodai ir duomenų šaltiniai. Darbe buvo taikyti teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Mokslinės literatūros, tarptautinių organizacijų ataskaitų bei teisės aktų sintezė buvo pasitelkiama siekiant apibrėžti kultūros sąvoką, identifikuojant su nagrinėjama tema susijusius empirinius tyrimų metodus, jų privalumus ir trūkumus ar formuojant savivaldybių kultūros indekso struktūrą.

Sudarant kiekybinį kultūros aplinkos / situacijos įvertinimą Lietuvos regionų pavyzdžiu – savivaldybių kultūros indeksą, remiamasi Lietuvos institucijų duomenimis (12 duomenų šaltinių). Pagrindiniu duomenų šaltiniu yra Valstybės duomenų agentūra. Indeksą sudaro 40 skirtingų rodiklių, kurie agreguojami į 7 subindeksus. Standartizuoti ir normalizuoti rodikliai agreguojami pasitelkiant aritmetinį vidurkį, kuris leidžia atskirti kintamųjų

kompensacijas. 7 subindeksai į galutinį indeksą agreguojami taikant geometrinį vidurkį, kuris sumažina kompensavimo galimybes.

Atliekant kiekybinį kultūros aplinkos / situacijos įvertinimą Europos lygiu bei kultūros situacijos poveikio ekonominei plėtrai vertinimą, pasitelkiamas panelinis 28 Europos šalių 2005–2019 m. duomenų rinkinys. Duomenų šaltinis – Eurostat duomenų bazė. Įtraukiami 45 kultūros srities kintamieji ir 13 socio-ekonominių kintamųjų. Pirmiausia kiekvienos šalies lygiu vertinant skirtingas kultūros ir socio-ekonominių kintamųjų poras atliekama Granger priežastinio poveikio vertinimo procedūra. Nustačius, kad egzistuoja abipusis ryšys, sukonstruojamas kultūros indeksas, taikant pagrindinių komponentių analizę. Sukonstruotas kultūros indeksas, reprezentuojamas per pirmas dvi pagrindines komponentes, gali per kelis rodiklius aproksimuoti 45 kultūros kintamųjų tendencijas. Įtraukiant kultūros situaciją aproksimuojantį indeksą sudaromi modeliai, vertinantys tiesioginį ir netiesioginį kultūros poveikį ekonomikai. Tiesioginis kultūros poveikis ekonomikai vertinamas sudarant panelinį VAR modelį bei papildant panelinį VAR modelį su egzogeniniu kintamuoju. Netiesioginis kultūros poveikis ekonomikai vertinamas sudarant instrumentinio kintamojo modelį. Papildomai sudaryto modelio patikimumas vertinamas jį lyginant su paneliniais modeliais ir paneliniais modeliais su instrumentiniu kintamuoju (su kultūros dėmeniu ir be jo).

Vertinant kultūros poveikį socialinei plėtrai, remiamasi Lietuvoje atliekamo reprezentatyvaus, 3307 respondentų įtraukiančio *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis 2023 m.* tyrimo duomenimis (KOG institutas, 2024). Kultūros situacija reprezentuojama per visuomenės dalyvavimo kultūroje įpročius. Socialinė plėtra vertinama per subjektyvios individo gerovės, išreiškiamos per respondentų laimės suvokimą (ar jie sutinka, kad yra laimingi), bei socialinio kapitalo kintamuosius, kaip: atvirumas kitoms kultūroms, pilietinės nuostatos ir kt. Atlikus grafinę analizę, sudaromi tiesiniai tikimybiniai modeliai, apskaičiuojamos dalyvavimo kultūroje poveikio tikimybės socialiniams kintamiesiems.

Mokslinis naujumas ir tyrimo reikšmė. Mokslinį naujumą formuoja disertacijoje pasiūlytos tyrimų metodologijos, kurių pagrindu buvo galimybė kiekybiškai įvertinti kultūros situaciją / aplinką bei jos poveikį ekonominei ir socialinei plėtrai.

Pirma, sudaromas Lietuvos savivaldybių kultūros indeksas. Iki šiol Lietuvoje nebuvo vieningos metodikos, kuri leistų identifikuoti kultūros situacijos skirtumus tarp savivaldybių, įvertinti egzistuojančias spragas ir pasiekimus kiekvienoje savivaldybėje bei jų pokyčius laike. Kartu savivaldybių kultūros indeksas pateikia pagrindus Lietuvos kultūros

statistikos plėtotei, nes pristatomi pagrindiniai rodikliai, kurių stebėsena galėtų būti vykdoma per Valstybės duomenų agentūrą (pateikiami galimi apibrėžimai, susisteminti atskirų institucijų duomenų šaltiniai).

Antra, sudaromi ekonometriniai modeliai, pagrindžiantys tiesioginį ir netiesioginį kultūros aplinkos poveikį ekonominei plėtrai. Įprastai analogiškos temos tyrimai atliekami remiantis vienos šalies ir vieno laikotarpio duomenimis. Šioje disertacijoje sudaromi ekonometriniai modeliai, paremti Europos šalių paneliniu duomenų rinkiniu. Be to, pasiūloma strategija, kuri leidžia vieningai agreguoti kultūros situaciją kiekvienos Europos šalies lygiu ir įtraukiant vieną ar kelis kultūros indeksus į ekonometrinį modelį aproksimuoti platų kultūros lauką. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad disertacijoje pristatomos dvi skirtingos, praktinės kultūros situacijos aproksimacijos strategijos: savivaldybių kultūros indeksas (Lietuvos atveju) ir kultūros indeksai, gauti po pagrindinių komponentų analizės (Europos šalių atveju).

Lietuvos lygmeniu papildomai įvertinamas dalyvavimo kultūroje socialinis poveikis, kuris iki šiol nebuvo plačiai nagrinėtas. Verta paminėti ir tai, kad pateikiama detali literatūros sintezė, kurioje identifikuojamos tiek galimos kultūros sąvokos, kultūros situacijos kiekybinio įvertinimo būdai, tiek, priklausomai nuo pasirinktos kultūros sampratos, taikomas ekonometrinis modeliavimas. Egzistuojant kultūros srities neapibrėžtumui, ši susintetinta informacija gali tapti praktiniu atspirties tašku tolimesniems tyrimams.

Praktinė tyrimo reikšmė:

- tiek nacionaliniu, tiek Europos lygiu susiduriama su duomenų apie kultūrą spragomis. Taip yra dėl to, kad trūksta duomenų šaltinių arba esami duomenys apie kultūros situaciją yra prastos kokybės (Eurostat, 2022). Kiekybinis kultūros poveikio vertinimas gali paskatinti sistemingesnį duomenų apie kultūrą rinkimą. Tai būtų pagrindimas, kad kultūros sritis gali būti suskaičiuojami, o kultūros srities duomenų administravimas gali turėti aiškią praktinę naudą ir apčiuopiamų rezultatų. Sudarant savivaldybių kultūros indeksą pateikiamos praktinės gairės oficialios statistikos kultūros potėmės plėtrai, kad pastaroji atitiktų šiuolaikinę kultūros situaciją ir reprezentuotų ją aktualiai. Todėl disertacijos rezultatai galėtų būti aktualūs Valstybės duomenų agentūrai;
- tyrimo rezultatai yra aktualūs savivaldos lygmeniu: savivaldybių asociacijai, merams, jų politinėms komandoms, kultūros įstaigų vadovams, kultūros ekspertams ir bendruomenei. Savivaldybių

kultūros indeksas pateikia visapusišką kultūros situacijos vertinimą, kuris leidžia numatyti savivaldybės kultūros politikos prioritetus. Tai kartu yra argumentai kultūros bendruomenei, derintis su politikais savivaldos lygiu. Atnaujinant reguliariai pristatyto savivaldybių kultūros indekso rezultatus, galima būtų sekti kultūros politikos rezultatus;

- tyrimo rezultatai yra aktualūs politikams ir pagrindiniams kultūros politikos įgyvendintojams: pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, vidaus reikalų ministerijai, LR Prezidentūrai, Lietuvos kultūros tarybai, Regioninėms kultūros taryboms, Regioninėms plėtros taryboms. Tyrimo rezultatai leidžia įvertinti vykdomos regioninės kultūros politikos efektyvumą ir rezultatus bei numatyti būsimus prioritetus. Kartu tyrimas pagrindžia kultūros srities, kaip horizontalios (susijusios su kitomis sritimis), vaidmenį šalies raidos planavime: kultūra gali būti veiksniumi, padedančiu pritraukti aukštesnės kvalifikacijos žmogiškąjį kapitalą, ar gali būti veiksniumi, skatinančiu pilietiškumą, pasitikėjimą institucijomis, atsparumą priešiškų šalių propagandai. Kultūros politikos kontekste nuolat aktualiu klausimu išlieka, kaip pagrįsti valstybės investicijų į kultūrą naudą (tiek ekonominėms, tiek socialinėms sritims). Kiekybinis galimo kultūros poveikio įvertinimas gali būti aktualus politikos formuotojams, nurodant, koks, per kiek laiko pasireiškiantis, yra kultūros poveikis. Pateikiant įvertinimus dėl kultūros srities kuriamos naudos, galimi pagrįsti argumentai derybose dėl kultūros biudžeto planavimo;
- tyrimo rezultatai taip pat gali būti aktualūs mokslininkams, nes pateikiama susintetinta medžiaga, nurodomos galimos poveikio įvertinimo kryptys ir metodai.

Ginamieji teiginiai:

1. Galimas visapusiškas kultūros situacijos kiekybinis įvertinimas, apjungiantis skirtingas kultūros srities sąvokas. Sudarytas įrankis – savivaldybių kultūros indeksas, galėtų būti aktualiu politikos formuotojams ir socialiniams partneriams, numatant instrumentus kultūros situacijos gerinimui.
2. Kultūros situacijos dėmuo gali papildyti ekonomikos augimo modelius, kitaip tariant galima empiriškai pagrįsti kultūra paremtų ekonomikos augimo modelių aktualumą.
3. Kultūros situacija yra viena iš dedamųjų prisidedančių prie ekonomikos augimo. Kultūros situacija gali veikti ekonomikos

plėtrą tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai, pritraukdama aukštesnės kvalifikacijos žmogiškąjį kapitalą.

4. Kultūros sritis gali prisidėti prie socialinio kapitalo stiprinimo, subjektyvios individo gerovės, išreiškiamos per suvokiamą individo laimę.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida. Disertacijos apimtyje atliekami tyrimai pristatyti mokslinėje konferencijoje, kultūros ekspertams ir politikams, nacionalinėje ir regioninėje žiniasklaidoje, bei publikuoti tarptautiniuose moksliniuose, recenzuojamuose straipsniuose.

Pranešimas „Kiekybinis kultūros aplinkos regionuose įvertinimas: Lietuvos savivaldybių atvejis“ (angl. *Quantitative Assessment of Cultural Environment in Regions: The Case of Lithuanian Municipalities*) pristatytas 9-ojoje NoRSA konferencijoje (*Regional Outcomes of Global Challenges in the Nordic Countries*), 2024-05-02–03 (Vilnius, Lietuva). Pranešimas „Priežastinio kultūros poveikio socio-ekonominiams kintamiesiems vertinimas Europos valstybėse (angl. *Assesing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables in European Countries*) pristatytas 36-ojoje RSEP konferencijoje (*36th RSEP International Conference on Economics, Finance and Business*), 2024-09-24–25 (Madridas, Ispanija). Taip pat pristatytas pranešimas „Lyčių lygybė kultūros sektoriuje: moterų menininkų ekonominė ir emocinė būklė“ ES programos „Kūrybiška Europa“ biuro Lietuvoje ir Lietuvos kultūros instituto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Forumas „Lyčių lygybė kultūros sektoriuje“, 2023-04-06 (Vilnius, Lietuva).

Taip pat dalyvauta konferencijose, kurias organizavo Lietuvos kultūros taryba (2 konferencijos, 2023 m.), ar atskiros savivaldybių administracijos (Šiaulių m., Visagino sav., Zarasų r. sav., 2023–2024 m.) pristatant savivaldybių kultūros indekso rezultatus). Šių konferencijų metu savivaldybių kultūros indekso rezultatai pristatyti kultūros srities bei savivaldos politikams (kultūros ministerijos, LR Prezidentūros atstovams ir merams) bei kultūros ekspertams (kultūros įstaigų vadovams). Taip pat savivaldybių kultūros indekso rezultatai pristatyti LR Vyriausybės kultūros komiteto nariams (2023 m.). Kita tema – Lietuvos kultūros statistika – pristatyta ir nagrinėta LKT inicijuotoje diskusijoje kartu su Valstybės duomenų agentūros, LR kultūros ministerijos, Lietuvos kino centro ir Vyriausybės strateginės analizės centro STRATA atstovais (2022 m.).

Tyrimų rezultatai priimti publikavimui recenzuojamuose, moksliniuose žurnaluose. Straipsnis, pavadinimu „Kultūra grįstas ekonomikos augimas: empirinis pagrindimas“ (angl. *Culture-based Economic Development: The*

Empirical Evidence) priimtas publikavimui žurnale *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*. Straipsnis, pavadinimu „Priežastinio kultūros poveikio socio-ekonominiams kintamiesiems vertinimas Europos šalyse“ (angl. *Assessing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables in European Countries*), priimtas publikavimui žurnale *Journal of Interdisciplinary Economics*.

Tyrimo iššūkiai ir apribojimai. Pagrindinis tyrimo apribojimas yra susijęs su ribotu kultūros srities duomenų prieinamumu. Sudarant savivaldybių kultūros indeksą, reikšmingas darbo svoris tenka duomenų paieškai ir surinkimui, skirtingų šaltinių agregavimui, duomenų klaidų taisymui, kad būtų gautas siektinas rodiklis. Taip pat dalis duomenų nėra viešai prieinami. Tad juos buvo galima gauti per individualias užklausas (LR Kultūros paveldo departamentas, Valstybės duomenų agentūra, LKT ir kt.) bei vykdant savivaldybių administracijų apklausą. Su duomenų trūkumu susijęs ir kertinių, kultūros politikos sąvokų trūkumas, kaip „profesionalaus meno kūrėjas“, „kultūros organizacija“ ir kt. Todėl tyrimo metu buvo tiek sudaromos statistikoje galimos naudoti sąvokos, tiek identifikuojami prieinami duomenų šaltiniai, kuriais remiantis šios spragos galėtų būti bent iš dalies išspręstos. Pavyzdžiui, formuojant profesionalaus meno kūrėjo rodiklį, sujungti trijų šaltinių: Meno kūrėjų organizacijų, Lietuvos kultūros tarybos ir Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys. Ateityje, jei kitos institucijos pradėtų detaliau rinkti su profesionaliais meno kūrėjais susijusią informaciją, šaltinių sąrašą būtų galima papildyti Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos (LRKM), Lietuvos kino centro (LKC) ir kt. institucijų duomenimis (šiam etape to pasiekti nebuvo galima, nes LRKM meno kūrėjų duomenų nesistestina lokacijos aspektu, LKC duomenų neagreguoja).

Kitas duomenų sąlygotas apribojimas yra susijęs su *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo imties specifika – prieinami tik didžiųjų miestų savivaldybių duomenys, o kitų savivaldybių atveju (sudarant savivaldybių kultūros indeksą) buvo galima taikyti tik apskrities lygiu gautus rezultatus. Be to, *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimas atliekamas kas trejus metus, todėl indekse šios dalies duomenys taip pat keistųsi tik kas trejus metus. Visgi šie *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo sukelti apribojimai nėra esminiai, nes tikėtina, visuomenės nuostatos ar dalyvavimo kultūroje įpročiai nesikeičia labai greitai, todėl, darytina prielaida, kad trijų metų periodiškumas yra pakankamas.

Verta atkreipti dėmesį ir į kultūros srities duomenų atnaujinimo aspektus. Paprastai, kultūros duomenys oficialioje statistikoje atnaujinami su reikšmingu vėlavimu – iki metų.

Galiausiai sudarant savivaldybių kultūros indeksą koncentruotasi ties Lietuvos savivaldybių kultūros situacijos įvertinimu. Nebuvo įvertintos galimybės analogišką indeksą sudaryti kitų šalių regionų kultūros situacijos palyginimui. Visgi, savivaldybių kultūros indeksas fokusuojasi tiek Lietuvos kontekste aktualiais kultūros politikos įstatymais, galiojančiu reglamentavimu ir prieinamais duomenimis, todėl tikėtina, norint analogišką indeksą pritaikyti kitoms šalims būtų susiduriama su kiek kitu teisiniu reglamentavimu ir prieinamais duomenimis, kas galiausiai sąlygotų indekso modifikaciją.

Atliekant kultūros poveikio ekonominiam vystymuisi vertinimą, remiamasi Eurostat duomenų baze. Pagrindinis apribojimas, tai sąlyginai ribota laiko eilutė (daugeliu atveju duomenų laiko eilutė prasideda tik 2005 m.). Kita problema – tai įvairesnių rodiklių apie kultūrą trūkumas, pavyzdžiui, dauguma Eurostat prieinamų kultūros duomenų yra apie kultūros organizacijas, užimtumą kultūros sektoriuje ir pan., bet nėra duomenų apie kultūros paveldą, stokojama nuoseklios laiko eilutės apie dalyvavimą kultūroje. Remiantis Eurostat pateikiamais duomenimis, taip pat egzistuoja skirtingas duomenų prieinamumas atskirų šalių atžvilgiu, todėl tyrime pasitelktas nesubalansuotų panelinių duomenų rinkinys.

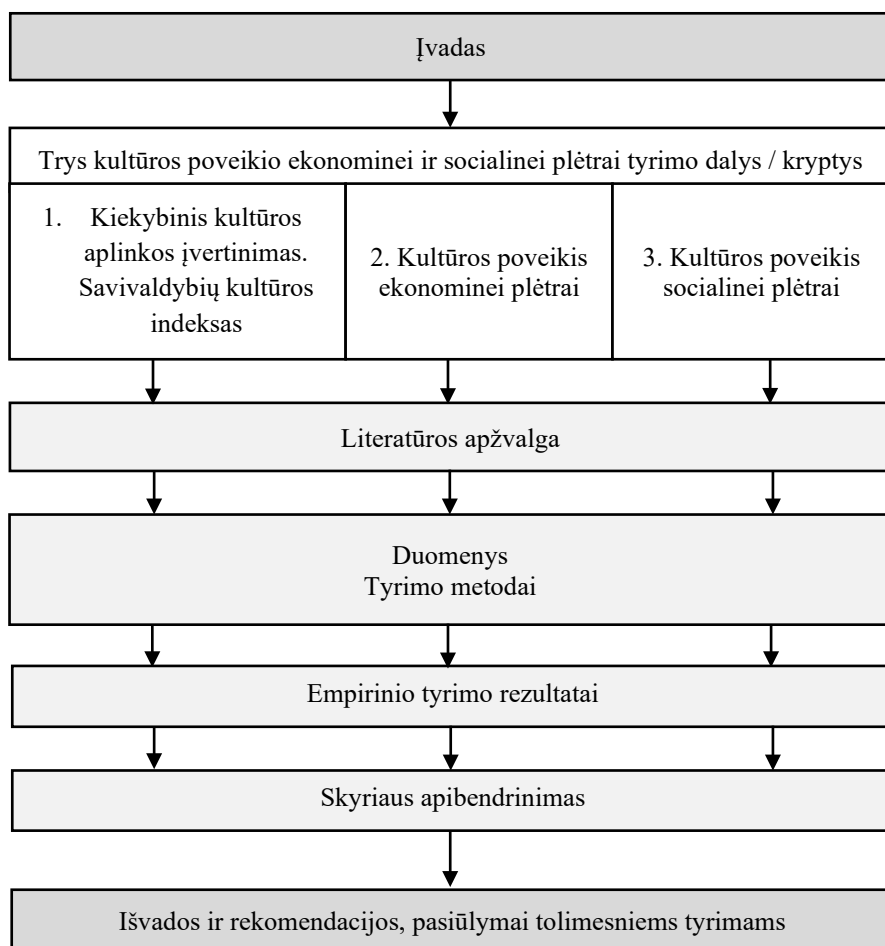
Atliekant kultūros poveikio socialiniam vystymuisi vertinimą, remtasi *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo duomenimis. Kadangi remiamasi antriniu duomenų šaltiniu, negalimas tikslesnių rodiklių ar formuluočių pasirinkimas. Atitinkamai, tai lemia, kad, pavyzdžiui, subjektyvios individo gerovės vertinimas galimas tik per vieną rodiklį, ar asmuo jaučiasi laimingas.

Pagrindinis disertacijos metu atliekamų tyrimų iššūkis – tai pačios kultūros srities neapibrėžtumas ir platumas. Tai atitinkamai lemia, kad ekonometrinių tyrimų, susijusių su kultūros sritimi laukas nėra pakankamai išplėtotas. Todėl iššūkiu buvo tiek kultūros srities aproksimavimo būdų pasirinkimas, tiek ekonometrinių modelių sudarymas. Geriausio modelio paieškos rezultatas – skirtingų modelių pristatymas ir aptarimas disertacijoje.

Darbo struktūra (uždavinių įgyvendinimas). Disertaciją sudaro trys pagrindiniai, tarpusavyje susiję skyriai (1 pav.). Disertacijos apimtyje į kultūros srities poveikio matavimus žiūrima visapusiškai: atsakoma, kokia gali būti kultūros sąvoka ir kaip kultūros situacija gali būti įvertinama, kaip gali būti matuojamas kultūros poveikis ekonominiam vystymuisi, kaip – socialiniam. Todėl iš vienos pusės būtų galima žiūrėti į šiuos tris skyrius, kaip

į nuoseklų dėstymą: 1) kultūros sąvoka, 2) kultūros situacijos poveikis ekonominiam vystymuisi, 3) kultūros situacijos poveikis socialiniam vystymuisi. Svarbiu disertacijos dalių aspektu tampa ne tik teorinis išsikeltų klausimų pagrindimas, bet ir siekis, teoriją pagrįsti empiriniais įrodymais, todėl visose trijose dalyse yra tiek teorinės (literatūros sintezės), tiek empirinės potėmės. Verta atkreipti dėmesį, kad kiekviename skyriuje taikomi skirtingi kultūros duomenų rinkiniai ir kultūros situacijos įvertinimo strategijos, kurios yra susiję su skirtingomis pirmame skyriuje apibrėžtomis kultūros koncepcijomis: kultūros kapitalas, kultūros ir kūrybinės industrijos, dalyvavimas kultūroje. Tai padeda į nagrinėjamą temą atsakyti visapusiškai.

Kartu būtų galima šiuos tris skyrius apibūdinti, kaip atskleidžiančius Europos lygmens, nacionalinio lygmens ir regioninio (savivaldos) lygmens analizes. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienoje dalyje pasitelkiami duomenys, kurie gali kokybiškiausiai atsakyti į keliamą klausimą. Pavyzdžiui, kultūros indeksas prasmingiausiai gali būti sudarytas remiantis Lietuvos duomenimis (savivaldos lygmeniu), nes yra objektyvi galimybė remtis ne tik oficialios statistikos duomenimis, bet ir per užklausas susisteminti nacionalinių įstaigų duomenis ar įtraukti papildomus institucijų apklausų duomenis (pavyzdžiui, disertacijos apimtyje buvo vykdyta savivaldybių administracijų apklausa). Tokio duomenų specifiškumo ir jų atitikties politiniams prioritetams kitų šalių atveju pasiekti nebūtų galima. Sudarant ekonominius modelius, palankiausiai ir aktualiausiai duomenų rinkiniu tampa Europos paneliniai duomenys: ilgesnė ir nuoseklesnė laiko eilutė nei Lietuvos atveju, pilnesnis kultūros rodiklių duomenų rinkinys, kuris leidžia stebėti vėluojantį kultūros poveikį, taip pat pasirinktas duomenų rinkinys leidžia atliepti kitų autorių tyrimų spragas (nevertinamas vėluojantis kultūros poveikis, nagrinėjant tik vieną šalį kyla klausimų, ar kultūros poveikis užfiksuojamas tik dėl tos šalies specifikos ar yra platesnis). Galiausiai vertinant kultūros srities poveikį socialiniam vystymuisi, nors ir remiamasi individo lygio duomenimis, situacija apibūdinama nacionaliniu lygmeniu. Tam parankūs Lietuvoje atliekamos visuomenės apklausos duomenys, kurie vienoje apklausoje apjungia tiek detalius dalyvavimo kultūroje duomenis, tiek gana plačias socialines charakteristikas.

1 pav. Loginė disertacijos struktūra (sudaryta autorės)

Pirmajame skyriuje pagrindinis dėmesys yra skiriamas kultūros srities apibrėžimui ir kultūros situacijos Lietuvos savivaldybių lygmeniu kiekybiniam įvertinimui. Šiame skyriuje apibendrinama mokslinė literatūra ir nustatomos tiek pagrindinės kultūros sąvokos, tiek kultūros sričiai aprašyti taikomi indeksai. Kita pirmojo skyriaus dalis skiriama kiekybinės kultūros situacijos įvertinimo metodologiniam pagrindui ir pačio savivaldybių kultūros indekso sudarymui, rezultatų pristatymui.

Antrasis ir trečiasis skyriai koncentruojasi ties kultūros poveikio ekonominei ir socialinei plėtrai vertinimu. Antrajame skyriuje didesnis dėmesys skiriamas tiesioginiam ir netiesioginiam kultūros srities poveikiui ekonomikos augimui įvertinti bei kultūros indekso, įvertinančio kultūros

situaciją Europos šalių lygmeniu, sukonstravimui. Trečiajame skyriuje vertinamas kultūros (tiksliau tariant, dalyvavimo kultūroje) poveikis socialiniams rezultatams – individo gerovei, išreiškiamai per asmens laimės suvokimą, pilietiškumui ir kt.

Visi trys skyriai sudaryti iš kelių kertinių dalių: kiekviename skyriuje pristatoma literatūros analizė tame skyriuje nagrinėjama tema, aprašoma metodologija ir duomenys, pristatomas empirinis tyrimas ir jo rezultatai. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiami apibendrinimai. Galiausiai disertacijos paskutinėje dalyje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, apjungiančios trijų skyrių svarbiausius rezultatus.

Disertacijos apimtis – 411 puslapių, joje pateiktos 45 lentelės ir 37 paveikslai. Disertacijoje cituojami 106 literatūros šaltiniai. Disertacijos priedų yra 18.

1. KIEKYBINIS KULTŪROS APLINKOS ĮVERTINIMAS, SUDARANT SAVIVALDYBIŲ KULTŪROS INDEKSĄ

Šio skyriaus pagrindinis tikslas yra atlikus literatūros analizę ir apibendrinus, kaip gali būti apibrėžiama kultūros sąvoka ir kokios kultūros aproksimacijos strategijos yra taikomos kitų autorių empiriniuose tyrimuose, parengti Lietuvos kultūros situacijos įvertinimo metodiką – sudaryti savivaldybių kultūros indeksą, kaip aktualų, kiekybinį kultūros aplinkos įvertinimą Lietuvoje.

Vieningo kultūros apibrėžimo nėra, o atskiri autoriai suskaičiuoja nuo pusantro šimto iki penkių šimtų galimų kultūros sampratų (Kroeber and Kluckhohn, 1952; Taras, Steel and Kirkman, 2012; Castellani, 2019; Pusevaitė et al., 2021). Kultūra gali būti plačiai interpretuojama, reprezentuojama skirtingomis sąvokomis, neretai kylančiomis iš sociologinių, psichologinių-elgsenos modelių, su ribotomis galimybėmis ekonometriniam modeliavimui (Mesquita and Walker, 2003a; Tubadji and Pelzel, 2015; Castellani, 2019). Kultūros sampratos platumas apsunkina jos galimo poveikio ir mastų nustatymą, nes kultūra plačiąja prasme yra neatsiejama žmogaus dalis (pradedant kultūrinėmis šalių ar regionų ypatybėmis, kultūriniais bruožais, baigiant kasdieniu jos vartojimu, pavyzdžiui, klausantis muzikos automobilyje). Kultūra gali būti vertinama tiek per institucijų (teatrų, muziejų ir kitų kultūros ir kūrybinių industrijų (KKI)) kuriamus kultūros produktus ir paslaugas arba per institucijų (aukštosios mokyklos, bibliotekos, finansavimo fondai ir pan.) skatinamą kūrybiškumą, kūrybinį pajėgumą (Borg ir Russo, 2003), tiek per vietovės kultūrinę aplinką (paveldą, gyventojų įpročius), gyventojų vertybines nuostatas (Hofstede, 1984).

Kadangi kultūros kaip visumos pilnas išmatavimas nėra galimas, o bendro tarptautiniu lygiu priimtino kultūros ir kūrybos veiklų apibrėžimo nėra (Pusevaitė et al., 2021), atliekant tyrimus pasirenkami atskiri jos aspektai ir atitinkamos kintamųjų grupės. Kitaip tariant, pasirinktas kultūros apibrėžimas nurodo ir būdus, kaip kultūra turėtų būti aproksimuota, bei kokios teorinės prielaidos yra nustatomos. Tačiau neįvertinus kultūros visumos, tyrimai lieka lokalūs, nesant vieningos metodikos negalimas palyginimas tarp šalių ar kitų mokslininkų empirinių matavimų.

Apibendrinus mokslinius tyrimus (Alesina and Giuliano, 2010; Grossi et al., 2011; Evrensel, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015; Pusevaitė et al., 2021), matyti, kad išskiriamos trys pagrindinės, ekonometrinuose tyrimuose taikomos, nors ir dalinai persidengiančios, kultūros apibrėžtys (nuo plačiausios, apimančios likusius du lygius, iki siauriausios): kultūrinis

kapitalas, kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI), dalyvavimas kultūroje arba kultūros vartojimas¹ (2 pav.). Visiems lygiams būdingas bendras kultūros sritis turinys, plačiau pristatomas 3 pav.

2 pav. Kultūros sąvokų ryšio schema (sudaryta autorės, remiantis literatūros apžvalga)

Siekiant plačiau reprezentuoti kultūros situaciją tarptautinės institucijos su mokslininkais sudaro kultūros indeksus. Pastarieji siekia kiekybine išraiška pateikti kultūrinės situacijos įvertinimą (atskiris atvejais apjungdami skirtingas kultūros sritis, pavyzdžiui, kultūrinį kapitalą bei kultūros ir kūrybinės industrijas), galimybę šalis ar miestus reitinguoti, palyginti tarpusavyje ir laike. Pavyzdžiu galėtų būti Geert Hofstede 6 dimensijų kultūros modelis (angl. *The 6-D model of national culture*) ar Europos kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis (Alberti *et al.*, 2023). Atskiris atvejais kultūros dedamosios (kaip subindeksai) yra įtraukiami į šalių gerovės indeksus, pvz., Kanados gerovės indeksas (Michalos *et al.*, 2011), Lietuvos savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas (LR FM, 2022a). Tai nurodo, kad kultūros aplinka yra suprantama kaip viena iš gerovės dedamųjų.

Atlikus literatūros analizę ir įvertinus kitų mokslininkų tyrimuose taikomas kultūros sampratas, atliekamas empirinis tyrimas, kurio metu kiekybiškai įvertinama Lietuvos kultūros situacija. Lietuvoje kultūros situacijos plataus

¹ Kultūros vartojimas (arba visuomenės dalyvavimo kultūroje įpročiai) patenka tiek po kultūros ir kūrybinių industrijų apibrėžimu, tiek po kultūrinio kapitalo apibrėžimu. Visgi būdas kultūros sąvoką reprezentuoti per kultūros vartojimo / dalyvavimo kultūroje rodiklius šioje disertacijoje išskiriamas papildomai. Tokį sprendimą lėmė literatūros analizėje identifikuojama atskira grupė tyrimų, kur nagrinėjant kultūros poveikį socialiniam vystymuisi, dažniausiai remiamasi dalyvavimo kultūroje rodikliais. Kitaip tariant, minėtuose tyrimuose kultūros situacija yra vertinama pagal tai, kaip dažnai ar kaip intensyviai visuomenė dalyvauja kultūros veiklose.

įvertinimo iki šiol nebuvo. Kaip vienintelį ir nuosekliausią kultūros politikos rezultatus vertinusį tyrimą, galima išskirti „Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programos 2015–2017 metų etapo vertinimą“ (Dzemydaitė, 2019).

Fragmentuota kultūros statistika teikiama Valstybės duomenų agentūros lėmė tai, kad ir kituose indeksuose kultūra įtraukiama neaktualiai (pavyzdžiui, Valstybės duomenų agentūros duomenų bazėje teikiami duomenys labiau atspindi dar sovietmečiu susiformavusią kultūros sistemą, o ne dabar veikiančią: nėra informacijos apie nevyriausybinių kultūros sektorių, apie profesionalaus meno kūrėjus, tačiau detalizuojama meno mėgėjų, kultūros centrų statistika). Atitinkamai įgyvendinama kultūros politika neturi objektyvių matų esamai situacijai ar rezultatams pamatuoti (pavyzdžiui, yra taikomi instrumentai profesionalaus meno kūrėjų veiklai finansuoti, tačiau nėra statistikos, kurioje būtų stebimas šių kūrėjų skaičius ir kitos jų charakteristikos). Todėl kultūros politikai abstrakčiai apibūdina kultūros raidą ar naudą, neturėdami objektyvių kriterijų, atitinkamai ir finansavimo apimtys yra projektuojamos pagal nusistovėjusias tendencijas, o ne proaktyviai pagal esamos situacijos duomenis.

Kita vertus, siekiant kiekybiškai įvertinti kultūros situaciją yra prasminga atsispirti nuo vienos šalies duomenų. Remiantis nacionalinių įstaigų šaltiniais, o esant poreikiui, atliekant papildomas įstaigų apklausas, galima surinkti platesnį duomenų rinkinį nei vertinant skirtingų šalių duomenis. Todėl empirinėje dalyje siekiant sudaryti kultūros situaciją reprezentuojantį kiekybinį įvertinimą remiamasi Lietuvos duomenimis. Pasirenkamas savivaldybės mastelis.

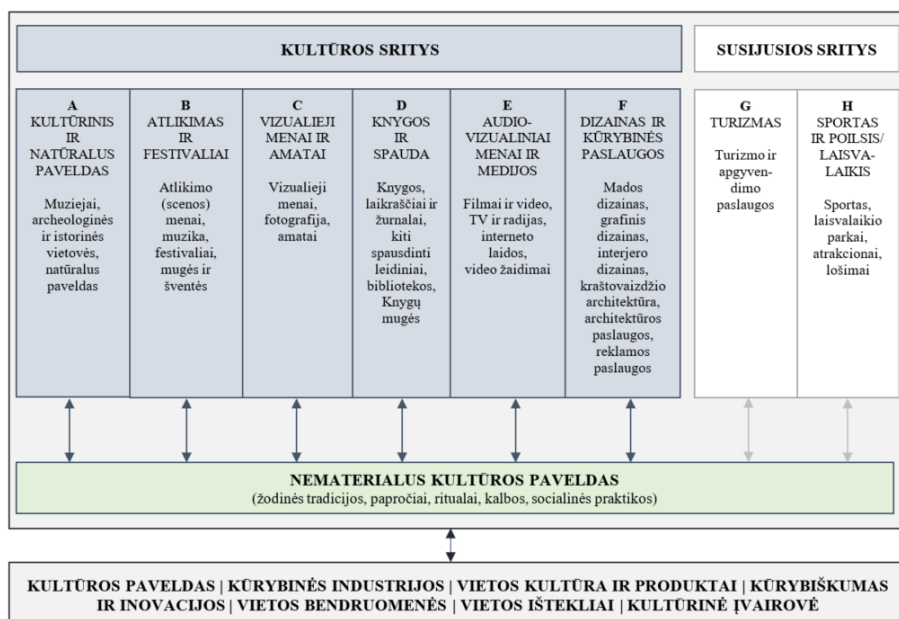
Atliepiant egzistuojančias kultūros statistikos spragas ir iš to kylančias neigiamas pasekmes Lietuvos kultūros sektoriui, sudaromas savivaldybių kultūros indeksas. Indekso tikslas yra objektyviai ir visapusiškai reprezentuoti kultūros situaciją kiekvienoje savivaldybėje, palyginti situaciją tarp savivaldybių ir laike, bei sudaryti galimybes identifikuoti problematiškiausius aspektus, kuriuos politikos formuotojai galėtų spręsti, kiekvienoje savivaldybėje. Tai kartu galėtų paskatinti oficialios statistikos peržiūrėjimą ir plėtrą, papildomą dėmesį kultūros sričiai, kuri gali būti išmatuota kiekybiškai kaip ir kitos ūkio šakos.

Šio skyriaus struktūrą sudaro keturios pagrindinės dalys. Pirmiausia atliekama literatūros apžvalga, kurios metu išanalizuojama kultūros sąvoka, duomenų rinkimo principai. Antroje dalyje pristatoma empirinio tyrimo – savivaldybių kultūros indekso – sudarymo metodika, aprašomi prieinami duomenys, jų atrankos principai. Trečioje dalyje aprašomi sudaryto

savivaldybių kultūros indekso rezultatai, palyginami savivaldybių klasteriai. Galiausiai pateikiamas skyriaus apibendrinimas.

1.1. Literatūros apžvalga

Vertinant kultūros poveikį, neretai tyrėjai apsiriboja bendrine kultūros prasme (pvz., šalių kultūriniai / vertybiniai skirtumai) arba jų įtraukiama kultūros komponentė mažai kuo skiriasi nuo socialinių veiksnių (socialinio kapitalo) (Bucci, Sacco and Segre, 2014), todėl svarbu suprasti bazinį kultūros turinį. Be to, kultūros politikoje neretai remiamasi sritiniu kultūros skaidymu, kiekvienai sričiai taikomi iš dalies skirtingi finansavimo mechanizmai (pvz., Lietuvoje yra atskiros institucijos, administruojančios sritinį finansavimą: Medijų rėmimo fondas – žiniasklaidos finansavimas, Lietuvos kultūros institutas – dominuoja finansavimas kultūros sklaidai užsienyje ir knygų vertimams, Lietuvos kino centras – finansavimas kinui, Lietuvos kultūros taryba – finansavimas daugeliui kultūros sričių, išskyrus kiną, ir pan.), numatomi skirtingi prioritetai. Galiausiai detalesnis kultūros turinio skaidymas gali padėti suprasti kultūros sąvokos plotį. Detalus kultūros sritinis skaidymas pateikiamas 3 pav.

3 pav. Kultūros (kultūrinio kapitalo) apibrėžtis per kultūros ir su ja susijusias sritis bei galimus rezultatus (sudaryta autorės, remiantis UNESCO (2009), Ellis et al. (2019))

Tarp kultūros kategorijų patenka platus spektras kultūrinių veiklos sričių. Kultūra apima tiek tradicines sritis, kaip: amatai, paveldas, muziejai, teatras, tiek šiuolaikines, kaip kultūros ir kūrybinės industrijos su skaitmeninio turinio platformomis. Tarp šių sričių telpa tiek profesionalus, tiek mėgėjiškas ir populiarusis menas. Galiausiai, žvelgiant iš kultūros politikos formuotojų perspektyvos, tai sritys, kurioms būtinas valstybės finansavimas, ir tos, kurios jau yra kultūros ir kūrybinių industrijų dalimi ir pačios gali generuoti pakankamas pajamas. 3 pav. pateiktas sritinis skaidymas gali būti iš dalies arba pilnai persidengiantis su toliau aptariamomis kultūrinio kapitalo, kultūros ir kūrybinių industrijų bei kultūros vartojimo koncepcijomis.

1.1.1. Kultūrinis kapitalas

Kultūrinis kapitalas² yra vienas plačiausių galimų kultūros apibrėžimų ir dažniausiai naudojamų ekonomistų tyrimuose (Castellani, 2019). Kultūrinis kapitalas gali būti materialus – žmogaus aktyvumo tam tikru laikotarpiu rezultatas, produktai (architektūra, meno kūriniai, kultūrinis paveldas), turintys savo finansinę vertę, ir nematerialus – intelektinis kapitalas – iš kartos į kartą perduodamų bei išmokyti normų, įsitikinimų ir vertybių sistema bei idėjos, kuriomis disponuoja ir kurias savitai interpretuoja individas ar socialinė grupė (Pruskus, 2005a; Evrensel, 2015). Nematerialus / intelektinis kapitalas gali paskatinti naujų idėjų plitimą įvairiose žmogaus veiklos srityse (Pruskus, 2005a). Įsitikinimai ir tradicijos padeda individams priimti sprendimus, kai jiems trūksta informacijos, o vertybės reprezentuoja individų pasirinkimų pirmenybes (Castellani, 2019). Apibendrintai galima išskirti tris kultūrinio kapitalo charakteristikas: kultūra yra bendra individų grupei ir perduodama per socializaciją; kultūra sąlygoja tarpusavio elgsenos suvaržymus; kultūra neturi būti tapatinama su žiniomis ar žmogiškuoju kapitalu (Castellani, 2019).

Kultūrinio kapitalo sąvoka yra dažniausiai aptinkama ekonomistų darbuose tiriant ryšį tarp kultūros ir regionų raidos ar ekonomikos augimo (Tubadji, 2014, 2020; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020). Dažniausiai cituojamos teorijos, kuriose kultūra suprantama kaip kultūrinis kapitalas, priklauso Pierre Bourdieu, David Throsby, arba kaip sprendimus lemiantis

² Kultūrinis kapitalas, žinios, išsilavinimas, estetiškas skonis ir vartojimo įpročiai, nusistovėjusios bendravimo formos. Suteikia individui galimybę sėkmingai tapti aukštesnio statuso socialinio sluoksnio nariu arba šiam sluoksniui išsaugoti poziciją.
<https://www.vle.lt/straipsnis/kulturinis-kapitalas/>

kūrybingumo veiksnys, priklauso Richard Florida. Bendra trijų teorijų išvada, kad kultūra prisideda prie socio-ekonominės raidos, tačiau pats kultūros apibrėžimas ir jos poveikio mechanizmas šiose teorijose skiriasi (Tubadji ir Pelzel, 2015).

Pierre Bourdieu 1973 m. įtvirtinta kultūrinio kapitalo sąvoka, susijusi su individų ar jų grupių galia / gebėjimais (su asmens kultūrine kilme, kultūriškai atpažįstamais skoniais ar vartojimo įpročiais, kultūrinėmis nuosavybėmis (daiktais) ar apdovanojimais, įgaliojimais (pvz., titulai)), kurie įgalina asmenis pasiekti atitinkamų socialinių pozicijų ar save realizuoti, t. y. leidžia jiems užimti aukštesnę padėtį visuomenėje ar vien savo egzistavimu gali sukelti visuomenės pagarbą (Pruskus, 2005b; Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015; Huang, 2019). Kultūrinis kapitalas gali suteikti geresnes socialines pozicijas, pavyzdžiui, nepriklausomai nuo kompetencijų, „kultūriškai turtingi“ asmenys gali turėti didesnes karjeros galimybes. Kitaip tariant, kultūrinis kapitalas gali būti transformuojamas į kitas formas, pavyzdžiui, ekonominį kapitalą (Tubadji, 2013; Tubadji ir Pelzel, 2015; Huang, 2019). Kultūrinis kapitalas gali būti kaupiamas arba, einant laikui, gali mažėti (Glover ir kt., 2016). Kultūrinis kapitalas įgyjamas per asmenines pastangas – to mokantis, arba nesąmoningai – per aplinkos poveikį (Huang, 2019).

Pasak Bourdieu, skiriamos trys kultūrinio kapitalo formos: 1) įsikūnijusiu pavidalu (realizuotu, įgyvendintu) – tai individų sąmonėje egzistuojančios idėjos, nuostatos (pvz., kalba, kalbos akcentai); 2) nešališku, objektyviu pavidalu – tai konkretūs meno kūriniai (pvz., meno kūrinių kiekis namuose); 3) institucionalizuotu pavidalu – tai įkūnytos kultūrinės vertybės, kurios pripažįstamos tam tikra forma (pvz., asmeniui suteiktas akademinis laipsnis sudaro kultūrinį kapitalą; tyrimuose išreiškiamas per išsilavinusių gyventojų kiekį) (Rubtsova and Dowd, 2004; Pruskus, 2005b; Tubadji, 2014; Huang, 2019). Atkreiptinas dėmesys, kad Bourdieu į kultūrą žiūri individo lygiu (Tubadji and Pelzel, 2015), todėl tai trukdo atsekti kultūros ir jos vartojimo poveikį visuomenei.

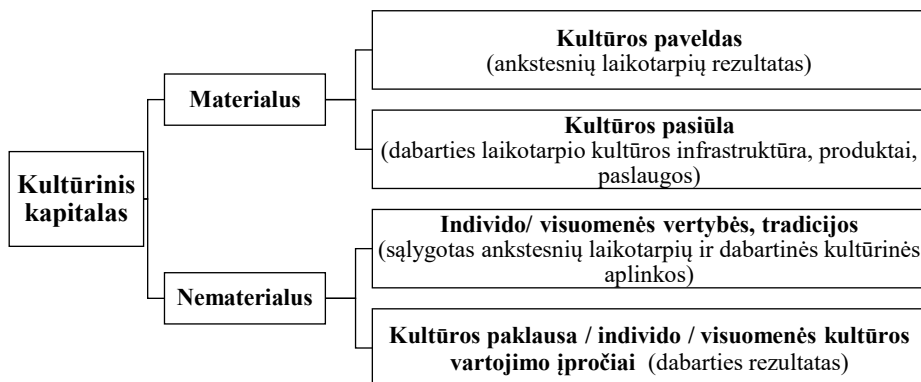
David Throsby kultūrinio kapitalo sąvoką aiškina per vertę. Anot jo, kultūrinis kapitalas yra bet koks turtas su kultūrine verte. Remiantis Throsby (2001), kultūrinis kapitalas apibrėžiamas kaip išteklius iš materialių (pastatai, urbanistinės struktūros ar vietos, susiję su kultūros paveldu, ar asmeninės prekės, kaip paveikslai, skulptūros ir pan.) ir nematerialių (meninės veiklos, šventės ir idėjos, tradicijos, vertybės) kultūros išraiškų (Bucci, Sacco ir Segre, 2014).

Richard Florida teigia, kad kūrybingų žmonių koncentracija gali prisidėti prie ekonomikos augimo (Tubadji, 2014). Anot jo, ekonomikos augimas yra

skatinamas kūrybinės klasės, sudarytos iš kūrybingų ir inovatyvių, o kartu ir produktyvių darbuotojų (Bucci, Sacco and Segre, 2014). Kitaip tariant, modeliuojamos tokios situacijos, kai prie augimo sėkmės prisideda kūrybinės inovacijos (didinančios produktų konkurencingumą), kurias sąlygoja kūrybinės klasės dydis. Kūrybinės klasės koncentraciją lemia kultūrinė aplinka (angl. *cultural milieu*). Vienas iš kultūrinę aplinką aproksimuojančių rodiklių gali būti vietos menininkų koncentracija, darbuotojų dalis, dirbanti kūrybinėse profesijose ir kt. (Tubadji, 2013; Tubadji ir Pelzel, 2015). Jo idėjos empiriškai buvo atmetos, tačiau pats principas lieka prasmingu atskirais atvejais, pavyzdžiui, pagrindžiant miestų augimo tankį (Bucci, Sacco and Segre, 2014).

Kultūros kapitalas iš esmės atitinka 3 pav. pavaizduotoje schemeje nurodytas sritis, susijusias su kultūra. Tyrimuose kultūros kapitalas dažniausiai aproksimuojamas per kelias rodiklių grupes (4 pav.), apjungiant skirtingų teoretikų kultūrinio kapitalo idėjas. Pirmoji grupė susijusi su materialiąja kultūra: 1) kultūros paveldas (tyrimuose kultūra aproksimuojama per objektus, kaip: pilių ar gynybinių sienų skaičius, bažnyčių skaičius, kapinių plotų dalis ir pan.), 2) dabartinė kultūrinė aplinka / kultūrinė pasiūla (pvz., teatrų, kino teatrų, bibliotekų skaičiai). Antroji grupė susijusi su nematerialiąja kultūra: 1) vertybinės nuostatos (tyrėjai dažniausiai remiasi *Pasaulio vertybių tyrimu* (angl. *World Value Survey*) ir įtraukia tokius kintamuosius, kaip: pasitikėjimas, ryšiai su šeima, individualizmas ir kitas vertybines kategorijas (1 lentelė), tačiau tokiu atveju kultūrinis kapitalas iš esmės tapatinamas su socialiniu kapitalu³), 2) individų / visuomenės įsitraukimas į kultūrą, kultūros vartojimas (dalyvavimo kultūrinėse veiklose dažnis, kultūros kūrėjų skaičius).

³ Socialinis kapitalas – socialinės normos ir socialinės vertybės, vienijančios žmones ir lemiančios formalius ir neformalius socialinius santykius (<https://www.vle.lt/straipsnis/socialinis-kapitalas/>)

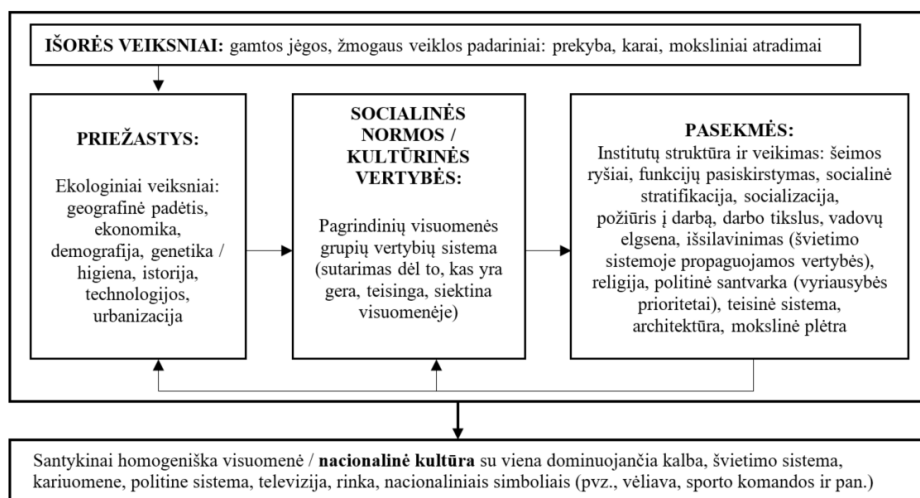

4 pav. Kultūrinio kapitalo struktūra (sudaryta autorės)

Tyrimuose kultūrą reprezentuojant per kultūrinio kapitalo dedamąsias įprastai teigiama, kad kultūros aplinka sąlygoja visuomenių, socialinių grupių ar individų elgesio skirtumus, kurie turi poveikį ekonomikai. Kitaip tariant, daroma prielaida, kad per ilgą laiką susiformavę kultūrinio kapitalo bruožai leidžia atpažinti ir palyginti atskiras visuomenės grupes, identifikuoti jų potencialias elgsenas (5 pav.). Autoriai nurodo, kad kultūrinės vertybės gali padėti lengviau perimti naujoves ir taip skatinti produktyvumo augimą, pavyzdžiui, kultūrinis bruožas, kaip *individualizmas*, gali skatinti inovacijas, o *pasitikėjimas* turi teigiamą poveikį ekonomikos augimui (Inglehart ir Baker, 2000; Pruskus, 2005a; Bucci, Sacco ir Segre, 2014; Castellani, 2019). Idėjos, kad kintamojo *bendras pasitikėjimas* (visuomene / institucijomis) atlieka svarbų vaidmenį rinkos sandoriuose, ištakos siekia Adam Smith ir John Stuart Mill. Tai galima iliustruoti ir dvišaliu pasitikėjimu tarp Europos valstybių, kuris skatina prekybą ar tiesiogines investicijas (Castellani, 2019). Galimas ir priešingas kultūrinio kapitalo poveikis, dominuojant tradicinėms vertybėms, ar stiprioms sąsajoms su šeima, indėlis gali ir menkti (pastarosios vertybinės nuostatos suprantamos kaip priešingos atvirumui, imlumui inovacijoms, naujovėms) (Alesina ir Giuliano, 2010)⁴. Tad kultūrinis kapitalas gali būti ir

⁴ Alesina ir Giuliano (2010) tiria šeimos ryšių svarbą ekonominei elgsenai. Šeimos ryšių matas gaunamas, remiantis individų atsakymais apie šeimos svarbą/ vaidmenį bei meilę ir pagarbą, kurių tikimasi iš vaikų tėvams *Pasaulio vertybių tyrime* (angl. *World Value Survey*). Imtis – 81 pasaulio valstybė. Gaunama, kad esant stipriems šeimos ryšiams, dominuoja namų gamyba, didesnės šeimos, bet moterų ir jaunimo dalyvavimas darbo rinkoje ir geografinis mobilumas yra mažesni. Kad būtų nustatytas priežastingumas, nagrinėjama imigrantų antrosios kartos elgsena. Gauti

nepalankus šalies ekonominei raidai ar gali būti viena iš priežasčių, kodėl įmonės nesielia pagal pelno maksimizavimo sąlygas (Bucci, Sacco ir Segre, 2014; Castellani, 2019).

5 pav. Kultūrinio kapitalo susiformavimo ir palaikymo mechanizmas
(sudaryta autorės pagal Hofstede (1984), Schwartz (1999))

Kultūros kapitalo poveikis ekonomikai gali būti išskiriamas dviem lygiais: 1) makro lygiu, pavyzdžiui, šalies darbo produktyvumo lygiui (Bakas, Kostis ir Petrakis, 2020), darbo rinkoms, inovacijoms, finansų rinkoms, ekonomikos augimui (Bucci, Sacco ir Segre, 2014; Castellani, 2019), arba 2) mikro lygiu – institucijoms (sąlygojant įmonių vidinę kultūrą: vadybos strategijas, individualios lyderystės arba kolektyvinės atsakomybės propagavimą, darbo aplinką, konkurencines sąlygas, žmoniškųjų išteklių valdymą, darbuotojų elgseną), įmonės rezultatams (grąža akcininkams, pasitenkinimas darbu, didesnis produktyvumas, profesinis tobulėjimas, požiūris į darbą ir kt.) (Schwartz, 1999; Mesquita and Walker, 2003a; van den Berg and Wilderom, 2004; Stojanova, Dukoska and Dukoski, 2018; Wolonciej, 2018; Castellani, 2019; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020; Greaves, 2020; Kerns, 2020).

Galiausiai stiprus kultūrinis kapitalas gali skatinti įgyvendinti didesnę teisingumą (pavyzdžiui, moraliniais principais grindžiamas teisingumą įtvirtinančių įstatymų priėmimas; pajamų perskirstymo skirtingiems ekonominiais sektoriams ir socialinėms grupėms teisingumas, socialinės

rezultatai patvirtina, kad egzistuoja reikšmingas stiprių šeimos ryšių poveikis ekonomikos rezultatams.

gerovės programų įgyvendinimas, socialinių paslaugų buvimas) ar atsakomybę dėl aplinkos apsaugos (Pruskus, 2005a; Dangelico, Fraccascia ir Nastasi, 2020). Kitaip tariant, kultūrinis kapitalas gali prisidėti prie visuomenės siekio įgyvendinti kartų (ir socialinių grupių) teisingumą: esamoji karta įsipareigoja perduoti kultūrinės vertybės ateities kartoms (Pruskus, 2005a).

1 lentelė. Kultūriniam kapitalui apibrėžti naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al. (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020) ir kt.)

Pogrupis	Galimi kintamieji / rodikliai	Autoriai
Kultūrinės tradicijos, nuostatos, vertybės ir normos⁵	Vertybinės nuostatos: asmeninė apsisprendimo teisė, atlaidumas, atsakomybė, atvirumas naujovėms ir inovacijoms (pvz., įtraukiami klausimai iš <i>Pasaulio vertybių tyrimo</i> , susiję su vaizduote), darbo etika, galios suvokimas / galios atstumas ⁶ , individualizmas (priešprieša kolektyvizmui) ⁷ , konkurencingumas, kontrolė, moralė, neapibrėžtumo vengimas, paklusnumas, pasitikėjimas vietos ir tarptautinėmis (įvairių rūšių) organizacijomis, pasitikėjimas altruistine pagalba, sąžiningumu, pasitikėjimas ne tik šeimos nariais, bet ir visuomene apskritai ⁸ , požiūris	Alesina & Giuliano, 2010; Bakas et al., 2020; Castellani, 2019; Dangelico et al., 2020; Evrensel, 2015; Granato et al., 1996; Hofstede, 1984; Maridal, 2013; Pruskus, 2005; Stojanova et al., 2018; Tabellini, 2010; Tubadji, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015

⁵ Tai kultūrinių tradicijų, vertybių ir normų visuma, kurią etninės, religinės ar socialinės grupės perduoda iš kartos į kartą. Šios grupės kintamieji yra artimi socialiniam kapitalui. Dažniausiai naudojamas duomenų šaltinis – Pasaulio vertybių tyrimas.

⁶ Duomenų šaltinis – Pasaulio vertybių tyrimas. (Castellani, 2019). Didelės galios atstumų kultūroms būdinga tai, kad egzistuoja formalios hierarchinės pozicijos, kai pavaldiniai stipriai priklauso nuo savo viršininkų ir ypatingai gerbia autoritetą (Dangelico, Fraccascia ir Nastasi, 2020).

⁷ Individualizmas gali būti matuojamas pasitelkiant Hofstede individualizmo matą (angl. *Hofstede's measure of individualism*) ar Schwarzto meistriškumo dimensiją (angl. *Schwartz's mastery dimension*) (Castellani, 2019).

⁸ Pasaulio vertybių tyrime *bendro pasitikėjimo* kintamąjį atitinka klausimas, ar asmuo sutinka, kad gali pasitikėti daugeliu žmonių (angl. *Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you need to be very careful in dealing*

Pogrupis	Galimi kintamieji / rodikliai	Autoriai
	į darbą (pvz., darbas kaip atitinkantis galimybes, darbas kaip duoklė visuomenei), požiūris į imigrantus, homoseksualus (atvirumo matas), religingumas/ religijos kintamieji, religinė pakraipa (pvz., protestantas) ⁹ , ryšiai su šeima, santykis su aplinka, sąžiningumas, vyriškumas.	
Materialus kultūros paveldas ¹⁰	Nekilnojamo kultūros paveldo objektų kiekis: bažnyčių, šventyklų skaičius, pilių, tvirtovių ir gynybinių sienų skaičius (arba dalis kvadratiniam metre), kapinių plotas (kvadratiniais metrais vietovei), istorinių parkų skaičius, fiksotojo ryšio telefonų, susijusių su įvairiomis religinės veiklos formomis, skaičius.	Tubadji, 2012, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015
Vietos kultūra / gyvoji kultūra ¹¹	Kultūros infrastruktūros / pasiūlos kintamieji: kino teatrų, teatrų, bibliotekų, muziejų, įmonių, užsiimančių restauravimu, skaičius / tankis. Kultūrinė įvairovė: vidaus ir užsienio imigrantų dalis, tenkanti 1 gyv., užsienyje gimusių imigrantų dalis populiacijoje, nauji ir seni imigrantai, išlikusių žydų teritorijoje dalis ir kt. migracijos rodikliai, mažumos, transeksualių namų ūkių dalis (saviraiškos matas).	Florida et al., 2010; Tubadji, 2012; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015

with people?). Bendro pasitikėjimo kintamasis – procentinė dalis žmonių, mananti, kad galima pasitikėti daugeliu žmonių (Castellani, 2019).

⁹ Požiūrio į darbą ir priklausymo religijai matai įtraukti, remiantis M. Weber teoriniais ir metodologiniais principais. Visi pasirinkti kultūros kintamieji lengvai adaptuojami ir pagal Pierre Bordieu kultūrinio kapitalo apibrėžimą (Tubadji, 2014).

¹⁰ Tai karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu (LRS, 1994). Materialiu kultūros paveldu laikoma: paminklai (architektūros, dailės kūriniai, archeologinio pobūdžio struktūros ar radiniai), ansambliai (izoliuotos arba susietos statinių grupės, kurių architektūra yra susijusi su kraštovaizdžiu), įžymios vietovės (žmonių ir gamtos kūriniai) (UNESCO, 1972)

¹¹ Vertinama esama kultūrinė aplinka tiek infrastruktūros prasme, tiek gyventojų charakteristikų prasme (gali būti vertinama tautinė įvairovė, kultūrinės klasės svoris, kultūrinis aktyvumas / dalyvavimas kultūroje (sąlygotas ankstesnių laikotarpių ir dabartinės kultūrinės aplinkos)).

Pogrupis	Galimi kintamieji / rodikliai	Autoriai
	Kūrybinė klasė: užimtumas pagal profesiją, pvz.: IT, architektūros, projektavimo, švietimo, menų ir dizaino, bei kitos, paremtos žiniomis profesijos, gamtos ir taikomųjų mokslų profesijos, teisėjai, psichologai, socialiniai darbuotojai, taip pat profesijos, susiję su švietimu, religija, kultūra, sportu, laisvalaikiu. Kūrybingi profesionalai: vadovai, vadybininkai, profesijas versle ir finansuose, finansų ir draudimo administravimo profesijos, profesijos sveikatos srityje, universitetų kiekis. Kultūrinis aktyvumas/ įsitraukimas į kultūrinės veiklas (kultūros vartojimas): muziejų, kultūros paveldo, bibliotekų lankytojų skaičius ir kt.	

Plati kultūrinio kapitalo samprata atspindi ir atitinkamai plačiame kultūrinių rodiklių, naudojamų empiriniuose tyrimuose, sąrašė (1 lentelė). Autoriai aproksimuoja kultūrą nuo rodiklių, apibūdinančių vertybines nuostatas iki kūrybinės klasės dydį ar gyventojų vartojimo įpročius, ar, priklausomai nuo duomenų prieinamumo, apjungia kelias jų grupes.

1.1.2. Kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI)

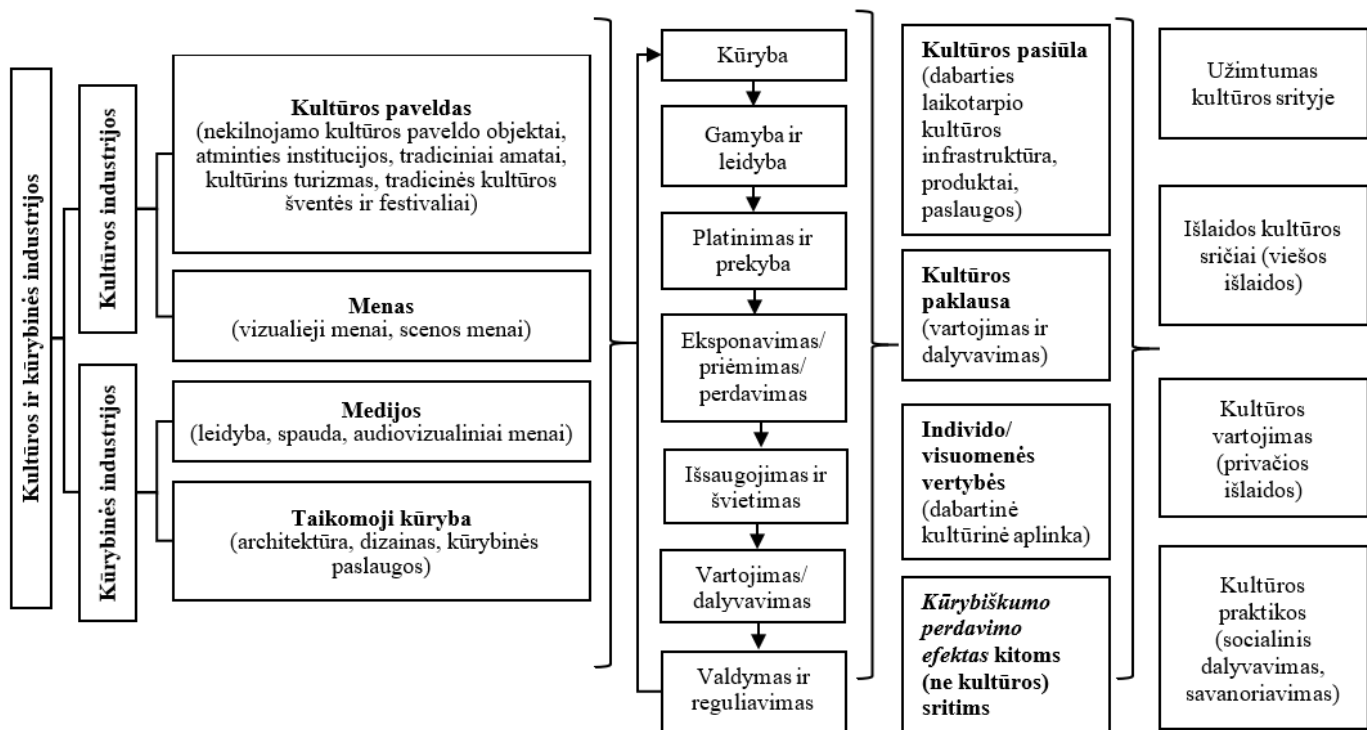
Europos komisija 2010 m. publikuotoje Žaliojoje knygoje nurodo atskiras kultūros ir kūrybos sektorių sąvokas. **Kultūros sektorius** apibrėžiamas kaip pramonės sektorius, kuriame remiantis kultūra siekiama daugiausia funkcinų rezultatų: gaminamos ir platinamos prekės ir paslaugos, kurios jų kūrimo metu yra vertinamos kaip turinčios išskirtinių požymių, išskirtinę naudojimo sritį ar paskirtį, ir įkūnija arba perteikia kultūrų raišką, nepriklausomai nuo galimos jų komercinės vertės (EU Commission, 2010). Pažymima, kad be tradicinių meno sektorių (scenos meno, vizualaus meno, kultūros paveldo, įskaitant viešąjį sektorių) kultūros sektoriui priklauso kinas, vaizdo įrašai, televizija ir radijas, vaizdo žaidimai, naujoji žiniasklaida, knygos ir spauda. **Kūrybos sektorius** apibrėžiamas kaip pramonės sektorius, kuriame remiantis kultūra siekiama daugiausia funkcinų rezultatų (EU Commission, 2010). Remiantas Žaliaja knyga, kūrybos sektoriui priklauso architektūra ir dizainas, padedantys integruoti kūrybos elementus į platesnę veiklą, bei smulkesnės sektoriaus

šakos (grafinis dizainas, mados dizainas ar reklama). Europos klasterių observatorija (2011 m.) **KKI apibūdino kaip neatsiejamas nuo parduodamų produktų (prekių, paslaugų ir veiklų), kurių vertė priklauso nuo kultūrinių ir kūrybinių indėlių, kūrimo ir tiekimo** (Power, 2011).

Visgi pagrindiniu atspirties tašku KKI apibrėžimui yra 2012 m. parengtos EUROSTAT projekto *ESSnet-Culture* metodologinės gairės, kurios remiasi minėtais Europos Komisijos ir Europos klasterių observatorijos apibrėžimais. Šiose gairėse nurodomi 3 pagrindiniai kultūros ir kūrybos bruožai: **kultūros ir kūrybos veiklos yra susijusios su kultūrine raiška, remiasi kūryba ir komunikacija per simbolius, dažniausiai yra saugomos intelektualinės nuosavybės teisėmis** (Bína *et al.*, 2012; Pusevaitė *et al.*, 2021). KKI, kaip apibrėžta *ESSnet-Culture*, apima dešimt kultūros sričių (1) paveldą, 2) archyvus, 3) bibliotekas, 4) knygas ir spaudą, 5) vizualiuosius menis, 6) scenos menis, 7) audiovizualinius menis, 8) architektūrą, 9) reklamą, 10) amatus), pagrįstų ekonominėmis kūrimo, gamybos ir leidybos, platinimo ir prekybos, išsaugojimo, švietimo, valdymo ir reguliavimo funkcijomis. Taip pat *ESSnet-Culture* metodologinėse gairėse nurodoma, kad KKI apima tiek rinkos, tiek ne rinkos veiklas. Kadangi *EUROSTAT* siekia statistinio apibrėžimo (taikytino statistikos rinkimui), sąvoka yra siejama su ekonominių veiklų klasifikatoriais. Atitinkamai nurodoma, kad kalbant apie KKI, būtina nurodyti įtrauktų veiklų sąrašus ir naudojamus šaltinius.

Lietuvoje KKI apibrėžimas nurodytas LRKM įsakyme dėl *Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015–2021 metų plėtros krypčių patvirtinimo* (LRKM, 2015). Iš esmės jis atkartoja *ESSnet-Culture* nustatytus principus. Nurodoma, kad KKI – tai kūrybiškumu ir intelektiniu kapitalu grindžiamos tarpsektorinės ekonominės veiklos, kuriančios materialius produktus ir nematerialias intelektualines arba menines paslaugas, pasižyminčias kūrybine, kultūrine ir ekonomine verte (LRKM, 2015).

Apibendrinant, kultūros ir kūrybinių industrijų kontekste apie kultūrą kalbama kaip apie vieną iš ūkinės veiklos sektorių, kurio veiklos, įprastai apibrėžiamos klasifikatoriais (EVRK, LPK, ar kt.). Tai labiausiai atitinka Throsby kultūros kapitalo koncepciją. Kultūros ir kūrybinės industrijos apima visas kultūros ir meno sritis (3 pav., 1 priedas) ir vertina jas per apibrėžtais standartais (rinkos kainomis ar kitais monetariniais įverčiais) apskaičiuojamus veiklos rezultatus (Kregždaitė, 2017), t. y., kuriamus produktus ir paslaugas bei jų ekonominę vertę (pvz., sukuriamą produkciją, pridėtinę vertę, eksporto apimtys, indėlis į BVP). Kultūros ir kūrybinių industrijų veikla sukelia išorės efektus (angl. *externalities*), pasireiškiančius formuojant vertybes, plėtojant infrastruktūrą ir generuojant susijusių sektorių pajamas (Kregždaitė, 2017). KKI turinio ir rezultatų principinė schema pateikiama 6 pav.

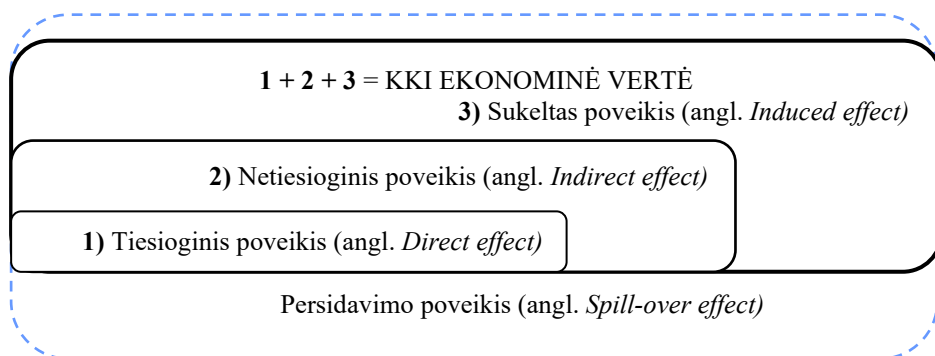
6 pav. Kultūros ir kūrybinių industrijų struktūros schema: turinys, procesai (funkcijos) ir rezultatai – dimensijos (sudaryta autorės, remiantis Bina et al. (2012), UNESCO (2009), Kregždaitė (2017))

Visgi, nepaisant egzistuojančių KKI apibrėžimų, ir apibrėžimuose atsikartojančių principų (pramonės sektorius, kuriama vertė ir pan.), vieno bendro ir tarptautiniu lygiu priimto kultūros ir kūrybos veiklų apibrėžimo nėra. Tai patvirtina ir tai, kad EUROSTAT šiuo metu yra subūrusi tarptautinių ekspertų darbo grupę kultūros ir kūrybinių industrijų apibrėžimui nustatyti ir sukuriamai vertei apskaičiuoti (Eurostat, 2022). EUROSTAT, peržiūrėdami KKI apibrėžimą, remiasi 2012 m. suformuluotomis *ESSnet-Culture* metodinėmis gairėmis, tačiau pripažįstama, kad trūksta statistinio KKI termino, nurodant, kurios veiklos turi būti traktuojamos kaip priskirtinos KKI (peržiūrimas NACE Rev2 veiklų klasifikatorius). Susitarus dėl KKI termino, EUROSTAT galėtų sudaryti sąlygas reguliarios ir Europos lygiu palyginamos KKI statistikos rinkimui ir kiekybiniam sektoriaus rezultatų įvertinimui (Eurostat, 2022).

Todėl, kokia kiekvienu atveju suskaičiuojama kultūros vertė, priklauso nuo to, koks kultūros ir kūrybinių industrijų apibrėžimas yra taikomas (Bucci, Sacco ir Segre, 2014)¹² arba, kitaip tariant, kokios ekonominės veiklos yra priskiriamos KKI (praktikoje taikomi veiklų sąrašai pateikiami 2 ir 3 prieduose). ES vykdomuose tyrimuose kultūros ir kūrybos veiklos dažnai išskiriamos vadovaujantis EUROSTAT projekto *ESSnet-Culture* ataskaitose pateikiamomis rekomendacinėmis gairėmis. Empiriniuose ekonominio kultūros poveikio tyrimuose kultūros ir kūrybos veiklos subjektai dažniausiai vertinami dviem būdais: 1) kaip kultūros ir kūrybinės industrijos arba sektoriai (taikant EVRK ar analogiškas klasifikacijas), 2) kaip kultūros ir kūrybos darbuotojai, kurie skirstomi pagal ekonominės veiklos sektorių arba profesiją (taikant LPK ar analogiškas klasifikacijas) (Pusevaitė *et al.*, 2021).

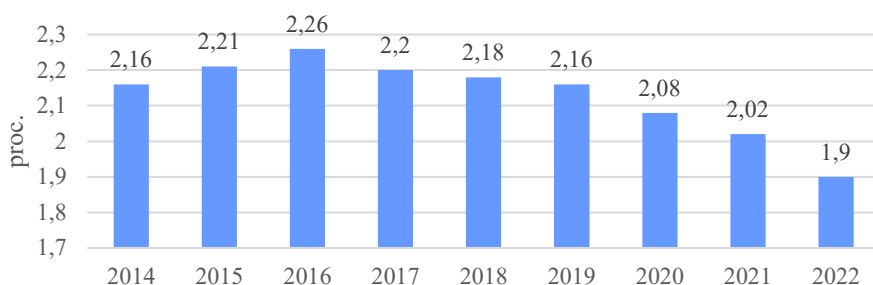
Skaiciuojant KKI poveikį ekonomikai galima išskirti keturias poveikio grupes: nuo siauriausiai apibrėžiamo poveikio apimčių iki plačiausiai (žr. 7 pav.): tiesioginį poveikį, netiesioginį, sukeltą bei persidavimo poveikį (CEBR, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021).

¹² Atitinkamai tai lemia, kad kiekviena valstybė turi savo kultūros ir kūrybinių industrijų apibrėžimą.

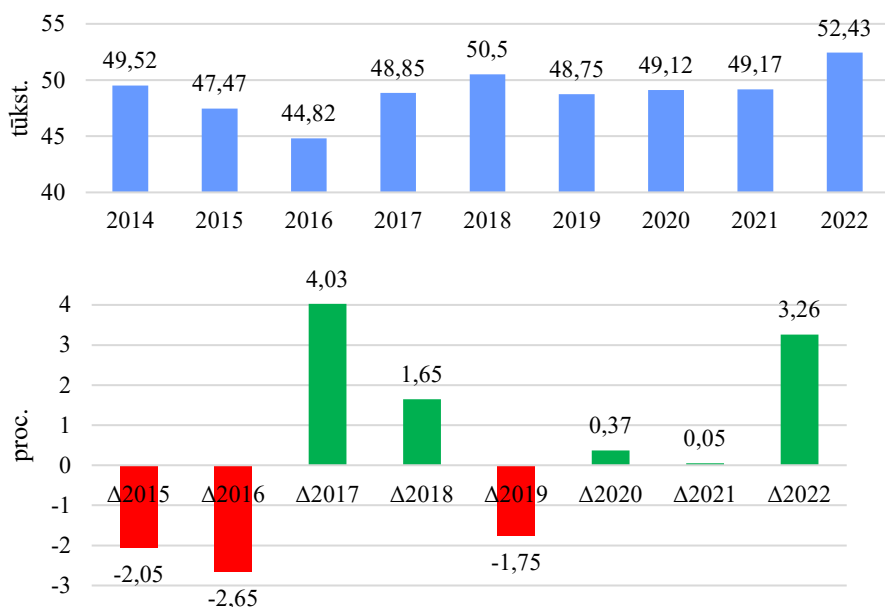

7 pav. KKI ekonominio poveikio rodiklių analizės modelis (CEBR, 2019; Pusevaitė et al., 2021)

Tiesioginis poveikis (angl. *direct effect*) – KKI tiesiogiai sukuriamą ekonominę vertę ir darbo vietas (Pusevaitė et al., 2021). Tiesioginis poveikis, gali būti išreiškiamas per tokius rodiklius, kaip: BVP (kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriaus dalis BVP), pridėtinė vertė, užimtumas (KKI industrijų ir profesijų darbuotojų skaičius), darbo užmokestis. KEA (2006) duomenimis, kultūros ir kūrybinio sektoriaus apyvarta buvo dvigubai didesnė nei automobilių pramonės. Lietuvos atveju skaičiuojama, kad kultūros sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriamą pridėtinę verte, sudaro apie 2 % (Valstybės duomenų agentūra, 2024b) (8 pav.). Šiame sektoriuje dirba apie 50 tūkst. gyventojų (9 pav.).

8 pav. Kultūros sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriamą pridėtinę verte, proc. (sudaryta autorės, remiantis Valstybės duomenų agentūra (2024b))

9 pav. Užimtų gyventojų skaičius (tūkst.) ir pokytis (proc.) kultūros sektoriuje, tūkst. (įtrauktos visos ekonominės veiklos rūšys, priskirtos KKI) (sudaryta autorės, remiantis Valstybės duomenų agentūra (2024b))

Be to, autoriai atkreipia dėmesį, kad kultūros ir kūrybinis sektorius yra stabilesnis ekonominių ciklų metu, lyginant su kitais kapitalui imlesniais sektoriais (Bucci, Sacco ir Segre, 2014), kas skatina šiam sektoriui skirti didesnę dėmesį.

Netiesioginis poveikis (angl. *indirect effect*) – sukuriamos ekonominės vertės ir darbo vietų skaičiaus augimas dėl KKI sukuriamos kitų sektorių prekių ir paslaugų paklausos (pavyzdžiui, organizuojamos ekskursijos gali sukurti papildomą paklausą maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų sektoriams, o pastarieji, atitinkamai gali didinti pirkimų iš jiems prekes ir paslaugas teikiančių mažmeninės prekybos sektorių apimtį)¹³ (Pusevaitė *et al.*, 2021).

¹³ Remiantis Oficialios statistikos portalo duomenimis (<https://osp.stat.gov.lt/nacionalines-saskaitos>), kur pateikiamos išteklių ir panaudojimo lentelės, galima apskaičiuoti KKI tarpinio vartojimo rezultatus (tarpinis vartojimas – visų prekių ir paslaugų, vartojamų kaip gamybos proceso sąnaudos, vertė, išskyrus pagrindinį turtą, kurio vartojimas apskaitomas kaip pagrindinio kapitalo vartojimas. Tarpinį vartojimą žemės ūkyje sudaro sėklos ir sodinamoji medžiaga, pašarai, augalų apsaugos priemonės, trąšos ir dirvos gerintojai, farmaciniai produktai ir veterinarinės paslaugos, energija (elektra, kuras, tepalai ir kt.), įrenginių, įrankių bei ūkinių pastatų priežiūra ir remontas, trečiųjų šalių atliekami žemės

Lietuvoje, 2018 m. duomenimis, KKI produktų gamyba sukuriamas tarpinis vartojimas sudarė apie 4,4 proc. viso tarpinio vartojimo ir siekė 1,7 mlrd. Eur, o 2020 m. – 4,7 proc. (2 lentelė).

2 lentelė. KKI¹⁴ produktų sukuriamas tarpinis vartojimas (sudaryta autorės, remiantis Panaudojimo lentele, pirkėjų kainomis, 2018–2020, (Valstybės duomenų agentūra, 2024a))

Produktai	Viso tarpinis vartojimas, mln. Eur	
	2018 m.	2020m.
58 Leidybos paslaugos	40,501	56,689
59-60 Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų kūrimo paslaugos, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos paslaugos; programų rengimo ir transliavimo paslaugos	84,658	112,023
62-63 Kompiuterių programavimo, konsultacinės ir susijusios paslaugos; informacinės paslaugos	551,761	701,906
71 Architektūros ir inžinerijos paslaugos; techninio tikrinimo ir analizės paslaugos	348,699	376,398
72 Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos	2,403	15,526
73 Reklamos ir rinkos tyrimo paslaugos	541,105	658,568
79 Kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių ir kitos išankstinio užsakymo bei susijusios paslaugos	105,529	39,407
90-92 Kūrybinės, meninės ir pramogų organizavimo paslaugos; bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitos kultūrinės paslaugos; azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo paslaugos	37,824	31,697
Viso su KKI veiklomis susijęs tarpinis vartojimas	1712,48	1992,2
Viso	39 244,64	42469,9

Sukeltas poveikis (angl. *induced effect*) – sukuriamos ekonominės vertės ir darbo vietų skaičiaus augimas dėl gyventojų išlaidų padidėjimo, sąlygoto tiesioginio ir netiesioginio KKI ekonominio poveikio, t. y. poveikio,

ūkio darbai pagal sutartis, kitos prekės ir paslaugos. Produktai ir paslaugos, kurias pagamina ir suvartoja tas pats žemės ūkio veiklos vienetas per tą patį ataskaitinį laikotarpį, nefiksuojamos gamyboje ir tarpiniame vartojime (išskyrus pašarinius produktus – grūdus, bulves, šieną, silosą ir kt.)). Duomenys prieinami 2003–2020 m. laikotarpiu.

¹⁴ Prie KKI priskiriamos tos veiklos, kurios LSD pilnai įtrauktos į kultūros palydovinių sąskaitų skaičiavimą.

atsirandančio, kai KKI ir jiems prekes bei paslaugas teikiančių sektorių darbuotojai savo pajamas išleidžia vietinėje ekonomikoje (pavyzdžiui, kai ekskursijų organizavimo veiklos bei jiems paslaugas teikiančių maitinimo ir apgyvendinimo sektorių darbuotojai išleidžia savo pajamas vietiniuose restoranuose) (Pusevaitė *et al.*, 2021).

Netiesioginis ir sukeltas bei persidavimo poveikiai atsiranda dėl kitų sektorių sąveikos su KKI: tai gali būti dėl kūrybiškumo perdavimo efekto kitiems sektoriams, dėl KKI atsiradusios paklausos, aktualios ir kitiems ūkio subjektams ir pan. Netiesioginis ir sukeltas poveikis gali būti apskaičiuojamas per daugiklius (angl. *multipliers*), kurie nurodo, kiek atitinkamam KKI rodikliui padidėjus vienu vienetu padidėja kitų ekonominės veiklos sektorių rodikliai. Daugikliai gali būti apskaičiuojami taikant Leontjevo sąnaudų ir produkcijos analizės modelį, socialinių sąskaitų matricas. Pagrindiniai daugiklių metodų apribojimai kyla dėl griežtų prielaidų. Pavyzdžiui, daroma prielaida, kad kainos, palūkanos ir kiti kintamieji, kurie paprastai reaguoja į ekonominius ciklus, nekinta (Pusevaitė *et al.*, 2021).

Persidavimo (arba šalutinis) poveikis (angl. *spillover effect*) – tai platesnis KKI poveikis ekonomikai ir kitoms ekonominių padarinių turinčioms sritims (pavyzdžiui, vertinama, kad kultūros institucijų veikla teigiamai veikia gyventojų sveikatą, o gyventojų sveikata yra viena svarbiausių ilgesnio ir produktyvesnio dalyvavimo darbo rinkoje prielaidų, todėl atitinkamai nurodoma, kad teigiama KKI įtaka sveikatai ilgainiui teikia ir ekonominę naudą) (Pusevaitė *et al.*, 2021). Persidavimo poveikio kryptys gali būti grupuojamos į:

- 1) žinių persidavimo poveikį (tai poveikis gyventojų įgūdžiams ir kitoms darbui svarbioms kompetencijoms, kuris atsiranda dėl kultūros ir kūrybos organizacijų sukurtų idėjų ir inovacijų sklaidos visuomenėje, kultūros ir kūrybos organizacijoms negaunant tiesioginės ekonominės naudos). Žinių persidavimo poveikis gali prisidėti prie kūrybiškumo skatinimo ir potencialo ugdymo, tolerancijos ir kultūrinių mainų bendruomenėje skatinimo, žinių ir kitų įsidarbinimui svarbių savybių ugdymo, tarpvalstybinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo stiprinimo, naujų organizacijos formų ir naujų valdymo struktūrų testavimo, apsikeitimo žiniomis ir kultūrinių inovacijų skatinimo, požiūrio į dalyvavimą menuose gerinimo ir atvirumo menams stiprinimo.
- 2) industrijų persidavimo poveikį (kultūros ir kūrybos ekosistemos prieinamumo sukeltas teigiamas poveikis kitų ekonomikos sektorių rezultatams, produktyvumui ir inovatyvumui). Industrijų persidavimo

poveikis gali prisidėti prie geresnės verslo kultūros ir verslumo skatinimo, poveikio gyvenamojo ir komercinio turto vertei, užsienio investicijų skatinimo, našumo, pelningumo ir konkurencingumo didinimo, naujovių ir skaitmeninių technologijų skatinimo.

3) tinklų persidavimo poveikį (patiriamas regioninis socialinis ir ekonominis poveikis). Tinklų persidavimo poveikis gali prisidėti prie socialinės sanglaudos, bendruomenės plėtros ir integracijos skatinimo, sveikatos ir gerovės didinimo, patrauklios ekosistemos ir kūrybinės aplinkos, miesto prekių ženklo kūrimo, miestų ir jų infrastruktūros plėtros, atkūrimo skatinimo, ekonominių klasterių poveikio stiprinimo (CEBR, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021).

3 lentelė. Kultūros ir kūrybinėms industrijoms (KKI) apibrėžti tyrimuose naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al. (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020) ir kt.)

Pogrupis	Galimi kintamieji / rodikliai	Autoriai
Tiesioginio ekonominio poveikio rodikliai	Kultūros ir kūrybinių industrijų indeksas, kūrybinė klasė, kultūros produktai ir paslaugos ¹⁵ , KKI eksportas, BVP (Eur, proc. nuo viso BVP) – KKI sukuriama BVP vertė, pridėtinė vertė (Eur, proc. nuo visos pridėtinės vertės) ¹⁶ , KKI sumokėti pelno, pridėtinės vertės ir nekilnojamojo turto mokesčiai, užimtumas – KKI ir profesijų darbuotojų skaičius, darbo užmokestis – suminės sektoriaus darbuotojų pajamos.	Borg and Russo, 2003; Florida, Mellander and Stolarick, 2010; Bartkutė, 2014; Kregždaitė, 2017; CEBR, 2019; Pusevaitė <i>et al.</i> , 2021
Netiesioginio ir sukeltojo	Produkcijos daugiklis, BVP daugiklis, pridėtinės vertės daugiklis, užimtumo daugiklis, pajamų daugiklis ¹⁷ .	

¹⁵ Kūrybiškumu ir intelektiniu kapitalu grindžiamos tarpsektorinės ekonominės veiklos, kuriančios materialius produktus ir nematerialias intelektines arba menines paslaugas, pasižyminčias kūrybine, kultūrine ir ekonomine verte (LRKM, 2015).

¹⁶ KKI produkcijos (per ataskaitinį laikotarpį sukurtų prekių ir paslaugų verčių visuma) ir tarpinio vartojimo (per ataskaitinį laikotarpį prekėms ir paslaugoms sukurti sunaudotos žaliavos, medžiagos ir paslaugos, išskyrus ilgalaikį turtą) verčių skirtumas (Pusevaitė *et al.*, 2021).

¹⁷ Daugikliai parodo, kiek KKI produkcijai padidėjus vienu vienetu padidėtų kitų EVRK sektorių produkcijos, BVP ir t.t. apimtys (Pusevaitė *et al.*, 2021).

Pogrūpis	Galimi kintamieji / rodikliai	Autoriai
poveikio rodikliai		
Persidavimo poveikio rodikliai	Žinių persidavimas (žinių ir kitų įsidarbinimui svarbių savybių ugdymas): savanorių, atliekančių praktiką KKI institucijose, skaičius, menų ir kultūros įstaigų, kurios nurodo, kad atlieka svarbų vaidmenį ugdant verslui reikalingus įgūdžius, dalis. Žinių persidavimas (kūrybingumo ir potencialo ugdymas): dalyvavimo meninėse ir kultūrinėse veiklose poveikis mokinių pasiekimams. Industrijų persidavimas (poveikis našumui, pelningumui, konkurencingumui): menų ir kultūros įstaigų, kurios nurodo, kad teikia pagalbą (angl. <i>support</i>) verslo įstaigoms, dalis ir pagalbos teikimo dažnis, menų ir kultūros įstaigų, kurios nurodo, kad pagalbą gaunančios verslo įstaigos teikia teigiamą grįžtamąjį ryšį, dalis.	

Susumavus atitinkamų sričių tiesioginio, netiesioginio ir sukkeltojo poveikio rodiklius gaunamas visuminio ekonominio poveikio įvertis¹⁸ (Pusevaitė *et al.*, 2021). Vertinant persidavimo poveikį, stokojama vieningos metodikos, kuri įvertintų visuminį persidavimo poveikį kompleksiskai (Pusevaitė *et al.*, 2021). Kintamieji, kuriais aproksimuojama kultūra, taip pat gali būti skaidomi į tiesioginio, netiesioginio, sukkelto ir persidavimo poveikio matavimus (3 lentelė).

¹⁸ Pavyzdžiui, nustatyta, kad Jungtinėje Karalystėje KKI per metus sukurta pridėtinė vertė (tiesioginis ekonominis poveikis šalyje sukuriama pridėtinei vertei) siekė 10,8 mlrd. Eur ir sudarė mažiau nei pusę visuminio KKI ekonominio poveikio. Netiesioginis ir sukeltas KKI poveikis siekė 4,8 ir 7,4 mlrd. Eur atitinkamai (Pusevaitė *et al.*, 2021).

1.1.3. Kultūros vartojimas

Kultūros vartojimas gali būti priskirtas prie kultūrinio kapitalo ir prie kultūros ir kūrybinių industrijų, tačiau atskiri tyrėjai, ypač nagrinėjant kultūros poveikį individo gerovei, išimtinai remiasi duomenimis apie dalyvavimo kultūroje dažnį.

Įprastai, kiek modifikuodamos pagal poreikius, šalys vykdo gyventojų dalyvavimo kultūroje apklausas-tyrimus, remiantis EUROSTAT sudaryta *ESSnet-Culture* metodologija ar pan. To pavyzdys galėtų būti Lietuvoje nuo 2014 m. kas trejus metus vykdomas *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimas (Verikienė *et al.*, 2017; Ambrazevičienė and Matulaitienė, 2020; KOG institutas, 2024).

Apklausiant gyventojus išskiriamas aktyvus ir pasyvus dalyvavimas kultūroje, vertinamas dalyvavimo kultūroje dažnis (paprastai „per pastaruosius metus“), taip pat dalyvavimo dažnis priklausomai nuo kultūros ir meno srities ar veiklos. Neretai į tą patį klausimyną įtraukiami klausimai, susiję su demografinėmis charakteristikomis bei socialiniu kapitalu (ar individas jaučiasi priklausantis bendruomenei, ar jaučiasi galintis daryti įtaką šalyje priimamiems sprendimams, ar yra pilietiškas ir puoselėja tautinę tapatybę ir pan.), ar individo gerove (pavyzdžiui, ar sutinka su teiginiu, kad jaučiasi laimingu). Nors tai ir nenurodo priežastinių ryšių, tačiau leidžia segmentuoti kultūros vartotojus, vertinti koreliacinius ryšius, pavyzdžiui, tarp dalyvavimo kultūroje dažnio ir pilietiškumo, įsitraukimo į savanorystės veiklas ar bendruomeniškumo. Empiriniuose tyrimuose taikomų kintamųjų detalizacija pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė. Dalyvavimui kultūroje ir kultūros vartojimui apibrėžti tyrimuose naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al. (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020) ir kt.)

Pogrupis	Galimi kintamieji/ rodikliai	Autoriai
Individo / visuomenės kultūros vartojimo įpročiai – dalyvavimas kultūroje aktyviai (įsitraukiant pačiam į veiklą vykdymą – dalyvis) ir pasyviai (lankantis / stebint kultūrinės ir meno veiklas – lankytojas) ¹⁹ .	<u>Dalyvavimas mene ir kultūros veiklose:</u> aktyvus dalyvavimas kultūros ir meno veiklose (pvz., dainavimas, skaitymas, menų kūrimas) bei sporte, pasyvus dalyvavimas / lankymasis meno ir kultūros renginiuose (pvz., filmų žiūrėjimas, parodų, muzikos pasirodymų, muziejų, kultūros paveldo, bibliotekų lankymas ir pan.) (dažnis, populiacijos dalis), dalyvavimas identitetą stiprinančiuose renginiuose (nacionaliniuose ar lokaliuose festivaliuose, bendruomenės šventėse, istoriniuose renginiuose ir pan.), išlaidos kultūrai / vidutinės namų ūkio vartojimo išlaidos, per mėnesį skiriamos kultūrai, laisvalaikio veiklų suvokimas (kodėl žmonės dalyvauja, kokie poreikiai šiuo dalyvavimu tenkinami, kokią naudą jiems teikia dalyvavimas kultūros ir laisvalaikio veiklose), patirtys (kaip žmonės patiria laisvalaikio ir kultūros veiklas, kokias prasmes teikia savo išgyvenimams, kaip tos patirtys kuria prasmę žmonių gyvenime), galimybės (rodikliai apžvelgia vietas ir organizacijas, skatinančias dalyvavimą laisvalaikio veiklose). <u>Kultūros ir meno veiklos gali būti skaidomos:</u> aukštoji, populiarioji kultūra ir sportas, pagal kultūros ir meno sritis (pvz., muziejai, bibliotekos, kultūros paveldas, šokis, teatras, muzika, dailė, amatai, literatūra ir kt.), pagal žiūrovų ir atlikėjų skaičius, kainą, pasikartojimo dažnį, laiką, trukmę (trumpas, vidutinio ilgio ir ilgas) ir	Kim and Kim, 2009; UNESCO, 2009; Grossi et al., 2011; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b, 2014a; Tubadji and Nijkamp, 2015; Anheier et al., 2017; Laužikas et al., 2020; Pusevaitė et al., 2021

¹⁹ Išskiriamas bendras kultūros vartojimas arba atskirų kultūros ir meno sričių. Taip pat įprastai be kultūros vartojimo įtraukiamas ir dalyvavimas sporte.

Pogrupis	Galimi kintamieji/ rodikliai	Autoriai
	vieta ²⁰ , pagal žiūrovų įsitraukimo aktyvumą (pvz., aktyviai įsitraukia, patys kuria, pasyviai įsitraukia, stebi). <u>Sporto veiklos gali būti skaidomos:</u> individualios, komandinės. Atliekant individo gerovės matavimus, įtraukiamos <u>kultūros vartotojo charakteristikos</u> : amžius, lytis, pajamų grupė, regioninė teritorija.	

Visgi nors gyventojų dalyvavimo kultūroje tyrimai turėtų būti vykdomi pagal vieningą *ESSnet-Culture* metodologiją Europos šalyse, EUROSTAT pripažįsta, kad šis procesas stringa: nacionaliniai tyrimai nėra harmonizuoti, neužtikrinamas rekomenduotas bent penkių metų periodiškumas. Tuo tarpu vykdomi *Eurobarometro* tyrimai taip pat neužtikrina temų padengimo, periodiškumo ar duomenų palyginamumo (Eurostat, 2022). Tad dalyvavimo kultūroje detalūs duomenys yra prieinami Lietuvos lygiu, bet yra ribotai palyginami Europos kontekste.

1.1.4. Kultūrinės aplinkos aproksimavimas indeksais

Visgi net ir identifikavus tris galimas kultūros sąvokas, kultūros aproksimavimas išlieka sudėtingu. Net kalbant apie tą patį kultūros terminą, atskirų autorių pasirenkami labai skirtingi rodikliai (galimai dėl duomenų spragų ar skirtingų duomenų prieinamumo priklausomai nuo tiriamos šalies), suteikiantys skirtingas to paties aspekto prasmes, pavyzdžiui, analizuojant kultūrinio kapitalo poveikį, įtraukiami rodikliai nuo materialaus kultūros paveldo objektų skaičiaus iki asmens vertybinių nuostatų (artimų socialiniam kapitalui). Kita vertus, į poveikio matavimo tyrimus įtraukus vieną ar kitą kultūros sampratą (paprastai išreiškiamą per kelis rodiklius), vis tiek išliktų siaura kultūros reprezentacija. Siekiant visapusiškiau atspindėti esamą kultūros situaciją atskiroje šalyse ar regionuose arba siekiant palyginti kultūrinę situaciją tarp šalių ar miestų, vienu iš sprendimo būdų galėtų tapti

²⁰ Kaina, laikas ir vieta matuojami rangų skalėje (skiriami 3 kiekvieno kintamojo rangų skalės lygiai – neigiamasis, neutralusis ir pozityvusis). Šie kintamieji skaičiuojami kaip santykis su veikėjo nuolatiniais (socio-demografiniais) kintamaisiais. Šių dviejų kintamųjų grupių sąveika lemia veikėjo pasirinkimą dalyvauti kultūros įvykyje.

indekso sudarymas. Indeksas leistų įtraukti skirtingas sritis reprezentuojančius kultūros rodiklius ir visapusiškai įvertinti kultūrinę aplinką.

Visuotinai legitimuotų ar tarptautinėje praktikoje taikomų kultūros indeksų nėra daug: kaip pavyzdžius būtų galima išskirti Hofstede ar Schwartz kultūros modelius, kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankį. Kita vertus, skirtingų autorių sudaromi indeksai susiduria su analogiškais problemomis, kaip ir pati kultūros sąvoka: sąvokos apibrėžtis nėra visuotinė ir neginčytina, išlieka riboti kultūros visumos įvertinimui, t. y. dažnai koncentruojamasi tik ties kultūriniu kapitalu ar kultūros ir kūrybinėmis industrijomis (Hofstede, 1984; Schwartz, 1999; Kregždaitė, 2017).

Santykinai panašūs kultūros modeliai, atspiriantys nuo kultūrinio kapitalo sąvokos, buvo pasiūlyti Hofstede ir Schwartz. **Hofstede** sudarė 6 dimensijų kultūros modelį, apibrėžiantį kultūrą kaip kolektyvinį minties programavimą ir įgalinantį identifikuoti kultūrinius skirtumus. Kultūros modelį sudaro atskirų šalių lygmeniu, visuomenės apklausų²¹ būdu matuojamos 6 dimensijos²² (apibrėžiamos per dvipolines visuomenės normų alternatyvas): **individualizmas** (angl. *Individualism*, kaip priešprieša kolektyvizmui, apima visuomenės savarankiškumą, kitaip tariant, visuomenės nariai gali priimti savarankiškus pasirinkimus ir sprendimus, kiekvienas individas yra atsakingas už save), **galios atstumas** (angl. *Power Distance*, nurodo, kaip mažiau galios turintys visuomenės nariai (organizacijoje ar šeimoje) vertina galios pasiskirstymo nelygybę), **vyriskumas** (angl. *Masculinity*, kaip priešprieša moteriškumui, nurodo, kiek visuomenėje yra toleruojamas jėgos demonstravimas; tokioje visuomenėje yra aiškiai apibrėžti lyčių vaidmenys, priimtinas stipraus vyro vaidmuo, vertinami pasiekimai, laimėjimai, moterys siejamos su švelnumu, kuklumu, rūpinimusi gyvenimo kokybe), **neapibrėžtumo vengimas** (angl. *Uncertainty Avoidance*, nurodo, kiek visuomenė yra linkusi toleruoti neapibrėžtas, nestruktūruotas, dviprasmiškas situacijas), **ilgalaikė orientacija** (angl. *Long-term orientation*, į ilgą laikotarpį orientuota kultūra priima pasaulio, kaip nuolat besikeičiančio, idėją, todėl atitinkamai būtinas pasiruošimas ateities pokyčiams, alternatyvi – trumpo laikotarpio orientacija – priima aplinką tokią, kokia yra, o priimtinausias kompasas – praeities patirtis ir moralinės vertybės), **atladumas / laisvumas** (angl. *Indulgence*, šioje visuomenėje vertinama asmeninė laisvė, impulsyvumas, priimami asmeniniai pasirinkimai dėl laisvalaikio, vartojimo,

²¹ Apklausos pavyzdys: <https://geerthofstede.com/wp-content/uploads/2016/07/VSM-2013-English-2013-08-25.pdf>

²² Duomenys: <https://geerthofstede.com/research-and-vsm/dimension-data-matrix/>

lyties; jos priešprieša būtų suvaržymai, supratimas, kad gyvenimas yra sunkus ir su primetamais darbais, o ne laisvu veiklų pasirinkimu, ribotas mėgavimasis gyvenimu) (Hofstede, 1984, 2024; Arrindell, 2003).

Hofstede kultūrą apibrėžia kaip kolektyvinį mąstymą, vertybes, kurios vieną visuomenę atskiria nuo kitos. Kitaip tariant, egzistuoja visuomenių idėjiniai skirtumai, apimantys tai, kaip yra mąstoma, jaučiamasi ir elgiamasi, kurie sąlygoja nuspėjamas (tikėtinas) skirtingas visuomenių vertybes, požiūrius, įgūdžius, individo gerovės vertinimą ar tikslus, o kartu ir tikėtiną institucijų, organizacijų veiklos pobūdį (Hofstede, 1984; Arrindell, 2003; Mesquita and Walker, 2003b).

Schwartz kultūros modelis, kaip ir Hofstede, koncentruojasi ties šalių / nacionalinių kultūrų skirtumais. Išskiriamos 3 poliarinės (kaip ir Hofstede modelio atveju) dimensijos ir 7 vertybinės kultūros nuostatos (4 priedas):

1. **Konservatyvumas (tradiciškumas) / intelektualinė ir emocinė autonomija** (angl. *Embeddedness / Autonomy*). Konservati kultūra koncentruojasi į nusistovėjusią socialinę tvarką, paklusnumą, vengia pokyčių, siekia tęsti tradicijas, palaikomos nusistovėjusios visuomenės grupių normos. Autonomija – priešprieša konservatyvumui, individo laisvės atitikmuo, kai individai gali savarankiškai priimti sprendimus.
2. **Meistriškumas / harmonija** (angl. *Mastery / Harmony*). Meistriškumo kultūroje individai siekia sėkmės asmeniniais veiksmais, meistriškumui reikia laisvės, ambicijų, konkurencijos. Harmonijos kultūroje individai asmeninę gerovę yra linkę paaukoti dėl bendros gerovės.
3. **Hierarchija / lygiateisiškumas** (angl. *Hierarchy / Egalitarianism*). Hierarchinėje kultūroje yra aiški socialinė tvarka. Individai sutinka su savo pozicija hierarchinėje sistemoje. Lygiateisiškumo kultūroje kiekvienas individas vertinamas kaip lygus su kitu (Schwartz, 1999).

Tiek Hofstede, tiek Schwartz kultūros modeliai nacionalines kultūrines nuostatas apibendrina remdamiesi individų atsakymais. Nors teorijoje ir aprašomi skirtingi kultūros lygmenys: individo, kolektyvinis, universalus, kultūros apibrėžtys taikomos šalies lygmeniu (Hofstede, 1984). Kita vertus, autorių pristatomi kultūros dimensijų modeliai koncentruojasi ties kultūriniu kapitalu, išreikštu per vertybines nuostatas, ir neapibendrina kitų kultūros srities dedamųjų, pvz., gyvoji kultūra (kultūros infrastruktūra), gyventojų įsitraukimas į kultūrines veiklas ar pan.

Kaip dar vieną kultūrinės aplinkos vertinimo matą galima išskirti **globalaus kūrybingumo indeksą** (angl. *Global Creativity Index*) (Florida,

Mellander and King, 2015), kuris apibrėžia ekonominę plėtrą per 3 „T“: technologijos (išreikštos rodikliais: tyrimams ir mokslinei plėtrai skirta BVP dalis, patentų skaičius), talentai / žmogiškasis kapitalas (matuojama per išsilavinimo ir užimtumo (kūrybinės klasės) rodiklius) ir tolerancija (matuojama per atvirumą etninėms ir religinėms mažumoms bei atvirumą transeksualiems asmenims). Visgi pastarasis indeksas tarsi apibendrina ekonominės plėtros modelį, o ne tik kultūrinę situaciją. Be to, kultūra aprašoma įtraukiant ribotą dimensijų skaičių.

Siekiant reprezentuoti KKI sektorių vienu matu sudarytas **kultūros ir kūrybinių industrijų vertinimo indeksas** (Kregždaitė, 2017). Autorė atsispiria nuo KKI dualios apibrėžties: KKI kuria tiek kultūrinę (pastarajam sektoriui būdinga žema komercializacija, valstybės subsidijavimas), tiek ekonominę vertę (sektorius, kuriame aukštas komercializacijos laipsnis). Atitinkamai išskiriami du subindeksai: kiekio, į kurį įtraukiami kūrybos rezultato rodikliai, ir ekonomikos, į kurį įtraukiami rodikliai, atskleidžiantys sektoriaus konkurencingumą ir komercinį kūrinių panaudojimą, iš viso 14 rodiklių (Kregždaitė, 2017). Kiekio subindeksą sudaro šie rodikliai: muziejų skaičius, bibliotekų skaičius, UNESCO paveldo vietų skaičius, spektaklių skaičius, nacionalinių knygų pavadinimų skaičius, nacionalinių vaidybinių filmų skaičius, įregistruotų prekės ženklų skaičius, pramonės dizaino kūrinių skaičius, *wikipedia* įrašų skaičius (Kregždaitė, 2017). Ekonomikos subindeksą sudaro šie rodikliai: intelektinės nuosavybės mokesčiai, KKI eksportas, KKI užimtumas, KKI pridėtinė vertė, vartotojų išlaidos KKI produkcijai (Kregždaitė, 2017).

Nuo 2017 metų sudaromas **kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis** (angl. *Cultural and Creative Cities Monitor*) (Alberti *et al.*, 2023) skirtas stebėti esamą situaciją ir palyginti pokyčius tarp 196 Europos miestų (įtraukti 3 Lietuvos didieji miestai), kurių gyventojų skaičius viršija 50 tūkst.²³, kultūros ir kūrybingumo srityje²⁴. Duomenys yra prieinami už tris laikotarpius: 2015, 2017 ir 2019 m. (atnaujinti 2023 metais). Sudaromas stebėsenos įrankis vertina, kiek miestai yra pajėgūs aprūpinti vietos gyventojus kultūrinėmis paslaugomis, kartu pritraukti lankytojus / turistus bei

²³ Miestų atrankai taip pat taikomi trys kriterijai (turi atitikti bent vieną): miestai buvo ar norėjo būti Europos kultūros sostinė iki 2028 m. (arba buvo įtraukti į potencialius kandidatus iki 2028 m.), UNECO kūrybingi miestai (angl. UNESCO Creative Cities), miestai, kuriuose vyksta bent du tarptautiniai kultūriniai festivaliai per metus (Alberti *et al.*, 2023).

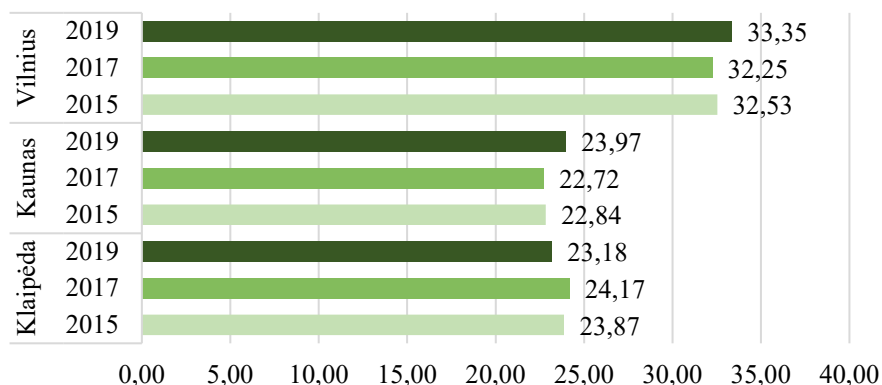
²⁴ Nuoroda internete: <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/cultural-creative-cities-monitor>

pritraukti ir išlaikyti talentus, kurti inovatyvius rezultatus. Be to, stebėsenos įrankis vertina kitas sritis, kurios svariai prisideda prie kultūros ir kūrybinio sektoriaus gyvybingumo, tai – visuomenės atvirumas, transporto ryšių kokybė ir regioninė valdžia. Iš viso kultūros aplinka vertinama per 24 rodiklius, susijusius su 9 dimensijomis, atspindinčiomis 3 pagrindinius miestų kultūrinio, socialinio ir ekonominio gyvybingumo aspektus (3 subindeksus) (10 pav.): **kultūrinis gyvybingumas** (angl. *Cultural Vibrancy*, šią grupę sudaro dvi dimensijos: kultūros vietos ir objektai (rodikliai: lankytinos vietos ir paminklai, muziejai ir meno galerijos, kino teatrai, koncertinės salės, teatrai), dalyvavimas kultūroje (rodikliai: turistų apsistojimų per naktį skaičius, muziejų lankytojai, kino teatrų lankytojai)), **kūrybinė ekonomika** (angl. *Creative Economy*, šią grupę sudaro trys dimensijos: kūrybinės ir žiniomis grįstos darbo pozicijos (rodikliai: užimtumas menų, kultūros ir laisvalaikio įmonėse, užimtumas medijos ir komunikacijos įmonėse, užimtumas kitose kūrybinio sektoriaus įmonėse), intelektinė nuosavybė ir inovacijos (rodikliai: paraiškos informacinių technologijų ir komunikacijų patentams, bendros išlaidos tyrimams ir mokslinei plėtrai), naujos darbo vietos kūrybiniame sektoriuje (rodikliai: užimtumas naujose menų, kultūros ir laisvalaikio įmonėse, užimtumas naujose medijos ir komunikacijos įmonėse, užimtumas kitose kūrybinio sektoriaus naujose įmonėse)), **įgalinanti aplinka** (angl. *Enabling Environment*, šią grupę sudaro keturios dimensijos: žmogiškasis kapitalas ir išsilavinimas (rodikliai: menus ir humanitarinius mokslus baigę asmenys, informacines technologijas ir komunikaciją baigę asmenys), atvirumas, tolerancija ir pasitikėjimas (rodikliai: studijas baigę užsieniečiai, užsienyje gimusių asmenų populiacija), vietos ir tarptautiniai ryšiai (rodikliai: keleiviniai skrydžiai, potencialus kelių prieinamumas, tiesioginiai traukiniai į kitus miestus), valdymo kokybė (rodiklis: valdymo kokybė)) (Alberti *et al.*, 2023).

10 pav. Kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio sudedamosios dalys ir jų svoriai. Sudaryta autorės, remiantis Alberti et al. (2023)

Šis indeksas leidžia palyginimus ne tik tarp panašių miestų (pvz., pagal BVP ar užimtumo lygį, nes išskiriami atskiri miestų teminiai klasteriai), bet ir to paties miesto stebėseną / rezultatų pokyčius laike (šiuo metu prieinamas 2015–2019 m. palyginimas). Todėl miestai gali stebėti, kaip sekasi įveikti buvusius iššūkius ir vertinti kultūros politikos efektyvumą. Pavyzdžiui, Lietuvos atveju matoma, kad per analizuojamą 2015–2019 m. laikotarpį 3 didžiųjų miestų kultūrinė ir kūrybinė situacija išliko reikšmingai nepakitusi (11 pav.).

11 pav. Lietuvos miestų palyginimas pagal kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankį. Sudaryta autorės, remiantis Alberti et al. (2023)

Kitu pavyzdžiu, taikomu vienos šalies atveju, būtų galima išskirti **Kanados gerovės indeksą** (angl. *Canadian Index of Wellbeing*) (Michalos et al., 2011). Pastarasis indeksas siekia per vieną matą reprezentuoti daugialypę žmonių gerovę, o kaip viena iš gerovės dedamųjų yra išskirta kultūrinė aplinka. Sudarant indeksą, išskirtos 8 sritys (subindeksai), kurios autorių sutarimu, gali reprezentuoti šiuolaikinio žmogaus gerovę (5 priedas), kaip: sveikatos sritis, bendruomenės aktyvumas, gyvenimo sąlygos ir kt²⁵.

Vienas iš žmogaus gerovės subindeksų yra laisvalaikis ir kultūra. Šią gerovės dedamąją sudaro 8 rodikliai (6 priedas). Pasirinkti tiesiogiai su kultūra susiję rodikliai nurodo gyventojų išlaidas kultūrai, pasyvų (kaip stebėtojo, žiūrovo) lankymąsi kultūroje bei aktyvų įsitraukimą (savanorystę)²⁶. Tai: vidutinis savanoriškos veiklos valandų skaičius per praėjusius metus kultūros ir poilsio organizacijose; vidutinis praėjusią dieną meno ir kultūros veikloje praleisto laiko procentas; vidutinis vieno spektaklio lankomumas per praėjusius metus visuose scenos meno spektakliuose; vidutinis apsilankymų skaičius vienoje vietovėje per praėjusius metus visuose nacionaliniuose parkuose ir nacionalinėse istorinėse vietose; praėjusių metų išlaidos visiems kultūros ir poilsio aspektams procentais nuo visų namų ūkio išlaidų. Paprastai

²⁵ Kanados gerovės indeksas reprezentuojamas šūkiu „matuoti tai, kas rūpi“ (Michalos et al., 2011). Todėl atitinkamai ir indekso dedamųjų pasirinkimas yra santykinai subjektyvus, susijęs su konkrečios lokacijos prioritetais ir keliama lūkesčiais.

²⁶ Panašus įsitraukimo į kultūrą skirstymas yra taikomas ir Lietuvoje atliekamame *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrime (Ambrazevičienė and Matulaitienė, 2021).

gerovės indeksuose kultūros dedamoji nebūna įtraukta arba įtraukiama netiesiogiai (per poveikį kitiems kintamiesiems). Šiuo atveju kultūros veiklos reprezentuojamos gana plačiai (kultūros paveldas, scenos menas ir kultūros ir meno veiklos bendrai), arba kitaip tariant, kultūros vartojimo kintamųjų grupė sujungiama su kultūros ir kūrybinių industrijų grupe (pastarąją reprezentuojant siauriai tik per vieną, išlaidų kultūrai, kintamąjį). Be to, sudarytame indekse kultūros rodikliai vertinami tik iš vartotojo perspektyvos (nėra vertinama kultūros pasiūla ar finansavimas kultūrai). Tad nors kultūros aproksimacija yra šiek tiek platesnė nei vien tik KKI rodikliai ar vien tik kultūros vartojimo rodikliai, galima sakyti, kad vis tiek išlieka ribota.

Kanados gerovės indekso koncepcija iš dalies artima Lietuvoje LR finansų ministerijos²⁷ sudaromam **Savivaldybių gyvenimo kokybės indeksui** (SGKI). SGKI apskaičiuojamas įvertinant 6 sritis: materialines gyvenimo sąlygas (subindeksas A); gyventojų verslumą ir verslo konkurencingumą (subindeksas B); sveikatos paslaugas (subindeksas C); švietimo paslaugas (subindeksas D); demografiją, pilietinį ir visuomeninį aktyvumą (subindeksas E); viešąją infrastruktūrą, gyvenamosios aplinkos kokybę ir saugumą (subindeksas F) (5 lentelė). Kiekvieną subindeksą sudaro rodiklių grupė su savo svoriais.

5 lentelė. SGKI sub-indeksai ir jų svoriai (sudaryta autorės, remiantis LR FM (2022b))

Subindeksas	Svoris
A: Materialinės gyvenimo sąlygos (6 rodikliai)	0,3
B: Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas (5 rodikliai)	0,2
C: Sveikatos paslaugos (6 rodikliai)	0,1
D: Švietimo paslaugos (8 rodikliai)	0,1
E: Demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas (5 rodikliai)	0,15
F: Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas (11 rodiklių)	0,15

Pastaba: pažymėti tie subindeksai, kuriuose įtraukti rodikliai, susiję su kultūra.

²⁷ Prieiga per internetą: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/>. Savivaldybių gyvenimo kokybės indekso skaičiavimo metodika ir savivaldybių suskirstymas į klasterius buvo parengti vykdant ES paramos projektą, kurio tikslas išanalizuoti Lietuvos savivaldybių finansinės struktūros ilgalaikį tvarumą, siekiant skatinti efektyvų vietos viešųjų paslaugų teikimą, taikant Europos gerąją praktiką pagrįstas standartinių išlaidų poreikio ir fiskalinio pajėgumo vertinimo priemones.

SGKI, priešingai nei kituose Lietuvoje skaičiuojamuose savivaldybių indeksuose: SGI, LSI), yra įtraukti rodikliai, susiję ir su kultūros dedamąją. E sub-indekse (demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas) yra įtrauktas rodiklis *kultūros centrų dalyvių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv.* F sub-indekse (viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas) yra įtraukti rodikliai: *muziejų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv., savivaldybių viešosios bibliotekos, tenkančios 1 tūkst. gyv., kultūros centrų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv.* (LR FM, 2022b). Visgi pasirinkti kultūros rodikliai labai ribotai atspindi šiuolaikinę kultūros situaciją Lietuvoje.

Apibendrinant galima išskirti tris su kultūra susijusių indeksų tipus: kultūrinį kapitalą siekiančius reprezentuoti indeksus (Hofstede, Schwartz indeksai), kultūrinę aplinką reprezentuojantys indeksai iš dalies ar pilnai apjungiantys tiek kultūrinio kapitalo, tiek kultūros ir kūrybinių industrijų sritis (globalaus kūrybingumo indeksas, kultūros ir kūrybinių industrijų vertinimo indeksas, kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis), gerovę vertinantys indeksai, kur įtraukiama ir kultūros komponentė (Kanados gerovės indeksas, savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas, skaičiuojamas Lietuvoje).

1.1.5. Kultūros duomenų šaltiniai

Nenuoseklų kultūros poveikio tyrimų lauką lemia ne tik kultūros sąvokos neapibrėžtumas, bet ir prieinamų duomenų fragmentiškumas (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Tubadji, 2014). Visgi apsibrėžus kultūros sąvoką, galima aktualiau numatyti kultūros duomenų šaltinius ar rinkimo būdus. Anot (Castellani, 2019), kultūros duomenų rinkimo būdai gali būti skirstomi į kelias kategorijas: apklausos, „epidemiologiniai tyrimai“ – pvz., imigrantų elgsenos tyrimai (vertinama, kaip jie, atvykę iš skirtingų šalių, elgiasi susidūrę su bendra institucine ir socio-ekonominė aplinka), eksperimentai, didieji duomenys (angl. *Big data*) (pavyzdžiui, kiekybinė žodžių ar frazių analizė, tiriant kultūros kryptis, paremta skaitmeniniais šaltiniais kaip *Google Books*²⁸). Castellani (2019) savo pavyzdžiuose kultūrą apibrėžia per grynai vertybines kategorijas, tačiau tam tikri kultūros (apibrėžiant ją, pvz., per kultūros ir kūrybines industrijas) kintamieji yra prieinami ir statistinių duomenų bazėse (pvz., Eurostat). UNESCO (Ellis *et al.*, 2019) pasiūlydami kultūros 2030 rodiklių sąrašą ir nurodydami jų surinkimo būdus, identifikuoja, kad duomenys yra prieinami labai skirtingais lygiais: nuo tarptautinių

²⁸ Vartojamas terminas „culturomics“ (Castellani, 2019).

periodinių agentūrų ir leidinių ar teminių barometrų iki nacionalinių statistikos institucijų, ministerijų, universitetų ar nacionalinių regioninių apklausų tyrimų (7 priedas).

Dažnas būdas matuoti kultūrą yra taikyti apklausas. Apklausų metu respondentai įvertina atitinkamų vertybių svarbą jiems (aktualu siekiant gauti kultūrinio kapitalo, socialinio kapitalo arba subjektyvios gerovės kintamuosius). Castellani (2019) išskiria tris pagrindines apklausas, kurių duomenimis remiamasi dažniausiai: *Pasaulio vertybių apklauso*s (angl. *World Values Survey*), *Schwartz vertybių apklausa* (angl. *Schwartz Values Survey*)²⁹ ir *IBM darbuotojų apklausa* (2001 m.)³⁰. Apklausų būdu paprastai surenkami ir kultūros vartojimo duomenys (atskirose šalyse vykdomi visuomenės dalyvavimo kultūroje tyrimai). Lietuvoje taip pat atliekama kultūros vartojimo įpročius tirianti apklausa *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis*.

Bendrai kultūros duomenų fragmentiškumą lemia tai, kad nėra vieningos, struktūruotos ir lengvai prieinamos kultūros duomenų bazės tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos valstybėse. Pavyzdžiui, Lietuvoje dar 2013 m. parengtos rekomendacijos dėl Lietuvos kultūros statistikos tobulinimo (Vaicenavičius and Žeruolis, 2013) nebuvo įgyvendintos, todėl atskirus kultūros duomenis sistemina Valstybės duomenų agentūra (VDA), Lietuvos kultūros taryba (LKT), Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (LRKM), Meno kūrėjų organizacijos (kūrėjų sąjungos) (MKO), Lietuvos nacionalinė Martyno

²⁹ Apklausa paremta idėja, kad pagrindinius visuomenių skirtumus galima identifikuoti pagal trijų kritinių klausimų atsakymus. Pirma, vertinamos ribos tarp individo ir grupės (visuomenės gali būti savarankiškesnės – siekti vystyti ir išreikšti savo idėjas, galimybes, preferencijas; ir labiau priklausomos nuo tradicijų, siekiančios palaikyti *status quo*). Antras klausimas, kaip paskatinti atsakingą individų elgesį (identifikuojami du kraštutiniai: egalitarizmas (kai su visais visuomenės ar grupės nariais turi būti elgiamasi vienodai) ir hierarchija (kai atsakingą elgesį užtikrina taisyklių visuma)). Trečias klausimas vertina santykį su natūralia ir socialine aplinka, kitaip tariant, ar priimtinesnė yra harmonija, siekiant priimti aplinką tokią, kokia yra, ar, priešingai, siekiama keisti aplinką tam, kad būtų įgyvendinti asmeniniai ar grupės tikslai (Castellani, 2019).

³⁰ IBM apklausoje išskiriami 4 pagrindiniai kultūros kintamieji: individualumas (asmeninių tikslų svarba, lyginant su grupės), galios distancija (kiek mažiau galios/įgaliojimų turintys asmenys sutinka ir tikisi nevienodo galių paskirstymo), vyriškumas (kiek vyrai ir vyriškos vertybės dominuoja prieš moteris ir jų vertybes), neapibrėžtumo vengimas (kaip visuomenė toleruoja neapibrėžtus/ nežinomus rezultatus) (Castellani, 2019).

Mažvydo biblioteka, Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC), savivaldybės, Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI) ir kt. Duomenys skiriasi apimamomis laiko eilutėmis (pavyzdžiui, tik 2018 m. Valstybės duomenų agentūroje (buvusiame LR Statistikos departamente) pradėtas kultūros palydovinių sąskaitų sudarymas), periodiškumu (LKT duomenys pusmetiniai, VMI duomenys atnaujinami kartą per metus). Be to, vyrauja skirtingos institucijų duomenų rinkimo ir sisteminimo kompetencijos, todėl ne visos duomenų bazės efektyvios. Lyginant duomenis tarp šalių susiduriama su analogiška situacija: nevienodas atskirų šalių duomenų prieinamumas, detalumas³¹.

Lietuvoje fragmentiška kultūros statistika susiformavo, nes nebuvo aiškiai išreikšto kultūros duomenų poreikio. Kalbant apie kultūros poveikio vertinimą, dominuoja aprašomojo pobūdžio tyrimai, paremti atskirų atvejų ar pavyzdžių aprašymu, ekspertiniais vertinimais. Lietuvoje stokoja kompetentingos institucijos, kuri galėtų inicijuoti visapusišką, kiekybinį kultūros vertinimą ar tokių tyrimų poreikį.

1.2. Kiekybinio kultūros aplinkos įvertinimo, sudarant savivaldybių kultūros indeksą, metodologija ir duomenys

Šioje potemėje aprašomi pagrindiniai aspektai, susiję su kiekybinio kultūros aplinkos įvertinimo – Lietuvos savivaldybių kultūros indekso sudarymo – metodika. Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras (angl. *the European Commission's Joint Research Centre (JRC)*) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*) (OECD and Joint Research Centre, 2008; Barbieri *et al.*, 2017) yra parengę tarptautiniu mastu pripažintą 10 žingsnių sudėtinių indeksų sudarymo metodiką:

1. teorinės sistemos, kuri apibrėžia ir struktūruoja tai, kas matuojama ir suteikia pagrindą rodiklių atrinkimui ir sujungimui į prasmingą indeksą, sukūrimas;
2. kintamųjų atranka pagal rodiklių analitinį pagrindumą, išmatuojamumą, nagrinėjamą teritorinę aprėptį, palyginamumą tarp nagrinėjamų teritorinių vienetų;
3. duomenų interpoliacijos taikymas: trūkstamų duomenų užpildymas siekiant gauti išsamų visų teritorinių vienetų duomenų rinkinį;

³¹ Pavyzdžiui, buvusios Europos kultūros sostinės turi sukaupusios platesnius kultūros statistikos duomenis.

4. daugiamatės analizės atlikimas siekiant ištirti bendrą duomenų rinkinio struktūrą, įvertinti jo tinkamumą ir turėti gaires tolimesniems metodiniams sprendimams;
5. duomenų normalizavimas, jei reikia, siekiant užtikrinti kintamųjų palyginamumą;
6. rodiklių svorių nustatymas ir apibendrinimas atsižvelgiant tiek į teorines prielaidas, tiek į daugiamatės analizės rezultatus;
7. atlikti neapibrėžtumo ir jautrumo analizę, siekiant įvertinti indekso patikimumą atsižvelgiant į visus galimus neapibrėžtumo šaltinius, susijusius su indekso kūrimu;
8. grįžimas prie duomenų, siekiant išanalizuoti, kokios sritys ir rodikliai lemia indekso rezultatus;
9. galimų sąsajų su kitais kintamaisiais ir esamais žinomais rodikliais nustatymas;
10. aiškus ir tikslus indekso rezultatų pateikimas ir sklaida.

Sudarant SKI (savivaldybių kultūros indekso) koncepciją bei atrenkant rodiklius iš esmės laikomasi aprašytos indeksų sudarymo metodikos (10 žingsnių rekomendacijos). Pirmiausia atliekama egzistuojančių, artimų savo koncepcija (planuojamam sudaryti indeksui) indeksų apžvalga – metodologinių sprendimų sintezė. Tai aktualu apsisprendžiant dėl rodiklių skaičiaus bei jų agregavimo metodo, kartu sudarant SKI laikomasi tarptautinių indeksų sudarymo metodologinių rekomendacijų (Barbieri ir kt., 2017; Commission, 2008). Taip pat atliekama kultūros politikos dokumentų analizė, kurioje identifikuojami pagrindiniai kultūros politikos tikslai ir prioritetai. Ši analizė yra svarbi, siekiant sudaromo indekso aktualumo ir susietumo su Lietuvos specifika: kad indeksas galėtų padėti stebėti politikos formuotojams kultūros raidos pokytį, indeksas negali būti atsietas nuo šalyje kultūrai keliamų tikslų. Taip pat kultūros politikos strateginių dokumentų analizė nurodo pagrindines komponentes prasmingam indekso turiniui. Kultūros politikos strateginių dokumentų analizės rezultatai lyginami su jau paruošta kultūros statistikos koncepcija (Mažeikaitė, Šulskutė and Pečiulytė, 2022). Ji aktuali, nes buvo sudaryta siekiant išsamiai reprezentuoti kultūros lauką. Galiausiai pateikiami indekso sudarymo metodologiniai sprendimai, aprašomi pasirinkti kintamieji, subindeksai bei jų agregavimo būdai. Toliau aptariami minėti, svarbiausi SKI sudarymo metodologiniai aspektai, kurie plačiau pristato, kaip laikomasi išskirtų metodologinių gairių.

1.2.1. Indeksuose taikomos rodiklių aproksimavimo strategijos

Šioje potemėje apibendrinamos indeksuose taikomos rodiklių aproksimavimo strategijos ir kiti indekso sudarymui aktualūs metodologiniai aspektai. Aptariami indeksai nebūtinai yra tiesiogiai susiję su kultūra. Vienas jų – lyčių lygybės indeksas, skaičiuojamas ES lygiu. Pastarasis aktualus dėl detalios metodikos, o kartu artimas kuriamam savivaldybių kultūros indeksui dėl savo socialinės krypties. Taip pat bus aptariami aktualūs kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio ir Kanados gerovės indekso metodologiniai aspektai.

Kiti indeksai – Lietuvoje sudaromi savivaldybių ar apskričių lygmeniu. Šiuo metu Lietuvoje, užtikrinant tam tikrą regularumą, sudaromi keli savivaldybių indeksai: savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas, savivaldybių gerovės indeksas, Lietuvos savivaldybių indeksas. Taip pat šioje potemėje aptariamas dar vienas indeksas, kuris sudaromas apskričių lygiu, tačiau savo turiniu yra artimas minėtiems savivaldybių indeksams. Tai – socialinio klimato indeksas. Kaip vienalaikis indeksas kultūrai fiksuojamas LR BP pristatomas kultūros paslaugų efektyvumo indeksas (randamos tik 1 metų indekso reikšmės). Šių indeksų aptarimas aktualus, nes atliepia savivaldybių mastelį. Kita vertus, indeksų, sudaromų kultūros tema, nėra daug. Lietuvoje tokio indekso iki šiol nebuvo. Tarptautinėje praktikoje artimiausias būtų kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis.

Kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis (Alberti *et al.*, 2023). Indeksą sudaro 24 rodikliai, grupuojami į dimensijas, kurios sudaro subindeksus. Galiausiai subindeksai apjungiami į indeksą. Į indeksą įtraukti kintamieji yra standartizuojami. Daugeliu atveju yra perskaičiuojami 1 000 gyventojų. Tik keturi rodikliai standartizuoti kitaip: paraiškos informacinių technologijų ir komunikacijų patentams (standartizuojama pagal regiono gyventojų skaičių, nes neprieinama miesto lygio statistika), bendros išlaidos tyrimams ir mokslinei plėtrai (įtraukiama kaip dalis nuo bendrų išlaidų), užsienyje gimusi populiacijos dalis (įtraukiama kaip dalis nuo bendros populiacijos), valdymo kokybės indeksas (jau yra išreikštas kaip indeksas, todėl papildomai nestandartizuojamas). Standartizuoti rodikliai yra normalizuoti skalėje nuo 0 iki 100, kur 0 – žemiausia reikšmė, 100 – didžiausia.

Subindeksai ir jų dedamosios įtraukti skirtingais svoriais: kultūrinio gyvybingumo ir kūrybinės ekonomikos subindeksams skirti svoriai po 40 proc., įgalinančios aplinkos subindeksui – 20 proc. Atitinkamai ir subindeksus sudarančioms dedamosioms pritaikyti skirtingi svoriai: kultūrinio

gyvybingumo dedamosios įtraukiamos vienodais svoriais, kūrybinės ekonomikos subindekso dedamosios, susijusios su darbo pozicijomis, įtraukiamos su 40 proc. svoriais, o intelektualinės nuosavybės ir inovacijų dedamajai numatytas 20 proc. svoris, įgalinančios aplinkos subindekso žmogiškojo kapitalo ir išsilavinimo bei su atvirumu susijusios dedamosios įtraukiamos su 40 proc. svoriais, vietos ir tarptautinių ryšių dedamajai numatomas 15 proc. svoris, valdymo kokybei – 5 proc. Svoriai nustatyti remiantis ekspertų konsultacijomis (10 pav.).

Indeksas sudarytas remiantis metodologinėmis gairėmis, aprašytose *Handbook on Constructing Composite Indicators – Methodology and User Guide* (OECD and Joint Research Centre, 2008). Sudarant ir atnaujinant indeksą siekiama išlaikyti nuoseklumą ir užtikrinti, kad naudojami duomenys būtų kiek įmanoma patikimesni (66 proc. duomenų sudaro oficialios statistikos duomenys ir tik 34 proc. – neoficialios).

Aktualesnei interpretacijai taikomas miestų grupavimas į klasterius: miestai grupuojami pagal gyventojų skaičių, vienam gyventojui tenkančią BVP dalį, užimtumo lygį.

Lyčių lygybės indeksas (Barbieri *et al.*, 2017) nėra tiesiogiai susijęs su kultūra, tačiau jis aktualus metodologiniu požiūriu (taikomas pagal regioninius vienetus – ES šalis, sudarytas iš subindeksų, stebimas laike, atliekami palyginimai tarp šalių, be to, lyginant su kitais indeksais, pateikiama detali metodologija). Taip pat verta atkreipti dėmesį į indekso pristatymą ir interaktyvias analizės galimybes³².

Lyčių lygybės indeksą sudaro 31 rodiklis tarp 14 sričių, kurios galiausiai apjungiamos į šešis subindeksus: darbas, pinigai, žinios, laikas, galia, sveikata. Visi rodikliai išreiškiami per vieną bendrą matą / skalę – lyčių skirtumus (angl. *Gender gap*). Kiekvieno rodiklio lyčių skirtumai apskaičiuojami transformuojant rodiklius į skalę nuo 0 iki 1, kur 1 – tai absoliuti lyčių lygybė, o 0 – nelygybė. Atotrūkis nuo 1 implikuoja apie tam tikro dydžio nelygybės egzistavimą. Taip pat taikomi korekciniai koeficientai, apskaičiuojami kiekvienam lyčių skirtumui (visiems rodikliams). Kitaip tariant, net ir panašų lyčių atotrūkį turinčios valstybės gali būti vertinamos skirtingai. Korekcinis koeficientas priklauso nuo šalies pasiekimų lygio. Kuo aukštesnis šalies pasiekimas, tuo mažesnė lyčių atotrūkio korekcija. Gavus lyčių skirtumus (pagal kiekvieną rodiklį) ir korekcinis koeficientus, apskaičiuojami lyčių atotrūkio rodikliai, kurie apjungia lyčių skirtumus ir korekcinis koeficientus. Šie rodikliai yra be dimensijų / normalizuoti

³² Tinklalapis: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022>

(pašalinti matavimo vienetai) ir yra pateikiami skalėje [1; 100]. Paskutinis žingsnis – indekso suskaičiavimas. Tam agreguojami rodikliai visose 14 sričių. Agreguotų rodiklių skalė išlieka [1; 100]. Rodikliai agreguojami apskaičiuojant aritmetinį vidurkį. Toliau atliekamas 14 sričių agregavimas į šešis subindeksus. Tai atliekama apskaičiuojant geometrinį vidurkį. Subindeksų skalė – [1; 100]. Galiausiai subindeksai agreguojami į indeksą, pasitelkiant geometrinį vidurkį ir ekspertų svorius sritims, gautus po analitinio hierarchijos proceso (angl. *analytic hierarchy process (AHP)*). Galutinio indekso skalė – [1; 100], kur 100 – absoliuti lyčių lygybė, 1 – absoliuti nelygybė (Barbieri *et al.*, 2017).

Atrenkant rodiklius, laikomasi kriterijų, kad rodikliai būtų harmonizuoti ES lygiu ir palyginami tarp šalių narių, prieinami (trūktų ne daugiau kaip 10 % duomenų stebėjimų), reguliariai ir laiku atnaujinami, palyginami laike, būtų tikslūs, patikimai matuojantys reiškinį ir jautriai reaguotų į pokyčius, būtų išsamūs ir lengvai interpretuojami, intuityvūs (kad praktikoje būtų galima vienareikšmiškai ir pakankamai paprastai interpretuoti), su aiškia reikšme lyčių nelygybei arba lygybei (Barbieri *et al.*, 2017). Atrinkti rodikliai buvo formuluoti taip, kad jų teigiamas pokytis būtų tos pačios krypties, t. y., kad rodiklio padidėjimas reikštų lyčių lygybės pagerėjimą (pvz., rodiklis „būti skurdo rizikos lygyje“ transformuotas į „nesančių skurdo rizikos lygyje“). Kitas rodiklių apdorojimo etapas buvo susijęs su daugumos kintamųjų išreiškimu per santykinius dydžius. Tai leido skirtingų struktūrų ir dydžių populiacijų palyginimą. Santykiniai rodikliai buvo gauti dalijant dominantį kintamąjį iš jo artimiausio populiacijos etalono. Galiausiai dalis rodiklių buvo įtraukti kaip trijų metų vidurkis (pvz., moterų dalis parlamente). 3 metų vidurkis pasirinktas tiems rodikliams, kurių pokyčiai labai jautrūs (vienos ar kelių moterų skaičiaus padidėjimas parlamente gali lemti labai stiprų rodiklio augimą).

Kanados gerovės indeksas (Michalos *et al.*, 2011). Šis indeksas aktualus, nes yra taikomas šalies viduje esantiems administraciniais teritorijos vienetams palyginti (kaip ir sudaromas savivaldybių kultūros indeksas). Formuojant indeksą, siekta, kad jis atitiktų priimtinumo kriterijus, kaip: pagrindinės tikslinės auditorijos lūkesčių atitikimas, lengvai suprantamas, patikimas ir validus, neveikiamas politiškai (Michalos *et al.*, 2011).

Sudarant indeksą taikomos kelios metodologinės prielaidos. Pirmiausia, visi rodikliai įtraukiami nepriskiriant skirtingų svorių, kitaip tariant, kaip lygiaverčiai. Remiamasi Laplaso abejingumo principu (angl. *Laplace's Principle of Nonsufficient Reason*), kuris teigia, kad, kai nėra reikšmingos priežasties išskirti konkretų rodiklį kaip labiau svarbų nei kitus, kiekvienas

rodiklis turi būti traktuojamas lygiu svoriu su kitais. Indeksas sudaromas laikotarpiui nuo 1994 iki 2008 m. Šiuo atveju 1994 m. traktuojami kaip baziniai, tad standartizuojant rodiklius, pradžios metais jiems priskiriama 100 proc. reikšmė. Toliau vertinami procentiniai pokyčiai kiekvienais metais, kitaip tariant, taikoma procentinio pokyčio skalė. Indeksas sudaromas kaip visų subindeksų ir rodiklių vidurkis. Kadangi procentinio pokyčio skalės leidžia kompromisus tarp kai kurių rodiklių: vienų rodiklių pablogėjimas kompensuojamas kitų pagerėjimu, jos gali būti laikomos kompensacinėmis skalėmis (Michalos *et al.*, 2011).

Savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas (SGKI) (LR FM, 2022b)³³. SGKI sudarytas siekiant įvertinti skirtumus tarp savivaldybių 2013–2020 m. Lietuvoje. SGKI apskaičiuojamas įvertinant šešias sritis – subindeksus (5 lentelė). SGKI sudarytas iš dviejų tipų rodiklių: sietinų su konkrečia administracine teritorija (infrastruktūros tankumas, oro ir vandens kokybė ir pan.) ir sietinų su konkrečioje teritorijoje gyvenančiais individais (įvairių paslaugų vartotojų skaičius, pajamos ir pan.). Anot LR FM, toks rodiklių derinys sudaro prielaidas tiksliau įvertinti gyvenimo kokybę urbanizuotose teritorijose, nes matuoja ne vien teritorijos potencialą (esamą infrastruktūrą), bet ir teritorinio potencialo naudojimą (infrastruktūra pasinaudojusių asmenų skaičius, galimybes, kurias individams suteikia esama infrastruktūra).

Siekiant palyginti skirtingo dydžio savivaldybes, rodiklių absoliutinės reikšmės, prieš įtraukiant į indeksą buvo perskaičiuotos į santykinius dydžius (standartizuotos pagal gyventojų skaičių, geografinės teritorijos dydį ar kt.). Taip pat visos rodiklių reikšmės buvo normalizuotos perskaičiuojant jas su atitinkamų metų to paties rodiklio mažiausia ir didžiausia reikšmėmis. Atliekant normalizavimą kiekvienų metų rodikliai konvertuojami į palyginamų rodiklių skalę. Piniginę vertę išreiškiantys rodikliai buvo transformuojami iš nominalių į realias vertes pagal paskutinių metų (2020 m.) kainas. Dauginant normalizuotus rodiklius iš jų svorio ir gautas reikšmes sudedant, buvo gautos savivaldybių subindeksų reikšmės³⁴. Galiausiai, gautos

³³ Prieiga per internetą: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/>. Savivaldybių gyvenimo kokybės indekso skaičiavimo metodika ir savivaldybių suskirstymas į klasterius buvo parengti vykdant ES paramos projektą, kurio tikslas išanalizuoti Lietuvos savivaldybių finansinės struktūros ilgalaikį tvarumą, siekiant skatinti efektyvų vietos viešųjų paslaugų teikimą, taikant Europos gerąją praktiką pagrįstas standartinių išlaidų poreikio ir fiskalinio pajėgumo vertinimo priemones.

³⁴ Pvz., normalizuotas Vilniaus m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis eurai (rodiklis A1) dauginamas iš svorio 0,3, likę penki to paties sub-indekso rodikliai

subindeksų reikšmės daugintos iš subindekso svorio ir, gautus rezultatus sudėjus, gauta galutinė kiekvienos savivaldybės gyvenimo kokybės indekso reikšmė³⁵³⁶ (LR FM, 2022b)

Taip pat savivaldybių reitingai pateikiami pagal savivaldybių klasterius. Skiriami šie klasteriai: didieji miestai, kaimiškos savivaldybės, kurortinės savivaldybės, kitos (LR FM, 2022c). Pagrindinis duomenų šaltinis – Valstybės duomenų agentūros skelbiami duomenys.

Savivaldybių gerovės indeksas (SGI) (VPAI, 2022b). Prieinamos indekso reikšmės – pokyčių kreivės: 2016–2022 m.³⁷. Indeksas savo sudėtimi yra gana artimas savivaldybių gyvenimo kokybės indeksui. Anot Vilniaus politikos analizės instituto, SGI turėtų suteikti objektyvios kontekstinės informacijos apie savivaldybes bei didinti visuomenės informuotumą apie padėtį skirtinguose Lietuvos regionuose, skatinti gyventojų įsitraukimą į gerovės kūrimą savo gyvenamojoje aplinkoje (VPAI, 2022b).

Savivaldybių gerovės indeksą sudaro penki komponentai (subindeksai), apjungiantys 22 skirtingus rodiklius: **socialinis saugumas** (matuojami penki rodikliai, įvertinantys savivaldybių socialinės gerovės situaciją pagal integraciją į darbo rinką, lygias galimybes (vyrų ir moterų užimtumo santykį), socialinės paramos aprėptį ir skurdo rizikos lygį (nuo 2020 m.)); **fizinis saugumas** (matuojami keturi potencialių grėsmių gyvybei ir sveikatai rodikliai: automobilių kelių saugumas, nusikaltamumas (baudžiamųjų nusikaltimų santykinis rodiklis), medicininės pagalbos prieinamumas ir mirštamumo nuo neužkrečiamų ligų statistika); **ekonominis gyvybingumas** (matuojami penki konkurencingumo, investicijų patrauklumo ir augimo potencialo rodikliai: vidutinis atlyginimas, įmonių skaičius ir smulkių bei

dauginami iš jų svorių, gautas reikšmės sudėjus gaunama sub-indekso 2020 m. reikšmė – 1,21 (LR FM, 2022b).

³⁵ Pvz.: Vilniaus m. savivaldybės materialinės gyvenimo sąlygos (2020 m. reikšmė 1,21 (sub-indeksas A) dauginama iš svorio 0,3, kiti penki sub-indeksai dauginami iš jiems priskirtų svorių ir, gautas reikšmės sudėjus, gaunamas Vilniaus m. savivaldybės gyvenimo kokybės indeksas 0,87) (LR FM, 2022b).

³⁶ Maksimali GKI vertė gali augti ir viršyti 1. GKI yra skaičiuojamas normalizuojant kiekvienų metų rodiklių reikšmes, naudojant 2013 metų maksimalias ir minimalias reikšmes, dėl šios priežasties, kai kurių rodiklių normalizuotos reikšmės netelpa skalėje nuo 0 iki 1. Tokie rodikliai turi poveikį sub-indekso įverčiui, kadangi normalizuotos visų sub-indeksų rodiklių reikšmės sumuojamos, o šios įtakos nepaveikia netgi tai, kad atskiriems rodikliams yra suteikiami skirtingi rodiklių svoriai (LR FM, 2022b).

³⁷ VPAI pristatydami indeksą atkreipia dėmesį į ilgalaikės stebėsenos svarbą.

vidutinių įmonių skaičius, tiesioginių užsienio investicijų skaičius tenkantis vienam gyventojui, užimtumo lygis (16 – 65 m. amžiaus gyventojų)); **švietimo kokybė** (matuojami šeši švietimo prieinamumo rodikliai: a) ikimokyklinio švietimo aprėptis, dalyvavimas neformaliojo vaikų švietimo veiklose ir b) švietimo rezultatų rodikliai: įstojusiųjų į kolegijas ir universitetus dalis nuo bendro tų pačių metų abiturientų skaičiaus ir brandos egzaminų (lietuvių kalbos ir matematikos) rezultatai (surinkusiųjų 51 – 100 balų dalis)); **demografija** (matuojami 2 rodikliai – demografinės senatvės koeficiento ir neto migracijos) (VPAI, 2022a).

Sudarant SGI, visų komponentų rodikliai standartizuoti pagal savivaldybės demografinius rodiklius, taip užtikrinant statistinį imties reprezentatyvumą ir rezultatų palyginamumą. Rodikliai, turintys neigiamą poveikį indeksui (pvz. ilgalaikio nedarbo statistika, asmenų gaunančių socialines išmokas procentas ir pan.), buvo apversti ($x_i^{inverted} = 1 - x_i$), tokiu būdu suvienodinant visų įverčių kryptį. Standartizavus rodiklius, jie buvo normalizuoti 0 – 10 balų intervale, čia 0 – „labai bloga padėtis“, 10 – „labai gera padėtis“. Atskiri SGI komponentai – socialinio saugumo, fizinio saugumo, ekonomikos gyvybingumo, švietimo kokybės ir demografijos subindeksai – yra normalizuotų rodiklių vidurkiai. Bendras SGI yra šių penkių indekso komponentų vidurkis (VPAI, 2022a).

Sudarant SGI, naudojami viešai prieinami oficialios statistikos duomenys (2021 m. skelbiamo SGI atveju naudojami 2020 m. duomenys), kas užtikrina pirminės informacijos patikimumą ir indekso sudarymo tęstinumą. Indekso duomenų šaltiniai: Valstybės duomenų agentūra, Lietuvos darbo birža, Higienos instituto, Švietimo valdymo informacinės sistemos.

Sudarant SGI reitingą, papildomai suklasifikuojamos savivaldybės. Išskiriami šių savivaldybių grupių reitingai: didžiųjų miestų savivaldybės, kaimiškiosios savivaldybės, kurortų savivaldybės, urbanizuotos savivaldybės, žiedinės savivaldybės. Savivaldybių klasterizavimas paremtas LR FM³⁸ ir CPVA siūlomomis metodikomis. Vienos apskrities savivaldybės gali patekti į skirtingus klasterius. SGI yra vienas plačiausiai savivaldybių bendrą situaciją įvertinančių indeksų, tačiau jame nėra įtraukta kultūrinės aplinkos dedamoji.

Lietuvos savivaldybių indeksas (LSI) (LLRI, 2016). LSI paskutiniai prieinami duomenys – 2019 m. Savivaldybių indeksą sudaro trys rodiklių grupės: 1) savivaldybė gyventojui, 2) savivaldybė investuotojui, 3) savivaldybės valdymas. Šias tris rodiklių grupes sudaro devynios indeksė vertinamos sritys („Komunalinės paslaugos“, „Transportas“, „Švietimas“,

³⁸ Šaltinis: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/savivaldybiu-klasterizavimas/>

„Sveikata ir socialinė rūpyba“, „Investicijos ir plėtra“, „Mokesčiai“, „Biudžetas“, „Turto valdymas“ ir „Administracija“), kurios susideda iš 61 rodiklio (lyginant su kitais indeksais, tai rodiklių kiekiu išsiskiriantis indeksas). Kiekvienos srities svoris priklauso nuo analizuojamų rodiklių skaičiaus, o bendras rodiklių grupės svoris indekse paremtas ekspertiniu vertinimu. Autoriai atkreipia dėmesį, kad nei vienas iš 61 rodiklio neturi esminės įtakos galutiniam rezultatui. Rodikliai, kaip ir SGI atveju, vertinami dešimties balų sistemoje (0 – blogiausias įvertinimas, 10 – geriausias įvertinimas). Kiekvienam rodikliui srityje priskiriamas vienodas svoris (pvz., „Mokesčių“ sritis susideda iš 5 rodiklių, tuomet vieno rodiklio svoris srityje – 20 proc). Gautas rezultatas įvertinamas 100 balų skalėje, kur mažiausiai balų srityje surinkusi savivaldybė gauna 0, o daugiausiai – 100 balų. Galiausiai naudojantis sričių svoriais suskaičiuojamas grupės ir bendras savivaldybės vertinimas (LLRI, 2016).

Sudarant indeksą, vienu iš duomenų šaltinių buvo savivaldybių pateikta informacija. Tais atvejais, kai savivaldybė informuodavo, kad duomenų negali pateikti dėl paaiškinamų priežasčių, rodiklis buvo nevertinamas, kitiems srities rodikliams atitinkamai suteikiant didesnę svorį. Tais atvejais, kai savivaldybės nepateikdavo rodikliui įvertinti reikalingų duomenų, rodikliui būdavo priskiriama žemiausia galima, t. y., 0, reikšmė. Žemiausia reikšmė priskirta dėl to, kad duomenų nepateikimas autorių vertintas kaip skaidrumo stoka savivaldybėje (LLRI, 2016). Kiti duomenų šaltiniai: Finansų ministerijos, Valstybės duomenų agentūros, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Lietuvos darbo biržos, Nacionalinio egzaminų centro, Konkurencijos tarybos, Valstybės tarnybos departamento, ir kt. duomenys.

Anot LLRI, sudaromame indekse geriau vertinamos savivaldybės, kurios užtikrina žmogaus laisvę rinktis, skatina privačią iniciatyvą, kuria palankias sąlygas verslui, taupo išteklius bei veikia skaidriai. Visgi peržvelgus įtraukiamas dedamąsias, galima apibendrinti, kad vertinamos palankiau tik tos savivaldybės, kurios skatina privatų verslą. Pavyzdžiui, pirma, vertinama, ar sukuriami palanki konkurencinė aplinka privatiems komunalinių, transporto, švietimo, sveikatos bei socialinės rūpybos paslaugų teikėjams. Antra, vertinama, ar savivaldybės užtikrina palankią aplinką verslui ir investuotojams (užtikrinant kuo geresnę mokestinę aplinką, panaikinant barjerus, trukdančius naujoms įmonėms žengti į rinką bei suteikiant visą aktualią informaciją). Trečia, vertinamas savivaldybių administracinis našumas, t. y. sugebėjimas panaudoti kuo mažiau išteklių.

Indeksas yra orientuotas tik į ekonominės laisvės kategoriją bei kvestionuotinas dėl savo dedamųjų ir realesnės praktinės naudos

savivaldybėms, nes iš esmės vertinamas tik vienas aspektas – palankumas privačiam verslui. Šiuo atveju pažeidžiamas indekso neutralumas. Be to, indeksas nespėdžia duomenų prieinamumo problemos – jei savivaldybės pagrįsdamos priežastį nepateikia duomenų, jų indeksą sudaro mažesnis skaičius rodiklių nei kitų savivaldybių, kurios renka platesnius duomenis ar nenurodo priežasties, kodėl nepateikė duomenų. Galiausiai labai didelis rodiklių skaičius apsunkina indekso supratimą ir paprastą interpretaciją. Šiuo atveju neutralesnį ir visapusiškesnį vertinimą apie savivaldybes pateikia SGI ar SGKI. Kultūros srities dedamoji į LSI taip pat nėra įtraukiama.

Socialinio klimato indeksas (SKI) (LKT, 2021). Socialinio klimato indeksas savo koncepcija artimas aptartiems savivaldybių gyvenimo kokybės ir gerovės indeksams. Nors pastarasis skaičiuojamas apskričių lygiu (neįtraukiant trijų didžiųjų miestų savivaldybių), galima atkreipti dėmesį į keletą metodologinių aspektų.

Socialinio klimato indeksas, apskaičiuojamas įvertinus socialinius, ekonominius ir demografinius rodiklius (viso 12 rodiklių). Pagrindinis duomenų šaltinis – Valstybės duomenų agentūra. Įtraukiami standartizuoti rodikliai pagal demografinės charakteristikas. Rodikliai:

1. neto vidaus migracija, 1 gyv.;
2. šalies ūkio su individualiomis įmonėmis mėnesinis darbo užmokestis, Eur (bruto);
3. registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, procentais;
4. tiesioginių užsienio investicijų, 1 gyv., dalis;
5. mokyklinio amžiaus vaikų (vyrų ir moterų), nesimokančių mokykloje, tenkančių 1 gyv., dalis;
6. dienos centruose socialines paslaugas gavusių vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų, 1 gyv., dalis;
7. socialinės pašalpos gavėjų, 1 gyv., dalis;
8. iš savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų, 1 gyv., dalis;
9. iki 14 m. amžiaus išlaikomų žmonių, tenkančių 15–64 m. gyventojams, dalis;
10. nuo 65 m. amžiaus išlaikomų žmonių, tenkančių 15–64 m. gyventojams, dalis;
11. nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų, 1 gyv., dalis;
12. užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičiaus, 100 tūkstančių gyv., paskutinių dviejų metų pokytis, procentais (LKT, 2021).

Rodiklių normalizavimas atliekamas apskritims priskiriant rangus pagal kiekvieną indekso dedamąją – tad kiekvieno rodiklio atveju apskritis gali įgyti reikšmę nuo 1 iki 10 (10 balų skiriama prasčiausia, o 1 balas – geriausią rodiklio reikšmę turinčiai apskričiai³⁹). Siekiant apskaičiuoti SKI galutinę reikšmę, yra susumuojami visi normalizuoti rodikliai. Maksimali SKI reikšmė – 120, minimali – 12. Apskričių socialinio klimato situacijos įvertinimas pateikiamas 8 priede.

SKI sudėtyje taip pat nėra įtraukta kultūros sritis. Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad SKI sudarytas kaip papildomas kriterijus skaičiuojant LKT Tolygios kultūrinės raidos programos kvotas apskritims (LKT, 2021). Tad praktikoje SKI yra pridedamas prie kultūros dedamųjų ir prisideda prie apskričių reitingavimo susieto su kvotos, skirtos kultūros veiklų finansavimui, dydžiu. Įvertinus socialinio klimato indeksą, papildoma kvota kultūrinėms veikloms skiriama toms apskritims, kurių socialinė aplinka yra prastesnė nei vidutiniška. Daroma prielaida, kad intensyvesnė kultūrinių veiklų pasiūla gali prisidėti prie prasmingesnio laisvalaikio, ir bent minimaliai kompensuoti socialinės aplinkos trūkumus.

Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas (LRV, 2021). Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas savivaldybėms yra pateikiamas LR BP. Autoriai nurodo, kad sudarant indeksą buvo siekiama atskleisti kultūros išteklių kuriamą vertę, todėl indeksas apskaičiuojamas kaip santykis tarp kultūros sukuriamos vertės ir turimų išteklių. Sudarant indeksą, remtasi LR KM vykdytų apklausų duomenimis (2019 m., 2020 m.) apie kultūros įstaigų vykdomas veiklas, teikiamas paslaugas, aptarnaujamų lankytojų, įtrauktų dalyvių skaičių ir pan.⁴⁰ (LRV, 2021).

Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas apskaičiuojamas pagal toliau pateiktą formulę:

$$KI = \frac{T+PS+SV+A}{P+B+TT+D} \quad (1)$$

kur:

KI – kultūros paslaugų efektyvumo indekso reikšmė.

Sukuriama vertė:

T – tolygumas. Vertinamas kultūros paslaugų pagal naudojimo dažnį pasiskirstymo tolygumas savivaldybės teritorijoje (būtinojo, reto, dažno poreikio paslaugos);

³⁹ Skiriant balus taip pat įvertinama rodiklio poveikio kryptis (teigiamas ar neigiamas).

⁴⁰ Duomenys surinkti skirtingoms Lietuvos kultūros įstaigoms ir organizacijoms, įmonėms, nepriklausomai nuo įstaigos pavaldumo ar juridinio statuso, pateikiant informaciją apie vykdomą veiklą ir kuriamą naudą (LRV, 2021).

PS – paslaugų spektras nurodo į skirtingų meno sričių prieinamumą. Vertinamas skirtingų kultūros paslaugų (meno studijų, būrelių, klubų veikla, meno mėgėjų kolektyvų veikla, koncertai, festivaliai, dramos teatro spektakliai, šokio spektakliai, muzikinio teatro spektakliai, parodos, kino filmų rodymai – peržiūros, kultūrinė edukacija, ekspozicijų lankymas, skaityklos paslaugos, leidinių skolinimo paslaugos, prieigos prie duomenų bazių paslaugos) trūkumas;

SV – socialinė vertė indikuoja soc. rizikos grupių įtraukimo lygį į kultūrinės (kultūrinės edukacijos) veiklas. Vertinamas kultūrinės edukacijos programose dalyvavusių vaikų ir jaunimo senjorų ir neįgaliųjų skaičius;

A – apsilankymai nurodo į auditorijos pritraukimą. Vertinamas bendras apsilankymų skaičius.

Turimi resursai:

P – plotas kultūrinei veiklai. Nurodo infrastruktūrines galimybes teikti kultūros paslaugas;

B – biudžetas, kuris nurodo finansinius pajėgumus teikti kultūros paslaugas;

TT – teikėjų tankis nurodo paslaugų teikėjų pasiskirstymą teritorijoje;

D – darbuotojų skaičius nurodo žmogiškųjų išteklių pajėgumus teikti kultūros paslaugas.

Taip pat papildomai įvedamas savivaldybių klasifikatorius priskiriant savivaldybei miesto (šis tipas priskirtas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos m. sav.), tarpinį (šis tipas priskirtas Birštono sav., Biržų r. sav., Druskininkų sav., Alytaus m. sav., Panevėžio m. sav., Šiaulių m. sav., Marijampolės sav., Mažeikių r. sav., Neringos sav., Palangos m. sav., Trakų r. sav., Rokiškio r. sav., Tauragės r. sav., Telšių r. sav., Ukmergės r. sav., Utenos r. sav., Visagino sav.) ar kaimiškąjį (likusios savivaldybės) tipą. Indekso dedamosios įgyja reikšmės nuo 0 iki 3. Visgi absoliutinės reikšmės, kurios priskiriamos vienetui, dvejetui ar trejetui skiriasi, priklausomai nuo savivaldybės klasifikacijos. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto atveju (pagal klasifikatorių – miesto tipo savivaldybei), biudžeto dedamajai būtų priskirta 3 (maksimali) reikšmė, jei biudžetas būtų didesnis nei 450 tūkst. Eur, Birštono sav. (pagal klasifikatorių – tarpinio tipo savivaldybė) gautų tą pačią biudžeto dedamosios reikšmę, jei biudžetas būtų didesnis nei 160 tūkst. Eur, o Akmenės r. sav. (kaimiško tipo savivaldybė) tą patį balą gautų, jei biudžetas viršytų 55 tūkst. Eur.

Nors autoriai nurodo, kad klasifikatorius su skirtingais indekso dedamųjų reikšmių apskaičiavimo būdais miesto, tarpinio ir kaimiškojo tipo savivaldybėms leidžia gauti palyginamus duomenis (LRV, 2021), visgi palyginimas tarp savivaldybių yra sąlyginis ir nepakankamai objektyvus. Tikėtina, kad palyginami rezultatai tarp savivaldybių būtų įvedus bendrą ir neutralią skalę visoms savivaldybėms, pvz., perskaičiavus rodiklius vienam

gyventojui (panaši praktika taikoma SGI atveju). Taip pat verta atkreipti dėmesį, kad indeksas yra orientuotas į efektyvumo kriterijų: nesvarbu, kiek daugiau ar mažiau sukuriamos vertės ir turimų resursų yra fiksuojama skirtingose savivaldybė, jei santykinė reikšmė sutampa, savivaldybės tampa lygiavertėmis (pvz., Akmenės r. sav. atveju sukuriamos vertės ir turimų resursų reikšmės yra lygios 8, tad bendra indekso reikšmė lygi 1, Zarasų raj. atveju indekso skaitiklis ir vardiklis įgyja 10 reikšmę, tad bendra indekso reikšmė taip pat lygi 1, nors atrodytų, kad geresnė kultūrinė aplinka (nes tiek kultūros resursų, tiek sukuriamos vertės yra daugiau) turėtų būti Zarasų raj. sav.). Kita vertus, kelia abejonių ir savivaldybių klasifikatoriaus pasirinkimas, nes motyvacija nėra detalizuota. Svariau būtų atsispirti nuo jau praktikoje aprašytų ir metodiškai pagrįstų klasterių (būtų galima remtis LR FM siūloma savivaldybių klasterizavimo metodika), o ne ekspertiskai suformuotų ir taikomų tik viename indekse. Tai apsunkina ir platesnį indekso taikymą bei palyginamumą. Indekso dedamųjų reikšmių priskyrimas (nors ir pateikiamos medianos reikšmės) taip pat atrodo labiau subjektyvus nei motyvuotas. Galiausiai, reiktų atkreipti dėmesį į duomenų kokybę ir patikimumą. Pavyzdžiui, įtraukta indekso dedamoji, susijusi su socialinės rizikos grupių (kaip vaikai, jaunimas, senjorai, neįgalieji) dalyvavimu kultūrinės edukacijos veiklose. Tačiau tikėtina, kad tokių duomenų kultūros organizacijos kokybiškai pateikti negali (pvz., kyla klausimų, kaip apskaičiuoti neįgaliuosius, dalyvavusius renginyje), todėl jų reikšmės yra sąlyginės. Remiantis kitų indeksų praktika, matoma, kad įprastai pagrindiniu duomenų šaltiniu tampa oficialiosios statistikos duomenys (taip maksimaliai apribojama nepatikrintos duomenų kokybės įtaka rezultatams).

Visų aptartų indeksų apibendrinimas pateikiamas 6 lentelėje. Lentelėje detalizuojama, kiek rodiklių sudarė indeksus, kaip priskiriami svoriai, kaip rodikliai agreguojami į subindeksus ir galiausiai indeksą. Taip pat nurodoma, kokios matavimo skalės taikomos.

6 lentelė. Indeksų apžvalga (sudaryta autorės)

Indeksas	Svoriai rodikliams	Rodiklių kiekis	Rodiklių agregacija, subindeksų formavimas	Skalė	Šaltinis, autoriai
Kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis	Ekspertiniai svoriai subindeksams ir jų dedamosioms. Rodikliai standartizuoti ir normalizuoti, trūkstamos reikšmės interpoliuotos	24	Dimensijų rezultatai agreguojami skaičiuojant normalizuotų rodiklių vidurkį, dimensijos į subindeksą ir subindeksai į indeksą įtraukiami skaičiuojant svertinį vidurkį (svoriai nustatyti remiantis ekspertų konsultacijomis)	0–100	Alberti <i>et al.</i> , 2023
Kanados gerovės indeksas	Kiekvienam rodikliui priskiriamas vienodas svoris (remiasi Laplaso abejingumo principu)	56	Rodikliai agreguojami skaičiuojant vidurkį. Yra 8 subindeksai su rodiklių rinkiniais.	Vertinamas laikotarpis nuo 1994 iki 2008 m. 1994 m. – baziniai metai. Kiekvienam rodikliui 1994 m. priskiriama bazinė 100 proc. vertė. Toliau vertinami procentiniai pokyčiai kiekvienais metais. Teigiamas procentinis pokytis nurodo gerovės pagerėjimą, neigiamas – pablogėjimą.	Michalos ir kt., 2011
Lyčių lygybės indeksas	Korekciniai koeficientai rodikliams ir ekspertų svoriai sritims. Rodikliai standartizuoti ir normalizuoti.	31	6 sub-indeksai (angl. <i>domains</i>), apjungiantys 14 sričių (angl. <i>sub-domains</i>). Skaičiuojant indeksą, taikomas geometrinis vidurkis, agreguojant grupių rodiklius, taikomas aritmetinis vidurkis	1–100	Barbieri <i>et al.</i> , 2017
Savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas	Standartizuoti rodikliai pagal demografinius rodiklius bei normalizuoti pagal	41	6 subindeksų grupės su skirtingais svoriais	Reikšmės gali būti didesnės nei 1 (įtaką daro	LR FM, 2022b

Indeksas	Svoriai rodikliams	Rodiklių kiekis	Rodiklių agregacija, subindeksų formavimas	Skalė	Šaltinis, autoriai
	atitinkamo rodiklio 2013 m. didžiausias ir mažiausias reikšmes. Kiekvienas rodiklis turi savo svorį.			normalizavimas susietas su 2013 m.)	
Savivaldybių gerovės indeksas	Standartizuoti rodikliai pagal demografinius rodiklius, bei normalizuoti skalėje 0–10.	22	5 sub-indeksų grupės. Kiekvienas subindeksas apskaičiuojamas kaip jį sudarančių normalizuotų rodiklių vidurkis. Bendras indeksas yra 5 subindeksų vidurkis.	0–10	VPAI, 2021
Lietuvos savivaldybių indeksas	Vienodas svoris rodikliams kiekvienoje grupėje. Sritis turi svorius, priklausomai nuo rodiklių kiekio. Subindeksų svoriai paremti ekspertiniu vertinimu.	61	3 sub-indeksų grupės ir 9 indekse vertinamos sritys. Kiekvienos srities suminiai rodikliai įvertinami 100 balų skalėje, kur 0 – mažiausiai balų srityje surinkusi savivaldybė, 100 – daugiausiai.	0–100 balų	LLRI, 2016
Socialinio klimato indeksas	Vienodas svoris visiems rodikliams. Rodikliai standartizuojami ir normalizuojami, transformuojant juos į ranginę skalę.	12	Neišskiriami subindeksai, formuojamas suminis normalizuotų rodiklių indeksas	12–120 balų	(LKT, 2021)
Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas	Svoriai rodikliams priskiriami pagal savivaldybės klasifikaciją.	8	Skiriamos dvi grupės: sukuriami vertė ir turimi resursai. Dedamosios verčiamos į rangų skalę (normalizuojamos) (kiekviena indekso dedamoji gali įgyti reikšmes nuo 0 iki 3).	Santykis tarp sukuriamos vertės ir turimų resursų. Maksimali gauta reikšmė – 2.	LRV, 2021

Apibendrinant apžvelgtus indeksus, matoma, kad paprastai indeksai ne tik apjungia aibę rodiklių, bet yra formuojami teminiai subindeksai (Kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis, Lietuvos savivaldybių gerovės indeksas, Lietuvos savivaldybių indeksas ir kt.). Tai leidžia papildomus reitingus tarp savivaldybių, detaliau identifikuojant silpnesnes ir stipresnes sritis savivaldybėse.

Sudarius indeksus palyginimai tarp savivaldybių paprastai atliekami ne tik reitinguojant visą jų sąrašą, bet ir atsižvelgiant į jų klasterius. Lietuvos klasterių metodiką yra sudariusi LR FM. Savivaldybės gali būti klasterizuojamos į miestų, kaimų, kurorto, urbanizuotas bei žiedines (arba didieji miestai, kaimiškos sav., kurortai ir kitos sav.⁴¹). LLRI savivaldybės siūlo klasterizuoti pagal gyventojų tankį: 6 tankiausiai apgyvendintos savivaldybės vadinamos *didžiosiomis savivaldybėmis*, o likusios – *mažiosiomis savivaldybėmis* (LLRI, 2016).

Sudarant indeksus, pagrįdė remiamasi viešai prieinamais duomenimis (oficialios statistikos renkamais ir aprobuotais duomenimis), siekiant mažinti indekso sudarymo kaštus ir taip prisidėti prie indekso tęstinumo. Kartu, remiantis oficialios statistikos duomenimis mažinama duomenų kokybės problema ir įtaka rezultatams, kuri gali priklausyti nuo duomenų rinkėjo ar teikiamų duomenų kokybės.

Ne visų apžvelgtų indeksų Lietuvoje atveju užtikrinamas reguliarumas. Dalis jų yra vienkartiniai, kaip Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas, arba nereguliaraus dažnio kaip Lietuvos savivaldybių indeksas. Tačiau siekiant, kad indeksas ne tik būtų situacijos vertinimo matas atitinkamais metais, bet atvertų ir poveikio matavimo galimybes, aktualus reguliarumas. Tai ilgalaikėje perspektyvoje leistų indekso matavimus įtraukti į ekonometrinius modelius.

Apžvelgtuose bendruosiuose savivaldybių indeksuose (pvz., savivaldybių gerovės indeksas, Lietuvos savivaldybių indeksas) yra praleista kultūros dedamoji. Kultūros efektyvumo indeksas siekia išmatuoti efektyvų kultūros išteklių panaudojimą, tačiau neleidžia palyginti savivaldybių pagal kultūrinę aplinką / patrauklumą. Savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas išsiskiria tuo, kad šalia socialinių, ekonominių ir demografinių rodiklių įtraukia ir kultūrinius. Tačiau kultūros sritis jame įtraukiama labai siaurai: paliečiamos tik sritys, susiję su kultūros centrais, bibliotekomis ir muziejais, kas nebeatspindi dabartinės kultūros sistemos.

⁴¹ Šaltinis: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/savivaldybiu-klasterizavimas/>

Vertinant indeksų metodologijas, dalis jų atkreipia dėmesį į indekso priimtumo kriterijus (Michalos *et al.*, 2011). Kitaip tariant, sudarytas indeksas turėtų atitikti pagrindinės tikslinės auditorijos lūkesčius, turėtų būti lengvai suprantamas, patikimas ir validus, neveikiamas politiškai. Vertinant priimtumo kriterijais, kvestionuotinas Lietuvos savivaldybių indeksas, nes orientuotas tik į vienos grupės interesus, taip pat jame įtrauktas labai didelis kiekis rodiklių (dalį jų surinkti savivaldybių apklausų metu, kas vėlgi neužtikrina duomenų kokybės; kartu rodiklių kiekis apsunkina rodiklio aiškumą). Be Lietuvos savivaldybių indekso, išskirtinas ir Kultūros paslaugų efektyvumo indeksas – neobjektyvus klasterizavimas ir rodiklių normalizavimas, pagrindiniai pasitelkiami duomenys ne iš oficialios statistikos. Šis indeksas taip pat neatitiktų Michalos ir kt. (2011) išskirtų priimtumo kriterijų.

Visgi atlikta esamų indeksų Lietuvoje analizė dar sykį pagrindžia savivaldybių kultūros indekso sukūrimo aktualumą. Visapusiškai kultūros situacija savivaldybėse nėra vertinama. Taip pat matoma, kad kultūros dedamosios įtraukimas į esamus indeksus yra labai ribotas. Tad korektiškai sudarytas savivaldybių kultūros indeksas ne tik detalai ir visapusiškai pristatytų kultūros situacijas savivaldybėse, bet ir atvertų galimus duomenų apie kultūrą šaltinius ir rodiklius, kurie iki šiol nebuvo plačiai naudojami arba nebuvo pakankamai naudojami tyrimuose ir politikos rezultatų vertinimuose.

1.2.2. Savivaldybių kultūros indekso sąsajos su kultūros politikos tikslais ir prioritetais

Šioje potemėje apžvelgiami svarbiausi strateginiai šalies dokumentai, išskiriant pagrindinius šalies kultūros raidos tikslus ir prioritetus. Apžvelgiami dokumentai, kaip: Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas (NPP), Lietuvos Respublikos bendrasis planas (LR BP), Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės, Lietuvos kultūros politikos strategija, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programa. Šių dokumentų analizė padės sudaryti aktualų SKI dedamųjų sąrašą ir užtikrinti, kad SKI reprezentuotų savivaldybių prisidėjimą prie šalies kultūros politikos tikslų įgyvendinimo. Kitaip tariant, analizė aktuali siekiant SKI suderinamumo su šalies strateginiais tikslais. Suderintas su politinėmis gairėmis indeksas galėtų tapti indikatoriumi apie

šalies pasiektus rezultatus⁴². Tokią strategiją patvirtina ir tarptautinių indeksų praktika, pavyzdžiui, kuriant ES lyčių lygybės indekso koncepciją, remtasi ne tik teoriniais požiūriais į lyčių lygybę, bet taip pat identifikuoti ES politiniai prioritetai, analizuojant su lyčių lygybe susijusius strateginius politikos dokumentus (Barbieri *et al.*, 2017).

Valstybės vizija, raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 m. nurodyti **Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“**⁴³ (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo, 2012). Tai pagrindinis planavimo dokumentas, kuriuo turi būti vadovaujamasi priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas. Šioje strategijoje sujungiami darnaus vystymosi principai, Lietuvos valstybės ir visuomenės vystymosi ištekliai (iš kultūros perspektyvos minima turtinga istorinė patirtis ir kultūros paveldas), bei iššūkiai (pagrindė susiję su silpnu socialiniu kapitalu: pilietiškumo stoka, silpni bendruomeniniai ryšiai, tapatybės krizė ir pan.). Nurodant sprendimo būdus, pirmiausia, atsispiriama nuo kiekvieno nario kūrybiškumo ir indėlio prisidedant prie to, kad Lietuva taptų modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi. Kitaip tariant, strategijos ašimi yra atviras, kūrybingas ir atsakingas žmogus, kuris prisideda prie laimingos, šiuolaikiškos ir pilietiškos visuomenės (sumanios visuomenės), konkurencingos pasaulyje, kuriančios aukštą pridėtinę vertę ir socialiai atsakingos ekonomikos (sumanios ekonomikos) ir rezultatyvaus valdymo bei kryptingų strateginių valdžios sprendimų priėmimo (sumanaus valdymo) (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo, 2012).

Kultūros (per kūrybingą asmenybę) dedamosios vaidmuo strategijoje „Lietuva 2030“ yra kertinis (tai patvirtina ir strategijoje minimas šūkis: „Trys milijonai kūrėjų!“). Kita vertus, kultūros samprata labai plati, bendrinė: kūrybiškumas suprantamas ir per veiklumą, ir solidarumą, pasiruošimą nuolat keistis ar prisitaikyti kintančioje aplinkoje. Nurodoma, kad kultūra / kūrybiškumas, kaip asmens vertybių rinkinys, reikalingi Lietuvos ateities kūrimui.

⁴² ES Lyčių lygybės indeksas rodo ES ir nacionalinės politikos, nukreiptos į lyčių lygybę, rezultatus moterų ir vyrų atžvilgiu (Barbieri *et al.*, 2017).

⁴³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5EE74F9648A5>

2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane nurodomos NPP⁴⁴ sąsajos su Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ ir darnaus vystymo tikslais (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020). Tarp dešimties išskirtų NPP tikslų, tiesiogiai su kultūra siejasi 4-asis – stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą. Nurodyta, kad pastarasis tikslas yra susijęs su visomis trimis „Lietuva 2030“ pažangos kryptimis (sumani visuomenė, sumani ekonomika, sumanus valdymas) bei keturiais darnaus vystymosi tikslais (DVT) (4 DVT tikslu *kokybiškas išsilavinimas*, 8 DVT tikslu *deramas darbas ir ekonomikos augimas*, 11 DVT tikslu *darnūs miestai ir bendruomenės*, 10 DVT tikslu *sumažinti nelygybę*).

Taip pat numatyta, kad kultūra (kultūros politikos priemonės) prisideda ir prie kitų NPP tikslų (1 tikslu: *pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą*, 2 tikslu: *didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį*, 8 tikslu: *didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą*, 10 tikslu: *stiprinti nacionalinį saugumą*)⁴⁵. NPP pagrindu sudarytas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos patvirtinimo (2021 m. rugsėjo 29 d. Nr. 781).

9 priede pateikiami NPP tikslai, uždaviniai ir rodikliai, už kurių įgyvendinimą yra atsakinga LRKM. Vertinant jų turinį galima identifikuoti kultūros politikos prioritetus ir kaip jie matuojami. Apibendrinus galima išskirti šiuos kultūros politikos prioritetus: nacionalinė tapatybė (lietuvių kalbos vartojimas), kultūros paveldas (saugojimas ir puoselėjimas), informacinis raštingumas, tolerancija tautinėms mažumoms, kūrėjai (menų studijų studijavimas, atlygis kūrėjams, tarptautiniai apdovanojimai), nevyriausybinių organizacijų (NVO) aktyvumas, KKI (kultūros sektoriaus užimtumas, kultūros įstaigų pajamos, KKI sektoriaus sukuriama vertė (eksportas, dalis nuo BVP, sukuriama PV)), gyventojų dalyvavimas kultūroje

⁴⁴ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d492e050f7dd11eaa12ad7c04a383ca0/asr>

⁴⁵ Įtraukti tik tie tikslai, kur LRKM numatyta kaip už rodiklį atsakinga strateginio valdymo sistemos dalyvė. Tokiu pačiu pagrindu sudarytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos patvirtinimo (2021 m. rugsėjo 29 d. Nr. 781).

(kultūros paslaugų prieinamumas, savanorystė, bendruomeninės veiklos), mecenatystė.

Dar vieno strateginio dokumento – **LR BP** – koncepcija dera su Valstybės pažangos strategija, Nacionalinio saugumo strategija. LR BP sprendiniai dera su NPP, įvertina patvirtintų nacionalinio lygmens strateginio planavimo dokumentų nuostatas ir į jas atsižvelgia (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano patvirtinimo, 2021). Apibendrinant LR BP išskiriamus siekius, susijusius su kultūra, konstatuotina, kad nėra kelių ryškiausių tikslų ar prioritetų, t. y., siekiai kultūros srityje apima visas galimas vystymo kryptis: kultūros ir meno raidos augimas, kultūros paveldo išsaugojimas ir aktualizavimas, tarptautinis pripažinimas ir matomumas, augantis kultūros ir kūrybinių industrijų sektorius, bei visuomenės dalyvavimas kultūroje ir per tai stiprinamas socialinis kapitalas. Dokumente minimos ir įvairių formų partnerystės tarp skirtingų savivaldybių, kultūros infrastruktūros tinklo augimas ir kiti aspektai. Kitaip tariant, kultūros siekiai apima tiek kultūros pasiūlos stiprinimą (infrastruktūra, kompetencijos, paslaugų įvairovė, kokybė), kultūros paveldo išsaugojimą ir aktualizavimą, kultūros paklausos (vartotojų) stiprinimą bei socialinį kapitalą, KKI indėlio į ekonomiką stiprinimą.

Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo, 2010) kaip kultūros politikos kaitos tikslą nurodo atskleistą, išsaugotą ir plėtojamą visuomenės kultūrinį tapatumą ir kūrybinį potencialą. Tikslui įgyvendinti numatyta 10 Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių: 1) įtvirtinti kultūrą kaip strateginę valstybės raidos kryptį, teikiant prioritetą kultūros politikai; 2) reformuoti ir demokratizuoti kultūros valdymą, plėtojant kultūros savireguliaciją; 3) gerinti esamą kultūros sistemos finansavimą, užtikrinant kultūros sektoriaus uždirbtų pinigų grąžą kultūrai; 4) užtikrinti autorių teisių ir gretutinių teisių aukšto lygio apsaugą, didinti Lietuvos kūrėjų intelektualinį kapitalą ir juo pagrįstą kūrybinių industrijų konkurencingumą; 5) ugdyti kultūrines žmogaus kompetencijas ir kūrybingumą visą jo gyvenimą; 6) formuoti bendrą integralios paveldo apsaugos politiką; 7) užtikrinti Lietuvos darnų vystymąsi, derinant paveldosaugos ir aplinkosaugos tikslus su urbanistine plėtra ir erdviu planavimu; 8) didinti kultūros prieinamumą visoje Lietuvoje; 9) plėsti Lietuvos kultūrinę erdvę, vienijant Lietuvos atstovus pasaulyje; 10) konceptualiai, kryptingai siekiant ilgalaikių tikslų, skleisti Lietuvos kultūrą užsienyje.

Lietuvos kultūros politikos strategijoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos

patvirtinimo, 2019) nurodytas kultūros politikos strateginis tikslas – darnios visuomenės ir gerovės kūrimui įtraukti kultūra. Šį strateginį tikslą yra numatyta įgyvendinti per 3 kryptis (1) subalansuota ir integrali kultūros politika, 2) kūrybinga asmenybė ir 3) tvirtos tapatybės visuomenė, vertę kurianti kultūra) ir 4 tikslus (kurių kiekvienas turi po tris uždavinius): 1) **stiprinti valstybinio, savivaldos ir nevyriausybių sektorių bendradarbiavimą, mažinant kultūrinę atskirtį ir netolygumus (I kryptis)** (užtikrinant lyderystę ir funkcijų proporcingumą kultūros įstaigų tinkle; didinant kultūros ir meno įstaigų veiklos kokybę ir efektyvumą, optimaliai paskirstant paslaugas jų tinkle; užtikrinant kultūros srities žmogiškųjų išteklių tvarumą, sutelkiant resursus ir siekiant tolygaus jų paskirstymo); 2) **skatinti kurti ir dalyvauti kultūroje (II kryptis)** (ugdant ir palaikant talentus, suteikiant tinkamas sąlygas kūrybai skirtingose meno srityse; skatinant tolygų, aukštos vertės ir įvairių raiškos formų kultūros prieinamumą įvairioms visuomenės grupėms, plėtojant dalyvavimą įvairioje kūrybinėje veikloje, ugdant kultūrinės kompetencijas visą gyvenimą); 3) **formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą (II kryptis)** (stiprinant gyventojų ir institucijų atsparumą informacinėms grėsmėms, pilietinį aktyvumą ir žinias; stiprinant visuomenės kritinį mąstymą, profesionaliai vertinant kultūros reiškinius; plėtojant nacionalinį sąmoningumą, materialaus ir nematerialaus paveldo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje); 4) **kurti tvarią socialinę ir ekonominę kultūros vertę nacionalinei pažangai (III kryptis)** (užtikrinant kultūros politikos vaidmenį formuojant ir įgyvendinant nacionalinius prioritetus; sutelkiant kultūros išteklius socialiniam kapitalui ugdyti; skatinant kultūros ir kūrybinių industrijų verslumą ir dalyvavimą kuriant inovacijas).

Įvertinus tiek strateginiuose dokumentuose minimus tikslus, prioritetus, tiek jų vertinimo kriterijus, sudaroma apibendrinta kultūros politikos siekių matrica (12 pav.). Šalies strateginių dokumentų analizė atskleidžia kelis savivaldybių kultūros indekso formavimo kontekste aktualius aspektus: pirma, kultūra suprantama kaip dedamoji prisidedanti prie šalies tolimesnio vystymosi (tai pagrindžia ir savivaldybių kultūros indekso aktualumą, nes šiuo metu egzistuojančiuose savivaldybių indeksuose – vienuose iš gyvenimo kokybės / šalies vystymosi matų – kultūros dedamoji yra įtraukta labai fragmentiškai arba neįtraukta iš viso), antra, išryškinamos kryptys⁴⁶, kurių

⁴⁶ Išskiriamos grupės yra sąlyginės. Taip pat suprantama, kad visos išskirtos grupės yra tarpusavyje susiję: pavyzdžiui, meno raida bei kultūros organizacijos ir kūrėjai arba kultūros paveldas. Kartu sutinkama, kad galimas ir kitoks grupių sudarymo

pagrindu būtų galima formuoti SKI. Apibendrinus dokumentus matyti, kad pagrindinis dėmesys juose skiriamas individo gerovei, socialinių vertybių formavimui arba, tiksliau tariant, **socialinio kapitalo formavimui**. Ši potėmė buvo dažniausiai ir plačiausiai pasikartojanti per visus strateginius dokumentus. Kitos dvi aktualios potėmės, tai: **kultūros paveldas** ir **kultūros sektoriaus kuriama ekonominė vertė**. Galiausiai atskiras dėmesys skiriamas **kultūros organizacijoms** ir **kūrėjams** bei meno raidos vystymui. Dar viena identifikuojama potėmė – tai **valdymas, susijęs su politiniais sprendimais**. Ši potėmė yra aktuali kultūros politikos kontekste, bet jos įtraukimas į SKI nėra galimas (nėra tinkamų statistinių duomenų šio aspekto įtraukimui, be to, tai labiau susiję su nacionalinės valdžios priimamais sprendimais, o ne savivaldos lygio sprendimais). Atsižvelgiant į prieinamus duomenis ir jų patikimumą, bus siekiama maksimaliai padengti išskirtas kultūros politikos prioritetų kryptis.

principas, atitinkami rodikliai būtų priskirti prie kitų grupių, pavyzdžiui, mecenatystė galėtų būti priskirta prie „Politinių sprendimų ir valdymo“ grupės. Visgi šio tyrimo kontekste šis sąlyginis skaidymas yra pakankamas, kadangi pagrindinis dėmesys bus skiriamas ne pačioms grupėms, bet duomenims, kuriais bus siekiama reprezentuoti išskirtus prioritetus. O galutinis grupių skaidymas, pagal kurį bus formuojamas savivaldybių kultūros indeksas, bus sudarytas remiantis ne tik kultūros politikos dokumentų analize, bet ir prieinamais duomenimis, bei kitomis rekomendacijomis dėl duomenų grupavimo (pvz., *Lietuvos kultūros statistikos* studijoje pateikiamu kultūros statistikos rodiklių skaidymu (Mažeikaitė, Šulskutė and Pečiulytė, 2022))

Politiniai sprendimai, valdymas	• Kultūra – strateginė valstybės raidos kryptis • Kultūros politikos vaidmuo formuojant ir įgyvendinant nacionalinius prioritetus • Reformuotas, demokratizuotas kultūros valdymas
Kultūros paveldas	• Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas • Integrali paveldo apsauga ir puoselėjimas / darnus vystymas, aplinkosauga, ir paveldosauga, derinama su urbanistine plėtra ir erdvinio planavimu • Tautinis tapatumas
Socialinis kapitalas ir visuomenė	• Nacionalinė tapatybė / lietuvių kalbos vartojimas • Dalyvavimas istorinės atminties įprasminimo renginiuose • Dalyvavimas kultūroje / kūrybinės atskirties mažinimas / kultūros prieinamumas • Informacinis raštingumas, kritinis mąstymas • Kiekvienas individas kaip kūrėjas (kūrybiškumas) / kūrybinga visuomenė / kultūrinės žmogaus kompetencijos / kūrybingumo visą gyvenimą ugdymas • Tolerancija tautinėms mažumoms / atvirumas • Pilietinis tapatumas • Atsakomybė
Meno raida	• Lietuvos kultūra užsienyje / tarptautiniai apdovanojimai • Menų studijų studijavimas • Lietuvos kultūrinės erdvės plėtra, Lietuvos atstovų pasaulyje apjungimas • Aukšta meninė vertė / talentų ugdymas
Kultūros sektoriaus ekonominiai rezultatai	• Kultūros sektoriaus pajamos / kūrinių autorių pajamos • Užimtumas kultūros sektoriuje • KKI konkurencingumas • KKI sektoriaus sukuriama vertė (eksportas, dalis nuo BVP, PV) • Namų ūkių išlaidos kultūrai ir laisvalaikiui
Kultūros organizacijos ir kūrėjai	• Finansavimas / mecenatystė • Valstybinio, savivaldos, NVO sektorių bendradarbiavimas • Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga • Atlygis kūrėjams • NVO aktyvumas • Meno raiškų įvairovė • Kultūros organizacijų paslaugų kokybė ir efektyvumas / kultūros organizacijų optimalus infrastruktūros tinklas / kultūros organizacijų žmogiškųjų išteklių tvarumas

12 pav. Šalies strateginiuose dokumentuose identifikuojami kultūros tikslai / prioritetai (sudaryta autorės)

Atlikta analizė atskleidžia kultūros politikos prioritetų / interesų lauką. Tolimesnis uždavinys yra susieti šiuos prioritetus su kiekybiniais matais ir

prieinama kultūros statistika. Pasirenkant, kuriuos rodiklius įtraukti, svarbu atsižvelgti ir į ekonomiškumo kriterijų, t. y., indeksas neturėtų reikalauti didelių kaštų duomenų surinkimui. Svarbu, kad indeksas galėtų būti atnaujinamas reguliariai, todėl duomenys turi būti prieinami, o jų surinkimas neturi būti neracionaliai sudėtingas.

Savivaldybių kultūros indekso tikslas yra objektyviai ir visapusiškai reprezentuoti kultūros situaciją kiekvienoje savivaldybėje. Atsakant, kas yra kultūros situacija, pirmiausia atsispiriama nuo šalies strateginių dokumentų ir strateginių kultūros politikos dokumentų. Be to, kaip matyti iš 12 pav., išskirtos sritys apjungia tris kultūros apibrėžtis: kultūrinį kapitalą, kultūros ir kūrybines industrijas, kultūros vartojimą. Kita vertus, indekso formavimas susidurs su objektyviu apribojimu dėl prieinamų duomenų.

Detalus kultūros konteksto aprašymo būdas, kaip rekomendacijos kultūros statistikos tobulinimui, pateiktas *Lietuvos kultūros statistikos* studijoje (Mažeikaitė, Šulskutė and Pečiulytė, 2022). Autorių nurodoma, kad pagrindiniai kultūros rodikliai gali būti skaidomi į 4 grupes:

1. kultūros demografija (kultūros kūrėjai (profesionalaus meno ir mėgėjai) ir darbuotojai, kultūros ir meno organizacijos, lankytojai);
2. kultūros ekonomika ir finansai (kultūros ir meno organizacijų sukuriama ekonominė vertė (indėlis į BVP, PV), finansavimas kultūrai: tarptautinis, valstybės biudžeto, savivaldybių biudžeto asignavimai, kiti), kultūros verslo ekonomika (kultūros ir meno organizacijų eksportas, pajamos ir kt.), vartojimas (n. ū. išlaidos kultūrai);
3. kultūros objektai (pvz., atestuočių architektų kūriniai, sukurtų nacionalinių ir bendros gamybos filmų skaičius ir kt.);
4. kultūros socialinis poveikis (dalyvavimas kultūroje, pasitenkinimas kultūros paslaugomis, kultūros paslaugų prieinamumas).

Šios grupės smulkiau skaidomos į kategorijas (pvz., kultūros kūrėjai ir darbuotojai), subkategorijas (pvz., kultūros darbuotojai, meno kūrėjai ir atlikėjai) ir atskirus rodiklius (pvz., kiekis, savivaldybė, apskritis, atstovaujama kultūros ir meno sritis, pajamos, priklausymas meno kūrėjų organizacijoms ir kt.).

Kultūros objektų skiltis nėra pilnai padengiama per visas sritis, taip pat dar nėra nusistovėjusios šių duomenų surinkimo metodikos ir dalis rodiklių yra susiję su nacionalinėmis įstaigomis (pvz., laikinų parodų nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose skaičius, atnaujintos nuolatinės ekspozicijos

nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose ir kt.), kas iškart įgalina nelygias sąlygas savivaldybių atžvilgiu, todėl dėl visų šių aplinkybių kultūros objektų potėmė į SKI neįtraukiama. Ateityje, turint detalesnius oficialioje statistikoje pateikiamus kultūros duomenis, SKI galėtų būti papildytas ir kultūros objektų dedamąja. Tad toliau į SKI siūloma įtraukti duomenis susijusius su likusiomis 3 sritimis: kultūros demografija, kultūros ekonomika ir finansais bei kultūros socialiniu poveikiu. Minimoms trys sritys iš esmės atitinka ir kultūros strateginių dokumentų analizės rezultatus. Be to, jos apima ir kultūros cikle (pateiktas detaliai aprašant KKI sąvoką) apibrėžiamus etapus: sukūrimą, sklaidą, eksponavimą, vartojimą ir pan. (6 pav.).

Sudarant kultūros indekso koncepciją, siekiama maksimaliai sujungti kultūros kontekstą reprezentuojančius duomenis ir kultūros politikoje išskiriamus prioritetus. Įvertinus abi duomenų aibes, išskiriamos 6 duomenų grupės / subindeksai (kurios savivaldybių kultūros indekso kontekste galėtų būti subindeksais): organizacijos, kūrėjai, kultūros makroekonomika, finansavimas kultūrai, dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas, kultūros paveldas. Kultūros paveldo grupė nebuvo atskirai išskirta *Lietuvos kultūros statistikos* studijoje (Mažeikaitė, Šulskutė and Pečiulytė, 2022), tačiau atlikus kultūros politikos strateginių dokumentų analizę matoma svarba šią sritį išskirti.

Organizacijų ir kūrėjų srityse siekiama maksimaliai reprezentuoti kultūros pasiūlą, todėl pagrindinis dėmesys bus skiriamas organizacijų ir kūrėjų skaičius reprezentuojantiems rodikliams. **Kultūros makroekonomikos** dalis reprezentuos kultūros sektoriaus ekonominius rezultatus (apyvarta, užimtumas kultūros sektoriuje, sukuriama pridėtinė vertė ir kt.), kitaip tariant, kultūros ir kūrybinių industrijų sektorių. **Finansavimas kultūrai** taip pat išskiriamas kaip atskira sritis. Pastaroji potėmė iš dalies reprezentuoja politinių sprendimų grupę (12 pav.) (nes skiriamo finansavimo dalis kultūrai gali būti traktuojama kaip, pavyzdžiui, savivaldos strategija) ir kultūros organizacijų ir kūrėjų grupę (12 pav.). **Dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo** grupėje stebimi gyventojų dalyvavimo kultūroje įpročiai ir socialinio kapitalo charakteristikos. **Kultūros paveldo** grupėje pagrinde vertinami su kultūros paveldu susiję ištekliai.

Visos grupės (subindeksai) sudarytos siekiant kuo didesnio tematinio rodiklių panašumo. Pavyzdžiui, organizacijų grupėje yra tik organizacijų kiekiai (juridiniai asmenys), kūrėjų grupėje – tik kūrėjų skaičiai (fiziniai asmenys), finansavimo grupėje – tik su finansavimu susiję rodikliai ir pan. Tokiu principu sukonstruoti subindeksai taip pat galėtų būti aktualūs

savivaldybėms, nes padėtų įvertinti esamą situaciją konkrečioje kultūros srityje potemėje.

Minėtos grupės (subindeksai) bus papildytos dar vienu subindeksu – **pokyčių grupės**. Prieš tai minėtuose subindeksuose įtraukiami einamųjų metų rodikliai. Visgi kultūros sritis yra kintanti su vėlavimu, todėl svarbu įvertinti ir savivaldybių daromą pokytį. Strategija įtraukti pokyčių grupės subindeksą iš dalies atspindi lyčių lygybės indekse taikomus korekcinius koeficientus, per kuriuos vertinamas šalių pasiekimų lygis (Barbieri *et al.*, 2017). Pokyčių grupė padidins balą toms savivaldybėms, kurios praėjusį laikotarpį pasiekė geresnius kultūros situacijos rezultatus.

1.2.3. Savivaldybių kultūros indekso duomenų atranka ir grupavimas

Išskyrus savivaldybių kultūros indekso temines grupes, aktualu įvertinti kultūros duomenis bei jų prieinamumą ir galimybes įtraukti į indeksą. Atsižvelgiant į kultūros politikos prioritetus ir kultūros statistikos rodiklių matricą apžvelgiami prieinami duomenys (10 priedas). 10 priedo lentelėje pateikti tie rodikliai, kurie yra prieinami savivaldybių lygiu taip pat apibendrina kultūros lauko atitinkamą visumą. Pavyzdžiui, lentelėje pateikiami LRKM kultūros paveldo skaitmeninimo statistikos sistemos ar muziejų veiklos statistinių rodiklių sistemos duomenys⁴⁷, kur galima matyti ir tam tikrus rezultatų rodiklius: muziejuose saugomų eksponatų skaičius, surengtų parodų skaičius ir kt. Šių LRKM sistemų duomenys, nepriklausomai nuo finansavimo šaltinio apibendrina muziejų, archyvų ir bibliotekų veiklos rezultatus. Panašius rodiklius būtų galima rasti ir LKT sisteminiuose projektų vykdytojų ataskaitų duomenyse, tačiau pastarieji apibendrintų ne atitinkamą kultūros lauko visumą, o tik atitinkamais metais finansavimą gavusias organizacijas, todėl į galimų rodiklių sąrašą tokie duomenys nėra įtraukiami. 10 priede aprašomi keli rodikliai, kuriuos potencialiai galėtų teikti LKC. Visgi LKC atitinkamų duomenų nesistestina, todėl šiuo metu nėra galimybės minimų rodiklių įtraukti į indekso skaičiavimus. Rodiklių sąrašą LKC paliekamas, tikintis, kad ateityje šie duomenys galėtų būti prieinami ir papildyti indekso rodiklių sąrašą. Šioje lentelėje pateikiami ir tie rodikliai, kurie vėliau nebus įtraukti į SKI skaičiavimus (rodikliai 10 priedo lentelėje „SKI“ stulpelyje pažymėti minuso ženklų ir raudona spalva). Taip siekiama parodyti prieinamų duomenų visumą ir galimas alternatyvas. Galiausiai atkreiptinas dėmesys, kad ne visi nurodyti rodikliai gali būti tiesiogiai

⁴⁷ Šaltinis: <http://statistika.lrkmlt/>

perkeliami į SKI skaičiavimus. Atskirais atvejais pirminiai rodikliai yra agreguojami ar apjungiami (apjungiant kelis duomenų šaltinius pagal atitinkamus kriterijus), siekiant gauti galutinį aktualų rodiklį, kuris galėtų būti įtrauktas į SKI skaičiavimus. Kaip rodiklių atrankos kriterijus būtų galima išskirti: aktualumas / reprezentatyvumas, analitinis patikimumas (duomenų kokybė), galima laiko eilutė (užtikrinamas metinis periodiškumas⁴⁸), prieinamumas savivaldybės lygiu.

Peržiūrėjus duomenis ir pastebėjus reikšmingus duomenų trūkumus, jie į SKI neįtraukiami. Taip pat neįtraukiami tie rodikliai, kurie papildomai ir per stipriai „nubaustų“ savivaldybes dėl atitinkamos infrastruktūros neturėjimo. Pavyzdžiui, yra įtraukiamas rodiklis, susijęs su muziejų skaičiumi. Ne visos savivaldybės turi muziejus, todėl papildomi detalūs muziejų statistikos rodikliai, pavyzdžiui, apie nuolatinės ekspozicijas, muziejų darbuotojus, nebeįtraukiami, nes tos savivaldybės, kurios neturi muziejų, kelis kartus gautų nulines indekso reikšmes ir stipriai nukristų reitingo suvestinėje. Taip pat įvertinus galimus rodiklius, pasirenkami tiksliausiai reprezentuojantys kultūros situaciją: pavyzdžiui, yra prieinamas rodiklis – savivaldybių biudžetų išlaidos sportui, kultūrai ir religijai, bei kitas rodiklis – savivaldybių biudžetų išlaidos kultūros paslaugoms. Tokiu atveju pasirenkamas rodiklis – savivaldybių išlaidos kultūros paslaugoms, nes yra siauresnis ir tikslesnis, kalbant apie kultūros situaciją. Papildomai buvo atlikta savivaldybių administracijų apklausa, siekiant įvertinti, kokia dalis finansavimo skiriama kultūros veikloms, o kokia – infrastruktūros išlaikymui. Tačiau gavus apklausos rezultatus pastebėti duomenų neatitikimai su tais, kuriuos savivaldybės teikia LR FM. Taip pat išryškėjo tai, kad atskirose savivaldybėse yra susiformavusios skirtingos duomenų administravimo praktikos ir kompetencijos, kas apsunkina duomenų palyginamumą. Siekiant indekso validumo, iš pastarosios apklausos buvo įtrauktas tik vienas rodiklis (savivaldybių skiriamas finansavimas profesionalaus meno kūrėjams), o kiti duomenys (kaip finansavimas kultūros veikloms ir infrastruktūros išlaikymui) neįtraukti, negalint užtikrinti jų korektiškumo.

Atskirais atvejais pagal galimybes duomenys buvo interpoliuoti, siekiant užpildyti duomenų spragas. Duomenys interpoliuoti priskiriant praėjusių metų

⁴⁸ Pritaikyta išimtis tik dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo rodiklių grupei dėl prieinamų duomenų stygiaus. Šiuo atveju remiamasi *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo duomenimis, kurio periodiškumas yra 3 metai.

reikšmes (nes kultūros srities kintamieji yra inertiški, paprastai nefiksuojama didelė duomenų variacija pamečiui).

Finansavimo, skiriamo kultūros paveldo tvarkybai, rodiklis įtrauktas kaip paskutinių trijų metų vidurkis. Šiuo atveju vertinamas ilgesnis laikotarpis, nes paprastai kultūros paveldo tvarkybai skiriamos didesnės lėšos vienais metais, o kitais nebeskiriamos dėl jau įvykusių investicijų. Praktika į indeksą įtraukti ilgesnį laikotarpį agreguojančius rodiklius taikoma ir kitų autorių (Barbieri *et al.*, 2017).

Toliau detalizuojami į savivaldybių kultūros indeksą įtraukti rodikliai (7 lentelė). Iš viso į SKI įtraukta 40 rodiklių⁴⁹ (pasirinktas rodiklių skaičius laikomas optimaliu, atsižvelgiant į atliktą indeksų analizę, kur įtrauktų rodiklių skaičius varijavo nuo 8 iki 61 (žr. 6 lentelė), be to, dar didesnis skaičius rodiklių apsunkintų indekso interpretaciją). Pateikiami rodikliai sugrupuoti į 7 tematiškai vieningus subindeksus: kultūros organizacijos (7 rodikliai), kūrėjai (2 rodikliai), kultūros makroekonomika (8 rodikliai), finansavimas kultūrai (5 rodikliai), dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas (9 rodikliai), kultūros paveldas (5 rodikliai), pokyčių grupė (4 rodikliai). Kiekvieną subindeksą sudaro nuo 2 iki 9 skirtingų rodiklių, vidutiniškai po 6 rodiklius. Daugiausiai rodiklių sudaro dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksą, nes pastaroji potėmė plačiausiai buvo minima ir strateginiuose šalies dokumentuose. Be to, šioje grupėje dalis rodiklių yra prieinami tik apskričių lygiu, todėl įtraukiant daugiau kintamųjų sprendžiamos ir duomenų variabilumo problemos. Atkreiptinas dėmesys, kad pasirinkti subindeksų nebeagreguoti į papildomas grupes, siekiant indekso dedamųjų aiškumo pagal pasirinktas paprastas ir vientisas tematinės rodiklių grupes.

⁴⁹ SKI sudaromas 2021 m. ir 2022 m. laikotarpiams. 2021 m. indekse dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekse įtraukiamas papildomas rodiklis – visuomenės dalis, kuriai asmeniškai svarbu vartoti taisyklingą lietuvių kalbą, nes taip saugomas tautiškumas, proc., tačiau atnaujinus „Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis“ tyrimo klausimyną, pastarasis rodiklis nebestebimas (KOG institutas, 2024).

7 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso rodiklių⁵⁰ sąrašas (sudaryta autorės)

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
KULTŪROS ORGANIZACIJOS	1	Kultūros įmonių skaičius (pagal juridinio kodo registracijos vietą), tenkantis 1 tūkst. gyv.	Rodiklis sudarytas atsispiriant nuo Sodros duomenų. Iš Sodros duomenų kaip kultūros įmonės išskiriamos tos, kurios patenka bent į vieną iš sąrašų: 1) yra įtrauktos į Kurk Lietuvai sudarytą kultūros įstaigų sąrašą, 2) yra teikę paraišką Lietuvos kultūros tarybai, 3) įmonės veikla atitinka EVRK, įtrauktą į kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas). Įmonės skaičiuojamos pagal juridinio kodo registracijos vietą. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	Sodra, Kurk Lietuvai tyrimas (Žalalytė, 2020), LKT, Valstybės duomenų agentūra (VDA)
	2	Tradicines kultūrines veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrines veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) padalinių skaičius. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	VDA
	3	Naujasias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros įmonių, vykdančių naujasias kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) padalinių skaičius. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	VDA
	4	Nebiudžetinio sektoriaus organizacijų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Atitinkamais metais organizacijų (ne BĮ ⁵¹), pateikusių paraiškas LKT, skaičius, pagal savivaldybes. Eliminuojamos tos paraiškos, kurios buvo nevertinamos – neatitiko LKT administracinių reikalavimų. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	LKT

⁵⁰ Visi rodikliai normalizuoti 100 balų skalėje.

⁵¹ Eliminotos tik BĮ įstaigos, savivaldybėms priklausančios viešosios įstaigos neeliminotos.

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
	5	Bibliotekų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Rodiklis sudarytas susumavus savivaldybių viešąsias bibliotekas (bibliotekų filialų skaičių), Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklųjų bei Lietuvos apskričių viešųjų bibliotekų skaičius. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ⁵²
	6	Muziejų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Muziejų skaičius. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	VDA
	7	Kultūros centrų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros centrų ir jų filialų skaičius. Rodiklis perskaičiuotas 1 tūkstančiui gyventojų.	VDA
KŪRĖJAI	1	Profesionalaus meno kūrėjų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Rodiklis sudarytas sujungus tris duomenų šaltinius: LKT stipendijas teikusių asmenų informaciją, meno kūrėjų organizacijų (MKO) narių sąrašų informaciją ⁵³ , VMI informaciją (fiziniai asmenys (meno kūrėjai), kuriems Lietuvos Respublikos kultūros ministerija yra suteikusi paramos gavėjo statusą)) ⁵⁴ . Prieš įtraukiant duomenis, atlikta duomenų kokybės kontrolė, tikrinti dublikatai, įvesties klaidos, gimimo ir mirties datos. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant kūrėjų skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyventojų.	LKT, MKO, VMI
	2	Meno mėgėjų kolektyvų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant meno mėgėjų kolektyvų skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyventojų.	VDA

⁵² Duomenų šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>.

⁵³ MKO teikia duomenis LKT, LKT atlieka duomenų administravimo, agregavimo funkcijas.

⁵⁴ Šaltinis: <https://www.vmi.lt/evmi/paramos-gaveju-ir-politiniu-partiju-duomenys>

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
KULTŪROS MAKROEKONOMIKA	1	Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių apyvarta , Eur/ 1 gyv.	Tradicines kultūrinės veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) vykdančių kultūros įmonių padalinių apyvarta, Eur/ 1 gyv. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant apyvartą Eur, tenkančią 1 gyv.	VDA
	2	Naujasias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių apyvarta , Eur/ 1 gyv.	Naujasias kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) vykdančių kultūros įmonių padalinių apyvarta, Eur/ 1 gyv. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant apyvartą Eur, tenkančią 1 gyv.	VDA
	3	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((tradicinės kultūrinės veiklos); be darbdavio socialinio draudimo įmokų), Eur/ 1 darbuotojui	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((tradicinės kultūrinės veiklos, pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)); be darbdavio socialinio draudimo įmokų). Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant išlaidas Eur, tenkančias vienam darbuotojui (vertinamos tik tradicinės kultūrinės veiklos).	VDA
	4	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((naujosios kūrybinių industrijų veiklos); be darbdavio socialinio draudimo įmokų), Eur/ 1 darbuotojui	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((naujosios kūrybinių industrijų veiklos, pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)); be darbdavio socialinio draudimo įmokų). Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant išlaidas Eur, tenkančias vienam darbuotojui (vertinamos tik naujosios kūrybinių industrijų veiklos).	VDA
	5	Darbuotojų (sądomų) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos), tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros įmonių, vykdančių tradicinės kultūrinės veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) padalinių darbuotojų skaičius. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant darbuotojų skaičių, tenkantį 1 tūkstančiui gyv.	VDA

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
	6	Darbuotojų (sądomų) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos), tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros įmonių, vykdančių naująsias kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)) padalinių darbuotojų skaičius. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant darbuotojų skaičių, tenkanti 1 tūkstančiui gyv.	VDA
	7	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos), Eur/ 1 gyv.	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos, pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)). Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant PV, tenkančią 1 gyv.	VDA
	8	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos), Eur/ 1 gyv.	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos, pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)). Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant PV, tenkančią 1 gyv.	VDA
FINANSAVIMAS KULTŪRAI	1	Menininkams skiriamas LKT finansavimas , tenkantis 1 gyv.	LKT skiriamas finansavimas meno kūrėjams per stipendijas pagal savivaldybes. Vertinama lėšų suma, kuri skiriama vienai savivaldybei per atitinkamus metus. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant skirtą finansavimą, tenkanti 1 gyv.	LKT
	2	Savivaldybių biudžetų išlaidos kultūros paslaugoms , tenkančios 1 gyv.	Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms duomenys. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant išlaidas, tenkančias 1 gyv. Įtraukiami duomenys, atitinkantys šias kategorijas: valstybės funkcijų grupės (1 lygis) – „poilsis, kultūra ir religija“, valstybės funkcijų pogrupis (2 lygis) – „kultūros paslaugos“	LRFM

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
	3	Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms dalis nuo visų išlaidų, proc.	Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms santykis su savivaldybių biudžetų visomis išlaidomis. Suminiai, metiniai savivaldybių biudžetų išlaidų vykdymo duomenys (pirminiuose duomenyse pateikiami ketvirtiniai duomenys). Įtraukiami duomenys, atitinkantys šias kategorijas: valstybės funkcijų grupės (1 lygis) – „poilsis, kultūra ir religija“, valstybės funkcijų pogrupis (2 lygis) – „kultūros paslaugos“ bei : valstybės funkcijų grupės (1 lygis) – visos išlaidos.	LRFM (dalis taip pat prieinama VDA)
	4	Organizacijoms skiriamas LKT finansavimas, tenkantis 1 gyv.	LKT skiriamas finansavimas organizacijų projektams pagal savivaldybes. Vertinama lėšų suma, kuri skiriama vienai savivaldybei per atitinkamus metus. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant finansavimą, tenkantį 1 gyv.	LKT
	5	Iš savivaldybės biudžeto skirto finansavimo menininkams dalis, Eur/ 1 gyv.	Savivaldybės biudžeto skirto finansavimo profesionaliems menininkams dalis, Eur / 1 gyv. (Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant finansavimo dalį 1 gyv.)	Savivaldybių apklausa ⁵⁵
DALYVAVI- MAS	1	Kultūros centrų dalyvių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros centrų dalyvių skaičius. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant 1 tūkst. gyv. tenkančią dalį.	VDA
	2	Muziejų lankytojų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv.	Muziejų lankytojų skaičius. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant tūkst. gyv. tenkančią dalį.	VDA
	3	Bibliotekų vartotojų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv.	Bibliotekų vartotojų skaičius.	Lietuvos nacionalinė

⁵⁵ Autorės vykdyta apklausa. Klausimynas išsiųstas savivaldybių administracijoms. Apklausa vykdyta 2022 m. lapkričio mėn. – 2023 m. sausio mėn.

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
			Pateikiami bibliotekų statistiniai duomenys. SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklių ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant 1 tūkstančiui gyv. tenkančią dalį.	Martyno Mažvydo biblioteka ⁵⁶
	4	Bibliotekų lankytojų (apsilankymų) skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Pateikiami bibliotekų statistiniai duomenys. SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklių ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant 1000 gyv. tenkančią dalį.	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ⁵⁷
	5	Gyventojai (≥15 m.) per pastaruosius 12 mėn., vartoję kultūros produktus / naudojęsi kultūros paslaugomis, proc.	Gyventojai (≥15 m.) per pastaruosius 12 mėn., proc. vartoję kultūros produktus / naudojęsi kultūros paslaugomis (neskaitant masinių medijų – TV, spaudos, radijo, interneto ir virtualaus vartojimo). 2023 m. klausimai ir jų kodai: — lankęsi scenos meno renginiuose (S6; S9), — lankęsi tapybos ir grafikos darbų, fotografijų, skulptūrų, amatininkų dirbinių parodose (A8_1:A8_2), — domėjęsi architektūra (lankydami architektūros objektus), lankęsi architektūros parodose, ar ekskursijose (A8_3),	Ambrasevičienė ir Matulaitienė, 2021, KOG institutas, 2024

⁵⁶ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

⁵⁷ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
			— lankęsi dizaino parodose (A8_4), — lankęsi muziejuje (P6_1; P6_2), — lankęsi galerijoje ar parodoje (A8_1; A8_2), — lankę kultūros paminklus, istorines ar meno vietas, įžymius pastatus, archeologines vietas (P6_3), — lankęsi archyvuose (R1_1) — skaitę knygą (K8_1; K8_2), — lankęsi bibliotekoje Lietuvoje (B1_1), — lankęsi kine ar kino festivalyje (F7_1; F7_2). Jei bent vienas rodiklis įgyja reikšmę „taip“ (1), tuomet fiksuojama, kad atitinkamas respondentas vartojo kultūros produktus / naudojos kultūros paslaugomis. Skaičiuojamas santykis tarp vartojusių kultūrą ir visų gyventojų. Duomenys yra prieinami 6 didžiųjų miestų, didžiųjų miestų apskričių be centrų ir apskričių pjūviais. Atitinkamai priskiriamos reikšmės: 6 didžiųjų miestų savivaldybėms – didžiųjų miestų, savivaldybėms, kurios priklauso apskritims su 6 didžiaisiais miestais – didžiųjų miestų apskričių be centrų, likusioms savivaldybėms – atitinkamos apskrities reikšmės (su apskričių centrais).	
	6	Visuomenės dalis, kuri dalyvauja istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėja pilietinį ir tautinį tapatumą, proc.	Visuomenės dalies, dalyvaujančios istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjančios pilietinį ir tautinį tapatumą, proc. Skaičiuojamas santykis tarp dalyvaujančių ir visų apklaustų gyventojų. Duomenys yra prieinami 6 didžiųjų miestų, didžiųjų miestų apskričių be centrų ir apskričių pjūviais. Atitinkamai priskiriamos reikšmės: 6 didžiųjų	Ambrasevičienė ir Matulaitienė, 2021,

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
			miestų savivaldybėms – didžiųjų miestų, savivaldybėms, kurios priklauso apskritims su 6 didžiaisiais miestais – didžiųjų miestų apskričių be centrų, likusioms savivaldybėms – atitinkamos apskrities reikšmės (su apskričių centrais).	
	7	Asmenys, kurie save tikrai galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi, proc.	Asmenys, kurie save tikrai galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi. Apklausoje pasirenkamas klausimas: „ar save galėtumėte pavadinti kūrybingu žmogumi“. Skaičiuojamas santykis tarp atsakiusių, kad „tikrai galėčiau“ ir visų apklaustųjų. Duomenys yra prieinami 6 didžiųjų miestų, didžiųjų miestų apskričių be centrų ir apskričių pjūviais. Atitinkamai priskiriamos reikšmės: 6 didžiųjų miestų savivaldybėms – didžiųjų miestų, savivaldybėms, kurios priklauso apskritims su 6 didžiaisiais miestais – didžiųjų miestų apskričių be centrų, likusioms savivaldybėms – atitinkamos apskrities reikšmės (su apskričių centrais).	KOG institutas, 2024
	8	Asmenys, kurie visiškai pritaria, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, proc.	Asmenys, kurie mano, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių. Skaičiuojamas santykis tarp atsakiusių, kad „visiškai pritariu“ ir visų apklaustųjų. Duomenys yra prieinami 6 didžiųjų miestų, didžiųjų miestų apskričių be centrų ir apskričių pjūviais. Atitinkamai priskiriamos reikšmės: 6 didžiųjų miestų savivaldybėms – didžiųjų miestų, savivaldybėms, kurios priklauso apskritims su 6 didžiaisiais miestais – didžiųjų miestų apskričių be centrų, likusioms savivaldybėms – atitinkamos apskrities reikšmės (su apskričių centrais).	Ambrasevičienė ir Matulaitienė, 2021, KOG institutas, 2024

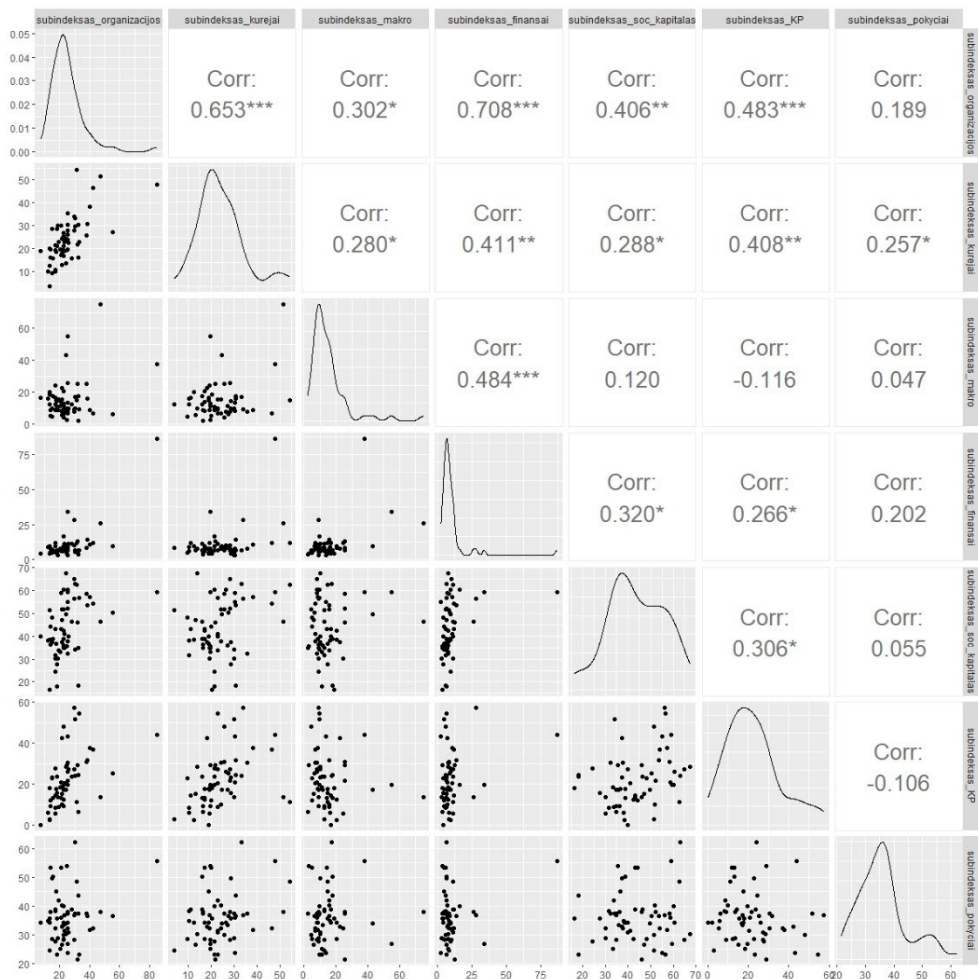
Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
	9	Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc.	Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc. Rodiklis apskaičiuojamas jungiant rodiklius Q27A, Q27B, Q27C, Q27H, Q27D_1, Q27D_2, Q27E, Q27F, Q27G (2021 m. rodiklių kodai). Norint rasti gyventojų pasitenkinimo kultūros paslaugomis rodiklį, pirmiausia atliekami tarpiniai skaičiavimai, t. y. randami tarpiniai kultūros sričių prieinamumo rodikliai: Q27A scenos menų renginių, Q27B vizualiojo meno, dizaino bei architektūros parodų ir renginių, Q27C muziejų ir galerijų ekspozicijų, Q27H kultūros paminklų ir archeologinių vietų, Q27D_1 archyvų, Q27D_2 archyvų internete, Q27E knygų ir periodinių leidinių, Q27F viešųjų bibliotekų teikiamų paslaugų, Q27G kino filmų. Kiekvienam rodikliui apskaičiuojamos 4 atsakymo reikšmės (proc.). Vertinimo rodiklis apskaičiuojamas, sudėjus gyventojus (proc.), vertinančius, kad per pastaruosius 12 mėn. prieinamumas (kultūros srityje) „padidėjo“, ir gyventojus (proc.), vertinančius, kad „nepasikeitė“, ir iš šios sumos atimant gyventojus (proc.), vertinančius, kad per pastaruosius 12 mėn. prieinamumas (kultūros srityje) „sumažėjo“. Bendri visų sričių prieinamumo rodikliai pasveriami pagal sričių vartotojų (įskaitant įsitraukusius socialiai ar asmeniškai dalyvavusius srities veiklose) kieki. Į skaičiavimus įtraukti visi gyventojai, o ne tik vartoję tą sritį. Duomenys yra prieinami 6 didžiųjų miestų, didžiųjų miestų apskričių be centrų ir apskričių pjūviais. Atitinkamai priskiriamos reikšmės: 6 didžiųjų miestų savivaldybėms – didžiųjų miestų, savivaldybėms, kurios priklauso apskritims su 6 didžiaisiais miestais – didžiųjų miestų apskričių be centrų,	Ambrasevičienė ir Matulaitienė, 2021, KOG institutas, 2024

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
			likusioms savivaldybėms – atitinkamos apskrities reikšmės (su apskričių centrais).	
KULTŪROS PAVELDAS	1	Kultūros paveldo paminklų skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kultūros paveldo paminklai. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant kultūros paveldo paminklų skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyv.	VDA, KPD
	2	Nekilnojamų kultūros vertybių skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Nekilnojamoms kultūros vertybėms. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant nekilnojamų kultūros vertybių skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyv.	VDA, KPD
	3	Nekilnojamų kultūros vertybių, turinčių vertingąsias savybes, skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Nekilnojamoms kultūros vertybėms, turinčios vertingąsias savybes. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant nekilnojamų kultūros vertybių skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyv.	KPD
	4	Kilnojamų kultūros vertybių skaičius , tenkantis 1 tūkst. gyv.	Kilnojamoms kultūros vertybėms. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant kilnojamų kultūros vertybių skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyv.	KPD
	5	Finansavimas, skiriamas kultūros paveldo tvarkybai , Eur / 1 gyv.	Paskutinių trijų metų vidutinis finansavimas, kurį sudaro savivaldybės, valstybės, tarptautinių fondų ir kitų savivaldybės pritrauktų šaltinių lėšos, kultūros paveldo tvarkybai. Rodiklis standartizuotas, perskaičiuojant tenkančias lėšas 1 gyv.	LR VKPK (savivaldybių apklausa)
POKY-ČIŲ	1	LKT skirto finansavimo organizacijoms ir menininkams pokytis 2020–2021 m., proc.	LKT skirto finansavimo organizacijoms ir menininkams (kiekvienai savivaldybei vertinamas suminis LKT skirtas finansavimas, kurį pritraukė kultūros organizacijos bei kultūros ir meno kūrėjai) procentinis pokytis (t-1)–(t) metais.	LKT

Subindeksas	N	Rodiklis ir susijusi populiacija (santykis)	Aprašymas	Šaltinis
	2	Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių pridėtinės vertės pokytis (t-1)–(t) metais Eur/ 1 gyv.	Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių pridėtinės vertės pokytis (t-1)–(t) metais. Eur / 1 gyv.	VDA
	3	Naujasias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių pridėtinės vertės pokytis (t-1)–(t) metais Eur/ 1 gyv.	Naujasias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių pridėtinės vertės procentinis pokytis (t-1)–(t) metais.	VDA
	4	Savivaldybės biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms pokytis (t-1)–(t) metais, proc.	Savivaldybės biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms procentinis pokytis (t-1)–(t) metais.	LRFM, VDA
Viso:	40			

Apie 60 proc. rodiklių sudaro duomenys, gauti iš oficialios statistikos (kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio atveju – 66 proc.). Visgi kita reikšminga dalis duomenų yra gaunama iš nacionalinių institucijų, kaip: VMI, KPD ar LKT. Du rodikliai (5 proc. duomenų) yra gaunami vykdant tikslines apklausas, t. y. apklausiant savivaldybes (viena apklausa vykdyta autorės siunčiant klausimyną 60 savivaldybių, kita – LR Kultūros paveldo komisijos). Taip pat apklausų būdu gaunami su gyventojų dalyvavimu kultūroje ir socialiniu kapitalu susiję rodikliai (12,5 proc. indekso duomenų): remiamasi vykdomos reprezentatyvios „Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis“ apklausos duomenimis (apklausą inicijuoja LKT kas 3 metus).

Subindeksų grupės turi būti statistiškai nepriklausomos viena nuo kitos, o egzistuojantys ryšiai turi būti teoriškai ir empiriškai aprašyti (OECD and Joint Research Centre, 2008). Savivaldybių kultūros indekso atveju gaunama, kad statistiškai reikšmingas ir santykinai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys egzistuoja tik tarp dviejų subindeksų, t. y. subindekso: finansavimas kultūrai ir subindekso: kultūros organizacijos (13 pav.). Taip yra dėl to, kad abiejuose yra įtraukta informacija, susijusi su organizacijų skaičiumi. Didesnis organizacijų skaičius paprastai lemia ir didesnę pritraukiamą finansavimą (ypač vertinant LKT finansavimą). Tad šių subindeksų tendencijos viena kitą patiprina indekse. Tarp kitų subindeksų egzistuojantis statistiškai reikšmingas ryšys yra silpnas arba apskritai statistiškai nereikšmingas. Tad kiekvienas subindeksas prideda papildomos informacijos indeksui, kuri nėra dubliuojama kitais įtrauktais subindeksais. Detaliau koreliaciniai ryšiai tarp indekso dedamųjų aptariami poskyryje „Savivaldybių kultūros indekso rezultatų patikimumo vertinimas“.

13 pav. Subindeksų sklaidos diagramos, skirstiniai ir koreliacijų matrica (2021 m. duomenys) (sudaryta autorės)

Pastaba: * žymi koreliacijos statistinį reikšmingumą pagal p reikšmę („***“ – 0.001, „**“ – 0.01, „*“ – 0.05, „“ – 0.1)

Taip pat iš pateiktų skirstinių (13 pav.) matoma, kad egzistuoja teigiama asimetrija, kitaip tariant, daugumoje savivaldybių yra pasiektos mažesnės reikšmės ir tik kelios išsiskiria aukštesniais rezultatais. Rodikliai, sudarant indeksą, nebuvo papildomai koreguoti, siekiant sumažinti asimetriją. Tai neturi įtakos galutiniam savivaldybių reitingui, be to, tai gerai reprezentuoja esamą situaciją ir reikšmių pasiskirstymus tarp savivaldybių. Todėl buvo pasirinkta papildomų statistinių pakeitimų rodikliams netaikyti.

1.2.4. Savivaldybių kultūros indekso metodologiniai sprendimai

Šioje potemėje aprašomi savivaldybių kultūros indekso metodologiniai aspektai, kaip: rodiklių standartizavimas ir normalizavimas. Taip pat paaiškinama, kodėl sudarant indeksą nėra taikomi svoriai. Galiausiai pristatomos indekso rodiklių agregavimo į subindeksus ir subindeksų agregavimo į indeksą strategijos.

Rodiklių standartizavimas. Rodikliai standartizuojami, susiejant su gyventojų skaičiumi ar kitu nurodytu matu (detaliai aprašyta 7 lentelėje) (priklausomai nuo gaunamų skaitinių reikšmių patogumo interpretavimui, perskaičiuojami rodikliai 1 gyv., arba 1 000 gyv.), siekiant, kad būtų vienodai palyginami tarp savivaldybių. Atskirais atvejais pasirenkami kiti standartizavimo matai, pvz., perskaičiuojamas rodiklis, tenkantis vienam darbuotojui (išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą, Eur / 1 darbuotojui), arba savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms nuo viso biudžeto. Visais atvejais užtikrinamos galimybės rodiklius palyginti tarp savivaldybių vienodomis kategorijomis.

Rodiklius taip pat galima standartizuoti pagal plotą, pavyzdžiui, kiek kultūros įstaigų tenka 1 kvadratiniam metrui. Tokia standartizavimo metodika taikoma atskirų autorių, įtraukiant kultūros kintamuosius į regresinius modelius (Tubadji, 2012, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015), pavyzdžiui, bažnyčių, šventyklų, pilių, tvirtovių ir gynybinių sienų skaičiaus dalis kvadratiname metre. Visgi, kuriant savivaldybių kultūros indeksą, pasirinkta rodiklius standartizuoti pagrinde siejant su gyventojų skaičiumi. Taip gali būti aktualiau atskleidžiama kultūrinė situacija ir kultūros pasiūla, kuri yra prieinama visuomenei (kiek įstaigų ar kūrėjų tenka gyventojui).

Rodiklių normalizavimas. Standartizuoti rodikliai yra normalizuojami 100 balų skalėje. Standartizuotus rodiklius aktualu normalizuoti, kad būtų suvienodinti mato vienetai. Pavyzdžiui, po standartizavimo vieni rodikliai yra savivaldybių išlaidų kultūros paslaugoms procentinės dalys nuo viso biudžeto, kiti rodikliai – menininkų skaičiai, tenkantys 1 tūkst. gyv., tretieji – gyventojų, kurie jaučiasi kūrybiški, procentinės dalys nuo visuomenės. Be to, priklausomai nuo rodiklio specifikos, gaunamos labai skirtingos reikšmės, kas turėtų stiprios įtakos galutiniams rezultatams. Galiausiai, normalizuoti rodiklius, yra dažna autorių taikoma praktika (Alberti et al., 2023, Barbieri et al., 2017, VPAI, 2021), kuri leidžia ne tik išspręsti minėtus standartizuotų rodiklių trūkumus, bet ir pateikti indekso rezultatus apibrėžtoje skalėje – aiškus galimas pasiekti maksimumas ir minimumas.

Normalizavimas gali būti atliekamas, pasitelkiant skirtingus būdus. Vienas iš galimų variantų būtų normalizuoti taip, kad didžiausią atitinkamo rodiklio reikšmę turinčiai savivaldybei būtų skiriama 100 balų, o kitoms skiriama proporcingai nuo atitinkamo rodiklio pasiektų reikšmių. Tokiu atveju nulio reikšmė būtų įgyjama tik tada, kai atskiro rodiklio reikšmės savivaldybėje yra nulinės, o kitais atvejais bent minimali normalizuota rodiklio reikšmė būtų pasiekta. Kadangi yra rodiklių, kur atskirose savivaldybėse stebimos neigiamos reikšmės, šis normalizavimo metodas nėra tinkamas – minėtais atvejais skalė išsikreipia ir tampa neigiama. Todėl normalizuojama pasitelkiant tiesinio normalizavimo (*Min-Max*) funkciją (OECD and Joint Research Centre, 2008). Normalizavimas atliekamas pagal šią formulę:

$$I_{i,s,t} = \frac{X_{i,s,t} - \min(X_{i,t})}{\max(X_{i,t}) - \min(X_{i,t})} \times 100, \quad (2)$$

kur:

$X_{i,s,t}$ – rodiklio (standartizuotas arba absoliutine reikšme) reikšmė, kur i – rodiklio pavadinimas ($i = 1, \dots, I$), s – savivaldybė ($s = 1, \dots, S$), t – metai (t – einamieji metai). $I_{i,s,t}$ – rodiklio normalizuota reikšmė, kur i – rodiklio pavadinimas ($i = 1, \dots, I$), s – savivaldybė ($s = 1, \dots, S$), t – metai (t – einamieji metai).

Normalizuoti rodikliai įgyja reikšmes nuo 0 iki 100. Tad maksimali indekso arba subindeksų reikšmė yra 100. Atitinkamas normalizavimo būdas pasirenkamas ir kitų autorių, pavyzdžiui, kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankyje (Alberti *et al.*, 2023).

Svoriai. Savivaldybių kultūros indeksas sudaromas įtraukiant rodiklius be svorių. Pagrindinė motyvacija yra ta, kad norima atsieti kultūros rodiklį nuo politinių įtakų ir maksimaliai išlaikyti jo objektyvumą. Be to, rodikliai atrinkti atliepiant kultūros politikos strateginius dokumentus, kuriuose nespécifikuojami aukštesni ar žemesni prioritetai. Paprastai visi kultūros aspektai suprantami kaip svarbūs, nenuneigiant kitų kultūros sričių reikšmės. Tai pagrindžia ir UNESCO pristatoma kultūros samprata, paremta kūrybos, sklaidos ir suvokimo ciklu (svarbūs ir vienas kitą papildo visi elementai, sukūrimas netektų prasmės, jei nebūtų žiūrovo, kuris patirs tą meno kūrinį ir pan.). Tad kaip ir Kanados gerovės indekso atveju, yra remiamasi *Laplaso* abejingumo principu, nurodančiu, kad nesant objektyvių priežasčių, kuriomis remiantis galėtume išskirti konkrečius rodiklius kaip labiau svarbius, visi rodikliai turi būti traktuojami kaip lygiaverčiai (Michalos *et al.*, 2011).

Suteikiant vienodus svorius, gali būti rizika, kad dėl verčių sklaidos skirtumų ar aukštos koreliacijos tarp atskirų rodiklių kai kurie elementai turės didesnę poveikį galutinei indekso reikšmei (Barbieri *et al.*, 2017). Tad tokiu

būdu, įtraukiant teigiamu koreliaciniu ryšiu susijusius kintamuosius, gauname statistinį svorį atitinkamai rodiklių grupei. Atkreiptinas dėmesys, kad rodikliai pirmiausia įtraukti remiantis pagrindiniais kultūros politikos tikslais, todėl kiekvienas atspindi atitinkamą informaciją iš kultūros politikos tikslų. Galiausiai indekso sandara buvo aptarta su kultūros ekspertais: kultūros politikais, kultūros politikos įgyvendintojais, savivaldos atstovais. Pirminis indekso rodiklių sąrašas aptartas su LKT pirmininke, LR Prezidento Švietimo, mokslo ir kultūros grupės patarėju, LKT specialistais. Parengti indeksų rezultatai, reprezentuojantys 2021 ir 2022 metus buvo pristatyti kultūros ekspertams, kur dalyvavo LRKM viceministras, LRKM specialistai, LKT nariai, savivaldybių politikai (merai, vicemerai) ir specialistai, kultūros įstaigų vadovai ir kultūros ekspertai. 2021 m. SKI rezultatai buvo pristatyti LRV Kultūros komitetui. Diskusijos patvirtino sudaryto indekso rodiklių sąrašo aktualumą ir legitimumą kultūros srities dalyviams. Be to, diskusijų metu nebuvo išreikštas poreikis atskiras indekso dedamąsias prioretizuoti papildomais svoriais. Kitaip tariant, diskusijos dar kartą patvirtino tai, kad nėra poreikio atskirų dedamųjų išskyrimui su papildomu svoriu, o kartu ir tai, kad sudarytas rodiklių sąrašas, įvertinant šiuo metu prieinamų duomenų apribojimus, tinkamai reprezentuoja kultūros politikoje keliamus tikslus ir laukiamus rezultatus.

Rodiklių agregavimas. Subindeksai apskaičiuojami (agreguojami) pasitelkiant aritmetinį vidurkį (3 formulė), t. y. prieš rodiklius įtraukiant į subindeksą, jie yra standartizuojami ir normalizuojami, o į bendrą subindeksą agreguojami skaičiuojant aritmetinį vidurkį. Pastarasis leidžia kompensacijas tarp rodiklių. Pavyzdžiui, jei atitinkama savivaldybė turi mažą reikšmę pagal profesionalaus meno kūrėjų skaičių, bet aukštą pagal meno mėgėjų kolektyvų skaičių, apskaičiavus šių rodiklių vidurkį, bus gaunama vidutinė situacija, nes menka vieno rodiklio reikšmė bus kompensuota aukšta kito rodiklio reikšme. Tai konceptualiai motyvuojama tuo, kad kiekvieną subindeksą sudaro tematiškai susiję kintamieji, kurie pagrįstai gali kompensuoti vienas kito stygių ir užtikrinti, kad atskirose savivaldybėse subindekso sritis būtų bent iš dalies reprezentuojama. Tai galima pagrįsti ir kultūros organizacijų subindekso sandaros pavyzdžiu. Pavyzdžiui, jei savivaldybėje yra mažiau muziejų ar jų visai nėra, muziejų veiklas iš dalies atlieka bibliotekos ir kultūros centrai, kurie be kitų kultūrinių veiklų rengia ir parodas (bent iš dalies tokiu būdu kompensuojamas muziejaus trūkumas). Analogiška rodiklių agregavimo su aritmetiniu vidurkiu praktika paprastai taikoma ir kituose sudaromuose indeksuose, pavyzdžiui, lyčių lygybės indekso atveju, pasitelkiant analogišką motyvą, aritmetinis vidurkis buvo taikomas

agreguojant rodiklius į subindeksus, o geometrinis – subindeksus į sritis ir sritis į indeksą (Barbieri *et al.*, 2017).

$$SUB_SKI_s = (\sum_{i=1}^I I_{i,s,t}) / I, \quad (3)$$

kur:

SUB_SKI_s – savivaldybių kultūros indekso subindeksas,

$I_{i,s,t}$ – rodiklio normalizuota reikšmė, kur i – rodiklio pavadinimas ($i = 1, \dots, I$), s – savivaldybė ($s = 1, \dots, S$), t – metai (t – einamieji metai).

Skaiciuojant galutinį indeksą, subindeksai agreguojami pasitelkiant geometrinį vidurkį. Pastarasis sumažina kompensacinį poveikį ir tai yra aktualu gaunant galutinę indekso reikšmę, kitaip tariant, kultūros paveldo objektų trūkumas ar lėšų kultūros paveldo tvarkybai trūkumas negalės pilnai būti kompensuotas, pavyzdžiui, kūrėjų skaičiumi, nes vienas subindeksas stipriau išreiškia iš praeities išsaugotas kultūros vertybes ir kultūrinę aplinką, o kitas – dabartinę kultūros pasiūlą. Savivaldybių kultūros indeksas apskaičiuojamas iš subindeksų geometrinio vidurkio pagal pateikiamą formulę (4):

$$SKI_s = \sqrt[n]{SKI_SUB_{1,s} \cdot SKI_SUB_{2,s} \cdot \dots \cdot SKI_SUB_{n,s}}, \quad (4)$$

kur:

SKI_s – savivaldybių kultūros indeksas,

$SUB_SKI_{1,s}$ – savivaldybių kultūros indekso subindeksas,

n – subindeksų skaičius,

s – savivaldybė.

Atkreiptinas dėmesys dėl Visagino sav. Sudarius kultūros paveldo subindeksą, gauta nulinė Visagino sav. reikšmė. Esant nulinėms reikšmėms negalimas geometrinio vidurkio suskaičiavimas. Todėl Visagino sav. šio subindekso reikšmei priskirta vieneto reikšmė (kaip mažiausia, lyginant su kitomis savivaldybėmis, bei minimali, matematiškai galima reikšmė).

1.3. Savivaldybių kultūros indekso rezultatai

Sudaryto savivaldybių kultūros indekso rezultatus (lyginant 2021 ir 2022 m.) galima analizuoti trimis lygiais:

- atskirų rodiklių lygmeniu (duomenis pateikiant absoliutinėmis reikšmėmis – gali būti aktualu savivaldybėms dėl bendrosios statistikos, bei pateikiant standartizuotus duomenis, kurie leidžia objektyvius palyginimus tarp savivaldybių; kultūros įmonių rodiklio analizės dalis pateikiama 15 priede, analogiškai galima pristatyti visus 40 indeksą sudarančių rodiklių),
- subindeksų lygmeniu,
- galutinio indekso lygmeniu (taip pat indeksą analizuojant per savivaldybių klasterius).

Šioje potemėje bus koncentruojamasi ties subindeksų ir galutinio indekso rezultatų apibendrinimu. Indeksas buvo sudarytas 2021 ir 2022 metams pagal vėliausius aktualius prieinamus duomenis. Toliau pristatant rezultatus bus pateikiami 2022 metų duomenys (kaip aktualiausi prieinami duomenys), o, kur prasminga, pateikiamas dviejų metų palyginimas.

1.3.1. Savivaldybių kultūros indekso ir subindeksų rezultatų palyginimas

Savivaldybės kiekviename subindekse galėjo surinkti balus nuo 0 iki 100 (savivaldybių palyginimas pagal subindeksų balus pateikiamas 18 lentelėje, o pagal reitingus – 16 priede). Egzistuojantys atotrūkiai tarp savivaldybių vizualiai atsiskleidžia žemėlapiu grafikų palyginimuose (19 lentelė).

Didžiausi atotrūkiai tarp savivaldybių egzistuoja **kultūros organizacijų subindekse** (duomenų aibės plotis – 74,6), kur lyderiauja Neringos sav., surinkusi beveik 82 balus (tai aukščiausia visų subindeksų reikšmė). Pusė Lietuvos savivaldybių šiame subindekse surinko mažiau nei 23 balus.

Finansavimo kultūrai subindeksas taip pat atskleidė egzistuojančius stiprius atotrūkius tarp savivaldybių (duomenų aibės plotis apie 70). Tai ypatingai ryškiai pastebima ir žemėlapiu grafike (19 lentelė). Neringos sav. surinko daugiau nei 73 balus iš šimto galimų, o pusė savivaldybių neperžengė 9 balų ribos. Tai lėmė ir žemiausią savivaldybių subindekso balų vidurkį (11,25), lyginant su kitais subindeksais. Neringos atotrūkį lėmė reikšmingai didesnis savivaldybės skiriamas finansavimas kultūros sektoriui: 1 gyventojui tenkanti savivaldybės biudžeto išlaidų kultūros paslaugoms dalis siekia apie 900 Eur (palyginimui, antra pagal dydį 1 gyv. tenkanti suma yra fiksuojama Birštone ir siekia apie 300 Eur, o mažiausia suma fiksuojama Vilniaus mieste – apie 30 Eur / 1 gyv., šalies vidurkis – 120 Eur / 1 gyv.), nuo bendro savivaldybės biudžeto išlaidos kultūros paslaugoms Neringos sav. sudaro virš 20 proc. (palyginimui, antra pagal dydį biudžeto kultūros paslaugoms dalis

fiksuojiama Druskininkų sav. ir sudaro apie 10 proc., mažiausia dalis – Vilniaus mieste – 1,6 proc., šalies vidurkis – 6,1 proc.).

Ne daug aukštesnis savivaldybių balų vidurkis nei finansavimo kultūrai subindekso buvo pasiektas **kultūros makroekonomikos rodiklių grupėje**. Kultūros makroekonomikos subindekso vidurkis yra 13,91. Pastarosios duomenų aibės plotis taip pat apie 70. Egzistuojantis stiprus atotrūkis tarp kelių lyderiaujančių savivaldybių ir likusios Lietuvos matomas ir žemėlapiu grafike (19 lentelė). Maksimalią šio subindekso reikšmę 2022 m. įgijo Vilniaus m. sav. (72,48), o likusios savivaldybės stipriai atsiliko nuo sostinės. Pusė Lietuvos savivaldybių šiame subindekse neperžengė 10,5 balų ribos. Tai iš esmės rodo, kad kultūros ir kūrybinių industrijų sektorius aktyviau veikia tik Vilniaus m.

Kūrėjų subindekso vidurkis siekia 23,33 balus, duomenų aibės plotis – apie 51 balą. Kaip ir kultūros organizacijų subindekso atveju, pusė savivaldybių neperžengė 23 balų ribos. Lyderiauja Panevėžio r. sav. (54,8 balo) ir Vilniaus m. sav. (51,2 balo). Panevėžio r. sav. išsiskyrė meno mėgėjų kolektyvų skaičiumi (beveik šeši kolektyvai, tenkantys tūkst. gyv. (palyginimui, Vilniaus mieste – 0,2 kolektyvo / tūkst. gyv.). Vilniaus mieste kuria ir gyvena apie 60 proc. visų Lietuvos profesionalaus meno kūrėjų – daugiau nei 11 kūrėjų tenka tūkst. gyv. (palyginimui, Panevėžio r. sav. – 1,2, o mažiausiai jų suskaičiuojama Pagėgių sav. – 0,14 kūrėjų / tūkst. gyv.). Atitinkamai, tai, kad Panevėžio r. sav. dominavo pagal meno mėgėjus, bet nepasiekė aukštų reikšmių pagal profesionalaus meno kūrėjus ir atvirkščiai Vilniaus m. sav. atveju, bendrai kūrėjų subindekse lyderiaujančiose savivaldybėse gautos vidutinės subindekso reikšmės (apie 50 balų).

Dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso vidurkis yra kiek aukštesnis, lyginant su kitais subindeksais. 2022 m. jis buvo 39,18. Taip pat šiek tiek mažesnis atotrūkis tarp savivaldybių nei kituose subindeksuose⁵⁸ – duomenų aibės plotis yra apie 40 balų. 2022 m. aukščiausią reikšmę įgijo Birštono sav. (63,64 balai). Žemiausią reikšmę įgijo Panevėžio m. sav., beveik tris kartus atsilikdama nuo Birštono sav. Panevėžio m. sav. surinko 24,48 balus.

Kultūros paveldo subindekso vidurkis 2022 m. siekia 23,17 balo, duomenų aibės plotis – 62 balai. Maksimalią reikšmę 2022 m. įgijo Pakruojo r. sav. (62,6). Žemiausią subindekso reikšmę įgijo Visagino sav., kuri

⁵⁸ Tai gali būti susiję ir su įtraukiamų duomenų homogeniškumu.

normalizavus rodiklius surinko 0 balų⁵⁹. Pusė Lietuvos savivaldybių nesurinko daugiau nei 21,4 balo. Taip pat menka kultūros paveldo aplinka išsiskiria didieji miestai: Alytus, Šiauliai.

Aukščiausias vidurkis pasiektas **pokyčių grupės subindekse** – 42,23. Atotrūčiai tarp savivaldybių nėra tokie dideli, tą parodo ir mažesnė subindekso reikšmių variacija, kuri šiuo atveju yra nuo 28 iki 58 balų (duomenų aibės plotis – apie 30 balų). Pusė savivaldybių surinko daugiau nei 42 balus.

⁵⁹ Kad būtų galima apskaičiuoti SKI reikšmę, taikant geometrinį vidurkį, Visaginui priskirta minimali reikšmė lygi 1.

8 lentelė. Subindeksų ir SKI palyginimas, 2022 m. (sudaryta autorės)

Savivaldybė	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI	SKI rangas
Neringos	81,93	49,07	29,55	73,68	55,11	52,81	28,13	49,39	1
Vilniaus m.	46,14	51,24	72,84	26,39	42,71	16,81	43,04	39,13	2
Zarasų r.	31,65	35,53	10,93	38,78	43,87	53,34	42,97	33,56	3
Druskininkų	25,24	16,45	54,28	21,11	54,12	17,48	38,46	29,01	4
Birštono	42,02	42,99	6,14	15,17	63,64	40,13	39,47	28,93	5
Anykščių r.	37,09	27,91	15,50	18,77	41,60	30,68	40,71	28,60	6
Molėtų r.	35,38	23,19	10,48	12,32	44,83	56,17	52,07	28,11	7
Varėnos r.	36,64	34,11	9,04	10,53	53,31	38,89	46,77	27,38	8
Kauno m.	24,07	25,12	40,88	12,63	36,14	17,11	57,72	27,24	9
Širvintų r.	39,30	23,71	22,36	9,06	43,24	34,41	35,67	26,83	10
Palangos m.	29,29	21,81	21,38	14,99	39,41	22,65	42,51	25,88	11
Lazdijų r.	31,51	33,34	10,32	8,91	60,33	25,25	42,15	25,06	12
Kretingos r.	24,26	27,29	23,96	8,87	40,26	21,24	48,02	24,80	13
Ignalinos r.	53,54	30,78	6,75	9,91	38,77	26,96	42,48	24,22	14
Pakruojo r.	28,24	29,61	7,74	7,40	32,97	62,60	46,14	23,98	15
Kupiškio r.	23,22	28,87	8,79	12,36	40,18	31,46	47,83	23,86	16
Pasvalio r.	28,53	27,02	7,96	14,72	45,12	29,72	33,94	23,63	17
Joniškio r.	22,34	25,48	10,13	12,43	32,27	30,57	56,26	23,51	18
Panevėžio r.	30,66	54,83	10,48	12,41	41,76	11,83	36,66	23,50	19
Rokiškio r.	28,21	14,60	9,97	10,42	46,02	33,67	48,91	22,84	20
Prienų r.	21,12	18,37	18,30	7,34	44,31	39,15	30,25	22,29	21
Alytaus r.	26,37	28,71	13,02	3,88	49,88	39,59	33,23	22,02	22
Jurbarko r.	24,98	23,08	10,30	11,93	32,34	25,27	39,99	21,77	23

Savivaldybė	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI	SKI rangas
Rietavo	35,31	26,22	15,12	7,15	27,22	24,41	33,68	21,67	24
Kelmės r.	25,60	35,77	6,91	9,96	29,94	27,14	42,56	21,58	25
Švenčionių r.	23,09	24,41	4,52	7,78	40,88	50,60	52,28	21,53	26
Raseinių r.	14,50	28,08	9,36	11,19	43,94	23,73	47,97	21,51	27
Kaišiadorių r.	23,02	22,31	8,16	8,34	48,11	21,83	52,13	21,18	28
Šilalės r.	25,59	23,82	6,47	9,73	33,80	30,87	43,19	20,88	29
Biržų r.	20,66	27,98	7,34	8,10	37,71	27,04	43,21	20,49	30
Skuodo r.	29,13	17,56	11,46	10,35	36,04	21,63	31,67	20,45	31
Kėdainių r.	20,19	18,93	9,90	8,70	45,13	20,79	44,89	20,23	32
Trakų r.	22,85	19,90	9,22	12,75	47,03	19,09	28,15	20,15	33
Kauno r.	20,79	22,64	15,08	9,29	39,17	9,10	46,97	19,58	34
Šakių r.	18,94	18,37	9,48	10,30	40,19	17,65	45,76	19,58	35
Radvilišio r.	14,68	16,18	17,58	10,16	38,88	13,74	44,84	19,35	36
Plungės r.	16,85	20,47	8,59	8,00	32,36	26,92	41,96	18,91	37
Klaipėdos m.	15,46	19,35	21,27	10,55	36,12	8,10	42,32	18,80	38
Vilniaus r.	22,23	16,26	17,92	8,74	29,93	13,06	37,49	18,80	39
Klaipėdos r.	18,94	15,74	13,80	8,18	34,64	12,20	45,51	18,14	40
Telšių r.	18,29	22,87	9,43	6,05	26,82	23,58	42,03	18,09	41
Ukmergės r.	21,45	27,31	11,83	6,51	41,77	11,58	28,08	18,00	42
Utenos r.	20,21	16,43	6,67	13,69	29,98	20,28	31,94	17,90	43
Vilkaviškio r.	16,22	17,49	12,94	5,27	39,60	17,89	37,68	17,57	44
Mažeikių r.	12,56	18,94	20,15	4,63	24,74	18,63	50,00	17,54	45
Šalčininkų r.	15,31	11,12	8,77	6,41	37,27	26,18	51,79	17,40	46
Šilutės r.	16,79	11,50	14,13	10,56	35,51	13,04	35,20	17,33	47
Panevėžio m.	12,07	10,82	16,10	15,09	24,48	9,64	54,59	16,99	48

Savivaldybė	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI	SKI rangas
Elektrėnų	17,30	12,45	9,03	6,96	36,08	14,86	48,99	16,66	49
Akmenės r.	20,34	25,91	8,50	3,94	28,52	14,34	45,96	16,49	50
Tauragės r.	23,19	16,48	10,96	6,88	31,11	9,12	39,38	16,42	51
Šiaulių r.	16,47	28,43	12,65	4,31	24,49	14,40	34,43	16,33	52
Pagėgių	28,16	15,43	3,04	5,28	33,27	28,19	39,09	15,89	53
Kalvarijos	14,10	20,15	3,73	6,38	47,91	11,75	45,60	15,03	54
Jonavos r.	13,43	16,43	8,28	4,67	42,13	9,52	39,92	14,53	55
Marijampolės	16,18	10,37	10,78	6,82	33,91	7,77	40,33	14,44	56
Kazlų Rūdos	28,57	17,10	2,85	5,37	37,45	7,06	56,70	14,12	57
Šiaulių m.	13,25	12,42	17,89	8,99	34,46	2,92	34,77	13,74	58
Alytaus m.	12,48	4,28	11,13	6,94	51,97	2,53	41,00	11,21	59
Visagino	7,36	17,09	12,30	7,13	26,14	1,00	38,20	10,14	60
Vidurkis	24,72	23,33	13,91	11,25	39,18	23,17	42,23	21,40	
Mediana	22,93	22,47	10,48	9,03	39,03	21,43	42,40	20,47	
Maksimali reikšmė	81,93	54,83	72,84	73,68	63,64	62,60	57,72	49,39	
Minimali reikšmė	7,36	4,28	2,85	3,88	24,48	1,00	28,08	10,14	
Duomenų aibės plotis	74,57	50,55	69,99	69,8	39,16	61,6	29,64	39,25	

Pastaba: ryškesnė mėlyna spalva nurodo aukštesnes reikšmes.

Subindeksai:

SUB1 – Kultūros organizacijos;

SUB2 – Kūrėjai;

SUB3 – Finansavimas kultūrai;

SUB4 – Kultūros makroekonomika;

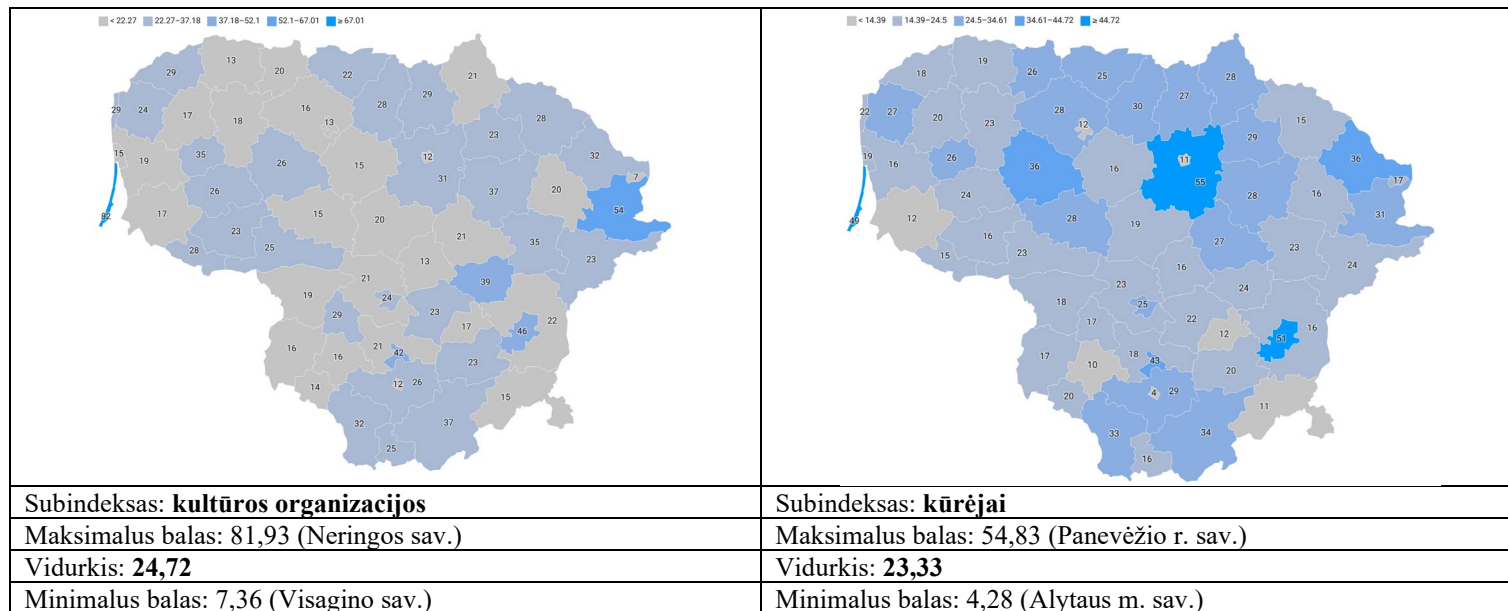
SUB5 – Dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas;

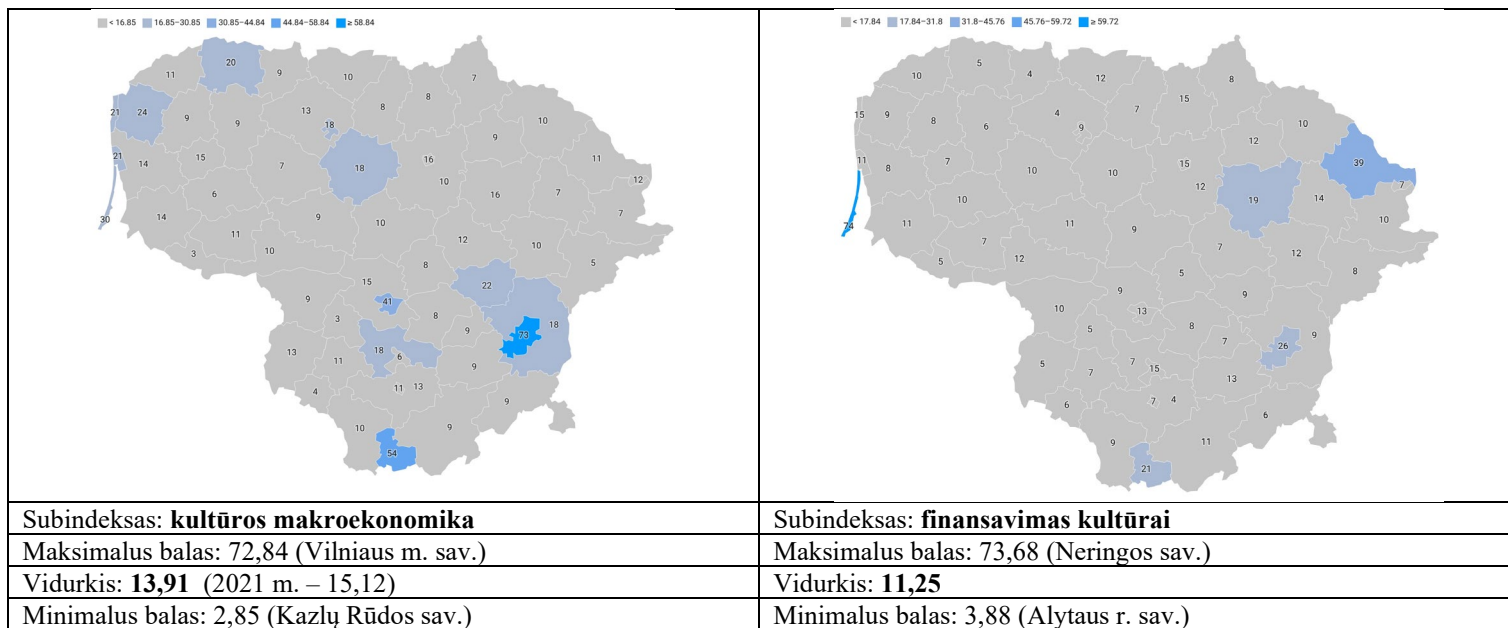
SUB6 – Kultūros paveldas;

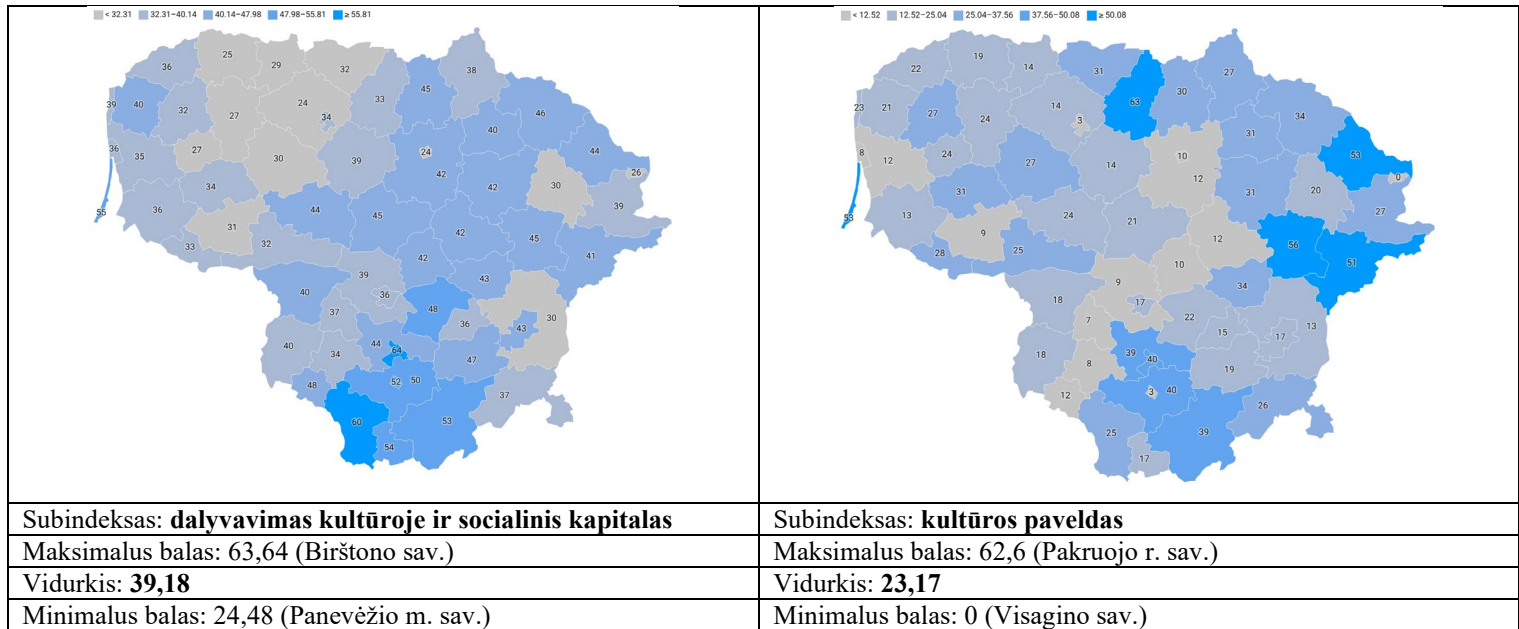
SUB7 – Pokyčių grupė.

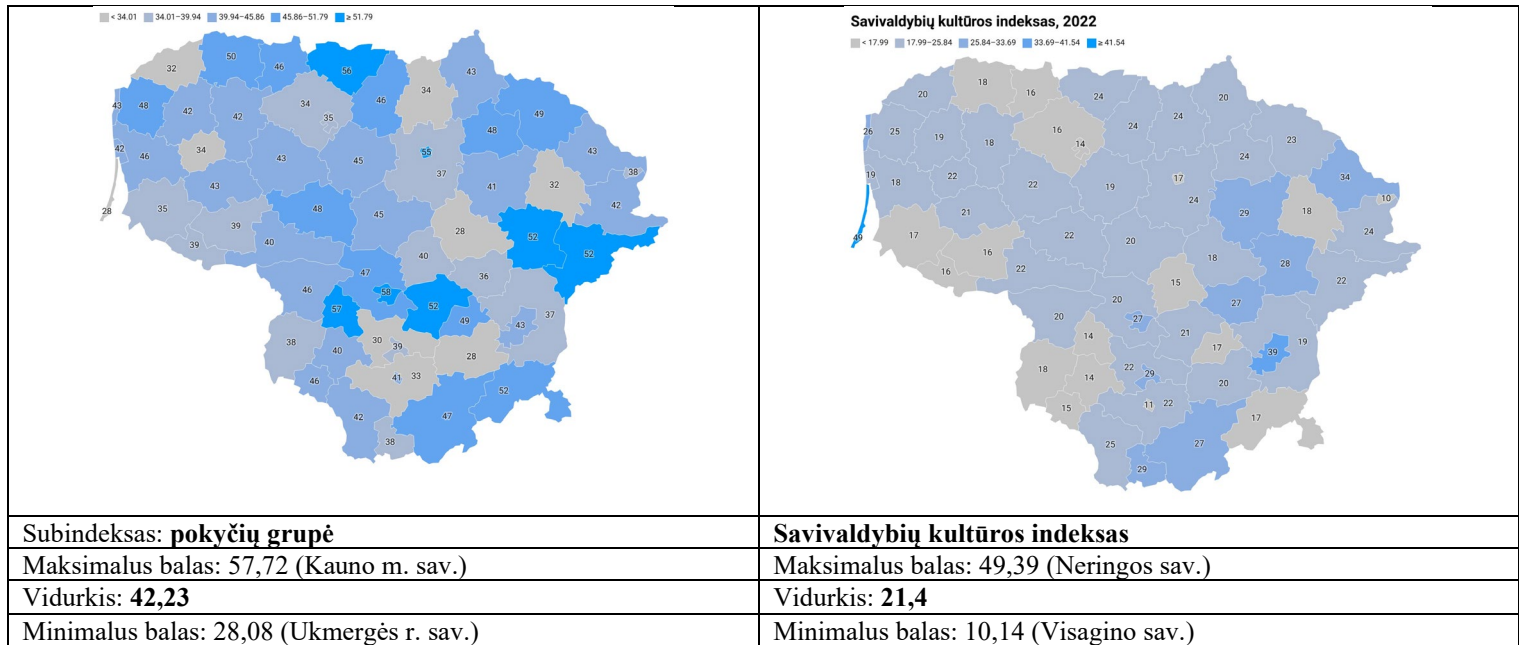
SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

9 lentelė. Subindeksų ir SKI žemėlapių palyginimas, 2022 (sudaryta autorės)

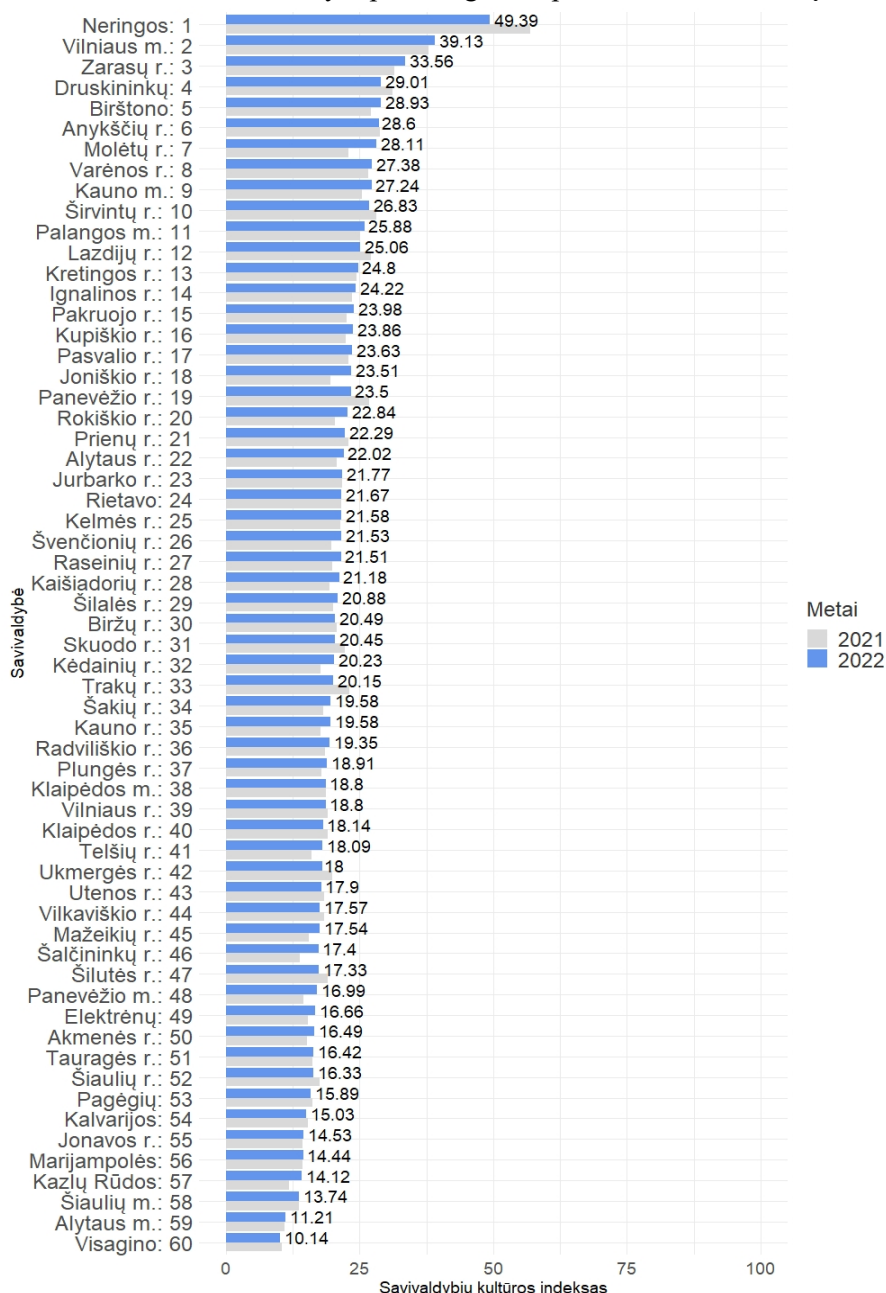

Savivaldybių kultūros indekso balai varijuoja nuo beveik 50 (Neringos sav.) iki 10 (Visagino sav.). Duomenų aibės plotis – apie 40 balų. Savivaldybių reitingas pagal SKI pateikiamas 14 pav. Vertinti savivaldybių kultūros indekso rezultatus yra prasminga atsispiriant nuo subindeksų.

14 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas, 2021–2022 m. (sudaryta autorės)

Sudarius savivaldybių kultūros indekso reitingą, matoma, kad antrus metus iš eilės pirmoje pozicijoje esanti Neringos sav. lyderiauja pagal daugelį subindeksų: visuose subindeksuose, išskyrus pokyčių grupės, užima 1–4 vietas (16 priedas). Pokyčių grupėje Neringos sav. užima 59 poziciją. Tai lėmė sumažintas savivaldybės finansavimas kultūros paslaugoms: nors Neringos sav. lyderiauja pagal skiriamą biudžeto dalį, visgi, lyginant su 2021 m. matomas neigiamas 14 p. p. pokytis. Taip pat fiksuoti neigiami kultūros organizacijų sukurtos PV pokyčiai.

Antroje SKI reitingo pozicijoje esanti Vilniaus m. sav., lyderiauja keturiuose subindeksuose, kurie yra susiję su kultūros organizacijomis ir kūrėjais, kitaip tariant, gyvąja kultūra ir kultūros pasiūla. Tačiau atkreiptinas dėmesys į gyventojų dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksą, kur Vilniaus m. sav. užima 19 poziciją. Vadinasi, nepaisant didžiausios kultūros pasiūlos visoje Lietuvoje, vilniečiai nebūtinai aktyviai dalyvauja ar yra patenkinti kultūros pasiūla. Vertinant dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso dedamąsias, Vilniaus m. sav. atveju fiksuotos žemos bibliotekų vartotojų ir kultūros centrų dalyvių reikšmės. Vilniaus m. atveju žemas ir socialinio kapitalo rodiklis, susijęs su kūrybiškumu. Tik 15 proc. Vilniaus m. sav. gyventojų sutinka, kad yra tikrai kūrybingi. Galiausiai lyginant su kitomis savivaldybėmis, Vilniaus m. sav. skiria santykinai mažiausią finansavimą kultūros paslaugoms.

Kauno m. sav., 2022 m. tapus Europos kultūros sostine, stipriai išaugo finansavimas kultūros paslaugoms (2021 m. Kauno m. sav. iš biudžeto skyrė apie 14 mln. kultūros paslaugoms, o 2022 m. išlaidos beveik padvigubintos iki 27,5 mln. Eur), kas lėmė aukštą finansavimo kultūrai subindekso poziciją (12). Taip pat Kauno m. sav. užėmė aukštą poziciją kultūros makroekonomikos rodiklių grupėje (3). Visgi kituose subindeksuose, kuriais reprezentuojama kultūros pasiūla ir paklausa, Kauno m. sav. užėmė vidutines pozicijas (kultūros organizacijų subindeksas – 26 vieta, kūrėjų subindeksas – 23 vieta, dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksas – 36 vieta) (16 priedas). Tad įvertinus gyventojų skaičių, šios grandys kultūros politikos formuotojų turėtų būti stiprinamos.

Žemiausiose pozicijose esančiose savivaldybėse matoma, kad dauguma arba visos grandys nėra stiprios. Šiaulių m. sav. užima žemas reitingo pozicijas pagal kultūros pasiūlos rodiklius: 56 vieta kultūros organizacijų subindekse, 55 vieta – kūrėjų, 58 vieta – kultūros paveldo (16 priedas). Bet gana žema reitingo pozicija yra ir gyventojų dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekse – 42. Tad norint pakeisti situaciją, reiktų ilgalaikės kultūros strategijos (identifikuojant, kuri kultūros sritys komponentė būtų

stiprinama) ir didesnių tikslinių lėšų. Gali būti, kad Šiaulių m. sav. kultūrinė situacija yra nulemta bendros socialinės-ekonominės aplinkos: pastaruoju metu uždaromos aukštosios mokyklos, mažėja jaunų gyventojų, nėra didelės pasiūlos aukštesnių pajamų darbo pozicijoms.

Gana panaši situacija yra susiklosčiusi ir Alytaus m. sav. Alytuje stokojama kultūros pasiūlos, kuri turėtų atitikti miesto dydį (kultūros organizacijų subindeksas – 58 vieta, kūrėjų subindeksas – 60 vieta). Tačiau santykinai palanki yra dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso pozicija (Alytaus m. sav. užima 6 vietą). Visgi, nors užimama aukšta reitingo pozicija, dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekse, surinktas balų kiekis yra vidutinis – 52 iš 100 galimų.

Galiausiai žemiausioje reitingo pozicijoje esanti Visagino sav. net keliuose subindeksuose užėmė paskutinę vietą: kultūros organizacijų ir kultūros paveldo. Čia stokojama tiek didesnės kultūros pasiūlos, tiek didesnio gyventojų dalyvavimo kultūroje (dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksas – 57 vieta). Kitaip tariant, visos kultūros ekosistemos grandys pilnai neveikia arba veikia prasčiau nei kitose savivaldybėse.

1.3.2. Savivaldybių kultūros indeksas ir savivaldybių klasteriai

Sudarant savivaldybių kultūros indekso reitingą, papildomai klasifikuojamos savivaldybės. Išskiriami šių savivaldybių grupių reitingai: didžiųjų miestų savivaldybės (6 savivaldybės), kaimiškosios savivaldybės (38 sav.), kurortų savivaldybės (4 sav.), kitos savivaldybės (12 sav.). Savivaldybių klasterizavimas paremtas LRFM⁶⁰ siūlomu principu. Savivaldybių klasteriai sudaromi laikantis principo, kad klasterio viduje būtų kuo mažesni skirtumai, o tarp skirtingų klasterių – kuo didesni (LR FM, 2020). LRFM analizuoja tris rodiklių blokus: rodiklius, susietus su gyventojais (nuolatiniai gyventojai, gyventojų tankumas, gyventojai 0–19 m., gyventojai 65 m. ir vyresni, darbingo amžiaus gyventojai), rodiklius, susietus su žemės paskirtimi (bendras plotas (kvadratiniai žemės kilometrai, žemės ūkio paskirties žemė, ha, miško paskirties žemė, ha, užstatyta teritorija, ha, vandenys, ha), rodiklius, susietus su turizmo potencialu (turistų, apgyvendintų apgyvendinimo įstaigose, skaičius, nakvynių apgyvendinimo įstaigose skaičius, turizmo informacijos centrų lankytojų skaičius) (LR FM, 2020).

Tiek 2021 m., tiek 2022 m. vertinant kultūros situaciją klasteriuose, matyti kurortų dominavimas (20 lentelė). Kurortinėse savivaldybėse pasiekiami

⁶⁰ Šaltinis: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/savivaldybiu-klasterizavimas/>

vidutiniškai aukščiausia savivaldybių kultūros indekso reikšmė – 33,3 (2021 m. – 35,11), taip pat kurortinė savivaldybė (Neringos sav.) kelis metus iš eilės pasiekė aukščiausią SKI reikšmę (2022 m. – 49,39), jei lygintume su visomis savivaldybėmis (14 pav.).

Atkreiptinas dėmesys, kad vertinant klasterių vidutinės SKI reikšmes nebelieka reikšmingų skirtumų tarp didžiųjų miestų ir kaimiškų savivaldybių – abiejuose klasteriuose vidutinė SKI reikšmė sudaro 21,19 balo, reikšmingai nesiskiria ir maksimalios bei minimalios surinktų indeksų reikšmės (20 lentelė). Kitų savivaldybių pasiektas SKI vidurkis yra žemiausias (18,23), žemiausia ir maksimali SKI reikšmė (26,83). Tuo tarpu minimali SKI reikšmė panaši kaip ir didžiųjų miestų bei kaimiškų savivaldybių. Vertinant minimalias SKI reikšmes dar kartą išsiskiria kurortinių savivaldybių klasteris. Šio klasterio minimali SKI reikšmė du metus iš eilės išlieka virš 25 balų.

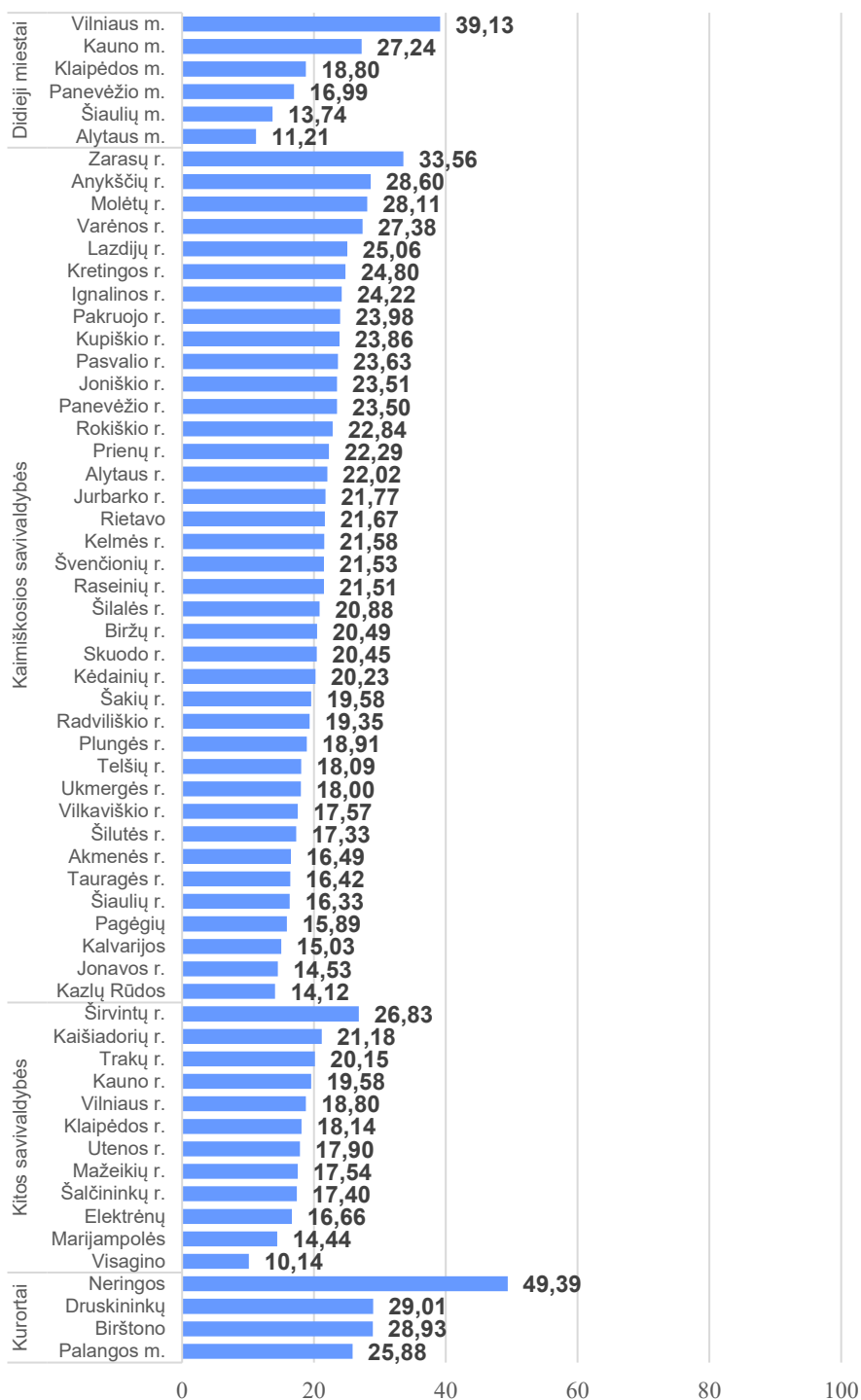
Didžiųjų miestų klasteris nelenkia kurortinių savivaldybių, kurios sukuria santykinai patrauklesnę kultūrinę aplinką. Klasterio viduje išsiskiria tik Vilniaus m. sav., surinkusi 39,13 (2021 m. – 37,9), ir Kauno m. sav., surinkusi 27,24 (2021 m. – 25,5) (14 pav.). Kitos savivaldybės neperžengė 20 balų (klasterio vidurkio) ribos ir neretai kultūrinė aplinka, tenkanti jų gyventojams, nėra palankesnė nei kaimiškose savivaldybėse. Skaiciuojant SKI buvo ribotos galimybės pilnai įvertinti kokybinius kultūros parametrus (pavyzdžiui, renginių profesionalumą, jų įvairovę ar pan.), ir suprantama, kad didieji miestai gali pasiūlyti kokybiškesnius renginius, tačiau vertinant tokius rodiklius kaip kultūros organizacijų ar kūrėjų skaičiai, kultūros dalyvių skaičiai, nustatyta, kad didžiosios savivaldybės, atsižvelgusios į jose gyvenančių žmonių skaičių, turėtų kurti didesnę kultūros pasiūlą, siekti didesnio gyventojų dalyvavimo. Taip pat atskirais atvejais kaimiškų savivaldybių biudžetuose skiriamas didesnis finansavimas kultūros paslaugoms (procentinė biudžeto dalis) nei didžiųjų miestų savivaldybėse. Tai nurodo savivaldybių prioritetus ir daro įtaką indekso rezultatams. Vertinant didžiųjų miestų potencialą, kultūrinės aplinkos skirtumas nuo kaimiškų savivaldybių galėtų būti reikšmingesnis.

Iš kaimiškų savivaldybių klasterio išsiskiria Zarasų r. sav., kuri surinko 33,56 balus (2021 m. – 31,54) ir yra klasterio lyderė (15 pav.). Bendrame savivaldybių reitinge Zarasų r. užima 3 vietą. Taip pat išsiskiria Anykščių r. ir Molėtų r. sav., surinkusios po daugiau nei 28 balus ir esančios 6 ir 7 reitingo pozicijose. Žemiausiose pozicijoje tarp kaimiškų savivaldybių 2021 ir 2022 m. išlieka Kazlų Rūdos sav. (2021 m. – 11,9 balo), bendrame reitinge likusi 57 pozicijoje.

Kitų savivaldybių grupės rezultatai gana panašūs į kaimiškų savivaldybių. Čia pirmoje pozicijoje yra Širvintų r. sav., surinkusi 26,83 balo (2021 m. – 23,19). Bendrame reitinge Širvintų r. sav. yra 10-oje pozicijoje. Kitų savivaldybių klasterio bei bendro savivaldybių reitingo apačioje yra Visagino sav., vos peržengusi 10 balų ribą.

10 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso reikšmės pagal savivaldybių klasterius, 2021–2022 (sudaryta autorės)

	SKI vidurkis		SKI maksimalus balas		SKI minimalus balas	
	2022	2021	2022	2021	2022	2021
Didieji miestai	21,19	19,99	39,13	37,91	11,21	10,91
Kaimiškosios savivaldybės	21,19	20,62	33,56	31,54	14,12	11,9
Kitos savivaldybės	18,23	17,89	26,83	28,19	10,14	10,48
Kurortai	33,30	35,11	49,39	56,91	25,88	25,17

15 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas, 2021–2022 m. (sudaryta autorės)

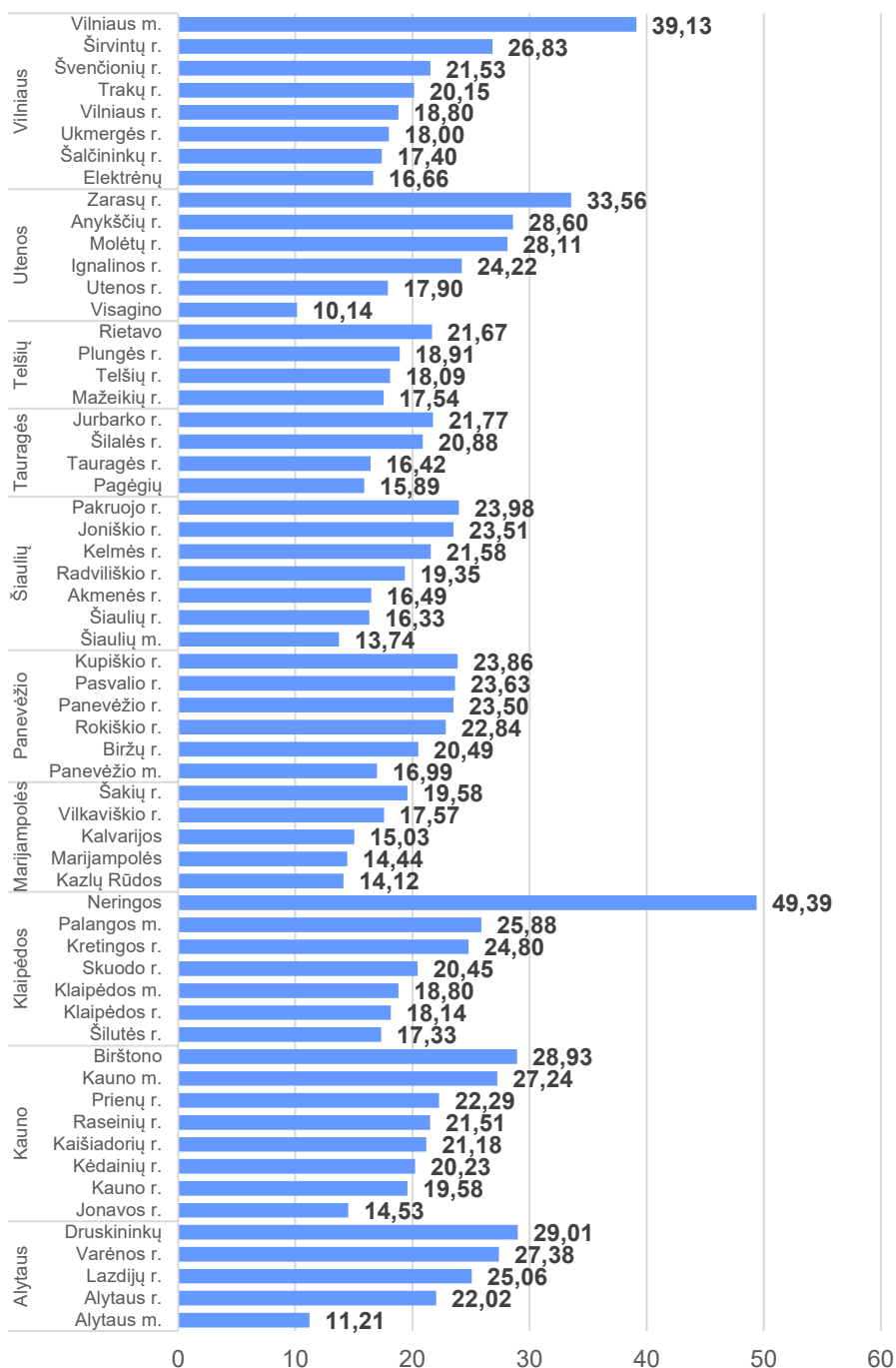
Atskirai galima palyginti apskričių situaciją. 21 lentelėje pateikiami indekso vidurkiai bei maksimalios / minimalios reikšmės pagal apskritis. Savivaldybių kultūros indekso reitingas apskričių lygiu pateikiamas 16 pav.

11 lentelė. Savivaldybių kultūros indekso vidutinės reikšmės pagal apskritis, 2022 m. (sudaryta autorės)

Apskritis	SKI vidurkis	Maksimali SKI reikšmė	Minimali SKI reikšmė
Alytaus	22,94	29,01	11,21
Kauno	21,94	28,93	14,53
Klaipėdos	24,97	49,39	17,33
Marijampolės	16,15	19,58	14,12
Panevėžio	21,89	23,86	16,99
Šiaulių	19,28	23,98	13,74
Tauragės	18,74	21,77	15,89
Telšių	19,05	21,67	17,54
Utenos	23,76	33,56	10,14
Vilniaus	22,31	39,13	16,66

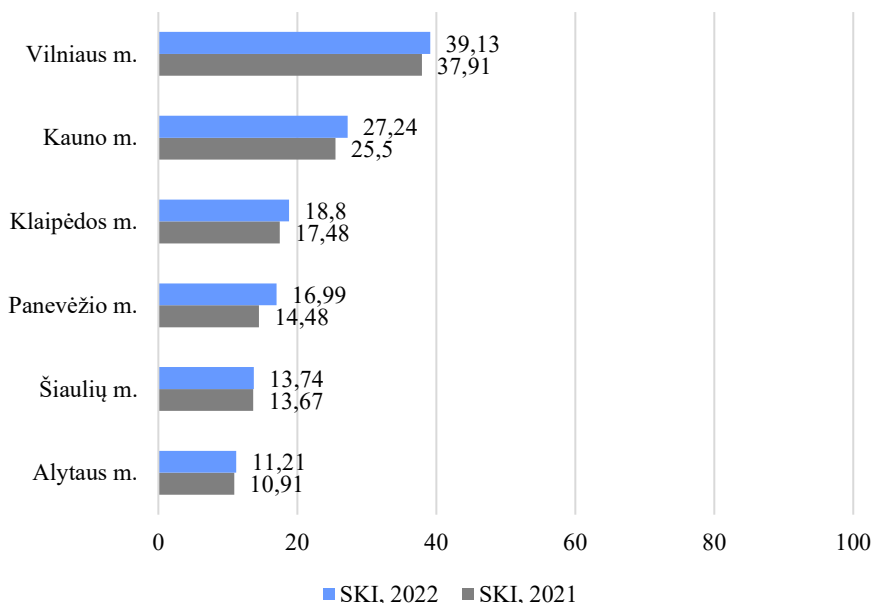
Vertinant apskričių situaciją, pozityviausiai išsiskiria Klaipėdos apskritis. Joje SKI vidurkis (24,97) yra didžiausias. Visgi Klaipėdos apskrityje stipriai išsiskiria tik Neringos sav. – SKI lyderė (16 pav.). Taip pat tarp apskričių pozityviai išsiskiria Utenos ir Alytaus apskritys. Utenos apskrityje yra net 3 savivaldybės, patekusios į SKI dešimtuką: Zarasų r., Anykščių r. ir Molėtų r. sav. Visgi Utenos apskrityje užfiksuota ir žemiausia SKI reikšmė (Visagino sav. – 10,14). Atrodytų, kad Visaginas galėtų stipriau išnaudoti kultūrinį bendradarbiavimą su kaimyninėmis apskrities savivaldybėmis, pavyzdžiui, Zarasais, Anykščiais ar Molėtais. Alytaus apskrityje išsiskiria Druskininkų sav., taip pat esanti SKI dešimtuose.

Vakarų Lietuvoje (išskyrus Neringos sav. atvejį) kultūros situacija yra nepalankesnė. Didesnėje dalyje Telšių (SKI vidurkis – 18,74), Tauragės (SKI vidurkis – 18,74), Šiaulių (SKI vidurkis – 19,28) bei Marijampolės (SKI vidurkis – 15,55) apskričių kultūrinė situacija, palyginti su kitomis apskritimis, yra prastesnė.

16 pav. Savivaldybių kultūros indekso reitingas pagal apskritis, 2022 m.
(sudaryta autorės)

Sudarius savivaldybių kultūros indeksą, aktualu atkreipti dėmesį į didžiųjų miestų savivaldybes ir jų pozicijas SKI reitinge bei surinktus balus (17 pav.). Vilniaus m. sav. – 2 pozicija, Kauno m. sav. – 9, Klaipėdos m. sav. – 38, Panevėžio m. sav. – 48, Šiaulių m. sav. – 58, Alytaus m. sav. – 59.

17 pav. Savivaldybių kultūros indeksas. Didžiųjų miestų palyginimas, 2021–2022 m. (sudaryta autorės)

Vilniaus miestas, lyginant su 2021 m., išlaikė daugiau mažiau pastovų balą ir tą pačią reitingo poziciją. Vilniuje, palyginti su kitomis savivaldybėmis, ypač palanki situacija, nes būtent šiame mieste yra didžiausia visų sričių Lietuvos menininkų koncentracija (apie 60 proc. profesionalių meno kūrėjų gyvena ir kuria Vilniuje), čia daugiausiai kultūros organizacijų, aktyvus nevyriausybinių sektorių. Tačiau Vilniaus miesto savivaldybės finansavimas kultūros paslaugoms yra pats mažiausias, lyginant su kitomis savivaldybėmis. Savivaldybės biudžete išlaidos kultūros paslaugoms kelerius metus iš eilės sudaro mažiau nei du proc., o 1 gyv. tenkanti suma neviršija 30 Eur. Kitaip tariant, nacionalinis finansavimas išlaiko aktyvią kultūrinę pasiūlą, o pati savivaldybė tam skiria minimalius išteklius.

Lyginant Vilniaus m. ir r. sav. balus matoma, kad Vilniaus r. sav. daugiau nei du kartus atsilieka nuo Vilniaus m. sav. (16 pav.). Be to, tikėtina, kad dalis kultūros organizacijų ir kūrėjų yra deklaravę savo lokaciją Vilniaus r., o iš tikrųjų veiklą vykdo Vilniaus m. sav., tad tikrasis atotrūkis galėtų būti ir

didesnis. Visgi Vilniaus r. sav. kultūros veiklų organizatoriai galėtų stipriau išnaudoti Vilniaus m. kaimynystę ir planuoti kultūros pasiūlą numatydami, kad vilniečiai galėtų sudaryti dalį tikslinės auditorijos.

Kauno r. sav. atotrūkis nuo Kauno m. sav. nėra toks stiprus kaip Vilniaus atveju (20 ir 27 balai atitinkamai). Visgi Kauno r. sav. atsidūrė tarp vieną mažiausių indekso balų gavusių savivaldybių, tad panašu, kad ir šiuo atveju, partnerystė tarp savivaldybių nėra pakankamai išplėtota.

Kauno m. sav., 2022 m. buvusi Europos kultūros sostinė, pakilo SKI reitinge ir dabar yra SKI dešimtuoke. Visgi indekso reitingo ir balų pokytis nebuvo labai didelis – iš 11 pozicijos Kauno m. sav. pakilo į 9-ąją. Savivaldybių kultūros indeksas vertina ne tik trumpalaikes intervencijas, t. y. tas, kurios gali stipriau varijuoti kiekvienais metais, pavyzdžiui, savivaldybės finansavimas kultūros paslaugoms, bet ir ilgalaikes, pavyzdžiui, kultūros organizacijų ar profesionalaus meno kūrėjų skaičių. Tai reiškia, kad vienų metų didelės investicijos į kultūrą negali iškart labai stipriai pakeisti kultūrinės situacijos. Tai galima pagrįsti ir gyventojų dalyvavimo kultūroje įpročiais, kuriems susiformuoti reikia laiko. Remiantis *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo 2023 m. duomenimis (KOG institutas, 2024), 2022–2023 m. kultūros renginiuose lankėsi gyvai (arba vartojo bent keturis kultūros produktus) apie 65 proc. kauniečių. Vadinas, beveik kas trečias gyventojas kultūros renginiuose gyvai nesilankė arba nepatyrė kultūros veiklų sritinės įvairovės. Šie rezultatai turi sąsają su *Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022. Tyrimo išvada* ataskaitoje skelbiamais gyventojų dalyvavimo rodikliais. Ataskaitoje nurodyta, kad tik kiek daugiau nei 24 proc. kauniečių apsilankė vos viename Europos kultūros sostinės renginyje, 2–3 renginiuose apsilankė iki 17 proc., o 4-iuose ir daugiau – iki 8 proc. kauniečių (Šarūnas, Vaitkevičius and Chraptavičiūtė, 2022). Kitaip tariant, 50 proc. kauniečių nedalyvavo nė viename Europos kultūros sostinės renginyje. Paradoksalu ir tai, kad vykstant Europos kultūros sostinės metams, kai kauniečiams ir Kauno r. sav. gyventojams buvo pristatyta per 1 300 kultūrinių iniciatyvų, patys kauniečiai buvo linkę prasčiau vertinti kultūros prieinamumą, nei buvo prieš Covid-19 pandemiją. Būtų prasminga išsamiau panagrinėti, kodėl Kauno m. sav. gyventojai neišnaudojo galimybės intensyviau dalyvauti pristatomoje kultūrinėje įvairovėje. Galbūt susiduriama su situacija, kai į renginius ateina įprastai kultūroje dalyvaujantys gyventojai, o kultūra nesidomintieji ar tik itin retai joje dalyvaujantieji į renginius neina, kad ir kokia būtų jų kokybė ar įvairovė. Panaši išvada buvo gauta ir analizuojant LRKM programos, sudariusios galimybes nemokamai lankytis muziejuose paskutinį mėnesio sekmadienį, rezultatus. Nustatyta, kad šia iniciatyva naudojasi kultūroje jau dalyvaujantys asmenys, o nedalyvaujantieji

kultūroje iš esmės nepasinaudoja sudaryta galimybe (Ambrazevičienė & Matulaitienė, 2021). Be to, vertėtų atkreipti dėmesį į Kauno m. sav. stiprų neigiamą atotrūkį nuo Vilniaus m. sav. Atotrūkis tarp šių savivaldybių sudaro daugiau nei 10 balų.

Vertinant Klaipėdos m. ir Klaipėdos r. sav. situaciją, matomas mažas balų skirtumas. 2021 m. didesnę balą buvo gavusi Klaipėdos r. sav. 2022 m. Klaipėdos m. sav. surinko 18,8, o Klaipėdos r. sav. – 18,14 balo. Visgi abi savivaldybės neperžengė 20 balų ribos ir atsilieka nuo Vilniaus m. ir Kauno m. savivaldybių, o kartu ir neviršija SKI vidurkio.

Vertinant kitus didžiuosius miestus ir jų santykį su rajoninėmis savivaldybėmis, matoma tendencija, kad rajoninės savivaldybės lenkia miestų savivaldybės kultūros indekso reikšmėmis. Skirtumai itin ryškūs tarp Alytaus m. ir Alytaus r. savivaldybių. Alytaus r. sav. miesto savivaldybę lenkia apie 10 balų. Tai matoma vertinant ir atskirus rodiklius: pavyzdžiui, Alytaus m. sav. iš 10 000 gyventojų yra bent 7 profesionalaus meno kūrėjai, o daugiau nei perpus pagal gyventojų skaičių mažesnėje Alytaus r. sav. – bent 16. Situacijos nepakeitė ir tai, kad 2022 m. Alytaus m. sav. buvo Lietuvos kultūros sostinė. Visgi, Alytaus m. sav. tapus Lietuvos kultūros sostine, finansavimo rodiklių pokyčiai buvo minimalūs: lyginant su Neringos sav. (kuri 2021 m. buvo Lietuvos kultūros sostinė), Alytaus m. sav. investicijos buvo santykinai nedidelės. Atkreiptinas dėmesys, kad 2022 m. Alytaus r. sav. skyrė didesnę biudžeto dalį kultūros paslaugoms negu Alytaus m. sav. (4,42 ir 3,96 proc. atitinkamai). Be to, nors Alytaus m. sav. kultūros organizacijos pritraukė šiek tiek daugiau finansavimo iš LKT 2022 m., pats finansuotų projektų kiekis buvo mažesnis nei 2021 m. Tai rodo, kad vienalaikė politinė intervencija nebuvo tokia stipri ir bendros kultūrinės situacijos, vertinamos savivaldybių kultūros indekso kontekste, reikšmingai nepakeitė.

Panevėžio m. sav. taip pat atsilieka nuo Panevėžio r. sav. (atotrūkis siekia apie 6 balus). Visgi Panevėžio m. sav., lyginant su 2021 m., reitinge pakilo iš 53 į 48 poziciją, nuo 14,5 iki 17 pakilo ir SKI balas. Tuo metu Panevėžio r. sav. reitinge nukrito iš 9 į 19 poziciją, jos balas sumažėjo nuo 26,8 iki 23,5. Visgi Panevėžio miesto situacija paradoksali. Viena vertus, juntamas Panevėžio kultūrinės situacijos augimas dėl kuriamo Stasio Eidrigevičiaus menų centro *Stasys Museum*, kuris duris atvėrė 2024 m. ir suaktyvino Panevėžio kultūrinę aplinką. Matomas nuosekliai augantis savivaldybės finansavimas kultūros paslaugoms, bet gyventojai kol kas pasyviai dalyvauja kultūros veiklose ir pagal atnaujintą dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksą Panevėžys lieka tarp žemiausių balą surinkusių savivaldybių. Ši situacija dar kartą patvirtina, kad kultūros situacijos gerinimas yra lėtas procesas ir

net išaugus finansavimui turi praeiti ne vieni metai, kol poveikis persiduoda ir kitoms sritims, pvz., gyventojų dalyvavimui kultūroje.

Šiaulių m. sav. taip pat atsilieka nuo rajoninės savivaldybės. Tiesa, atotrūkis nėra didelis – 16,33 ir 13,67 balų atitinkamai. Visgi pati indekso reikšmė yra labai žema.

Verta atkreipti dėmesį ir į atotrūkius tarp didžiųjų miestų. Tik Vilniaus ir Kauno m. sav. surinko didesnę nei vidurkis savivaldybių kultūros indekso balą. Klaipėdos m. sav. SKI balas yra artimas savivaldybių vidurkiui. Visgi kitos didžiųjų miestų savivaldybės reikšmingai atsilieka nuo SKI vidurkio. Tai dar kartą patvirtina, kad įgyvendinant regioninę kultūros politiką sukurtas *Tolygios kultūrinės raidos modelis* (LR KM, 2018) ir jo taikomas regionų apibrėžimas, iš visų Lietuvos savivaldybių išskiriant tik Vilniaus m., Kauno m. ir Klaipėdos m. sav., yra prasmingas. Kitos didžiųjų miestų savivaldybės savo kultūrine aplinka neišsiskiria iš likusios Lietuvos bendro kultūrinio konteksto.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys ir į Kauno bei Klaipėdos miestų atotrūkį nuo Vilniaus m. sav. Atrodytų, kad Kauno ir Klaipėdos m. sav. turėtų daugiau potencialo pritraukiant profesionalaus meno kūrėjus ar užtikrinant didesnę kultūros organizacijų aktyvumą nei yra fiksuojama šiuo metu. Be to, savivaldybių kultūros indekso užfiksuoti atotrūkliai yra patvirtinami ir kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio (Alberti *et al.*, 2023). Vertinant 2015–2019 metų situaciją, gaunama, kad Vilniaus miestas vidutiniškai surenka apie 33 balus, o Kauno ir Klaipėdos sav. surenka panašiai, apie 23 balus. Tad atotrūkis nuo sostinės fiksuojamas ir kitų matavimo instrumentų (11 pav.).

1.3.3. Savivaldybių kultūros indekso rezultatų patikimumo vertinimas

Ar įtraukti rodikliai prasmingai papildo indeksą nurodo ne tik strateginių šalies dokumentų analizė ir diskusijos su suinteresuotomis ekspertų grupėmis, bet ir koreliacinė analizė. Indeksų sudarymo metodologinėse rekomendacijose (OECD and Joint Research Centre, 2008) nurodoma, kad kiekviename indekso lygmenyje koreliacijos koeficientas turėtų būti ne mažesnis nei 0,3. Tai lemia, kad bendras indekso balas atitinkamai atspindi visus jį sudarančius rodiklius. Indekso rodiklių matricoje reikėtų vengti stipriaus multikolinearumo, o tai galima būtų identifikuoti su aukštu koreliacijos koeficiento įverčiu – kaip rekomenduoja autoriai, ne mažesniu nei 0,92 (OECD and Joint Research Centre, 2008; Alberti *et al.*, 2023). Tokiu atveju, kai rodikliai yra multikolinearūs, indekse tai lemtų dvigubą vieno reiškinių įvertinimą. Toliau koreliacinė analizė atliekama peržiūrint kiekvieno subindekso sandarą, rodiklių ryšį su subindeksais ir indeksu bei subindeksų tapusavio ryšį. Analogiška indekso sandaros vertinimo procedūra atlikta ir

grindžiant kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio sandarą (Alberti *et al.*, 2023). Vertinami 2022 metų SKI duomenys.

Kultūros organizacijų subindekse dauguma kintamųjų tenkina sąlygą, kad koreliacijos koeficientas būtų intervale $[0,3; 0,92]$ (8 lentelė). Išsiskiria bibliotekų ir kultūros centrų kintamieji. Neigiamas ryšys tarp bibliotekų ar kultūros centrų ir kultūros įmonių ar naujųsias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių įmonių skaičiaus gali būti paaiškinamas ilgainiui susiklosčiusia kultūros situacija Lietuvoje: didžiuosiuose ir kultūriškai aktyvesniuose miestuose fiksuojamas didesnis kultūros įmonių skaičius (kartu ir naujųsias KI vykdančių), tuo tarpu mažesnėse ir dažnai kultūriškai silpnesnėse savivaldybėse dominuoja tik biudžetinis sektorius: kultūros centrai ar bibliotekos ir jų filialai. Kita vertus, visi rodikliai išlaiko teigiamą ryšį su subindeksu ir indeksu. Todėl subindekso sandara yra prasminga ir korektiška.

12 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso **kultūros organizacijų** subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	6	7	SUB1	SKI
1	1								
2	0,69	1							
3	0,86	0,68	1						
4	0,76	0,67	0,88	1					
5	-0,30	-0,08	-0,39	-0,28	1				
6	-0,17	0,13	-0,16	-0,05	0,61	1			
7	0,36	0,44	0,28	0,54	0,27	0,28	1		
SUB1	0,60	0,73	0,57	0,68	0,39	0,53	0,76	1	
SKI	0,69	0,66	0,63	0,73	0,21	0,27	0,60	0,84	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, šviesiai mėlyna – $[0,1; 0,3)$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Korelacių matricoje pateikiamos Pearsono korelacių koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Kultūros įmonių skaičius / 1000 gyv.;

2 – Nebiudžetinio sektoriaus organizacijų skaičius / 1000 gyv.;

3 – Naujasias KI veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius 1000 gyv.;

4 – Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius / 1000 gyv.;

5 – Bibliotekų skaičius / 1000 gyv.;

6 – Kultūros centrų skaičius / 1000 gyv.;

7 – Muziejų skaičius / 1000 gyv.;

SUB1 – Subindeksas: kultūros organizacijos;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Kūrėjų subindekse išsiskiria meno mėgėjų kolektyvų skaičiaus kintamasis ir jo neigiamas ryšys su profesionalaus meno kūrėjais bei silpnas teigiamas ryšys su indeksu (9 lentelė). Fiksuojamas atvirkštinis ryšys tarp profesionalaus meno kūrėjų ir meno mėgėjų yra susijęs su kultūros raidos specifika Lietuvoje: profesionalaus meno kūrėjai koncentruojasi trijuose didžiuosiuose miestuose, meno mėgėjai – regionuose (detaliau situacija matoma 11–12 priede). Šie kintamieji vienas kito poveikį indekse sumažina. Kita vertus, abu išlaiko teigiamą ryšį su savo grupės subindeksu ir galutiniu indeksu (nors ir meno mėgėjų vaidmuo galutiniame indekse mažesnis).

13 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso **kūrėjų** subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	SUB2	SKI
1	1			
2	-0,40	1		
SUB2	0,64	0,45	1	
SKI	0,18	0,66	0,73	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, šviesiai mėlyna – $[0,1; 0,3)$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiamos Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Meno mėgėjų kolektyvų skaičius / 1000 gyv.

2 – Profesionalaus meno kūrėjų skaičius / 1 000 gyv.

SUB2 – Subindeksas: kūrėjai;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Finansavimo kultūrai subindekse išsiskiria tik LKT menininkams skiriamo finansavimo rodiklis ir savivaldybių finansavimas kultūrai (10 lentelė). Vilniaus miesto savivaldybėje yra 58 proc. visų Lietuvos menininkų (autorės skaičiavimai, remiantis LKT, VMI ir MKO duomenimis, 2022 m., 11 priedas), atitinkamai jie pritraukia didžiąją dalį LKT skiriamo finansavimo, kartu Vilniaus m. savivaldybė išsiskiria kaip mažiausią biudžeto dalį kultūrai skirianti savivaldybė – 1,6 proc. (savivaldybių vidurkis ~ 6 proc.) (13 priedas). Panašiomis tendencijomis pasižymėjo ir kiti didieji miestai. Tikėtina, kad tai ir nulėmė šių kintamųjų atvirkštinį ryšį. Kita vertus, visų rodiklių ryšys su grupės subindeksu ir indeksu neperžengia rekomenduojamo rėžio, todėl subindeksas gali būti laikomas subalansuotu.

14 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso finansavimo kultūrai subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	SUB3	SKI
1	1						
2	0,91	1					
3	0,67	0,86	1				
4	-0,10	0,01	0,32	1			
5	0,41	0,40	0,36	0,26	1		
SUB3	0,77	0,85	0,87	0,45	0,68	1	
SKI	0,61	0,65	0,70	0,51	0,44	0,81	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, šviesiai mėlyna – $[0,1; 0,3)$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiamos Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms dalis nuo visų išlaidų, proc.

2 – Savivaldybių biudžetų išlaidos kultūros paslaugoms / 1 gyv.

3 – Organizacijoms skiriamas LKT finansavimas / 1 gyv.

4 – Menininkams skiriamas LKT finansavimas / 1 gyv.

5 – Iš savivaldybės biudžeto skirto finansavimo profesionaliems menininkams dalis, Eur / 1 gyv.

SUB3 – Subindeksas: finansavimas kultūrai;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Kultūros makroekonomikos subindekso grupėje keli rodikliai yra susiję stipriu koreliaciniu ryšiu: naujasis KI veiklas vykdančios kultūros įmonės su to paties tipo įmonių darbuotojų skaičiumi ir sukuriama PV. Vertinant šio subindekso alternatyvas, būtų galima pasirinkti mažiau KKI veiklas atspindinčių rodiklių, pavyzdžiui, įtraukti tik PV matą. Visgi siejant indeksą su strateginiais kultūros politikos dokumentais, daroma prielaida, kad konceptualiai kiti rodikliai yra svarbūs (žr. 12 pav.). Kita vertus, kolinearumu nepasižymėjo tradicines kultūrinės veiklas vykdančių įmonių rodikliai, o siekiant balanso, pašalinus dalį naujasis KI veiklas vydančių įmonių rodiklių, reikėtų šalinti dalį ir tradicines veiklas vykdančių įmonių rodiklių. Galiausiai visi rodikliai yra susiję teigiamu koreliaciniu ryšiu su indeksu ir subindeksu, neperžengdami 0,92 ribos.

15 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso **kultūros makroekonomikos** subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	6	7	8	SUB4	SKI
1	1									
2	0,56	1								
3	0,92	0,31	1							
4	0,61	0,96	0,40	1						
5	0,62	0,13	0,55	0,12	1					
6	0,37	0,80	0,11	0,78	0,20	1				
7	0,83	0,15	0,87	0,16	0,64	0,08	1			
8	0,56	0,99	0,30	0,96	0,15	0,82	0,14	1		
SUB4	0,92	0,79	0,76	0,81	0,60	0,67	0,67	0,79	1	
SKI	0,59	0,42	0,59	0,49	0,11	0,16	0,33	0,41	0,52	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, šviesiai mėlyna – $[0,1; 0,3)$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai, žalia spalva išskirti didesnę nei $0,92$ koreliacinį ryšį fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiamos Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Tradicinės kultūrinės veiklas vykdančių kult. įmonių padalinių apyvarta, Eur/ 1 gyv.

2 – Naujasis KI veiklas vykdančių kult. įmonių padalinių apyvarta, Eur/ 1 gyv.

3 – Darbuotojų skaičius (tradicinės kultūrinės veiklos) / 1000 gyv.

4 – Darbuotojų skaičius (naujosios KI veiklos) / 1000 gyv.

5 – Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui (tradicinės kultūrinės veiklos), Eur / 1 darbuotojui

6 – Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui (naujosios KI veiklos), Eur / 1 darbuotojui

7 – PV (tradicinės kultūrinės veiklos), Eur/ 1 gyv.

8 – PV (naujosios KI veiklos), Eur/ 1 gyv.

SUB4 – Subindeksas: kultūros makroekonomika;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso kintamieji nėra tokie suderinti kaip kitų subindeksų atveju (12 lentelė). Neigiamu koreliaciniu ryšiu su kitais kintamaisiais bei mažesniu indėliu į galutinį indeksą išsiskiria visuomenės dalies, kuri tikrai save galėtų pavadinti kūrybingais žmonėmis, visuomenės dalies, kuri visiškai pritaria, kad jai naudinga, kai ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių bei gyventojų pasitenkinimo kultūros paslaugų prieinamumu kintamieji. Prie indekso disbalanso gali prisidėti ir pačių duomenų specifika – kintamieji iš gyventojų apklausos nėra

prieinami visų savivaldybių lygiu – prieinami apskričių ir šešių didžiųjų miestų savivaldybių lygiu, todėl atskirais atvejais visoms apskrities savivaldybėms yra priskirta ta pati reikšmė (detaliau žr. 7 lentelė). Kita vertus, jei lygintume koreliacijų matricą su 2021 metų duomenimis (14 priedas), gautume kad stipresnių neigiamų koreliacijos koeficientų tarp kintamųjų nefiksuojama. 2022 metų rezultatams galėjo turėti įtakos ir pačios Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis apklausos atlikimas (apklausa buvo atlikta liepos–rugpjūčio mėn., kai ankstesnės apklausos būdavo vykdomos žiemos–pavasario laikotarpiais, kuomet pagrindu vyksta profesionalaus meno kultūros renginiai). Atskiri rodikliai (tendencijos) gali kisti ir dėl besikeičiančių jų surinkimo metodikų: pastebėtina, kad 2021 m. duomenimis fiksuotas stiprus koreliacinis ryšys muziejų ir bibliotekų lankytojų (0,93), bei bibliotekų lankytojų ir vartotojų (0,96), tuo tarpu 2022 m. stiprios koreliacijos tarp minėtų kintamųjų nėra.

Kadangi situacija nėra vienareikšmiška lyginant kelių metų perspektyvas, esamas rodiklių sąrašas paliekamas, kaip suderintas su kultūros politikos prioritetais. Ateityje, atsiradus detalesniems, tikslesniems duomenims, ši subindeksą būtų galima peržiūrėti.

16 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso *dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo* subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	SUB5	SKI
1	1										
2	0,55	1									
3	0,25	0,18	1								
4	0,16	0,19	-0,02	1							
5	-0,01	-0,03	0,04	0,05	1						
6	0,14	0,09	0,06	-0,04	0,62	1					
7	-0,07	-0,08	-0,30	0,21	-0,01	-0,37	1				
8	-0,05	-0,17	-0,11	0,12	0,21	0,18	0,08	1			
9	0,10	0,06	0,01	-0,23	0,26	0,27	-0,19	0,02	1		
SUB5	0,54	0,47	0,23	0,40	0,58	0,51	0,17	0,41	0,33	1	
SKI	0,42	0,43	0,16	0,58	0,11	0,20	0,10	-0,05	-0,13	0,49	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiami Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Bibliotekų vartotojų skaičius / 1000 gyv.

2 – Bibliotekų lankytojų skaičius / 1000 gyv.

3 – Kultūros centrų dalyvių skaičius / 1000 gyv.

4 – Muziejų lankytojų skaičius / 1000 gyv.

5 – Gyventojai, per pastaruosius 12 mėn. vartoję kultūros produktus / naudojęsi kultūros paslaugomis, proc.

6 – Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą, proc.

7 – Visuomenės dalis, kuri save tikrai galėtų pavadinti kūrybingais žmonėmis, proc.

8 – Visuomenės dalis, kuri visiškai pritaria, kad visuomenei naudinga, kai ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, proc.

9 – Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc.

SUB5 – Subindeksas: dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Kultūros paveldo subindekse dauguma rodiklių tenkina rekomenduojamas koreliacinio ryšio sąlygas (13 lentelė). Išsiskiria tik aukštas koreliacinis ryšys tarp nekilnojamų kultūros vertybių ir nekilnojamų kultūros vertybių, turinčių vertingąsias savybes, kintamųjų. Pastarieji kintamieji iš tiesų yra susiję, tačiau apie kultūros paveldą prieinamų rodiklių sąrašas yra labai ribotas, o vertingųjų savybių užfiksavimas leidžia spręsti ne tik apie kultūros paveldo kiekį, bet ir dėmesį paveldo tvarkymui bei aktualizavimui.

17 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	SUB6	SKI
1	1						
2	0,13	1					
3	0,26	0,55	1				
4	0,22	0,53	0,96	1			
5	0,16	0,34	0,26	0,22	1		
SUB6	0,53	0,74	0,82	0,78	0,62	1	
SKI	0,40	0,25	0,67	0,68	0,29	0,63	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, šviesiai mėlyna – $[0,1; 0,3)$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai, žalia spalva išskirti didesnę nei $0,92$ koreliacinį ryšį fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiamos Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – Vidutinis finansavimas, skiriamas kultūros paveldo tvarkybai, 2020–2022 m., Eur / gyv.

2 – Kultūros paveldo paminklų skaičius / 1000 gyv.

3 – Nekilnojamų kultūros vertybių skaičius / 1000 gyv.

4 – Nekilnojamų kultūros vertybių, turinčių vertingąsias savybes, skaičius / 1000 gyv.

5 – Kilnojamų kultūros vertybių skaičius / 1000 gyv.

SUB6 – Subindeksas: kultūros paveldas;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Pokyčių grupės subindekso vaidmuo galutiniame indekse menkas. Patys rodikliai tarpusavyje nėra susiję, tačiau jų koreliacija su pačiu subindeksu yra teigiama (14 lentelė). Visgi koreliacinio ryšio tarp subindekso ir indekso nėra. Šios grupės rodiklių analizė parodė, kad paprastai savivaldybės, ankstesniais metais išsiskyrusios aukštesnėmis reikšmėmis, kitais metais jau skiria mažiau dėmesio kultūros dedamajai. Kita vertus, konceptualiai ir komunikacine prasme (akcentuojamas poreikis nuosekliai plėtoti kultūros sritį) ši rodiklių grupė yra svarbi, nes kultūros sritis yra lėtai kintanti, o investicijų rezultatai gali pasimatyti tik po ilgesnio laiko, todėl indekse užfiksuoti pokyčio rodikliai leidžia atkreipti savivaldybių dėmesį, kad kultūra reikalauja ilgalaikių sprendimų.

18 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso **pokyčių grupės** subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	SUB7	SKI
1	1					
2	0,04	1				
3	-0,05	-0,04	1			
4	-0,12	-0,09	-0,27	1		
SUB7	0,57	0,57	0,30	0,27	1	
SKI	0,06	-0,19	-0,03	0,04	-0,07	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiami Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Kintamieji:

1 – LKT skirto finansavimo organizacijoms bei kultūros ir meno kūrėjams pokytis 2021–2022 m., proc.

2 – Savivaldybių biudžeto išlaidų kultūros paslaugoms pokytis 2020–2021 m., proc.

3 – Tradicines kultūrines veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių PV pokytis 2021–2022 m., proc.

4 – Naująsias KI veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių PV pokytis 2021–2022 m., proc.

SUB7 – Subindeksas: pokyčių grupė;

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Apibendrinant koreliacinės analizės rezultatus, pateikiami rodiklių ir subindeksų koreliaciniai koeficientai su rodiklių atitinkamais subindeksais ir indeksu. (15 lentelė). Vertinant atskirus rodiklius, matoma, kad visi rodikliai turi teigiamą koreliacinį ryšį su savo grupės subindeksu. Be to, iš viso sąrašo tik trys rodikliai išsiskiria silpnesniu nei 0,3 koreliaciniu ryšiu. Vertinant

rodiklių ryšį su galutiniu indeksu, matyti, kad išsiskiria dalis dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo bei pokyčių grupės subindeksų rodiklių: pastarieji turi silpną (mažesnę nei 0,3) arba kartais ir neigiamą koreliacinį ryšį su indeksu. Šių grupių rodiklius, jei atsirastų geresnės prieinamų duomenų alternatyvos, būtų galima tikslinti.

19 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso **rodiklių koreliacinis ryšys su subindeksais ir indeksu** (sudaryta autorės)

Rodiklis	Pearsono koreliacijos koeficientas		Sub-indeksas
	Subindeksas	SKI	
Kultūros įmonių skaičius / 1000 gyv.	0,60	0,69	SUB1
Nebiudžetinio sektoriaus organizacijų skaičius / 1000 gyv.	0,73	0,66	SUB1
Naujasias KI veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius 1000 gyv.	0,57	0,63	SUB1
Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių skaičius / 1000 gyv.	0,68	0,73	SUB1
Bibliotekų skaičius / 1000 gyv.	0,39	0,21	SUB1
Kultūros centrų skaičius / 1000 gyv.	0,53	0,27	SUB1
Muziejų skaičius / 1000 gyv.	0,76	0,60	SUB1
Subindeksas: kultūros organizacijos	1	0,84	SUB1
Meno mėgėjų kolektyvų skaičius / 1000 gyv.	0,64	0,18	SUB2
Profesionalaus meno kūrėjų skaičius / 1 000 gyv.	0,45	0,66	SUB2
Subindeksas: kūrėjai	1	0,73	SUB2
Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms dalis nuo visų išlaidų, proc.	0,77	0,61	SUB3
Savivaldybių biudžetų išlaidos kultūros paslaugoms / 1 gyv.	0,85	0,65	SUB3
Organizacijoms skiriamas LKT finansavimas / 1 gyv.	0,87	0,70	SUB3
Menininkams skiriamas LKT finansavimas / 1 gyv.	0,45	0,51	SUB3
Iš savivaldybės biudžeto skirto finansavimo profesionaliems menininkams dalis, eur / 1 gyv.	0,68	0,44	SUB3
Subindeksas: finansavimas kultūrai	1	0,81	SUB3
Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kult. įmonių padalinių apyvarta, Eur/ 1 gyv.	0,92	0,59	SUB4

Rodiklis	Pearsono koreliacijos koeficientas		Sub-indeksas
	Subindeksas	SKI	
<i>Naujasis KI veiklas vykdančių kult. įmonių padalinių apyvarta, Eur / 1 gyv.</i>	0,79	0,42	SUB4
<i>Darbuotojų skaičius (tradicinės kultūrinės veiklos) / 1000 gyv.</i>	0,76	0,59	SUB4
<i>Darbuotojų skaičius (naujosios KI veiklos) / 1000 gyv.</i>	0,81	0,49	SUB4
<i>Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui (tradicinės kultūrinės veiklos), Eur / 1 darbuotojui</i>	0,60	0,11	SUB4
<i>Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui (naujosios KI veiklos), eur / 1 darbuotojui</i>	0,67	0,16	SUB4
<i>PV (tradicinės kultūrinės veiklos), Eur / 1 gyv.</i>	0,67	0,33	SUB4
<i>PV (naujosios KI veiklos), Eur / 1 gyv.</i>	0,79	0,41	SUB4
<i>Subindeksas: kultūros makroekonomika</i>	1	0,52	SUB4
<i>Bibliotekų vartotojų skaičius / 1000 gyv.</i>	0,54	0,42	SUB5
<i>Bibliotekų lankytojų skaičius / 1000 gyv.</i>	0,47	0,43	SUB5
<i>Kultūros centrų dalyvių skaičius / 1000 gyv.</i>	0,23	0,16	SUB5
<i>Muziejų lankytojų skaičius / 1000 gyv.</i>	0,40	0,58	SUB5
<i>Gyventojai, per pastaruosius 12 mėn. vartoję kultūros produktus / naudojęsi kultūros paslaugomis, proc.</i>	0,58	0,11	SUB5
<i>Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą, proc.</i>	0,51	0,20	SUB5
<i>Visuomenės dalis, kuri save tikrai galėtų pavadinti kūrybingais žmonėmis, proc.</i>	0,17	0,10	SUB5
<i>Visuomenės dalis, kuri visiškai pritaria, kad visuomenei naudinga, kai ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, proc.</i>	0,41	-0,05	SUB5
<i>Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc.</i>	0,33	-0,13	SUB5
Subindeksas: dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas	1	0,49	SUB5
<i>Vidutinis finansavimas, skiriamas kultūros paveldo tvarkybai, 2020–2022 m., Eur / gyv.</i>	0,53	0,40	SUB6
<i>Kultūros paveldo paminklų skaičius / 1000 gyv.</i>	0,74	0,25	SUB6

Rodiklis	Pearsono koreliacijos koeficientas		Sub-indeksas
	Subindeksas	SKI	
<i>Nekilnojamų kultūros vertybių skaičius / 1000 gyv.</i>	0,82	0,67	SUB6
<i>Nekilnojamų kultūros vertybių, turinčių vertingąsias savybes, skaičius / 1000 gyv.</i>	0,78	0,68	SUB6
<i>Kilnojamų kultūros vertybių skaičius / 1000 gyv.</i>	0,62	0,29	SUB6
Subindeksas: kultūros paveldas	1	0,63	SUB6
<i>LKT skirto finansavimo organizacijoms bei kultūros ir meno kūrėjams pokytis 2021–2022 m., proc.</i>	0,57	0,06	SUB7
<i>Savivaldybių biudžeto išlaidų kultūros paslaugoms pokytis 2020–2021 m., proc.</i>	0,57	-0,19	SUB7
<i>Tradicines kultūrinės veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių PV pokytis 2021–2022 m., proc.</i>	0,30	-0,03	SUB7
<i>Naujasias KI veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių PV pokytis 2021–2022 m., proc.</i>	0,27	0,04	SUB7
Subindeksas: pokyčių grupė	1	-0,07	SUB7

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Subindeksai:

SUB1 – Kultūros organizacijos;

SUB2 – Kūrėjai;

SUB3 – Finansavimas kultūrai;

SUB4 – Kultūros makroekonomika;

SUB5 – Dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas;

SUB6 – Kultūros paveldas;

SUB7 – Pokyčių grupė.

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Vertinant subindeksų suderinamumą, matoma, kad iš esmės išsiskiria tik pokyčių grupės subindeksas. Kaip ir minėta, jis veikia „švytuoklės“ principu: jei vienais metais fiksuojamos geresnės reikšmės kultūros srityje, kitais metais jos yra linkę mažėti ir atvirkščiai, todėl gauname priešingą priklausomybę su daugeliu kitų rodiklių. Visgi pokyčių grupės rodikliai yra svarbūs, nes gali paskatinti papildomas diskusijas su politikais dėl nuoseklesnio požiūrio į kultūros srities valdymą ir finansavimą.

20 lentelė. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso subindeksų koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI
SUB1	1							
SUB2	0,67	1						
SUB3	0,71	0,49	1					
SUB4	0,26	0,24	0,39	1				
SUB5	0,43	0,33	0,34	0,12	1			
SUB6	0,56	0,44	0,39	-0,11	0,33	1		
SUB7	-0,21	-0,13	-0,20	-0,05	-0,12	0,04	1	
SKI	0,84	0,73	0,81	0,52	0,49	0,63	-0,07	1

Pastaba: mėlyna spalva išskirti tie koreliacijos koeficientai, kurie yra intervale $[0,3; 0,92]$, raudona spalva išskiriami neigiamą koreliacinį ryšį (daugiau nei $-0,1$) fiksuojantys koeficientai.

Koreliacijų matricoje pateikiami Pearsono koreliacijos koeficientų reikšmės.

Subindeksai:

SUB1 – Kultūros organizacijos;

SUB2 – Kūrėjai;

SUB3 – Finansavimas kultūrai;

SUB4 – Kultūros makroekonomika;

SUB5 – Dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas;

SUB6 – Kultūros paveldas;

SUB7 – Pokyčių grupė.

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

Ne visi rodikliai tenkina išsiskirtą koreliacinio ryšio sąlygą $[0,3; 0,92]$. Tačiau panaši situacija buvo ir grindžiant kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankio sandarą (Alberti *et al.*, 2023). Siektina, kad dauguma rodiklių šią sąlygą atitiktų, o egzistuojantys nukrypimai galėtų būti logiškai paaiškinami.

Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad sudarant savivaldybių kultūros indeksą buvo galima pasitelkti daugiamatės statistikos metodus, pavyzdžiui, pagrindinių komponenčių analizę. Visgi nors dauguma kintamųjų yra tarpusavyje teigiamai susiję, daugeliu atveju fiksuojamas koreliacinis ryšys nėra labai stiprus. Be to, siekiant, kad savivaldybių kultūros indeksas galėtų būti taikomas politikų ir kultūros ekspertų priimant sprendimus, pasirinkta strategija taikyti kuo aiškiau interpretuojamus ir visuotinai suprantamus metodus. Aiškus indekso sandaros suprantamumas ir lengva interpretacija – viena iš kertinių sąlygų sudarant indeksus, kurie pristatomi visuomenei ir siūlomas naudojimasis jais (OECD and Joint Research Centre, 2008). Panašias į SKI metodikas taiko ir kitų indeksų autoriai (Alberti *et al.*, 2023, Barbieri *et al.*, 2017, VPAI, 2021).

Galiausiai testuojant metodiką buvo atlikti papildomi žingsniai, pavyzdžiui, sudaromos skirtingos SKI variacijos:

1. visiems rodikliams priskiriamas vienodas svoris ir skaičiuojamas aritmetinis vidurkis negrupuojant į atskirus subindeksus;
2. rodikliai skiriami į atskirus subindeksus, skaičiuojami subindeksai ir jų aritmetiniai vidurkiai;
3. rodikliai skiriami į atskirus subindeksus skaičiuojant aritmetinį vidurkį ir subindeksai agreguojami į galutinį savivaldybių kultūros indeksą skaičiuojant geometrinį vidurkį;
4. tikrinamos atskiros indekso variacijos, keičiant pradinių rodiklių skaičių.

Įvertinus visas modifikacijas, pasirenkamas agregavimas taikant aritmetinį ir geometrinį vidurkius. Taip pat fiksuojamas 40 rodiklių sąrašas. Atliekant indekso skaičiavimo modifikacijas gauta, kad reitingo lyderiai ir savivaldybės, užimančios žemiausias reitingo pozicijas, nesikeičia, o bendras poveikis reitingo sąrašui nėra reikšmingas. Be to, aprašytos metodikos pasirinkimas yra pagrįstas ir konceptualiai. Kiekvienas rodiklis įtrauktas dėl jo reprezentuojamo kultūros lauko dalies.

Be to, indekso dedamųjų sąrašas buvo pristatytas kultūros politikos ekspertų grupei: LKT ir LR Prezidentūros atstovams. Ekspertai galėjo susipažinti su pateiktu rodiklių sąrašu, papildomai įvertinti jų aktualumą ir prasmingumą. Po ekspertų rekomendacijų buvo praplėstas kultūros paveldo subindekso rodiklių sąrašas, papildomai įtraukiant kokybinius kultūros paveldo aspektus bei finansavimo kultūros paveldo tvarkybai rodiklį. Įvertinus visus testavimo rezultatus, laikoma, kad sudarytas savivaldybių kultūros indeksas yra patikimas – galės paprastai ir aiškiai reprezentuoti esamą kultūros situaciją savivaldybėje.

Visgi autoriai (OECD and Joint Research Centre, 2008) atkreipia dėmesį, kad sudarius indeksą galima ne tik nauda, bet ir rizikos (17 lentelė), todėl papildomai pateikiami komentarai, atsakantys, kaip savivaldybių kultūros indekso sudarymo metu buvo išspręstos galimos rizikos.

21 lentelė. Indekso sudarymo galimi privalumai, rizikos ir rizikų sprendimo būdai savivaldybių kultūros indekse (sudaryta autorės, remiantis OECD ir Joint Research Centre (2008))

Indekso sudarymo privalumai	Indekso sudarymo rizikos	Savivaldybių kultūros indeksas. Rizikų įvertinimas
Gali apibendrinti daugiamatę situaciją, prisidėti prie pasiūlymų politikos formuotojams.	Netinkamai sukonstruotas indeksas gali prisidėti prie neteisingų akcentų, perduodamų politikos formuotojams.	SKI atveju įvertinus galimas rizikas, daug dėmesio skiriama esamų kultūros duomenų įvertinimui ir atrankai. Kad būtų aiški indekso sandara, pateikiami detalūs rodiklių aprašai, nurodant jų sandarą ir duomenų šaltinius. Taip pat daug dėmesio skiriama metodikos pristatymui ir savivaldybių reitingams pagal kiekvieną įtrauktą rodiklį ⁶¹ . Indekso rodiklių sąrašas taip pat buvo pristatytas kultūros politikos ekspertams, kurie patvirtina jo validumą.
Lengviau interpretuoti negu atskirus rodiklius.	Gali paskatinti pernelyg paprastas/ supaprastintas politines išvadas.	Sudarant indeksą siekta maksimaliai plačiai reprezentuoti kultūros situaciją, įvertinant tiek kultūros pasiūlą, tiek paklausą ir kuriamą naudą visuomenei, tiek skiriamą finansavimą bei dėmesį praeities kultūros palikimui – kultūros paveldui. Iš viso indeksą sudaro net 7 skirtingos rodiklių grupės, kurios įgalina visapusišką kultūros situacijos reprezentaciją, tad indeksas galės pakankamai gerai nurodyti kiekvienos savivaldybės problematiką ir padės išskirti prioritetus sprendimų priėmėjams.
Gali įvertinti lokacijos progresą laike.	Gali būti neteisingai panaudojamas, pavyzdžiui, siekiant pagrįsti norimą politikos kryptį (ypač tais atvejais, kai sudarymo principas yra neskaidrus, stokojama statistinių ar conceptualių principų).	Atkreiptinas dėmesys, kad vienu iš kriterijų, pasirenkant rodiklius, buvo kultūros politikos strateginių dokumentų apžvalga. Visgi dokumentai apima platų laikotarpį nuo 2010 metų iki šių dienų, tad tai dar kartą patvirtina, kad indeksas nėra priklausomas nuo trumpalaikių politinių interesų. Sudarymo principas ir metodika skaidri, pristatyta kultūros bendruomenei ir ekspertams.

⁶¹ Savivaldybių kultūros indekso pristatymui kultūros ekspertams ir bendruomenei parengta atskira ataskaita, kurioje pateikiami savivaldybių reitingai pagal kiekvieną rodiklį bei santykinį jo dydį, kas leidžia savivaldybėms pasilyginti ne tik pagal agreguotus rezultatus, bet ir pagal visas indekso dedamąsias (Mažeikaitė, 2023).

Indekso sudarymo privalumai	Indekso sudarymo rizikos	Savivaldybių kultūros indeksas. Rizikų įvertinimas
Sumažinamas matomų rodiklių rinkinys, nepašalinant aktualios informacijos.	Svorių ir rodiklių pasirinkimas gali būti politikų diskusijų objektu.	Nesant objektyvių ir pagrįstų kriterijų dėl svorio suteikimo rodikliams ar subindeksams, svoriai netaikomi. Taip užkertamos bet kokios galimybės politiniams interesams, o indeksas tampa validus, nepriklausomai nuo tuo metu dominuojančių politinių pažiūrų.
Leidžia įtraukti daugiau informacijos neviršijant nustatyto kiekio rodiklių.	Galį nuslėpti probleminius aspektus ir apsunkinti būtinų veiksmų identifikavimą (ypač tais atvejais, kai indekso sudarymo principas yra neskaidrus).	Indeksu siekiama sudaryti galimybes visų 40 rodiklių (įtrauktų į indeksą) stebėsenai pagal savivaldybes ir laike. Taip kultūros bendruomenė bei politikai raginami ne tik atkreipti dėmesį į bendrą indekso reitingą, bet ir įvertinus dedamąsias, matyti probleminius aspektus.
Aktualizuoja, išryškina nagrinėjamos lokacijos pagrindines problemas/ iššūkius, gali iškelti juos į politinį lauką.	Galį paskatinti neteisingus politinius sprendimus, jei ignoruojamos svarbios dimensijos, kurias sunku išmatuoti.	Sudarant indeksą taikytas holistinis kultūros aplinkos vertinimas, todėl pagrindinės kultūros dimensijos indekse yra įtrauktos.
Sudaro galimybes komunikacijai su visuomene (žiniasklaida, gyventojais) ir skatina atskaitomumą. Padeda parengti pagrįstus naratyvus tiek plačiajai auditorijai, tiek profesionaliajai auditorijai.		
Leidžia efektyviai palyginti sudėtingą/ daugiamatę aplinką.		

Vertinant galimas rizikas, matyti, kad sudarytas savivaldybių kultūros indeksas jas išsprendžia, todėl galimas patikimas naudojimas sudarytu indeksu tiek analizuojant kultūros situaciją savivaldybėse, tiek priimant politinius sprendimus.

1.4. Kiekybinio kultūros aplinkos įvertinimo dalies apibendrinimas

Atlikus mokslinės literatūros analizę ir įvertinus tyrėjų pasirenkamus kultūros rodiklius empiriniuose tyrimuose, išskiriamos trys pagrindinės kultūros apibrėžtys: kultūrinis kapitalas (plačiausia kultūros samprata), kultūros ir kūrybinės industrijos (kultūros kaip vienos iš ūkinės veiklos sektorių samprata) bei dalyvavimas kultūroje (siauriausia kultūros samprata, įprastai naudojama individo subjektyvios gerovės matavimuose). Visoms išskirtoms kategorijoms galimas kultūrinių veiklų sritis skaidymas, kaip: amatai, kultūros paveldas, scenos menai ir kt. Tarp išskiriamų kultūros sričių galimas profesionalaus, mėgėjiško ir populiarinio meno klasifikavimas. Galiausiai, gali būti identifikuojamos kultūros sritys / veiklos, kurioms būtinas valstybės finansavimas, ir tos, kurios pačios gali generuoti pakankamas pajamas ir subsidijavimas joms nėra aktualus.

Kultūrinis kapitalas suprantamas kaip materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo lydinys, galintis lemti skirtingus visuomenių apibendrinančius bruožus, pavyzdžiui, atvirumas naujovėms, konservatyvumas ar kt. Daroma prielaida, kad per ilgą laikotarpį susiformavę kultūrinio kapitalo bruožai leidžia ne tik segmentuoti šalis ar visuomenės grupes į potencialias elgsenas, bet ir paaiškinti ekonominės raidos rezultatus. Kultūros kapitalo poveikis analizuojamas tiek makro lygiu (pvz., šalies darbo produktyvumui), tiek mikro lygiu (pvz., įmonių vidinė kultūra). Autoriai kultūrinį kapitalą aproksimuoja per šias rodiklių grupes: kultūrinės tradicijos, nuostatos, vertybės ir normos (individualizmas, atlaidumas, galios suvokimas, kūrybiškumas ir kt.), materialus kultūros paveldas (nekilnojamų kultūros paveldo objektų kiekis), vietos kultūra, gyvoji kultūra (kultūros infrastruktūra ir pasiūla, kūrybinės klasės dydis, kultūrų įvairovė ir kt.).

Kultūros ir kūrybinės industrijos suprantamos kaip kūrybiškumu ir intelektiniu kapitalu grindžiamos tarpsektorinės ekonominės veiklos (apibrėžiamos ekonominių veiklų klasifikatoriais), kuriančios materialius produktus ir nematerialias intelektines arba menines paslaugas, pasižyminčias kūrybine, kultūrine ir ekonomine verte. Kultūros ir kūrybinių industrijų ekonominio poveikio įvertinimas sudarytų išskiriamų tiesioginio, netiesioginio, sukulto bei persidavimo poveikio apimčių suma. Autoriai aproksimuoja kultūros ir kūrybines industrijas per šias rodiklių grupes:

tiesioginis ekonominis poveikis (kūrybinė klasė, KKI sukuriama BVP vertė, PV dydis ir kt.), netiesioginis ir sukeltas poveikis (produkcijos daugiklis, BVP daugiklis ir kt.), persidavimo poveikis (kūrybinio potencialo ugdymo įvertinimas per dalyvavimo meninėse veiklose ir mokinių pasiekimų ryšį ir kt.).

Kultūros vartojimas gali būti priskirtas prie kultūrinio kapitalo ir prie kultūros ir kūrybinių industrijų, tačiau atskiri tyrėjai, nagrinėdami kultūros poveikį individo gerovei, išimtinai remiasi duomenimis apie dalyvavimo kultūroje dažnį. Autoriai aproksimuoja kultūros vartojimo sritį per individo ar visuomenės kultūros vartojimo įpročius: lankymo dažnį, lankomas kultūros sritis, išlaidų kultūros veikloms apimtis ir kt.

Visgi visos trys išskiriamos kultūros sampratos neturi vieningos apibrėžties metodologijos, todėl siekiant palyginti šalis ar miestus tarpusavyje ar stebėti kultūrinės aplinkos pokyčius laike, neretai sudaromi indeksai. Galima išskirti tris su kultūra susijusių indeksų tipus: kultūrinį kapitalą reprezentuojančius indeksus (Hofstede, Schwartz indeksai), kultūrinę aplinką reprezentuojantys indeksai dalinai ar pilnai apjungiantys tiek kultūrinio kapitalo, tiek kultūros ir kūrybinių industrijų sritis (globalaus kūrybingumo indeksas, kultūros ir kūrybinių industrijų vertinimo indeksas, kultūrinių ir kūrybinių miestų stebėsenos įrankis), gerovę vertinantys indeksai su kultūros komponente (Kanados gerovės indeksas, savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas, skaičiuojamas Lietuvoje).

Savivaldybių kultūros indeksas įvertina kultūros situaciją iš 7 perspektyvų: 1) kultūros organizacijų (vertinamas ne tik atminties institucijų ar kultūros centrų pasiskirstymas, bet ir naująsias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių įmonių pasiskirstymas per savivaldybes), 2) kūrėjų (tiek profesionalaus meno, tiek mėgėjų meno kolektyvų), 3) kultūros makroekonomikos (kitaip tariant, kultūros organizacijų pasiektų rezultatų ir sukurtos pridėtinės vertės), 4) finansavimo kultūrai (tiek skiriamo iš savivaldybių biudžetų, tiek pritraukiamo iš LKT per kultūros organizacijas bei kultūros ir meno kūrėjus), 5) dalyvavimo kultūroje ir sukuriama socialinio kapitalo (vertinama, kiek aktyviai vietos gyventojai yra linkę dalyvauti kultūroje, kokios jų pilietinės nuostatos, atvirumas tautinei įvairovei, kūrybiškumas), 6) kultūros paveldo (kultūros paveldas vertinamas iš skirtingų pusių: ne tik per objektų kiekį (nekilnojamųjų ir kilnojamųjų), bet ir kokybę (turinčių vertingųjų savybių) bei savivaldybės dėmesį kultūros paveldui, – jo tvarkybai pritraukiamos ir skiriamos lėšos), 7) vykstančių pokyčių (ši sritis apima tiek kultūros organizacijų ir kūrėjų pritraukto finansavimo, tiek kultūros organizacijų sukurtos pridėtinės vertės, tiek savivaldybių skirto finansavimo pokyčius) perspektyvos. Kaip matoma iš rodiklių įvairovės, indeksas aproksimuoja visas

tris išskirtas kultūros sampratas: kultūrinio kapitalo, kultūros ir kūrybinių industrijų, kultūros vartojimo. Kartu per indeksą galima atkreipti dėmesį, kad kultūros situaciją kiekvienoje savivaldybėje kuria ne tik kultūros politikos formuotojai, bet ir gyventojai ar kultūros organizacijos. Tai įgalina kultūros situacijos kaip ekosistemos pristatymą, kur kiekvienas jos dalyvis yra atsakingas už savo funkcijų kokybišką įgyvendinimą: kultūros organizacijos turi siekti sudaryti aktualią kultūros pasiūlą vietos gyventojams, gyventojai turi turėti galimybių dalyvauti kultūros veiklose, savivaldybė turi skatinti gyventojų dalyvavimą kultūroje ir organizacijų kuriamą pasiūlą.

Sudarytas savivaldybių kultūros indeksas suteikia instrumentus kultūros politikos formuotojams ir ekspertams visapusiškai stebėti kultūros situaciją (nė viena savivaldybė nesurinko maksimalaus galimo balo), lyginant ją su kitomis savivaldybėmis (stebimi reikšmingi atotrūkiai tarp kelių lyderiaujančių savivaldybių ir likusios Lietuvos: Neringos sav. surinko beveik 50 balų (2022 m.), tuo tarpu daugelis savivaldybių surinko trečdalį ar mažiau galimų balų) ir laike, identifikuoti problemines sritis. Platus rodiklių sąrašas bei jų suderinamumas su kultūros politikos tikslais leidžia analizuoti kultūros politikos instrumentų tikslingumą, numatyti rekomendacijas jų plėtrai: pavyzdžiui, aiškiai matomas savivaldos ir nacionalinio finansavimo svorių pasiskirstymas tarp savivaldybių (tik stiprinant Vilniaus miesto savivaldybės finansavimą būtų galimas platesnis nacionalinio finansavimo perskirstymas kitoms savivaldybėms), programos *Lietuvos kultūros sostinės* efektyvumas, *Tolygios kultūrinės raidos* programos modelio principų korektiškumas ir kt. Žvelgiant iš kiekvienos savivaldybės perspektyvos galima identifikuoti problemines sritis, tuo remiantis numatyti tolimesnius savivaldybės lygio kultūros politikos prioritetus.

Siekiant kultūros srities raidos, svarbu nuosekliai plėtoti ir kultūros statistiką. Kultūros statistikos duomenų fragmentiškumas formuoja nuostatas, kad kultūros situacija yra tik kokybiniu turiniu nusakoma, kiekybiškai neišmatuojama sritis. Neplėtojama kultūros kiekybinio vertinimo sritis gali daryti neigiamą poveikį kultūros politikai – trūkstant investicijų į kultūrą naudos pagrindimo, apsunkinamos derybos dėl kultūros biudžeto, stokojava pagrįstų argumentų. Oficialios statistikos kultūros rodiklių sąrašą būtų galima atnaujinti remiantis savivaldybių kultūros indekse pristatytais principais. Aktuali kultūros rodiklių sistema galėtų prisidėti prie šiuolaikinės kultūros srities reprezentavimo ar analizių kitų sričių tyrimuose / rodikliuose. Aktualiai pristatyta kultūros sritis padėtų pagrįsti finansavimo poreikį ir pasiektus rezultatus / naudas visuomenei.

2. KULTŪROS POVEIKIS EKONOMINEI PLĖTRAI

Šio skyriaus pagrindinis tikslas yra atlikus detalią literatūros analizę ir nustačius, kokiais metodais remiantis atliekamas kultūros poveikio ekonominei sričiai vertinimas, sudaryti ekonometrinius modelius ir įvertinti tiesioginį ir netiesioginį kultūros poveikį ekonominei plėtrai.

Atliekant literatūros analizę didelis dėmesys skiriamas tiek teoriniams argumentams, tiek metodologiniams sprendimams. Kadangi nėra nusistovėjusios vieningos kultūros apibrėžties, nemažas dėmesys skiriamas ir kintamųjų, autorių įtrauktų į analizę, aptarimui. Atitinkamai įtraukiama informacija ir apie duomenų šaltinius.

Kultūros poveikis ekonomikai dažniausiai analizuojamas pasitelkiant ekonomikos augimo modelius ir juos papildant kultūros / kultūrinio kapitalo komponente. Tam skiriama didžioji šios skyriaus dalis. Taip pat šiame skyriuje pristatomi kitų matavimų, susijusių su kultūros poveikiu ekonomikai, pavyzdžiai.

Daugelis tyrimų yra atliekami remiantis vienos šalies ar vieno laikotarpio duomenimis. Todėl vertinant atliktų tyrimų rezultatus kyla klausimas, ar užfiksuotas ryšys nėra atsitiktinis, pavyzdžiui, būdingas tik vienai šaliai. Kita vertus, numanoma, kad kultūros procesai yra lėtai kintantys ir sunkiai tikėtina, kad būtų galima fiksuoti tik vienalaikį kultūros poveikį. Šiame skyriuje siekiama įvertinti, ar kultūros poveikis gali būti užfiksuotas remiantis 28 Europos šalių paneliniu duomenų rinkiniu. Laiko eilutė apima metinius duomenis nuo 2005 iki 2019 m. Duomenų šaltinis – Eurostat duomenų bazė.

Šio skyriaus struktūrą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmiausia atliekama detali literatūros analizė, įvertinami metodologiniai kultūros poveikio ekonominei sričiai tyrimų aspektai. Antroje dalyje atliekama empirinė analizė: vertinamas tiesioginis ir netiesioginis kultūros poveikis ekonomikai. Galiausiai skyrius užbaigiamas pateikiant apibendrinimą.

2.1. Literatūros apžvalga ir metodologiniai kultūros poveikio ekonominei plėtrai vertinimo aspektai

Atlikus literatūros analizę, matoma, kad pagrinde nagrinėjama tema tirama pasitelkiant ekonomikos augimo modelių, papildytu kultūros dedamąja, koncepciją. Tam skiriamas pagrindinis dėmesys. Taip pat glaustai pristatomi kiti matavimų pavyzdžiai, aptinkami literatūroje. Paskutinėje potėmės dalyje atliekama analizuotų tyrimų sintezė: apibendrinami tyrimų rezultatai, metodai, aprašomi jų pagrindiniai trūkumai.

2.1.1. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja

Šioje potemėje pateikiama literatūros sintezė, pristatanti ekonomikos augimo modelių, papildytų kultūros dedamąja teorines prielaidas ir empirinius pavyzdžius. Šio skyriaus analizė bus metodologiniu pagrindu empiriniam tyrimui.

2.1.1.1. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja (teorinės prielaidos)

Svarbiausių veiksnių įtaka ekonomikos augimui tiriama naudojantis ekonomikos augimo modeliais (Vilkas, Vasiliauskas ir Kuodis, 2002). Nors modeliai ekonomikos augimą aprašo supaprastintai, tačiau yra naudingi strateginei (valstybės) analizei ir gali padėti atsakyti, kodėl vienos šalys turtingos, kitos ne, ar kaip valstybės politika prisideda prie ekonomikos augimo (Starkevičiūtė and Tabor, 2000; Vilkas, Vasiliauskas and Kuodis, 2002; Acemoglu, 2009; Romer, 2012).

Bazinis augimo teorijos modelis – neoklasikinis R. Solow (1956) augimo modelis. R. Solow modelis technologinį progresą (technologijos augimą) ir darbo jėgą traktuoja kaip egzogeninius, ir tiria, koks bus poveikis augimui produkciją dalijant tarp vartojimo ir investavimo į kapitalo kaupimą (Romer, 2012).

Pereinant prie endogeninių augimo modelių, akcentuojamas technologinis progresas, kuris yra priežastis, dėl kurios šiandien galima pagaminti daugiau produkcijos iš tam tikro kapitalo ir darbo kiekio, nei būtų galima pagaminti prieš šimtmetį ar kelis (Romer, 2012). Analizuojant endogeninius augimo modelius dėmesys skiriamas žinių kaupimui. Šiuos modelius galima traktuoti, kaip Solow modelio plėtotę, nes kapitalo kaupimas ir jo vaidmuo gamyboje traktuojamas panašiai kaip ir Solow modelyje. Tačiau skiriasi darbo efektyvumo per žinių kategoriją traktavimas ir veiksnių modeliavimas laike (Romer, 2012).

Romer (1990) endogeninio augimo modelio keturi pagrindiniai parametrai yra: kapitalas, darbas, žmogiškasis kapitalas ir technologijų lygis. Modelio koncepcija grindžiama tuo, kad ekonomikos augimas priklauso nuo technologijų ir žmogiškojo kapitalo dalies, įtrauktos į mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kūrimą (angl. *research and development, R&D*, liet. *moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, MTEP*). Kitaip tariant, esant fiksuotam darbo ir žmogiškojo kapitalo lygiui, modelis paaikšina, kaip ekonomikos augimas yra generuojamas per investicijas į žinių kaupimą

vykdant mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą. Nurodoma, kad kuo daugiau žmoniškojo kapitalo dalyvaus kaupiant žinias, tuo spartesnis ekonomikos augimas bus (Tubadji, 2014).

Autoriai atkreipia dėmesį, kad šiuolaikinė socio-ekonominė plėtra priklauso nuo žymiai daugiau parametrų negu modernioje augimo modelių teorijoje nurodoma (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015). Analizuojami ekonomikos augimo modeliai, kuriuose atsižvelgiama į platesnį kintamųjų, tokių kaip socialinis / kultūrinis kapitalas (pvz., pasitikėjimas), tinklų kūrimas ir nuosavybės teisės, įskaitant intelektinės nuosavybės teises, ir pan. Tačiau teoriniai modeliai stokoja nuoseklių empirinių įrodymų, pagrinde dėl sunkumų, su kuriais susiduriama siekiant efektyviai išmatuoti papildomus kintamuosius (Tubadji, 2014).

Kultūros dedamąją papildyti ekonomikos augimo modeliai. Prielaidos. Pirmosios prielaidos, kad kultūrinė aplinka / kultūrinis kapitalas gali turėti poveikį ekonominiams rezultatams, fiksuojamos ekonominės minties istorijoje: XVIII a. Adam Smith atkreipė dėmesį į esminį pasitikėjimo vaidmenį kiekviename rinkos sandoryje, XIX a. John Stuart Mill pripažino, kad tam tikromis sąlygomis egzistuoja asmens pirmenybė kultūrinėms vertybėms (kultūriniais suvaržymams), o ne asmeninio intereso siekimui (Castellani, 2019). Tačiau vienas dažniausiai cituojamų autorių, kuris XX a. pr. pasiūlė ekonomikos augimo modelius papildyti kultūros (aproksimuojamos per religijos matą) dedamąją, yra ekonomistas-sociologas Max Weber.

Pagrindinės teorinės prielaidos pateikiamos M. Weber knygoje „Protestantų etika ir kapitalizmo dvasia“ (1905), kurioje teigiama, kad protestantų reformacija, skatindama asmenis siekti savo gerovės (turto), buvo viena pagrindinių kapitalizmo vystymosi jėgų (Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015; Castellani, 2019). Kitaip tariant, nurodomas priežastinio ryšio tarp religijos ir ekonomikos egzistavimas. Toks ryšys grindžiamas tuo, kad kapitalizmo raidai reikėjo bendrų moralinių stimulų, kuriuos, formuojantis kapitalizmui, galėjo suteikti protestantizmo religija (Vilkas, Vasiliauskas ir Kuodis, 2002). Neretai tyrėjai, siekdami įtraukti kultūros komponentę į ekonomikos augimo modelius, remiasi būtent M. Weber teorijos principais (Tabellini, 2010; Tubadji, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015).

M. Weber kultūrinių nuostatų poveikio mechanizmas. Klausimą, kodėl kultūra yra svarbus parametras, praleistas ekonomikos augimo teorijoje, nagrinėja Tubadji (2014) straipsnyje „*Was Weber right? The cultural capital root of socio-economic growth examined in five European countries*“. Į šį

klausimą autorė atsako atsispirdama nuo P. Romer endogeninio augimo modelio.

Tubadji (2014) nurodo tris pagrindinius argumentus, kodėl Romer endogeninio augimo modelis negali būti laikomas pilnai (tinkamai) paaiškinančiu ekonomikos augimą. Pirma, laikantis Romer augimo modelio prielaidų, ignoruojama tai, kad **populiacija keičiasi dėl žmogiškojo kapitalo migravimo**. Atkreipiamas dėmesys, kad vertinant augantį gyventojų migravimą, darbo migraciją ir įtekančio žmogiškojo kapitalo segmentaciją, galimas skirtingas poveikis ekonomikai – nuo teigiamo iki neigiamo tiek šaliai, iš kurios emigruojama, tiek imigrantus priimančiai šaliai. Todėl žinių kūrimas yra neatsiejamas nuo žmogiškojo kapitalo. Be to, svarbu ir tai, kad paprastai yra lengviau pritraukti / perkelti žmogiškąjį kapitalą negu jį sukurti (todėl realybėje varžomasi dėl žmogiškojo kapitalo). Antra, atskirose šalyse egzistuoja populiacijų skirtumai: **dėl populiacijų amžiaus skirtumų, net ir nevykstant migracijai, šalys turėtų skirtingas galimybes ekonomikos augimui**⁶². Galiausiai autorė atkreipia dėmesį, kad net ir tuo atveju, jei žmogiškasis kapitalas būtų statiškas, **skiriasi aplinka, kurioje jis veikia. Aplinkos skirtumus lemia skirtingos kultūrinės nuostatos**. Būtent kultūrinės nuostatos gali lemti tai, ar *naujos instrukcijos* (inovacijos) bus priimtos (bus jomis vadovaujamosi ar ignoruojama). Tad net ir tuo atveju, kai egzistuoja reikalingas žmogiškojo kapitalo kiekis žinioms pasiekti, inovacijos priklauso nuo vietos kultūrinio konteksto ir to, ar bus sugebėta pasinaudoti naujomis idėjomis, kurias žmogiškasis kapitalas gali sugeneruoti. Todėl Tubadji (2014) teigdama, kad pagrindinis Romer prielaidų trūkumas yra tas, kad ignoruojama vietos kultūra (kultūrinės nuostatos), siūlo modelį papildyti kultūros dedamąja.

Vertinant, kaip įtraukti kultūrą, atsispiriama nuo M. Weber kultūrinių nuostatų poveikio mechanizmo (angl. *cultural-attitude-impact mechanism*). M. Weber pasiūlytas mechanizmas nurodo, kad tai, kas atskiros vietos laikoma racionali / priimtina pasirinkimu, priklauso nuo tos vietos kultūrinių nuostatų / požiūrių (angl. *cultural attitudes*). Anot M. Weber, priklausomai nuo kultūros, priklausys gebėjimai / kompetencijos, pasirenkamos užduočiai atlikti, bei jų kokybė. M. Weber minėtame darbe *The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism* kelia hipotezę, kad skirtingų kultūrinių nuostatų žmonės yra linkę priimti skirtingus išsilavinimo ir darbo pasirinkimus, todėl

⁶² Tubadji (2014) remiasi Shumpeter modeliu, kuris nagrinėja mokymosi visą gyvenimą poveikį produktyvumui. Modelis paaiškina, kodėl šalys, kurios įgyvendina viso gyvenimo mokymosi politiką gali vystytis greičiau nei kitos.

kultūros nulemti skirtumai lemia ir ekonominių rezultatų skirtumus (Tubadji, 2014). Panašias nuostatas išsako ir Hofstede ar Schwartz (Hofstede, 1984; Schwartz, 1999).

M. Weber kultūros aproksimavimui pasirinko religijos kintamąjį. Tai buvo tinkamas matas nagrinėjant Vokietijos situaciją, kur buvimas protestantu atitiko ir vertybines nuostatas bei valdančių (formuojančių taisykles)⁶³ principus. Tačiau ne visose visuomenėse, ypač šiuolaikinėse, religijos kintamasis gali tinkamai, neprarandant svarbios informacijos, aproksimuoti kultūrą. Todėl Tubadji (2014) siūlo remtis M. Weber kultūrinių nuostatų poveikio mechanizmu, o ne tiesiogiai perimti jo pasiūlytą religijos kintamąjį, kuris būtų nepakankamas šiuolaikinio pasaulio kultūrinės aplinkos reprezentavimui. Atitinkamai analizuojant ekonomikos augimo modelius, siūloma įtraukti kultūrinių kintamųjų rinkinį atsispiriant nuo kultūros kapitalo sampratos, pristatytos P. Bourdieu, Throsby ar R. Florida, o ne vieną kultūros parametą (Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015).

Teoriškai tai patvirtina Bucci, Sacco ir Segre (2014) straipsnyje *Smart endogenous growth: cultural capital and the creative use of skills*, pasiūlydami teorinį endogeninio augimo modelį su investicijomis į žmogiškąjį kapitalą ir kultūros kapitalą. Autoriai nurodo, kad endogeninis augimo modelis yra nepakankamas, nes įtraukiami ne visi aktualūs veiksniai, kurie sąlygoja ekonominį augimą, kitaip tariant, trūkstama dedamoji yra kultūros kapitalas. Ekonomikos augimo modeliuose vienu pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių laikomas žmogiškasis kapitalas, aproksimuojamas per edukacinį kapitalą (angl. *educational capital*), pvz., mokslo metų skaičių. Tačiau, anot autorių, ekonomikos augimas priklauso ne tik nuo formalaus išsilavinimo, bet ir nuo kultūrinio kapitalo lygio, esančio visuomenėje.

Autoriai (Bucci, Sacco and Segre, 2014) švietimą ir kultūrą traktuoja kaip papildinius vienas kitam: svarbu ne tik įgyti įgūdžių, bet ir kūrybiškai juos panaudoti. Teigiama, kad išsilavinusi darbo jėga nebūtinai yra pakankama sąlyga sėkmingam ir besitęsiančiam ekonomikos augimui. Ir tai ko trūksta gali būti kultūrinės įžvalgos, vaizduotė, originalumas. Išsilavinę ir kūrybingi žmonės turi didesnes pajamas ir aktyviau dalyvauja visuomenės veiklose, turi didesnę ribinį polinkį vartoti vietos paslaugas, todėl efektyviau stiprina vietos ekonomiką. Galimas ir išorinis efektas, atitinkantis R. Florida kultūrinio kapitalo sampratą, – žmogiškasis kapitalas gali būti produktyvesnis ten, kur dirba ir gyvena kūrybingi žmonės. Anot autorių, plačiau švietimo ir kultūros

⁶³ Protestantizmo priėmimas reiškė ir atsisakymą mokėti mokesčius katalikų bažnyčiai bei išlaikyti finansinę priklausomybę su popiežiumi (Tubadji, 2014).

papildomumą galima pagrįsti per kūrybinių industrijų prizmę. Kūrybinių industrijų apyvartos dinamika laikoma svarbiu augimo veiksnio dėl persidavimo efekto iš kūrybinio sektoriaus į gamybinius, pvz., nuo žaidimų pereinama iki simuliacijų ir virtualios realybės mokymų aviacijos ir kosmoso srityse. Galiausiai, kūrybinių industrijų ekonominė vertė kyla iš jų indėlio kuriant naujas idėjas ar technologijas (pavyzdžiui, kai konkurencinio pranašumo negalima įgyti per kaštų sumažinimą, reikalinga produkto inovacija, kur kūrybinis požiūris gali prisidėti prie inovacijos sėkmės / nesėkmės). Apibendrintai, kūrybinės industrijos kuria simbolių ir prasmų srautą, kuris skatina inovacijų ir technologijų pažangą. Šias prielaidas patvirtina ir kiti autoriai (CEBR, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021), nurodymai, kad KKI poveikis gali būti ne tik tiesioginis, bet netiesioginis ir sukeltas (apskaičiuojamas pasitelkiant multiplikatorius) ar persidavimo.

Kitas aspektas, kurį pabrėžia tyrėjai, yra tas, kad kūrybingas žmogiškojo kapitalo realizavimas priklauso nuo sukaupto kultūrinio kapitalo. Tyrėjai teigia, kad kūrybiškumas gali klestėti tik tokiose sąlygose, kur dideli ekonomikos ir visuomenės sektoriai gali sėkmingai pasinaudoti sukauptu kultūriniu turtu.

Savo straipsnyje autoriai pagrindžia teorinį modelį, kur ekonomikos augimas gali būti skatinamas investicijų į žmogiškąjį ir kultūros kapitalą kombinacijos. Gauta modelio pagrindiniai rezultatai:

1. kultūriškai intensyvioje ekonomikoje, kai kultūros kapitalas viršija žmogiškąjį kapitalą, kultūros kapitalo padidėjimas, padidina optimalų BVP augimo tempą, jei dominuoja žmogiškasis kapitalas – mažina. Tai iš esmės paaiškina, kodėl tam tikros industrinės ekonomikos investuoja į kultūrinį kapitalą, o kitos ne. Tai priklauso nuo praeityje susiklosčiusių aplinkybių, kurios lėmė sukaupto kultūrinio kapitalo kiekį. Esant dideliame sukaupto kultūrinio kapitalo kiekiui, kultūra gali teigiamai paveikti ekonomikos augimą ir potencialias pajamas. Kitu atveju, kai esamas kultūros kapitalas yra menkas, industrinė šalis koncentruojasi ties tradicine pramone, o kultūrą supranta kaip prabangos prekę, kultūros indėlis gali būti neigiamas ekonomikos veiklai. Autoriai tai įvardina kaip „kultūrinio skurdo spąstus“, kurie lemia kai kurių post-industrinių valstybių menką ekonomikos augimą, nes gamybos procesai vis labiau priklauso nuo kultūrinių veiksnių. Esant silpnam kultūriniam kapitalui, turimas žmogiškasis kapitalas tampa menkai įtraukiamu į inovatyvius sprendinius.
2. Besivystančioms šalims modelio rezultatai gali būti paaiškinami kiek kitaip: kultūrinis kapitalas neturės poveikio iki tam tikros ribos, t. y.

tol, kol bus galima kultūrą efektyviau pakeisti kitu veiksnium, pvz., kol nebus pilnos infrastruktūros (kelių, ligoninių, mokyklų ir pan.). Kol šios būtinosios sąlygos nėra pasiektos, ekonomikos augimas negali būti veikiamas investicijų, kurios konkuruoja su kitomis sritimis, į kultūrą.

3. Kultūra gali būti vertinama kaip veiksnys, lemiantis išmanesnę, atviresnę ir kūrybiškesnę turimų išteklių panaudojimą.

Tyrėjų sudarytas empirinis modelis leidžia permąstyti kultūros politiką ne kaip sektorinę, bet bendrame šalies politikos kontekste, kur kultūros komponentė gali prisidėti prie išmanesnio, atviresnio ir kūrybiškesnio turimų išteklių panaudojimo. Kartu, autoriai atkreipia dėmesį, kad politikos kontekste galimas kultūros poveikis ekonomikos augimui yra ypatingai svarbus, nes tai veiksnys, nesukeliantis neigiamo poveikio aplinkai, o kartu turintis teigiamą poveikį individo gerovei, socialinei sanglaudai, žmonių vystymuisi (Bucci, Sacco and Segre, 2014).

2.1.1.2. Ekonomikos augimo modelių papildymas kultūros dedamąja (empiriniai pavyzdžiai iš literatūros analizės)

Šioje potemėje aptariami empiriniai pavyzdžiai iš atliktos literatūros analizės. Potemėje pristatomi pavyzdžiai bus pagrindu konstruojant kultūros situacijos poveikio ekonominiam vystymuisi įvertinimo modelius. Empiriškai vertinant kultūros poveikį ekonomikai, dažniausiai tyrėjai laikosi dviejų principų: atsispiriama nuo M. Weber pristatytos idėjos apie kultūrinių nuostatų poveikį ekonomikai, o pats kultūros poveikis ekonomikai skaičiuojamas ne tiesiogiai, o per įtaką žmogiškajam kapitalui (Tubadji, 2013, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015). Detaliau aptariant atskirus tyrimus, stebima įvairovė kintamųjų, kuriais pasirenkama aproksimuoti kultūrą ir skirtingi kultūrinio kapitalo plėtiniai, atsispiriant nuo pirmame skyriuje minėtų P. Bourdieu, D. Throsby ir R. Florida koncepcijų. Toliau aptariami tyrimai, nurodo, kokios skirtingos kultūros įtraukimo strategijos taikomos papildant ekonomikos augimo modelius (pateikiami tyrimų apibendrinimai).

A. Kultūros dedamąja papildytas ekonomikos augimo modelis (Tubadji ir Pelzel, 2015)

Autoriai (Tubadji ir Pelzel, 2015) siekia įvertinti kultūros kintamojo santykį su socio-ekonominiais kintamaisiais. Sudaromas kultūra paremtas augimo (angl. *Culture based development*) modelis. Tyrimas atliekamas taikant dalinį mažiausių kvadratų kelio modelį (angl. *the partial least squares*

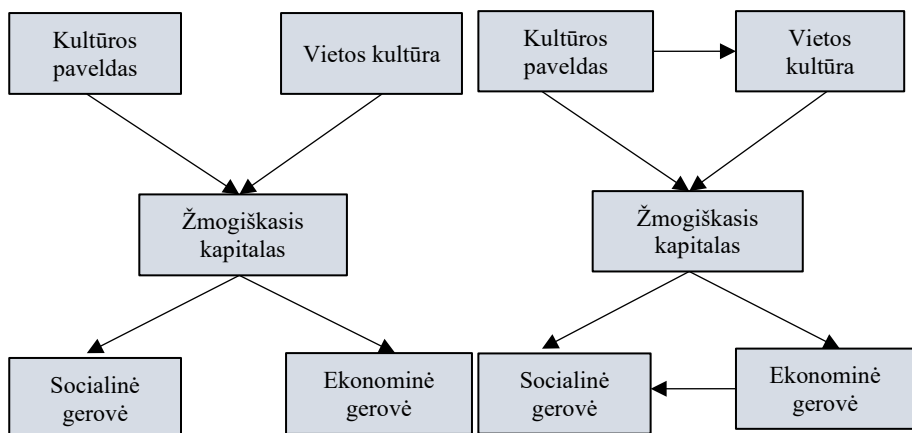
path modelling (PLS-PM) method). Naudojami Vokietijos regioniniai duomenys (paneliniai).

Kultūros poveikis grindžiamas M. Weber idėjomis: žmonės / visuomenė ir jos veiklos / aktyvumas skiriasi priklausomai nuo vietos kultūros (Tubadji ir Pelzel, 2015), kitaip tariant, kultūra yra veiksnys formuojantis kritinės visuomenės masės (visuomenės dauguma regione) pažiūras / vertybes (Tubadji, 2012). Aproximuojant kultūrą, taikoma P. Bourdieu kultūrinio kapitalo papildyta interpretacija. Kultūra gali būti materialiai ir nematerialiai, taip pat priklausomai nuo laiko kategorijos, gali būti skirstoma į kultūros paveldą (paveldėtą ir praeities) ir vietos kultūrą (formuojamą ir esamą dabar). Kultūros paveldas svarbus kaip perduodantis tradicijas / vertybes iš praeities dabarties kartoms. Vietos kultūra svarbi kaip terpė, kurioje galimi vertybiniai pokyčiai, be to, tai yra grandis, per kurią vertybės perduodamos ateities kartoms.

Sudaromas modelis remiantis principu, kad kultūra, apibrėžta per vietos vertybes, veikia žmogiškąjį kapitalą, per kurį atitinkamai poveikis daromas ir ekonomikai (neo-Weber tradicija). Šiame modelyje kultūros dedamoji suprantama kaip pirminė, lemianti, kokios bus visuomenės pirmenybės ir pasirinkimai visose socio-ekonominėse veiklose toje vietovėje.

Siekdami išvengti modelio endogeniškumo problemų, autoriai (Tubadji ir Pelzel, 2015) pasitelkia instrumentinius kintamuosius. Tačiau svarbios ir kultūros kapitalo dedamųjų specifikacijos. Kultūra aproksimuojama per kultūros vertybes iš ankstesnio laikotarpio (kultūros paveldą) ir vietos kultūros (einamojo laikotarpio kultūra) kintamuosius, kurie, anot autorių, neturi tiesioginių kultūros produkcijos rezultatų, t. y., nepriklauso nuo pajamų ir investicijų, o yra susiję su dalyvavimu kultūroje.

Siekdami įvertinti kultūra paremtos raidos koncepciją su PLS-PM modeliu, autoriai sudaro dvi modelio specifikacijas (18 pav.). Kultūra paremtos raidos modelis su galimų tarpusavio sąveikų įvertinimu nurodo galimas sąveikas tarp kultūros kintamųjų, ir raidos kintamųjų. Kultūros paveldas veikia vietos kultūrą, o ne atvirkščiai, nes dabartis negali paveikti praeities. Dėl socialinio ir ekonominio poveikio, autoriai nurodo galima abipusį ryšį, tačiau modelyje pasirenka reprezentuoti ekonominio poveikio socialinei gerovei kryptį.

18 pav. Kultūros dedamąja papildyto ekonomikos augimo modelio struktūros: bazinis ir su galimų tarpusavio sąveikų įvertinimu (Tubadji ir Pelzel, 2015)

Sudarant modelį, pasirenkama 20 kintamųjų su stipriausiu informaciniu turiniu ir indėliu modeliui. Su keliomis išimtimis (dėl duomenų trūkumo), naudojami 2006 m. duomenys. Analizė atliekama Vokietijos regionų lygiu: administracinių teritorijų (321 stebėjimas) ir pagal darbo rinkas⁶⁴ (114 stebėjimų). Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas pateikiamas 22 lentelėje.

22 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Tubadji ir Pelzel (2015))

Rodiklių grupė	Rodiklių detalizavimas	Komentaras
Kultūros paveldas (angl. <i>Cultural heritage</i>)	Istorinių parkų skaičius, pilių ir gynybinių sienų skaičius, bažnyčių skaičius, kapinių plotai kvadratiniais metrais vietovei,	Latentinis kintamasis, kurio tikslas sudaryti egzogeninį dėmenį, kuris nepriklausytų nuo dabarties sąlygų ir reprezentuotų tradicines regiono vertybes / pažiūras. Autoriai, remdamiesi P. Bourdieu kultūros paveldo sąvoka, įtraukia istorinių parkų skaičių, pilių ir gynybinių sienų skaičių. Žmonių požiūrio į religiją rodiklis yra fiksuotojo ryšio telefonų, susijusių su įvairiomis

⁶⁴ Pastarieji duomenys buvo labiau homogeniški ir palyginami, lyginant su administracinėmis teritorijomis.

Rodiklių grupė	Rodiklių detalizavimas	Komentaras
	fiksuotojo ryšio telefonų, susijusių su įvairiomis religinės veiklos formomis, skaičius (galutiniame modelyje eliminuojamas);	religinės veiklos formomis, skaičius. Tam, kad būtų įvertintas istorinės atminties svaris, įtraukiami kapinių plotai kvadratiniais metrais vietovei.
Vietos kultūra (angl. <i>Local culture</i>)	Kino teatrų skaičius, teatrų skaičius, bibliotekų skaičius (galutiniame modelyje eliminuojamas); įmonių, užsiimančių restauravimu, skaičius.	Latentinis kintamasis, kurio tikslas aprašyti kultūrinės aplinkos įvairovę, kitaip tariant, aprašyti formų, per kurias gali kultūrinės vertybės reikštis, įvairovę (kintamasis paremtas Florida koncepcija). Įtraukiami kintamieji susiję su kino teatrais, teatrais ir bibliotekomis, kaip labiausiai matomos meno formos, ir galinčios reprezentuoti modernios visuomenės kultūrinius poreikius. Taip pat įtraukiamas įmonių, užsiimančių restauravimu, skaičius. Pastarasis kintamasis reprezentuoja šiuolaikinės visuomenės požiūrį į kultūros paveldą (o kartu neveikia kultūros paveldo kintamųjų reikšmių) ir kultūrinio identiteto svarbą.
Žmogiškasis kapitalas (angl. <i>Human capital</i>)	Aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalis visoje darbo jėgos struktūroje, kūrybinės profesijos darbuotojai, neto migracija	Kintamasis matuojamas adaptuojant Florida koncepciją. Pirmiausia vertinamas per įprastą išsilavinimo dedamąją, t. y., skaičiuojama kokią dalį vietos darbo jėgos struktūroje sudaro aukštos kvalifikacijos darbuotojai. Tačiau taip pat vertinamos kūrybinės profesijos. Galiausiai įtraukiamas neto migracijos matas, kuris parodo regiono patrauklumą darbo jėgai.
Ekonominė gerovė (angl. <i>Economic well-being</i>)	BVP, disponuojamos pajamos (darbo užmokestis ir socialinės išmokos), nedarbo lygis	Nedarbo lygis arba užimtumas.

Rodiklių grupė	Rodiklių detalizavimas	Komentaras
Socialinė gerovė (angl. <i>Social well-being</i>)	Žemės kaina (gyvenamosios paskirties), Populiacijos tankumas Nusikaltimų skaičius Gydytojų, naujagimių kiekiai Poilsio zonų kiekis	Remiantis EUROSTAT metodologija socialinės gerovės matavimui, gyvenamieji namai (angl. <i>housing</i>) traktuojami kaip gerovės matas, todėl įtraukiama žemės kaina. Vietos, už kurias gyventojai sutinka mokėti daugiau yra patrauklesnės gyvenimui, turi labiau išvystytą infrastruktūrą (pvz., mokyklos, sveikatos apsaugos infrastruktūra ir pan.). Kitas kintamasis – populiacijos tankumas, nes tankiau apgyvendintos vietos turi plačiau prieinamas viešąsias paslaugas. Gydytojų kiekis ir naujagimių kiekis, laisvalaikio/ poilsio zonų kiekis taip pat tinkami kintamieji socialinei gerovei identifikuoti. Kriminalinių veikų skaičius nurodo vietovės saugumo lygį.

Apibendrinus visų modelių rezultatus (tiek bazinio, tiek su tarpusavio sąvokų įvertinimu, tiek pagal teritorinį ir darbo rinkos suskaidymą), tyrėjai gauna šiuos statistiškai reikšmingus rezultatus:

- teigiamas kultūros paveldo poveikis vietos kultūrai;
- neigiamas kultūros paveldo poveikis žmogiškajam kapitalui;
- teigiamas vietos kultūros poveikis žmogiškajam kapitalui (tik vertinant modelį su tarpusavio sąveikomis pagal teritorinį suskaidymą);
- teigiamas žmogiškojo kapitalo poveikis ekonominei ir socialinei gerovei;
- silpnas ekonominis poveikis socialinei gerovei.

Gauti rezultatai patvirtina M. Weber teoriją: kultūros kapitalas labiau tradicinėse visuomenėse (kur kultūros paveldas reikšmingesnis nei vietos kultūra) yra linkęs neigiamai veikti vietos ekonominę raidą per numanomą poveikį žmogiškajam kapitalui.

B. Kultūros dedamąja papildytas ekonomikos augimo modelis (Tubadji, 2012)

Tyrėjos nagrinėjama regionų raida, remiantis kultūra paremtos plėtros modeliu, pristatoma kaip penkių kapitalo formų junginys (angl. *Pentagon of Capitals*): žmogiškasis kapitalas (angl. *human capital*), kūrybinis kapitalas

(angl. *creative capital*), gamybinis kapitalas (angl. *productive capital*), socialinis (angl. *social capital*) ir ekologinis kapitalas (angl. *ecological capital*)⁶⁵. Penki įvardinti kapitalai yra tarpusavyje susiję ir tiesiogiai veikia darnų, inovacijomis grįstą vystymąsi.

Šiame tyrime apibrėžiant kultūrą, ji skirstoma į nematerialią (vertybės, pažiūros, istorinė atmintis, gyvenimo būdas, tradicijos) ir materialią (meno objektai, architektūra, mada, monumentai). Teigiama, kad materiali ir nemateriali kultūra egzistuoja bendroje priklausomybėje ir kartu turi reikšmingą potencialą veikti socio-ekonominę raidą.

Kanalai, kuriais kultūros kapitalas veikia regiono plėtrą identifikuojami per kelių dimensijų mechanizmą. Pirmiausia, kultūra veikia vietos / regiono aplinką: 1) remiantis M. Weber, kultūra formuoja vietos žmogiškąjį kapitalą (sąlygoja išsilavinimo ir kvalifikacijų / užimtumo pasirinkimus), bei 2) remiantis Florida, kultūrinis kapitalas skatina kūrybinio žmogiškojo kapitalo persikirstymą tarp regionų ir sąlygoja kūrybingų žmonių koncentraciją vietovėje. Antra, kultūrinis kapitalas veikia gamybinio kapitalo efektyvumą, nes naudojamos atitinkamos kompetencijos ir kūrybinis žmogiškasis kapitalas.

Remiantis šia argumentacija sudaromas dviejų lygių kultūros poveikio regionų raidai modelis. Pirmame lygyje kultūra veikia žmogiškąjį kapitalą: jo struktūrą, kokybę, kiekį (dėl galimos migracijos). Antrame lygyje kultūriškai priklausomas vietinis žmogiškasis kapitalas laikomas veiksniu, lemiančiu produktyvaus kapitalo panaudojimą vietos kultūrinėje aplinkoje. Kultūrinę aplinką formuoja kultūrinis kapitalas ir išvestinis socialinis bei ekologinis kapitalas. Kadangi efektyvumą lemiantis kultūros vaidmuo priklauso nuo skirtingai susidarančio žmogiškojo kapitalo ir jo elgesio kultūriniame kontekste, kultūra paremtos plėtros modelis šį antrąjį lygį apibrėžia kaip kultūrinės sąveikos lygį. Tad pirmas lygis yra vadinamas pritraukimo lygiu ir reprezentuoja kultūros poveikį formuojant produktyviausią darbo dalį, t. y. žmogiškąjį kapitalą, sudarytą iš kūrybingų ir kvalifikuotų darbuotojų, o kultūros sąveikos lygis (antrasis lygmuo) yra susijęs su kultūriniu poveikiu gamybinio kapitalo panaudojimui. Tyrime keliamą hipotezę, ar yra

⁶⁵ Gamybinis kapitalas – darbo ir ekonomikos kapitalas – bazė ekonomikos plėtrai; žmogiškasis kapitalas – darbo jėgos kokybė (išsilavinimas ir gebėjimai); socialinis kapitalas išryškina miestų kaip tinklų svarbą; kūrybinis kapitalas nurodo gebėjimą išspręsti kylančius iššūkius, rizikų prisiėmimą ir naujų galimybių siekimą; ekologinis kapitalas nurodo aplinkos patrauklumą ir norimus patogumus (Tubadji, 2012).

reikšmingas kultūrinio kapitalo poveikis, perduodamas per žmogiškąjį kapitalą, vietos produktyvumui.

$$\ln HC_r = \beta_0 + \beta_1 \ln IHC_r + \beta_2 \ln M_r + \beta_3 \ln OCC1_r + \beta_4 \ln CC_r + \beta_5 \ln CONT_r + e \text{ (pritraukimo lygmuo)}$$

(5)

$$\ln Y_r = \beta_6 + \beta_7 \ln HC_r + \sum_i \beta_i X_r + \beta_9 \ln CC2_r + e \text{ (sąveikos lygmuo)}$$

(6)

kur:

r – vietovė,

HC_r – žmogiškojo kapitalo dalis (t. y. aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalis),

IHC_r – investicijų dalis į vietos žmogiškojo kapitalo formavimą (reprezentuojamas per gydytojų skaičių 1 gyv.)⁶⁶,

M_r – aukštos kvalifikacijos imigrantų dalis, atvykstanti į vietovę r ,

OCC_r – su matematika susijusių profesijų dalis: profesinė struktūra (neo-Weber dedamoji),

$CONT_r$ – aplinkos kintamieji (pvz., ekologinis kapitalas ir socialinis kapitalas⁶⁷),

Y_r – vietinis produktyvumas, matuojamas kaip BVP 1 gyv.,

$CC1_r$ – kultūros kapitalas vietovėje r (išreiškiamas per vidurkio matą: pilių ir gynybinių sienų, istorinių parkų, kapinių ir bažnyčių bei kino teatrų, teatrų, bibliotekų ir restauravimo įstaigų telefono linijų)⁶⁸,

$CC2_r$ – kultūros kapitalas vietovėje r (išreiškiamas per materialų kultūros paveldą (gynybinės sienos, istoriniai parkai, kapinės ir bažnyčios), kaip egzogeninį kintamąjį nuo dabartinės ekonominės situacijos⁶⁹),

X_r – standartinių socialinių ir ekonominių kintamųjų grupė, turinti įtakos r produktyvumui (pvz., žemės kaina ir nedarbo lygis/ užimtumas).

Rezultatai: Vokietijos atveju (vertinant darbo rinkos regionus), gaunamas statistiškai reikšmingas neigiamas kultūros kapitalo poveikis žmogiškojo kapitalo formavimui, ir atitinkamai ekonominei raidai. Gaunamas neigiamas poveikis tiek vietos / gyvosios kultūros, tiek kultūros paveldo atveju, kas implikuoja, kad dabartinė kultūrinė aplinka yra labiau tradicinė, kultūriškai uždara. Rezultatai parodo, kad dėl uždaros kultūrinės aplinkos yra silpnas

⁶⁶ Kintamasis atspindi investicijų į viešąsias gėrybes ir išsilavinimą apimtis.

⁶⁷ Įtraukiama vienoje iš modelio variacijų kaip kūrybinių kompetencijų darbuotojų dalis.

⁶⁸ Kintamais apjungia kultūros paveldą ir gyvąją kultūrą, kitaip tariant, reprezentuoja visą kultūros kapitalą.

⁶⁹ Kintamasis reprezentuoja vietos aplinkos tradiciškumą.

potencialas kurti kūrybišką žmogiškąjį kapitalą, bei atitinkamai mažėja gamybinis kapitalas.

Sudaryto modelio rezultatai patikrinami alternatyviu modeliu. Alternatyvus modelis įtraukia standartinius ekonominius parametrus, kaip žemės kaina ir BVP, bei kultūros kintamąjį, kaip nepriklausomą kintamąjį.

$$LP = \ln GDP + PDens + CC1 + CC2 \quad (7)$$

$$\ln GDP = HC + CC2 + HC_CC2 \quad (8)$$

kur:

LP – žemės kaina,

PDens – populiacijos tankis,

HC – žmogiškasis kapitalas (aukštos kvalifikacijos darbuotojų dalis),

CC1 – kultūros kapitalas (vietos/gyvoji kultūra)

CC2 – kultūros kapitalas (kultūros paveldas)

HC_CC2 – sąveika tarp kultūros kapitalo (nematerialaus kultūros paveldo) ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų.

Rezultatai iš esmės patvirtina ankstesnio modelio prielaidas. Tačiau šiame modelyje gaunamas teigiamas vietos / gyvosios kultūros poveikis, kuris fiksuojamas ir kituose tyrimuose (Tubadji ir Pelzel, 2015). Šiuo atveju daroma prielaida, jog gyvoji kultūra, reprezentuojanti visuomenės atvirumą, gali teigiamai veikti žemės kainą (kuri atspindi dabartinius ir ateities ekonominius rezultatus). Kita vertus, kultūros paveldas sąveikoje su žmogiškuoju kapitalu neigiamai veikia ekonomikos augimą. Kultūros paveldo poveikis 7 lygtyje silpnai teigiamas.

Apibendrintai sudaryti modeliai iš dalies pagrindžia kultūros kapitalo galimą dvejopą poveikį ekonomikai: jei kultūros aplinka siejama su atvirumu, ji teigiamai veikia ekonomikos augimą, jei su tradiciškumu, uždarumu – poveikis neigiamas.

C. Kultūros dedamąja papildytas ekonomikos augimo modelis (Tubadji, 2014)

Kaip ir kituose aptartuose autorės tyrimuose, siekiant įtraukti kultūros veiksnį į ekonomikos augimo modelį, tyrėja Tubadji (2014) atsispiria nuo P. Romer endogeninio augimo modelio, pasiūlydama jį praplėsti M. Weber kultūros poveikio mechanizmais. Atkreiptinas dėmesys, kad autorė akcentuoja skirtumus tarp M. Weber pasiūlyto religijos kintamojo, kaip aproksimuojančio kultūrą, ir kultūrinių nuostatų poveikio mechanizmo, kaip platesnės koncepcijos dėl kultūros įtakos ekonomikos augimui.

Identifikuodama kintamuosius, galinčius reprezentuoti kultūrinių nuostatų skirtumus, Tubadji remiasi P. Bourdieu kultūrinio kapitalo samprata⁷⁰.

Tyrime keliamos dvi hipotezės. Viena jų teigia, kad M. Weber kultūrinių nuostatų poveikio mechanizmas (kuriame teigiama, kad kultūra formuoja vietos mąstymo ir veikimo principus) reikšmingai veikia vietos ekonominę raidą. Antra hipotezė teigia, kad statistinis atskiros kultūros kintamojo reikšmingumas negali būti interpretuojamas kaip tiesioginis įrodymas, kad kultūra veikia raidą.

Tubadji (2014) tyrime naudojami skerspjūvio duomenys (angl. *cross-section*). Nagrinėjamos Europos šalys: Vokietija, Italija, Portugalija, Graikija, Jungtinė Karalystė. Pasirinktos krikščioniškos šalys, su skirtingomis religinėmis pakraipomis: Vokietijoje lygiomis dalimis yra pasiskirstę protestantai ir Romos katalikai (po 34 proc.), Italijoje 90 proc. populiacijos priklauso Romos katalikams, Portugalijoje – apie 85 proc., Graikijoje 98 proc. populiacijos yra stačiatikiai, o Jungtinėje Karalystėje 71 proc. populiacijos dalijasi tarp anglikonų, Romos katalikų, presbiterionų ir metodistų, bei skirtingais ekonominiais rezultatais (BVP 1 gyv.). Pasirinktose šalyse skiriasi ir religijos poveikis visuomenei, jos mąstymui / vertybėms. Pasirinkti kintamieji kaip pakankamai reprezentuojantys P. Bourdieu trijų dimensijų kultūrinį kapitalą. Be to, pasirinkti kintamieji leidžia vertinti kultūros poveikį per vienmatį kintamąjį (religiją) ir daugiamatį (apjungiant visus kultūros kintamuosius). Analizuojami 2005 m. duomenys, kintamieji į modelius įtraukiami logaritmine forma (turimi 53 stebėjimai). Detaliau tyrime analizuojami kintamieji aprašomi 23 lentelėje.

23 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Tubadji, 2014)

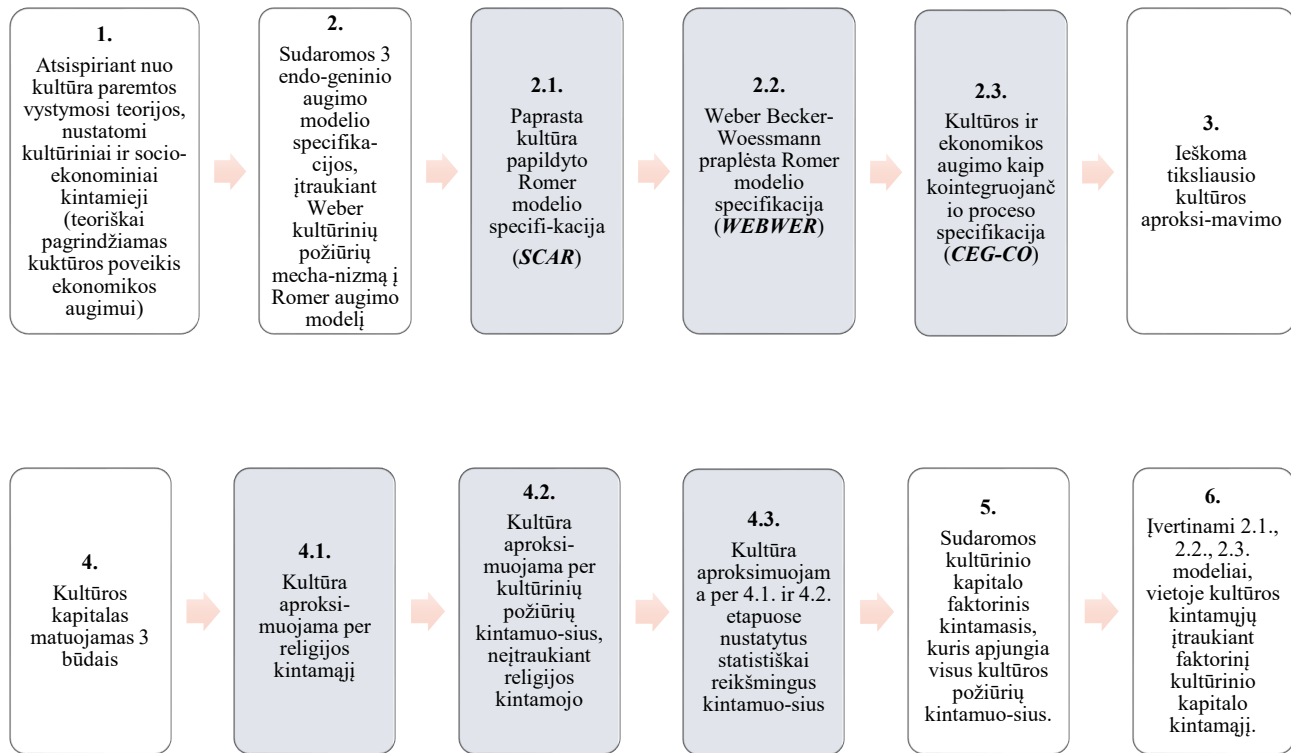
Rodiklių grupė	Rodiklių detalizavimas	Duomenų šaltiniai
Kultūriniai kintamieji	Kintamieji – klausimai iš Pasaulio vertybių tyrimo, susiję su: vaizduote (kaip atvirumu naujovėms ir inovacijoms), pozityviu požiūriu į imigrantus, į homoseksualus (atvirumo matas), darbo vertinimu (kaip	Pasaulio vertybių tyrimas (angl. <i>World Value Survey</i>) 4 wave, 1981-2004 (2006.04.23)

⁷⁰ Tubadji (2014) P. Bourdieu kultūrinio kapitalo samprata praplečiama nuo individo lygio iki agreguoto regioninio lygio.

Rodiklių grupė	Rodiklių detalizavimas	Duomenų šaltiniai
	atitinkančiu galimybės, kaip duoklės visuomenei), religinė pakraipa (protestantas) ⁷¹	
Socio-ekonominiai kintamieji	BVP 1 gyv., bendras užimtumas, patentų skaičius, žmogiškasis kapitalas, reprezentuojantis išsilavinusios darbo jėgos segmentą (angl. <i>High Quality Human Capital</i>), mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) personalo ir tyrėjų skaičius (kintamieji skaičiuojami kaip dalis nuo gyventojų).	Eurostat regioninė duomenų bazė, 2005 m. NUTS II level

Tyrimo eiga skaidoma į etapus: vertinami skirtingi kultūros įtraukimo į augimo modelius būdai. Taip pat analizuojama, koks kintamasis ar jų rinkinys geriausiai aproksimuoja kultūrą. Detaliau tyrimo įgyvendinimo etapai aprašomi 19 pav.

⁷¹ Požiūrio į darbą ir priklausymo religijai matai įtraukti, remiantis Weber teoriniais ir metodologiniais principais. Visi pasirinkti kultūros kintamieji lengvai adaptuojami ir pagal Pierre Bordieu kultūrinio kapitalo apibrėžimą (Tubadji, 2014).

19 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai (sudaryta autorės, remiantis Tubadji (2014))

Identifikavus kintamųjų rinkinį, sudaromos 3 endogeninio augimo modelio specifikacijos (Tubadji, 2014):

1. Paprasta kultūra papildyta Romer modelio specifikacija (angl. *Simple Culturally Augmented Romer's specification* – **SCAR**):

$$\ln Y_r = \beta_1 \ln A_r + \beta_2 \ln H_{a,r} + \beta_3 \ln L_r + \beta_4 \ln K_r + \beta_5 \ln C_r \quad (9)$$

kur:

r – regionas,

Y – BVP 1 gyv.,

A – žinios (patentų dalis regione),

H_a – žmogiškasis kapitalas (darbuotojai su aukštesniu išsilavinimu),

L – dirbančių gyventojų dalis,

K – fizinio kapitalo dalis regione,

C – kultūros kintamasis (alternatyviai įvertinamas su vienmačiais ir faktoriais kintamaisiais).

2. *Weber Becker-Woessmann* praplėsta Romer modelio specifikacija (angl. *Weberian Becker-Woessmann Enlarged Romer's specification* – **WEBWER**):

$$\ln H_{a,r} = \beta_1 \ln K_r + \beta_2 \ln C_r \quad (10)$$

$$\ln Y_r = \beta_3 \ln A_r + \beta_4 \ln H_{a,r} + \beta_5 \ln L_r + \beta_6 \ln K_r \quad (11)$$

Antra lygtis atspindi M. Weber mechanizmą, trečia – netiesiogiai kultūra papildytą modelį.

3. Kultūros ir ekonomikos augimo modelio kaip kointegruojančio proceso specifikacija (angl. *Culture and Economic Growth as Cointegrating Processes specification* – **CEG-CO**):

$$\begin{aligned} \ln C N_r &= \beta_1 \ln C 1_r + \beta_2 \ln C 2_r + \beta_3 \ln C 3_r + \beta_4 \ln C 4_r + \\ &\quad \beta_5 \ln C (N - 1)_r \quad (12) \\ \ln Y_r &= \beta_5 \ln A_r + \beta_{46} \ln H_{a,r} + \beta_7 \ln L_r + \beta_8 \ln K_r + \beta_9 \ln C N_r \quad (13) \end{aligned}$$

kur:

CN – vienmatis kultūros kintamasis (pvz. religinė pakraipa – protestantas), kuris papildomai bus traktuojamas kaip endogeninis kitiems vienmačiams kintamiesiems ($C1, C2, \dots, C(N-1)$),

$C1, C2, \dots, C(N-1)$ – vienmačiai kultūros kintamieji (šiuo atveju gyv. dalis su pozityviomis nuostatomis šiais aspektais: vaizduotės, užsieniečių, homoseksualų, darbo kaip atitinkančio gebėjimus, darbo kaip pareigos visuomenei).

Tyrėjos gauti rezultatai:

1. Patvirtinama M. Weber prielaida, kad kultūrinės nuostatos per poveikį žmogiškajam kapitalui veikia ekonomikos augimą (gautas statistiškai reikšmingas religijos kintamasis 2 augimo modelio specifikacijoje (*WEBWER*)).
2. Religingumo matas šiuolaikinėje visuomenėje praranda savo aktualumą, todėl aktualesni kiti kultūrinės nuostatos identifikuojantys kintamieji (kaip: teigiamas požiūris į užsieniečius, homoseksualius asmenis, kūrybingumą / vaizduotę). Kitaip tariant, į augimo modelį įtraukus tik religijos matą (pvz., išpažįstama religija – protestantas), būtų prarandama informacija, kuri gaunama įtraukus ir požiūrius: į kūrybingumą / vaizduotę, darbą, kaip atitinkantį gebėjimus ir pan.
3. Pasiūlyta kultūrinio kapitalo matavimo strategija leidžia kultūrą vertinti kaip faktorinį kintamąjį, kuris yra pranašesnis negu vienmatis kultūros kintamasis – pvz., religija. Įtraukus faktorinį kultūros kapitalo kintamąjį visuose trijuose modelio specifikacijose jis išlieka statistiškai reikšmingas. Tubadji (2014) nurodo, kad faktorinio kintamojo pranašumas yra tas, kad lygindami skirtingas šalis, galime matyti bendrą kultūros poveikį, nepaisant to, kad vienoje šalyje didesnė, pvz., religijos, įtaka, kitoje, pvz., požiūrio į užsieniečius ir t. t. Faktorinio kintamojo koeficiento ženklas parodo bendrą kultūrinio konteksto poveikį, išvengiant informacijos apie kultūrinę aplinką trūkumų.

D. Kultūros dedamąją papildytas ekonomikos augimo modelis (Tubadji ir Nijkamp, 2015)

Tubadji ir Nijkamp (2015) nagrinėja kultūros poveikį regioninei plėtrai, taikydami mažiausių kvadratų kelio modeliavimą (angl. *PLS-PM model*). Tubadji ir Nijkamp nagrinėja vietos kultūros (gyvosios kultūros ir kultūros paveldo), kitaip tariant, vietos kultūrinio kapitalo, poveikį regioninei socialinei ir ekonominei plėtrai Graikijoje. Tyrėjai įrodo, kad, priešingai nei kitų Europos šalių ir JAV atvejais, Graikijoje kultūra veikia ne tik žmogiškąjį kapitalą, bet ir bendrą darbo jėgos struktūrą. Tyrėjai teigia, kad tai turi įtakos

ne tik ekonominiam produktyvumui, bet ir bendrai gyvenimo kokybei atitinkamoje vietovėje.

Autorės (Tubadji ir Nijkamp, 2015) savo tyrime, kaip ir kituose aptartuose tyrimų pavyzdžiuose (Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015), remiasi dviejų etapų kultūros poveikio mechanizmu. Pirmame etape kultūra veikia žmogiškąjį kapitalą ir jo lokalų pasiskirstymą (teritorinę koncentraciją). Antrame etape, per žmogiškojo kapitalo sprendimų priėmimą, veikiami socio-ekonominiai sprendimai, kurie formuoja lokalią plėtrą. Tyrėjai kultūra paremtos plėtros augimo modelį aprašo lygtimis:

$$HC_{it} = EW_{i(t-n-m)}^{\alpha 1} EW_{i(t-n)}^{\beta 1} DIV_{it}^{\gamma 1} CC_{it}^{(\gamma 1-1)}, \quad (14)$$

$$EW_{it} = A_{it} K_{it}^{\alpha 1} HC_{it}^{\beta 2} L_{it}^{(1-\beta 2)}, \quad (15)$$

kur:

i – konkreti vietovė,

HC – žmogiškojo kapitalo vietos dalis,

EW – ekonominė gerovė,

m, n, t – laiko momentai, t – dabarties laiko momentas, $m > n > t$,

DIV – vietos įvairovė,

CC – vietos kultūrinė aplinka,

A – žinios (fiksuotos dotuoju momentu),

K – fizinis kapitalas,

L – darbo jėgos dalis vietos populiacijoje.

Tyrime naudojamą duomenų rinkinį sudaro 134 rodikliai (2001 metų). Duomenų rinkinys naudojamas tam, kad būtų kiekybiškai įvertinti / apskaičiuoti 9 latentiniai kintamieji: gyvoji kultūra, kultūros paveldas, kultūros įvairovė, vietos patogumai, žmogiškasis kapitalas, darbas, fizinis kapitalas, ekonominė gerovė, socialinė gerovė. Latentinis kintamasis yra sudėtinė struktūra, atspindinti statistinę priklausomybę tarp visų ją aprašančių rodiklių. Detaliau naudojami rodikliai aprašomi 24 lentelėje.

24 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Tubadji ir Nijkamp (2015))

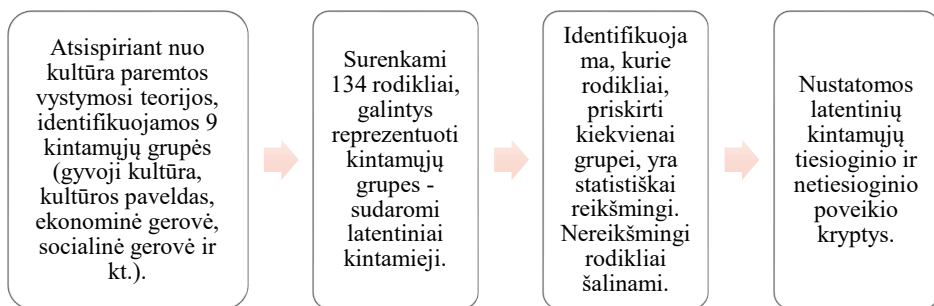
Rodiklių grupė	Rodiklių skaičius	Rodiklių detalizavimas	Duomenų šaltiniai
Gyvoji kultūra (angl. <i>living culture</i>)	35	<u>31 su gyventojų požiūriu susijęs kintamasis:</u> Dalyvavimas socialinėse veiklose, kultūrinėse veiklose, neigiamas/teigiamas požiūris į imigrantus (politiniais, ekonominiais ir socialiniais aspektais), pasitikėjimas vietos ir tarptautinėmis (įvairių rūšių) organizacijomis, bendras pasitikėjimas žmonėmis, altruistine pagalba, sąžiningumu, bendras neigiamų nuostatų matas, gautas atlikus faktoriinę analizę. <u>Kiti kintamieji susiję su objektyviais gyvosios kultūros aspektais:</u> muziejų tankis (kv. km.), lankytojų dalis, tenkanti muziejui, veikiančių bažnyčių ir teatrų 1 gyv. dalys.	Europos socialinis tyrimas (angl. <i>the European Social Survey</i> (ESS)) Graikijos geltonieji puslapiai (angl. <i>Greek version of yellow pages</i>) Nacionalinė statistikos tarnyba (angl. <i>The National Statistical Office</i>)
Kultūros paveldas (angl. <i>cultural heritage</i>)	9	Kultūros paveldo objektų (priešistorinio, Bizantijos, klasikinio ar modernaus laikotarpio šventyklų, pilių, priešistorinių tvirtovių ir kt.) dalis kv. m.	Graikijos kultūros ministerijos ataskaita apie kultūros paveldą Graikijoje
Kultūrinė įvairovė (angl. <i>cultural diversity</i>)	18	Vidaus ir užsienio imigrantų dalis, tenkanti 1 gyv., nauji ir seni imigrantai, išlikusių žydų teritorijoje dalis ir kt. migracijos rodikliai.	Eurostat, ((EDT.), 2005)
Vietiniai patogumai/ patogumų sukurtas endogeninis veiksnys	10	<u>9 rodikliai susiję su gydytoju specializavimusi:</u> bendrosios praktikos gydytojų, dermatologų, neurochirurgų, oftalmologų, pediatrių, chirurgų, nespecializuoto medicinos	Graikijos sveikatos ministerijos kasmetinė ataskaita, 2001,

Rodiklių grupė	Rodiklių skaičius	Rodiklių detalizavimas	Duomenų šaltiniai
perskirstant žmogiškąjį kapitalą ⁷² (angl. <i>local amenities/ an amenities-generated endogenous factor for human capital reallocation</i>)		personalo ir odontologų dalis ir bendra gydytojų dalis 1 gyv. <u>Papildomas rodiklis</u> <u>identifikuojantis vietos patogumus:</u> šildymo dienų skaičius.	Eurostat
Žmogiškasis kapitalas (angl. <i>human capital</i>)	5	<u>Rodikliai, identifikuojantys skirtingas klasikines gebėjimų, įgūdžių ir kūrybiškumo teorijas:</u> kvalifikuotų darbuotojų, amatininkų, vadovų pareigas užimančių, profesionalų (kūrybingi profesionalai), bendro kūrybinių darbuotojų skaičiaus dalis bendrame užimtume.	Eurostat
Darbas (angl. <i>labour</i>)	19	Vietos aktyvi gyventojų dalis, vietos užimtumas, vietos užimtumas pagal sektorius, pagal lytį.	Eurostat
Fizinis kapitalas (angl. <i>physical capital</i>)	3	Bendra gamyklų dalis vienam gyventojui, bendras žemės plotas, visas dirbamos žemės plotas.	Eurostat
Ekonominė gerovė (angl. <i>economic welfare</i>)	19	Darbo užmokestis darbuotojui pramonės sektoriuje, BVP dalis pramonės sektoriuje, BVP dalis kaip PV pramonės sektoriuje; skirtingų sektorių (finansų, statybos, mažmeninės prekybos ir kt.) sukuriamos vertės dalis, BVP 1 gyv., realusis BVP.	Nacionalinė statistikos tarnyba

⁷² Daroma prielaida, kad vietinė kultūra gali nulemti vietos viešąsias investicijas, kurios daro įtaką žmogiškajam kapitalui.

Rodiklių grupė	Rodiklių skaičius	Rodiklių detalizavimas	Duomenų šaltiniai
Socialinė gerovė (angl. <i>social well-being</i>)	15	Nuotekų dalis kv. m., nuotekų ir vandens dalis, tenkanti 1 vietiniam vandens ištekliui, gyvų gimusių vaikų dalis ir gimusių bei mirusių santykis, populiacijos pokytis, santuokų dalis 1 gyv., santuokų dalis miestų, miestelių ir kaimų teritorijose, politinio stabilumo rodiklis, skautų organizacijų ir NVO dalis.	Nacionalinė statistikos tarnyba, skautų organizacijos ir NVO

Analizei pasirenkamas dalinis mažiausių kvadratų kelio modelis, nes su šiuo modeliu galima įvertinti daugialypių duomenų rinkinį (be to, nagrinėjamas tik vienas laiko momentas). Norint rasti geriausią realių duomenų atitikimą, atliekamos kelios procedūros: 1) sudaromas matavimo modelis, kuris naudoja rodiklius, kad būtų apskaičiuota tinkama latentinių kintamųjų vertė ir kompozicija; 2) sudaromas struktūrinis modelis, kuris nurodo ryšius tarp latentinių konstrukcijų (Tubadji ir Nijkamp, 2015). Apibendrinti tyrimo įgyvendinimo etapai pateikiami 20 pav. Nustatant, kurie rodikliai yra statistiškai reikšmingi, tyrėjai tikrino, kad Cronbach alfa ir Dillon-Goldstein rho balai viršytų 0,7 (tik tokiu atveju rodiklis laikytas veikiančiu patenkinamai).

20 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai
(sudaryta autorės, remiantis Tubadji ir Nijkamp, 2015)

Tyrėjų gauti rezultatai:

- 1) Kultūros kintamasis netiesiogiai veikia visą darbo struktūrą, tad daro įtaką ne tik produktyvumui, bet ir bendrai gyvenimo kokybei šalyje. Šie rezultatai patvirtina ir anksčiau tyrėjų analizuotą JAV

atvejį (nustatytas kultūros neigiamas poveikis nusikalstamumui ir teigiamas – socialinei gerovei).

- 2) Patvirtinamas kultūra papildyto ekonomikos augimo modelio pagrįstumas Graikijos atveju.
- 3) Bendrai patvirtinamos teorinės prielaidos dėl kultūros latentinių kintamųjų. Kultūros paveldas identifikuojamas kaip svarbiausia kultūros kapitalo dedamoji.
- 4) Patvirtinamas dviejų etapų kultūra paremtos plėtros augimo modelis, kur kultūros poveikis perduodamas per žmogiškąjį kapitalą.

Visgi vertinant šį tyrimą, panašu, kad tokie rezultatai gauti pagrįste dėl pasirinktos šalies atvejo. Dėl istoriškai susiklosčiusio Graikijos kultūros paveldo, tikėtina, jo poveikis yra reikšmingas. Panašių rezultatų būtų galima tikėtis ir tokioje šalyje, kaip, pavyzdžiui, Italija. Būtų prasmingas modelio palyginimas su kitų šalių duomenimis.

E. Kultūros poveikis darbo produktyvumui (Bakas, Kostis and Petrakis, 2020)

Koks kultūros (kultūrinių skirtumų) poveikis darbo produktyvumui nagrinėja Bakas, Kostis ir Petrakis (2020). Analizė atliekama makro lygiu, naudojant panelinius 34 OECD šalių duomenis (įtraukiami trys dešimtmečiai: 1980, 1990, 2000). Sudaromas regresinis modelis (16 lygtis).

$$lpr_{it} = \alpha_i + \beta culture_{it} + \gamma Z_{it} + \lambda_t + u_t, \quad (16)$$

kur:

i – OECD šalis ($N_{max}=34$)

t – dešimtmetis ($T_{max}=3$)

$culture$ – kultūra, kultūrinės aplinkos matas

Z – kontrolinis makroekonominių ir institucinių kintamųjų vektorius

λ – laiko fiktyvus kintamasis

α_i – šaliai būdingų fiksuotų efektų rinkinys

Autorių sudarytame modelyje priklausomas kintamasis – darbo produktyvumas. Kultūra modelyje analizuojama per 7 kintamuosius (bendroji pilietinė kultūra, pasitikėjimas, kontrolė ir kt.). Tyrėjų taikomas kultūros (kaip bendrųjų vertybių išraiškos) apibrėžimas artimas socialiniam kapitalui (pvz., pasitikėjimas gali būti ir socialinio kapitalo matas). Kintamųjų detalizacija pateikiama 25 lentelėje.

Gaunami rezultatai, kad bendroji pilietinė kultūra teigiamai veikia darbo produktyvumą (kultūros kintamojo pokytis vienu standartiniu nuokrypiu lemia beveik tokio pat dydžio darbo produktyvumo augimo padidėjimą). Pagrindinis kanalas, sąlygojantis kultūros teigiamą poveikį darbo produktyvumui yra darbo etikos aplinka ir kontrolė. Taip pat nustatyta, kad paklusnumas neigiamai veikia darbo produktyvumą. Tai reiškia, kad darbo produktyvumas yra didesnis tose šalyse, kur: 1) yra tikėjimas didesnėmis individualaus apsisprendimo galimybėmis (tikėjimo, kad gyvenimas priklauso nuo asmens, o ne egzogeninių veiksnių); 2) individams darbštumas svarbus kaip vertybė; 3) individai turi daugiau socialinių ryšių; 4) savarankiškumas laikomas ypač svarbia vertybe, be to, darbštumo ir savarankiškumo vertybės diegiamos nuo mažens (Bakas, Kostis ir Petrakis, 2020).

25 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Bakas, Kostis ir Petrakis (2020))

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Kultūra	<u>7 kultūros kintamieji</u> : bendroji pilietinė kultūra (socialinės normos, visuomenės vertybės), pasitikėjimas, kontrolė, darbo etika, paklusnumas, konkurencingumas, sąžiningumas	<i>Pasaulio vertybių tyrimas, Europos vertybių tyrimas</i>
Darbo produktyvumas	Per valandą uždirbto BVP vidutinis augimas pastoviomis kainomis atitinkamam dešimtmečiui (kiekvienai šaliai)	OECD
Kontroliniai kintamieji (Z vektorius)	Realus BVP vienam gyventojui, pajamų lygis, prekybos atvirumo lygis, KOF globalizacijos indeksas (ekonomikos atvirumo matas), valstybės skola (viešojo sektoriaus matas), infliacijos lygis, nedarbo lygis, vyriausybės darbo kokybė (angl. <i>The quality of government</i>), pasitikėjimas nacionalinėmis	Bützer ir kt. (2013) ⁷³ TVF (nedarbo lygis) Penn World Table (prekybos atvirumo lygis) Dreher (2006) ⁷⁴ (KOF indeksas)

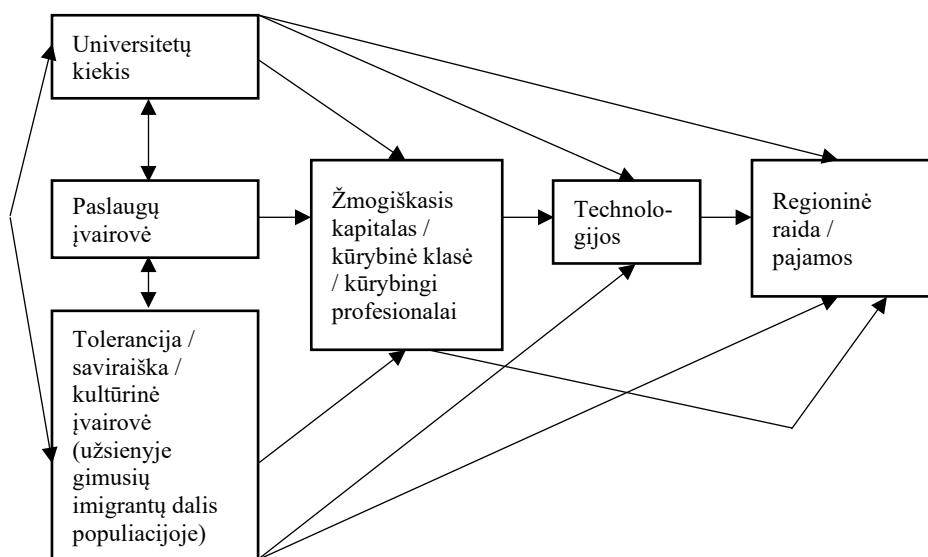
⁷³ Šaltinis: Bützer, S., C. Jordan ir L. Stracca (2013) Macroeconomic Imbalances: A Question of Trust?, Working Paper 1584, European Central Bank

⁷⁴ Šaltinis: Dreher, A. (2006) 'Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization', Applied Economics, 38: 1091-1110

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
	institucijomis, valdymo ideologija (angl. <i>A measure of government ideology</i>), religingumas (siekiama kontroliuoti kultūros poveikį dėl religijos)	Beck ir kt. (2001) ⁷⁵ (valdymo ideologijos duomenys) Berro ir Lee (2013) (duomenys susiję su žmogiškuoju kapitalu)

F. Žmogiškojo kapitalo ir technologijų poveikis regioninei raidai (Florida, Mellander and Stolarick, 2010)

Žmogiškojo kapitalo ir technologijų poveikis regioninei raidai nagrinėtas Florida, Mellander ir Stolarick (2010). Autoriai nagrinėja Kanados atvejį. Taikoma kelio analizė (angl. *Path analysis*) – regioninės raidos modelis nagrinėjamas kaip ryšių visuma (21 pav.), ir struktūrinių lygčių modeliai (angl. *Structural equations models*).

21 pav. Pagrindiniai regioninės raidos modelio keliai (sudaryta autorės, remiantis Florida, Mellander ir Stolarick, 2010)

⁷⁵ Šaltinis: Beck, T., Clarke, G., Groff, A., Keefer, P., ir Walsh, P. (2001) 'New Tools in Comparative Political Economy: The Database of Political Institutions', The World Bank Economic Review, 15(1): 165-176

Žmogiškasis kapitalas reprezentuojamas per išsilavinimą ir kūrybinę klasę. Kūrybinė klasė tyrime apibrėžiama plačiai (pavyzdžiui, įtraukiant IT darbuotojus, socialinių mokslų, sveikatos darbuotojus ir kt.), o tiesiogiai su kultūra susiję kintamieji (pavyzdžiui, dirbantys su kultūra ir menu susijusiose profesijose) įtraukiami kaip viena iš kultūrinės klasės sudedamųjų dalių. Į tyrimą įtraukti kintamieji plačiau aprašomi 26 lentelėje.

26 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Florida, Mellander ir Stolarick, 2010)

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija
Žmogiškasis kapitalas/ talentas	Bakalauro arba aukštesnį laipsnį, turinčios darbo jėgos dalis, kūrybinė klasės dalis (pagal profesiją: IT, architektūros, projektavimo, švietimo, menų ir dizaino, bei kitos, paremtos žiniomis profesijos) Kūrybinė ašis (gamtos ir taikomųjų mokslų profesijos, teisėjai, psichologai, socialiniai darbuotojai, taip pat profesijos, susiję su švietimu, religija, kultūra, sportu, laisvalaikiu), kūrybingi profesionalai (vadovai, vadybininkai, profesijas versle ir finansuose, finansų ir draudimo administravimo profesijas, profesijos sveikatos srityje; atskirai analizuojami pagrindinės kūrybinės profesijos sritys: verslas ir finansai, mokslas, sveikata, švietimas, socialiniai mokslai, kultūra ir menas)
Regioninės charakteristikos	Universitetų kiekis, saviraiška (transeksualių namų ūkių dalis, asmenų dirbančių profesijose, susijusiose su menu ir dizainu, dalis), mozaikos indeksas (užsienyje gimusių imigrantų dalis populiacijoje), mažumos, paslaugų įvairovė
Efektyvumas	Technologijos, vidutinis darbo užmokestis, vidutinės pajamos (įtraukiant visas pajamas: darbo užmokestį, pensijas, investicines pajamas ir kt.)

Tyrėjų keliamas klausimas, kas skatina regioninę raidą. Klausimas nagrinėjamas keturiais aspektais: 1) koks technologijų ir žmogiškojo kapitalo indėlis į Kanados regioninę raidą; 2) koks dviejų alternatyvių žmogiškojo kapitalo matų (išsilavinimo ir kūrybinių profesijų/ užimtumo⁷⁶) poveikis

⁷⁶ Dviejų alternatyvių matų pasirinkimas matuojamas tuo, kad išsilavinimas reprezentuoja potencialų talentą ir įgūdžius, bet ne esamą, taikomą ekonomikoje. Atitinkamai profesijų vertinimas parodo, ką žmonės daro, o ne žino. Be to, anot autorių, skirtingi žmogiškojo kapitalo matai regioninę raidą turėtų veikti skirtingais kanalais: per išsilavinimą matuojamas žmogiškasis kapitalas turi didesnę poveikį

regioninei raidai; 3) koks regioninių institucijų (pvz., jų teikiamų paslaugų įvairovės) indėlis technologijoms ir žmogiškajam kapitalui; 4) kaip ryšiai tarp modelio kintamųjų formuoja pajamų lygį skirtinguose Kanados regionuose.

Gaunami rezultatai, kad tiek žmogiškasis kapitalas ir kūrybinė klasė turi tiesioginį poveikį regioninėms pajamoms. Atvirumas ir tolerancija taip pat turi reikšmingą įtaką regioninei plėtrai. Atskirai modelis nagrinėtas skirtingų profesijų atžvilgiu. Nustatyta, kad profesijos, susiję su menu ir kultūra, turi reikšmingą įtaką technologijoms. Didžiausią poveikį pajamoms regionuose turi vadybos, verslo ir finansų bei mokslo profesijos, o sveikatos ir švietimo profesijos įtakos nedaro.

G. Kiti kultūros poveikio ekonomikos vytumuisi tyrimai

Kultūros poveikis ekonomikos augimui nagrinėtas Granato, Inglehart ir Leblang (1996), Khan ir kt. (2010). Granato, Inglehart ir Leblang (1996) tyrime vertinta, ar kultūriniai veiksniai lemia ekonomikos augimą, ir, jeigu taip, ar gali būti jų poveikis pamatuotas taip pat kaip standartinių ekonominių kintamųjų. Tyrėjai, kaip ir kiti aptarti autoriai (Tubadji and Pelzel, 2015; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020) modeliuodami atsispiria nuo endogeninio augimo modelio, kurį papildė kultūros dedamąja. Kultūros sąvoka siejama su kultūriniu kapitalu (kultūra kaip bazinis bendrų vertybių rinkinys, kuris lemia žmonių elgseną visuomenėje). Kultūros kintamasis reprezentuojamas per pasiekimų motyvaciją. Duomenys (25 šalių, skerspjūvio) analizei pasitelkiami iš *Pasaulio vertybių tyrimo* (angl. *World Values Survey*). Kultūros kintamasis sukonstruojamas kaip indeksas iš skirtingų klausimų atsakymų. Sudarius regresiją, nustatoma, kad prie ekonomikos augimo prisideda tiek ekonominiai, tiek kultūriniai veiksniai.

Panašus Khan ir kt. (2010) tyrimo principas – taip pat vertinamas kultūrinių vertybių ir ekonomikos augimo ryšys. Khan ir kt. (2010) kultūrą apibrėžia per pasitikėjimą, pagarbą. Tyrimas taip pat atliekamas taikant mažiausių kvadratų regresiją. Sudaromo modelio endogeninis kintamasis – ekonominis augimas, o egzogeniniai kintamieji skaidomi į ekonominius: investicijos, turto lygis, pajamų lygis, investicijos į žmogiškąjį kapitalą, investicijų ir BVP santykis, ir kultūros: pasitikėjimas, pagarba, savirealizacija, ir paklusnumas.

Kultūrinių skirtumų, aproksimuojamų per šeimos ryšių stiprumą, poveikį ekonomikos rezultatams (namų gamybai, dalyvavimui darbo rinkoje, mobilumui), pasitelkiant regresinę analizę, vertina Alesina ir Giuliano (2010).

bendroms pajamoms (darbo užmokestis, palūkanos, nuomos pajamos ir kt.), per kūrybines profesijas – didesnę poveikį turi darbo užmokesčiai (Florida, Mellander ir Stolarick, 2010).

Šeimos ryšių stiprumo matas gaunamas, remiantis respondentų atsakymais apie šeimos svarbą / vaidmenį bei meilę ir pagarbą, kurių tikimasi iš vaikų tėvams *Pasaulio vertybių tyrime*. Nagrinėjama imtis – 81 pasaulio valstybė. Gaunama, kad esant stipriems šeimos ryšiams, namų gamyba yra didesnė, taip pat vyrauja didesnės šeimos, bet moterų ir jaunimo dalyvavimas darbo rinkoje ir geografinis mobilumas yra mažesni. Kitaip tariant, šeimos ryšių stiprumas skiriasi tarp kultūrų ir turi poveikį tiek demografiniams, tiek ekonominiams rezultatams.

Kultūros sąryšius su ekonomika nagrinėja (Kregždaitė, 2017). Kregždaitės (2017) tyrime vertinamas kultūros ir kūrybinių industrijų (KKI) ryšys su gerovės indeksu ir BVP, remiantis koreliacine analize. Nustatoma, kad egzistuoja stiprios sąsajos tarp KKI ir atskirų šalių ekonomikų t. y., šalys, turinčios aukštesnį kultūros ir kūrybinių industrijų lygį, pasiekia ir aukštesnį gerovės lygį arba atvirkščiai. Visgi atliekamo tyrimo pagrindinis tikslas – kultūros ir kūrybinių industrijų indekso sudarymas ir KKI sektoriaus reprezentavimas.

Pasitelkiant koreliacinę analizę, kultūros, socialinių ir ekonominių kintamųjų sąryšis buvo nagrinėtas ir Lietuvos atveju (Dzemydaitė, 2019). Autorės tyrime vertinami 65 kultūros, ekonomikos ir socialiniai rodikliai⁷⁷. Nustatyti ne tik koreliaciniai sąryšiai tarp kultūros ir socialinių ar ekonomikos kintamųjų, bet ir tarp atskirų kultūros srities kintamųjų. Nustatytas socialinių kintamųjų (kaip: registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, vaikų socialinės rizikos šeimose skaičius, socialinės pašalpos gavėjų skaičius, nepilnamečių padaromų nusikalstamų veikų skaičius ir kt.) neigiamas koreliacinis ryšys su daugeliu kultūros srities kintamųjų, teigiamas ekonomikos (darbo užmokesčio, tiesioginių užsienio investicijų ir BVP 1 gyv.) ir daugelio kultūros kintamųjų ryšys, taip pat identifikuoti kultūros rodikliai (etninės kultūros dalyvių ir lankytojų, mėgėjų meno projekto dalyvių ir lankytojų kiekis) silpnai neigiamai koreliavę ar kultūros rodikliai (pavyzdžiui, muziejų skaičius) neturėję sąryšio su ekonomika.

2.1.2. Statistikos metodų taikymo, tiriant kultūros poveikį ekonominei plėtrai apibendrinimas

Apžvelgus atskirus tyrimus, nagrinėjančius kultūros poveikį socialinei ir / ar ekonominei sritims, matomos kelios tendencijos. Pirma, ypatingai didelis svoris (tyrimo kontekste) tenka duomenų rinkinio sudarymui, apsiraišymui ir

⁷⁷ LKT pateiktų kultūros ir meno projektų skaičius, įgyvendintų projektų vertė, jaunimo, dalyvavusio kultūros veiklose, skaičius, skirtingų kultūros ir meno sričių lankytojų skaičius, sukurtų kultūros produktų ir paslaugų skaičius, vidaus migracija, socialinės pašalpos gavėjų skaičius, darbo užmokestis ir kt.

modelio prielaidų / sąlygų apibrėžimui (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014a, Kregždaitė, 2017), todėl atskirais atvejais, surinkus duomenų rinkinį, ar sudarius kultūros indeksą, kultūros ekonominis / socialinis poveikis nebevertinamas, nustatant tik tam tikras prielaidas, pavyzdžiui, remiantis koreliacine analize.

Antra, kultūros poveikio tyrimuose vyraujantis duomenų šaltinis – apklausų duomenys. Dažniausiai remiamasi jau įvykusiomis apklausomis (kas mažina tyrėjų kaštus): *Pasaulio vertybių tyrimu*. Lietuvoje iš dalies panašus tyrimas yra *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis*. Šios ir kitos panašios apklausos paprastai turi panašumų metodologijose (pavyzdžiui *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimas rengiamas pagal ESSnet-Culture metodiką, kad apklausos rezultatai būtų palyginami ties kiekviena tyrimo atlikimo banga bei pagal galimybes su kitomis Europos šalimis), taiko kultūros sričių skaidymą, vertina dalyvavimo dažnį, skiria aktyvų / pasyvų dalyvavimą ir pan. Be to, analogiškose apklausose būna įtraukti klausimai ne tik apie kultūros produktų ir paslaugų vartojimą, bet ir klausimai, susiję su socialiniu kapitalu ir individo suvokiama gerove. Todėl tokio tipo duomenų pasirinkimas kultūros poveikio tyrimams yra parankus ir galėtų būti toliau plėtojamas, pasitelkiant platesnę statistinę, ekonometrinę analizę. Atkreiptinas dėmesys, kad *Pasaulio vertybių tyrimas* vykdomas nuo 1981 metų, tačiau įprastai analizuotuose tyrimuose remiamasi tik einamųjų metų duomenimis. Visgi, verta atkreipti dėmesį, kad apklausų duomenys gali susidurti su šališkumo problemomis: dėl vertimo klaidų ar sąvokų interpretacijos, respondentų noro atsakyti pozityviau (atliepiant visuomenės lūkesčius, o ne asmeninę poziciją, ypač tai būdinga su vertybinėmis nuostatomis susijusiems tyrimams) (Hofstede, 1984; Castellani, 2019)

Trečia, atliekant kultūros poveikio tyrimus, įprastai įtraukiami dideli duomenų rinkiniai: sudaromi latentiniai kintamieji (Tubadji ir Nijkamp, 2015), kurie aprašomi duomenų rinkiniu, kintamųjų grupės ar indeksai (Kregždaitė, 2017). Apžvelgtų specifiškesnių tyrimų apibendrinimas, nurodant pagrindines charakteristikas (išvados, metodai, duomenys) pateikiamas 27 lentelėje. Nepaisant to, kad įtraukiami dideli duomenų rinkiniai, dažnai analizė vykdoma vienos šalies atžvilgiu. Rezultatų palyginimas, atliekant kultūros poveikio vertinimus, tarp šalių būtų prasmingas, ypač tais atvejais, kai nagrinėjamos šalys, turinčios istoriškai susiklosčiusį turtingą kultūros paveldą (Graikija, Italija).

27 lentelė. Atskirų tyrimų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu ir reprezentuojančių skirtingas metodikas, apibendrinimas (sudaryta autorės)

Metodas	Pagrindinės išvados	Duomenų rinkinys	Tyrimo regionas, metai	Autoriai
Dalinis mažiausių kvadratų kelio modeliavimas (angl. PLS-PM)	Priešingai nei kitų Europos šalių ir JAV atvejais, Graikijoje kultūra veikia ne tik žmogiškąjį kapitalą, bet ir bendrą darbo jėgos struktūrą. Tikėtina, tai turi įtakos ne tik ekonominiam produktyvumui, bet ir bendrai gyvenimo kokybei atitinkamoje vietovėje.	134 ekonominiai, socialiniai ir kultūros rodikliai, reprezentuojami 9 latentiniais kintamaisiais: gyvoji kultūra, kultūros paveldas, kultūros įvairovė, vietos patogumai, žmogiškasis kapitalas, darbas, fizinis kapitalas, ekonominė gerovė, socialinė gerovė.	Graikija, 2001 m.	Tubadji ir Nijkamp, 2015
	Kultūros kapitalas labiau tradicinėse visuomenėse (kur kultūros paveldas reikšmingesnis nei vietos kultūra) yra linkęs neigiamai veikti vietos ekonominę raidą.	20 kintamųjų, reprezentuojančių kultūros paveldą, vietos kultūrą, žmogiškąjį kapitalą, ekonominę ir socialinę gerovę	Vokietija, 2006 m.	Tubadji, 2012; Tubadji and Pelzel, 2015
Regresinė analizė, faktorinė analizė	Kultūrinis kapitalas veikia ekonomikos augimą	Kultūrinių požymių kintamieji (susiję su: vaizduote (kaip atvirumu naujovėms ir inovacijoms), pozityviu požiūriu į imigrantus, į homoseksualus (atvirumo matas), darbo vertinimu (kaip atitinkančiu galimybes, kaip duoklės visuomenei), religinė pakraipa	Vokietija, Italija, Portugalija, Graikija, Jungtinė Karalystė, 2005 m.	Tubadji, 2014

Metodas	Pagrindinės išvados	Duomenų rinkinys	Tyrimo regionas, metai	Autoriai
		(protestantas)), socio-ekonominiai kintamieji (BVP, bendras užimtumas, patentų skaičius, žmogiškasis kapitalas, reprezentuojantis išsilavinusios darbo jėgos segmentą, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) personalo ir tyrėjų skaičius)		
Regresinė analizė	Kultūros aplinka teigiamai veikia produktyvumą	3 pagrindinės kintamųjų grupės: Darbo produktyvumas, kultūra (reprezentuojama per kultūros kapitalo 7 kintamuosius), kontroliniai kintamieji (makroekonominiai, instituciniai)	34 OECD šalys (3 dešimtmečiai: 1980–2000)	Bakas, Kostis ir Petrakis, 2020
	Stiprūs šeimos ryšiai sąlygoja didesnes namų gamybos apimtis, moterų ir jaunimo mažesnę dalyvavimą darbo rinkoje, mažesnę mobilumą.	Šeimos ryšiai identifikuojami 3 kintamaisiais: šeimos svarba individo gyvenime, tėvų ir vaikų atsakomybės ir pareigos, meilė ir pagarba tėvams. Moters vaidmuo visuomenėje matuojamas per šiuos klausimus: kai trūksta darbų, vyrai turėtų gauti daugiau teisių į darbą nei moterys, buvimas namų šeimininke teikia tokį patį pasitenkinimą kaip ir darbas su darbo užmokesčiu.	81 pasaulio valstybė (Pasaulio vertybių tyrimo 4 bangos 1994–2004 duomenys)	Alesina ir Giuliano, 2010

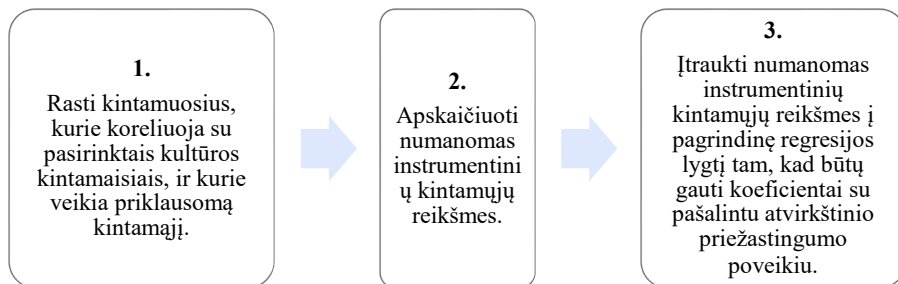
Vertinant taikomus statistinius metodus, matoma, kad dominuoja regresinė analizė (Khan *et al.*, 2010; Tubadji and Nijkamp, 2015; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020). Atskirais atvejais taikoma koreliacinė analizė, kuri negali atskleisti priežastinių ryšių (visgi tiek Kregždaitės (2017), tiek Dzemydaitės (2019) tyrimuose pagrindiniu tikslu yra ne kultūros poveikio įvertinimas, todėl koreliacinė analizė pasitelkiama iliustraciniais tikslais). Visų apžvelgtų tyrimų taikomų statistinių metodų apibendrinimas pateiktas 28 lentelėje.

28 lentelė. Tyrimų ir metodų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu, apibendrinimas (sudaryta autorės)

Autorius	Nagrinėjami sąryšiai	Metodai				
		Regresinė analizė	Koreliacinė analizė	Faktorinė analizė	Indeksų sudarymas	Multipli- katoriai
Tubadji ir Nijkamp, 2015	Kultūros poveikis socialinei ir ekonominei raidai	+				
Tubadji ir Pelzel, 2015)		+				
Tubadji, 2012		+				
Tubadji, 2014		+		+		
Granato, Inglehart ir Leblang, 1996	Kultūros poveikis ekonominei raidai	+			+	
Dzemydaitė, 2019	Kultūros ir socialinių bei ekonominių kintamųjų ryšys		+			
Alesina ir Giuliano, 2010		+				
Kregždaitė, 2017	Kultūros ir kūrybinių industrijų poveikis ekonomikai		+		+	
CEBR, 2019; Pusevaitė <i>et al.</i> , 2021						+
Khan ir kt., 2010	Kultūros poveikis ekonomikai	+				
Bakas, Kostis ir Petrakis, 2020	Kultūros poveikis darbo produktyvumui	+				

Atliekant regresinę analizę, reikėtų atkreipti dėmesį, kad ne tik kultūra gali daryti poveikį ekonomikai, bet egzistuoja ir atvirkštinis poveikis. Standartinė mažiausių kvadratų metodo (MKM) regresija šio abipusio priežastingumo negali įvertinti, todėl tai nepakankamas instrumentas, siekiant pagrįsti

kultūros poveikį ekonominei sričiai. Castellani (2019) nurodo, kad tokiu atveju būtų galima taikyti instrumentinius kintamuosius (angl. *Instrumental variables*) (principas pateikiamas 22 pav.). Panašus metodinis principas (kai vertinamas netiesioginis kultūros poveikis ekonomikai) taikomas ir kitų autorių (Tubadji, 2012; Tubadji and Nijkamp, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015)

22 pav. Modelio su instrumentiniais kintamaisiais aprašymas
(sudaryta autorės, remiantis Castellani, 2019)

Galiausiai gana dažnai taikomas statistikos metodas – indeksų sudarymas / latentinių kintamųjų formavimas (Granato, Inglehart and Leblang, 1996). Tai susiję su kultūros srities duomenų specifiškumu (duomenų rinkinį sudaro klausimynų dalys ar kintamieji iš skirtingų duomenų bazių), be to pats kultūros apibrėžimas gali būti labai platus, todėl indekso sudarymas leidžia tiksliau nusakyti kontekstą, kuriame kultūros poveikis yra vertinamas.

Nors tyrimų, siekiančių įvertinti kultūros poveikį ekonomikos augimui, pastaruoju metu daugėja, priežastinių ryšių ir tarpusavio sąveikos analizėms neretai trūksta detalumo (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Pusevaitė *et al.*, 2021). Apžvelgti tyrimai pagrįdę apsiriboja vieno ar kelių laikotarpių duomenimis, taip pat dažniausiai analizuojama viena šalis. Tai didžiąja dalimi gali priklausyti nuo tyrimuose taikomos duomenų specifikos, kai pagrįdę remiamasi apklausų duomenimis. Taip pat, kaip minėta pirmame skyriuje, tyrimus riboja kultūros duomenų fragmentiškumas. Visgi longitudinalinių duomenų trūkumas stipriai riboja galimybes įvertinti priežastinį kultūros poveikį (Pusevaitė *et al.*, 2021). Duomenų problema lemia ir tai, kad nėra vieningos metodikos visuminiam kultūros poveikiui apskaičiuoti. Net tais atvejais, kai tas pats autorius nagrinėja kultūros poveikį ekonomikai (pvz., (Tubadji, 2012, 2013, 2014; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015)), pasitelkiami šiek tiek skirtingi kintamieji ar metodai. Dėl tyrimų skirtumų ir skirtingų kultūros rodiklių pasirinkimo tyrimams trūkta taikomojo pobūdžio, neatliepiami su politika susiję tikslai arba, kitaip tariant, nepasiūlomi argumentai kultūros politikos formuotojams.

2.2. Kultūros poveikio ekonominei plėtrai empirinis tyrimas

Siekiant užpildyti tyrimų, kurie vertina kultūros poveikį ekonomikai ne lokaliai (pvz., vienos šalies atveju), bet įtraukia platesnį skirtingų šalių duomenų rinkinį, atliekama empirinė analizė Pasitelkiami Europos šalių duomenys. Įvertinus prieinamus kultūros duomenis, pasitelkiant pagrindinės komponentės analizę, sudaromas kultūros indeksas, kuris įtraukiamas į ekonometrinius modelius, kaip aproksimuojantis kultūros situaciją. Vertinamas tiek tiesioginis, tiek netiesioginis kultūros poveikis ekonomikos augimui. Tiesioginio poveikio vertinimo metu, keliamas klausimas dėl galimų priežastinių ryšių tarp kultūros ir socialinių / ekonominių kintamųjų. Tai tikrinama atliekant Granger procedūrą. Identifikavus galimas poveikio kryptis sudaromas panelinis VAR modelis. Vertinant netiesioginį poveikį sudaromas instrumentinis modelis, jo rezultatai lyginami su alternatyvių modelių variacijomis. Duomenys ir atlikti tyrimai bei jų rezultatai aprašomi detalčiai 2.2.1–2.2.3 potemėse.

2.2.1. Duomenys ir kultūros aproksimavimas

Šioje tyrimo dalyje siekiama įvertinti, ar kultūra paremtas ekonomikos augimo modelis, gali būti patvirtintas, remiantis paneliniu duomenų rinkiniu (Europos šalių lygmeniu). Daugelis literatūros dalyje analizuotų tyrimų remiasi vienos šalies atveju, kas apriboja platesnius kultūros poveikio vertinimus. Todėl šiame skyriuje pasirenkamas duomenų rinkinys, apimantis 28 Europos šalis (Austrija, Belgija, Bulgarija, Kipras, Čekija, Vokietija, Danija, Estija, Graikija, Ispanija, Suomija, Prancūzija, Kroatija, Vengrija, Airija, Islandija, Italija, Lietuva, Latvija, Nyderlandai, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Švedija, Slovėnija, Slovakija, Jungtinės Karalystės (šalių pasirinkimas priklauso nuo prieinamų duomenų)). Duomenų šaltinis – Eurostat duomenų bazė.

Taip pat dalis ankstesnių tyrimų koncentruojasi ties vieno laikotarpio duomenimis, kas nėra korektiška vertinant kultūros poveikį (pastarasis, tikėtina, yra vėluojantis). Todėl šiame tyrime vertinama metinio periodiškumo prieinamų duomenų laiko eilutė: 2005–2019 m. (ilgesnė laiko eilutė atliekant tyrimą nebuvo prieinama). Naudojamas panelinis duomenų rinkinys yra nesubalansuotas dėl šiek tiek skirtingo kultūros kintamųjų prieinamumo skirtingais laiko periodais. Taip pat dalis trūkstamų laiko eilutės reikšmių buvo užpildyta interpoliacijos būdu (vertinant duomenų tendą ir nuoseklumą).

Atlikus Europos šalių lygiu prieinamų kultūros duomenų analizę, identifiukuota beveik 100 skirtingų rodiklių, iš kurių į tolimesnę analizę įtraukti 45. Kintamųjų redukciją pagrindė lėmė duomenų fragmentiškumas tarp Europos šalių ar laiko eilutės. Pasirinkti 45 kultūros kintamieji iš skirtingų kultūros duomenų grupių: kūrėjai, įmonės, užimtumas, viešosios išlaidos, namų ūkių išlaidos kultūrai. Įtraukiamas platus kultūros kintamųjų sąrašas išryškina kultūrinio kapitalo situaciją ir palyginimus tarp Europos šalių (pabrėžiant gyvąją kultūrą, tačiau per esantį kūrėjų ar kultūros įmonių skaičių reprezentuojant ir ilgalaikes kultūros tradicijas ir palankumą kultūrinei aplinkai konkrečioje šalyje). Kartu pasirinkti objektyvūs kiekybiniai kultūros matai leidžia išvengti trūkumų, su kuriais susiduriama remiantis gyventojų apklausų duomenimis.

Visgi sudarant ekonometrinius modelius negalimas visų pasirinktų rodiklių įtraukimas. Kaip buvo minėta, vienas ar keli kultūros kintamieji negalėtų reprezentuoti kultūros situacijos, o daugybės kintamųjų įtraukimas perkrautų modelį (minimizuotų laisvės laipsnių skaičių) ir komplikuočių įverčių apskaičiavimą. Kita vertus, kultūrinė aplinka gali būti reprezentuojama tik per plataus kultūros kintamųjų rinkinio aproksimaciją, siekiant atspindėti ne atsitiktinį kultūros parametą, o bendrą jos kontekstą kiekvienoje šalyje. Todėl kultūros aplinkos įvertinimui skirtingose Europos šalyse sudaromas kultūros indeksas. Kultūros aproksimacijos per indeksus taikymas yra įprasta strategija analogiško pobūdžio tyrimuose (Tubadji, 2012). Šiuo atveju atliekama pagrindinių komponentių analizė (PKA, angl., *Principal Component Analysis, PCA*). Pagrindinių komponentių analizė yra vienas iš metodų, skirtų indeksų sudarymui (OECD and Joint Research Centre, 2008). PKA atliekama tam pačiam 45 kultūros kintamųjų rinkiniui (duomenų šaltinis: Eurostat). PKA leidžia apjungti duomenis su daugybe skirtingų kintamųjų ir reprezentuoti pagrindines jų tendencijas per kelis kintamuosius – pagrindines komponentes. Pagrindinių komponentių analizė yra atliekama kiekvienos šalies lygiu.

PKA rezultatai nurodė, kad kiekviena šalis gali būti reprezentuojama per skirtingą skaičių pagrindinių komponentių (PK), paprastai nuo 4 iki 15. Visgi, pirma komponentė reprezentuodavo nuo 40 iki 72 proc. duomenų variacijos, o šalių vidurkis sudarė 57 proc. variacijos. Antroji komponentė prisidėdavo prie papildomų 20 proc. duomenų sklaidos paaiškinimo. Atitinkamai, pirma ir antra komponentės kartu paaiškina apie 70 proc. duomenų variacijos, todėl jos įtraukiamos į tolimesnę analizę, kaip reprezentuojančios kultūrinę situaciją šalyse.

Socialiniai ir ekonominiai kintamieji (viso 13 kintamųjų) pasirinkti remiantis kitų autorių atliktų tyrimų analize (Alesina & Giuliano, 2010; Anheier et al., 2017; Bakas et al., 2020; Evrensel, 2015; Fujiwara et al., 2014; Tubadji, 2012, 2013, 2020; Tubadji & Gnezdilova, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015). Atskiruose tyrimuose nagrinėjamas kultūros dedamųjų poveikis ekonomikai: BVP (įtrauktas kintamasis – BVP augimo tempas), užimtumui (įtrauktas kintamasis – užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis), darbo produktyvumui (įtraukti kintamieji: dirbtų valandų, tenkančių 1 gyventojui, proc. pokytis, dirbtų valandų, tenkančių 1 dirbančiajam, proc. pokytis, realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis), žmogiškajam kapitalui (asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir / arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc., asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje, asmenų su aukštuoju išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc., asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalis nuo populiacijos, proc., mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc., bendrosios vidaus išlaidos tyrimams ir plėtrai, tenkančios 1 gyv., proc. pokytis) ar platesne prasme apibrėžiamai žmogaus gerovei (žmogaus raidos indekso pokytis, proc., pasitenkinimo gyvenimu indekso pokytis, proc.).

Duomenų stacionarumas. Grynieji ekonominiai ar kultūriniai kintamieji dažniausiai yra nestacionarūs, t. y., laiko eilutė turi aiškiai išreikštą augimo tendenciją. Sudarius modelį su nestacionariais kintamaisiais, jis būtų nestabilus, tokio modelio gaunamais įverčiais nebūtų galima pasikliauti. Stacionarus kintamasis pasižymi laike nekintančiomis tikimybinėmis charakteristikomis – jo vidurkis ir dispersija yra pastovūs. Tai dažniausiai pasiekama kintamuosius diferencijavus pirma eile. Be to, analizėje įprastai naudojamos ne kintamųjų lygio išraiškos, o pokyčiai. Tad diferencijavę gautume kintamųjų augimo tempus. Stacionarumas gali būti tikrinamas, remiantis grafine analize. Stebima, ar kintamasis pakankamai greitai grįžta prie vidurkio, t. y. ar grafike matomas daugiau mažiau pastovus vidurkis ir dispersija, o augimo tempas lygus nuliui (pavyzdžiui, 17 priede pateikiama namų ūkių išlaidų poilsiui ir kultūrai (proc. / BVP) pirminiai grafikai ir stacionarių duomenų grafikai). Tad atitinkamai visi į empirinius modelius įtraukti kintamieji yra įtraukti kaip procentinis pokytis ar augimo tempas, užtikrinant stacionarumo sąlygą. Analogiškas požiūris yra taikomas ir kultūros indeksui (gautam PKA metu) – kultūros indekso pokyčio kintamasis yra įtraukiamas į tolimesnę analizę.

2.2.2. Tiesioginio kultūros poveikio ekonominei plėtrai tyrimo metodologija ir rezultatai

Naudojant tiesioginę Grangerio procedūrą, siekiama įvertinti, ar egzistuoja kultūros kintamųjų priežastinis poveikis pagal Granger socialiniams ir ekonominiams kintamiesiems ir kurių šalių atžvilgiu. Kitaip tariant, siekiama įvertinti, keliose šalyse fiksuojamas kultūros kintamųjų priežastinis poveikis pagal Granger, o kuriose nefiksuojamas (galbūt dalyje šalių kultūros kintamieji priežastinio poveikio pagal Granger nedaro).

Granger procedūra atliekama su visomis pasirinktomis kultūros ir ekonominių-socialinių kintamųjų poromis kiekvienai šaliai. Taip pat Granger procedūra kartojama įtraukiant skirtingus kultūros kintamųjų vėlavimus. Pasirinkti 45 kultūros kintamieji ir 13 socialinių ir ekonominių kintamųjų. Atskirais kintamųjų atvejais įtraukta iki 8 vėlavimų (n. ū. išlaidų kultūrai atveju). Iš viso gaunamos 62 964 lygtys.

Procedūra atliekama iškeliant hipotezes:

H0: *atitinkamas kultūros kintamasis priežastingai neveikia atitinkamo ekonominio ar socialinio kintamojo.*

H1: *atitinkamas kultūros kintamasis priežastingai veikia atitinkamą ekonominį ar socialinį kintamąjį.*

Sprendimo priėmimo atveju vertinama p statistika (p apskaičiuota). Tuo atveju, kai $p_{\text{apskaičiuota}} < p_{\text{kritinė}}$, t. y., $p_{\text{apskaičiuota}} < 0,05$, H_0 galime atmesti. Gauname išvadą, kad atitinkamas kultūros kintamasis veikia atitinkamą ekonominį ir socialinį kintamąjį priežastingai pagal Granger.

Siekiant pilnai įvertinti endogeniškumo problemą, Granger procedūra yra dar kartą atliekama. Kitaip tariant, įvertinamas abiejų kryptių poveikis: ekonominių ir socialinių kintamųjų poveikis kultūrai, o paskui ir kultūros poveikis ekonominiams / socialiniams kintamiesiems.

Granger procedūra leidžia patikrinti, ar tarp kintamųjų egzistuoja priežastiniai ryšiai, tačiau nenurodo poveikio krypties (teigiamas / neigiamas poveikis). Todėl atlikus Granger procedūrą, sudaromas regresijos modelis. Kultūra modelyje aproksimuojama per kultūros indeksą, gauta pagrindinių komponentių analizės metu. Pirmą ir antrą komponentes kartu paaiškina apie 70 proc. duomenų variacijos, todėl jos įtraukiamos į tolimesnę analizę, kaip reprezentuojančios kultūrinę situaciją šalyse.

Tolimesniame etape sudaromas panelinis vektorinės autoregresijos (VAR) modelis, kuris apskaičiuojamas taikant dviejų etapų apibendrintų momentų metodą (*two-step* GMM). Modelis sujungia vienos lygties dinaminio panelinio modelio ir vektorinės autoregresijos modelio elementus (Sigmund

and Ferstl, 2021). Tradicinis mažiausių kvadratų metodas (*equation-by-equation*) randant įverčius VAR modelyje nėra tinkamas, siekiant panelinio VAR modelio nepaslinktų (angl. *unbiased*) įverčių (Sigmund and Ferstl, 2021). Kita vertus, panelinis VAR modelis leidžia analizuoti ryšius tarp visų modelio kintamųjų ir jų vėlavimų. Vėlavimų poveikio vertinimas yra svarbus nagrinėjant kultūros poveikį – būtent tikėtina, kad kultūros aplinkos poveikis galėtų būti pastebimas su vėlavimais.

Sudarius panelinį VAR modelį, jo stabilumas tikrinamas pasitelkiant diagnostinius matavimus: vertinami sudaryto modelio tikriniai vektoriai (*eigenvector*) per komponentų šaknų matricą (angl. *Roots of the companion matrix*), Sargan-Hansen J testas ir kt. Taip pat papildomai modelio stabilumas ir korektiškumas vertinamas atliekant modelio praplėtimą – kultūros vertybes reprezentuojantis egzogeninis kintamasis įtraukiamas į modelį. Šis kintamasis prasmingai papildo sudarytą modelį, atsižvelgiant į kitų autorių taikomas kultūros aproksimacijos strategijas. Vertybinės nuostatos reprezentuojančio kintamojo sudarymas remiasi Hofstede duomenimis (6 dimensijų nacionalinių kultūrų modelis).

Kaip buvo minėta, visi įtraukti kintamieji atitinka stacionarumo reikalavimus. Nestacionarūs kintamieji demonstruoja aiškius trendus laiko eilutėse, kas gali lemti nestabilius parametrų įverčius. Tam, kad būtų užtikrinamas stacionarumas, procentiniai pokyčiai arba augimo tempai yra įtraukiami į analizę, o ne absoliutinės kintamųjų reikšmės.

2.2.2.1. Kultūros kintamųjų priežastinio poveikio pagal Granger socialiniams ir ekonominiams kintamiesiems vertinimas

Vertinant Granger procedūros rezultatus, gaunama, kad kultūros kintamieji poveikį socialiniams ir ekonominiams kintamiesiems daro tik dalyje Europos šalių (daugeliu atveju iki trečdalio nagrinėtų valstybių) (29 lentelė). Didžiausias poveikis iš kultūros kintamųjų fiksuojamas per namų ūkių kultūros paslaugų vartojimą: pavyzdžiui, n. ū. bendro poilsio ir kultūros vartojimo dalies nuo visų išlaidų kintamasis priežastingai pagal Granger veikia BVP augimo tempą (13 šalių) bei žmogiškojo kapitalo kintamuosius (asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir/ arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc., asmenų su aukštuoju išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc., 13 šalių).

29 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas kultūros kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su ekonominiu ar socialiniu kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

Nr.	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Kūrėjų* skaičiaus tūkst. gyv. pokytis, proc.	3	3	5	1	3	5	2	2	1	1	2	3	2
2	Naujų kultūros įmonių dalis, lyginant su esamomis architektūros įmonėmis, proc.:													
2.1	Architektūros veiklos	7	3	10	8	6	4	5	3	4	6	7	3	8
2.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	8	6	9	8	5	3	8	4	7	3	3	5	7
2.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	5	6	6	2	2	2	3	2	1	3	6	1	6
2.4	Filmų ir TV veiklos	9	5	11	8	7	5	3		4	5	4	6	4
2.5	Fotografijos veiklos	11	7	10	3	3	6	3	4	4	5	4	8	4
2.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	5	3	6	4	5	3	3	4	1	6		8	4
2.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	4	2	4	3	4	1	3	2	5	4	3	5	3
2.8	Specialiojo dizaino veiklos	7	6	10	9	5	1	2	5	5	6	5	5	3
2.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	11	2	9	6	7	4	5	5	3	6	5	7	7
3	Užimtumo kultūros sektoriuje dalies, lyginant su visu užimtumu, pokytis, proc.	2	3	2		5	1	3	4	3	8	4	2	3
4	Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis, pokytis proc.:													
4.1	Architektūros veiklos	5	3	5	6	8	1	5	4	3	5	3	8	12
4.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	6	1	3	4	4	4	3	6	6	3	4	2	2
4.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	4	3	1	1	2	3	3	6	5	4	2	2	2
4.4	Filmų ir TV veiklos	3	4	3	7	3	3	6	4	3	3	2	3	4
4.5	Fotografijos veiklos	7	7	4	8	5	4	4	2	4	2	2	5	5
4.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	8	2	3	6	4	6	5	4	1	2	2	5	6
4.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	8	6	9	9	3	4	4	4	5	5	5	7	9
4.8	Specialiojo dizaino veiklos	2	7	7	3	4	6	2	5	3	3	3	4	4
4.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	6	5	3	4	3	3	4	5	2	7	2	5	7
5	Vyriausybės išlaidos kultūros veikloms, proc. nuo BVP (pokytis, proc.):													
5.1	Transliacijų ir leidybos veiklos	6	5	6	6	7	5	6	6	4	4	4	6	4
5.2	Kultūros paslaugos	4	3	6	6	4	6	4	6	5	5	2	6	6
6	Savivaldos išlaidos kultūros paslaugoms, proc. nuo BVP (pokytis, proc.)		4	4	6	2	2	5	2	3	5	2	2	6
7	Grynasis kultūros įmonių skaičiaus augimo tempas, proc.:													
7.1	Architektūros veiklos	7	5	6	3	8	7	4	3	3	3	3	8	6
7.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	5	4	3	5	3	1	8	6	3	6	6	3	8
7.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	4	3	3	3	1	2	5	3	3	4	3	6	1
7.4	Filmų ir TV veiklos	4	5	7	3	3	4	6	4	5	6	3	5	5

Nr.	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Kūrėjų* skaičiaus tūkst. gyv. pokytis, proc.	3	3	5	1	3	5	2	2	1	1	2	3	2
7.5	Fotografijos veiklos	7	5	10	3	2	5	2	3	4	5	6	5	8
7.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	5	7	5	3	3	5	3	4	2		1	8	5
7.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	3	5	7	6	4	5	2	4	2	6	3	2	2
7.8	Specialiojo dizaino veiklos	8	6	6	5	5	2	6	5	1	3	7	5	5
7.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	5	9	7	7	6	3	3	6	2	6	6	4	8
8	Namų ūkių bendras kultūros vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.):													
8.1	Poilsis ir kultūra	9	6	13	8	4	7	13	4	13	5	9	4	7
8.2	Audiovizualiniai menai	10	5	11	6	3	8	10	7	7	9	5	4	6
8.3	Spauda ir knygos	4	6	7	2	4	3	3		4	3	8	6	8
8.4	Poilsis ir kultūros paslaugos	10	11	9	9	11	4	10	9	6	9	4	6	8
9	Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas populiacija (pokytis, proc.):													
9.1	Architektūros veiklos	8	6	6	4	8	8	3	4	3	3	4	8	8
9.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	6	3	4	5	5	2	7	5	4	7	7	3	9
9.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	3	3	3	2	1	4	4	3	1	4	1	5	3
9.4	Filmų ir TV veiklos	3	6	10	3	3	4	6	4	1	5	3	6	5
9.5	Fotografijos veiklos	7	4	11	3	2	5	1	2	6	4	6	6	7
9.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	5	5	6	4	4	6	3	3	2		1	7	6
9.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	2	2	7	3	5	3	2	4	3	4	3	2	3
9.8	Specialiojo dizaino veiklos	7	5	9	6	4	2	8	5	3	6	5	8	6
9.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	5	8	6	6	6	4	2	6	2	7	6	4	9
	Iš viso	25	21	29	21	19	17	20	18	16	20	17	22	25
	Vidurkis	8	5	2	7	6	6	2	3	2	6	6	3	1
		5,9	4,8	6,5	4,9	4,4	3,9	4,5	4,3	3,6	4,8	4,0	5,0	5,6

Pastaba:

* – asmenys, dirbantys kūrėjais ir scenos meno atlikėjais, autoriai, žurnalistai, kalbininkai
Ekonominiai ir socialiniai kintamieji:

1 – Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis

2 – Bendrosios vidaus išlaidos tyrimams ir plėtrai, tenkančios 1 gyv., proc. pokytis

3 – BVP augimo tempas, proc.

4 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 gyventojui, proc. pokytis

5 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 dirbančiajam, proc. pokytis

6 – Žmogaus raidos indekso pokytis, proc.

7 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir/ arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc.

8 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje

9 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc.

10 – Asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalis nuo populiacijos, proc.

11 – Pasitenkinimo gyvenimu indekso pokytis, proc.

12 – Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis

13 – Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.

Fiksuojami atskiri kultūros kintamieji, kuriems priežastinis ryšys pagal Granger nenustatytas:

- savivaldos išlaidos kultūros paslaugoms nė vienoje Europos šalyje neturėjo ryšio su užimtumo kintamuoju;
- užimtumo kultūros sektoriuje dalies, lyginant su visu užimtumu kintamasis neturėjo ryšio su darbo produktyvumo, išreikšto per dirbtų valandų, tenkančių vienam gyventojui proc. pokytį, kintamuoju;
- naujų kino filmų ir TV įmonių dalies, lyginant su esamomis kino filmų ir TV įmonėmis, proc. ir namų ūkių spaudos ir knygų vartojimo, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.) kintamieji neturėjo įtakos žmogiškojo kapitalo, išreikšto per asmenų su aukštesniu išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje proc. pokytį, kintamajam;
- grynasis kultūros įmonių (programavimas ir transliavimas) skaičiaus augimo tempas, proc. ir aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (fotografijos veiklos) populiacija (pokytis, proc.) neturėjo įtakos asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalies nuo populiacijos, proc. kintamajam;
- naujų programavimo ir transliavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis programavimo ir transliavimo įmonėmis, proc. neturėjo įtakos pasitenkinimo gyvenimu indeksui.

Kitais atvejais bent vienoje šalyje fiksuotas kultūros kintamųjų poveikis atitinkamiems ekonominiams ar socialiniams kintamiesiems.

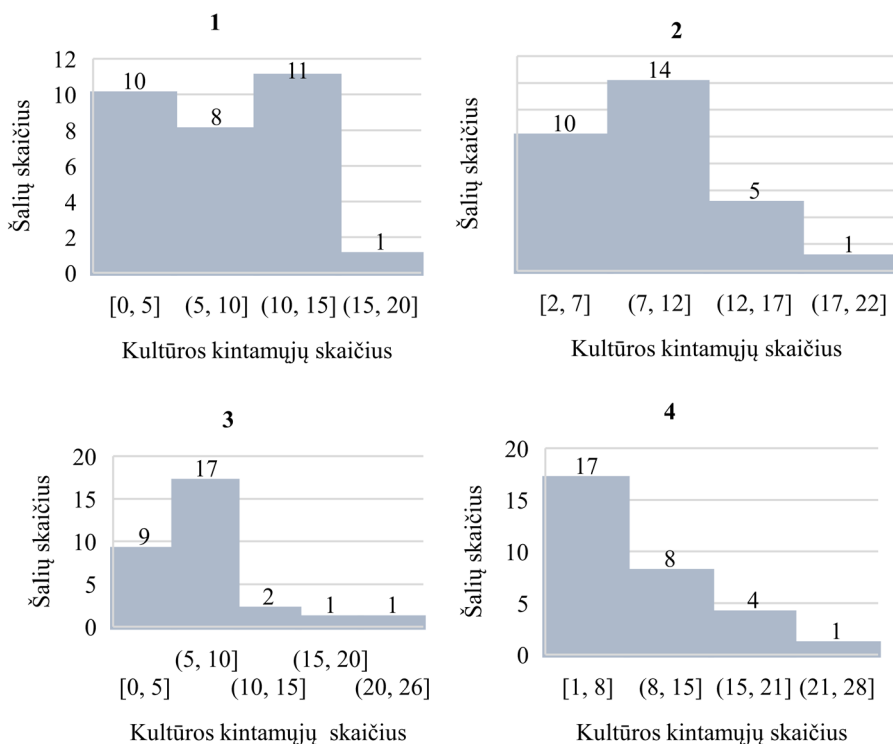
Pasirenkant priklausomus kintamuosius buvo įtraukta keletas giminingų kintamųjų, pavyzdžiui, žmogiškasis kapitalas išreikštas per 6 skirtingus kintamuosius. Atlikus Granger procedūrą, gaunama, kurie priklausomi kintamieji didesniame skaičiuje šalių yra veikiami kultūros kintamųjų. Didžiausiame skaičiuje šalių fiksuotas kultūros kintamųjų poveikis BVP augimo tempui. Vertinant darbo produktyvumo kintamuosius, gaunama, kad dažniausiai yra veikiamas realaus darbo produktyvumo 1 asm. proc. pokyčio kintamasis. Žmogiškojo kapitalo atveju išsiskiria mokslininkų ir inžinierių dalies nuo populiacijos proc. pokyčio kintamasis. Užimtumo kintamasis, lyginant su kitais pasirinktais priklausomais kintamaisiais, taip pat fiksuojamas kaip vienas dažniausiai veikiamų kultūros kintamųjų pagal Granger. Tuo tarpu žmogaus raidos indeksas ar pasitenkinimo gyvenimu indeksas palyginus retai kurioje šalyje yra veikiami kultūros kintamųjų (bendras kultūros kintamųjų vidurkis siekia apie 4 šalis). Tad tolimesnėje analizėje būtų galima detaliau vertinti šiuos priklausomus kintamuosius:

užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis, BVP augimo tempas, proc., realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis, mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.

Dažniausiai poveikį darė kultūros kintamieji, susiję su kultūros įmonėmis arba n. ū. vartojimo išlaidomis kultūrai. 18 priede pateikiami kultūros kintamieji, kurie santykinai didesniame skaičiuje šalių priežastingai pagal Granger veikė išskirtus 4 priklausomus kintamuosius. Atkreiptinas dėmesys, kad viešosios išlaidos kultūrai arba kūrėjų skaičius retai priežastingai pagal Granger veikė išskirtus priklausomus kintamuosius.

Visgi vertinant kiekvieno kultūros kintamojo priežastinį poveikį pagal Granger, matoma, kad kiekvienu atveju, didesnėje šalių dalyje kultūros kintamieji poveikio ekonominiams ar socialiniams kintamiesiems nedaro. Atkreiptinas dėmesys, kad daugelio kultūros kintamųjų duomenų laiko eilutės varijuoja nuo 10 iki 15 m., kas apriboja detalesnę kiekvienos šalies analizę. Atliekant Granger procedūrą, reikšmingi buvo keturi lagai (išskyrus n. ū. vartojimo išlaidas (1995–2021 m. laiko eilutė), kur buvo reikšmingi 8 lagai). Tikėtina, kad egzistuoja kultūros dedamųjų poveikis su dar didesniu vėlavimu, kurio šiuo metu dėl duomenų spragų užčiuopti nepavyksta.

Vertinant kiek kultūros kintamųjų (iš sudaryto rinkinio) veikia pasirinktus atskirus priklausomus kintamuosius, gaunama, kad užimtumo kintamojo atveju kultūros kintamųjų skaičius vienoje šalyje svyruoja nuo 2 iki 16, BVP augimo tempo atveju – nuo 2 iki 21, darbo produktyvumo atveju – nuo 1 iki 21, žmogiškojo kapitalo, išreikšto per mokslininkų ir inžinierių dalį nuo populiacijos, atveju – nuo 1 iki 27. Detaliau informacija pateikta histograme 23 pav.

23 pav. Kultūros kintamųjų poveikio dažniai šalyse: 1 – poveikis užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokyčio kintamajam, 2 – poveikis BVP augimo tempo, proc. kintamajam, 3 – poveikis realus darbo produktyvumo 1 asmeniui, proc. pokyčio kintamajam, 4 – poveikis mokslininkų ir inžinierių dalies nuo populiacijos, proc. kintamajam (dėl duomenų spragų neįtrauktos šalys: Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Šiaurės Makedonija, Serbija, Turkija, Anglija) (sudaryta autorės)

Vertinant kiekvieną šalį atskirai (30 lentelė), matyti, kad iš esmės bent vienas kultūros kintamasis pagal Granger fiksuojamas kaip darantis poveikį atskiriems priklausomiems kintamiesiems (išskyrus atskirus Airijos ir Graikijos atvejus). Kita vertus, Italija ir Nyderlandai išsiskiria fiksuojamu dažnesniu kultūros kintamųjų priežastiniu poveikiu pagal Granger ekonominiais / socialiniams kintamiesiems.

30 lentelė. Kultūros kintamųjų, darančių priežastinį poveikį pagal Granger atskiriems priklausomiems kintamiesiems, skaičius pagal šalis (dėl duomenų spragų neįtrauktos šalys: Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Šiaurės Makedonija, Serbija, Turkija, Anglija) (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

Šalis	Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis	BVP augimo tempas, proc.	Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis	Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.	Suma
Airija	0	11	8	6	25
Austrija	9	10	21	2	42
Belgija	9	8	7	11	35
Bulgarija	14	12	8	19	53
Čekija	10	12	9	16	47
Danija	7	10	4	9	30
Estija	14	13	10	2	39
Graikija	5	2	0	5	12
Islandija	5	9	9	4	27
Ispanija	10	9	8	14	41
Italija	11	16	19	9	55
Kipras	15	5	5	5	30
Kroatija	4	2	7	2	15
Latvija	4	3	6	5	18
Lenkija	14	8	4	5	31
Lietuva	3	12	5	18	38
Liuksemburgas	12	10	6	6	34
Malta	2	5	1	3	11
Nyderlandai	13	21	7	15	56
Norvegija	5	5	4	6	20
Portugalija	9	4	4	7	24
Prancūzija	13	15	10	3	41
Rumunija	10	5	8	27	50
Slovakija	13	10	9	8	40
Slovėnija	15	14	15	7	51
Suomija	2	13	7	12	34
Švedija	5	6	7	10	28
Šveicarija	11	4	5	2	22
Vengrija	16	10	6	1	33
Vokietija	7	12	13	8	40

2.2.2.2. Socialinių ir ekonominių kintamųjų priežastinio poveikio pagal Granger kultūros kintamiesiems vertinimas

Atliekant socialinių ir ekonominių kintamųjų priežastinio poveikio pagal Granger kultūros kintamiesiems vertinimą, gaunami rezultatai labai panašūs į tuos, kurie buvo gauti atliekant atvirkštinio poveikio vertinimą (kultūros poveikio socialiniams / ekonominiams kintamiesiems). Rezultatai rodo, kad dalyje Europos šalių socialiniai ir ekonominiai kintamieji veikia priežastingai pagal Granger atskirus kultūros kintamuosius (31 lentelė). Dažniausiai kultūros kintamiesiems poveikį daro BVP augimo tempo kintamasis. BVP augimo tempo priežastinis poveikis pagal Granger atskiriems kultūros kintamiesiems nustatytas nuo 1 iki 16 šalių, o vidutiniškai šis poveikis pastebėtas maždaug 7 šalyse. Dažnai fiksuotas ir darbo našumo rodiklio priežastinis poveikis pagal Granger.

31 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas socialinio / ekonominio kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su atskiru kultūros kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius (vertintas socialinių / ekonominių rodiklių poveikis kultūrai) (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

Nr.	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Kūrėjų* skaičiaus tūkst. gyv. pokytis, proc.	3	3	2	0	2	1	2	2	4	2	4	5	3
2	Naujų kultūros įmonių dalis, lyginant su esamomis architektūros įmonėmis, proc.:													
2.1	Architektūros veiklos	6	3	7	3	2	3	5	3	5	6	1	6	2
2.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	2	7	8	4	7	1	4	1	2	4	0	4	5
2.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	7	8	8	6	3	7	4	7	4	3	3	6	4
2.4	Filmų ir TV veiklos	9	10	8	5	8	5	6	8	6	9	8	5	5
2.5	Fotografijos veiklos	8	10	12	8	5	2	8	9	4	11	3	5	8
2.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	6	4	6	6	4	4	4	4	5	2	7	3	0
2.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	3	4	2	2	2	6	9	5	4	7	1	4	2
2.8	Specialiojo dizaino veiklos	6	5	5	5	2	6	3	5	3	8	2	4	4
2.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	8	6	8	10	4	5	6	5	5	12	2	6	6
3	Užimtumo kultūros sektoriuje dalies, lyginant su visu užimtumu, pokytis, proc.	0	4	6	4	5	6	4	4	3	5	3	6	2
4	Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis, pokytis proc.:													
4.1	Architektūros veiklos	3	8	8	8	3	3	3	4	6	4	5	3	5
4.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	5	7	8	4	7	5	7	8	4	6	7	5	8
4.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	7	5	6	7	2	5	3	5	8	6	8	2	6
4.4	Filmų ir TV veiklos	9	4	4	6	6	6	3	8	4	8	3	4	4
4.5	Fotografijos veiklos	4	5	3	1	2	3	3	5	3	4	1	2	4

Nr.	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	5	5	5	1	0	8	13	9	12	2	7	5	6
4.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	5	11	10	6	3	7	7	10	6	9	2	11	3
4.8	Specialiojo dizaino veiklos	6	8	8	9	6	5	8	11	4	6	2	4	5
4.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	2	4	0	3	4	3	4	5	4	4	2	6	5
5	Vyriausybės išlaidos kultūros veikloms, proc. nuo BVP (pokytis, proc.):													
5.1	Transliacijų ir leidybos veiklos	9	4	13	11	10	2	3	8	6	2	4	13	14
5.2	Kultūros paslaugos	6	7	8	9	6	4	7	5	9	5	3	1	3
6	Savivaldos išlaidos kultūros paslaugoms, proc. nuo BVP (pokytis, proc.)	6	6	16	3	5	4	6	1	8	8	2	17	9
7	Grynasis kultūros įmonių skaičiaus augimo tempas, proc.													
7.1	Architektūros veiklos	11	5	9	13	9	2	4	8	6	6	2	14	14
7.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	5	2	7	5	11	9	3	3	4	2	4	4	2
7.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	5	1	3	3	2	9	3	3	0	4	2	3	7
7.4	Filmų ir TV veiklos	8	12	6	9	4	1	5	8	4	10	6	6	6
7.5	Fotografijos veiklos	3	8	7	9	3	1	7	6	10	5	6	7	8
7.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	3	3	9	1	3	4	8	0	4	6	5	6	3
7.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	1	3	2	3	1	1	7	4	5	2	5	2	3
7.8	Specialiojo dizaino veiklos	9	6	8	13	4	4	6	5	4	11	3	4	13
7.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	4	3	6	4	8	3	7	5	5	9	7	7	6
8	Namų ūkių bendras kultūros vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)													
8.1	Poilsis ir kultūra	11	5	10	10	5	3	13	6	14	10	11	11	10
8.2	Audiovizualiniai menai	10	6	8	6	2	5	5	6	7	5	3	10	3

Nr.	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
8.3	Spauda ir knygos	9	4	8	5	4	3	5	5	9	7	11	8	7
8.4	Poilsis ir kultūros paslaugos	2	7	1	3	3	2	7	9	6	10	5	2	0
9	Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas populiacija (pokyti, proc.):													
9.1	Architektūros veiklos	11	6	8	12	8	2	4	9	7	6	3	14	11
9.2	Kūrybinės veiklos ir laisvalaikis	4	2	6	7	11	9	4	4	3	4	5	5	3
9.3	Muziejai, bibliotekos, archyvai (atminties institucijos)	3	3	2	4	2	8	3	4	0	5	2	3	6
9.4	Filmų ir TV veiklos	6	13	5	7	4	0	6	10	4	10	7	6	8
9.5	Fotografijos veiklos	4	6	5	9	2	1	6	6	8	5	5	7	9
9.6	Programavimo ir transliavimo veiklos	3	5	9	1	2	5	7	1	5	6	4	5	3
9.7	Vaizdajuosčių nuomos veiklos	1	3	2	2	2	2	8	4	6	3	6	1	5
9.8	Specialiojo dizaino veiklos	6	7	8	13	4	6	5	4	5	11	2	6	13
9.9	Vertimo ir interpretavimo veiklos	3	4	5	4	8	5	7	7	6	11	6	6	8
	Iš viso (45 kintamieji)	247	252	295	264	200	186	252	249	241	281	190	264	261
	Vidurkis (poveikis kultūrai)	5,5	5,6	6,6	5,9	4,4	4,1	5,6	5,5	5,4	6,2	4,2	5,9	5,8

Pastaba:

* – asmenys, dirbantys kūrėjais ir scenos meno atlikėjais, autoriai, žurnalistai, kalbininkai.

Ekonominiai ir socialiniai kintamieji:

1 – Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis

2 – Bendrosios vidaus išlaidos tyrimams ir plėtrai, tenkančios 1 gyv., proc. pokytis

3 – BVP augimo tempas, proc.

4 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 gyventojui, proc. pokytis

5 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 dirbančiajam, proc. pokytis

6 – Žmogaus raidos indekso pokytis, proc.

7 – Asmenų su aukštojo išsilavinimu ir/ arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc.

8 – Asmenų su aukštojo išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje

9 – Asmenų su aukštojo išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc.

10 – Asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalis nuo populiacijos, proc.

11 – Pasitenkinimo gyvenimu indekso pokytis, proc.

12 – Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis

13 – Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.

Atvirkštinė Granger procedūra pakartoja jau ankstesnėje analizėje (vertinant kultūros kintamųjų poveikį) fiksuotas tendencijas: pavyzdžiui, ir šiuo atveju mažesnis kiekis kintamųjų rodo priežastinius ryšius pagal Granger Maltoje ir Graikijoje (32 lentelė). Tam galėjo turėti įtakos ir kultūros aproksimavimo strategija – šiuo atveju stipriau reprezentuojama gyvoji kultūra, tuo tarpu tikėtina, kad tiek Maltoje, tiek Graikijoje dominuoja kultūros paveldas, o šiuolaikinė kultūra nėra stipriai išreikšta.

32 lentelė. Socialinių / ekonominių kintamųjų, kurie turi priežastinį pagal Granger ryšį su kultūros kintamaisiais, skaičius pagal šalis (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

Nr.	Šalis	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji													Iš viso
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1	Airija	7	8	6	4	3	6	3	3	4	2	0	3	7	56
2	Austrija	9	11	8	9	11	6	8	9	9	21	14	7	19	141
3	Belgija	13	9	9	15	5	8	3	5	3	7	6	4	5	92
4	Bulgarija	6	2	10	10	19	8	16	21	21	15	7	2	5	142
5	Čekija	13	2	9	8	7	9	7	7	12	6	4	8	8	100
6	Danija	10	3	5	6	3	7	5	3	5	0	3	3	6	59
7	Estija	12	6	23	13	19	9	3	7	10	7	10	16	12	147
8	Graikija	2	2	8	0	2	1	2	1	1	0	0	1	0	20
9	Islandija	14	6	11	16	14	3	9	9	8	8	1	9	4	112
10	Ispanija	20	14	16	20	7	2	5	9	7	16	1	12	16	145
11	Italija	7	7	16	10	9	6	6	11	5	20	11	10	7	125
12	Kipras	12	7	13	9	2	4	15	8	10	9	5	9	6	109
13	Kroatija	2	6	3	3	3	5	3	6	6	1	7	3	4	52
14	Latvija	2	5	5	4	3	10	8	2	9	9	4	7	2	70
15	Lenkija	7	6	5	7	3	3	4	4	10	6	3	3	4	65
16	Lietuva	13	19	10	13	3	9	13	4	5	2	12	8	7	118

Nr.	Šalis	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji													Iš viso
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
17	Liuksemburgas	3	10	1	11	7	5	6	5	5	4	5	2	4	68
18	Malta	1	0	6	2	0	4	3	7	3	2	3	6	0	37
19	Nyderlandai	17	7	21	14	7	6	14	11	6	7	10	17	12	149
20	Norvegija	5	5	12	11	5	7	9	14	23	28	2	11	13	145
21	Portugalija	6	28	13	12	16	6	10	16	13	10	18	16	10	174
22	Prancūzija	5	19	10	7	3	7	6	17	7	10	21	14	9	135
23	Rumunija	5	12	16	7	3	10	5	1	5	4	5	12	20	105
24	Slovakija	9	3	6	9	6	8	15	7	15	14	5	8	9	114
25	Slovėnija	8	16	7	13	20	7	12	7	6	11	6	14	2	129
26	Suomija	9	17	6	10	6	11	10	11	3	13	1	9	19	125
27	Švedija	11	5	21	13	8	1	17	6	3	13	7	28	15	148
28	Šveicarija	4	0	2	1	1	3	4	0	4	4	2	0	1	26
29	Vengrija	15	6	10	5	1	1	12	21	13	11	5	13	11	124
30	Vokietija	6	6	1	7	10	2	4	3	7	5	3	5	4	63
	Iš viso	253	247	289	269	206	174	237	235	238	265	181	260	241	3095

Pastaba:

Ekonominiai ir socialiniai kintamieji:

1 – Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis

2 – Bendrosios vidaus išlaidos tyrimams ir plėtrai, tenkančios 1 gyv., proc. pokytis

3 – BVP augimo tempas, proc.

4 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 gyventojui, proc. pokytis

5 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 dirbančiajam, proc. pokytis

6 – Žmogaus raidos indekso pokytis, proc.

7 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir/ arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc.

- 8 – *Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje*
- 9 – *Asmenų su aukštuoju išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc.*
- 10 – *Asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalis nuo populiacijos, proc.*
- 11 – *Pasitenkinimo gyvenimu indekso pokytis, proc.*
- 12 – *Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis*
- 13 – *Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.*

Išvada dėl egzistuojančio statistiškai reikšmingo ryšio daroma, jei $p < 0.05$ (pasirinktas reikšmingumo lygmuo yra 0.05).

Žalia spalva nurodo, kad yra didesnis skaičius kultūros kintamųjų, kurie veikiami socialinių / ekonominių kintamųjų. Mažiau ryški spalva nurodo, kad tokių kintamųjų skaičius, lyginant su kitų šalių atvejais, yra mažesnis.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais.

Pirminių duomenų šaltiniai: Eurostat, *Human Development Report 2021/22* | *UNDP HDR*, 2022, Helliwell, 2022.

Ši analizė pabrėžia endogeniškumo problemą. Palyginus abi Granger procedūras – vertinant poveikį kultūrai ir, atvirkščiai, socialiniams bei ekonominiams rodikliams – gauta, kad vidutiniškai socialiniai / ekonominiai rodikliai dažniau turi priežastinį ryšį pagal Granger su kultūros rodikliais (33 lentelė). Socialiniai ir ekonominiai rodikliai ypač daro įtaką užimtumui kultūros sektoriuje, kultūros organizacijų dinamikai ir valstybės (ir savivaldos) išlaidoms kultūrai.

33 lentelė. Šalių, kuriose fiksuojamas priežastinis ryšys pagal Granger tarp kultūros ir ekonominių / socialinių kintamųjų, skaičius (nepriklausomai nuo vėlavimo) (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

Nr.	Poveikio kryptis	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji													
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Vidurkis
1	K	Kūrėjų* skaičiaus tūkst.	3,0	3,0	2,0	0,0	2,0	1,0	2,0	2,0	4,0	2,0	4,0	5,0	3,0	2,5
	E-S	gyv. pokytis, proc.	3,0	3,0	5,0	1,0	3,0	5,0	2,0	2,0	1,0	1,0	2,0	3,0	2,0	2,5
2	K	Naujų kultūros įmonių dalis, lyginant su esamomis	6,1	6,3	7,1	5,4	4,1	4,3	5,4	5,2	4,2	6,9	3,0	4,8	4,0	5,2
	E-S	architektūros įmonėmis, proc.	7,4	4,4	8,3	5,7	4,9	3,2	3,9	3,6	3,8	4,9	4,6	5,3	5,1	5,0
3	K	Užimtumo kultūros sektoriuje dalies, lyginant su visu	0,0	4,0	6,0	4,0	5,0	6,0	4,0	4,0	3,0	5,0	3,0	6,0	2,0	4,0
	E-S	užimtumu, pokytis, proc.	2,0	3,0	2,0		5,0	1,0	3,0	4,0	3,0	8,0	4,0	2,0	3,0	3,3

Nr.	Poveikio kryptis	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji													
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Vidurkis
4	K	Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų	5,1	6,3	5,8	5,0	3,7	5,0	5,7	7,2	5,7	5,4	4,1	4,7	5,1	5,3
	E-S	dirbančių pagal kultūros sritis, pokytis proc.	5,4	4,2	4,2	5,3	4,0	3,8	4,0	4,4	3,6	3,8	2,8	4,6	5,7	4,3
5	K	Vyriausybės išlaidos kultūros veikloms, proc. nuo BVP	7,5	5,5	10,5	10,0	8,0	3,0	5,0	6,5	7,5	3,5	3,5	7,0	8,5	6,6
	E-S	(pokytis, proc.)	5,0	4,0	6,0	6,0	5,5	5,5	5,0	6,0	4,5	4,5	3,0	6,0	5,0	5,1
6	K	Savivaldos išlaidos kultūros paslaugoms, proc. nuo BVP	6,0	6,0	16,0	3,0	5,0	4,0	6,0	1,0	8,0	8,0	2,0	17,0	9,0	7,0
	E-S	(pokytis, proc.)		4,0	4,0	6,0	2,0	2,0	5,0	2,0	3,0	5,0	2,0	2,0	6,0	3,6
7	K	Grynasis kultūros įmonių skaičiaus	5,4	4,8	6,3	6,7	5,0	3,8	5,6	4,7	4,7	6,1	4,4	5,9	6,9	5,4
	E-S	augimo tempas, proc.	5,3	5,4	6,0	4,2	3,9	3,8	4,3	4,2	2,8	4,9	4,2	5,1	5,3	4,6

Nr.	Poveikio kryptis	Kultūros kintamieji	Ekonominiai ir socialiniai kintamieji													
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Vidurkis
8	K	Namų ūkių bendras kultūros vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)	8,0	5,5	6,8	6,0	3,5	3,3	7,5	6,5	9,0	8,0	7,5	7,8	5,0	6,5
	E-S		8,3	7,0	10,0	6,3	5,5	5,5	9,0	6,7	7,5	6,5	6,5	5,0	7,0	7,0
9	K	Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas populiacija (pokytis, proc.)	4,6	5,4	5,6	6,6	4,8	4,2	5,6	5,4	4,9	6,8	4,4	5,9	7,3	5,5
	E-S		5,1	4,7	6,9	4,0	4,2	4,2	4,0	4,0	2,8	5,0	4,0	5,4	6,2	4,7
	K	Iš viso (45 kintamieji)	247	252	295	264	200	186	252	249	241	281	190	264	261	244,8
	E-S		258	215	292	217	196	176	202	183	162	206	176	223	251	212,1
	K	Vidurkis	5,5	5,6	6,6	5,9	4,4	4,1	5,6	5,5	5,4	6,2	4,2	5,9	5,8	5,4
	E-S		5,9	4,8	6,5	4,9	4,4	3,9	4,5	4,3	3,6	4,8	4,0	5,0	5,6	4,8

Pastaba:

Poveikio kryptis:

K – poveikis kultūrai

E-S – poveikis ekonominiams / socialiniams kintamiesiems

* – asmenys, dirbantys kūrėjais ir scenos meno atlikėjais, autoriai, žurnalistai, kalbininkai.

Ekonominiai ir socialiniai kintamieji:

1 – Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis

2 – Bendrosios vidaus išlaidos tyrimams ir plėtrai, tenkančios 1 gyv., proc. pokytis

3 – BVP augimo tempas, proc.

4 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 gyventojui, proc. pokytis

5 – Dirbtų valandų, tenkančių 1 dirbančiajam, proc. pokytis

6 – Žmogaus raidos indekso pokytis, proc.

7 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir/ arba dirbančių mokslo ir technologijų srityje dalis nuo populiacijos, proc.

8 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu ir dirbančių mokslo ir technologijų srityje

9 – Asmenų su aukštuoju išsilavinimu dalis nuo populiacijos, proc.

10 – Asmenų, dirbančių mokslo ir technologijų srityse, dalis nuo populiacijos, proc.

11 – Pasitenkinimo gyvenimu indekso pokytis, proc.

12 – Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis

13 – Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.

Išvada dėl egzistuojančio statistškai reikšmingo ryšio daroma, jei $p < 0.05$ (pasirinktas reikšmingumo lygmuo yra 0.05).

Žalia spalva nurodo, kad yra didesnis skaičius kultūros kintamųjų, kurie veikiami socialinių / ekonominių kintamųjų. Mažiau ryški spalva nurodo, kad tokių kintamųjų skaičius, lyginant su kitų šalių atvejais, yra mažesnis.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais.

Pirminių duomenų šaltiniai: Eurostat, Human Development Report 2021/22 | UNDP HDR, 2022, Helliwell, 2022.

Svarbu pabrėžti keletą Granger procedūros apribojimų, kuriuos išsamiai aptarė Shojaie ir Fox (2021). Nepaisant to, kad Granger procedūra plačiai taikoma moksliniuose tyrimuose, pagrindinis jos tikslas – įvertinti, kaip gerai vieno kintamojo laiko eilutės praeities reikšmės gali prognozuoti kito kintamojo laiko eilutės reikšmes (Shojaie ir Fox, 2021). Kitaip tariant, ji rodo, kad vienas kintamasis laikomas priežastiniu kitam, jei pirmojo kintamojo praeities reikšmės sustiprina antrojo prognozavimą. Kaip pažymi Shojaie ir Fox (2021), šis apibūdinimas grindžiamas nuspėjamumu ir tiesiogiai nereiskia priežastinio poveikio; prognozavimo pagerinimas nebūtinai reiškia priežastinį ryšį.

Kitas apribojimas kyla iš dvimatės aplinkos. Granger priežastingumo vertinimas grindžiamas dviejų kintamųjų ryšiu. Tačiau realaus pasaulio sistemos apima sudėtingesnius ryšius, todėl pasikliaujant tik dviejų kintamųjų ryšiu galima padaryti netikslas išvadas (Shojaie ir Fox, 2021). Kitaip tariant, Granger priežastingumas gali atsirasti dėl praleisto kintamojo, ir atvirkščiai, priežastingumo nebuvimą dvimatėje sistemoje teoriškai gali lemti praleisti kintamieji (Lütkepohl, 1982).

Siekiant spręsti endogeniškumo klausimą ir pašalinti su Granger procedūra susijusius trūkumus, sukurtas panelinis VAR modelis. Užuoat įtraukus atskirus kultūros rodiklius (kas neišspręstų endogeniškumo problemos bei neatspindėtų plačiai kultūrinės aplinkos / esamos kultūros situacijos kiekvienoje šalyje), įvedami kultūros indeksai (sudaryti remiantis pagrindinio komponento analize – PKA).

2.2.2.3. Panelinis VAR modelis

Sudarant panelinį VAR modelį, siekiama įvertinti, ar sukurti kultūriniai kintamieji (pagrindinės komponentės: *Kultūra 1* ir *Kultūra 2*) daro statistiškai reikšmingą poveikį ekonomikai. Šiai analizei pasirinktas ekonominis rodiklis – BVP augimo tempas, nes kultūros rodikliai, kaip rodo Granger priežastingumo testai, daugiausia daro įtaką BVP augimo tempui ir atvirkščiai. Be to, į analizę įtraukti kontroliniai kintamieji: užimtumas (matuojamas kaip užimtų gyventojų dalies, tenkančios 1 gyv., procentinis pokytis, duomenys – Eurostat) ir infliacijos lygis (duomenys – Pasaulio bankas).

Buvo pasirinktas modelis su penkiais vėlavimais (žr. 34 lentelė), nes jis atitiko stabilumo sąlygą. Standartinė panelinių VAR koeficientų stabilumo sąlyga vertina, ar modelio apskaičiuoti koeficientai atitinka tikrinių vektorių modulius (angl. *Eigenvector*) (Murakami, 1994; Sigmund and Ferstl, 2021).

Remiantis komponenčių šaknų matricos rezultatais (24 pav.), gaunama, kad sudarytas panelinis VAR modelis atitinka šią sąlygą. Be to, šis modelis vertinamas atliekant Sargan-Hansen J testą: priimama nulinė hipotezė dėl modelio validumo, t. y., instrumentai nėra koreliuoti su modelio paklaidomis (alternatyvi hipotezė, nurodytą, kad modelis nėra validus, o paklaidos koreliuoja su instrumentais) (Bowsher, 2002), daroma išvada, kad sudarytas modelis yra tinkamas.

Lyginant modelių su skirtingais vėlavimais (nuo 1 iki 5) informacinių kriterijų reikšmės, pastebėta, kad, pavyzdžiui, Bayesian arba Hannan-Quinn informaciniai kriterijai buvo mažesni modeliams su mažesniu vėlavimų skaičiumi. Tačiau tik modelis su penkiais vėlavimais atitiko stabilumo sąlygas. Kita vertus, didinant vėlavimų skaičių, pavyzdžiui, pridėdant 6 vėlavimus, informacinių kriterijų reikšmės buvo didesnės nei modelio su 5 vėlavimais.

34 lentelė. Panelinio VAR modelio rezultatai (dviejų etapų bendrasis momentų metodas (angl. Two-Step Generalized Method of Moments (GMM)) (sudaryta autorės)

	BVP augimo tempas	Kultūra 1	Kultūra 2	Infliacija	Užimtumas ⁷⁸
lag1(BVP augimo tempas)	-0.0075 (0.0613)	-0.0056 (0.0689)	0.0251 (0.1052)	-0.1488* (0.0691)	0.1249 (0.0713)
lag1(Kultūra 1)	0.1384* (0.0605)	-0.0474 (0.0670)	0.1500 (0.0899)	0.0618 (0.0386)	0.0284 (0.0456)
lag1(Kultūra 2)	-0.0971* (0.0440)	0.0339 (0.0495)	0.1083 (0.0790)	0.0372 (0.0458)	-0.0679 (0.0716)
lag1(Infliacija)	-0.2546** (0.0903)	0.0984* (0.0488)	0.0787 (0.0988)	0.0401 (0.0374)	0.0240 (0.0490)
lag1(Užimtumas)	0.1278*** (0.0335)	0.0301 (0.0395)	-0.0691 (0.0676)	-0.0589 (0.0389)	0.1093** (0.0382)
lag2(BVP augimo tempas)	0.1348 (0.0700)	0.2340** (0.0756)	0.1727** (0.0614)	0.2214** (0.0730)	0.1444 (0.0832)
lag2(Kultūra 1)	-0.0301 (0.0285)	0.1307*** (0.0239)	0.1472* (0.0622)	-0.0187 (0.0360)	0.0340 (0.0297)
lag2(Kultūra 2)	0.0857 (0.0854)	-0.0945 (0.0765)	0.2924 (0.1742)	0.0745 (0.0783)	0.0489 (0.0693)
lag2(Infliacija)	-0.1489* (0.0613)	0.1292 (0.0975)	-0.2007* (0.0972)	-0.1088* (0.0447)	-0.0657 (0.0877)
lag2(Užimtumas)	0.0796* (0.0796)	0.1271* (0.0796)	0.0790* (0.0790)	0.0473 (0.0473)	0.0330 (0.0330)

⁷⁸ Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis

	BVP augimo tempas	Kultūra 1	Kultūra 2	Infliacija	Užimtumas ⁷⁸
lag3(BVP augimo tempas)	(0.0391) 0.0779 (0.0552)	(0.0528) 0.0337 (0.0572)	(0.0359) -0.0187 (0.0732)	(0.0281) 0.1334*** (0.0382)	(0.0348) -0.0879 (0.0781)
lag3(Kultūra 1)	0.0316 (0.0436)	0.0127 (0.0470)	-0.0452 (0.1197)	0.0454 (0.0431)	0.0020 (0.0501)
lag3(Kultūra 2)	-0.2128* (0.1018)	0.1699 (0.1043)	0.2273 (0.3566)	-0.1674 (0.0880)	-0.0994 (0.0979)
lag3(Infliacija)	-0.0796 (0.0433)	-0.0297 (0.0634)	-0.2975** (0.0983)	-0.3112*** (0.0788)	-0.0931 (0.0664)
lag3(Užimtumas)	0.0841* (0.0346)	-0.0226 (0.0436)	0.0634 (0.0589)	0.1315*** (0.0360)	-0.0632 (0.0395)
lag4(BVP augimo tempas)	0.1123 (0.0879)	-0.2418* (0.1071)	0.0031 (0.1081)	-0.0379 (0.0340)	-0.1546 (0.0860)
lag4(Kultūra 1)	0.0798* (0.0340)	0.1011* (0.0428)	0.0343 (0.0774)	0.0955** (0.0368)	0.0791 (0.0476)
lag4(Kultūra 2)	-0.2250* (0.0989)	-0.2562* (0.1225)	-0.1773 (0.1600)	-0.1643 (0.1269)	-0.1814 (0.1068)
lag4(Infliacija)	0.0442 (0.0354)	-0.0950* (0.0408)	-0.1140 (0.0704)	-0.2330*** (0.0500)	-0.0187 (0.0429)
lag4(Užimtumas)	0.0463 (0.0571)	-0.0974 (0.0576)	0.0080 (0.0721)	-0.0442 (0.0340)	-0.0665 (0.0576)
lag5(BVP augimo tempas)	-0.0170 (0.0482)	0.0781 (0.0691)	-0.0730 (0.0932)	-0.1423* (0.0680)	-0.1802* (0.0787)
lag5(Kultūra 1)	0.0209 (0.0162)	0.1301*** (0.0278)	0.0646 (0.0483)	0.0007 (0.0358)	0.0185 (0.0247)
lag5(Kultūra 2)	0.2518* (0.1011)	-0.0674 (0.1117)	0.0974 (0.1222)	0.3219* (0.1339)	0.0406 (0.1221)
lag5(Infliacija)	0.1017 (0.0522)	-0.0063 (0.0508)	0.0894 (0.0853)	0.1224* (0.0489)	0.0705 (0.0533)
lag5(Užimtumas)	-0.1586* (0.0795)	0.1396 (0.0969)	0.0778 (0.1083)	0.2009* (0.1012)	-0.0966 (0.0795)

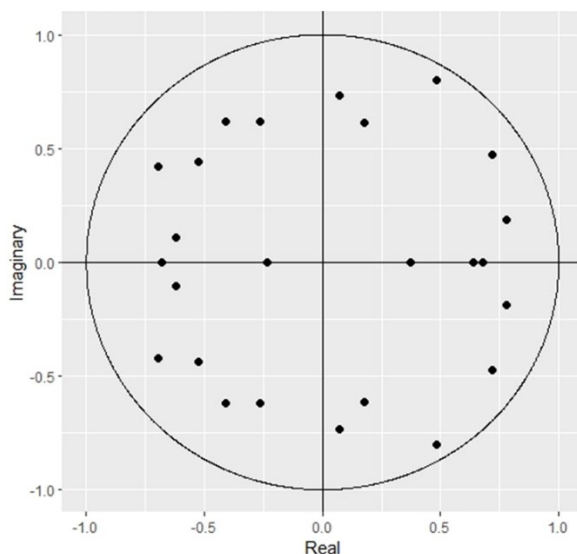
Pastaba:

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05

Kultūra 1 – pirma pagrindinė komponentė,

Kultūra 2 – antra pagrindinė komponentė.

Šaltinis: sudaryta autorės.

24 pav. Komponentių šaknų matrica (*Roots of the companion matrix*).

Panelinis VAR.

(sudaryta autorės, remiantis panelinio VAR modelio rezultatais)

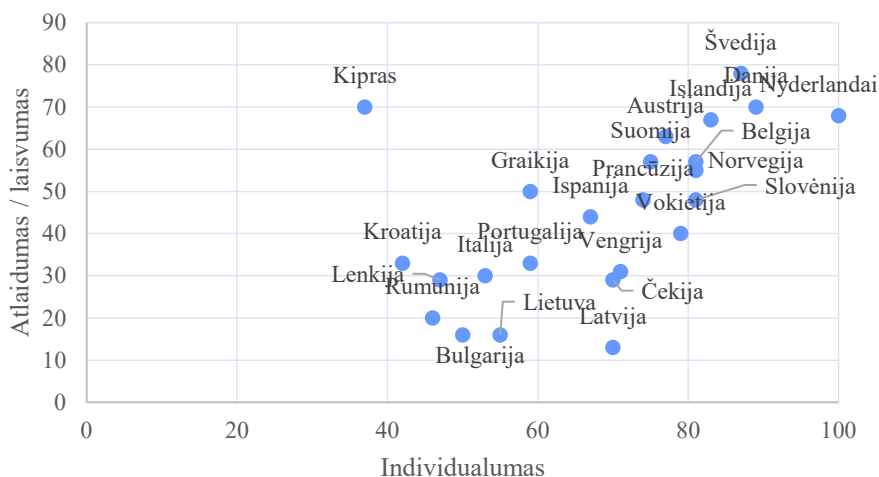
Be to, buvo sudaryti papildomi modeliai, apimantys tik BVP augimo tempą ir kultūros indeksus. Lyginant šiuos redukuotus modelius su galutiniu modeliu, pastebėtas reikšmingas informacinių kriterijų skirtumas, palankesnis galutiniam modeliui. Tai rodo, kad sukonstruotas modelis (34 lentelė) tiksliau atspindi analizuojamą situaciją ir rodo, kad kultūra gali būti nevienintelis ir nepagrindinis ekonomikos augimo veiksnys.

Kaip matyti iš modelio rezultatų, kultūros kintamieji turi statistiškai reikšmingą poveikį BVP augimo tempui. Be to, poveikis su vėlavimu yra taip pat statistiškai reikšmingas. Šie rezultatai sutampa su Granger procedūros rezultatais, o tai rodo, kad kultūrinė aplinka gali būti vienas iš veiksnių, darančių įtaką ekonominiams rodikliams. Visgi, kultūros poveikis nors ir fiksuojamas atskirais vėlavimais kaip statistiškai reikšmingas, yra santykinai nežymus.

Aproksimuojant kultūrą, nemaža dalis autorių pasirenka visuomenės vertybines nuostatas ar pirmenybes, kitaip tariant, įtraukiami tokie rodikliai, kaip *atladumas*, *individualizmas*, *pasitikėjimas* ar *neapibrėžtumo toleravimas* ir kt. (Alesina & Giuliano, 2010; Bakas et al., 2020; Tubadji, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015). Atliekant pagrindinių komponentių analizę, kultūros kintamasis sukonstruojamas, remiantis kiekybiniais kultūros rodikliais (kultūros įmonių skaičius, vyriausybės išlaidos kultūrai, užimtumas kultūros sektoriuje ir pan.), o vertybinių nuostatų komponentė neįtraukiama.

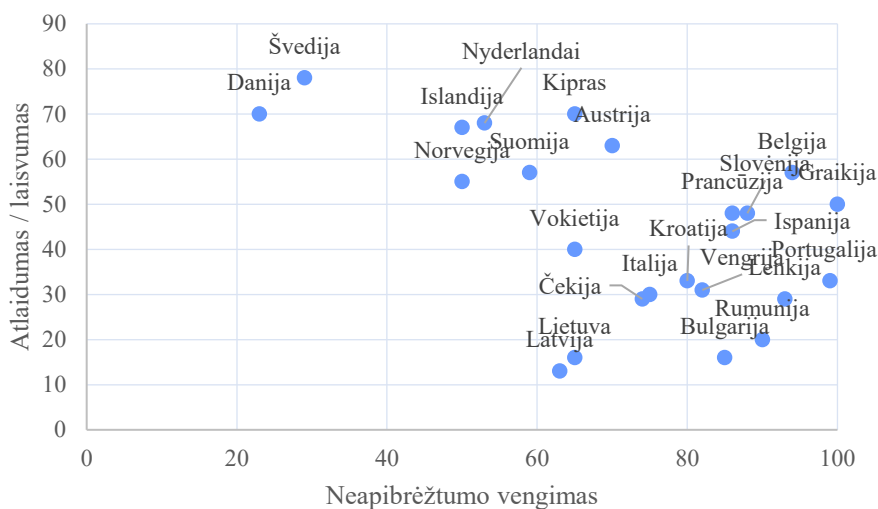
Todėl papildomai panelinis VAR modelis išplečiamas egzogeniniu kultūros kintamuoju, kuris reprezentuoja visuomenės vertybinę nuostatą *atlaidumas / laisvumas* (angl. *Indulgence*). Pastarasis kintamasis suformuojamas remiantis Hofstede duomenimis. Hofstede modelyje pateikiamos šešios kultūrų dimensijos (vertinamos valstybių lygiu): galios atstumas (angl. *power distance*), neapibrėžtumo vengimas (angl. *uncertainty avoidance*), individualizmas (angl. *individualism*), vyriškumas / galios dominavimas (angl. *masculinity*), ilgalaikių tikslų siekimas / strategiškumas (angl. *long-term orientation*) ir atlaidumas / laisvumas (angl. *indulgence*) (Hofstede, 2011). Dėl didesnio *atlaidumo / laisvumo* kintamojo variabilumo nagrinėjamu laikotarpiu, palyginti su kitomis Hofstede kategorijomis, jis įtrauktas į panelinį VAR modelį.

Atlaidumo / laisvumo parametras išlaiko teigiamą ryšį (koreliacinis ryšys apie 0,6) su *individualumo* dimensija (Hofstede 6 dimensijų modelio duomenys, 2023 m.) (25 pav.). Ir atvirkščiai, *atlaidumo / laisvumo* dimensija išlaiko neigiamą ryšį (koreliacijos koeficientas lygus 0,54) su *neapibrėžtumo vengimo* dimensija (26 pav.).

25 pav. Hofstede 6 dimensijų modelio kintamųjų *atlaidumas / laisvumas*⁷⁹ ir *individualumas* ryšys
(sudaryta autorės, remiantis Hofstede 6 dimensijų modelio duomenimis, 2023 m.)

⁷⁹ „Atlaidžioje“ visuomenėje vertinama asmeninė laisvė, impulsyvumas, priimami asmeniniai pasirinkimai dėl laisvalaikio, vartojimo, lyties; jos priešprieša būtų suvaržymai, supratimas, kad gyvenimas yra sunkus ir su primetamais darbais, o ne laisvu veiklų pasirinkimu, ribotas mėgavimasis gyvenimu (Hofstede, 1984, 2024; Arrindell, 2003).

26 pav. Hofstede 6 dimensijų modelio kintamųjų atlaidumas / laisvumas ir neapibrėžtumo vengimas ryšys (sudaryta autorės, remiantis Hofstede 6 dimensijų modelio duomenimis, 2023 m.)

Įtraukus *atlaidumo / laisvumo* dimensiją į panelinį VAR modelį išlaikomas statistinis kultūrinių indeksų reikšmingumas esant 3, 4 ir 5 vėlavimams. Taip pat, lyginant su ankstesniu modeliu, fiksuojamas stipresnis teigiamas suminis kultūros dedamųjų poveikis. Kintamasis, reprezentuojantis visuomenės vertybinę nuostatą *atlaidumas / laisvumas*, taip pat statistiškai reikšmingai veikia BVP augimo tempą: padidėjus 1 punktu, augimo tempas padidėja 0,13 % (35 lentelė). Tai patvirtina ir kitų autorių išvadas, kad atvirumu pasižyminti visuomenė gali prisidėti prie talentų / aukštos kompetencijos žmogiškojo kapitalo pritraukimo ir naujų idėjų generavimo (Florida, Mellander and King, 2015).

35 lentelė. Panelinio VAR modelio su egzogeniniu kintamuoju rezultatai (dviejų etapų GMM (two-step GMM)) (sudaryta autorės)

	BVP augimo tempas	Kultūra 1	Kultūra 2	Infliacija	Užimtumas
lag1(BVP augimo tempas)	-0.0245 (0.0430)	-0.0804 (0.0602)	0.0188 (0.0984)	-0.0054 (0.0276)	0.1181* (0.0547)
lag1(Kultūra 1)	0.0861 (0.0590)	0.0344 (0.0609)	0.1403 (0.0997)	0.0907** (0.0312)	-0.0531 (0.0352)
lag1(Kultūra 2)	0.0080 (0.0467)	0.0022 (0.0454)	0.0557 (0.0447)	0.0281 (0.0249)	-0.0666 (0.0684)
lag1(Infliacija)	-0.0959 (0.0618)	-0.0584 (0.0516)	0.0290 (0.0905)	0.0264 (0.0370)	0.0487 (0.0426)

	BVP augimo tempas	Kultūra 1	Kultūra 2	Infliacija	Užimtumas
lag1(Užimtumas)	0.0505* (0.0224)	-0.0320 (0.0419)	-0.0705 (0.0738)	0.0360** (0.0122)	0.0392 (0.0332)
lag2(BVP augimo tempas)	0.0693 (0.0402)	0.1961** (0.0627)	-0.0130 (0.0685)	0.0325 (0.0435)	-0.0191 (0.0535)
lag2(Kultūra 1)	-0.0287 (0.0236)	0.0936** (0.0291)	0.1980** (0.0615)	0.0557*** (0.0160)	0.0180 (0.0225)
lag2(Kultūra 2)	0.0814 (0.0616)	-0.0401 (0.1105)	0.1514 (0.1906)	0.0184 (0.0553)	-0.0891* (0.0452)
lag2(Infliacija)	-0.0072 (0.0607)	0.1210 (0.0987)	-0.1445 (0.0833)	-0.0856* (0.0394)	-0.0910 (0.0588)
lag2(Užimtumas)	-0.0333 (0.0279)	0.0852* (0.0428)	0.0825* (0.0352)	-0.0228 (0.0334)	0.0233 (0.0179)
lag3(BVP augimo tempas)	-0.0718 (0.0481)	-0.0847 (0.0937)	0.0838 (0.0651)	0.0855** (0.0291)	0.0066 (0.0347)
lag3(Kultūra 1)	0.0730 (0.0485)	0.0831* (0.0409)	-0.0541 (0.1034)	0.0556 (0.0328)	-0.0036 (0.0460)
lag3(Kultūra 2)	-0.1448* (0.0737)	0.1354 (0.0937)	0.4227 (0.3561)	-0.0416 (0.0713)	-0.1855 (0.1345)
lag3(Infliacija)	-0.0378 (0.0325)	-0.0736 (0.0605)	-0.1510** (0.0573)	-0.1237*** (0.0333)	-0.0603 (0.0378)
lag3(Užimtumas)	0.0326 (0.0241)	-0.0367 (0.0493)	-0.0583 (0.0571)	0.0499* (0.0200)	-0.0539 (0.0338)
lag4(BVP augimo tempas)	0.0495 (0.0602)	-0.1351* (0.0683)	-0.1676 (0.1153)	-0.0103 (0.0471)	-0.0751 (0.0554)
lag4(Kultūra 1)	0.0835* (0.0361)	0.1650*** (0.0445)	0.0132 (0.0898)	0.1455*** (0.0321)	0.0478 (0.0519)
lag4(Kultūra 2)	-0.1488 (0.1267)	-0.2569** (0.0936)	-0.1092 (0.1281)	-0.2724** (0.1005)	-0.0716 (0.1006)
lag4(Infliacija)	-0.0117 (0.0277)	-0.0367 (0.0331)	-0.0810 (0.0454)	-0.1544*** (0.0316)	-0.0030 (0.0208)
lag4(Užimtumas)	0.0028 (0.0533)	-0.1298 (0.0760)	-0.0476 (0.0750)	-0.0238 (0.0434)	0.0096 (0.0422)
lag5(BVP augimo tempas)	-0.0346 (0.0550)	0.0785 (0.0576)	-0.0895 (0.0672)	-0.2271** (0.0776)	0.0214 (0.0483)
lag5(Kultūra 1)	0.0436 (0.0223)	0.2166*** (0.0565)	0.1521** (0.0485)	0.0652*** (0.0161)	-0.0014 (0.0185)
lag5(Kultūra 2)	0.3176** (0.1030)	0.1072 (0.1259)	-0.2326* (0.1004)	0.1760* (0.0834)	-0.0956 (0.1096)
lag5(Infliacija)	-0.0076 (0.0464)	-0.0214 (0.0347)	-0.0026 (0.0739)	-0.0290 (0.0477)	0.0434 (0.0346)
lag5(Užimtumas)	-0.0948 (0.0656)	0.1632 (0.0980)	-0.1081 (0.0899)	-0.0924 (0.0631)	0.0891 (0.0690)
Hofstede: atlaidumas	0.1360** (0.0479)	-0.0531 (0.0500)	-0.1113 (0.1059)	0.0622 (0.0583)	-0.0285 (0.0351)

Pastaba:

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05

Kultūra 1 – pirma pagrindinė komponentė,

Kultūra 2 – antra pagrindinė komponentė.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Duomenys „atlaidumo“ kintamajam įtraukti iš Hofstede 6 dimensijų nacionalinių kultūrų modelio. Duomenys nėra atnaujinami kiekvienais metais, todėl ta pati kintamojo reikšmė paliekama iki atnaujinimo. Pavyzdžiui, kiekvienai šaliai priskiriama ta pati reikšmė šiais laikotarpiais: 2005–2015, 2015–2018, 2019. Vėliausi prieinami duomenys (iš 2023 m.) priskiriami 2019 metams. Atkreiptinas dėmesys, kad visu nagrinėjamu laikotarpiu, net ir po kiekvieno duomenų atnaujinimo, duomenų variabilumas yra labai menkas. Paprastai šalys demonstruoja tas pačias reikšmes, kaip ir buvo ankstesniame periode. Tai rodo, kad susiformavusios vertybinės nuostatos nėra linkusios keistis ir išlieka daugiau mažiau stabilios dešimtmečiais.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Priežastingumo pagal Granger testai parodė, kad kultūros kintamieji priežastingai veikia socialinius / ekonominius kintamuosius, bet poveikis stebimas tik dalyje Europos šalių, paprastai iki trečdalis. Kultūros kintamieji, susiję su kultūros įmonėmis ar namų ūkių išlaidos kultūros paslaugoms dažniau veikia socialinius / ekonominius kintamuosius nei kiti analizuoti kultūros kintamieji. Palyginimai tarp šalių atskleidžia, kad kultūros kintamųjų dažnesnis poveikis fiksuojamas tokiose šalyse kaip Nyderlandai ar Italija, mažesnis – Maltoje ir Graikijoje. Šioje empirinėje dalyje kultūra aproksimuojama didesnę dėmesį skiriant šiuolaikinei (gyvajai) kultūros aplinkai ir silpniau reprezentuojant kultūros paveldą. Tai gali paaiškinti, kodėl tokiose šalyse kaip Graikija ar Malta (atpažįstamos per kultūros paveldą) retai fiksuotas kultūros kintamųjų priežastingumas pagal Granger. Be to, remiantis Hofstede 6 dimensijų modeliu, pastebima, kad Graikija išsiskiria ypatingu *neapibrėžtumo* vengimu, Nyderlandų visuomenė, priešingai, yra labiau linkusi priimti neapibrėžtas situacijas. Taip pat Nyderlandai pozityviai išsiskiria Hofstede *individualumo* kategorijoje. Tuo tarpu Graikija gerokai atsilieka nuo Nyderlandų pagal *individualumo* kategoriją.

Vienas pagrindinių šioje dalyje keltų klausimų buvo kultūros dedamosios endogeniškumas: ne tik kultūra veikia socialinius / ekonominius kintamuosius, bet ir atvirkščiai. Pakartojus Granger procedūrą atvirkštiniam ryšiui įvertinti (socialinių / ekonominių kintamųjų poveikio kultūrai nustatymui), endogeniškumo problema buvo patvirtinta.

Visgi, Granger procedūra yra ribota: nors ir vertinami priežastiniai ryšiai, nenurodoma poveikio kryptis, be to, vertinami tik poriniai ryšiai. Suprantama, kad kintamųjų ryšiai ir priežastingumas gali priklausyti ir kisti daugiamatėje analizėje. Be to, anot autorių, Granger analizė artima koreliacinei analizei ir nėra pakankamas instrumentas priežastiniam ryšiui konstatuoti.

Tam, kad būtų gautas tikslesnis galimo kultūros priežastinio poveikio įvertinimas, sudaromas panelinis VAR modelis su kontroliniais kintamaisiais. Kultūrinė aplinka reprezentuojama PKA metu aproksimavus Granger analizėje naudotų kultūros kintamųjų rinkinį per du kultūros indeksus. Taip

pat papildomai įtraukiamas vertybinių nuostatų *visuomenės atlaidumo / laisvumo* kintamasis. Panelinio VAR modelio rezultatai patvirtina prielaidą, kad kultūros aplinka gali daryti statistiškai reikšmingą poveikį ekonominiams kintamiesiems. Sudarytas modelis su penkiais vėlavimais patvirtino uždelsto kultūros poveikio egzistavimą. Gauti panelinio VAR modelio rezultatai patvirtina Granger procedūros metu užfiksuotus rezultatus: kultūra gali būti vienu iš veiksnių, statistiškai reikšmingai veikiančių ekonomiką.

2.2.3. Netiesioginio kultūros poveikio ekonominei plėtrai tyrimo metodologija ir rezultatai

Šioje tyrimo dalyje siekiama įvertinti, ar kultūra paremtas ekonomikos augimo modelis (fiksuoiant netiesioginį kultūros poveikį), gali būti patvirtintas, remiantis paneliniu duomenų rinkiniu (Europos šalių lygmeniu). Daugelis literatūros dalyje analizuotų tyrimų remiasi vienos šalies, vieno metų atveju, kas apriboja platesnius kultūros poveikio vertinimus. Todėl šioje dalyje pasirenkamas duomenų rinkinys, apimantis 28 Europos šalis. Panelinis VAR modelis patvirtino vėluojančio kultūros poveikio modelyje statistinį reikšmingumą, Todėl ir šiame tyrime vertinama metinio periodiškumo prieinamų duomenų laiko eilutė: 2005–2019 m.

Kaip ir tiesioginio poveikio ekonomikai vertinimo analizės dalyje įtraukiamas kultūros indeksas, gautas pagrindinių komponentių analizės metu. Kadangi pirmoji komponentė reprezentuoja atskirų šalių atveju iki 72 proc. duomenų variacijos (vidurkis – 57 proc.), į tolimesnę analizę įtraukiama pirmoji komponentė⁸⁰.

Kiti į analizę įtraukiami kintamieji: BVP augimo tempas (proc.), mokslininkų skaičiaus, tenkančio 1 mln. gyv. pokytis (proc.) (pastarasis kintamasis reprezentuoja žmogiškąjį kapitalą), užimtumo (užimtų gyventojų, tenkančių 1 gyv.) pokytis (proc.), investicijos – bendrojo kapitalo formavimo dalies nuo BVP pokytis (proc.), išlaidų tyrimams ir mokslinei plėtrai (angl. *research and development*), tenkančios 1 gyv., pokytis (proc.), darbo užmokesčio dalies nuo BVP pokytis (proc.). Kintamųjų pasirinkimas yra paremtas detalia literatūros analize (Tubadji, 2013, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad visi kintamieji yra įtraukti kaip procentinis pokytis ar augimo tempas, užtikrinant stacionarumo sąlygą.

⁸⁰ Tarpiniuose modelių sudarymo etapuose, testuojant įtraukta ir antroji komponentė, tačiau ji nebuvo statistiškai reikšminga, todėl galutiniuose modelių variantuose ji nebeįtraukiama.

Kultūra gali lemti šalių ekonominius skirtumus / pasiekimus, tačiau, suprantama, kad kultūros aplinka gali priklausyti nuo ekonominių kintamųjų (Castellani, 2019). Tai patvirtino ir atlikta abipusė Granger priežastingumo analizė. Atvejais, kai egzistuoja apibūsis priežastingumas, MKM regresija gali būti nepakankama. Vienas iš autorių siūlomų sprendimo būdų (Castellani, 2019) yra modelis su instrumentiniais kintamaisiais (angl. *Instrumental variables*, IV). Taikant instrumentinių kintamųjų modelį, galima įvertinti netiesioginį kultūros poveikį ekonomikai. Remiantis kultūra paremta ekonomikos augimo teorija (angl. *Culture-based economic growth theory*) (Tabellini, 2010; Tubadji, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015), sudaromas dviejų lygčių sistemos modelis (17–18 lygtys):

$$HC_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} + \beta_2 RD_{it} + \beta_3 W_{it} + e_{1it}, \quad (17)$$

$$Y_{it} = \beta_4 + \beta_5 HC_{it} + \beta_6 L_{it} + \beta_7 GCF_{it} + e_{2it} \quad (18)$$

kur:

i – šalis,

t – metai,

HC_{it} – žmogiškojo kapitalo pokytis (mokslininkų skaičiaus, tenkančio 1 mln. gyv. pokytis (%)),

K_{it} – Kultūros indekso pokytis (pirmoji komponentė iš PKA), atskirais atvejais įtraukiamas 1 ir / arba 2 vėlavimai,

RD_{it} – investicijų į žmogiškąjį kapitalą dalies pokytis (išlaidų tyrimams ir mokslinei plėtrai (angl. *research and development*), tenkančios 1 gyv., pokytis (%)),

W_{it} – darbo užmokesčio dalies nuo BVP pokytis (%) (ekonominis kintamasis),

L_{it} – darbo jėgos dalies pokytis (užimtų gyventojų, tenkančių 1 gyv. pokytis (%)),

GCF_{it} – kapitalo / investicijų dalies pokytis (bendrojo kapitalo formavimo dalies nuo BVP pokytis (%)),

Y_{it} – ekonomikos augimo matas (BVP augimo tempas (%)).

Kadangi duomenų rinkinį sudaro paneliniai duomenys, yra svarbu įvertinti skerspjūvių heterogeniškumą, t. y. skirtumus tarp šalių. Tam tikslui pasitelkiamas fiksuotų efektų regresijos modelis su instrumentiniu kintamuoju paneliniams duomenims. Kultūros indeksas ir jo vėlavimas (t-2) bei kiti kintamieji, kaip: išlaidos tyrimams ir mokslinei plėtrai, darbo užmokestis, įtraukiami kaip instrumentiniai kintamieji. Gauti šio modelio rezultatai pateikiami 36 lentelėje (modelis: *PLM_IV kultūra*). Gauti rezultatai parodo, kad žmogiškasis kapitalas, veikiamas kultūrinės aplinkos, turi teigiamą ir statistiškai reikšmingą poveikį ekonomikos augimui. Be to, kultūros poveikis

yra stebimas su vėlavimu. Kitaip tariant, pilnai kultūros poveikis ekonomikai yra pastebimas su tam tikru vėlavimu, o ne iškart.

Tam, kad būtų patikrintas modelio stabilumas ir palyginami rezultatai, sudaromas papildomas modelis. Antrasis modelis (žr. 36 lentelė) yra identiškas pirmajam, išskyrus tai, kad jame nėra įtrauktos kultūros dedamosios (modelis: *PLM_IV be kultūros dėmens*). Šiame modelyje išlaidų tyrimams ir mokslinei plėtrai bei darbo užmokesčio kintamieji yra įtraukti kaip instrumentiniai. Lyginant su pirmuoju modeliu, antrasis modelis pasižymi šiek tiek aukštesnėmis standartinėmis paklaidomis ir žemesniu determinacijos koeficientu.

Panelinis modelis su instrumentiniu kintamuoju (modelis: *PLM_IV kultūra*) taip pat palyginamas su instrumentinio kintamojo modeliu (modelis: *IV*) (žr. 36 lentelė). Šiame modelyje pasirenkami tie patys instrumentai kaip ir pirmuoju atveju. Atlikus silpnų instrumentų diagnostikos testą (angl. *Weak instruments diagnostics*), gaunama labai maža p reikšmė ($p=0.000048$), kas leidžia atmesti nulinę hipotezę, sakančią, kad į modelį įtraukti instrumentai yra silpni.

Galiausiai sudaromi fiksuotų efektų tiesiniai paneliniai modeliai: vienas su kultūros dedamąja (įtraukiamas kultūros indekso vėlavimas), antras – be kultūros dedamosios (žr. lentelė 36, modeliai: *PLM kultūra*, *PLM be kultūros dėmens*). Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimas pasirinkti fiksuotų efektų modelį priimamas remiantis F testo statistika reikšmingų individualių efektų nustatymui (angl. *F test for individual effects*). Nulinė hipotezė nurodo, kad baseino PLM yra pakankamas modelis ir nėra motyvacijos rinktis fiksuotų efektų modelį, nes visi individualūs efektai prilygintini nuliui. Gauta testų p reikšmė yra labai žema ($p=4.615e-11$ modeliui *PLM kultūra*, $p=1.304e-11$ modeliui *PLM be kultūros dėmens*), todėl galima atmesti nulinę hipotezę ir pasirinkti fiksuotų efektų modelį, nes egzistuoja statistiškai reikšmingi individualūs efektai.

PLM modelių palyginimas atskleidžia, kad modelis su kultūros komponente yra stabilus, nes abiejų modelių parametrų įverčių reikšmės yra panašios. Be to, PLM modelis su kultūros dedamąja turi aukštesnį determinacijos koeficientą. Galiausiai kultūros indeksas su vėlavimu modelyje *PLM kultūra* yra statistiškai reikšmingas ir daro teigiamą poveikį ekonomikai. Visgi poveikio apimtys yra pakankamai nedidelės (parametro įverčio reikšmė yra 0,002). Šio modelio koncepcija atitinka Tubadji (2014) pasiūlytą Romer modelio papildymą kultūros dedamąja. Tiek sudarytas modelis *PLM kultūra*, tiek Tubadji modelis patvirtina statistiškai reikšmingą kultūros dedamosios poveikį ekonomikai.

Verta atkreipti dėmesį, kad visų modelių determinacijos koeficientai yra pakankamai žemi. Nors užfiksuojamas statistiškai reikšmingas kultūros dedamosios poveikis ekonomikai, negalime sakyti, kad tai yra pagrindinis ar vienas pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių. Atitinkamai, analizuojant kultūros poveikį ekonomikai negalima pasiekti aukštų determinacijos koeficiento reikšmių.

36 lentelė. Apskaičiuotų modelių rezultatai (sudaryta autorės)

	PLM_IV kultūra	PLM_IV be kultūros dėmens	IV	PLM kultūra	PLM be kultūros dėmens
Žmogiškasis kapitalas (išreikštas per mokslininkų skaičių)	0.220*** (0.065)	0.235* (0.093)	0.246*** (0.071)	0.021 (0.021)	0.025 (0.020)
Užimtumas	0.636*** (0.110)	0.616*** (0.125)	0.744*** (0.117)	0.862*** (0.103)	0.755*** (0.089)
Bendrojo kapitalo formavimas	0.000005 (0.000007)	0.000001 (0.000008)	-0.000003* (0.000001)	-0.0000005 (0.000007)	-0.000003 (0.000006)
(Laisvasis narys)			0.757* (0.338)		
lag (Kultūra, 1)				0.002* (0.001)	
Stebėjimų skaičius	208	233	208	209	233
R2 (determinacijos koeficientas)	0.208	0.137	-0.069	0.334	0.278
RMSE	1.94	2.32	2.44	1.72	1.87
+ p < 0.1, * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001					

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat ir OECD duomenimis.

Sudaryti modeliai patvirtina literatūros dalyje analizuotų mokslininkų gautus rezultatus – kultūros aplinka gali statistiškai reikšmingai veikti ekonomikos augimą. Ne vienas autorius analizavo netiesioginį kultūros poveikį (Tubadji, 2013, 2014, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015). Autorių pasiūlyta strategija, dažnai taikyta vienos šalies analizei, pritaikyta paneliniam Europos šalių duomenų rinkiniui, patvirtina, kad galima įvertinti netiesioginį kultūros aplinkos poveikį ekonomikai per žmogiškojo kapitalo kanalą. Remiantis aptarta literatūra ir sudarytų modelių rezultatais, galima daryti išvadą, kad visuomenėse, kurios yra labiau atviros ir linkusios priimti naujoves, kultūros aplinka gali pozityviai veikti ekonomikos augimą.

Kita vertus, kaip pastebi autoriai, jei kultūros aplinka yra glaudžiau susijusi su kultūros paveldu (neišvystyta gyvoji kultūra), o visuomenė yra labiau linkusi laikytis tradicijų, yra uždara (koncentruojasi šeimos rate),

lengvai nepriima inovacijų, kultūros poveikis gali būti neigiamas (Shane, 1995; Dakhli and De Clercq, 2007; Tubadji, 2012). Empirinėje dalyje konstruojant kultūros indeksą (paremtą PKA), didesnis dėmesys skiriamas gyvajai kultūrai, šiuolaikinei kultūros infrastruktūrai, egzistuojančiai kultūrinei klasei. Atitinkamai, gauti kultūros poveikio rezultatai yra teigiami. Šie rezultatai patvirtina Tubadji (2014) gautus rezultatus, nurodant, kad kultūros aplinka gali atlikti pozityvų vaidmenį siekiant pritraukti aukštos kvalifikacijos žmogiškąjį kapitalą.

2.3. Kultūros poveikio ekonominei plėtrai dalies apibendrinimas

Kultūros dedamosios įtraukimas į socialinės / ekonominės raidos matavimus gali papildyti ekonomikos lauko diskursą (Guiso, Sapienza and Zingales, 2006). Tačiau tokios analizės rezultatai stipriai priklauso nuo pasirinktos kultūros koncepcijos. Dažniausiai mokslininkai tiria kultūrinio kapitalo, kuris apima visuomenėje nusistovėjusias vertybines nuostatas ir paveldėtą bei tam tikroje vietovėje nusistovėjusią kultūrinę aplinką (įskaitant kultūros paveldą ir esamą kultūros infrastruktūrą). Mokslininkai sutaria, kad kultūra gali daryti įtaką socialinei ir ekonominei raidai ir turėti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį. Vis dėlto labai svarbu pripažinti, kad ekonominis vystymasis taip pat gali daryti ir daro įtaką kultūriniams kintamiesiems. Todėl sudarant kultūros poveikio modelius susiduriama su endogeniškumo problema. Būtent endogeniškumo problema buvo patvirtinta atliktus Granger procedūrą.

Nors atlikus Granger procedūrą buvo patvirtinta, kad kultūros kintamieji gali priežastingai pagal Granger veikti socialinius / ekonominius kintamuosius, poveikis buvo stebimas tik dalyje Europos šalių (atskirų kintamųjų atvejais iki trečdalis). Taip pat Granger procedūra leido palyginti skirtumus tarp šalių: kultūros kintamųjų dažnesnis poveikis fiksuotas tokiose šalyse kaip Nyderlandai ar Italija, mažesnis – Maltoje ir Graikijoje. Šiuos rezultatus galėjo lemti pasirinktų kultūros kintamųjų sąrašas – pastarieji stipriau reprezentuoja gyvąją kultūrą, kuri yra labiau išreikšta Nyderlanduose ar Italijoje nei Graikijoje ar Maltoje, kurių kultūrinė aplinka yra stipriai priklausoma nuo kultūros paveldo ir šiuolaikinėmis tendencijomis Europoje neišsiskiria. Kita vertus, Granger procedūra yra ribota: įvertinami priežastiniai ryšiai, nenurodant poveikio krypties, be to, vertinami tik poriniai ryšiai – kintamųjų ryšiai ir priežastingumas gali kisti daugiamatėje analizėje. Be to, Granger analizė artima koreliacinei analizei ir nėra pakankamas instrumentas priežastiniam ryšiui konstatuoti.

Atlikus literatūros analizę, matomas augantis susidomėjimas kultūros poveikio ekonomikos augimo tyrimais. Mokslininkai nurodo, kad kultūra gali daryti teigiamą poveikį socialinėms ir ekonominėms sritims. Mokslininkų dažniausiai atliekamos regresinės analizės, kurios remiasi vienu laiko momentu ar atskiros šalies atveju, todėl platesnis kontekstas, šalių palyginimas, ir vėlavimo poveikių analizė negalima. Be to, skirtinguose tyrimuose taikomos skirtingos metodikos, skirtingi duomenų rinkiniai ir kultūros aproksimavimo strategijos. Šiuos trūkumus pagrįdė lemia kultūros statistikos fragmentacija (tikėtina, kad dažnai renkamasi analizuoti vienos šalies atvejį, nes tai leidžia pasiekti įvairesnius kultūros kintamuosius, kurie nėra prieinami Europos šalių lygiu; atitinkama situacija fiksuojama ir šioje disertacijoje pristatant savivaldybių kultūros indeksą) ir pačios kultūros sąvokos daugiamačiškumas. Visgi nepakankamas kiekybinis kultūrinės aplinkos poveikio vertinimas gali turėti neigiamų padarinių srities raidai ilguoju laikotarpiu – pavyzdžiui, pagrįstų kiekybinių argumentų trūkumas dėl srities kuriamos naudos / vertės gali apsunkinti derybas dėl investicijų į kultūrą apimties ar biudžeto dalies poreikio.

Siekiant reaguoti į susidariusius kultūros poveikio vertinimo trūkumus sudaromi ekonometriniai modeliai, paremti paneliniais Europos šalių duomenimis, kuriais vertinamas tiesioginis ir netiesioginis kultūros poveikis. Panelinio VAR modelio rezultatai patvirtina prielaidą (o kartu ir Granger procedūros rezultatus), kad kultūros aplinka gali daryti statistiškai reikšmingą poveikį ekonominiams kintamiesiems. Sudarytas modelis su penkiais vėlavimais patvirtino uždelsto kultūros poveikio egzistavimą.

Pristatyti instrumentinio kintamojo modeliai taip pat patvirtina teorines prielaidas – kultūra gali netiesiogiai veikti ekonomikos augimą per žmogiškojo kapitalo dedamąją. Šie empiriškai patvirtinti rezultatai galėtų paskatinti pažvelgti į kultūros sritį ne vien tik kaip į atskirą sektorių (paprastai (tai matoma ir Lietuvos atveju) kultūros sritis siejama su kultūros ministerija ir jos tik į kultūros sritį nukreiptais politiniais sprendimais), bet kaip į sektorių, galintį prasmingai sąveikauti su kitais (galėtų paskatinti tarpsektorinius sprendimus). Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, kultūros komponentė gali atlikti prasmingą vaidmenį pritraukdama ar kurdama aukštos kvalifikacijos, atvirą inovacijoms žmogiškąjį kapitalą, o kartu ir kūrybiškesnį, inovatyvesnį esamų išteklių panaudojimą. Kita vertus, suprantant, kad kultūros aplinka gali pozityviai prisidėti prie žmogiškojo kapitalo formavimo, galėtų paskatinti diskusijas ir dėl atitinkamo kultūros sektoriaus finansavimo. Gauti rezultatai nurodo, kad kultūra nėra vien tik subsidijuojama sritis be grąžos, bet priešingai, jos kuriama vertė gali būti kiekybiškai apčiuopiama.

Tolimesnėje analizėje būtų galima pergalvoti kultūros indekso formavimo principus. Alternatyvios variacijos apimtų kultūros indekso išskaidymą į atskiras dedamąsias pagal kultūros kintamųjų temines grupes (tokiu atveju, tikėtina pirmosios pagrindinės komponentės galėtų reprezentuoti didesnę duomenų variabilumo dalį nei šiame modelyje taikomas kultūros indeksas, kita vertus, būtų susiduriama su didesniu kultūros kintamųjų skaičiumi, kas, esant ribotai laiko eilutei mažintų modelio laisvės laipsnių skaičių). Ateityje, turint ilgesnę laiko eilutę, prasmingu analizės papildymu galėtų tapti detalesnis žvilgsnis į Europos šalių grupes (jas grupuojant pagal panašumą ir lyginant grupes tarpusavyje: Baltijos šalių analizė, Vakarų Europos ir pan.).

3. KULTŪROS POVEIKIS SOCIALINEI PLĖTRAI

Šio skyriaus pagrindinis tikslas yra atliktus literatūros analizę, ir nustatčius, kaip gali būti išmatuojamas kultūros poveikis socialinei plėtrai (kokie taikomi kultūros aproksimavimo būdai, kokiais duomenų rinkiniais ir metodologiniais sprendimais remiamasi), remiantis Lietuvoje atliekamo *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimo* duomenimis empiriškai pagrįsti dalyvavimo kultūroje ir socialinės srities dedamųjų sąsajas.

Bendrai kultūros socialinis poveikis gali būti labai platus: gali teigiamai veikti individus, jų vertybes (menas ir kultūrinis įsitraukimas gali padėti formuoti reflektyvius individus, palengvina savęs supratimą, didina empatiją, padeda vertinti kitų patirčių ir kultūrų įvairovę, skatina piliečių aktyvumą, didina dalyvavimą rinkimuose ar savanorystėje). Taip pat aktyvus dalyvavimas kultūroje gali prisidėti prie geresnės sveikatos ar kitų subjektyvios individo gerovės elementų. Galiausiai autoriai nurodo kultūros teigiamą poveikį miestams (kultūros pastatų poveikis miesto atsinaujinimui, gyvybingų kultūrinių kvartalų atsiradimui ir smulkiųjų kultūros objektų, kaip menininkų studijos, galerijos, gatvės muzikos vietos, indėlis kuriant sveikesnes ir labiau subalansuotas miesto bendruomenes), švietimui (menai gali gerinti kognityvinius gebėjimus, pasitikėjimą savimi, gali didinti motyvaciją, lavinti problemų sprendimo ir komunikacinius įgūdžius) bei ekonomikai (kultūra gali skatinti kūrybiškumą, inovatyvumą, sukurti aplinką, patrauklią žmonėms, įmonėms, naujoms investicijoms) (Pusevaitė *et al.*, 2021).

Remiantis autoriais (Jeannotte, 2017; Pusevaitė *et al.*, 2021), socialinis poveikis gali būti skirstomas į keturias, dalinai tarpusavyje persidengiančias grupes:

1. kultūros įtaka tvarumui ir bendruomenės vystymuisi. Tokio tipo tyrimuose, anot autorių, kultūra dažniausiai traktuojama kaip viena iš keturių susijusių dedamųjų (kitos – socialinė, ekonominė bei aplinkos), kurios lemia visuomenės tvarumą. Kai kurie tyrimai siekia parodyti sritis, kuriose socialiniai ir kultūriniai veiksniai persidengia ar gali veikti kartu. Dažniausiai šios sutampančios sritys yra susijusios su tapatybės kūrimu, socialine sanglauda, dalyvavimu ir įsitraukimu į bendruomenę, vietos suvokimu. Dažnai pažymima, kad kultūros poveikis pasireiškia ir švietime bei įgyjant žinias;
2. kultūros įtaka gerovei (angl. *well-being*) ir socialinei sanglaudai. Socialiniai kultūros poveikio rezultatai aprašomi kaip dalyvavimas,

galimybė viešai išsakyti savo nuomonę, identiteto, vertybių formavimas, socialiniai ryšiai, socialinio kapitalo augimas, geresnė sveika, asmens saugumas, efektyvesnės mokyklos;

3. kultūros įtaka skatinant tarpusavio ryšius ir dalyvavimą. Kultūra analizuojama kaip faktorius, skatinantis bendrumą (angl. *connectedness*) ir dalyvavimą;
4. kultūros įtaka pilietiškumui. Kultūra prisideda prie piliečių dalyvavimo, kuris atsiranda, nes kultūra suteikia piliečiams priemonės savo bendruomenei suprasti ir bendrų veiksmų efektyvumui padidinti.

Šį skyrių sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmiausia, siekiant giliau suprasti galimus kultūros ir socialinės srities ryšius, pristatoma literatūros apžvalga ir metodologiniai kultūros poveikio socialinei sričiai matavimų aspektai. Kaip ir antrajame skyriuje, dėl galimų būdų, kaip aproksimuoti kultūrą, įvairovės, nemažas dėmesys skiriamas kintamųjų aprašymui, jų duomenų šaltinių identifikavimui. Visgi, matoma, kad pagrinde autoriai nagrinėdami kultūros poveikį socialiniam kapitalui ar individo gerovei atsispiria nuo visuomenės apklausų duomenų (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b). Todėl antroje skyriaus dalyje atliekama grafinė duomenų analizė ir sudaromi tiesiniai tikimybiniai modeliai, remiantis Lietuvoje vykdomos visuomenės apklausos duomenimis. Trečioje skyriaus dalyje pateikiamas apibendrinimas.

3.1. Literatūros apžvalga ir metodologiniai kultūros poveikio socialinei sričiai matavimų aspektai

Tyrimus, nagrinėjančius kultūros poveikį socialinei sričiai jungia tai, kad kultūra vertinama per dalyvavimo kultūroje / kultūros vartojimo kintamuosius (detaliau aprašyta I skyriuje). Be to, kaip minėta I skyriuje, apjungiamas dalyvavimas skirtingose kultūros srityse (atliepiant UNESCO sudarytą kultūros apibrėžties modelį (3 pav.), kartu į modelius įtraukiant ir susijusias sritis, pavyzdžiui, dalyvavimą sporte).

Nagrinėjant kultūros poveikį socialinei sričiai, išskiriamos dvi pagrindinės kryptys: poveikis socialiniam kapitalui (vertybinėms individo / visuomenės nuostatomis) bei poveikis individo gerovei (jo suvokiamai asmeninei laimei).

3.1.1. Kultūros poveikis socialiniam kapitalui

Šioje potemėje aptariami atskiri kultūros poveikio socialiniam kapitalui tyrimų atvejai, analizuojant pasirinktas tyrimo strategijas bei duomenų grupes.

A. Kultūros poveikis socialinei sričiai (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b).

Tyrėjai siekia ištirti priklausomybę tarp dalyvavimo sporte bei įsitraukimo į kultūros veiklas ir skirtingų socialinių rezultatų (kaip: sveikata, švietimas, užimtumas, pilietinis aktyvumas). Detaliau tyrime naudojami duomenys aprašomi 37 lentelėje.

37 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Fujiwara, Kudrna ir Dolan (2014b))

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Socialiniai rezultatai	Sveikata, švietimas, užimtumas, pilietinis aktyvumas (kur įmanoma poveikiai skaičiuoti pinigine išraiška, tam, kad galėtų būti įtraukti į kaštų-naudos analizę).	<i>Visuomenės supratimo tyrimas, 2013 m.</i> (angl. <i>Understanding Society study</i>)
Dalyvavimas kultūroje ir sporte	<u>4 grupės:</u> Dalyvavimas mene ir kultūros veiklose; Lankymasis meno ir kultūros renginiuose; Dalyvavimas sporte, komandiniame sporte ir individualiame sporte; Muziejų, kultūros paveldo ir bibliotekų lankymas. Taip pat įtraukiamos grupės: amžius, lytis, pajamų grupė, regioninė teritorija.	<i>Visuomenės supratimo tyrimas</i>

Tyrimas atliekamas pasitelkiant regresinę analizę. Sudaromos atskiros lygtys kiekvienam išskirtam socialiniam rezultatui, taip pat įtraukiamos vis kitos dalyvavimo kultūroje ir sporte kintamųjų grupės. Tyrimas galėtų būti labiau laikomas žvalgomojo pobūdžio ar principine schema, kurią reikėtų detalizuoti su papildomais duomenų rinkiniais rezultatų patikimumui vertinti.

Tyrėjai nustato, kad dalyvavimas kultūroje ir sporte prisideda prie socialinių rezultatų. Išskiriant atskiras socialinių rezultatų grupes, nustatyta, kad dalyvaujantys kultūroje 5,4 proc., o sporte – 14,1 proc., buvo dažniau linkę savo sveikatą vertinti geriau nei nedalyvaujantys; dalyvaujantys kultūroje buvo labiau linkę studijuoti toliau (14,1 proc.); bedarbiai, dalyvaujantys sporte ar kultūroje buvo labiau linkę ieškoti naujo darbo (11 ir

12 proc. atitinkamai); taip pat, vertinant pilietinį aktyvumą, nustatyta, kad dalyvaujantys kultūroje ir sporte dažniau savanoriauja (6 ir 3 proc. atitinkamai), daugiau aukoja (50 ir 25 svarais atitinkamai) (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b).

B. Kultūros poveikis socialiniam kapitalui (Anheier ir kt., 2017).

Kultūros poveikis socialiniam kapitalui (ir atitinkamai įtraukiai visuomenei) koreliacinės analizės metodu nagrinėtas (Anheier ir kt., 2017). Autoriai savo tyrime socialinį kapitalą išreiškia tolerancijos ir pasitikėjimo rodikliais. Teigiama, kad įtrauki visuomenė gali būti kuriama per dalyvavimą kultūroje. (Anheier ir kt., 2017) tyrime remiasi UNESCO pateiktu, dalyvavimo kultūroje apibrėžimu (duomenys iš Kultūros ir demokratijos rodiklių sistemos, sudarytos Europos Tarybos ir Hertie valdymo mokyklos). Socialinį kapitalą tyrėjai reprezentuoja dviem kintamųjų grupėmis (duomenys iš *Pasaulio vertybių tyrimo* (angl. *World Values Survey*), 2014 m.). Vienas iš tyrėjų pasirinktų buvo tolerancijos matas. Tolerancijos matas – procentinė dalis žmonių, kurie neatsisakytų, kad jų kaimynas būtų imigrantas, kitos rasės, religinių ar seksualinių pažiūrų. Gaunamas stiprus koreliacinis ryšys tarp tolerancijos ir dalyvavimo kultūroje rodiklių ($r=0,75$). Taip pat nustatytas teigiamas koreliacinis ryšys tarp kitų tolerancijos rodiklių, kaip: kitų etninių tautybių draugų turėjimas ar manymas, kad homoseksualūs asmenys turi laisvai gyventi savo gyvenimus, ir dalyvavimo kultūroje ($r=0,65$). Kitas socialinį kapitalą reprezentuojantis matas – tarpusavio pasitikėjimas. Nustatytas stiprus teigiamas koreliacinis ryšys tarp tarpusavio pasitikėjimo ir dalyvavimo kultūroje ($0,83$). Vertinant atskirai aktyvų ir pasyvų dalyvavimą kultūroje reikšmingų skirtumų tarp koreliacinių ryšių nenustatyta. Tiriant koreliacinius sąryšius įtraukta 20 Europos valstybių.

C. Kultūros poveikis socialiniam kapitalui (Laužikas ir kt., 2020).

Detalesnis kultūros poveikio socialiniam kapitalui tyrimas, sudarant agentinį (imitacinį) modelį, atliktas (Laužikas ir kt., 2020). Tyrėjai nurodo, kad galimi du pagrindiniai kultūros ir socialinio kapitalo sąsajų būdai: 1) kultūros procesų metu generuojamas kultūrinis kapitalas teoriškai susiejamas su socialiniu kapitalu, sukuriant galimybes konvertuoti vieną kapitalo formą į kitą, arba 2) tiesiogiai susiejamos skirtingos kultūros dalyvavimo formos ir socialinis kapitalas. Sudarydami agentinį modelį, tyrėjai atsispiria nuo 2-ojo būdo. Tyrimo metu parengta dalyvavimo kultūroje poveikio socialiniam kapitalui matavimo metrika, kuria remiantis galima pamatuoti socialinio kapitalo pokytį, atsirandantį dėl asmenų dalyvavimo kultūros įvykiuose ir identifikuoti pokytį lemiančius veiksnius (Laužikas ir kt., 2020).

Tyrėjai kultūrą apibrėžia pagal ESSnet-Culture metodiką, kur kultūros įvykiai yra praktikos ir veiksmai, atliekami paveldo, archyvų, bibliotekų, knygų ir spaudos, vizualiųjų performatyviųjų, audiovizualinių menų, architektūros, amatų ir kt. kultūros srityse. Papildomai tyrime, kaip ir Fujiwara, Kudrna ir Dolan (2014b) atveju, taip pat analizuojamas ir sporto poveikis socialiniam kapitalui.

Į tyrimą įtraukiamos keturios kintamųjų grupės: 1) veikėjus apibūdinantys kintamieji, kurie leidžia įvertinti kultūros įvykiuose dalyvaujančių individų socio-ekonominius ir demografinius rodiklius; 2) kultūros įvykių srautą; 3) veikėjų dalyvavimą kultūros įvykiuose; 4) socialinį kapitalą apibūdinantys kintamieji. Kintamųjų grupių detalizacija pateikiama 38 lentelėje.

38 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Laužikas ir kt., 2020)

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Veikėjus apibūdinantys kintamieji ⁸¹	2 veikėjus apibūdinančių kintamųjų grupės: nuolatiniai kintamieji (dėl kultūros įvykių poveikio nekintantys) ir dinaminiai kintamieji (kintantys dėl kultūros įvykių poveikio). <u>Nuolatiniai kintamieji</u> – demografiniai: lytis, amžius, išsilavinimas, pajamos, gyvenamoji vieta (lokacija) ⁸² . <u>Dinaminiai kintamieji</u> – 4 socialiniai kapitalai, matuojami remiantis OECD metodika (detalizacija prie <i>Socialinį kapitalą apibūdinančių kintamųjų</i>),	Lietuvos statistikos departamentas (dabar Valstybės duomenų agentūra), OECD, atskiri tyrimai, duomenims apie kultūrinį skonį: (Wright, 2015), (Lizardo, 2006)

⁸¹ Veikėjai apibrėžiami naudojant CIDOC-CRM sampratą, kaip individualiai ar grupėmis veikiantys žmonės, turintys sąmoningo veikimo potencialą ir atliekantys veiksmus, už kuriuos gali prisiimti atsakomybę (Laužikas ir kt., 2020).

⁸² Amžiaus, išsilavinimo ir pajamų kintamieji matuojami rangų skalėmis, išskiriant kelis kiekvieno kintamojo lygius. Analizuojant amžių išskiriamos 4 kartos; analizuojant išsilavinimą, išskiriami 6 lygiai: aukštasis išsilavinimas, aukštesnysis išsilavinimas, specialusis vidurinis išsilavinimas, vidurinis išsilavinimas, pagrindinis išsilavinimas, pradinis išsilavinimas; pajamos siejamos su potencialiu pragyvenimo lygiu (neto pajamos, tenkančios vienam šeimos nariui): mažesnis nei minimalus atlygis, minimalus atlygis, didesnis nei minimalus, bet mažesnis nei vidutinis, vidutinis, didesnis nei vidutinis atlygis); lokacija matuojama kaip santykis tarp veikėjo gyvenamosios vietos ir kultūros įvykio vietos (atstumas), atsižvelgiant į tai, jog kultūros įvykis gali vykti tinkamu atstumu ar per toli nuo veikėjo gyvenamosios vietos (Laužikas ir kt., 2020).

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
	veikėjo kultūrinis skonis (skiriant 3: aukštosios bei populiariosios kultūrų ir sporto skonius), veikėjo tipas (vaidmuo kultūros įvykyje, matuojamas rangų skalėje pagal aktyvumą: kūrėjas, bendraautoris, dalyvis, žiūrovas, nedalyvaujantis įvykyje).	
Kultūros įvykių srautą apibūdinantys kintamieji ⁸³	2 lygių kintamieji: atskiro (konkreto) kultūros įvykio ir įvykių srauto. <u>Atskira kultūros įvykių apibūdinantys kintamieji</u> : pasirinkimo kintamieji (kultūros įvykio tipas (aukštoji, populiarioji kultūros ir sportas), kaina (pigus, normalios kainos, brangus), laikas ir vieta ⁸⁴) ir poveikio kintamieji (konkreto įvykio trukmė (trumpas, vidutinio ilgio ir ilgas), pasikartojimo dažnis, žiūrovų skaičius ir atlikėjų skaičius) ⁸⁵ .	Tyrimas <i>Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis</i> (Verikienė ir kt., 2017)
Veikėjų dalyvavimą kultūros įvykiuose apibūdinantys kintamieji ⁸⁶	<u>Kiekybiniai kintamieji</u> : kiek kartų ir kokiuose kultūros įvykiuose dalyvavo konkrečioje teritorijoje gyvenantys žmonės per atitinkamą laiko tarpą, kultūros dalyvavimo įvairovės rodiklis (bendro įvykių, kuriuose asmuo dalyvavo, skaičiaus ir įvykių tipų santykis). Kaip papildomi kiekybiniai	Tyrimas <i>Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis</i>

⁸³ Įvykiai bendruoju lygmeniu apibrėžiami naudojant CIDOC-CRM sampratą, kaip veikėjų atliekami veiksmai, kurių rezultatas yra kultūriniai, socialiniai ar fiziniai pokyčiai, kuriuos galime dokumentuoti (Laužikas ir kt., 2020).

⁸⁴ Kaina, laikas ir vieta matuojami rangų skalėje (skiriami 3 kiekvieno kintamojo rangų skalės lygiai – negatyvusis, neutralusis ir pozityvusis). Šie kintamieji skaičiuojami kaip santykis su veikėjo nuolatiniiais (socio-demografiniais) kintamaisiais. Šių dviejų kintamųjų grupių sąveika lemia veikėjo pasirinkimą dalyvauti kultūros įvykyje.

⁸⁵ Daroma prielaida, kad ilgesnės trukmės, dažniau vykstantis, daugiau lankytojų sutraukiantis ir pan. kultūros įvykis darys didesnę poveikį individui nei įvykis, kurio atitinkamų kintamųjų reikšmės žemesnės. Metrikoje šie kintamieji yra matuojami 3 lygių rangų skale (žemo, vidutinio, aukšto lygio) (Laužikas ir kt., 2020).

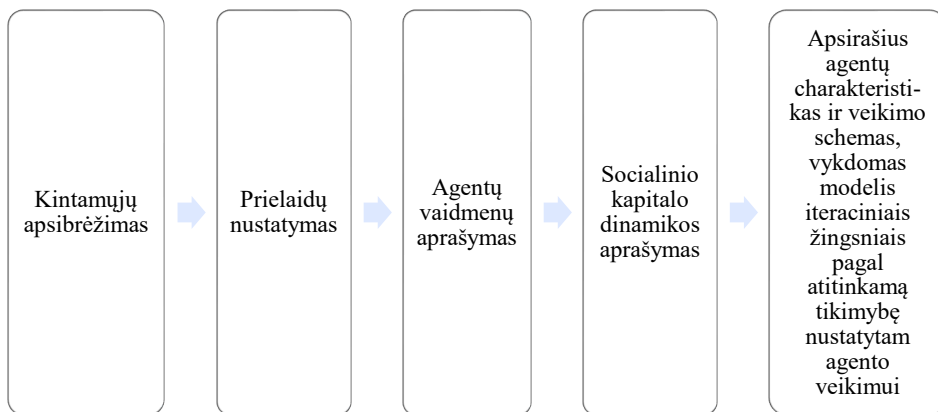
⁸⁶ Tyrėjai dalyvavimą kultūros įvykiuose apibrėžia pagal UNESCO kultūros statistikos vadovą kaip dalyvavimą veikloje, kuri individui yra būdas padidinti jo kultūrinius ar informacinius gebėjimus, padedanti apibrėžti savo tapatumą ar yra asmeninės išraiškos formą (Laužikas ir kt., 2020).

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
	kriterijai matuojamos vidutinės namų ūkio vartojimo išlaidos, per mėnesį skiriamos kultūrai. <u>Kokybiniai kintamieji</u>: asmens vaidmuo dalyvaujant kultūros įvykyje (atsakymai į klausimus: koku dažnumu teko dalyvauti kultūros įvykyje: kaip kūrėjui, kaip bendraautoriui, kaip aktyviam dalyviui, kaip pasyviam žiūrovui, koku dažnumu gavę informaciją apie jums įdomų įvykį nusprendžiate jame nedalyvauti).	Verikienė ir kt., 2017, VDA
Socialinį kapitalą apibūdinantys kintamieji ⁸⁷	Socialinio kapitalo matavimai atliekami dviejuose – individo ir populiacijos (grupės) – lygmenyse. <u>Individo lygmenyje</u> kiekvienam metrikos indeksui formuoti skiriami po 15 (iš jų 5 klausimai tiesiogiai susiję su asmens dalyvavimu kultūros įvykyje) socialinio kapitalo lygį vertinančių klausimų, parinktų iš OECD klausimų banko. <u>Populiacijos lygmenyje</u> vertinami 3 socialinio kapitalo kintamieji: • Vidutinis grupės socialinis kapitalas; • Skirtingų socialinių kapitalų pasiskirstymas grupėje; • Socialinio kapitalo sklaida populiacijoje.	OECD

Apibendrinti tyrimo įgyvendinimo etapai pateikiami 27 pav. Sudarant modelį, nustatomos prielaidos, kad: visuomenėje galima išskirti kultūros įvykių dalyvių, pasižyminčių panašiomis savybėmis, grupes, kultūros įvykių srautą galima suskirstyti į didesnes grupes pagal tipus, egzistuoja kiekybiškai įvertinamas, netiesinis ryšys tarp dalyvavimo kultūros įvykiuose ir socialinio kapitalo indeksų, atskiro kultūros įvykio poveikis nežymus, lyginant su visu įvykių srautu ir jų poveikių suma, individo ir visuomenės socialinis kapitalas yra veikiamas ne tik dalyvavimo kultūroje (kiti poveikiai imitaciniame modelyje nurodomi kaip Gauso triukšmas). Agentų vaidmenys nurodomi

⁸⁷ Socialinis kapitalas apibrėžiamas remiantis OECD socialinio kapitalo modeliu kaip personalinių ryšių, socialinio tinklo paramos, pilietinio aktyvumo bei pasitikėjimo ir bendradarbiavimo normų socialiniai kapitalai (Laužikas ir kt., 2020).

pagal dalyvavimo kultūros įvykyje aktyvumą (nuo kūrėjo iki pasyvaus stebėtojo). Apibrėžiant socialinio kapitalo dinamiką, ši realizuojama per dviejų lygių sąveiką: lokalią (per agentų kaimynystę fizinio sąryšio arba požymio panašumo prasmėmis), globalią (kai dalyvaujama transliuojamuose kultūros renginiuose). Sudarant imitacinį modelį parenkamas modelio sąrankos parametras $P^{SN} \in [0,1]$. Šis parametras apibrėžia, kokia tikimybė, kad konkrečioje iteracijoje pasirinkimas bus daromas pagal panašumą į save, o ne kaimynystę.

27 pav. Tyrimo įgyvendinimo etapai (sudaryta autorės, remiantis Laužikas ir kt., 2020)

Apibendrinant tyrimą, identifikuojama, kad kultūra daro poveikį socialiniam kapitalui. Dalyvavimo kultūroje metu socialiniu kapitalu gali būti dalijamasi dviem būdais: transliuojant jį kultūros įvykio metu ar per kaimynystės ryšius po įvykio. Galutinis šio dalijimosi rezultatas yra besikeičianti visuomenės socialinė struktūra nuo kraštutinai poliarizuotos (tuo atveju, kai sąveikos vyksta tik tarp panašių agentų, kitaip tariant, panašių kultūrinių pomėgių asmenys bendrauja tik su panašiais į save) iki maksimaliai konverguotos (kai agentai yra bent iš dalies veikiami fizinės kaimynystės) (Laužikas ir kt., 2020). Gautos tyrimo išvados iliustruojamos 8 priede pateikiamomis diagramomis.

Laužiko ir kt. (2020) sudarytas hipotetinis modelis, kurį būtų galima plėtoti toliau tikslinant agentų aprašymus. Tyrėjai, nurodydami su kultūra susijusius kintamuosius, pagrinde remiasi *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis* tyrimo duomenimis. Šis tyrimas atliekamas kas trejus metus nuo 2014 m., todėl modelio veikimą ir rezultatus būtų galima patikrinti su skirtingų metų duomenimis. Inicijuojant 2020 metų

tyrimą⁸⁸ reikšmingai praplėstos dalyvavimo kultūroje charakteristikos: įtrauktas ne tik bendras šalies gyventojų dalyvavimas kultūroje, bet ir dalyvavimas kultūroje pagal regionus, dalyvavimo kultūroje pobūdis papildytas socialiniu dalyvavimu. 2020 metais susidūrus su Covid-19 viruso sukelta pandemija, *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimas praplėstas dalyvavimu kultūroje iki karantino ir pirmojo karantino metu. Vertinant 2020 metų tyrimo praplėtimus galimas prasmingas agentinio modelio sąlygų detalizavimas⁸⁹.

Įprastai kultūros poveikio socialiniam kapitalui vertinimo tyrimuose fiksuojamas teigiamas kultūros poveikis socialiniam kapitalui ((Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b), (Anheier ir kt., 2017), (Laužikas ir kt., 2020)), tačiau priklausomai nuo kultūros sampratos, poveikis gali būti ir neigiamas. (Romer, Jamieson ir Pasek, 2009) atliktame tyrime taip pat vertinamas kultūros poveikis socialiniam kapitalui. Kaip ir Fujiwara, Kudrna ir Dolan (2014b) tyrime sudaromas regresinis modelis. Tačiau kultūra apibrėžiama per įsitraukimą į masines medijas (televizija, internetas) ir knygų skaitymą (kaip alternatyvų būdą informacijos gavimui). Tyrėjai nustatė neigiamą medijų ir teigiamą knygų skaitymo poveikį socialiniam kapitalui. Masinių medijų (televizijos) neigiamą poveikį socialiniam kapitalui patvirtina ir kiti tyrimai (Hoffman ir Appiah, 2008).

3.1.2. Kultūros poveikis individo gerovei

Šioje potemėje aptariami atskiri dalyvavimo kultūroje poveikio individo gerovei tyrimų atvejai. Pristatomos tyrimų strategijos bei duomenys.

A. Dalyvavimo kultūroje ir sporto veiklose poveikis individo gerovei (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a)

Autoriai, pasitelkdami kelių etapų regresinį modelį, siekia identifikuoti dalyvavimo kultūros ir sporto veiklose poveikį individo gerovei bei apskaičiuoti šių poveikių ekonominę vertę. Analizėje naudojamas tyrėjų modifikuotas gerovės vertinimo metodas, kai matuojant gerovę remiamasi ne žmonių pirmenybėmis, bet žmonių asmeninės gerovės vertinimo lygiais. Autoriai teigia, kad prekės ar paslaugos vertė yra subjektyvi ir turi atspindėti naudą, kurią asmuo gauna iš jos, kitaip tariant, pinigine vertė turi atspindėti

⁸⁸ *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimas inicijuotas Lietuvos kultūros tarybos. Tyrimo ataskaita šiuo metu nėra viešai prieinama.

⁸⁹ 2023 m. tyrimo klausimyne socialinio kapitalo dedamųjų dalis siauresnė.

individo naudos ar gerovės pokytį dėl patirtos ar suvartotos prekės⁹⁰. Taip skaičiuojant gerovę tyrėjai gali gauti ribinę pakeitimo normą tarp pinigų ir prekės, t. y., apskaičiuoti, kiek reikės pinigų tam, kad palaikytų subjektyvią gerovę tame pačiame lygyje (kaip konstantą) nesant prekės (kas šiuo atveju prilygtų kompensaciniam pertekliui)⁹¹. Kitaip tariant, vertinama, kokius poveikius subjektyviai gerovei daro įsitraukimas į menus ir sportą, bei įvertinama pinigų suma⁹², kurios žmonės galėtų atsisakyti, bet vis tiek liktų tame pačiame gerovės lygyje.

Tam, kad būtų apskaičiuota dalyvavimo kultūroje ir sporte vertė, atitinkamai turi būti apskaičiuota, koks dalyvavimo ir pajamų poveikis individualiai gerovei (gerovę tyrėjai vertina per pasitenkinimo gyvenimu rodiklį (detaliau aprašyta 39 lentelėje)). Todėl tyrimas grindžiamas dviejų modelių įvertinimu (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a):

1) dalyvavimo kultūros ir sporto veiklose modelis, aprašomas lygtimis:

$$LS_i = \alpha + \beta_1 M_i + \beta_2 Q_i + \beta_3 X_{1i} + \varepsilon_i, \quad (19)$$

$$CS = M^0 - e^{(\ln(M^0) - \frac{\beta_2}{\beta_1})}, \quad (20)$$

kur:

LS – pasitenkinimas gyvenimu

β_1 – pajamų poveikis (gaunamas iš antrojo modelio)

β_2 – ne rinkos prekės poveikis (angl. *non-market good*)

Q_i – dalyvavimo kultūroje ir sporte kintamųjų vektorius,

X_{1i} – pasitenkinimo gyvenimu kintamųjų vektorius,

CS – kompensacinis perteklius, kuriuo įvertinamas dalyvavimo kultūros ir sporto veikloje piniginė išraiška,

M^0 – imties vidutinės pajamos (25 700 svarų),

⁹⁰ Vertė vertinama kaip kompensacinis perteklius.

Kompensacinis perteklius (angl. *Compensating surplus* (CS)) – pinigų suma, sumokėta arba gauta, kuri asmenį palieka toje pačioje gerovės pozicijoje pasikeitus prekės (sąvoka vartojama plačiąja prasme: prekė, paslauga ar patirtis) kiekiui (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a).

⁹¹ Pavyzdžiui, jei 20 proc. sumažėjęs vietos nusikalstamumas padidina subjektyvią gerovę 1 vieneto punktu, ir, jei namų ūkio pajamų padidėjimas 5000 svarų padidina subjektyvią gerovę 1 vieneto punktu, sakoma, kad 20 proc. sumažėjęs nusikalstamumas yra vertas 5000 svarų per metus jiems (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a).

⁹² Gautos piniginės vertės negali būti tapatinamos su žmonių noru mokėti už atitinkamas prekes (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a).

- 2) dvių etapų mažiausių kvadratų pajamų modelis, aprašomas lygtimis:

$$LS_i = \pi + \beta_1^* \ln(M_i) + \beta_2 X_{2i} + \varepsilon_i, \quad (21)$$

$$\ln(M_i) = \pi + \gamma z_i + \vartheta_i, \quad (22)$$

kur:

X_{2i} – socio-ekonominių kintamųjų, kurie apibrėžia žaidimo loterijoje dažnį, vektorius,

z_i – loterijos instrumentinis kintamasis (dvimatis, 1, jei metinis išlošis nuo 200 iki 10 000 svarų, 0, jei metinis išlošis teigiamas, bet iki 200 svarų),

β_1^* – pajamų poveikio koeficientas.

Tyrėjai (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a) pasirinkimą tyrimą vykdyti per dvi lygčių sistemas (2 modelius) argumentuoja pajamų kintamojo (pasitenkinimo gyvenimu modeliuose) endogeniškumu dėl atvirkstinio priežastingumo, pasirinkimo efektų ir matavimų paklaidos. Anot autorių, tokiuose modeliuose tai gali lemti pajamų koeficiento sumažėjimą (19 lygtis). Kadangi 20 lygtyje šis koeficientas yra vardiklyje, tai gali lemti ne rinkos prekių vertės nepagrįstą padidėjimą. Bendra tyrėjų strategija buvo kontroliuoti kuo daugiau tam tikrą rezultatą lemiančių veiksnių pasitelkiant regresinę analizę. Todėl antrasis (papildomas) instrumentinio kintamojo modelis sudaromas pajamas susiejant su žaidimo loterijoje duomenimis. Loterijų laimėjimų duomenų šaltinis analogiškas kitiems pasitenkinimo gyvenimu duomenims – D. Britanijos namų ūkių tyrimas.

Kintamųjų naudojamų tyrime detalizacija pateikiama 39 lentelėje. Atkreiptinas dėmesys, kad modelis kartojamas kelis kartus vis įtraukiant kitas dalyvavimo kultūroje ir sporte duomenų grupes.

39 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Fujiwara, Kudrna ir Dolan (2014a))

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Subjektyvi gerovė	<u>Pasitenkinimo gyvenimu kintamieji:</u> namų ūkio pajamos, lytis, sveikatos būklė, geografinis regionas, šeimyninė padėtis, darbo statusas, vaikai ar prižiūrimi asmenys, apsirūpinimas būstu, savanoriškas darbas, asmenybės bruožai	<i>Didžiosios Britanijos namų ūkių tyrimas (angl. British Household Panel Survey (BHPS)),</i>

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
	(atitikmuo, ar asmuo turi namų draudimą ar ne, parodantis asmens preferencijas rizikos prisiėmimui). Pasitenkinimas gyvenimu (kiekybinė skalė nuo 1 iki 7).	<i>Visuomenės supratimo tyrimas, 2013 (apklausta 40 tūkst. namų ūkių, atsakymuose vertinami praėję 12 mėn.) (angl. Understanding Society Study)</i>
Dalyvavimas kultūroje ir sporte	Tarpsektorinių duomenų rinkinys (cross-sectional dataset) 6 skirtingi kultūros ir sporto apibrėžimai: <u>Lankymosi modelis:</u> apsilankymų laisvu laiku muziejuose, bibliotekose ir kultūros paveldo vietose dažnis; <u>Bendras kultūros ir sporto modelis:</u> bendras dalyvavimas kultūroje (aktyvus dalyvavimas: dainavimas, skaitymas, menų kūrimas) ir sporte (įtraukiant visas rūšis); <u>Sporto modelis (1):</u> dalyvavimas komandiniame sporte, individualiame sporte, kultūroje (įtraukiant visas rūšis); <u>Sporto modelis (2):</u> dalyvavimas fitneso, futbolo, plaukimo, dviračių sporte, dalyvavimas sporte, dalyvavimas kultūroje (įtraukiant visas rūšis); <u>Kultūros modelis (1):</u> kultūros auditorija (filmų žiūrėjimas, parodų, muzikos pasirodymų ir pan. lankymas), dalyvavimas kultūroje, komandinis sportas, individualus sportas; <u>Kultūros modelis (2):</u> dalyvavimas šokio, teatro, muzikos dailės, amatų, literatūros sričių veiklose, kino, parodų, muzikos, teatro, šokio auditorijos, komandinis sportas, individualus sportas. Sporto ir kultūros kintamieji susieti su lytimi, amžiumi, pajamų lygiu ir regionu.	<i>Visuomenės supratimo tyrimas</i>

Tyrimo rezultatai pagrindžia teigiamą dalyvavimo kultūroje ir sporte poveikį asmens gerovei ir pateikia pinigines poveikių išraiškas. Tyrėjų gauti pagrindiniai rezultatai:

- 1) įsitraukimas į menus yra susijęs su aukštesne gerove. Tai vertinama 1 084 svarų per metus arba 90 svarų per mėn. asmeniui;
- 2) egzistuoja reikšmingas ryšys tarp dažno bibliotekų naudojimosi ir asmens gerovės. Pastovus bibliotekų lankymas vertinamas 1 359 svarų per metus arba 113 svarų per mėn. asmeniui;
- 3) dalyvavimas sporto įvykiuose taip pat susijęs su didesne gerove. Šis padidėjimas vertinamas 1 127 per metus arba 94 svarus per mėn. asmeniui (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a).

B. Kultūrinių veiksmų poveikis ekonominei laisvei ir subjektyviajai gerovei (Evrensel, 2015).

Evrensel (2015) nagrinėja, kaip kultūra veikia ekonominę laisvę ir individo gerovę. Kultūriniai veiksniai įtraukiami kaip kultūrinis kapitalas. Teigiama, kad skirtingos vertybės ir įsitikinimai gali lemti skirtingas visaverčio gyvenimo sampratas, formuojančias bendrąsias visuomenės savybes. Išskiriamos dvi priežastys, kodėl prasminga įtraukti šalių kultūrinės charakteristikas atliekant subjektyvios gerovės-ekonominės laisvės tyrimus. Pirma, šalyse egzistuojančios normos ir vertybės gali būti nepalankios ekonominės laisvės skatinimui (bandymai paskatinti ekonominę laisvę gali būti nesėkmingi, jei neįvertinama individų pasirinkimo laisvė). Antra, kultūros kintamųjų įtraukimas į subjektyvios gerovės tyrimus gali paaiškinti netikėtus tyrimų rezultatus, pavyzdžiui, kodėl būtent išsivysčiusiose šalyse nustatomas ekonominės laisvės indėlis į subjektyviąją gerovę.

Empirinis tyrimas atliekamas individo ir šalies lygiu (kintamųjų detalizacija pateikiama 40 lentelėje). Kadangi dauguma kintamųjų rangų skalės – atliekama ranginė logistinė regresija. Priklausomas kintamasis – subjektyvi gerovė, matuojamas kaip pasitenkinimas gyvenimu.

40 lentelė. Tyrime naudojamų kintamųjų detalizavimas (sudaryta autorės, remiantis Evrensel (2015))

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Individo lygis		Pasaulio vertybių tyrimas ⁹³ ,
Lytis	Fiktyvus kintamasis (1 – moteris, 0 – vyras).	

⁹³ Nuoroda internete: [*WVS Database \(worldvaluessurvey.org\)*](http://WVS Database (worldvaluessurvey.org))

Kintamųjų grupės	Rodiklių detalizacija	Duomenų šaltiniai
Amžius		1990, 1995, 2000, 2005 m., 86 šalys, > 250 tūkst. respondentų
Šeimyninė padėtis	Fiktyvus kintamasis (1 – kita (išsiskyręs, našlys ir kt.), 2 – nevedęs/ netekėjusi, 3 – susituokęs).	
Socialinė klasė	Skalė nuo 1 iki 5 (1 – labai žema, 5 – labai aukšta).	
Sveikata	Skalė nuo 1 iki 5 (1 – labai bloga, 5 – labai gera).	
Pasitenkinimas gyvenimu	Šiuo kintamuoju vertinama subjektyvi gerovė. Skalė nuo 1 iki 10 (1 – labai nepatenkintas, 10 – labai patenkintas).	
Pasitenkinimas namų ūkio finansine padėtimi	Skalė nuo 1 iki 10 (1 – labai nepatenkintas, 10 – labai patenkintas).	
Religija/ religingumas	Klausinama, ar esi tikintis. Fiktyvus kintamasis (1 – ateistas, 2 – netikintis, 3 – tikintis).	
Pasirinkimo laisvės turėjimas	Skalė nuo 1 iki 10 (1 – visai nėra, 10 – absoliuti).	
Šalies lygis		
Pasitenkinimas gyvenimu	Apskaičiuojamos šalies vidutinės reikšmės (remiantis respondentų apklausos duomenimis).	
Pasirinkimo laisvės turėjimas		
Religija/ religingumas		
Pasitenkinimas namų ūkio finansine padėtimi		
Ekonominės laisvės indeksas		Kultūros paveldo fondas, 2013 (angl. Heritage Foundation)
BVP/ 1 gyv.		
Religinė priklausomybė	Atitinkamas religines pažiūras (krikščionys, musulmonai, Rytų religija) atitinkančių gyventojų procentinė dalis šalyje.	Central Intelligence Agency, 2014

Gaunami rezultatai, kad individo lygmenyje pasitenkinimas gyvenimu priklauso nuo pasitenkinimo namų ūkio finansais, sveikata ir pasirinkimo laisve. Tyrime nurodoma, kad šių charakteristikų: moteris, susituokęs/-usi, vyresnio amžiaus ir geresnės sveikatos, priklausančios aukštesnei socialinei klasei, atitikimas padidina tikimybę, kad bus aukštesnė ir subjektyvi gerovė – asmuo bus labiau patenkintas gyvenimu. Didesnis religingumas taip pat prisideda prie tikimybės, kad subjektyvi gerovė bus aukštesnė.

Regresinius modelius atlikus šalių lygiu, gaunama, kad aukštesnis BVP, pasitenkinimas namų ūkio finansais, religingumas ir pasirinkimų laisvė didina tikimybę, kad šalis bus aukštesniame subjektyvios gerovės vertinime. Tačiau priklausomai nuo religinės krypties poveikis gali būti ne tik teigiamas (neigiamas poveikis fiksuojamas, jei asmuo priklauso musulmonų ar Rytų religinėms pažiūroms). Gauti rezultatai patvirtina tyrėjų prielaidą, kad ekonominės laisvės padidėjimas nebūtinai visose šalyse vienodai paveiks ir asmens gerovę (Evrensel, 2015).

C. Kultūros poveikio individo gerovei vertinimas, atliekant apklausas (Kim and Kim, 2009; Grossi *et al.*, 2011)

Kultūros poveikis individo gerovei neretai nagrinėjamas ir atliekant apklausas (Lau, Cummins and McPherson, 2005; Kim and Kim, 2009, Grossi ir kt. (2011)). Grossi ir kt. (2011) tyrimas pagrįstas atlikta tarpsektorine apklausa (angl. *cross-sectional survey*) (imtis – 1500 (statistiškai reprezentatyvi), telefoninė apklausa, Italija, 2008 m.). Klausimai formuluoti taip, kad jau atsakant būtų vertinamas ryšys ir priežastingumas tarp dalyvavimo kultūroje ir individo gerovės⁹⁴. Klausimai apie dalyvavimą kultūroje padengė 15 skirtingų kultūros ir meno sričių, taip pat dalyvavimo jose dažnį. Apklausos būdu taip pat surinkti socio-demografiniai ir su sveikata susiję duomenys: geografinis regionas, gyvenamosios vietovės tipas (miestas, miestelis, kaimas), lytis, amžius, išsilavinimas, šeimyninė padėtis, mėnesinės pajamos, ar turi sveikatos problemų. Remiantis individualios gerovės indekso metodiniais principais (autorius: Dupuy, 1990) ir apklausos būdu surinktų duomenų grupėmis, sudarytas supaprastintas individualios gerovės indeksas. Tolimesnė analizė tęsiama pasitelkiant dirbtinių neuroninių tinklų techniką ir koreliacinę analizę. Nustatyta, kad dalyvavimas kultūroje yra svarbus individo gerovei, tačiau ne visos kultūros sritys veikia vienodai (Grossi ir kt., 2011).

Kim ir Kim (2009) atliekamas tyrimas panašus. Vykdyta apklausa P. Korėjos provincijoje (Kiongi, 2007 m.), apklausta 1950 respondentų (apklausai numatyta imtis buvo apie 6000). Klausimai apie kultūrą sudarė šias

⁹⁴ Pavyzdžiui, klausima, ar dalyvavimas kultūroje gali būti vertinamas kaip veiksmingas asmens gerovę prognozuojantis matas.

grupės: dalyvavimo dažnis, įvairovė, išlaidos pagal 8 kultūros ir meno sritis. Individo gerovė matuota per pasitenkinimą gyvenimu. Tam buvo skirti klausimai: ar esi patenkintas gyvenimu bendrai, ar gali pasakyti, kad esi laimingas, bendrai. Apklausos rezultatai analizuoti pasitelkiant koreliacinę analizę. Vertinant atsakymų pasiskirstymus ir koreliacinės analizės rezultatus, gauti sąryšiai tarp dalyvavimo kultūroje ir didesnės individo gerovės. Taip pat didesnė gerovė sieta ir su dažnesniu, aktyvesniu dalyvavimu kultūroje. Galiausiai regresinės analizės būdu vertinta, nuo ko priklauso kultūrinis kapitalas. Sudarant regresijas, priklausomais kintamaisiais atskirais atvejais pasirinkti: dalyvavimo kultūroje dažnis, kultūrinė įvairovė ar išlaidos kultūrai, o nepriklausomais: lytis, amžius, pajamos, išsilavinimas. Gauta, kad taip vertinamas kultūros kapitalas labiausiai priklauso nuo pajamų ir išsilavinimo.

3.1.3. Statistikos metodų taikymo kultūros poveikio socialinei sričiai įvertinti apibendrinimas

Analizuodami kultūros poveikį socialiniam kapitalui, autoriai vertina ne tik dalyvavimą pagal kultūros sritis (masinė kultūra, bibliotekos ir kt.), bet ir dalyvavimą sporto veiklose (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Laužikas *et al.*, 2020). Pagrindiniu duomenų šaltiniu tampa apklausų duomenys. Pagrindiniai tyrimų rezultatai, metodai bei duomenys pateikiami 41 lentelėje. Pagrindiniai tyrimų metodai: regresinė ir koreliacinė analizė (42 lentelė).

41 lentelė. Tyrimų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu ir reprezentuojančių skirtingas metodikas, apibendrinimas (sudaryta autorės)

Metodas	Pagrindinės išvados	Duomenų rinkinys	Tyrimo regionas, metai	Autoriai
Regresinė analizė	Dalyvavimas kultūroje ir sporte teigiamai veikia individualią gerovę (pasitenkinimą gyvenimu).	3 kintamųjų grupės: individualią gerovę, dalyvavimą kultūroje ir sporte reprezentuojantys kintamieji.	Didžioji Britanija, 2013	Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a
	Priklausomai nuo kultūros skirtumų galimas tiek teigiamas, tiek neigiamas poveikis	4 kintamųjų grupės: demografiniai kintamieji, kultūrinio kapitalo, socialinio kapitalo, ekonominiai kintamieji	86 pasaulio šalys (duomenys apima 1990–2005	Evrensel, 2015

Metodas	Pagrindinės išvados	Duomenų rinkinys	Tyrimo regionas, metai	Autoriai
	subjektyviajai gerovei		m. laikotarpį)	
	Dalyvavimas kultūroje ir sporte teigiamai prisideda prie socialinių rezultatų.	3 kintamųjų grupės: socialinius rezultatus, dalyvavimą kultūroje ir sporte reprezentuojantys kintamieji.	Didžioji Britanija, 2013	Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b
Agentinis (imitacinis) modeliavimas	Kultūra veikia visuomenės socialinę struktūrą.	4 kintamųjų grupės, apibūdinančios: veikėjus, kultūros įvykių srautą, veikėjų dalyvavimą kultūros įvykiuose, socialinį kapitalą.	Lietuva, 1 m. laikotarpis	Laužikas ir kt., 2020
Koreliacinė analizė	Egzistuoja teigiamas koreliacinis ryšys tarp dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo.	Socialinį kapitalą identifikuojantys rodikliai: pasitikėjimo ir tolerancijos, ir kultūros dalį reprezentuojantis dalyvavimo kultūroje rodiklis.	Europos šalys, 2014 m.	Anheier ir kt., 2017

42 lentelė. Tyrimų ir metodų, susijusių su kultūros poveikio nagrinėjimu, apibendrinimas (sudaryta autorės)

Autorius	Nagrinėjami sąryšiai	Metodai					
		Regresinė analizė	Agentinis modeliavimas	Koreliacinė analizė	Indeksų sudarymas	Aprašomoji statistika	Apklauso tyrimai
Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a	Kultūros poveikis individualiai gerovei	+					
Evrensel, 2015		+					
Grossi ir kt., 2011				+	+	+	+
Kim ir Kim, 2009		+		+		+	+

Autorius	Nagrinėjami sąryšiai	Metodai					
		Regresinė analizė	Agentinis modeliavimas	Koreliacinė analizė	Indeksų sudarymas	Aprašomoji statistika	Apklauso tyrimai
Laužikas ir kt., 2020	Kultūros poveikis socialiniam kapitalui / socialinei sričiai		+			+	
Anheier ir kt., 2017				+			
Romer, Jamieson ir Pasek, 2009		+					
Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b		+					

Kultūros socialinio poveikio matavimai susiduria su dar didesniais iššūkiais nei ekonominio poveikio matavimų atveju. Pagrindinės socialinio poveikio vertinimo kliūtys ir trūkumai: nepakankamas metodologinis pagrindimas, trūksta aiškių kiekybinių kriterijų, leidžiančių ne tik objektyviai pamatuoti, bet ir modeliuoti kultūros procesus, analizuojama pernelyg siaura kultūrinės veiklos sritis, kad būtų aktuali vertinant visą ar platesnę kultūros socialinį poveikį, matavimai varijuoja nuo individualaus poveikio siaurai grupei iki kolektyvinės įtakos nacionaliniu mastu, todėl sunku pateikti visą apimančią vertinimą, nėra bendro susitarimo dėl terminų apibrėžimo (tiek kultūros, tiek, pavyzdžiui, individo gerovės), dėl longitudinalių duomenų trūkumo orientuojamasi į greitai pamatuojamus rodiklius, o ne ilgalaikį poveikį (nevertinamas poveikis, kuris gali pasireikšti ilgesniam laiko periodui po dalyvavimo kultūrinėse veiklose), nėra tyrimų tęstinumo (Laužikas *et al.*, 2020; Pusevaitė *et al.*, 2021).

Tiriant kultūros poveikį individo gerovei atliekamos apklauso (Kim and Kim, 2009; Grossi *et al.*, 2011) ir remiantis apklaustųjų atsakymais daromos prielaidos apie ryšius. Tačiau tokiu atveju nustatyti sąryšiai taip pat negarantuoja priežastingumo, gali būti nulemti kitų veiksnių. Be to, apklausų duomenys gali turėti ir trūkumų, lemiančių matavimų netikslumus (įverčių paslinktumą). Pagrindiniai apklausų trūkumai: 1) atsakymų netikslumus gali sąlygoti klausimynų vertimas į skirtingas kalbas, 2) respondentų atsakymus gali stipriai veikti jų gyvenamoji aplinka, sąlygos bei 3) respondentų bandymai atsakyti tai, ko jų manymu tikisi interviuotojas (Hofstede, 1984;

Castellani, 2019) (tai ypatingai gali būti jautru, kalbant apie vertybes, nenorą atsakyti „neteisingai“, kas aktualu kultūros ir socialinio kapitalo sąryšio tyrimuose).

3.2. Kultūros poveikio socialinei sričiai empirinis tyrimas

Šioje dalyje pristatomi duomenys bei kultūros poveikio matavimo metodologija. Galiausiai atliekama duomenų grafinė analizė bei pristatomi tyrimo (tiesinių tikimybinių modelių) rezultatai.

3.2.1. Duomenys ir metodologija

Remiantis *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo duomenimis (KOG institutas, 2024), galima įvertinti, kokie egzistuoja sąryšiai, tarp dalyvavimo kultūroje ir pilietiškumo, individualios laimės ar polinkio savanoriauti ir kt. (apibendrintai, socialinio kapitalo / socialinės srities dedamųjų). Tyrimas yra palankus šiai analizei, nes be klausimų apie dalyvavimą kultūroje, dalyvavimo dažnį ir įsitraukimo intensyvumą, apima socialinio kapitalo aspektus: klausimus apie pilietiškumą, kūrybiškumą, laimės suvokimą ir pan. Taip pat galima išskirti klausimus, kur respondentų yra prašoma pačių įvertinti, ar atskiroms socialinio kapitalo dedamosioms daro įtaką dalyvavimas kultūroje, pavyzdžiui, klausima, ar pritaria teiginiui, kad *dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie mano pasididžiavimo būti Lietuvos piliečiu (-e)*.

Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimo apklausa atliekama kas 3 metus nuo 2014 m. 2023 m. atlikta apklausa liepos–rugpjūčio mėn. apie dalyvavimą kultūroje per pastaruosius 12 mėn. Respondentai – vyresni nei 15 m. Lietuvos gyventojai. 2023 m. apklausa vykdyta dviem būdais: gyvai gyventojų namuose ir internetu. Tyrimo imtį sudaro 3307 respondentai (1851 apklausti namuose, 1456 – internetu) (KOG institutas, 2024).

Toliau duomenys analizuojami, pritaikant korekcinius svorius (KOG institutas, 2024). Duomenys koreguojami su svoriais, siekiant duomenų reprezentatyvumo pagal Lietuvos demografinės grupes.

Tolimesnei analizei pasirenkami agreguoti dalyvavimo kultūroje rodikliai: *visuomenės narių, kurie patys užsiima arba yra linkę užsiimti kūrybine ar kultūrine veikla, dalis, proc.* (linkę dalyvauti kultūrinėje veikloje), *gyventojų, kurie patys užsiima kūrybine ir (ar) kultūrine veikla, dalis, proc.* (aktyviai dalyvauja kultūrinėse veiklose). Taip pat įtraukiami atskiri klausimai, susiję su pilietiškumu, visuomenės atvirumu, asmeninio poveikio šalyje

priimamiems sprendimams vertinimu, kūrybiškumu, savanorystės / mecenatystės veiklomis, asmeniniu laimės vertinimu. Socialinės sritys rodikliai išskiriami remiantis literatūros analize (Kim and Kim, 2009; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b, 2014a; Anheier *et al.*, 2017). Atvirumas ir kūrybingumas svarbūs kaip veiksniai, kurie lemia imlumą naujovėms, inovacijoms, gebėjimą prisitaikyti kintančiose aplinkybėse. Pilietiškumas (dalyvavimas istorinės atminties renginiuose ir pilietinio, tautinio tapatumo puoselėjimas), savo svarbos priimamiems sprendimams suvokimas bei įsitraukimas į visuomenines veiklas yra susiję su pilietišku visuomenės dalyviu, kuris rūpinasi savo gyvenama aplinka ir šalimi. Galiausiai asmeninės laimės vertinimas autorių neretai pasitelkiamas kaip subjektyvios individo gerovės matas (Kim ir Kim, 2009).

Dalyvavimo kultūroje rodikliai įtraukiami kaip fiktyvūs kintamieji (į tiesinį tikimybinį modelį įtrauktas kintamasis *Linkę dalyvauti* įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima arba yra linkę užsiimti kūrybine ar kultūrine veikla⁹⁵, kintamasis *Aktyvūs dalyviai* įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima kūrybine ir (ar) kultūrine veikla⁹⁶).

Tyrimas atliekamas pasitelkiant grafinę analizę (lyginami respondentų atsakymų pasiskirstymai, priklausomai nuo to, ar jie yra linkę dalyvauti kultūroje, ar joje dalyvauja aktyviai). Skaičiuojamos procentinės dalys nuo kiekvienos grupės. Taip pat sudaromi tiesiniai tikimybiniai modeliai (angl. *Linear probability model, LPM*), kuriais siekiama įvertinti, kiek išskirtas socialinės sritys dedamąsias veikia dalyvavimo kultūroje rodikliai, kitaip tariant, atskirais atvejais keliamas klausimas, kaip pasikeistų tikimybė, kad asmuo dalyvautų savanorystės veiklose, būtų pilietiškas, laimingas ar kt., jei jis aktyviai dalyvautų / būtų linkęs dalyvauti kultūros veiklose (lyginant su nedalyvaujančiu / nelinkusiu dalyvauti). Strategija sudaryti atskirus modelius, pasirenkant vis kitą priklausomą kintamąjį, reprezentuojantį socialinę sritį, įprastai taikoma ir kitų tyrėjų (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b).

⁹⁵ Apjungiami rodikliai: gyventojai, dalyvavę ar linkę dalyvauti scenos menuose, proc., dalyvavę ar linkę dalyvauti vaizduojamuosiuose menuose ar amatuose, proc., dalyvavę ar linkę dalyvauti paveldo veiklose, proc., dalyvavę ar linkę dalyvauti knygų ir spaudos kultūrinėse veiklose, proc., dalyvavę ar linkę dalyvauti filmų ir video kultūrinėse veiklose, proc., dalyvavę ar linkę dalyvauti interneto kultūrinėse veiklose, proc.

⁹⁶ Apjungiami rodikliai: gyventojai, dalyvavę scenos menuose, proc., dalyvavę vaizduojamuosiuose menuose ar amatuose, proc., dalyvavę paveldo veiklose, proc., dalyvavę knygų ir spaudos kultūrinėse veiklose, proc., dalyvavę filmų ir video kultūrinėse veiklose, proc., dalyvavę interneto kultūrinėse veiklose, proc.

Tiesiniai tikimybiniai modeliai yra parankūs turint kokybinę priklausomą kintamąjį. Remiantis *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* ties kiekviena nagrinėjama socialine charakteristika iš atsakymų suformuojamas binarinis priklausomas kintamasis („taip / ne“ principu). Bendroji modelio lygtis užrašoma taip:

$$E(Y_i | X_i) = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad (23)$$

kur:

$E(Y_i | X_i)$ – sąlyginė tikimybė dėl Y_i esant tam tikram X_i ;

Y_i – socialinis kintamasis;

β_1 – nurodo tikimybę, kad Y_i įvyks, kai $X_i = 0$;

β_2 – poveikio koeficientas, nurodo, kaip pasikeis tikimybė, kad Y_i įvyks, kai $X_i = 1$ (X_i įtrauktas kaip fiktyvus kintamasis);

X_i – dalyvavimo kultūroje kintamasis.

Tiesinis tikimybinis modelis susiduria su heteroskedastiškomis paklaidomis, kas lemia, kad įverčiai yra tiesiniai ir nepaslinkti, bet neefektyvūs (neturi minimalios dispersijos) (Gujarati and Porter, 2009). Kadangi modelio paklaidų dispersija $var(u_i)$ priklauso nuo $E(Y_i | X_i)$, modelį galima transformuoti kiekvieną jo narį padalijant iš svorio (Gujarati and Porter, 2009):

$$\sqrt{E(Y_i | X_i)[1 - E(Y_i | X_i)]} = \sqrt{P_i(1 - P_i)} = \sqrt{w_i} \quad (24)$$

kur:

P_i – tikimybė;

w_i – svoris.

Tokiu būdu būtų sprendžiamas heteroskedastiškumas. Transformuoto modelio išraiška:

$$\frac{Y_i}{\sqrt{w_i}} = \frac{\beta_1}{\sqrt{w_i}} + \beta_2 \frac{X_i}{\sqrt{w_i}} + \frac{u_i}{\sqrt{w_i}} \quad (25)$$

Transformavus modelį, būtų gaunamos homoskedastiškos paklaidos ir būtų galima taikyti svertinį mažiausių kvadratų metodą, kur w_i yra svoris. Visgi praktikoje nėra žinoma tikroji sąlyginės tikimybės $E(Y_i | X_i)$ reikšmė ir w_i svoris. Todėl tam, kad būtų randamas svoris w_i atliekami šie skaičiavimai (Gujarati and Porter, 2009):

1. apskaičiuojamas regresijos modelis: $Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_i + u_i$, nepaisant heteroskedastiškumo;
2. gaunami tikrųjų $E(Y_i | X_i)$ reikšmių įverčiai $\hat{Y}_i$;
3. apskaičiuojamas $\hat{w}_i = \hat{Y}_i(1 - \hat{Y}_i)$, kuris aproksimuos w_i ;
4. naudojantis apskaičiuotu $\hat{w}_i$, atliekama modelio transformacija:

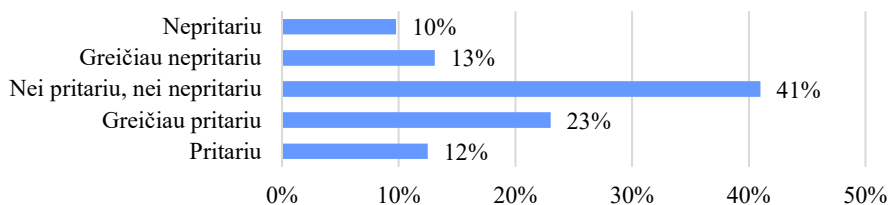
$$\frac{Y_i}{\sqrt{w_i}} = \frac{\beta_1}{\sqrt{w_i}} + \beta_2 \frac{X_i}{\sqrt{w_i}} + \frac{u_i}{\sqrt{w_i}}.$$

Taip pat tiesinis tikimybinis modelis susiduria su problema, kad apskaičiuota $\hat{Y}_i$ reikšmė gali netilpti į intervalą $[0;1]$ (kas nėra tikslu, nes tikimybė turėtų nebūti mažesnė nei 0 ir didesnė nei 1). Priskiriant apribojimus, galima pasiekti, kad apskaičiuota Y reikšmė būtų intervale $[0; 1]$. Ši problema sprendžiama modelio sudarymo metu priskiriant apribojimus (toms reikšmėms, kurios yra mažiau už 0, priskiriama 0,0001, o tomis, kurios yra daugiau už 1 – 0,9999.), kad tikimybė neperžengtų minėto intervalo. Toliau aptariami dalyvavimo kultūroje ir socialinių charakteristikų pagrindiniai rezultatai.

3.2.2. Dalyvavimo kultūroje ir socialinių charakteristikų ryšio grafinė analizė

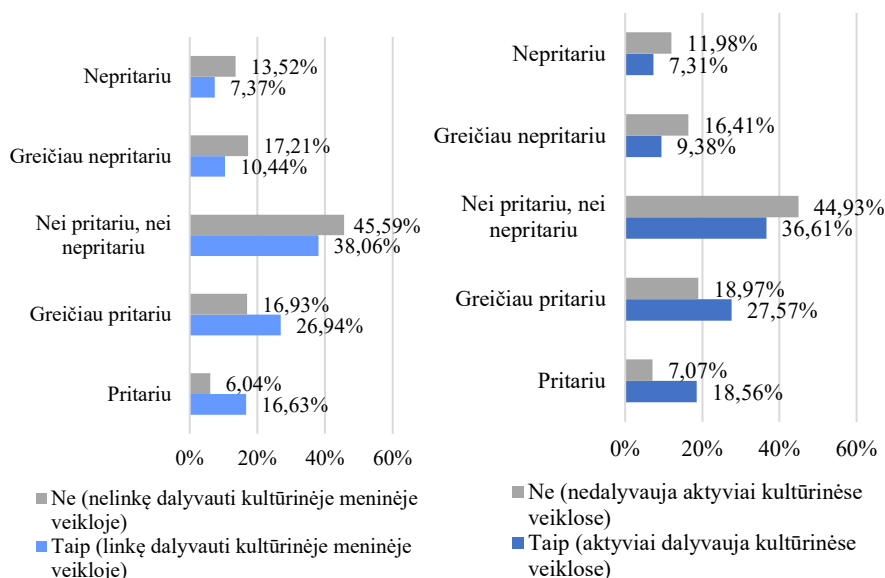
Šioje dalyje pateikiama grafinė analizė, vertinant, kaip yra susiję dalyvavimo kultūroje įpročiai ir socialinės nuostatos: pilietiškumas, bendruomeniškumas (dalyvavimas mecenatystės ir savanorystės veiklose), atvirumas, asmeninės įtakos šalyje priimamiems sprendimams turėjimas, ir savęs kaip kūrybingo ar laimingo vertinimas.

Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. 35 proc. gyventojų, pritaria, kad dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie jų pasididžiavimo esant Lietuvos piliečiu. Priešingai manančių yra mažiau – 23 proc., nuomonės neturi – 41 proc. (28 pav.).

28 pav. *Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Klausimas: „Dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie mano pasididžiavimo būti Lietuvos piliečiu (-e)“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)*

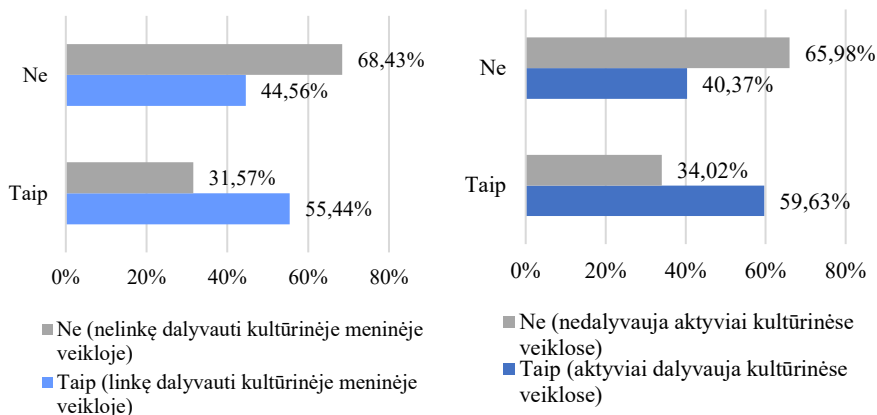
Taip pat matomas nuomonių skirtumas tarp dalyvaujančių kultūroje ir ne: su teiginiu, kad dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie jų pasididžiavimo esant Lietuvos piliečiu, sutinka beveik 44 proc. linkusių kultūroje dalyvauti respondentų (29 pav.). Nelinkusių dalyvauti kultūroje respondentų dalis, sutinkanti su šiuo teiginiu, yra beveik 2 kartus mažesnė (apie 23 proc.). Atitinkamai didesnė dalis nelinkusių dalyvauti kultūrinėse veiklose nemano, kad dalyvavimas kultūroje yra susijęs su pilietiškumu (30 proc. – nelinkusių dalyvauti kultūroje ir 18 proc. – linkusių). Aktyvaus dalyvavimo kultūroje dėmuo iš esmės atkartoja linkusių dalyvauti kultūroje tendencijas.

29 pav. Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Klausimas: „Dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie mano pasididžiavimo būti Lietuvos piliečiu (-e)“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

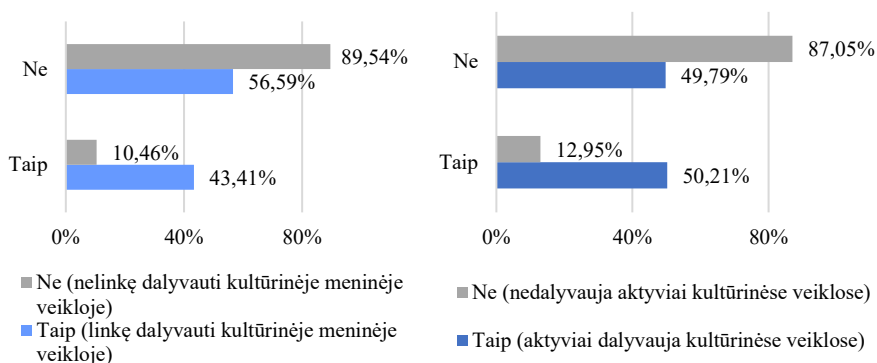
Linkę kultūroje dalyvauti asmenys yra dažniau dalyvaujantys istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir puoselėjantys pilietinį ir tautinį tapatumą (atsakymai „taip“), nei tie, kurie dalyvauti kultūrinėse veiklose nėra linkę (55 ir 32 proc. atitinkamai) (30 pav.). Analogiškos tendencijos ir aktyvaus dalyvavimo kultūroje respondentų grupėje (30 pav.). Verta atkreipti dėmesį ir į reikšmingą kultūroje nelinkusių ar aktyviai nedalyvaujančių respondentų dalį, kuri nedalyvauja su pilietiškumu susijusiuose renginiuose, pilietiškumo,

tautinio tapatumo netraktuoja kaip vertybės. Kiekvienoje dalyvavimo grupėje ji sudaro beveik 70 proc.

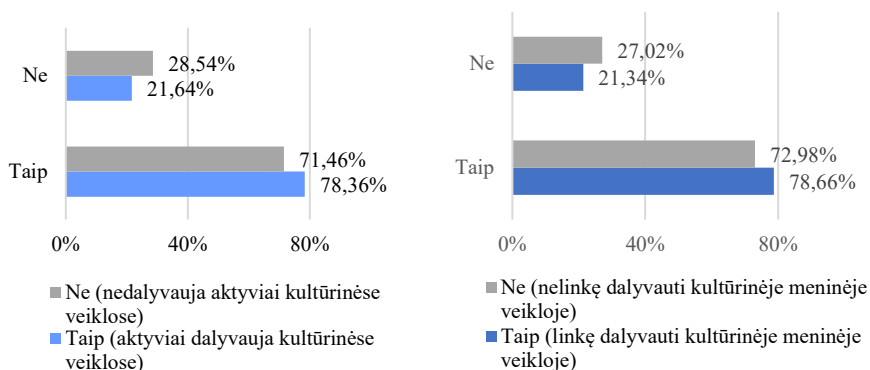
30 pav. Dalyvavimas kultūroje ir pilietiškumas. Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą, proc., 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Dalyvavimas kultūroje ir savanorystė. Savanorystė vertinama per gyventojų, kurie yra dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje, kintamąjį. Vertinant diagramas, matoma, kad reikšmingai didesnė dalis nedalyvaujančių kultūroje yra ir nesavanoriaujantys (pavyzdžiui, tarp aktyviai kultūroje nedalyvaujančių asmenų 87 proc., nesavanoriauja ir tik 13 proc. savanoriauja), tačiau tarp dalyvaujančių kultūroje taip pat didesnė dalis (arba daugiau mažiau tokia pati dalis) nesavanoriauja – visgi skirtumas tarp savanoriaujančių ir ne nėra toks reikšmingas (pvz., tarp linkusių dalyvauti kultūrinėse veiklose savanoriauja 43 proc., ne – 57 proc.) (31 pav.).

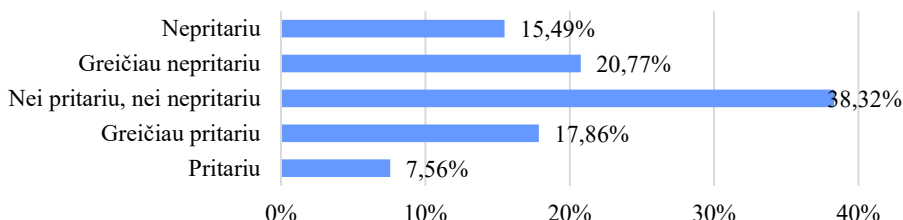
31 pav. Dalyvavimas kultūroje ir savanorystė. Gyventojų, kurie yra dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje, dalis, proc., 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Dalyvavimas kultūroje ir atvirumas. Atvirumo matas vertinamas per rodiklį: gyventojų, manančių, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, dalis, proc. Gaunama, kad tarp linkusių dalyvauti kultūroje 78 proc. sutinka (tarp nedalyvaujančių 71 proc.), kad visuomenei naudinga, kai ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių asmenų, o 22 proc. (tarp nedalyvaujančių – 29 proc.) – nesutinka (32 pav.). Aktyvus dalyvavimas kultūroje / nedalyvavimas visuomenės atvirumo kitoms kultūroms nuostatų stipriai nekeičia (abiejų grupių pasirinkimai yra panašūs). Panašus aspektas vertintas Anheier ir kt. (2017), kur buvo nustatytas stiprus teigiamas koreliacinis ryšys ($r=0,75$) tarp dalyvavimo kultūroje ir tolerancijos mato (išreikšto per žmonių, kurie neatsisakytų, kad jų kaimynas būtų imigrantas, kitos rasės, religinių ar seksualinių pažiūrų, dalį). Lietuvos atveju labai stiprus ryšys nefiksuoja.

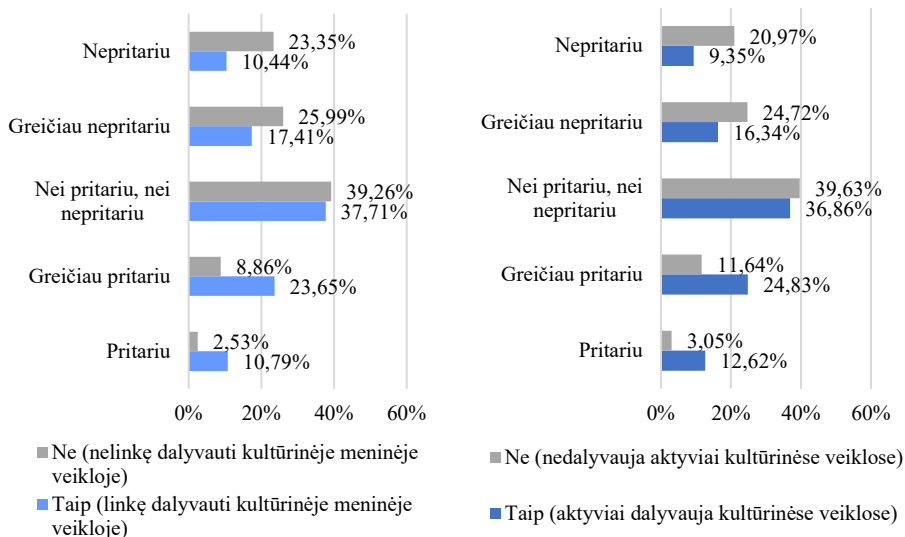
32 pav. Dalyvavimas kultūroje ir atvirumas. Gyventojų, manančių, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, dalis, proc., 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Kūrybingumas vertinamas per kelis rodiklius: ar save galėtumėte pavadinti kūrybingu žmogumi ir esu labiau kūrybingas (-a) todėl, kad dalyvauju kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose. Klausiant respondentų, ar jie mano, kad yra labiau kūrybingi, nes dalyvauja kultūriniame gyvenime, apie 25 proc., jų su teiginiu sutinka, bet didesnę dalis – 36 proc. – ne, ir beveik 40 proc. neturi nuomonės. (33 pav.).

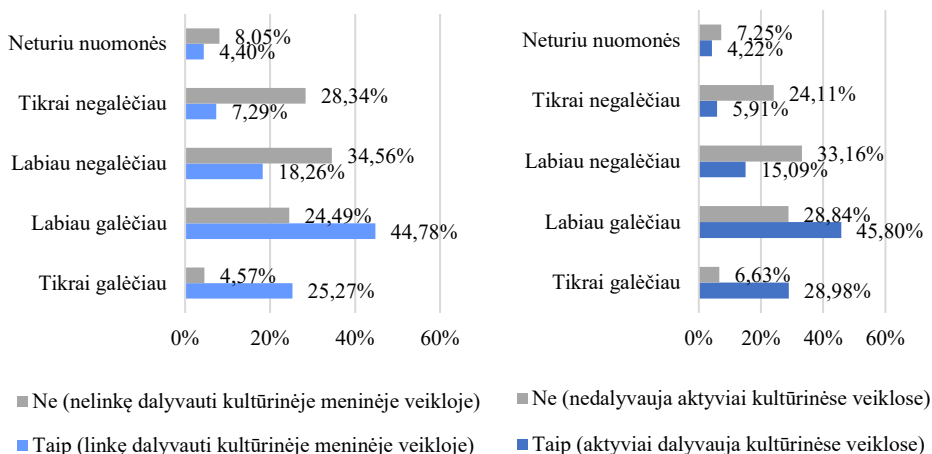
33 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Esu labiau kūrybingas (-a) todėl, kad dalyvauju kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Visgi lyginant kultūroje dalyvaujančius ir joje dalyvauti nelinkusius, matome pozityvesnes dalyvaujančių kultūroje nuostatas. Pavyzdžiui, su minėtu teiginiu sutinka 34 proc. linkusių dalyvauti kultūroje ir tik 11 proc. kultūroje dalyvauti nelinkusių asmenų (34 pav.).

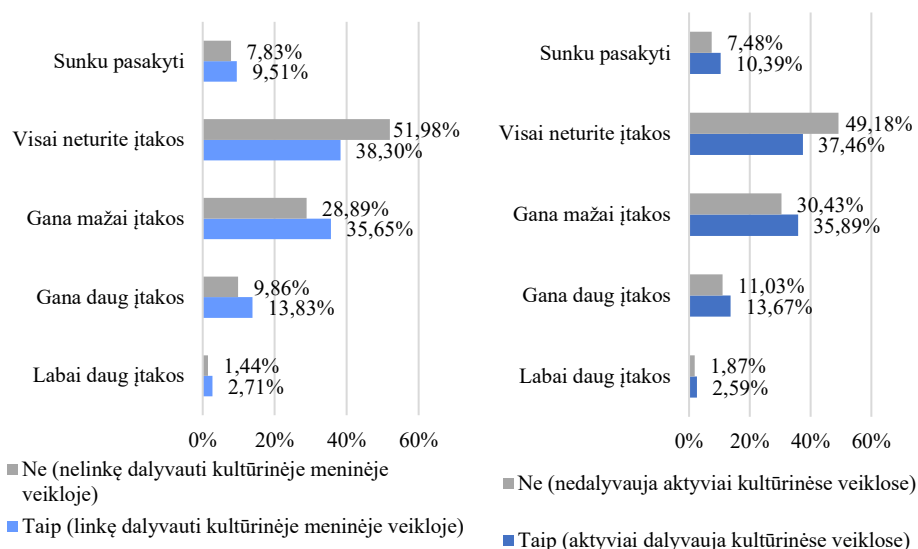
34 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Esu labiau kūrybingas (-a) todėl, kad dalyvauju kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Vertinant klausimą, ar save galėtumėte pavadinti kūrybingu žmogumi (35 pav.), matoma, kad dažniau teigiamai atsako linkę / aktyviai dalyvaujantys kultūroje asmenys (iki 75 proc.). Nelinkusių dalyvauti / aktyviai nedalyvaujančių asmenų grupėse iki 71 proc. jų nemano, kad yra kūrybingi.

35 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Ar save galėtumėte pavadinti kūrybingu žmogumi?“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

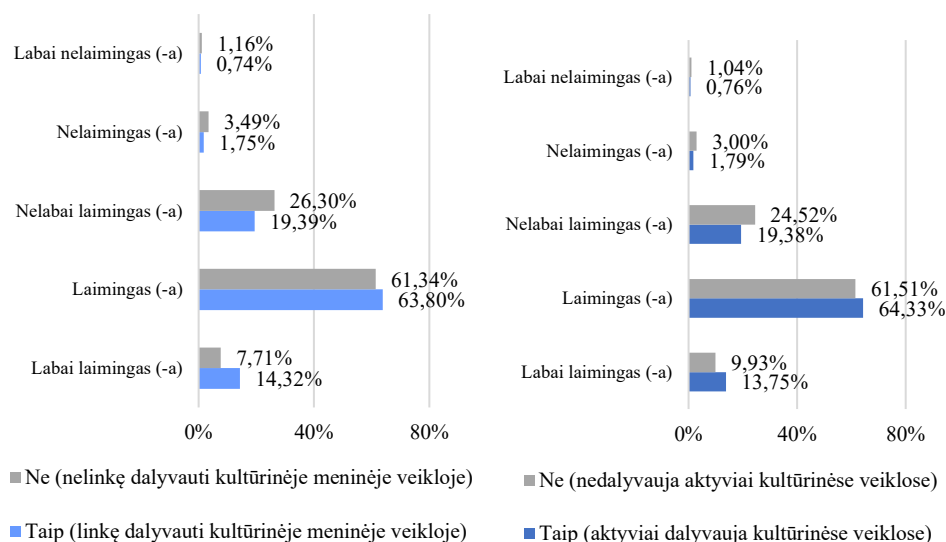
Dalyvavimas kultūroje ir asmeninės įtakos šalyje priimamiems sprendimams vertinimas. Vertinamas klausimas: *ar sakytumėte, kad Jūsų savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams Jūs asmeniškai turite...* (rodiklio reikšmės konvertuojamos į binarines: 1 – labai daug įtakos, gana daug įtakos, gana mažai įtakos, 0 – visai neturite įtakos, sunku pasakyti). Iš grafinės analizės (36 pav.) matyti, kad tarp linkusių dalyvauti kultūroje ar aktyviai joje dalyvaujančių didesnės procentinės dalys asmenų yra linkusios manyti, kad turi įtakos šalyje priimamiems sprendimams, tačiau skirtumai su nedalyvaujančiais nėra labai dideli. Visgi vertinant priešingą situaciją – manytą, kad įtakos šalies priimamiems sprendimams neturi, gaunama, kad taip manančių reikšmingai didesnė dalis yra tarp nelinkusių dalyvauti / aktyviai nedalyvaujančių gyventojų (skirtumai didesni nei 10 p. p.).

36 pav. Dalyvavimas kultūroje ir kūrybingumas. Klausimas: „Ar, sakytumėte, kad Jūsų savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams Jūs asmeniškai turite...“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

Dalyvavimas kultūroje ir asmeninis laimės suvokimas. Laimės vertinimas tiriamas per rodiklį: *Ar Jūs galėtumėte apie save pasakyti, kad, apskritai imant, Jūs per pastaruosius 12 mėn. buvote...?* Respondentų galimi atsakymai: *labai nelaimingas, nelaimingas, nelabai laimingas, laimingas, labai laimingas*. Pastarasis klausimas gali iš dalies reprezentuoti individo gerovę. Panašiai individo gerovė tirta Kim ir Kim (2009) apklausoje užduodant klausimą: *ar gali pasakyti, kad esi laimingas*. Lietuvos atveju

gaunama, kad linkę dalyvauti kultūroje dažniau pasirinko atsakymą, kad per pastaruosius metus buvo laimingi arba labai laimingi (78 proc.). Tarp nelinkusių dalyvauti kultūroje laimingais buvo 69 proc. (37 pav.). Visgi skirtumai tarp dalyvaujančių kultūroje ir ne nėra labai reikšmingi.

37 pav. Dalyvavimas kultūroje ir asmeninis laimės suvokimas. Klausimas: „Ar Jūs galėtumėte apie save pasakyti, kad, apskritai imant, Jūs per pastaruosius 12 mėn. buvote...?“, 2023 m., Lietuva (sudaryta autorės, remiantis KOG institutas, 2024)

3.2.3. Dalyvavimo kultūroje ir socialinių charakteristikų ryšio empirinė analizė

Siekiant įvertinti, kokią poveikį kultūra (dalyvavimas kultūroje) daro socialiniam vystymuisi, kitaip tariant, kaip dalyvavimas kultūroje veikia pilietiškumo, atvirumo ar kitas socialines nuostatas bei subjektyvios gerovės vertinimą, išreikštą per laimės rodiklį, sudaromi tiesiniai tikymybiniai modeliai (iš viso 12 skirtingų modelių). Pasirenkami 6 skirtingi priklausomi kintamieji (kintamųjų reikšmės binarinės: 1 – taip, 0 – ne):

- 1) y – respondentai, dalyvaujantys istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjantys pilietinį ir tautinį tapatumą;
- 2) y – respondentai, dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje;

- 3) y – manantys, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių;
- 4) y – respondentai, sutinkantys, kad save galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi;
- 5) y – sutinkantys, savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams asmeniškai turi įtakos;
- 6) y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi.

Bei parirenkami du skirtingi nepriklausomi, dalyvavimą kultūroje nusakantys kintamieji. Dalyvavimo kultūroje rodikliai įtraukiami kaip fiktyvūs kintamieji (kintamasis *Linkę_dalyvauti* įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima arba yra linkę užsiimti kūrybine ar kultūrine veikla, kintamasis *Aktyvūs_dalyviai* įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima kūrybine ir (ar) kultūrine veikla). Modelių, kuriuose vertinamas kintamojo *Linkę_dalyvauti* poveikis šešiams skirtingiems priklausomiems kintamiesiems, rezultatai pateikiami 43 lentelėje. Modelių, kuriuose vertinamas kintamojo *Aktyvūs_dalyviai* poveikis, rezultatai pateikiami 44 lentelėje.

43 lentelė. Tiesinių tikimybinių modelių rezultatai, kur *x* – kultūros veiklose linkę dalyvauti gyventojai (fiktyvus kintamasis) (sudaryta autorės)

Modelis	1	2	3	4	5	6
(Laisvasis narys)	0.31 *** (0.01)	0.10 *** (0.01)	0.71 *** (0.01)	0.29 *** (0.01)	0.39 *** (0.01)	0.69 *** (0.01)
Linkę_dalyvauti ⁹⁷	0.24 *** (0.02)	0.33 *** (0.01)	0.07 *** (0.02)	0.41 *** (0.02)	0.12 *** (0.02)	0.09 *** (0.02)
Stebėjimų skaičius	3307	3307	3307	3307	3307	3307
Determinacijos koeficientas	0.06	0.15	0.01	0.16	0.01	0.01
Koreguotas determinacijos koeficientas	0.06	0.15	0.01	0.16	0.01	0.01
Statistika	204.24	564.23	21.20	634.46	48.36	35.22
p reikšmė	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$.

Pastaba.

⁹⁷ *Linkę_dalyvauti* įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima arba yra linkę užsiimti kūrybine ar kultūrine veikla.

Kintamieji:

1: y – respondentai, dalyvaujantys istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjantys pilietinį ir tautinį tapatumą

2: y – respondentai, dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje

3: y – manantys, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių

4: y – respondentai, sutinkantys, kad save galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi

5: y – sutinkantys, savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams asmeniškai turi įtakos

6: y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi

44 lentelė. Tiesinių tikimybinių modelių rezultatai, kur x – kultūros veiklose aktyviai dalyvaujantys gyventojai (fiktyvus kintamasis) (sudaryta autorės)

Modelis	1	2	3	4	5	6
(Laisvasis narys)	0.34 *** (0.01)	0.13 *** (0.01)	0.73 *** (0.01)	0.36 *** (0.01)	0.42 *** (0.01)	0.71 *** (0.01)
Aktyvūs_dalyviai ⁹⁸	0.26 *** (0.02)	0.37 *** (0.02)	0.06 *** (0.01)	0.39 *** (0.02)	0.09 *** (0.02)	0.07 *** (0.02)
Stebėjimų skaičius	3307	3307	3307	3307	3307	3307
Determinacijos koeficientas	0.07	0.16	0.01	0.15	0.01	0.01
Koreguotas determinacijos koeficientas	0.07	0.16	0.00	0.15	0.01	0.01
Statistika	239.82	618.42	17.20	600.51	26.94	20.95
p reikšmė	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05.

Pastaba.

Kintamieji:

1: y – respondentai, dalyvaujantys istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjantys pilietinį ir tautinį tapatumą

2: y – respondentai, dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje

3: y – manantys, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių

4: y – respondentai, sutinkantys, kad save galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi

5: y – sutinkantys, savivaldybėje ar šalyje priimamiems sprendimams asmeniškai turi įtakos

6: y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi

⁹⁸ Kintamasis Aktyvūs_dalyviai įgyja vieneto reikšmę, jei respondentai patys užsiima kūrybine ir (ar) kultūrine veikla.

Gaunama, kad tikimybė, jog asmuo bus pilietiškai (dalyvaus istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselės pilietinį ir tautinį tapatumą), padidėja 24 proc., jei asmuo yra linkęs dalyvauti kultūroje (lyginant su nelinkusiu dalyvauti) bei 26 proc., jei asmuo yra aktyvus kultūros dalyvis (lyginant su aktyviai kultūroje nedalyvaujančiu) (43–44 lentelės). Tad gaunamas statistiškai reikšmingas ir pakankamai stiprus, teigiamas dalyvavimo kultūroje poveikis.

Tikimybė, jog asmuo savanoriaus (dalyvaus *mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje*), padidėja 33 proc., jei asmuo yra linkęs dalyvauti kultūroje (lyginant su nelinkusiu dalyvauti) bei 37 proc., jei asmuo yra aktyvus kultūros dalyvis (lyginant su aktyviai kultūroje nedalyvaujančiu).

Tikimybė, jog asmuo bus atviras (manys, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių), padidėja 7 proc., jei asmuo yra linkęs dalyvauti kultūroje (lyginant su nelinkusiu dalyvauti) ar 6 proc., jei yra aktyvus kultūros dalyvis (lyginant su aktyviai kultūroje nedalyvaujančiu). Gaunamas statistiškai reikšmingas ir teigiamas dalyvavimo kultūroje poveikis. Visgi aukšta laisvojo nario vertė ir žema poveikio koeficiento reikšmė, nurodo, kad atvirumas kitoms kultūroms yra stipriau skatinamos kitų veiksmų nei dalyvavimo kultūroje.

Tikimybė, jog asmuo įvardins save kaip kūrybingą (sutiks, kad save galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi), padidėja 41 proc., jei asmuo yra linkęs dalyvauti kultūroje (lyginant su nelinkusiu dalyvauti) bei 39 proc., jei asmuo yra aktyvus kultūros dalyvis (lyginant su aktyviai kultūroje nedalyvaujančiu). Gaunamas statistiškai reikšmingas ir stiprus teigiamas dalyvavimo kultūroje poveikis asmeniniam kūrybiškumui.

Dalyvavimas kultūroje iki 12 proc. didina tikimybę, kad asmuo teigiamai vertins savo galmybes daryti įtaką šalyje priimamiems sprendimams. Vertinant aktyviai kultūroje dalyvaujančių kintamojo poveikį gaunama, kad tikimybė tikimybė didėtų 9 proc.

Galiausiai įvertinamas poveikis rodikliui: *ar Jūs galėtumėte apie save pasakyti, kad, apskritai imant, Jūs per pastaruosius 12 mėn. buvote...?* (1 – labai laimingas arba laimingas, 0 – nelabai laimingas, nelaimingas, labai nelaimingas). Gaunama, kad tikimybė, jog asmuo jausis laimingu, padidėja 9 proc., jei asmuo yra linkęs dalyvauti kultūroje (lyginant su nelinkusiu dalyvauti) bei 7 proc., jei asmuo yra aktyvus kultūros dalyvis (lyginant su aktyviai kultūroje nedalyvaujančiu). Gaunamas statistiškai reikšmingas ir teigiamas dalyvavimo kultūroje poveikis: kartu patvirtinami ir kitų autorių gauti panašūs rezultatai (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014a). Kaip ir atvirumo

kitoms kultūroms ryšio analizėje, šiuo atveju gaunamas aukštas laisvojo nario įvertis, nurodantis, kad kiti veiksniai (ne dalyvavimas kultūroje) apie 70 proc. lemia tikimybę, kad asmuo jausis laimingu.

Vertinant laimės (asmeninio laimės suvokimo) rodiklį, vienas iš papildomų poveikio veiksnių gali būti pajamos. Pajamų kintamasis *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo apklausoje yra ranginis, kur: 1 – pajamos iki 600 Eur (žemos pajamos), 2 – pajamos nuo 601 iki 1000 Eur (vidutinės), 3 – pajamos virš 1000 Eur (aukštos⁹⁹). Dalis respondentų nenurodė savo pajamų, todėl šie stebėjimai, prieš sudarant papildomą modelį, buvo pašalinti (duomenų rinkinyje liko 2714 respondentų atsakymų).

45 lentelė. Tiesinio tikimybinio modelio rezultatai, y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi su papildomu kintamuoju (sudaryta autorės)

	y – respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėn. buvo labai laimingi arba laimingi
(Laisvasis narys)	0.59 *** (0.02)
Linke_dalyvauti	0.07 *** (0.02)
Pajamos R2	0.13 *** (0.02)
Pajamos R3	0.20 *** (0.02)
Stebėjimų skaičius	2714
Determinacijos koeficientas	0.05
Koreguotas determinacijos koeficientas	0.05
Statistika	45.28
p reikšmė	0.00

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$.

Pastaba: „Pajamos R2“ – pajamos nuo 601 iki 1000 Eur (vidutinės), „Pajamos R3“ – pajamos virš 1000 Eur (aukštos).

Dalyvavimo kultūroje kintamojo poveikis yra panašus kaip ir porinės regresijos atveju (7 proc.). Priklausymas vidutinių pajamų grupei (lyginant su

⁹⁹ Pajamų grupių priskyrimas žemoms, vidutinėms ar aukštoms taikomas taip, kaip aprašyta apklausos ataskaitoje (KOG institutas, 2024))

žemų), tikimybę, kad asmuo jausis laimingas, didina iki 13 proc., o perėjimas į aukštų pajamų grupę tikimybę didina iki 20 proc. (45 lentelė).

3.3. Kultūros poveikio socialinei sričiai dalies apibendrinimas

Kultūros ryšys su socialine sritimi autorių nagrinėjamas per dalyvavimo kultūroje poveikį socialiniam kapitalui ir individo gerovei. Kultūros dedamoji paprastai papildoma dalyvavimo sporte rodikliais (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Laužikas *et al.*, 2020). Lietuvoje nėra prieinamų tokio pločio duomenų, todėl atliekant empirinius skaičiavimus galima remtis tik dalyvavimo kultūroje duomenimis.

Šiame skyriuje analizuotų tyrimų pagrindiniu šaltiniu tampa visuomenės apklausų duomenys, kurie paprastai apima tiek klausimus apie dalyvavimą kultūroje, tiek apie atskiras vertybines nuostatas ar asmeninį gerovės vertinimą. Analogiškas tyrimas Lietuvoje – tai reprezentatyvi visuomenės apklausa vykdoma kas trejus metus nuo 2014 (inicijuoja LRKM ir LKT) – *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis*. Todėl atliekant empirinę dalį remiamasi būtent šio tyrimo duomenimis.

Visgi remiantis apklausų duomenimis susiduriama su nemažai iššūkių, kaip galimų rezultatų paslinkumas / netikslumas dėl atsakymų kokybės ar bandymo pateikti ne savo nuomonę, o visuomenės suformuotą, priimtina (tas ypatingai aktualu tyrimuose, susijusiuose su vertybiniais klausimais) ir kt. Be to, remdamiesi apklausos duomenimis autoriai dažniausiai taiko regresinę, koreliacinę analizes. Visgi tai negarantuoja, kad užfiksuojami priežastiniai ryšiai. Remiantis Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimo duomenimis vertingi klausimai, kur respondentai patys įvertina, ar dalyvavimas kultūroje yra susijęs su jų vertybinėmis nuostatomis ar kūrybiškumu, kas leidžia papildomai patikrinti nustatytus ryšius empirinės analizės metu.

Galiausiai apibendrinant tyrimus, galima pastebėti, kad nėra vieningos metodikos, kultūros termino apibrėžties, o kartu ir užtikrinamų longitudinalių duomenų. Net ir Lietuvos atveju atliekamas *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimas*, nors ir atliekamas reguliariai pagal ES lygiu potencialiai vieningą ESS-net *Culture* metodologiją, jo duomenų palyginimas su kitomis šalimis nėra įmanomas dėl kiekvienos šalies skirtingų tyrimo adaptacijų (Ambrazevičienė and Matulaitienė, 2021). Be to, atlikus 2023 m. klausimyno atnaujinimus nutraukta nuo 2014 m. egzistavusi laiko eilutė (dalis rodiklių yra nebepalyginami arba palyginami iš dalies, nutraukta praktika pildyti / atnaujinti 2014 metų duomenų failą – 2023 m.

pateiktas atskiras duomenų failas (sujungimas su 2014–2020 m. duomenų failu ribotas), – taip apribojant ir tyrimo empirinį taikymą.

Atliekant empirinę analizę nagrinėtos dalyvavimo kultūroje ir pilietiškumo, įsitraukimo į savanorystės veiklas, atvirumo kitoms kultūroms, asmeninės įtakos šalyje priimamiems sprendimams vertinimo, kūrybiškumo ir individo laimės sąsajos. Pirmiausia pastebėta, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp poveikio, kuris fiksuojamas vertinant „linkusius dalyvauti kultūroje“ ar „aktyviai dalyvaujančius kultūroje“. Didžiausias dalyvavimo kultūroje poveikis fiksuotas asmenų kūrybiškumui (apie 40 proc. didėja tikimybė, kad asmuo bus kūrybiškas, jei dalyvauja kultūroje), bei įsitraukimui į savanorystės, mecenatystės, bendruomenines veiklas (tikimybė, kad asmuo savanoriaus didėja iki 37 proc., jei asmuo yra aktyvus kultūros dalyvis). Taip pat fiksuotas dalyvavimo kultūroje ir pilietiškumo ryšys – tikimybė, kad asmuo bus pilietiškas ir puoselės tai, kaip savo vertybę, didėja iki 26 proc., jei jis yra ir aktyvus kultūrinėse veiklose. Remiantis apklausos duomenimis, taip pat didesnė visuomenės dalis sutinka nei nesutinka (35 ir 23 proc. atitinkamai), kad dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie jų pasididžiavimo esant Lietuvos piliečiu. Nors fiksuotas statistiškai reikšmingas, teigiamas ryšys tarp dalyvavimo kultūroje ir atvirumo bei laimės, poveikis buvo mažesnis – poveikis tikimybei nuo 6 iki 9 proc. Panašios poveikio apimtys nustatytos ir vertinant dalyvavimo kultūroje ryšį su asmeniškai vertinama įtaka šalyje priimamiems sprendimams (poveikis tikimybei iki 12 proc.). Papildomai pajamų dedamąja buvo praplėstas modelis, vertinantis individo asmeninės laimės suvokimą, kuris nurodė, kad didesnis laimės suvokimas yra siejamas su aukštesnėmis pajamomis (tikimybė būti laimingu didėja iki 20 proc.) – gautas pajamų poveikis gerokai didesnis nei dalyvavimo kultūroje.

Empirinio tyrimo rezultatai patvirtina poveikio kryptis, gautas kitų tyrėjų. Pavyzdžiui, tai, kad dalyvaujantys kultūroje yra pilietiškesni ir daugiau aukoja taip pat buvo patvirtinta, remiantis Anglijos duomenimis: gauta, kad dalyvavimas kultūroje pilietinį aktyvumą didina iki 6 proc., o aukojimą iki 50 svarų (Fujiwara, Kudrna ir Dolan, 2014b). Tad dalyvavimas kultūroje gali prisidėti prie individo gerovės vertinimo, jo vertybių formavimo ar kitų socialinio kapitalo charakteristikų.

Visgi verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad didelės visuomenės grupės – apie 40 proc., negalėjo atsakyti (neturėjo nuomonės), ar dalyvavimas kultūroje yra susijęs su jų pilietiškumu ar kūrybingumu. Šie rezultatai galėtų būti signalais kultūros politikos įgyvendintojams.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę ir įvertinus tyrėjų pasirenkamus kultūros rodiklius empiriniuose tyrimuose, išskiriamos trys pagrindinės kultūros apibrėžtys: kultūrinis kapitalas (plačiausia kultūros samprata, apimanti tiek visuomenės pažiūras, tradicijas, idėjas, vertybes, tiek materialų kultūros paveldą ir gyvąją, vietos kultūrą), kultūros ir kūrybinės industrijos (kultūros kaip vienos iš ūkinės veiklos sektorių samprata) bei dalyvavimas kultūroje (siauriausia kultūros samprata, įprastai naudojama individo subjektyvios gerovės matavimuose). Nors išskirtos trys kultūros apibrėžtys yra iš dalies tarpusavyje persidengiančios, kiekvienos jų apibrėžimas yra aktualus, nes įgalina skirtingo lygmens (mikro / makro) kultūros poveikio matavimus: nuo subjektyvios individo gerovės iki šalių ekonominės plėtros.
2. Trys minėtos kultūros sampratos (kultūrinis kapitalas, kultūros ir kūrybinės industrijos, dalyvavimas kultūroje) neturi vieningos apibrėžties (mokslininkų aprašomos pasitelkiant skirtingus rodiklius ar jų junginius), todėl siekiant palyginti šalis ar miestus tarpusavyje, stebėti pokytį laike bei visapusiškiau reprezentuoti kultūros situaciją, sudaromi skirtingi kultūros indeksai, kurie leidžia apjungti atskirus rodiklius iš vienos ar kelių kultūros sampratų ir / ar juos susieti su kitų sričių kintamaisiais. Kultūros indeksai leidžia platesnį kultūros situacijos įvertinimą per vieną ar kelis suskaičiuotus matus bei palyginimą pagal pasirinktą teritorinį vienetą.
3. Sudarytas savivaldybių kultūros indeksas įvertina kultūros situaciją Lietuvoje iš 7 perspektyvų: 1) kultūros organizacijų, 2) kūrėjų, 3) kultūros makroekonomikos, 4) finansavimo kultūrai, 5) dalyvavimo kultūroje ir sukuriama socialinio kapitalo, 6) kultūros paveldo, 7) vykstančių pokyčių perspektyvos. Pasirinka rodiklių įvairovė (40 rodiklių ir 7 subindeksai), leidžia apjungti visas tris išskirtas kultūros sampratas: kultūrinio kapitalo, kultūros ir kūrybinių industrijų, kultūros vartojimo bei vertinti kultūros situaciją kaip ekosistemą. Sudarytas savivaldybių kultūros indeksas suteikia instrumentus kultūros politikos formuotojams ir ekspertams visapusiškai stebėti kultūros situaciją, lyginant ją su kitomis savivaldybėmis ir laike, identifikuoti problemines sritis bei numatyti kultūros politikos prioritetus. Platus rodiklių sąrašas bei jų suderinamumas su kultūros politikos tikslais leidžia analizuoti kultūros politikos instrumentų

tikslingumą, numatyti rekomendacijas jų plėtrai: pavyzdžiui, aiškiai matomas savivaldos ir nacionalinio finansavimo svorių pasiskirstymas tarp savivaldybių, programos „Lietuvos kultūros sostinės“ įtaka esamai kultūros situacijai atskirose savivaldybėse, „Tolygios kultūrinės raidos“ programos modelio principų korektiškumas, augantis sostinės atotrūkis nuo kitų didžiųjų miestų bei dalies didžiųjų miestų kultūrinių rezultatų supanašėjimas su kaimiško tipo savivaldybėmis ir kt. Taip pat sudarytas savivaldybių kultūros indeksas leidžia atlikti kultūros situacijos palyginimus laike (pvz., galime stebėti, kaip keičiasi Kauno m. miesto bendra kultūros situacija, kai savivaldybė padvigubina išlaidas kultūros paslaugoms, o kiti kultūros rodikliai reikšmingai nekinta). Rekomenduojama politikams ar kultūros politikos įgyvendintojams remtis savivaldybių kultūros indekso rezultatais formuojant prioritetus bei vykdant jų stebėseną. Taip pat savivaldybių kultūros indeksas gali būti naudojamas kaip kultūros sritį Lietuvoje reprezentuojantis matas kitų sričių (pavyzdžiui, vertinant švietimo situacijos ir kultūros situacijos ryšį šalyje, ar kokybiškiau reprezentuojant kultūrą Lietuvoje sudaromuose indeksuose) tyrimuose.

4. Vertinant apžvelgtų tyrimų identifikuojamas kultūros poveikio kryptis, nustatymo būdus ir rezultatus, apibendrintai galima išskirti kelias potemes: kultūros poveikis ekonomikos augimui ar regionų raidai (vertinama ekonomikos augimo teorija papildyta kultūros komponente, paprastai išreiškiama per kultūrinio kapitalo apibrėžtį), kultūros ir kūrybinių industrijų suminė ekonominė vertė (matuojamas KKI tiesioginis, netiesioginis, sukeltas bei persidavimo poveikis), kultūros ir socialinio kapitalo ryšys (dažniausiai vertinamas dalyvavimo kultūroje tiesioginis poveikis socialiniam kapitalui arba visuomenės struktūrų pokyčiams), kultūros poveikis individo gerovei (dažniausiai vertinamas dalyvavimo kultūroje poveikis individo suvokiamai laimei). Kultūros poveikio tyrimuose vienas pagrindinių uždavinių – duomenų rinkinio sukonstravimas. Dėl kultūros sąvokos pločio, įprastai naudojami latentiniai kintamieji, aproksimuojami duomenų rinkiniai ar sudaromi indeksai. Neretai pagrindiniu duomenų šaltiniu tyrėjai pasirenka apklausų duomenis. Visgi apklausų duomenys susiduria su nemažai iššūkių, kaip: atsakymų kokybė, respondentų noras atitikti visuotines vertybines normas ir kt., kurias reikia įvertinti. Be to, kadangi kultūros apibrėžtis priklauso nuo kiekvieno tyrėjo pasirinkimo, sudėtingas gautų rezultatų palyginimas

tarp tyrėjų ar šalių. Kultūros poveikio tyrimuose dominuojantys tyrimo metodai yra regresinės analizės. Atliekant regresines analizes, įprastai remiamasi vienos šalies, vieno laiko momento analize. Prasmingas būtų platesnio konteksto (palyginimo tarp šalių, tarp skirtingų metų) įvertinimas. Taip pat aktualu įvertinti uždelstą / vėluojantį kultūros poveikį.

5. Siekiant reaguoti į susidariusius kultūros poveikio vertinimo trūkumus sudaromi ekonometriniai modeliai, paremti paneliniais Europos šalių duomenimis, kuriais vertinamas tiesioginis ir netiesioginis kultūros poveikis ekonominei plėtrai. Be to, sprendžiamos kultūros poveikio matavimo modelių endogeniškumo problemos (ne tik kultūra veikia ekonomiką, bet ir atvirkščiai). Sudaromas kultūros indeksas, remiantis pagrindinių komponentų analize. Panelinio VAR modelio rezultatai patvirtina prielaidą (o kartu ir atliktos Granger procedūros rezultatus), kad kultūros aplinka gali daryti statistiškai reikšmingą poveikį ekonominiams kintamiesiems. Sudarytas modelis su penkiais vėlavimais patvirtino teigiamą uždelsto kultūros poveikio egzistavimą. Pristatyti instrumentinio kintamojo modeliai taip pat patvirtina teorines prielaidas – kultūra gali netiesiogiai veikti ekonomikos augimą. Poveikio ekonomikai kanalas – žmogiškasis kapitalas.
6. Atliekant kultūros poveikio socialinei sričiai empirinę analizę nagrinėtos dalyvavimo kultūroje ir pilietiškumo, įsitraukimo į savanorystės veiklas, atvirumo kitoms kultūroms, asmeninio poveikio šalyje priimamiems sprendimams vertinimo, kūrybiškumo ir individo laimės sąsajos. Pirmiausia pastebėta, kad nėra reikšmingo skirtumo tarp poveikio, kuris fiksuojamas vertinant „linkusius dalyvauti kultūroje“ ar „aktyviai dalyvaujančius kultūroje“. Didžiausias dalyvavimo kultūroje poveikis fiksuotas asmenų kūrybiškumui, įsitraukimui į savanorystės, mecenatystės, bendruomenines veiklas, pilietiškumui (tikimybei, kad asmuo bus pilietiškas ir puoselės tai, kaip savo vertybę). Remiantis apklausos duomenimis, taip pat didesnė visuomenės dalis sutinka nei nesutinka, kad dalyvavimas kultūriniame gyvenime ir kultūrinėse veiklose prisidėjo prie jų pasididžiavimo esant Lietuvos piliečiu. Nors nustatytas statistiškai reikšmingas, teigiamas ryšys tarp dalyvavimo kultūroje ir atvirumo, poveikio šalyje priimamiems sprendimams bei laimės, fiksuotas, poveikis buvo mažas – poveikis tikimybei nuo 6 iki 12 proc. Be to, didelės visuomenės grupės – apie 40 proc., negalėjo atsakyti (neturėjo

nuomonės), ar dalyvavimas kultūroje yra susijęs su jų pilietiškumu ar kūrybingumu. Tad nors dalyvavimas kultūroje daro teigiamą įtaką socialinėms charakteristikoms, fiksuojamas menkas poveikis individo gerovei, išreiškiamai per laimę (pastarajai didesnę poveikį daro individo pajamos), taip pat gyventojai nepakankamai galimas socialines naudas sieja su kultūros poveikiu.

7. Visi atlikti empiriniai tyrimai patvirtino kultūros poveikį socialinėms ir ekonominėms sritims. Šie rezultatai galėtų paskatinti pažvelgti į kultūros sritį ne vien tik kaip į atskirą sektorių (paprastai tai stebima ir Lietuvos atveju: kultūros sritis siejama su kultūros ministerija ir jos tik į kultūros sritį nukreiptais politiniais sprendimais), bet kaip į sektorių, galintį prasmingai sąveikauti su kitais (galėtų paskatinti tarpsektorinius sprendimus). Kultūros aplinka gali atlikti prasmingą vaidmenį pritraukdama ar kurdama aukštos kvalifikacijos, atvirą inovacijoms žmogiškąjį kapitalą, o kartu ir kūrybiškesnę, inovatyvesnę esamų išteklių panaudojimą. Gauti rezultatai nurodo, kad kultūra nėra vien tik subsidijuojama sritis be grąžos, bet priešingai, jos kuriama vertė gali būti kiekybiškai apčiuopiama. Kultūros grąžos įvertinimas galimas tiek individo gerovės, tiek šalies ekonominės plėtros lygiu.
8. Kultūros poveikio tyrimų laukas nėra platus. Tai pagrįsde lemia kultūros statistikos duomenų fragmentiškumas ir plati, dažnai tik su kokybiniu turiniu siejama kultūros sąvoka. Vienas pagrindinių tyrimų apribojimų – tai longitudinalių duomenų trūkumas. Todėl rekomenduojama Lietuvoje plėtojant kultūros duomenų sistemą identifikuoti bazinių rodiklių rinkinį, ir užtikrinti ilgalaikį tų rodiklių rinkimą bei pristatymą oficialios statistikos portale. Oficialios statistikos kultūros rodiklių sąrašą būtų galima atnaujinti remiantis savivaldybių kultūros indekse pristatytais principais. Aktuali kultūros rodiklių sistema galėtų prisidėti prie šiuolaikinės kultūros sritys reprezentavimo ar analizių kitų sričių tyrimuose. Aktualiai pristatyta kultūros sritis padėtų pagrįsti finansavimo poreikį ir pasiektus rezultatus / naudas visuomenei.
9. Vertinant kultūros poveikį ekonomikai, dominuoja kultūros kaip visuomenės vertybių ir sukaupto materialaus kultūros kapitalo visumos traktavimas. Yra rizika, kad tokio tipo tyrimai būtų pernelyg platūs iš kultūros politikos formuotojų perspektyvos ir neatsakytų, kokią konkrečiai naudą gauname investuodami į kultūrą. Kultūrinis kapitalas būtų ilgalaikis kultūrinio paveldo, švietimo, iš tėvų perimtų tradicijų, religijos ir kitų veiksnių padarinys. Ir tai sudėtingiau

susiejama su investavimo į kultūrą strategijų ciklais (pavyzdžiui, Lietuvoje svarios kadencijų apibrėžtos strategijos, sudėtingas tęstinumo užtikrinimas). Todėl svarbu plėtoti kiekybinį kultūros situacijos įvertinimą, susietą su šalies strateginiais dokumentais (pavyzdžiui, reguliariai atnaujinant savivaldybių kultūros indeksą, per ilgesnę laiko eilutę būtų galima ne tik vertinti pokyčius laike, bet ir sudaryti ekonometrinius modelius, leidžiančius susieti kultūros situaciją su ekonominiais ir socialiniais rezultatais; taip pat rekomenduojama stebėti dalyvavimo kultūroje poveikio individo gerovei apimtį, nes tai galėtų būti vienu iš kritinių aspektų kultūros politikos bei kultūros organizacijų strategijų formavimui).

10. Pagrindiniai tyrimo apribojimai ir galimos tolimesnės plėtojimo kryptys:

- a. pirmiausia tyrimo apribojimai yra susiję su kultūros duomenų prieinamumu. Sudarant savivaldybių kultūros indeksą ateityje būtų galima išlaikyti nepakitusius rodiklius, bet būtų galima plėsti duomenų šaltinius (jei, pavyzdžiui, LRKM ar LKC pradėtų detaliau rinkti duomenis, jais būtų galima papildyti profesionalaus meno kūrėjų rodiklį);
- b. sudarytas savivaldybių kultūros indeksas gali tapti gairėmis kitų šalių regioninei kultūros situacijai įvertinti. Visgi sudarant SKI didelis dėmesys buvo skirtas šalies kultūros politikos strateginių dokumentų analizei bei prieinamų kultūros duomenų įvertinimui. Tikėtina, kad tam tikri prioritetai kitose šalyse gali šiek tiek skirtis, taip pat, tikėtina, šiek tiek skirsis ir prieinami duomenys, todėl būtų sudėtinga sudaryti identišką indeksą su kitos šalies duomenimis, bet Lietuvos atveju sudarytas indeksas gali būti pasitelkiamas metodologiniu aspektu ir pritaikytas kitoms šalims su jų specifika atitinkančiomis minimaliomis modifikacijomis. Jis atitinkamai gali paskatinti ir kitų šalių kultūros tyrėjus ir politikos formuotojus skirti didesnę dėmesį esamos kultūros aplinkos holistiniam įvertinimui.
- c. būtų aktualu užtikrinti savivaldybių kultūros indekso reguliary atnaujinimą: ilgesnė laiko eilutė leistų stebėti kultūros situacijos pokyčius savivaldybėse, taikytų politikos instrumentų rezultatus ir pan.
- d. Europos šalių panelinio duomenų rinkinio pagrindu sudaryti ekonometriniai modeliai taip pat susiduria su prieinamų

- duomenų apribojimu. Ateityje būtų galima ieškoti papildomų alternatyvų, kaip plačiau įtraukti ne tik su kultūros ir kūrybinėmis industrijomis, bet ir su kultūros kapitalu ar dalyvavimu kultūroje susijusius duomenis. Šiame tyrime tai buvo sprendžiama įtraukiant Hofstede 6 kultūros dimensijų modelio dedamąją *atladumas / laisvumas*, tačiau ji labiau susijusi su kultūrinėmis nuostatomis, o kultūros paveldas lieka pakankamai nereprezentuotas. Taip pat dėl esamo duomenų fragmentiškumo, remiantis panelinių duomenų rinkiniu, įtraukta laiko eilutė tik nuo 2005 m. Tad bendras duomenų rinkinys, nors ir tenkina ekonometriniams modeliams būtinas sąlygas (laisvės laipsnių skaičius, patikimumo testai ir pan.), galėtų būti didesnis. Todėl ateityje būtų galima sudaryti analogišką tyrimą remiantis ne šalių, bet Europos regionų / miestų lygio duomenimis ir palyginti gautus rezultatus su dabar disertacijoje pristatomais tyrimais.
- e. Vertinant kultūros poveikį socialinei plėtrai, remtasi *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo duomenimis. Siekiant specifiškesnio kultūros poveikio įvertinimo socialinei plėtrai, būtų galima numatyti klausimyno plėtrą, įterpiant keletą papildomų klausimų, plačiau atspindinčių, pavyzdžiui, individo gerovę. Taip pat būtų aktualu išlaikyti esamą *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis* tyrimo klausimyną, kad būsiami tyrimai galėtų būti palyginami. Iš kultūros politikos perspektyvos būtų aktualu užtikrinti ne tik reguliarių gyventojų dalyvavimo kultūroje įpročių įvertinimą, bet ir dalyvavimo kultūroje poveikio visuomenės socialinėms charakteristikoms matavimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Acemoglu, D. (2009) *Introduction to modern economic growth*. Princeton: Princeton University Press.
2. Alberti, V. et al. (2023) *Cultural and Creative Cities Monitor*. Luxembourg. Available at: <https://doi.org/10.2760/975348>.
3. Alesina, A. and Giuliano, P. (2010) 'The power of the family', *Journal of Economic Growth*, 15(2), pp. 93–125. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10887-010-9052-z>.
4. Ambrazevičienė, A. and Matulaitienė, R. (2020) *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis*. Vilnius. Available at: <https://www.kulturostyrimai.lt/uncategorized/gyventoju-dalyvavimas-kulturoje-ir-pasitenkinimas-kulturos-paslaugomis-2020/>.
5. Ambrazevičienė, A. and Matulaitienė, R. (2021) *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis. 2020 m.* Vilnius. Available at: <https://www.kulturostyrimai.lt/visos-temos/kulturos-politika/gyventoju-dalyvavimas-kulturoje-ir-pasitenkinimas-kulturos-paslaugomis-2020/> (Accessed: 12 December 2022).
6. Anheier, H.K. et al. (2017) *Cultural participation and inclusive societies - A thematic report based on the Indicator Framework on Culture and Democracy*, Council of Europe. Available at: <https://edoc.coe.int/en/culture-and-democracy/7285-pdf-cultural-participation-and-inclusive-societies-a-thematic-report-based-on-the-indicator-framework-on-culture-and-democracy.html> (Accessed: 6 January 2021).
7. Arrindell, W.A. (2003) 'Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations', *Behaviour Research and Therapy*, 41(7), pp. 861–862. Available at: [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(02\)00184-5](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(02)00184-5).
8. Bakas, D., Kostis, P. and Petrakis, P. (2020) 'Culture and labour productivity: An empirical investigation', *Economic Modelling*, 85, pp. 233–243. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.05.020>.
9. Barbieri, D. et al. (2017) *Gender Equality Index 2017. Methodological report*. European Institute for Gender Equality.
10. van den Berg, P.T. and Wilderom, C.P.M. (2004) 'Defining, measuring, and comparing organisational cultures', *Applied Psychology*, pp. 570–582. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2004.00189.x>.
11. Bína, V. et al. (2012) 'ESSnet-CULTURE. European Statistical System Network on Culture. Final Report'.

12. Bowsher, C.G. (2002) 'On testing overidentifying restrictions in dynamic panel data models', *Economics Letters*, 77(2), pp. 211–220. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0165-1765\(02\)00130-1](https://doi.org/10.1016/S0165-1765(02)00130-1).
13. Bucci, A., Sacco, P.L. and Segre, G. (2014) 'Smart endogenous growth: Cultural capital and the creative use of skills', *International Journal of Manpower*, 35(1), pp. 33–55. Available at: <https://doi.org/10.1108/IJM-08-2013-0193>.
14. Castellani, M. (2019) 'Does culture matter for the economic performance of countries? An overview of the literature', *Journal of Policy Modeling*, 41(4), pp. 700–717. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2018.06.006>.
15. CEBR (2019) 'Contribution of the arts and culture industry to the UK economy Report for Arts Council England'.
16. Dakhli, M. and De Clercq, D. (2007) 'Human capital, social capital, and innovation: a multi-country study'. Available at: <https://doi.org/10.1080/08985620410001677835>.
17. Dangelico, R.M., Fraccascia, L. and Nastasi, A. (2020) 'National culture's influence on environmental performance of countries: A study of direct and indirect effects', *Sustainable Development*, 28(6), pp. 1773–1786. Available at: <https://doi.org/10.1002/sd.2123>.
18. Dzemydaitė, G. (2019) *Regionų kultūros plėtros 2012-2020 metų programos 2015-2017 metų etapo vertinimas – Kultūros tyrimai*. Available at: <https://www.kulturostyrimai.lt/visos-temos/kulturos-politika/regionai/regionu-kulturos-pletros-2012-2020-metu-programos-2015-2017-metu-etapo-vertinimas/> (Accessed: 8 January 2021).
19. (EDT.), R.C. (2005) 'Minorities in Greece: Aspect of a Plural Society', *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20(2), pp. 173–176.
20. Ellis, S. et al. (2019) *Culture | 2030 indicators*. Paris: UNESCO. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371562> (Accessed: 24 October 2021).
21. EU Commission (2010) *Green Paper: unlocking the potential of cultural and creative industries*, Brussels, COM. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1cb6f484-074b-4913-87b3-344ccf020eef/language-en> (Accessed: 11 September 2022).
22. Europos Komisija (2018) *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Nauja Europos kultūros darbotvarkė*. Belgija.
23. Europos Komisija (2024) *Culture and Creativity, ES kultūros politikos strateginė programa*.

24. Eurostat (2022) *A New Framework for the Cultural and Creative Sector. Official Statistics*.
25. Evrensel, A.Y. (2015) 'Happiness, economic freedom and culture', *Applied Economics Letters*, 22(9), pp. 683–687. Available at: <https://doi.org/10.1080/13504851.2014.969819>.
26. Florida, R., Mellander, C. and King, K. (2015) *The Global Creativity Index 2015*. Toronto.
27. Florida, R., Mellander, C.P.A. and Stolarick, K.M. (2010) 'Talent, technology and tolerance in Canadian regional development', *Canadian Geographer*, 54(3), pp. 277–304. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.2009.00293.x>.
28. Fujiwara, D., Kudrna, L. and Dolan, P. (2014a) *Quantifying and Valuing the Wellbeing Impacts of Culture and Sport - GOV.UK*. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/quantifying-and-valuing-the-wellbeing-impacts-of-culture-and-sport> (Accessed: 6 January 2021).
29. Fujiwara, D., Kudrna, L. and Dolan, P. (2014b) 'Quantifying the Social Impacts of Culture and Sport', (April), p. 32. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/304896/Quantifying_the_Social_Impacts_of_Culture_and_Sport.pdf (Accessed: 7 January 2021).
30. Glover, J. *et al.* (2016) 'Using capital theory to explore problem solving and innovation in small firms', *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 23(1), pp. 25–43. Available at: <https://doi.org/10.1108/JSBED-02-2014-0033>.
31. Granato, J., Inglehart, R. and Leblang, D. (1996) 'The Effect of Cultural Values on Economic Development: Theory, Hypotheses, and Some Empirical Tests', *American Journal of Political Science*, 40(3), pp. 607–631. Available at: <https://doi.org/10.2307/2111786>.
32. Greaves, D. (2020) 'Organizational culture: Perspectives and directions for professional development', in *Proceedings of the 16th European Conference on Management Leadership and Governance, ECMLG 2020*. Academic Conferences International, pp. 88–94. Available at: <https://doi.org/10.34190/ELG.20.066>.
33. Grossi, E. *et al.* (2011) 'The Impact of Culture on the Individual Subjective Well-Being of the Italian Population: An Exploratory Study', *Applied Research in Quality of Life*, 6(4), pp. 387–410. Available at: <https://doi.org/10.1007/s11482-010-9135-1>.

34. Guiso, L., Sapienza, P. and Zingales, L. (2006) 'Does Culture Affect Economic Outcomes?', *Journal of Economic Perspectives*, 20(2), pp. 23–48. Available at: <https://doi.org/10.1257/JEP.20.2.23>.
35. Gujarati, D.N. and Porter, D.C. (2009) *Basic econometrics*. 5th edn. New York: McGraw-Hill/Irwin.
36. Hoffman, L.H. and Appiah, O. (2008) 'Assessing cultural and contextual components of social capital: Is civic engagement in peril?', *Howard Journal of Communications*, 19(4), pp. 334–354. Available at: <https://doi.org/10.1080/10646170802391755>.
37. Hofstede, G. (1984) *Culture's Consequences. International Differences in Work-Related Values*. Abridged edition. Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications. Available at: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=Cayp_Um4O9gC&oi=fnd&pg=PA13&ots=V6CyEESMIb&sig=5Q7Dc2uMKzSYZV4N_02HBHAffvU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Accessed: 14 March 2024).
38. Hofstede, G. (2011) 'Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context', *Theoretical and Methodological Issues Issue 1 Conceptual Issues in Psychology and Culture Article*, 2, pp. 12–2011. Available at: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>.
39. Hofstede, G.J. (2024) *Geert Hofstede*. Available at: <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/> (Accessed: 14 March 2024).
40. Huang, X. (2019) 'Understanding Bourdieu - Cultural Capital and Habitus', *Review of European Studies*, 11. Available at: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/rveurost11&id=378&div=35&collection=journals> (Accessed: 4 October 2021).
41. Inglehart, R. and Baker, W.E. (2000) 'Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values', *American Sociological Review*, 65(1), pp. 19–51. Available at: <https://doi.org/10.2307/2657288>.
42. Jeannotte, M.S. (2017) *The Social Effects of Culture: A Literature Review*. Ottawa.
43. Kauno regiono plėtros taryba (2023) *Kauno regiono plėtros planas 2022-2030*. Lietuva: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8869dc90b35311ed8df094f359a60216>.
44. Kerns, C.D. (2020) 'Managing Organizational Culture: A Practice-Oriented Framework', *International Leadership Journal*, 12(1), pp. 77–101.

45. Khan, M.M. *et al.* (2010) 'Cultural Values and Economic Growth in Asia: An Empirical Analysis', *International Journal of Business and Social Science*, 1(2), pp. 15–27.
46. Kim, S. and Kim, H. (2009) 'Does cultural capital matter?: Cultural divide and quality of life', *Social Indicators Research*, 93(2), pp. 295–313. Available at: <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9318-4>.
47. KOG institutas (2024) *Gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis 2023 m. tyrimas*. Vilnius.
48. Kregždaitė, R. (2017) *Kultūros ir kūrybinių industrijų vertinimo modeliavimas Europos Sąjungos šalyse*. Mykolo Romerio universitetas. Available at: <https://repository.mruni.eu/handle/007/14641> (Accessed: 8 January 2021).
49. Laužikas, M. and Dailidaitė, S. (2015) 'Impacts of social capital on transformation from efficiency to innovation-driven business', *Journal of Business Economics and Management*, 16(1), pp. 37–51. Available at: <https://doi.org/10.3846/16111699.2012.754374>.
50. Laužikas, R. *et al.* (2020) 'Application of agent-based modeling for cultural information-based decisions making', *Informacijos Mokslai*, 88(0), pp. 8–28. Available at: <https://doi.org/10.15388/IM.2020.88.29>.
51. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (2024) *Kultūros politikos pagrindų įstatymas*. Lietuva. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e178f020f73911ee97d7f4f65208a4ec?jfwid=snv7aax69> (Accessed: 30 August 2024).
52. Lizardo, O. (2006) 'How Cultural Tastes Shape Personal Networks', *American Sociological Review*, 71(5), pp. 778–807. Available at: <https://doi.org/10.1177/000312240607100504>.
53. LKT (2021) 'Nutarimas dėl kvotų apskritims nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo'. Vilnius, Lietuva: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9527f28268e711ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=q8i88lp51>.
54. LLRI (2016) *Lietuvos savivaldybių indeksas*. Vilnius. Available at: <https://www.llri.lt/tyrimai/lietuvos-savivaldybiu-indeksas> (Accessed: 4 December 2022).
55. LRD (2012) *Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo*. Lithuania. Available at: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5EE74F9648A5> (Accessed: 26 October 2022).

56. LR FM (2020) *Lietuvos savivaldybių klasterizavimas*. Available at: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/savivaldybiu-klasterizavimas/> (Accessed: 11 May 2024).
57. LR FM (2022a) *Gyvenimo kokybės indeksas*. Available at: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/gki-savivaldybese/> (Accessed: 28 October 2023).
58. LR FM (2022b) *Gyvenimo kokybės indekso struktūra*. Available at: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/gki-struktura/> (Accessed: 4 December 2022).
59. LR FM (2022c) *Savivaldybių reitingai*. Available at: <https://lietuvosfinansai.lt/gki/savivaldybiu-reitingai/> (Accessed: 4 December 2022).
60. LRKM (2015) 'Dėl Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015–2021 metų plėtros krypties patvirtinimo'. Lietuva. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a028c503a6f11e598499e1e1ba6e454?jfwid=-3ltgvaizd> (Accessed: 11 March 2021).
61. LR KM (2018) 'Įsakymas dėl Tolygios kultūrinės raidos įgyvendinimo regionuose tvarkos aprašo patvirtinimo Nr. IV-488'. Vilnius, Lietuva. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b428e8506f4011e89bb0cb50d0500eab/asr> (Accessed: 12 December 2022).
62. LRS (1994) *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas*. Lithuania. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15165/asr> (Accessed: 23 March 2024).
63. LRS (2010) 'Nutarimas dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo'. Lietuva. Available at: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9BE55C402B71> (Accessed: 27 October 2022).
64. LRV (2019) 'Nutarimas Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo'. Lietuva. Available at: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6aa23a109d4d11e9878fc525390407ce> (Accessed: 28 October 2022).
65. LRV (2020) 'Nutarimas dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo'. Lietuva. Available at: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d492e050f7dd11eaa12ad7c04a383ca0/asr> (Accessed: 26 October 2022).
66. LRV (2021) 'Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano patvirtinimo'. Lietuva. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15165/asr>

tar.lt/portal/lt/legalAct/563c5570267011ecad73e69048767e8c/asr
(Accessed: 27 October 2022).

67. Lütkepohl, H. (1982) 'Non-causality due to omitted variables', *Journal of Econometrics*, 19(2–3), pp. 367–378. Available at: [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(82\)90011-2](https://doi.org/10.1016/0304-4076(82)90011-2).
68. Mažeikaitė, K., Šulskutė, K. and Pečiulytė, M. (2022) *Lietuvos kultūros statistika. Kultūros stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemos (SAMS) sukūrimo studija*. Vilnius.
69. Mesquita, B. and Walker, R. (2003a) 'Cultural differences in emotions: A context for interpreting emotional experiences', *Behaviour Research and Therapy*. Elsevier Ltd, pp. 777–793. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(02\)00189-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(02)00189-4).
70. Mesquita, B. and Walker, R. (2003b) 'Cultural differences in emotions: A context for interpreting emotional experiences', *Behaviour Research and Therapy*. Elsevier Ltd, pp. 777–793. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(02\)00189-4](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(02)00189-4).
71. Michalos, A.C. et al. (2011) *The Canadian Index of Wellbeing. Technical Report 1.0*.
72. Murakami, A.E.H. (1994) 'Polynomial Roots from Companion Matrix Eigenvalues'.
73. OECD (2023) *Leveraging cultural and creative sectors for development in the European Union outermost regions*. No. 2023/21. Paris.
74. OECD and Joint Research Centre (2008) *Handbook on constructing composite indicators: methodology and user guide*. OECD publishing.
75. Power, D. (2011) *Priority sector report: Creative and cultural industries*. Available at: <https://doi.org/10.2769/95687>.
76. Pruskus, V. (2005a) 'Kultūrinio kapitalo raiškos ypatumai', *Problemos*, 670, pp. 48–62. Available at: <https://doi.org/10.15388/Problemos.2005.4092>.
77. Pruskus, V. (2005b) 'Kultūrinio kapitalo raiškos ypatumai', *Problemos*, 67, pp. 48–61.
78. Pusevaitė, I. et al. (2021) *Galimybių įvertinti kultūros ir kūrybos sektoriaus ekonominę ir socialinę vertę žvalgomasis tyrimas*. Vilnius. Available at: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2021-metai/20210930-kulturos-ir-kurybos-sektoriaus-tyrimas.pdf> (Accessed: 18 October 2021).
79. Romer, D. (2012) *Advanced macroeconomics*. 4th ed. New York [N.Y.]: McGraw-Hill/Irwin (McGraw-Hill series in economics).

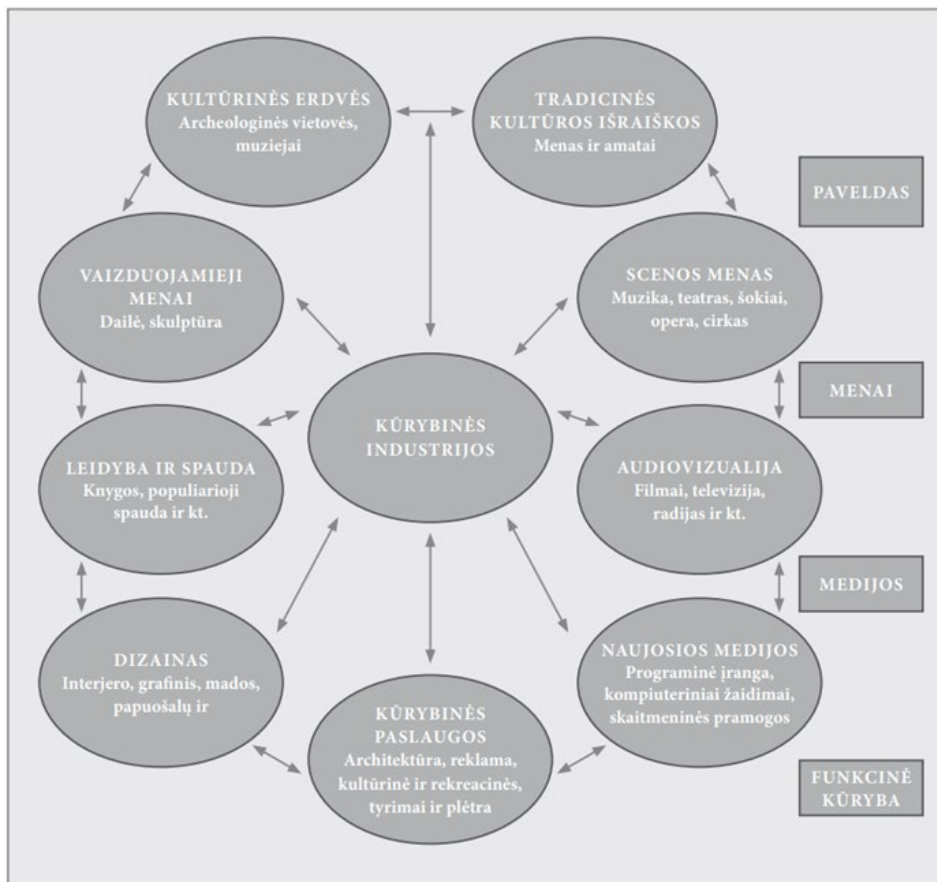
80. Romer, D., Jamieson, K.H. and Pasek, J. (2009) 'Building Social Capital in Young People: The Role of Mass Media and Life Outlook', *Political Communication*, 26(1), pp. 65–83. Available at: <https://doi.org/10.1080/10584600802622878>.
81. Rubtsova, A. and Dowd, T.J. (2004) 'CULTURAL CAPITAL AS A MULTI-LEVEL CONCEPT: THE CASE OF AN ADVERTISING AGENCY', *Research in the Sociology of Organizations*, pp. 117–146. Available at: [https://doi.org/10.1016/S0733-558X\(04\)22004-3](https://doi.org/10.1016/S0733-558X(04)22004-3).
82. Šarūnas, T., Vaitkevičius, R. and Chraptavičiūtė, J. (2022) *Kaunas - Europos kultūros sostinė 2022. Tyrimo išvada*. Kaunas.
83. Schwartz, S.H. (1999) 'A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work', *Applied Psychology*, 48(1), pp. 23–47. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1999.tb00047.x>.
84. Shane, S. (1995) 'Uncertainty Avoidance and the Preference for Innovation Championing Roles', *Journal of International Business Studies*, 26(1), pp. 47–68. Available at: <https://doi.org/10.1057/PALGRAVE.JIBS.8490165/METRICS>.
85. Shojaie, A. and Fox, E.B. (2021) 'Annual Review of Statistics and Its Application Granger Causality: A Review and Recent Advances'. Available at: <https://doi.org/10.1146/annurev-statistics-040120>.
86. Sigmund, M. and Ferstl, R. (2021) 'Panel vector autoregression in R with the package panelvar', *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 80, pp. 693–720. Available at: <https://doi.org/10.1016/J.QREF.2019.01.001>.
87. Starkevičiūtė, M. and Tabor, S.R. (2000) 'Ilgalaikis ekonomikos augimas: šaltiniai ir perspektyvos', *Ekonomika*, 50. Available at: <https://doi.org/10.15388/ekon.2000.16686>.
88. Stojanova, M., Dukoska, K. and Dukoski, S. (2018) 'The impact of culture on global management', in *Proceedings of the International May Conference on Strategic Management*, pp. 186–190.
89. Tabellini, G. (2010) 'Culture and Institutions: Economic Development in the Regions of Europe', *Journal of the European Economic Association*, 8(4), pp. 677–716. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1542-4774.2010.tb00537.x>.
90. Tubadji, A. (2012) 'Culture-based development: Empirical evidence for Germany', *International Journal of Social Economics*, 39(9), pp. 690–703. Available at: <https://doi.org/10.1108/03068291211245718>.
91. Tubadji, A. (2013) 'Culture-based development - culture and institutions: economic development in the regions of Europe',

- International Journal of Society Systems Science*, 5(4), p. 355. Available at: <https://doi.org/10.1504/ijsss.2013.058466>.
92. Tubadji, A. (2014) 'Was Weber right? The cultural capital root of socio-economic growth examined in five European countries', *International Journal of Manpower*, 35(1), pp. 56–88. Available at: <https://doi.org/10.1108/IJM-08-2013-0194>.
 93. Tubadji, A. (2020) 'Value-free analysis of values: A culture-based development approach', *Sustainability (Switzerland)*. MDPI AG, pp. 1–17. Available at: <https://doi.org/10.3390/su12229492>.
 94. Tubadji, A. and Gnezdilova, N. (2014) 'The German miracle or the miracle of the cultural attitude Inequality and convergence as products of culture in Germany', *International Journal of Social Economics*, 41(11), pp. 1014–1037. Available at: <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2012-0211>.
 95. Tubadji, A. and Nijkamp, P. (2015) 'Cultural impact on regional development: application of a PLS-PM model to Greece', *Annals of Regional Science*, 54(3), pp. 687–720. Available at: <https://doi.org/10.1007/s00168-015-0672-2>.
 96. Tubadji, A. and Pelzel, F. (2015) 'Culture based development: Measuring an invisible resource using the PLS-PM method', *International Journal of Social Economics*, 42(12), pp. 1050–1070. Available at: <https://doi.org/10.1108/IJSE-01-2014-0005>.
 97. UNESCO (1972) *Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija (2017 m. patikslintas vertimas)*. Available at: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/886ee2c02c0011e78397ae072f58c508> (Accessed: 17 October 2021).
 98. Vaicenavičius, R.J. and Žeruolis, D. (2013) *Pasiūlymai bei rekomendacijos dėl Lietuvos kultūros statistikos tobulinimo*. Vilnius.
 99. Valstybės duomenų agentūra (2024) *Oficialios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė*. Available at: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> (Accessed: 7 June 2024).
 100. Verikienė, J. et al. (2017) *Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2017*. Available at: <https://www.kulturostyrimai.lt/metai/2017/gyventoju-dalyvavimas-kulturoje-ir-pasitenkinimas-kulturos-paslaugomis-2017/> (Accessed: 6 January 2021).
 101. Vilkas, E., Vasiliauskas, A. and Kuodis, R. (2002) 'Ekonomikos augimo ir jos struktūros plėtotės strategija', pp. 133–192. Available at: <https://www.lituanistika.lt/content/86405> (Accessed: 8 May 2021).

102. VPAI (2022a) *Savivaldybių gerovės indeksas*. Vilnius. Available at: www.vilniusinstitute.lt (Accessed: 4 December 2022).
103. VPAI (2022b) *Savivaldybių gerovės indeksas 2019*. Available at: <https://vilniusinstitute.lt/savivaldybiu-geroves-indeksas-2019/> (Accessed: 4 December 2022).
104. Wolonciej, M.T. (2018) 'Do jobs matter more than nations? Cultural constraints on organizational performance', *Journal of Organizational Change Management*, 31(3), pp. 494–511. Available at: <https://doi.org/10.1108/JOCM-04-2017-0137>.
105. Wright, D. (2015) 'Introducing Taste', in *Understanding Cultural Taste*. Palgrave Macmillan UK, pp. 1–8. Available at: https://doi.org/10.1057/9781137447074_1.
106. Žalalytė, V. (2020) *Kultūros paslaugų prieinamumo regionuose erdvinė analizė*. Vilnius. Available at: <https://kurklt.lt/projektai/kulturos-paslaugu-prieinamumas> (Accessed: 28 October 2023).

PRIEDAI

1 priedas. Kultūros ir kūrybinių industrijų sudedamosios dalys (Bartkutė, 2014)

2 priedas. Kūrybinės ekonomikos produktų grupės (United Nations conference on trade and development, UNCTAD)

Code	Label
CER001	All creative goods
CER002	Art crafts
CER009	Carpets
CER010	Celebration
CER011	Other art crafts
CER012	Paperware
CER013	Wickerware
CER014	Yarn
CER003	Audiovisuals
CER015	Film
CER016	CDs, DVDs, tapes
CER004	Design
CER017	Architecture
CER018	Fashion
CER019	Glassware
CER020	Interior
CER021	Jewellery
CER022	Toys
CER005	New media
CER023	Recorded media
CER024	Video games
CER006	Performing arts
CER025	Musical instruments
CER026	Printed music
CER007	Publishing
CER027	Books
CER028	Newspaper
CER029	Other printed matter
CER008	Visual arts
CER030	Antiques
CER031	Painting
CER032	Photography
CER033	Sculpture
CRI001	All related goods

Code	Label
CRI002	Audiovisuals
CRI010	Film
CRI011	E-broadcasting
CRI012	Sound-production
CRI003	Design
CRI013	Architecture
CRI014	Fashion
CRI015	Interior
CRI016	Jewellery
CRI004	Digital fabrication
CRI024	3D printers
CRI025	3D scanners
CRI026	Laser cutters
CRI027	CNC milling
CRI028	CNC shopbots
CRI029	Control boards
CRI005	New media
CRI017	Computer equipments
CRI006	Performing arts
CRI018	Musical instruments
CRI019	Celebration
CRI007	Publishing
CRI020	Books
CRI021	Other printed matter
CRI008	Visual arts
CRI022	Painting
CRI023	Photography

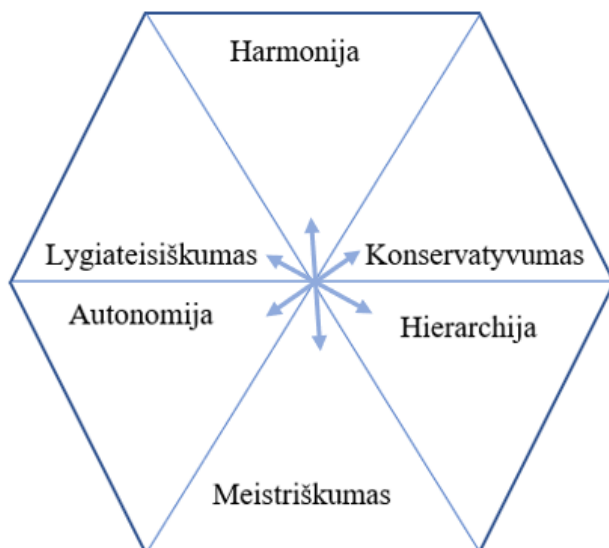
3 priedas. EVRK kodų, Valstybės duomenų agentūros priskiriamų kultūros ir kūrybinių industrijų veikloms, sąrašas (sudarytas remiantis Jungtinių tautų rekomendacijomis (United Nations, 2008)) (šaltinis: Valstybės duomenų agentūra)

Kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikacija			KI veiklos pagal EVRK veiklų klasifikatorių	EVRK 2 Kodas
1. Tradicinės kultūrinės veiklos	1.1. Paveldas	1.1.1. Kultūrinės vietos	Bibliotekų ir archyvų veikla	91.01
			Muziejų veikla	91.02
			Istorinių vietų ir pastatų bei panašių turistų lankomų vietų eksploatavimas	91.03
		1.1.2. Amatai	Suvenyrų, meno dirbinių ir religinių reikmenų specializuota mažmeninė prekyba	47.78.10
			Keraminių buities ir puošybos gaminių bei dirbinių gamyba	23.41
			Akmens pjaustymas, tašymas ir apdailinimas	23.70
			Dirbtinės bižuterijos ir panašių dirbinių gamyba	32.13
			Žaidimų ir žaislų gamyba	32.40
			Papuošalų, juvelyrinių ir panašių dirbinių gamyba	32.12
		1.1.3. Tradicinės kultūrinės išraiškos	Atrakcionų ir teminių parkų veikla	93.21
			Kita pramogų ir poilsio organizavimo veikla	93.29
			Ekskursijų organizatorių veikla	79.12
	1.2. Menai	1.2.1. Vaizduojamieji menai	Fotografavimo veikla	74.20
			Meninė kūryba	90.03
		1.2.2. Scenos menai	Scenos pastatymų veikla	90.01
			Scenos pastatymams būdingų paslaugų veikla	90.02
2. Na	2.1. Medijos	2.1.1. Knygos ir	Knygų leidyba	58.11
			Laikraščių leidyba	58.13

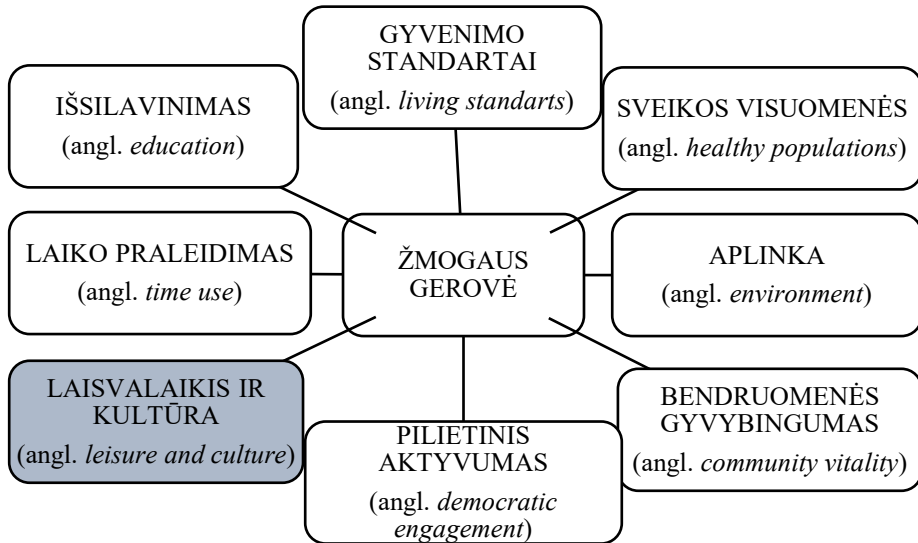
Kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikacija			KI veiklos pagal EVRK veiklų klasifikatorių	EVRK 2 Kodas
		spauda	Žinytų, katalogų ir adresų sąrašų leidyba	58.12
			Žurnalų ir periodinių leidinių leidyba	58.14
			Kita leidyba	58.19
		2.1.2. Audiovizualinės	Garso įrašymas ir muzikos įrašų leidyba	59.20
			Kino filmų rodymas	59.14
			Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų gamyba	59.11
			Naujų agentūrų veikla	63.91
			Radijo programų transliavimas	60.10
			Televizijos programų rengimas ir transliavimas	60.20
			Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų platinimas	59.13
			Viešųjų ryšių ir komunikacijos veikla	70.21
		2.1.3. Naujosios medijos	Kompiuterinių žaidimų leidyba	58.21
			Kompiuterių programavimo veikla	62.01
			Kita programinės įrangos leidyba	58.29
			Interneto vartų paslaugų veikla	63.12
		2.1.4. Dizainas	Pagamintų kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų meninis apipavidalinimas	59.12
			Kraštovaizdžio tvarkymas	81.30
	2.2. Taikomoji kūryba	2.2.1. Kūrybinės paslaugos	Antikvarinių daiktų mažmeninė prekyba	47.79.10
			Architektūros veikla	71.11
			Atstovavimas žiniasklaidai	73.12

Kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikacija			KI veiklos pagal EVRK veiklų klasifikatorių	EVRK 2 Kodas
			Inžinerijos veikla ir su ja susijusios techninės konsultacijos	71.12
			Kita, niekur kitur nepriskirta, profesinė, mokslinė ir techninė veikla	74.90
			Kiti gamtos mokslų ir inžinerijos moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	72.19
			Meno įrenginių eksploatavimo veikla	90.04
			Reklamos agentūrų veikla	73.11
			Rinkos tyrimas ir viešosios nuomonės apklausa	73.20
			Socialinių ir humanitarinių mokslų moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla	72.20
			Specializuota projektavimo veikla	74.10
			Švietimui būdingų paslaugų veikla	85.60

4 priedas. Schwartz kultūros modelio pricipinė schema (sudaryta autorės, remiantis Schwartz (1999))

5 priedas. Kanados gerovės indekso dedamosios (sudaryta autorės, remiantis Michalos ir kt., 2011)

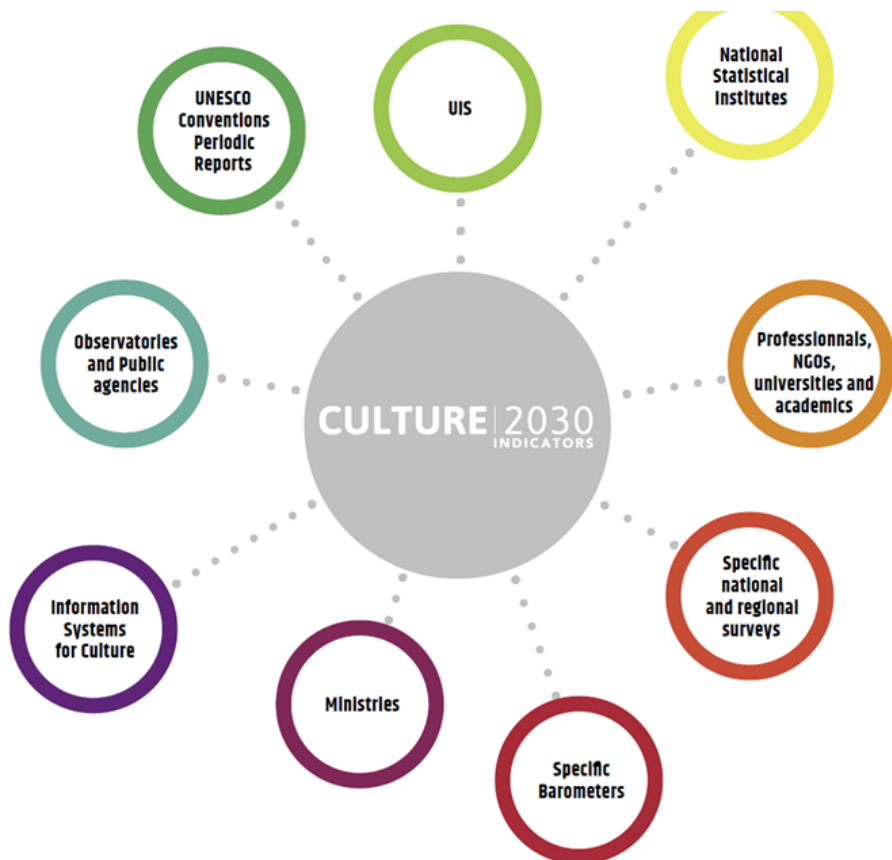

6 priedas. Kanados gerovės indekso dedamosios „Laisvalaikis ir kultūra“ rodikliai (sudaryta autorės, remiantis Michalos ir kt., 2011)

Pastaba: paryškinti rodikliai, susiję su kultūra

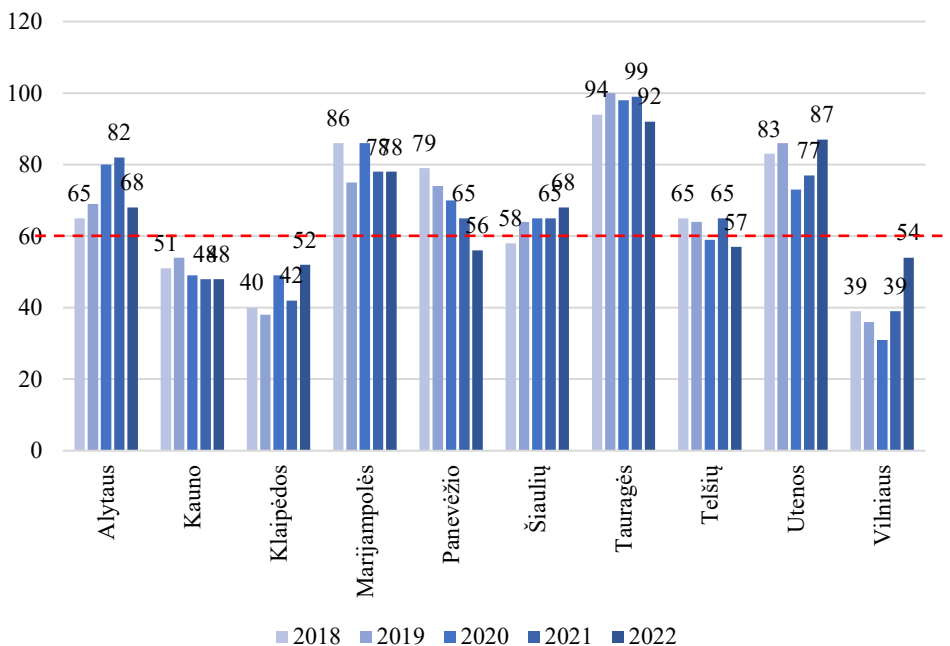

7 priedas. UNESCO identifikuojami kultūros rodiklių duomenų šaltiniai (Ellis et al., 2019)

8 priedas. Socialinio klimato indeksas 2018–2022 m. (sudaryta autorės, remiantis LKT duomenimis)

Pastaba: raudona punktyrinė linija žymi vidutinę situaciją. Apskirtyse, kurių socialinio klimato indekso reikšmė yra didesnė už 60 (vidutinę reikšmę), socialinė aplinka vertinama kaip prastesnė nei vidutinė. Skaičiuojant Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskričių socialinio klimato reikšmes, didžiųjų miestų rodikliai neįtraukiami.

9 priedas. Kultūros politikos priemonėmis siektini NPP tikslai (sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020)

Strateginis tikslas	Uždavinys	Poveikio rodiklio pavadinimas
1 TIKSLAS. Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįšto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą		1.11. Kultūros sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalis, palyginti su visa sukuriama pridėtine verte (proc.)
	1.9 uždavinys. Didinti kultūros ir kūrybinių industrijų potencialą ir skatinti kūrybiniu turiniu grįstų naujų produktų ir paslaugų kūrimą	1.9.1. Kultūros sektoriaus sukuriamas BVP dalis nuo viso šalies sukuriamo BVP (proc.)
	1.11 uždavinys. Skatinti prekių ir paslaugų eksportą	1.11.4. Audiovizualinių ir susijusių paslaugų eksportas (mln. Eur)
		1.11.5. Intelektine nuosavybe pagrįstų produktų dalis, palyginti su bendru Lietuvos eksportu (proc.)
2 TIKSLAS. Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį	2.7 uždavinys. Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei bendruomeniškumą	2.7.1. Gyventojų, kurie yra dalyvavę mecenatystės, labdaros, savanorystės, bendruomeninėje veikloje, dalis (proc.)
4 TIKSLAS. Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą		4.1. Gyventojų, kurie patys aktyviai dalyvauja kultūrinėse veiklose, dalis (proc.)
		4.2. Gyventojų, kurie per pastaruosius 12 mėn. vartojo bent 4 kultūros produktus / naudojos kultūros paslaugomis gyvai, dalis (proc.)
	4.1 uždavinys. Skatinti gyventojus dalyvauti	4.1.1. Privačių namų ūkių galutinių vartojimo išlaidų

Strateginis tikslas	Uždavinys	Poveikio rodiklio pavadinimas
	kultūrinėse veiklose ir prisidėti prie kultūros plėtros	laisvalaikiui ir kultūrai dalis nuo visų išlaidų (proc.)
		4.1.2. Gyventojų, esančių mažiau palankiame kultūriniame kontekste, dalyvaujančių kultūrinėse veiklose, dalis (proc.)
		4.1.3. Kultūros įstaigų pajamos, gaunamos iš fizinių ir privačių juridinių asmenų paramos (mln. Eur)
		4.1.4. Kultūros paslaugų tolygumas ir prieinamumas regionų gyventojams (proc.)
	4.2 uždavinys. Gerinti sąlygas kuriantiems Lietuvoje ir didinti Lietuvos kultūros sklaidą užsienyje	4.2.1. Menų studijų kryptų grupės studentų dalis nuo visų studentų (proc.)
		4.2.2. Užimtųjų privačiame ir nevyriausybiname kultūros sektoriuose dalis nuo visų užimtųjų (proc.)
		4.2.3. Lietuvos kūrėjų ir organizacijų, gavusių svarbiausius tarptautinius apdovanojimus kultūros srityje, skaičius (kaupiamieji vnt.)
		4.2.4. Kūrinių autorių pajamos, gaunamos už autorinių kūrinių naudojimą (mln. Eur)
	4.3 uždavinys. Skatinti visapusišką tautinių mažumų integraciją	4.3.1. Tolerancijos tautinėms mažumoms indeksas (vieta ES)
	4.5 uždavinys. Stiprinti istorinės atminties aktualizavimą visuomenėje	4.5.1. Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą (proc.)
	4.6 uždavinys. Atgaivinti visuomenei	4.6.1. Įveikintų kultūros paveldo objektų dalis (proc.)

Strateginis tikslas	Uždavinys	Poveikio rodiklio pavadinimas
	reikšmingą kultūros ir tautinį paveldą ir didinti jo naudojimą visuomenės poreikiams	4.6.2. Kultūros paveldo objektų, į kurių išsaugojimą ir įveiklinimą aktyviai įsitraukė bendruomenės (įskaitant religines), skaičiaus pokytis, palyginti su pradine situacija (proc.)
		4.6.3. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių (įskaitant ir UNESCO vertybes) sąvade nustatytų ir pristatant visuomenei aktualizuotų vertybių skaičius (kaupiamieji vnt.)
	4.7 uždavinys. Didinti lietuvių kalbos aktualumą globalizacijos ir technologinių pokyčių kontekste	4.7.1. Gyventojų, kuriems vartoti lietuvių kalbą yra patrauklu, dalis (proc.)
8 TIKSLAS. Didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą	8.6 uždavinys. Gerinti viešojo valdymo institucijų teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą	8.6.3. Savivaldybių viešųjų paslaugų, kurias teikia nevyriausybinės ir bendruomeninės organizacijos, dalis (proc.)
10 TIKSLAS. Stiprinti nacionalinį saugumą	10.3 uždavinys. Stiprinti visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms atakoms bei informuotumą ir pasirengimą krizėms, mobilizacijai, gynybai ir pilietinam pasipriešinimui	10.3.2. Visuomenės informavimo priemonių naudojimo raštingumo lygis (proc.)

10 priedas. Esamų kultūros rodiklių ir šaltinių Lietuvoje apžvalga (sudaryta autorės)

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
Kultūros organizacijos	Organizacijos pagal veiklos sritis (organizacijų skč., vnt. ¹⁰⁰)	2019 (duomenys nebuvo atnaujinti)	Kurk LT ¹⁰¹	Tai projekto „Kurk Lietuvai“ sukurta duomenų bazė, kurios tikslas buvo padėti kultūros įstaigoms atrasti tinkamą veiklos partnerį. 2020 m. gegužės mėn. apklausos metu savivaldybių kultūros skyriai pateikė duomenis apie 2019 m. kultūros veiklas organizuojančias organizacijas iš valstybinio, nevalstybinio, bei privataus sektoriaus. Pateikta informacija, apie 18 rūšių kultūros veiklų, lankytojų skaičius, bei organizacijos kontaktinius duomenis, darbuotojų skaičius ir ploto dalį skiriamą kultūros veiklai (<i>LRKM</i>, 2023; Žalalytė, 2020). Lyginant su LKT ar Sodros duomenimis, šiame duomenų rinkinyje fiksuojamas mažesnis kultūros įstaigų skaičius. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad šiame duomenų rinkinyje fiksuojami ir įstaigų filialai bei padaliniai, tad nors atrodo, kad yra didelis įstaigų sąrašas, pagal juridinį kodą tai yra besidubliuojančios įstaigos.	+

¹⁰⁰ Daugeliu atvejų duomenų bazėse pateikiamas organizacijų sąrašas, tad siekiant įtraukti organizacijų skaičiaus rodiklį reikia atlikti papildomus skaičiavimus.

¹⁰¹ Šaltinis: <https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/atviri-duomenys-1>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
				Galiausiai dalis įstaigų, įtrauktų į šį sąrašą, nesutampa su kitais sąrašais (pavyzdžiui, dalis įstaigų nėra teikę paraiškų LKT ir nevykdo veiklos pagal EVRK kodą (Valstybės duomenų agentūra, 2023), kuri galėtų būti priskirtina KKI). Šio sąrašo trūkumas, kad nėra pateikiami kriterijai, kuriais remiantis sudarytas kultūros įmonių sąrašas.	
	Organizacijos pagal juridinį statusą, kultūros ir meno sritį, finansavimo poreikį ir skirtą finansavimą (organizacijų skč., vnt.)	2014–2022	LKT	Duomenys atnaujinami priklausomai nuo finansavimo konkurso skaičiaus, bet ne rečiau nei 2 kartus per metus.	+
	Organizacijos (organizacijų skč., vnt.)	ND ¹⁰²	LKC	Duomenys nėra sisteminami SKI aktualiais pjūviais, į SKI skaičiavimą nebus įtraukti. Ateityje, atsiradus galimybės, LKC duomenis būtų prasminga įtraukti. Visgi, tikėtina, kad įtraukus kitas duomenų bazines (Sodra, LKT ir kt.) daugelis LKC konkursuose dalyvaujančių organizacijų bus įtrauktos.	-

¹⁰² Duomenys nesisteminami, neagreguojami.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų skaičius, vnt.	2020–2022	Savivaldybių apklausa	Pateikiamas savivaldybei pavaldžių kultūros įstaigų skaičius. Į SKI neįtraukiama, nes detalesni kultūros įmonių sąrašai gaunami kitose duomenų bazėse.	-
	Įmonių skaičius pagal juridinį statusą, EVRK kodus, vidutinį darbo užmokestį, apdraustųjų skaičių (įmonių skč., vnt.)	2021 ir 2022 (mėnesiniai)	Sodra KKI ¹⁰³	Platesnis duomenų rinkinys nei Kurk LT arba LKT. Šiame duomenų rinkinyje įtraukiamos visos Lietuvos įmonės, todėl reikia papildomo indikatoriaus, kuriuo remiantis būtų identifiukuotos kultūros įstaigos. Apdraustųjų skaičius: teikiama informacija tiek apie apdraustųjų skaičių, tiek apie apdraustųjų, dirbančių pagal autorines sutartis, sporto ir atlikėjo veiklos sutartis, gaunančių tantjemas, skaičių. Ne visų įmonių apdraustųjų skaičius pateikiamas. Vidutinis darbo užmokestis: įmonėms, kuriose dirba mažiau nei 4 apdraustieji, vidutinio darbo užmokesčio duomenys nėra teikiami. Duomenys į tolimesnę analizę įtraukiami iš dalies ¹⁰⁴ .	+

¹⁰³ Šaltinis: <http://atvira.sodra.lt/imones/rinkiniai/index.html>

¹⁰⁴ Vidutinio darbo užmokesčio ar apdraustųjų skaičiaus duomenų įtraukimą apriboja ne tik duomenų spragos, bet ir problematika, susijusi su kultūros įmonių identifikavimu. Tolimesnėje analizėje kultūros įmonės identifiukuojamos remiantis keliais kriterijais: kultūros įmonė yra įtraukta į Kurk Lietuvai kartu su LRKM sudarytą kultūros įmonių sąrašą (LRKM, 2023; Žalalytė, 2020), arba yra teikusi paraišką LKT, arba įmonės vykdoma veikla pagal EVRK sąrašą atitinka kūrybines veiklas (10 priedas). Problematika iškyla su Kurk Lietuvai sudarytu įmonių sąrašu ir priskirtais juridiniais kodais: į šį sąrašą įtraukti padaliniai, neturintys atskiuro juridinio kodo, pavyzdžiui, Pinigų muziejus, kuris priklauso Lietuvos bankui. Tad remiantis Kurk Lietuvai kultūros įmonių sąraše esančiais juridiniais kodais, gaunama, kad Lietuvos bankas yra kultūros įmonė (kas, natūralu, yra neteisinga). Jeigu skaičiuojame kultūros įmonių skaičių, Lietuvos banko Pinigų muziejų galima įtraukti, tai bus 1 įmonė, tačiau vertindami

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Muziejų skaičius, vnt.	1994–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Bendras muziejų skaičius pagal savivaldybes. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos teikiami duomenys.	+
	Kultūros centrų skaičius, vnt.	1994–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Bendras kultūros centrų skaičius pagal savivaldybes	+
	Bibliotekų filialų skaičius, vnt.	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹⁰⁵	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklių ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	+
	Bibliotekų dokumentų fondas iš viso (fiz. vnt.)	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹⁰⁶	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklių ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	-

vidutinį darbo užmokestį ar darbuotojų skaičių, įtraukti Lietuvos banko negalime. Siekiant išvengti didesnių nukrypimų, darbo užmokesčio ir apdraustųjų asmenų skaičiaus duomenys tais pačiais kriterijais, kaip organizacijų kiekis, negali būti įtraukiami.

¹⁰⁵ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

¹⁰⁶ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Bibliotekų, turinčių kompiuterius, skaičius (iš viso ir su internetu)	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹⁰⁷	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklujų ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	-
	Bibliotekų profesionalių bibliotekininkų skaičius	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹⁰⁸	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklujų ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	-
	Nebiudžetinio sektoriaus aktyvumas (įmonių, kurių statusas nėra BĮ, skč., vnt.)	2014–2022	LKT	Atitinkamais metais organizacijų (ne BĮ), pateikusių paraiškas LKT, skaičius, pagal savivaldybes.	+
	Padalinių skaičius pagal veiklos vykdymo vietą	2005–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	EVRK R_S veiklų grupė: meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita aptarnavimo veikla.	-

¹⁰⁷ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

¹⁰⁸ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	(nefinansų įmonių), vnt.			1) Tyrimo populiaciją sudaro: akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, valstybės ir savivaldybės įmonės, užsienio įmonių filialai, žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės, viešosios įstaigos, individualiosios įmonės ir fiziniai asmenys, vykdančios ūkinę (ekonominę) veiklą. Įtraukiamos tik tos viešosios įstaigos, kurios daugiau nei pusę veiklos sąnaudų padengia uždirbtomis pajamomis. Ekonominė veikla pagal EVRK 2 red. apima visas ekonominės veiklos rūšis, išskyrus žemės ūkio, finansinio tarpininkavimo, viešojo valdymo ir gynybos veiklą. Informacija pateikiama pagal veiklos vykdymo vietą. 2) 2005–2009 m. dirbančiųjų skaičius yra perskaičiuotas fiziniams asmenims, vykdančioms ūkinę (ekonominę) veiklą, pagal jų įsigyto verslo liudijimo (ar leidimo vykdyti veiklą) trukmę. 2 - Nuo ataskaitinių 2018 m. duomenys yra skelbiami pagal naują statistinį įmonės vienetą. Įmonė yra sudaryta iš juridinių vienetų grupės, juridinio vieneto ar juridinių vienetų dalies. Jei juridiniai vienetai priklauso įmonių grupei ir jų bendra veikla sudaro veiklos segmentą, tuomet šių juridinių vienetų grupė yra prilyginama įmonei.	

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Padalinių skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos), vnt.	2019–2021 ¹⁰⁹	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrines veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių skaičius.	+
	Padalinių skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos), vnt.	2019–2021 ¹¹⁰	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių naujas kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių skaičius.	+
Kūrėjai	Fiziniai asmenys (meno kūrėjai), kuriems Lietuvos Respublikos kultūros ministerija yra suteikusi paramos gavėjo statusą, asmenys	2017–2022	VMI	Yra tik ta dalis meno kūrėjų, kurie yra gavę paramos gavėjo statusą. Dalis šių duomenų persidengia su LKT, MKO ar LRKM meno kūrėjų duomenų bazėmis. Duomenys kasmetiniai, atnaujinami sausio, vasario mėn. Problematika: nuo 2022 m. duomenys viešai skelbiami su apribota informacija (neskelbiama gyvenamoji vieta, gali iškilti sunkumų kitais metais įtraukti).	+
	LKT stipendininkai, asmenys	2014–2022	LKT	2022 metais LKT duomenų bazėje fiksuojami 7430 kūrėjų (menininkai, kurie kreipėsi į LKT dėl	+

¹⁰⁹ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

¹¹⁰ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
				stipendijos ¹¹¹). Patikrinus gimimo ir mirties datas, eliminuoti – 24 kūrėjai. Galutinis skaičius – 7406 kūrėjai. Trūkumai: netiksli mirčių stebėsena (mirę kūrėjai lieka duomenų bazėje), taip pat egzistuoja netikslumų su gimimo datomis, vardais, pavardėmis. Tačiau klaidų kiekis nėra reikšmingai darantis įtaką ir iškreipiantis rezultatus.	
	MKO nariai, asmenys	2020–2022	LKT, MKO	2019–2021 m. Duomenų bazėje fiksuojami 4720 kūrėjai. Patikrinus gimimo ir mirties datas, eliminuoti 24 kūrėjai. Galutinis skaičius – 4696 kūrėjai. Trūkumai: netiksli mirčių stebėsena (mirę kūrėjai lieka duomenų bazėje), taip pat egzistuoja netikslumai su gimimo datomis, vardais, pavardėmis. Ne visi kūrėjai turi priskirtą savivaldybę. Tačiau klaidų kiekis nėra reikšmingai darantis įtaką.	+
	LKC stipendininkai, asmenys	2018–2022, ND ¹¹²	LKC	Duomenys nėra susisteminti, neprieinamas savivaldybės pjūvis, viešai prieinami tik stipendijų	-

¹¹¹ Pasirinkta skaičiuoti visus menininkus, kurie kreipėsi stipendijos, o ne tik tuos, kurie gavo, nes LKT turi ribotą biudžetą ir neskirtas finansavimas negali tapti rodikliu, kad atitinkamas asmuo nėra profesionalus menininkas (galbūt paraiška neskirta, nes buvo ribotas kiekis lėšų, skirta menininkams, kurie kokybiškiau parengė paraišką ir pan., ir priešingai, paraiška būtų finansuota, jei nebūtų buvę griežto biudžetinio apribojimo). Galiausiai, jei asmuo save identifikuoja kaip menininką ir teikia paraišką stipendijai, tikėtina, kad jis vykdo meninę veiklą ir taip gali prisidėti prie kultūriškai gyvybingesnės aplinkos.

¹¹² Duomenys nesisteminami, neagreguojami.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
				skyrimo sprendimai (nurodyti kūrėjų vardai, pavardės, veikla ir stipendijos trukmė). Patikrinus 2022 metų individualias stipendijas gavusius kūrėjus, gauta, kad iš 24 stipendininkų tik 3 dar nebuvo įtraukti į kitas meno kūrėjų duomenų bazes (LKT, VMI, MKO). Duomenys į tolesnę analizę neįtraukiami, tačiau, jei ateityje atsirastų galimybė, SKI jais būtų prasminga papildyti.	
	Fiziniai asmenys, turintys meno kūrėjo statusą, asmenys	ND	LRKM	Nėra priskyrimo savivaldybei, todėl į analizę nėra galimybių įtraukti. Ateityje neplanuojama duomenų sisteminti SKI aktualiais pjūviais, tad, nors SKI papildymas būtų prasmingas, galimybės nenumatomos.	-
	Meno mėgėjų kolektyvų skaičius, vnt.	1989–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Lietuvos Liaudies kultūros centro teikiami duomenys.	+
Kultūros makroekonomika	Darbuotojų (samdomų) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansų įmonių), asmenys	2005–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	EVRK R_S veiklų grupė: meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita aptarnavimo veikla.	-
	Apyvarta pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansų įmonių), tūkst. Eur	2005–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	EVRK R_S veiklų grupė: meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita aptarnavimo veikla.	-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansų įmonių; be darbdavio socialinio draudimo įmokų), tūkst. Eur	2005–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	EVRK R_S veiklų grupė: meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita aptarnavimo veikla.	-
	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansų įmonių), tūkst. Eur	2005–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	EVRK R_S veiklų grupė: meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas, kita aptarnavimo veikla. Tyrimo populiaciją sudaro: akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, valstybės ir savivaldybės įmonės, užsienio įmonių filialai, žemės ūkio ir kooperatinės bendrovės, viešosios įstaigos, individualiosios įmonės ir fiziniai asmenys, vykdančios ūkinę (ekonominę) veiklą. Įtraukiamos tik tos viešosios įstaigos, kurios daugiau nei pusę veiklos sąnaudų padengia uždirbtomis pajamomis.	-
	Darbuotojų (samdomų) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą	2019–2021 ¹¹³	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrines veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių darbuotojų skaičius.	+

¹¹³ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	(tradicinės kultūrinės veiklos), asmenys				
	Darbuotojų (sąmonių) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos), asmenys	2019–2021 ¹¹⁴	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių naujas kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių darbuotojų skaičius.	+
	Apyvarta pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos), tūkst. EUR	2019–2021 ¹¹⁵	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrinės veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių apyvarta.	+
	Apyvarta pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos), tūkst. EUR	2019–2021 ¹¹⁶	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių naujas kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių apyvarta.	+
	Išlaidos darbuotojų algoms ir	2019–2021 ¹¹⁷	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrinės veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD	+

¹¹⁴ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

¹¹⁵ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

¹¹⁶ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

¹¹⁷ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((tradicinės kultūrinės veiklos); be darbdavio socialinio draudimo įmokų), tūkst. EUR			klasifikaciją (10 priedas)) padalinių išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimams.	
	Išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimui pagal veiklos vykdymo vietą ((naujosios kūrybinių industrijų veiklos); be darbdavio socialinio draudimo įmokų), tūkst. EUR	2019–2021 ¹¹⁸	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių naujas kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių išlaidos darbuotojų algoms ir atlyginimams.	+
	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos), tūkst. EUR	2019–2021 ¹¹⁹	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrinės veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių sukuriama pridėtinė vertė.	+

¹¹⁸ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

¹¹⁹ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudos pagal veiklos vykdymo vietą (naujosios kūrybinių industrijų veiklos) tūkst. EUR	2019–2021 ¹²⁰	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių naujas kūrybinių industrijų veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių sukuriamą pridėtinę vertę.	+
Finansavimas kultūrai	Iš savivaldybės biudžeto skirtas finansavimas kultūros ir meno įstaigų infrastruktūros palaikymui (patalpų išlaikymas, atnaujinimas, visų kultūros darbuotojų darbo užmokestis ir pan.), Eur	2020–2022	Savivaldybių apklausa	Problematika: dalis savivaldybių negali atskirti infrastruktūros finansavimo nuo įstaigų vykdomų kultūros ir meno projektų. Stebimos duomenų pateikimo klaidos. Dideli duomenų surinkimo kaštai. Duomenų pjūvis, SKI kontekste, būtų prasmingas, nes leistų įvertinti, kokia dalis lėšų skiriama tik infrastruktūros palaikymui (pvz., patalpų administravimas ir atnaujinimas), o kuri dalis lėšų skiriama kultūros paslaugų pasiūlai kurti, tačiau atskirų savivaldybių teikiami netikslūs duomenys gali reikšmingai iškreipti visų savivaldybių rezultatų interpretaciją.	-
	Iš savivaldybės biudžeto skirtas finansavimas (tiek pilnas, tiek dalinis) kultūros ir meno	2020–2022	Savivaldybių apklausa	Problematika: dalis savivaldybių negali atskirti infrastruktūros finansavimo nuo įstaigų vykdomų kultūros ir meno projektų. Stebimos duomenų pateikimo klaidos. Dideli duomenų surinkimo kaštai.	-

¹²⁰ 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	projektams įgyvendinti (juridiniams asmenims, neįtraukti finansavimo, nurodyto prie finansavimo kultūros ir meno veiklų infrastruktūros palaikymui, įtraukti tik finansinį indėlį), Eur				
	Iš savivaldybės biudžeto skirtas finansavimas kultūros ir meno kūrėjams (fiziniams asmenims, pvz., stipendijos, įtraukti tik finansinį indėlį, neįtraukti mėgėjų kolektyvų) Eur	2020–2022	Savivaldybių apklausa	Finansavimas fiziniams asmenims, profesionalaus meno kūrėjams, skirtas iš savivaldybės biudžeto. Įtraukiamos skirtos stipendijos, premijos, finansavimas fizinių asmenų leidybiniais projektams ir kt.	+
	Iš savivaldybės biudžeto skirtas finansavimas kultūros ir meno	2020–2022	Savivaldybių apklausa	Finansavimas fiziniams asmenims, profesionalaus meno kūrėjams, skirtas iš savivaldybės biudžeto. Įtraukiamos skirtos stipendijos, premijos, finansavimas fizinių asmenų leidybiniais projektams	-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	kūrėjams (fiziniam asmeniui, pvz., stipendijos, įtraukti tik finansinį indėlį, neįtraukti mėgėjų kolektyvų) asmenys			ir kt. Į SKI įtraukiamas atitinkamas rodiklis su finansavimu (Eur).	
	Savivaldybių biudžetų išlaidos poilsiui, kultūrai ir religijai , tūkst. Eur	2019–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Valstybės funkcijų grupę (1 lygis) – poilsis kultūra ir religija – sudaro šie valstybės funkcijų pogrupiai (2 lygis): 1) poilsio ir sporto paslaugos, 2) kultūros paslaugos, 3) moksliniai tyrimai ir plėtra poilsio, kultūros ir religijos srityse, 4) religinės bendrijos ir nevyriausybinių organizacijų, 5) viešosios informacijos tarnybos; 6) kiti jokiai grupei nepriskirti poilsio, kultūros ir religijos reikalai. Į SKI įtraukiamas tikslesnis rodiklis – savivaldybių biudžetų išlaidos kultūros paslaugoms.	-
	Savivaldybių biudžetų išlaidų kultūros paslaugoms vykdymo duomenys , Eur	2015 (I ketv.)–2022 (II ketv.)	LRFM ¹²¹	Savivaldybių biudžetų išlaidų ketvirtiniai plano ir vykdymo duomenys pagal savivaldybes, funkcijas, išlaidų grupes ir straipsnius. Įtraukiami duomenys, atitinkantys šias kategorijas: valstybės funkcijų grupės (1 lygis) – „poilsis, kultūra ir religija“, valstybės funkcijų pogrupis (2 lygis) – „kultūros paslaugos“.	+

¹²¹ Šaltinis: <https://rinkiniai.lietuvo finansai.lt/dataset/mun-exp>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	LKT skiriamas finansavimas organizacijoms ir veikloms, Eur	2014–2022	LKT	LKT skiriamas finansavimas organizacijų projektams pagal savivaldybes atitinkamais metais.	+
	LKT skiriamas finansavimas kultūros ir meno kūrėjams, Eur	2014–2022	LKT	LKT skiriamas finansavimas per kultūros ir meno kūrėjų stipendijas pagal savivaldybes.	+
	Mokėjimai valstybės biudžeto lėšų gavėjams, Eur	2019 (I ketv.)–2022 (II ketv)	LRFM ¹²²	Mokėjimų valstybės biudžeto lėšų gavėjams ketvirtiniai duomenys pagal mokėtojus, gavėjus, finansavimo šaltinius, programas, išlaidų grupes, pogrupius ir straipsnius. Duomenys neįtraukiami į tolimesnius skaičiavimus, nes išsifiltravus aktualias, su kultūros sritimi susijusias programas, neidentifikuojama, kuri lėšų dalis skiriama įstaigos išlaikymui, kuri kultūrinei veiklai (pvz., identifikuojant kultūros ministeriją, kaip mokėtoją, prie gavėjų pateikiamos tiek elektros paslaugas teikiančios įmonės, degalinės bei kultūros įstaigos). Nėra lėšų gavėjo priskyrimo savivaldybei.	-
Dalyvavi mas kultūroje ir socialinis kapitalas	Muziejų lankytojų skč., tūkst. asmenų	1994–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos teikiami duomenys.	+
	Kultūros centrų dalyvių skč., asmenys	1995–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Lietuvos Liaudies kultūros centro teikiami duomenys.	+

¹²² Šaltinis: <https://rinkiniai.lietuvosfinansai.lt/dataset/suppliers>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Bibliotekų vartotojų skaičius , asmenys	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹²³	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklujų ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	+
	Bibliotekų dokumentų išduotis , fiz. vnt.	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹²⁴	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklujų ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	-
	Bibliotekų lankytojų (apsilankymų) skaičius , asmenys	2003–2021	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ¹²⁵	SKI kontekste pasirenkami savivaldybių viešųjų bibliotekų rodikliai. Savivaldybių viešąsias bibliotekas sudaro: viešosios centrinės bibliotekos (VB), VB miesto filialai, VB vaikų filialai, VB kaimo filialai. Taip pat į tolimesnę analizę įtraukiami Lietuvos nacionalinės, Lietuvos aklujų ir apskričių viešųjų bibliotekų rodikliai.	+

¹²³ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

¹²⁴ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

¹²⁵ Šaltinis: <https://www.lnb.lt/mokslas/tyrimai-ir-tyrimu-rezultatai/mokslo-leidiniai/biblioteku-statistika>

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Gyventojai (≥15 m.) per pastaruosius 12 mėn., proc. vartoję kultūros produktus / naudojęsi kultūros paslaugomis, proc.	2020 ¹²⁶	Ambrasevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Neįtraukiamas masinių medijų – TV, spaudos, radijo, interneto ir virtualus vartojimas. Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+
	Visuomenės dalies, dalyvaujančios istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjančios pilietinį ir tautinį tapatumą, proc.	2020	Ambrasevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+
	Asmeniškai svarbu vartoti taisyklingą lietuvių kalbą, nes taip saugomas tautiškumas, proc.	2020	Ambrasevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+

¹²⁶ Tyrimo duomenys atnaujinami kas trejus metus: 2014, 2017, 2020. Kitas planuojamas duomenų atnaujinimas: 2023 m. pabaigoje – 2024 m. pradžioje.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Asmenys, kurie save tikrai galėtų pavadinti kūrybingu žmogumi, proc.	2020	Ambrazevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+
	Asmenys, kurie visiškai pritaria, kad visuomenei naudinga, kuomet ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, proc.	2020	Ambrazevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+
	Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc.	2020	Ambrazevičienė & Matulaitienė, 2021, LKT	Prieinamos 6 didžiųjų miestų reikšmės, didžiųjų miestų apskritys be centrų, apskritys su centrais.	+
Kultūros paveldas	Kultūros paveldo paminklai, vnt.	2021–2022	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Nuo 2021 m. įtraukiami ir kilnojami kultūros paveldo paminklai. Kultūros paveldo departamento teikiami duomenys.	+
	Nekilnojamos kultūros vertybės vnt.	2021–2022	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros paveldo departamento teikiami duomenys.	+

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Nekilnojamų kultūros vertybių, turinčių vertingąsias savybes, skaičius, vnt.	1990–2022	KPD	Nekilnojamos kultūros vertybės, turinčios vertingąsias savybes.	+
	Kilnojamų kultūros vertybių skaičius, vnt.	1990–2022	KPD	Kilnojamų kultūros vertybių skaičius.	+
	Finansavimas, skiriamas kultūros paveldo tvarkybai	1997–2021	VKPK ¹²⁷	Finansavimas, kurį sudaro savivaldybės, valstybės, tarptautinių fondų ir kitų savivaldybės pritrauktų šaltinių lėšos, kultūros paveldo tvarkybai.	+
	Suskaitytųjų kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius metus vnt.	2019–2021 (kasmetiniai)	LRKM Kultūros paveldo skaitmeninio statistikos sistema ¹²⁸ ¹²⁹	Institucijos suskaitytųjų ir skaitmeninių kultūros paveldo išteklių rodiklių grupė.	-
	Suskaitytųjų kultūros paveldo objektų skč.				-

¹²⁷ Daugiau: <https://vkpk.lt/wp-content/uploads/2023/01/sav.-tyrimas-2021-1.pdf>

¹²⁸ Šaltinis: <http://statistika.lrkmlt/skaitmeninio-statistika/pradzia/15>

¹²⁹ Duomenų nėra iš 12 savivaldybių, todėl įtraukiant šiuos rodiklius būtų dalis savivaldybių per stipriai „nubaudžiamos“. Dalis jų jau gaus žemesnius balus dėl to, kad neturi dalies kultūros infrastruktūros, o įtraukus šiuos rodiklius jos dar kartą būtų reitinguojamos prastai dėl sąlygų, kurios nepriklauso tik nuo jų (pvz., kad nėra muziejaus).

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Suskaitmenintų tekstinių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų tekstinių kult. paveldo objektų skč.				-
	Suskaitmenintų tekstinių kultūros paveldo vaizdų skč. per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų tekstinių kult. paveldo vaizdų skč.				-
	Suskaitmenintų vizualinių dvimačių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų vizualinių dvimačių kultūros paveldo objektų skaičius iš viso				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Suskaitmenintų vizualinių dvimačių kultūros paveldo vaizdų skaičius per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų vizualinių dvimačių kultūros paveldo vaizdų skč. iš viso				-
	Suskaitmenintų trimačių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų trimačių kult. paveldo objektų skč.				-
	Suskaitmenintų trimačių kultūros paveldo vaizdų skč. per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų trimačių kultūros paveldo vaizdų skaičius iš viso				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Suskaitmenintų audiovizualinių kultūros paveldo objektų skaičius per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų audiovizualinių kultūros paveldo objektų skaičius iš viso				-
	Suskaitmenintų audiovizualinių kultūros paveldo trukmės skaičius per ataskaitinius metus				-
	Suskaitmenintų audiovizualinių kultūros paveldo trukmės skaičius iš viso				-
	Saugomų kultūros paveldo objektų skaičius iš viso				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Įsigytų skaitmeninių kultūros paveldo objektų skaičius per ataskaitinius metus				-
	Įsigytų skaitmeninių kultūros paveldo objektų skaičius iš viso				-
	Viešai prieinamų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius m.				-
	Viešai prieinamų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. iš viso				-
	Į VEPIS pateiktų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius m.				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Į VEPIS pateiktų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. iš viso				-
	Europeana portale skč. per ataskaitinius				-
	Europeana portale skaičius iš viso				-
	Į valstybės informacinės sistemas ir registrus pateiktų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skaičius per ataskaitinius metus				-
	Į valstybės informacinės sistemas ir registrus pateiktų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. iš viso				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Atvirąja turinio licencija paženklintų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. per ataskaitinius metus				-
	Atvirąja turinio licencija paženklintų suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. iš viso				-
	Saugomo suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros paveldo apimtis (terabaitais) per ataskaitinius metus				-
	Saugomo suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros paveldo apimtis (terabaitais) iš viso				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Virtualiųjų apsilankymų institucijų valdomose skaitmeninėse kolekcijose skč.			Naudojimosi institucijos suskaitmenintu ir skaitmeniniu kultūros paveldu rodiklių grupė.	-
	Virtualiųjų apsilankymų institucijų valdomose skaitmeninėse kolekcijose skč. per atskaitinius m.				-
	Virtualiųjų apsilankymų valstybės informacinėse sistemose ir registruose skč.				-
	Virtualiųjų apsilankymų valstybės informacinėse sistemose ir registruose skč. per atskaitinius metus				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Institucijos suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų peržiūrų skč. (vnt.)				-
	Suskaitymenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų peržiūrų skaičius institucijos valdomose skaitmeninėse kolekcijose (vnt.)				-
	Peržiūrų valstybės informacinėse sistemose ir registruose skč. (vnt.)				-
	Institucijos pritrauktos lėšos kultūros paveldo skaitmeninimo veikloms			Kultūros paveldo skaitmeninimo našumo ir plėtros rodiklių grupė.	-
	Institucijos patvirtintų pareigybių skč. iš viso				-
	Kultūros paveldo skaitmeninimo veiklas vykdančių pareigybių skč.				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Institucijos darbuotojų, dalyvavusių kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, skč.				-
	Fiz. ir jurid. asmenų, pasinaudojusių skaitmeninio kompetencijų centrų paslaugomis, skč.				-
	Fiziniais ir juridiniams asmenims sukurtų skaitmeninių kultūros paveldo objektų vaizdų skč.				-
	Organizuotų kvalifikacijos tobulinimo renginių skč.				-
	Kvalifikacijos tobulinimo renginių dalyvių skč.				-
Muziejų veikla	Muziejaus rinkiniuose saugomų eksponatų skč.	2008–2021	LRKM	Muziejaus rinkinio charakteristikos rodiklių grupė.	-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Įsigytų eksponatų skaičius		Muziejų veiklos statistinių rodiklių sistema ¹³⁰¹³¹		-
	Suinventorintų eksponatų skaičius iš viso				-
	Per ataskaitinius m. suinventorintų eksponatų skč.				-
	Per ataskaitinius metus nurašytų eksponatų skč.				-
	Suskaitmenintų ir skaitmeninių kultūros paveldo objektų skč. iš viso				-
	Suskaitmenintų kultūros paveldo objektų skč.				-
	Pervertintų tikrąja verte muziejaus rinkiniuose saugomų eksponatų skaičius				-

¹³⁰ Šaltinis: <http://statistika.lrkmlt/muzieju-veiklos-statistika/pradzia/17>

¹³¹ 6 savivaldybės neturi muziejų, todėl neteikia informacijos apie nurodytus rodiklius. Kadangi į indeksą jau yra įtrauktas muziejų skaičiaus rodiklis, papildomi rodikliai su muziejaus duomenimis dar labiau padidintų tų 6 savivaldybių atskirtį.

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Būtinų konservuoti ir restauruoti muziejaus rinkiniuose saugomų eksponatų skč.				-
	Per ataskaitinius metus restauruota ir konservuota muziejaus eksponatų				-
	Restauruotų eksponatų, priklausančių kitiems muziejams, įstaigoms ir privatiems asmenims skč.			Muziejaus rinkinio charakteristikos rodiklių grupė. * (pildo muziejai, kurie turi nuostatuose nustatytą restauravimo funkciją, restauravimo padalinį ir (ar) muziejuje nustatyta tvarka dirbančius atestuotus restauratorius)	-
	Lankytojų skč.			Lankytojų ir edukacinės veiklos rodiklių grupė.	-
	Siūlomų edukacinių užsiėmimų temų skč.				-
	Naujų edukacinių užsiėmimų temų skč.				-
	Surengtų edukacinių užsiėmimų skč.				-
	Edukacinių užsiėmimų dalyvių skaičius per ataskaitinius metus				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Surengtų renginių skaičius				-
	Fondų lankytojų skaičius per ataskaitinius metus				-
	Apsilankymų muziejaus interneto svetainėje skaičius per ataskaitinius metus				-
	Eksponuotų muziejaus rinkiniuose saugomų eksponatų skaičius			Nuolatinų ekspozicijų ir parodų rodiklių grupė.	-
	Paskolintų kultūros vertybių skaičius				-
	Pasiskolintų kultūros vertybių skaičius				-
	Atnaujintų muziejaus ekspozicijų skč.				-
	Surengtų parodų skaičius				-
	Surengtų tarptautinių parodų Lietuvoje bei užsienyje skč.				-
	Surengtų virtualių parodų skaičius				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Išleistų muziejaus rinkinius populiariančių leidinių skč.				-
	Per ataskaitinius metus išleista leidinių (kiti leidiniai)				-
	Muziejaus darbuotojų skaičius iš viso			Muziejaus darbuotojų rodiklių grupė.	-
	Administracijos darbuotojų skaičius				-
	Muziejininkų skč.				-
	Kitų darbuotojų skč.				-
	Dalyvavusių seminaruose, kursuose ir stažuotėse muziejaus darbuotojų skč.				-
	Muziejaus patalpų plotas			Muziejaus patalpų ir gautų lėšų rodiklių grupė.	-
	Muziejaus parodoms ir vidaus ekspozicijoms skirtas plotas, kv. m.				-
	Muziejaus lauko ekspozicijų plotas				-

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Rinkinių saugyklų plotas				-
	Muziejaus pastatų skaičius				-
	Išnuomotų muziejaus patalpų plotas, kv. m.				-
	Gauta lėšų (iš viso)				-
	Gauta lėšų (steigėjo skirti asignavimai)				-
	Steigėjo muziejui skirti asignavimai bendrame įstaigos biudžete neišskiriami				-
	Gauta lėšų (kitos lėšos)				-
Standartizavimas	Nuolatinis Lietuvos gyventojų skaičius , asmenys (miestas ir kaimas)	2008–2022	LSD (OSP)	1 - Nuolatinių gyventojų skaičius 2021–2022 m. liepos 1 d. – apskaičiuotas remiantis Lietuvos Respublikos 2021 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, 2012–2020 m. gyventojų skaičius neperskaičiuotas.	+
	Savivaldybių plotas , kv. km.		LSD (OSP)		-
	Bendras menininkų skaičius	2020–2022	VMI, LKT, MKO	Autorės sudarytas rodiklis, sujungus skirtingus duomenų šaltinius	+

Grupė	Rodiklis	Laikotarpis	Duomenų šaltinis	Komentaras	SKI (+/-)
	Savivaldybių biudžetų išlaidos iš viso , tūkst. Eur	2019–2021	Valstybės duomenų agentūra (OSP), LRFM		+
	Darbuotojų (samdomų) skaičius pagal veiklos vykdymo vietą (tradicinės kultūrinės veiklos/ naujosios KI veiklos), asmenys	2019–2021 ¹³²	Valstybės duomenų agentūra (OSP)	Kultūros įmonių, vykdančių tradicines kultūrines veiklas arba naująsias KI veiklas (pagal kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (10 priedas)) padalinių darbuotojų skaičius.	+

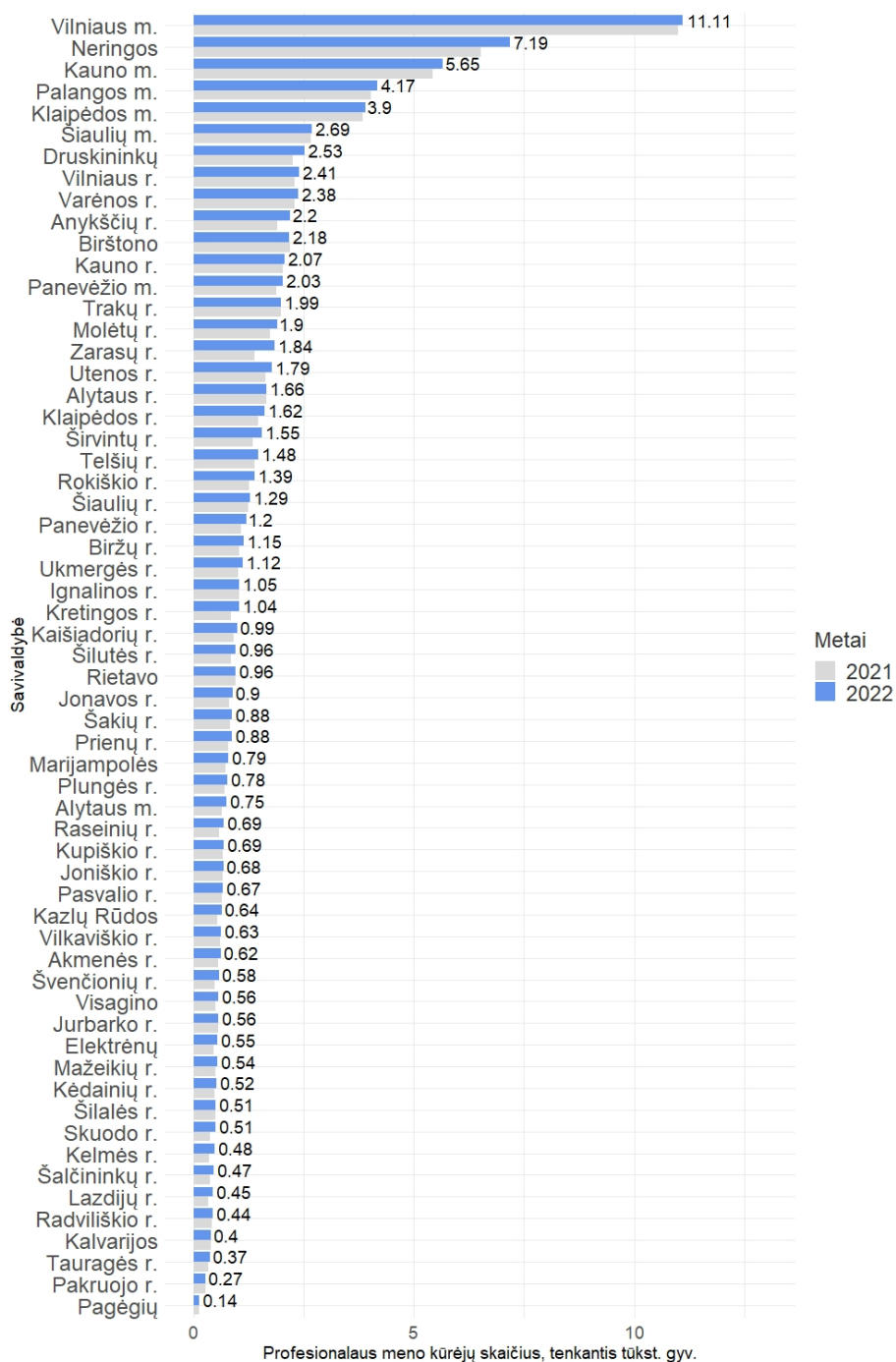
Pastaba:

„+“ – rodiklis įtraukiamas į SKI sudarymą,

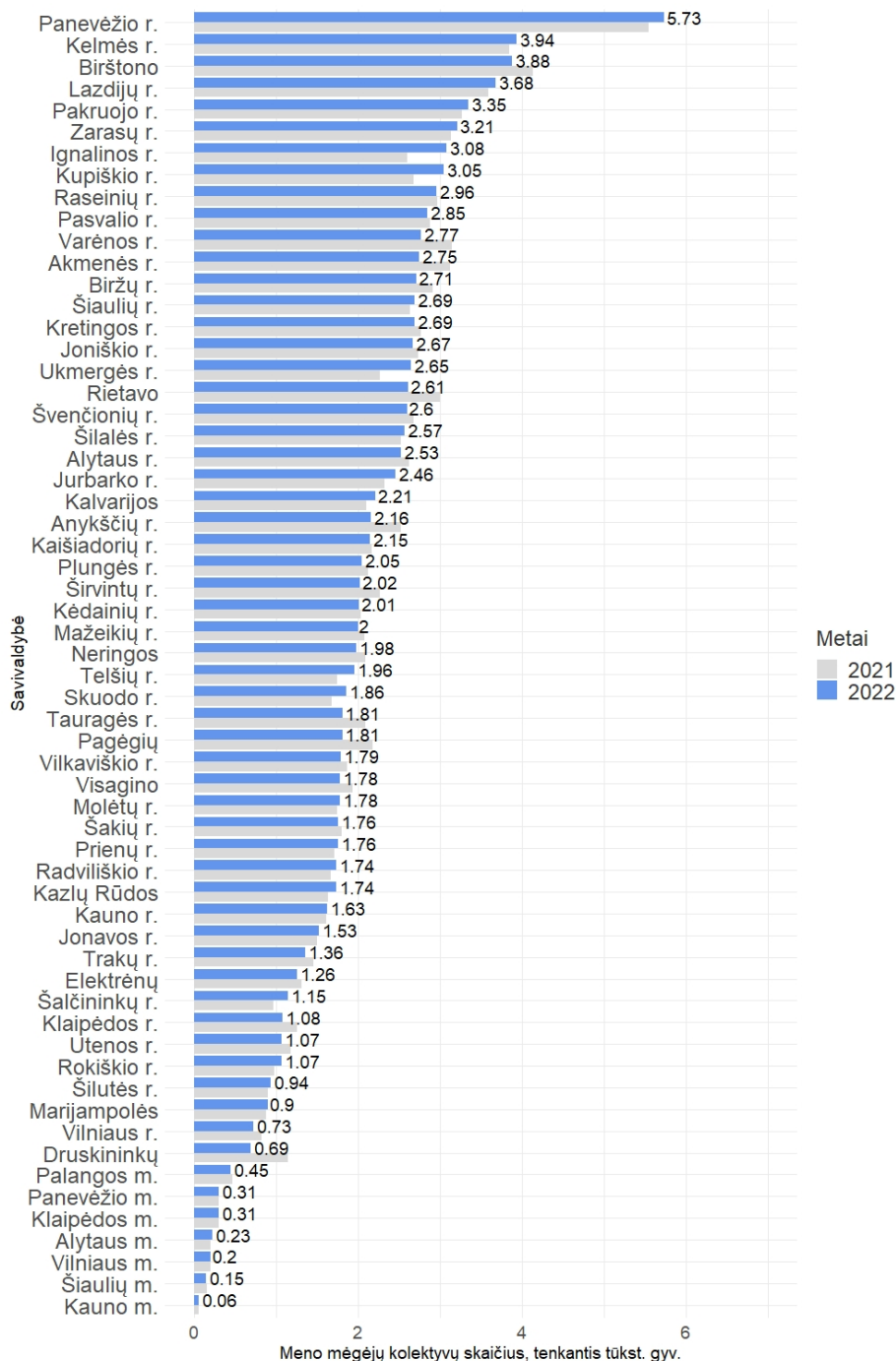
„-“ – rodiklis neįtraukiamas į SKI sudarymą.

¹³² 2021 metų duomenys yra išankstiniai.

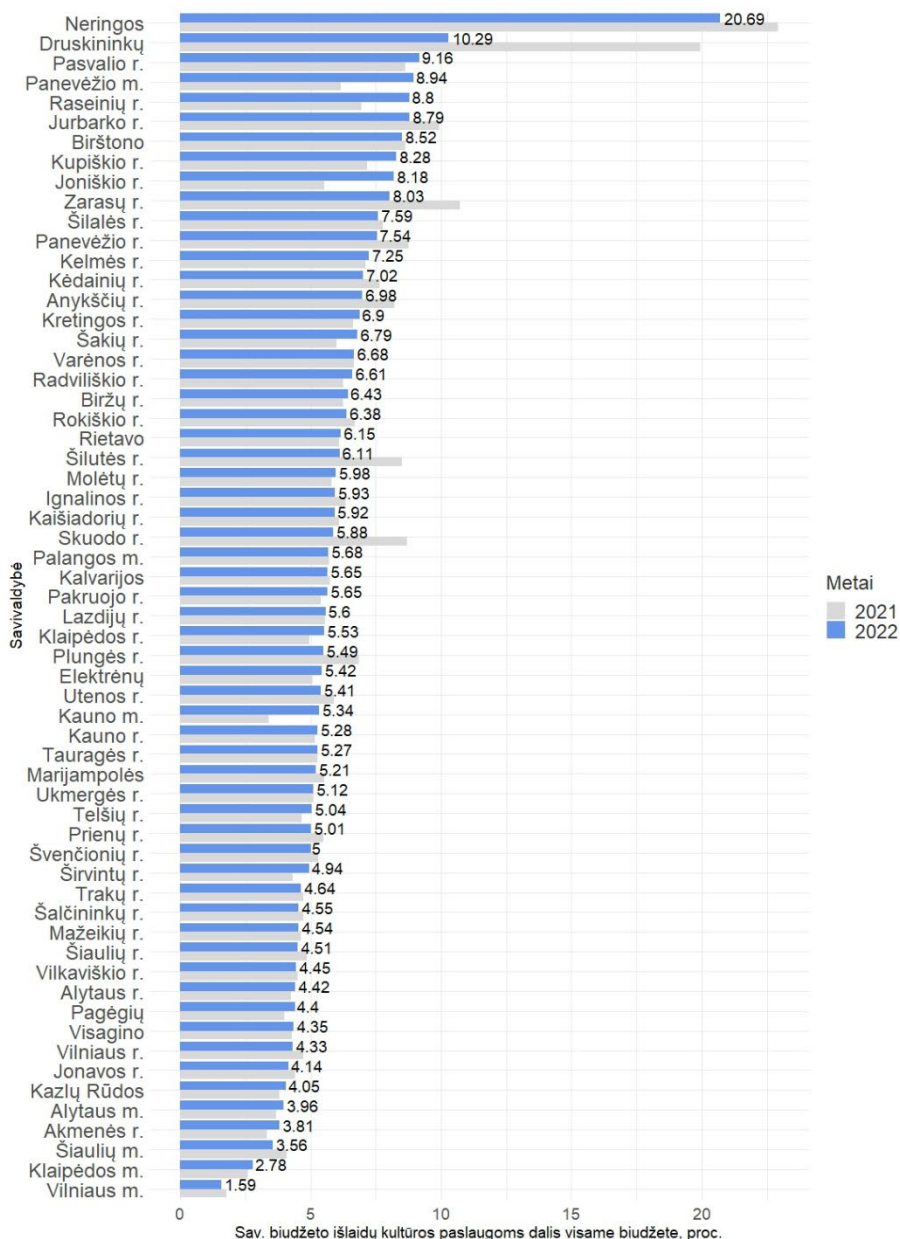
11 priedas. Profesionalaus meno kūrėjų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyv., 2021–2022 m. (sudaryta autorės, remiantis LKT, MKO, VMI duomenimis)

12 priedas. Meno mėgėjų kolektyvų skaičius, tenkantis tūkst. gyv., 2021–2022 m. (sudaryta autorės, remiantis Valstybės duomenų agentūros duomenimis)

13 priedas. Savivaldybės biudžeto išlaidų kultūros paslaugoms dalis visame biudžete, proc., 2021–2022 m. (sudaryta autorės, remiantis LRFM duomenimis)

14 priedas. 2021 m. savivaldybių kultūros indekso dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindekso rodiklių koreliacinė matrica (sudaryta autorės)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	SUB	SKI
1	1										
2	0,49	1									
3	0,55	0,17	1								
4	0,27	0,52	0,29	1							
5	0,45	0,15	-0,01	-0,10	1						
6	0,17	-0,05	0,23	0,07	0,06	1					
7	0,16	-0,02	0,24	0,08	0,03	0,96	1				
8	-0,04	-0,08	-0,02	0,20	-0,12	0,49	0,49	1			
9	0,18	-0,06	0,24	0,08	0,01	0,92	0,93	0,44	1		
SUB	0,71	0,68	0,46	0,53	0,45	-0,02	0,00	-0,15	0,02	1	
SKI	0,26	0,25	0,35	0,11	0,05	0,21	0,20	0,05	0,28	0,49	1

1 – Gyventojai 2020 m. vartoję kultūros produktus, naudojęsi kultūros paslaugomis, proc., 2020

2 – Visuomenės dalis, dalyvaujanti istorinės atminties įprasminimo renginiuose ir kaip vertybę puoselėjanti pilietinį ir tautinį tapatumą, proc., 2020

3 – Visuomenės dalis, kuri save tikrai galėtų pavadinti kūrybingais žmonėmis, proc., 2020

4 – Visuomenės dalis, kuri visiškai pritaria, kad visuomenei naudinga, kai ji sudaryta iš skirtingoms kultūroms priklausančių žmonių, proc., 2020

5 – Gyventojų pasitenkinimas kultūros paslaugų prieinamumu, proc

6 – Bibliotekų vartotojų skaičius, 2021

7 – Bibliotekų lankytojų (apsilankymų) skaičius, 2021

8 – Kultūros centrų dalyvių skaičius, 2021

9 – Muziejų lankytojų skaičius tūkst., 2021

SUB – dalyvavimo kultūroje ir socialinio kapitalo subindeksas

15 priedas. 2022 m. savivaldybių kultūros indekso analizė rodiklio lygmeniu.
Kultūros įmonių duomenys (pagal juridinio kodo registracijos vietą)

Kultūros įmonių duomenys savivaldybių kultūros indekse pasitelkiami keliais būdais. Pirma, apskaičiuojamas kultūros įmonių kiekis pagal juridinius kodus ir veiklas kultūros srityje. Veiklos nustatomos remiantis trimis kriterijais: 1) įmonės veikla atitinka EVRK, įtrauktą į kūrybinių industrijų UNCTAD klasifikaciją (3 priedas)¹³³, 2) įmonė buvo įtraukta į 2019 m. LRKM kartu su *Kurk Lietuvai* (Žalalytė, 2020) sudarytą kultūros įmonių sąrašą¹³⁴, 3) įmonė vykdė arba siekė vykdyti kultūros projektinę veiklą ir teikė paraišką LKT. Skaičiuojant juridinius kodus, įmonė traktuojama kaip kultūros įmonė, jei atitinka bent vieną iš minėtų trijų kriterijų. Siekiant įtraukti tik veikiančias įmones, remiamasi Sodros teikiamais atitinkamų metų viešinamais draudėjų duomenimis. Be to, šiuo atveju pateikiama informacija apie juridinius vienetus ir jų registracijos vietas, eliminuojant padalinių informaciją.

Aprašytu būdu suskaičiuojama, kad Lietuvoje 2021 m. veikė 7 004 kultūros įmonės (juridiniai vienetai), iš kurių 3 423 (t. y. beveik 49 proc.) buvo registruotos Vilniaus m. sav. 2022 m. Lietuvoje veikė 7 936 kultūros įmonės,

¹³³ Kitaip tariant, remiantis tarptautiniu lygiu pripažinta KKI klasifikacija, įmonės veikla priskirtina KKI sektoriui. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje egzistuoja skirtingos KKI sampratos, pavyzdžiui, kultūros ir kūrybinėms industrijoms priskiriamų veiklų kodai pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (EVRK) yra nurodyti LRKM 2015 m. liepos 31 d. įstatyme dėl Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015–2021 metų plėtros kryptių patvirtinimo Nr. IV-524. Taip pat kiek besiskiriantis EVRK kodų sąrašas yra taikomas oficialios statistikos portale skaičiuojant kultūros palydovines sąskaitas. Visgi visais atvejais neišvengiama to, kad įmonės netiksliai priskiria sau EVRK veiklas, todėl vadovaujantis šiais kodais prie KKI sektoriaus patenka ir tokios įmonės kaip: laidojimo namai ar sveikatinimosi klubai bei kt. Taip pat pastebima, kad kuo labiau plečiamas EVRK sąrašas, tuo daugiau patenka įmonių, kurios neturėtų būti priskiriamos KKI sektoriui. Todėl, kol Lietuvoje nėra nusistovėjusi bendra KKI samprata, vadovujamasi tarptautinėmis, patvirtintomis ir visuotinai taikomomis klasifikacijomis. Tokiu būdu siekiama minimizuoti su KKI nesusijusių įmonių įtraukimą į skaičiavimus.

¹³⁴ Šio sąrašo pagrindinis trūkumas tas, kad jis nėra atnaujinamas, tad duomenys santykinai pasenę. Visgi, kadangi šie duomenys jungiami su einamųjų metų Sodros duomenimis, galutiniame kultūros organizacijų sąrašė lieka tik tais metais veiklą vykdžiusios organizacijos.

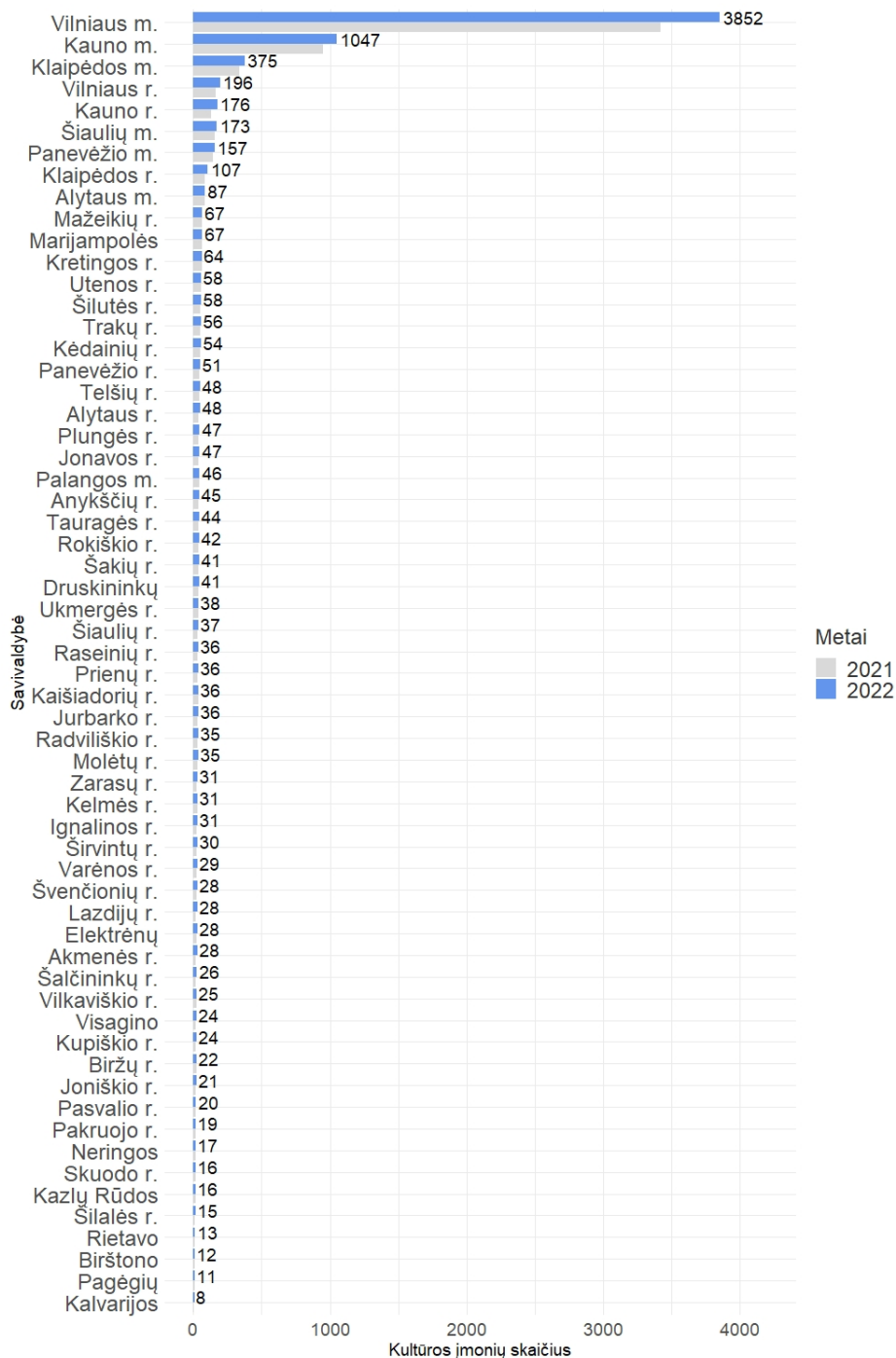
o Vilniaus mieste buvo registruotos 3 852 (kaip ir 2021 m., apie 49 proc. visų Lietuvoje registruotų kultūros įmonių).

Kauno m. sav. 2021 m. buvo registruotos 947 įmonės (13,5 proc. visų įmonių), 2022 m. – 1 047 (13,2 proc. visų įmonių), Klaipėdos m. sav. 2021 m. – 336 įmonės (apie 5 proc.), 2022 m. – 375 (4,7 proc.). Likusioje Lietuvos dalyje 2021 m. suskaičiuotos 2 298 kultūros įmonės, 2022 m. – 2 662 kultūros įmonės (33,5 proc. visų kultūros įmonių, veikiančių Lietuvoje).

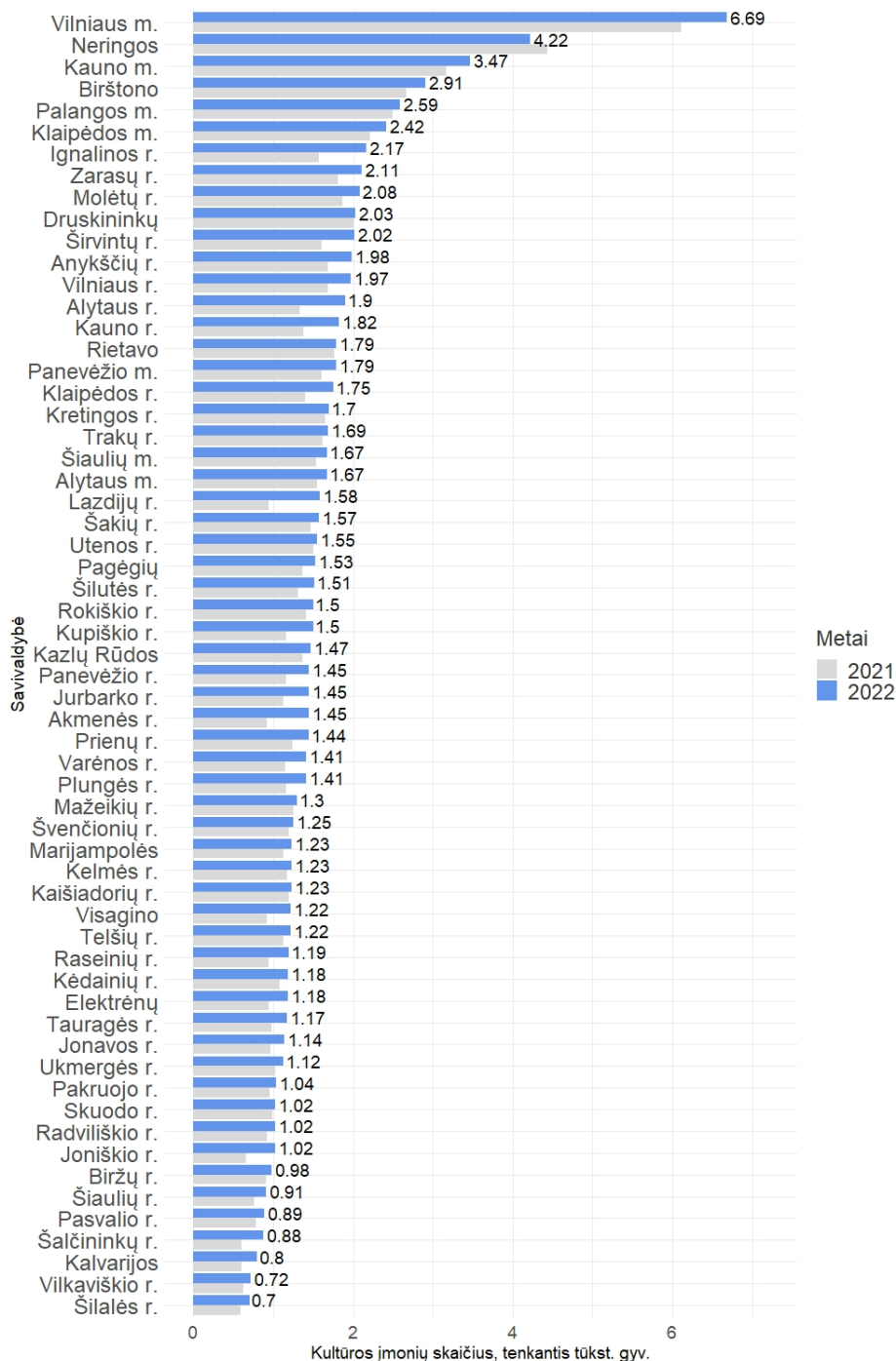
Mažiausiai kultūros įmonių Kalvarijos sav. – 8 (2021 m. buvo 6). Nedidelių jų skaičiumi išsiskiria Pagėgių sav. (11 – 2022 m. ir 10 – 2021 m.), Birštono sav. (12 – 2022 m. ir 11 – 2021 m.), Rietavo sav. (13 – 2022 ir 2021 m.), Šilalės r. sav. (15 – 2022 m., ir 13 – 2021 m.).

Vertinant, kiek kultūros įmonių tenka 1 tūkst. gyv., Vilniaus m. sav. ir čia išlieka dominuojančioje pozicijoje – 1 tūkst. gyv. tenka daugiau nei 6 kultūros įmonės. Antroje vietoje yra Neringos sav. – kiek daugiau nei 4 įmonės, tenkančios 1 tūkst. gyv. Trečioje pozicijoje yra Kauno m. sav., kur tenka kiek daugiau nei 3 kultūros įmonės 1 tūkstančiui gyventojų (perpus mažiau nei vilniečiams). Verta atkreipti dėmesį į Birštono sav., kuri išsiskyrė nedideliu absoliutiniu kultūros įmonių skaičiumi. Visgi Birštono sav. pagal vienam gyventojui tenkančių kultūros įmonių skaičių yra ketvirtoje pozicijoje, tad, lyginant su kitomis savivaldybėmis, situacija yra palanki.

Reitingo apačioje yra Šilalės r., Vilkaviškio r., Kalvarijos, Šalčininkų, Pasvalio r., Šiaulių r. sav. Šių savivaldybių 1 tūkstančiui gyventojų tenka mažiau nei 1 kultūros įmonė.

38 pav. Kultūros įmonių skaičius, 2021–2022 m. (sudaryta autorės, remiantis Sodros, LKT, Kurk Lietuvai, Valstybės duomenų agentūros duomenimis)

39 pav. Kultūros įmonių, tenkančių 1 tūkst. gyv., skaičius, 2021–2022 m.
 (sudaryta autorės, remiantis Sodros, LKT, Kurk Lietuvai, Valstybės
 duomenų agentūros duomenimis)

16 priedas. Subindeksų ir SKI reitingų palyginimas pagal savivaldybes, 2022 m. (sudaryta autorės)

Savivaldybė	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI	SKI rangas
Akmenės r.	38	21	46	59	54	43	18	16,49	50
Alytaus m.	58	60	26	46	6	59	35	11,21	59
Alytaus r.	20	12	20	60	7	7	54	22,02	22
Anykščių r.	6	16	15	5	23	14	36	28,60	6
Birštono	4	4	56	6	1	6	40	28,93	5
Biržų r.	37	15	51	38	33	19	24	20,49	30
Druskininkų	23	46	2	4	4	38	43	29,01	4
Elektrėnų	44	54	42	45	38	41	10	16,66	49
Ignalinos r.	2	9	53	27	32	20	30	24,22	14
Jonavos r.	55	47	47	56	20	52	39	14,53	55
Joniškio r.	32	22	34	13	49	15	3	23,51	18
Jurbarko r.	24	28	33	17	48	23	38	21,77	23
Kaišiadorių r.	30	31	48	36	8	29	6	21,18	28
Kalvarijos	54	34	58	51	9	49	20	15,03	54
Kauno m.	26	23	3	12	36	39	1	27,24	9
Kauno r.	36	30	17	29	30	54	15	19,58	34
Kazlų Rūdos	15	43	60	53	34	57	2	14,12	57
Kėdainių r.	40	38	36	35	12	32	22	20,23	32
Kelmės r.	21	5	52	26	52	18	28	21,58	25
Klaipėdos m.	50	36	8	20	37	55	31	18,80	38
Klaipėdos r.	41	51	19	37	41	47	21	18,14	40
Kretingos r.	25	18	5	33	25	31	12	24,80	13
Kupiškio r.	27	11	43	15	27	12	14	23,86	16
Lazdijų r.	11	8	32	32	2	24	32	25,06	12
Marijampolės	49	59	29	48	43	56	37	14,44	56
Mažeikių r.	57	37	9	57	58	35	9	17,54	45
Molėtų r.	8	27	31	16	14	2	7	28,11	7
Neringos	1	3	4	1	3	4	59	49,39	1
Pagėgių	19	52	59	54	45	17	42	15,89	53
Pakruojo r.	17	10	50	41	46	1	17	23,98	15
Palangos m.	13	32	7	8	29	28	29	25,88	11
Panevėžio m.	59	58	14	7	60	51	4	16,99	48
Panevėžio r.	12	1	30	14	22	48	47	23,50	19
Pasvalio r.	16	19	49	9	13	16	52	23,63	17
Plungės r.	45	33	45	39	47	21	34	18,91	37
Prienų r.	35	39	10	42	15	8	57	22,29	21
Radvilišio r.	52	50	13	25	31	44	23	19,35	36
Raseinių r.	53	14	39	18	16	26	13	21,51	27
Rietavo	9	20	16	43	55	25	53	21,67	24

Savivaldybė	SUB1	SUB2	SUB3	SUB4	SUB5	SUB6	SUB7	SKI	SKI rangas
Rokiškio r.	18	53	35	22	11	11	11	22,84	20
Skuodo r.	14	41	25	23	39	30	56	20,45	31
Šakių r.	42	40	37	24	26	37	19	19,58	35
Šalčininkų r.	51	57	44	50	35	22	8	17,40	46
Šiaulių m.	56	55	12	31	42	58	50	13,74	58
Šiaulių r.	47	13	22	58	59	42	51	16,33	52
Šilalės r.	22	25	55	28	44	13	25	20,88	29
Šilutės r.	46	56	18	19	40	46	49	17,33	47
Širvintų r.	5	26	6	30	18	10	48	26,83	10
Švenčionių r.	29	24	57	40	24	5	5	21,53	26
Tauragės r.	28	45	27	47	50	53	41	16,42	51
Telšių r.	43	29	38	52	56	27	33	18,09	41
Trakų r.	31	35	40	11	10	34	58	20,15	33
Ukmergės r.	34	17	24	49	21	50	60	18,00	42
Utenos r.	39	48	54	10	51	33	55	17,90	43
Varėnos r.	7	7	41	21	5	9	16	27,38	8
Vilkaviškio r.	48	42	21	55	28	36	45	17,57	44
Vilniaus m.	3	2	1	3	19	40	26	39,13	2
Vilniaus r.	33	49	11	34	53	45	46	18,80	39
Visagino	60	44	23	44	57	60	44	10,14	60
Zarasų r.	10	6	28	2	17	3	27	33,56	3

Pastaba: ryškesnė žalia spalva nurodo aukštesnes reitingo pozicijas.

Subindeksai:

SUB1 – Kultūros organizacijos;

SUB2 – Kūrėjai;

SUB3 – Finansavimas kultūrai;

SUB4 – Kultūros makroekonomika;

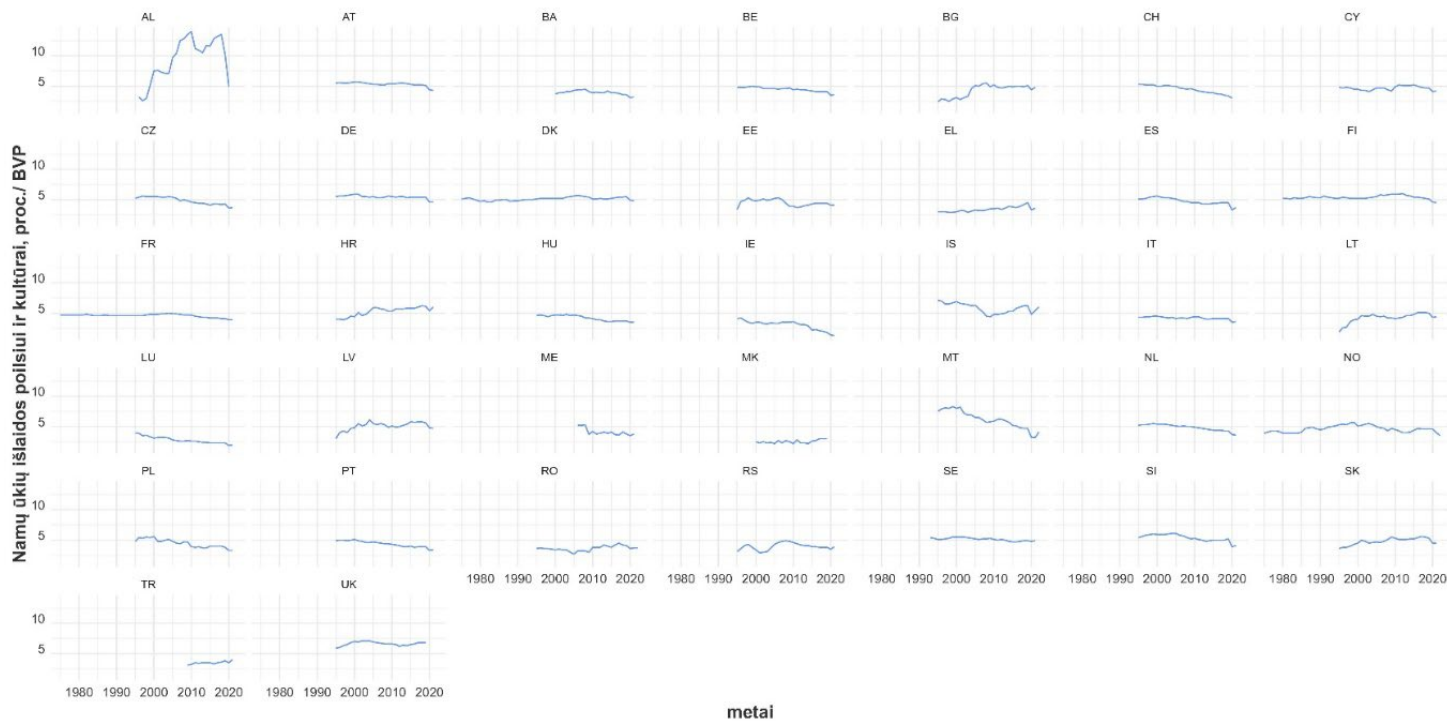
SUB5 – Dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas;

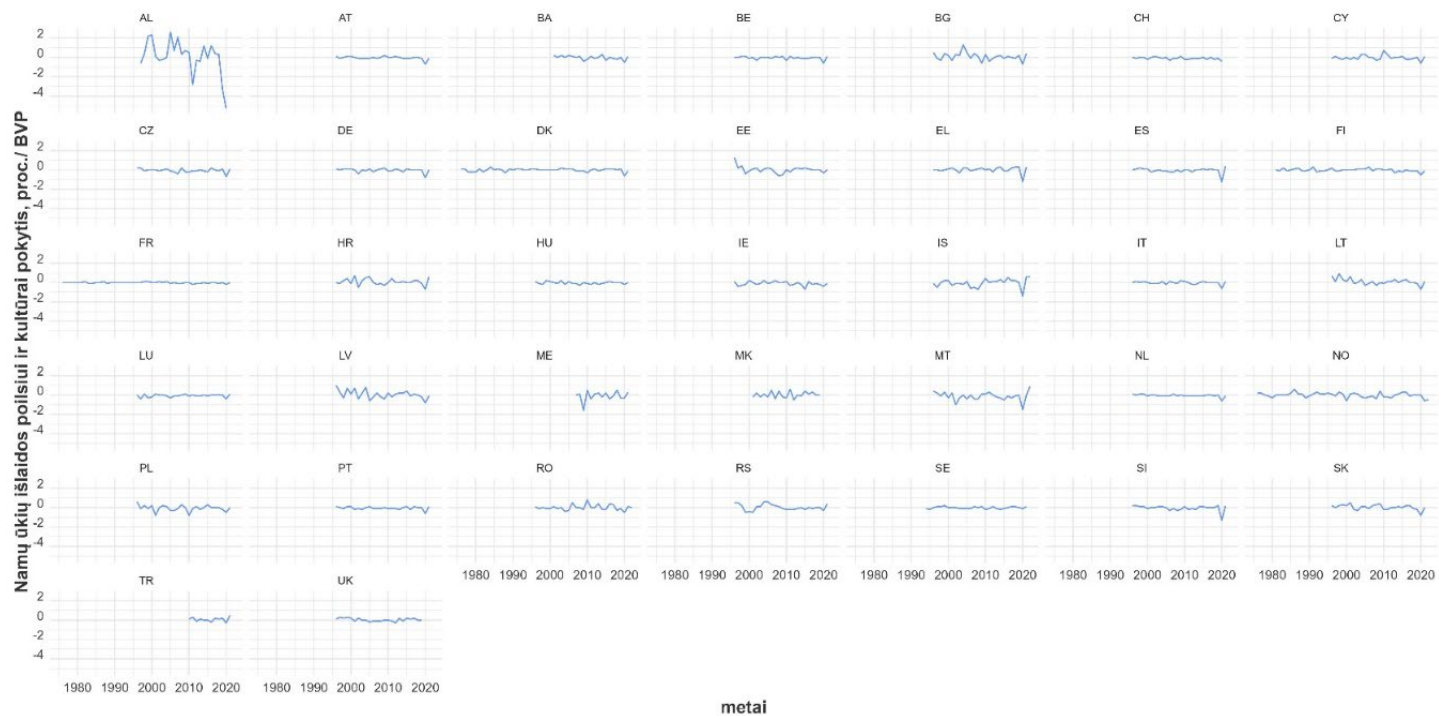
SUB6 – Kultūros paveldas;

SUB7 – Pokyčių grupė.

SKI – Savivaldybių kultūros indeksas.

17 priedas. Namų ūkių išlaidų poilsiui ir kultūrai grafikai: nestacionari ir stacionari formos (sudaryta autorės, duomenų šaltinis: Eurostat)

18 priedas. Šalių, kuriose fiksuojamas kultūros kintamojo priežastinis ryšys pagal Granger su ekonominiu ar socialiniu kintamuoju (nepriklausomai nuo vėlavimo), skaičius (sudaryta autorės, remiantis Granger analizės rezultatais)

<i>Užimtų gyventojų dalies, tenkančios vienam gyventojui, proc. pokytis</i>	
<i>Naujų kino filmų ir TV įmonių dalis, lyginant su esamomis kino filmų ir TV įmonėmis, proc.</i>	9
<i>Naujų fotografavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis fotografavimo įmonėmis, proc.</i>	11
<i>Naujų vertimo ir interpretavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis vertimo ir interpretavimo įmonėmis, proc.</i>	11
<i>Namų ūkių bendras poilsio ir kultūros vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	9
<i>Namų ūkių audiovizualinių menų, vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	10
<i>Namų ūkių poilsio ir kultūros paslaugų, vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	10
<i>BVP augimo tempas, proc.</i>	
<i>Naujų architektūros įmonių dalis, lyginant su esamomis architektūros įmonėmis, proc.</i>	10
<i>Naujų kūrybinių veiklų ir laisvalaikio įmonių dalis, lyginant su esamomis kūrybinių veiklų ir laisvalaikio įmonėmis, proc.</i>	9
<i>Naujų kino filmų ir TV įmonių dalis, lyginant su esamomis kino filmų ir TV įmonėmis, proc.</i>	11
<i>Naujų fotografavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis fotografavimo įmonėmis, proc.</i>	10
<i>Naujų specializuoto dizaino įmonių dalis, lyginant su esamomis specializuoto dizaino įmonėmis, proc.</i>	10
<i>Naujų vertimo ir interpretavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis vertimo ir interpretavimo įmonėmis, proc.</i>	9
<i>Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis (vaizdajuosčių nuoma) pokytis, proc.</i>	9
<i>Grynasis kultūros įmonių (fotografavimo veiklos) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	10
<i>Namų ūkių bendras poilsio ir kultūros vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	13
<i>Namų ūkių audiovizualinių menų, vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	11
<i>Namų ūkių poilsio ir kultūros paslaugų, vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	9
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (kino filmai ir TV) populiacija (pokytis, proc.)</i>	10

<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (fotografijos veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	11
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (specializuoto dizaino veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	9
<i>Realus darbo produktyvumas 1 asmeniui, proc. pokytis</i>	
<i>Naujų fotografavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis fotografavimo įmonėmis, proc.</i>	8
<i>Naujų programavimo ir transliavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis programavimo ir transliavimo įmonėmis, proc.</i>	8
<i>Naujų vertimo ir interpretavimo įmonių dalis, lyginant su esamomis vertimo ir interpretavimo įmonėmis, proc.</i>	7
<i>Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis (architektūra), pokytis proc.</i>	8
<i>Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis (vaizdajuosčių nuoma) pokytis, proc.</i>	7
<i>Grynasis kultūros įmonių (architektūros veiklos) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	8
<i>Grynasis kultūros įmonių (programavimas ir transliavimas) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	8
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (architektūros veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	8
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (programavimas ir transliavimas) populiacija (pokytis, proc.)</i>	7
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (specializuoto dizaino veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	8
<i>Mokslininkų ir inžinierių dalis nuo populiacijos, proc.</i>	
<i>Naujų architektūros įmonių dalis, lyginant su esamomis architektūros įmonėmis, proc.</i>	8
<i>Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis (architektūra), pokytis proc.</i>	12
<i>Asmenų, dirbančių kultūros sektoriaus įmonėse, dalies nuo visų dirbančių pagal kultūros sritis (vaizdajuosčių nuoma) pokytis, proc.</i>	9
<i>Grynasis kultūros įmonių (kūrybinės veiklos ir laisvalaikis) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	8
<i>Grynasis kultūros įmonių (fotografavimo veiklos) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	8
<i>Grynasis kultūros įmonių (vertimas ir interpretavimas) skaičiaus augimo tempas, proc.</i>	8
<i>Namų ūkių spaudos ir knygų vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	8
<i>Namų ūkių poilsio ir kultūros paslaugų, vartojimas, proc. nuo viso vartojimo išlaidų (pokytis, proc.)</i>	8

<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (architektūros veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	8
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (kūrybinės veiklos ir laisvalaikis) populiacija (pokytis, proc.)</i>	9
<i>Aktyvių kultūros įmonių pagal kultūros veiklas (vertimo ir interpretavimo veiklos) populiacija (pokytis, proc.)</i>	9

SUMMARY

INTRODUCTION

Relevance of the topic. The questions of *how* to quantify the cultural situation and measure its impact are not new; they have gained prominence in recent decades (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015). The role of the impact of culture on economic and social development has been assessed at both political and scientific levels. The cultural and creative sectors are often highlighted in political agendas as crucial for national economies, regional development, and societal well-being. Culture is increasingly understood as a cross-sectional field – thereby proposing its significant interaction with other sectors, where it can contribute to progress in economic, social, and environmental areas (Europos Komisija, 2018; Hosagrahar, 2017; OECD, 2023). UNESCO (Ellis et al., 2019) presents the most widely recognised impact of culture, by emphasising its links to the *Sustainable Development Goals*. UNESCO identifies cultural impacts across four strands: (1) environment and resilience, (2) prosperity and livelihood, (3) knowledge and skills, and (4) inclusion and participation (Ellis et al., 2019).

The horizontal impact of culture is also emphasised in the European Union’s strategic documents. The European Commission (EC) notes that the cultural and creative sector can contribute to political priorities for 2019–2024, such as becoming a climate-neutral continent, adapting to the digital age, fostering an economy that serves the people (through social fairness and prosperity), and creating equal opportunities for all. Additionally, the European Council highlights the potential of culture and education in shaping a vision for a sustainable society and a more inclusive and fair European Union (Europos Komisija, 2018). In 2018, the EC confirmed the *New European Agenda for Culture*, which highlights the potential of culture to stimulate innovation, creativity, sustainable employment, and to positively impact European societies, economies, and international relations. This agenda has three strategic objectives encompassing social, economic, and external aspects. It aims to use the power of culture and cultural diversity for social cohesion and well-being (e.g., by promoting the cultural capacities of societies or the mobility of professionals in the cultural and creative industries), to support culture-based creativity in education, innovation, jobs, and growth (e.g., by fostering ecosystems conducive to the cultural and creative industries, encouraging cross-sectoral cooperation, and promoting the skills needed in the cultural and creative sectors, including digital,

entrepreneurial skills), and to strengthen the EU's international cultural relations (e.g., by fostering intercultural dialogue for more peaceful relationships within the community) (Europos Komisija, 2018). Finally, the Council of the EU's *Work Plan for 2023–2026*, which outlines more detailed priorities for cultural policymaking at the EU level, highlights the broader role of culture beyond its focus on cultural operators (such as artists and organisations in the cultural and creative industries). It underscores the impact of culture on societal well-being, international relations, diplomacy, and the sector's green and digital transformation, among other areas (Europos Komisija, 2024).

Lithuania's strategic documents also underscore the crucial role of culture in contributing to the country's socio-economic development. For instance, the Lithuanian Development Strategy *Lithuania 2030* highlights the importance of culture and creativity (as a set of personal values) in fostering the development of a contemporary, smart, and civil society, as well as a competitive and socially responsible economy (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo, 2012). The horizontal role of culture is further emphasised in the *National Progress Plan for 2021–2030*, which envisions culture as a key contributor to the creation of a smart society, economy, and governance, and to the achievement of sustainable development goals (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 2020). Moreover, the principle of the horizontal influence of culture is enshrined in the *Cultural Policy Framework Law* of the Republic of Lithuania (Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, 2024). This law emphasises that cultural policy is intrinsically linked to other areas of the policy of the State, and thus decisions in related areas should be made with consideration of cultural factors and cultural policy implications (Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, 2024). The law outlines specific sectors – such as the environment, economy and innovation, national defence, regional development, social security, health, education and science, foreign policy, and agriculture – where culture is intertwined and can contribute to progress. For example, it is noted that cultural and creative industries generate economic value and are key drivers of innovation in other sectors. Culture can enhance society's resilience to internal and external threats to Lithuania's statehood, cultural diplomacy can shape a positive image of Lithuania abroad, and participation in cultural activities can mitigate social problems, strengthen social capital, and positively impact personal health.

The relevance of the dissertation topic is further supported by research conducted by various scholars who have analysed the impact of culture on the economy, social capital, regional development, and individual well-being (Granato, Inglehart and Leblang, 1996; Romer, Jamieson and Pasek, 2009; Alesina and Giuliano, 2010; Grossi *et al.*, 2011; Tubadji, 2013; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Azevedo, 2016; Anheier *et al.*, 2017; Laužikas *et al.*, 2020). However, measuring the cultural situation and quantifying its benefits can be challenging due to several factors, including the lack of data, the complexity of converting qualitative content into numerical values, and the broad – and often ambiguous – nature of the concept of culture itself. Culture is frequently understood in very general terms, such as religion or trust (Bucci, Sacco and Segre, 2014).

On the other hand, the field of the existing empirical research on cultural impact is inconsistent, with individual studies often being theoretically disconnected (Tubadji, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015; Pusevaitė *et al.*, 2021). Despite the consensus at both political and scientific levels that culture influences economic and social development, and that every citizen can benefit from culture-based progress (Lehman, Fillis and Wickham, 2021), the field of research dedicated to defining and quantifying the impact of culture remains relatively narrow.

Cultural factors are more frequently analysed in studies related to business and management models. As noted by Castellani (2019), researchers in management were aware of the influence of cultural differences well before economists, and, by the end of the twentieth century, culture had become fully integrated into the Organisational Theory, particularly in terms of strategies and management. Economists may be interested in studying culture in economic research to answer questions such as: *What causes differences between economies?* Or: *Why does individual behaviour sometimes deviate from the assumptions of economic theories?* A common explanation is that culture or the cultural context can shape individual behaviour and preferences, influencing attitudes toward work, education, saving, and risk-taking. Thus, cultural factors can impact the economy through the behaviour of individuals or groups (Alesina and Giuliano, 2010; Tabellini, 2010).

The *Theory of Economic Growth Models* is one area where the significance of culture has been undervalued. Scholars argue that contemporary socio-economic development relies on a broader range of indicators than those typically accounted for in the *Modern Growth Model Theory* (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Tubadji, 2014). While factors like education and health have been integrated into growth models, the cultural dimension is often either

omitted or included only in a fragmented manner (Tubadji and Pelzel, 2015). However, cultural production and its socio-economic impact on non-market aspects – such as its informational and motivational effects on innovation, sustainable development, or the creation of a local identity that attracts foreign direct investment (FDI) – are crucial components of the growth theory that scholars suggest we should pay greater attention to (Bucci, Sacco and Segre, 2014). Culture is becoming increasingly important for understanding post-industrial development and is likely to play an even more significant role in the future. Empirical studies applying a culture-based model of socio-economic development have shown positive effects of culture on labour market flexibility, social well-being, and overall happiness, as evidenced in studies like those conducted in the USA (Tubadji and Pelzel, 2015).

On the other hand, quantifying the cultural environment (the cultural situation at the regional level) and justifying its impacts and benefits is particularly important in the context of the public cultural policy. When allocating limited financial resources, arguments based on cost-benefit analysis often become a crucial factor. However, as researchers have noted (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Lehman, Fillis and Wickham, 2021), the difficulty in measuring and evaluating the cultural environment and its benefits often leads to its marginalisation or exclusion when making decisions about resource allocation. This results in culture frequently being treated as a subsidised sector which does not generate significant returns.

Consequently, the debate often centres on whether or not to invest public money in culture and to what extent, with culture often not being seen as a significant source of economic value in its own right (Bucci, Sacco and Segre, 2014). It is commonly assumed that culture is not a necessary field and can be afforded only during periods of sustained economic growth. Conversely, during economic recessions, public or regional spending on cultural services is among the first to be reduced, as expenditures on culture are not perceived to have a substantial counter-cyclical effect on economic activity (Bucci, Sacco and Segre, 2014). Nonetheless, the impact of culture can be extensive, affecting individual well-being, inequality, crime reduction, and the overall social development (Tubadji and Nijkamp, 2015).

In Lithuania, research on the impact of culture on socio-economic development has been fragmented, as well as lacking a coherent framework. Developing a model to assess the cultural situation, its changes, and benefits could provide policymakers with valuable arguments for optimising the spending on cultural services and prioritising cultural policy areas to make efficient use of limited public finances. For example, until 2021, the size of

the *Lithuanian Cultural Support Fund* (CSF) was being determined by excise duties on alcoholic beverages and processed tobacco (3%) and proceeds from lottery and gambling taxes (10%) (LRS, 2007). This variability made long-term planning challenging. Since 2021, following the changes introduced in the Law on the Lithuanian Council for Culture, the fund's amount is decided by the Parliament (LRKT, 2020). The basis for determining this budget remains uncertain.

In a post-COVID era, while also facing tense geopolitical climate, decisions on cultural funding will be particularly critical (Lehman, Fillis, and Wickham, 2021). In such cases, not only does the political recognition of culture's horizontal role become particularly relevant, but also the quantitative assessment of the cultural environment or situation is of major importance. This assessment allows for identifying the strengths and weaknesses of each region's or, in the case of Lithuania, each municipality's cultural environment. It supports the planning of relevant investments to maximise the efficient use of the limited financial resources and provides justification for cultural impact. For example, in the context of geopolitical threats, the values of citizenship and community that can be promoted by the cultural environment become crucial.

Problem of the research. Firstly, at the Lithuanian level, there are significant gaps and fragmentation in cultural data. The data available on the official statistics portal do not capture contemporary cultural developments effectively. This unsuitability results in culture being underrepresented in other key metrics, such as the *Quality of Life Index* for Lithuanian municipalities (LR FM, 2022a), and the absence of cultural indicators in other measurements, such as the *Municipal Well-being Index* (VPAI, 2022b, 2022a). Furthermore, the lack of data within a unified framework hinders effective decision-making regarding cultural policy priorities and the assessment of policy instrument effectiveness. Currently, various cultural indicators exist across different databases in Lithuania, which are not always publicly accessible. Consequently, conducting a comprehensive assessment of the cultural situation requires considerable time and expertise in data aggregation. As a result, data from each institution are typically used only for localised purposes.

On the other hand, despite the presence of separate indices for Lithuanian municipalities, no comprehensive index for culture has yet been developed. As a result, the implementation of a regional cultural policy relies on individual indicators, which limits the ability to assess the overall cultural landscape. Additionally, the gaps in cultural data prevent precise answers to

fundamental questions, such as the number of professional artists in Lithuania or the total number of cultural organisations. This lack of detailed information is particularly problematic given that cultural policy instruments are in place for both artists and organisations.

Data can bring an area into focus, highlighting the benefits it generates for society and thus justifying the importance of public investment. Conversely, a lack of data on an area can push it to the political margins. Over time, this paradigm – viewing culture as an unmeasurable field with no consistent data – may result in reduced policy attention and limited financial investment. This trend is evidenced by the *Regional Cultural Development Plans* prepared by *Regional Development Councils* (Kauno regiono plėtros taryba, 2023) which often assign culture a minor role, primarily related to tourism or the management of specific infrastructure. In this view, culture is not recognised as a crucial aspect of municipal governance that can contribute to social outcomes and enhance the attractiveness of the municipality, which in turn can positively affect economic outcomes.

Secondly, there is no single, agreed-upon definition of culture. Culture can be understood in terms of the cultural capital (cultural attitudes and values), cultural and creative industries, cultural consumption, or through composite indices that integrate various components of the cultural domain. Even when focusing on a specific strand, such as the cultural capital, different indicators are used by different authors, thereby complicating comparisons and generalisations about the measurement of cultural impact.

Thirdly, assessing the impact of culture on economic or social development is challenging due to the variability in methods, datasets, and locations used in studies. This inconsistency makes it difficult to draw comprehensive conclusions about the impact of culture. For example, it is uncertain whether findings from one country are applicable across Europe. Additionally, many studies rely on cross-sectional data, which does not account for the lagged effects of culture. The impact of culture is likely not immediate but, instead, felt in the long term. Therefore, there is a shortage of studies which combine cultural impact measurements with panel datasets of European countries. This gap extends to the Lithuanian context, where there is a lack of relevant cultural impact assessment models that would be useful for the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania and other institutions responsible for implementing the cultural policy.

The object of the research is the assessment and measurement of the cultural situation and the impact of culture on economic and social development.

The aim of the research is to develop distinct models that will enable the quantification of the cultural situation and the measurement of culture's impact on economic and social development, utilising data from Lithuania and European countries.

The **tasks of the research** are as follows:

1. To establish a comprehensive definition of culture and identify methods for assessing the cultural situation/environment, based on a review of scientific literature and reports from international organisations.
2. To conduct a quantitative analysis of the cultural situation in Lithuanian regions by developing a *Municipal Culture Index*.
3. To identify potential directions and scopes of culture's impact on economic and social development, and to determine methods for measuring this impact based on a review of scientific literature.
4. To evaluate the effect of culture on economic development across European countries by analysing the cultural situation/environment and constructing culture-based growth models.
5. To examine the impact of cultural participation on social development in Lithuania by building models that link cultural engagement with social capital (e.g., citizenship, openness) and individual well-being (e.g., perceived happiness).

Methods and data sources of the research. The study employs both theoretical and empirical research methods. Theoretical methods include synthesising scientific literature, international organization reports, and laws to define the concept of culture, to identify relevant empirical research methods and their advantages and disadvantages, and to develop the structure of the *Municipal Culture Index*.

The Municipal Culture Index provides a quantitative assessment of the cultural environment in Lithuanian regions, based on data from 12 sources, with the State Data Agency being the primary data source. The index comprises 40 different indicators, which are grouped into 7 sub-indices. These indicators are standardised and normalised before being aggregated by using an arithmetic mean, which accounts for individual variable compensations. The 7 sub-indices are then combined into a final index by using the geometric mean, which minimises potential compensations and provides a more balanced overall measure.

For the quantitative assessment of the cultural environment/situation at the European level and the evaluation of the impact of culture on economic

development, a panel dataset covering 28 European countries from 2005 to 2019 is utilised. The data source is the *Eurostat* database. This dataset includes 45 cultural variables and 13 socio-economic variables.

Initially, Granger causality tests are conducted for various pairs of cultural and socio-economic variables at the country level to determine the presence of reciprocal relationships. Once a reciprocal relationship has been confirmed, a cultural index is constructed by using principal component analysis. This cultural index, represented by the first two principal components, approximates the trends of the 45 cultural variables through several indicators.

Models are then developed to assess both the direct and indirect impacts of culture on the economy, incorporating the cultural index. The direct impact of culture on the economy is evaluated by using a panel VAR (Vector Autoregression) model, which is further supplemented with an exogenous variable. The indirect impact of culture on the economy is assessed by using an instrumental variable model. The reliability of the additional model is tested by comparing it with panel models and panel models with an instrumental variable (both with and without the cultural component).

In evaluating the impact of culture on social development, the study relies on data from a representative survey conducted in Lithuania in 2023, which includes responses from 3,307 individuals on cultural participation and satisfaction with cultural services (KOG institutas, 2024). The cultural situation is represented through public participation habits in cultural activities. Social development is assessed based on subjective well-being, indicated by the respondents' self-reported happiness (i.e., whether they agree they are happy), and social capital variables such as openness to other cultures, civic attitudes, and other related factors. Following a graphical analysis, linear probability models are developed to calculate the likelihood of cultural participation influencing social variables.

Scientific novelty and significance of the research. The scientific novelty of this dissertation is shaped by the introduction of innovative research methodologies that enable the quantitative assessment of the cultural situation and its impact on economic and social development. The scientific novelty of this thesis includes:

- Development of the *Municipal Culture Index*. The dissertation introduces a new methodology for creating a Municipal Culture Index for Lithuania, which identifies differences in cultural situations among municipalities, evaluates existing gaps and achievements in each municipality, and tracks changes over time. This index provides a foundational framework for the development of cultural statistics in

Lithuania by presenting key indicators and suggesting ways to monitor them through the *State Data Agency*. It offers possible definitions and systematises data sources from various institutions.

- Econometric models for culture-based economic development. New econometric models have been developed to analyse both the direct and indirect impacts of the cultural environment on economic development. Traditional studies on similar topics often rely on data from a single country and a specific time period, but this research uses panel data from European countries. A novel strategy has been proposed for aggregating the cultural situation across European countries, incorporating one or more cultural indices into econometric models to approximate a broad range of cultural factors. Additionally, this research includes two different practical strategies for approximating the cultural situation: the *Municipal Culture Index* for Lithuania, and cultural indices derived from principal component analysis for European countries.
- Assessment of the Social Impact in Lithuania. The research evaluates the social impact of cultural participation in Lithuania, a topic that has not been extensively studied before. This assessment includes measures of social capital and subjective well-being, while providing new insights into how cultural participation affects social development.
- Comprehensive literature synthesis and methodological contribution. A detailed synthesis of the literature is provided, identifying possible definitions of culture, methods for quantitative assessment of the cultural situation, and econometric modelling techniques depending on the chosen concept of culture. This synthesis addresses the ambiguity in the field of culture and offers a practical reference for future research.

The **practical significance of the research** is manifested through a number of aspects:

- There are significant data gaps related to culture at both national and European levels due to a lack of data sources or poor-quality data on cultural situations (Eurostat, 2022). Quantitative assessments of cultural impact can encourage more systematic data collection. This would substantiate the assumption that culture can be quantified, and the management of cultural data can yield practical benefits and tangible results. The development of the *Municipal Culture Index* provides practical guidelines for expanding the cultural statistics sub-

domain to better reflect contemporary cultural situations, and to be more relevant. Consequently, the results of this dissertation could be significant for the *State Data Agency*.

- The research outcomes are relevant at the municipal level: to municipal associations, mayors, their political teams, cultural institution leaders, cultural experts, and communities. The *Municipal Culture Index* offers a comprehensive evaluation of the cultural situation, enabling municipalities to anticipate cultural policy priorities. This also provides arguments for the cultural community to negotiate with local policymakers. Regular updates of the Municipal Cultural Index results could help track the outcomes of cultural policies.
- The results are relevant to policymakers and key cultural policy implementers such as the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania, the Ministry of Internal Affairs, the President's Office, the *Lithuanian Council for Culture*, Regional Cultural Councils, and Regional Development Councils. The research allows for evaluating the effectiveness and outcomes of regional cultural policies and forecasting future priorities. It also underscores the role of culture as a horizontal factor in national development planning: culture can attract higher-qualified human capital and foster citizenship, trust in institutions, and resilience against hostile propaganda. In the context of cultural policy, a persistent issue is how to justify the benefits of state investment in culture for both economic and social domains. Quantitative assessments of potential cultural impacts can be crucial for policymakers, indicating the magnitude and timing of cultural effects. Provision of evaluations of the benefits created by the cultural sector can offer solid arguments for negotiations about cultural budget planning.
- The research results are also valuable for scholars as they provide synthesised material, identify potential directions for impact assessment, and suggest methods for evaluating cultural effects.

Statements to be defended:

1. A comprehensive quantitative assessment of the cultural situation that integrates various concepts of the cultural sector is possible. The developed tool, the *Municipal Culture Index*, could be relevant to policymakers and social partners by providing instruments for improving the cultural situation.

2. The cultural dimension can enhance economic growth models, which means that the relevance of culture-based economic growth models can be empirically supported.
3. The cultural situation is one of the factors contributing to economic growth. It can affect economic development both directly and indirectly by attracting higher-qualified human capital.
4. The cultural sector can contribute to strengthening social capital and improving subjective well-being, as expressed through an individual's perceived happiness.

Approval and dissemination of the research results. The research conducted within the scope of this dissertation has been presented at several scientific conferences, to cultural experts and policymakers, in national and regional media, and published in international peer-reviewed journals.

The presentation titled “Quantitative Assessment of Cultural Environment in Regions: The Case of Lithuanian Municipalities” was delivered at the *9th NoRSA Conference* (Regional Outcomes of Global Challenges in the Nordic Countries) on May 2–3, 2024 (Vilnius, Lithuania). Another presentation titled “Assessing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables in European Countries” was delivered at the *36th RSEP International Conference on Economics, Finance and Business* on September 24–25, 2024 (Madrid, Spain). The topic of “Gender Equality in the Sector of Culture: the Economic and Emotional Situation of Women Artists” was presented in the international conference *Forum “Gender Equality in the Sector of Culture”* organised by Lithuanian Culture Institute on April 6 (Vilnius Lithuania).

Additionally, presentations have been made at conferences organised by the *Lithuanian Council for Culture* (2 conferences in 2023) and individual municipal administrations (e.g., Šiauliai City, Visaginas Municipality, Zarasai District Municipality, 2023–2024) where the results of the Municipal Culture Index were discussed. These conferences involved the cultural sector and local governance policymakers (representatives from the Ministry of Culture, the President's Office, and mayors) as well as cultural experts (cultural institution leaders). The results of the Municipal Culture Index have also been presented to members of the Government of Lithuania's Culture Committee (2023).

Another topic, Lithuanian cultural statistics, has been presented and discussed in a forum initiated by the Lithuanian Council for Culture, along with representatives from the State Data Agency, the Ministry of Culture, the Lithuanian Film Centre, and the Government Strategic Analysis Centre *STRATA* (2022).

The research results have been accepted for publication in 2 peer-reviewed scientific journals. An article titled “Culture-based Economic Development: The Empirical Evidence” has been accepted for publication in the *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*. Another article titled “Assessing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables in European Countries” has been accepted for publication in the *Journal of Interdisciplinary Economics*.

Research challenges and limitations. The primary limitation of the research is the restricted availability of data related to the cultural sector. Constructing the Municipal Culture Index required substantial effort in data collection, aggregation from various sources, and correction of data errors to achieve the desired indicators. Some data were not publicly accessible and had to be obtained through individual inquiries (e.g., Lithuanian Department of Cultural Heritage, State Data Agency, Lithuanian Council for Culture) and surveys of municipal administrations. Additionally, there is a lack of key cultural policy definitions such as the ‘professional artist’ and ‘cultural organisation’. Therefore, the research had to develop possible statistical definitions and identify available data sources to partially address these gaps. For instance, the indicator for professional artists combined data from three sources: artist organisations, the Lithuanian Council for Culture, and the State Tax Inspectorate. Future enhancements could include data from the Ministry of Culture, the Lithuanian Film Centre, and other institutions if they start collecting more detailed information on professional artists.

Another data-related limitation concerns the specificity of the sample used in the survey on cultural participation and satisfaction with cultural services. Data are only available for major cities, whereas, for other municipalities, only county-level results could be used when constructing the Municipal Culture Index. Furthermore, the survey is conducted every three years, which means that the data for this section of the index would only be updated every three years. However, these limitations are not critical, as public attitudes and cultural participation habits are unlikely to change rapidly, therefore making a three-year interval somewhat reasonable.

Cultural data in official statistics are typically updated with significant delays – extending up to a year. This delay in updating data can impact the timeliness of the research findings.

The Municipal Culture Index was specifically focused on evaluating the cultural situation in Lithuanian municipalities. The possibility of creating a similar index for comparing cultural situations in regions of other countries was not explored. Given the focus on the Lithuanian cultural policy laws, the

current regulations, and the available data, adapting a similar index for other countries would require adjustments due to different legal frameworks and available data, which would necessitate modifications to the index.

For assessing the cultural impact on economic development, the research relied on the *Eurostat* database. The primary limitation here was the relatively short time series (in many cases, starting only in 2005). Additionally, there is a lack of diverse indicators on culture; most data provided by *Eurostat* cover cultural organisations and employment in the cultural sector but lack information on the cultural heritage and consistent time series on cultural participation. The availability of data varies by country, leading to the use of an unbalanced panel data set in the study.

The assessment of cultural impact on social development relied on secondary data from the survey on cultural participation and satisfaction. As a secondary data source, it restricted the selection of more precise indicators or formulations. For example, subjective individual well-being could only be assessed through one indicator: whether individuals feel happy.

A significant challenge of the research was the uncertainty and broad scope of the cultural sector. This issue impacts the development of econometric models related to culture, as the field is not well-developed. Therefore, selection of methods for approximating the cultural sector and construction of econometric models posed challenges. The outcome of this search for the best model is the presentation and discussion of different models in the dissertation.

Structure of the research. The dissertation consists of three main, interrelated chapters (see Figure 1). The scope of the dissertation approaches the measurement of cultural impact comprehensively: it addresses the concept of culture and how the cultural situation can be assessed, the measurement of the cultural impact on economic development, and its impact on social development. Thus, these three chapters can be viewed as a sequential exposition: 1) the concept of culture, 2) the impact of cultural situation on economic development, 3) the impact of cultural situation on social development. A key aspect of the dissertation is not only the theoretical motivation of the research questions but also the aim to support the theory with empirical evidence. Therefore, all three chapters include both theoretical (literature synthesis) and empirical components. It is important to note that each chapter applies different sets of cultural data and strategies for assessing the cultural situation, which are related to the different cultural concepts defined in the first chapter: cultural capital, cultural and creative industries,

and cultural participation. This helps provide a comprehensive answer to the examined topic.

The three chapters can also be described as revealing analyses at the European, national, and regional (municipal) levels. It is worth noting that each section uses data that best addresses the specific research question. For instance, the Cultural Index is most meaningfully constructed by using Lithuanian data (at the municipal level) because it allows for reliance not only on official statistics but also on data from national institutions obtained through inquiries or additional surveys (e.g., surveys of municipal administrations conducted as part of the research). Achieving such data specificity and their alignment with political priorities might not be possible in other countries. For constructing economic models, the European panel data become the most favourable and relevant data set: these data offer a longer and more consistent time series compared to Lithuania, a more comprehensive set of cultural indicators, and allow for addressing gaps in other studies (e.g., assessing delayed cultural impacts, which raises questions about whether the cultural impact is specific to a particular country or more widespread). Finally, when evaluating the cultural sector's impact on social development, although individual-level data are being used, the situation is described at the national level. For this, survey data collected in Lithuania are advantageous, as they provide both detailed cultural participation data and broad social characteristics in a single survey.

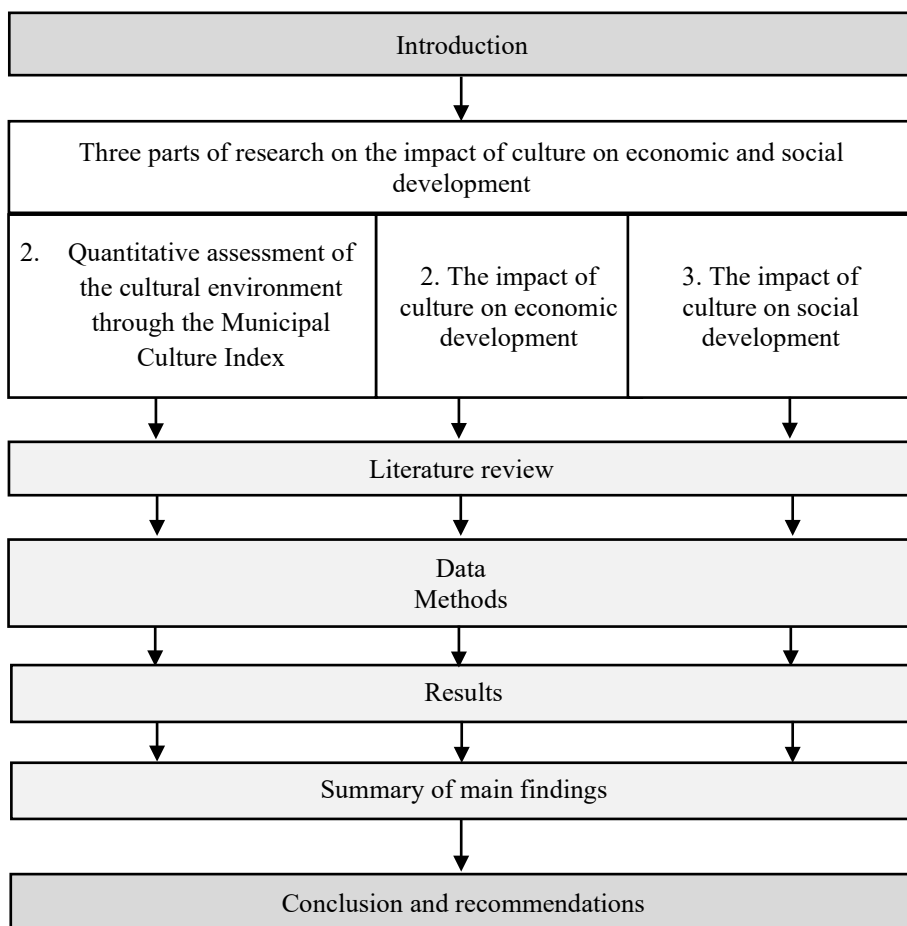

Figure 1. Logical structure of the dissertation (compiled by the author)

The first chapter focuses on defining the cultural sector and the quantitative assessment of the cultural situation at the municipal level in Lithuania. It synthesises scientific literature, identifies key cultural concepts, and the indices used to describe the cultural sector. Another part of this chapter addresses the methodological foundation for quantitative cultural situation assessment and the construction of the *Municipal Culture Index*, including the presentation of the results of this thesis.

The second and third chapters concentrate on evaluating the impact of culture on the economic and social development, respectively. The second chapter emphasises assessing the direct and indirect effects of the cultural sector on economic growth and constructing a cultural index to evaluate the cultural situation at the European level. The third chapter evaluates the impact

of culture (more specifically, cultural participation) on social outcomes, including individual well-being as expressed through personal happiness, civic engagement, and other aspects.

Each chapter is composed of several key sections: a literature review related to the chapter's theme, a description of the methodology and data, an empirical study and its results, and a summary at the end of the chapter. Finally, the dissertation concludes with a section that provides the overall conclusions and recommendations, synthesising the key results from the three chapters.

The dissertation is 411 pages long; it features 45 tables and 37 figures. The dissertation cites 106 literature sources. There are 18 appendices included at the end of the thesis.

1. QUANTITATIVE ASSESSMENT OF THE CULTURAL ENVIRONMENT THROUGH THE MUNICIPAL CULTURE INDEX

The primary objective of this chapter is to develop a methodology for assessing the cultural situation in Lithuania by creating a *Municipal Culture Index*. This involves analysing and synthesising the currently existing literature with the objective to define the concept of culture and review cultural approximation strategies used in empirical studies by other authors.

There is no single definition of culture, with different authors identifying between 150 and 500 possible definitions (Kroeber and Kluckhohn, 1952; Taras, Steel and Kirkman, 2012; Castellani, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021). Culture can be broadly interpreted and represented by various concepts, often derived from sociological or psychological-behavioural models, which may limit their applicability in econometric modelling (Mesquita and Walker, 2003a; Tubadji and Pelzel, 2015; Castellani, 2019). The breadth of cultural concepts complicates the identification of its potential impact and scope, as culture is an intrinsic part of human life. Culture can be assessed through various lenses: the cultural products and services created by institutions (e.g., theatres, museums, and other cultural and creative industries (CCI)), the creativity and creative capacity promoted by institutions (e.g., higher education institutions, libraries) (Borg and Russo, 2003), or the cultural environment of a locality (e.g., cultural heritage) and the values/attitudes of its inhabitants (Hofstede, 1984).

Since a comprehensive measurement of culture as a whole is not feasible and as there is no universally accepted definition of cultural and creative activities at the international level (Pusevaitė *et al.*, 2021), research often

focuses on specific aspects of culture and the corresponding variable groups. In other words, the chosen definition of culture indicates the methods for approximating culture and the theoretical assumptions made. However, without considering the whole picture of culture, research remains localised, and, without a unified methodology, comparisons between countries or empirical measurements by different scholars are not possible.

Reviewing scientific studies (Alesina and Giuliano, 2010; Grossi *et al.*, 2011; Evrensel, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015; Pusevaitė *et al.*, 2021), three main, overlapping definitions of culture emerge in econometric research: cultural capital, *Cultural and Creative Industries* (CCI), and cultural participation or consumption (see Figure 2). Each level shares common cultural domains, including the cultural heritage, visual arts, performing arts, architecture, design, and others.

Figure 2. Scheme of the relationship between cultural concepts (compiled by the author on the grounds of Alesina and Giuliano (2010), Grossi et al. (2011), Evrensel (2015) and others)

To provide a broader picture of the cultural situation, international institutions are working with researchers to develop cultural indices. These indices aim to provide a quantitative assessment of the cultural situation, sometimes combining different cultural domains such as the cultural capital and CCI, allowing countries or cities to be ranked and compared both between themselves and in the course of time. Examples include Geert Hofstede's 6-Dimensional Culture Model or the European Cultural and Creative Cities Monitoring (Alberti *et al.*, 2023). In some cases, cultural components (as sub-indices) are included in national well-being indices, such as the Canadian Well-Being Index (Michalos *et al.*, 2011) or the Quality of Life Index for Lithuanian Municipalities (LR FM, 2022a). This indicates that the cultural environment is understood as one of the components of well-being.

After analysing the literature and evaluating the cultural concepts applied in other scholars' studies, an empirical study shall be conducted to quantitatively assess the cultural situation in Lithuania. There has been no

comprehensive evaluation of the cultural situation in Lithuania. One of the few and most consistent studies evaluating the results of cultural policies is the “Assessment of the 2015–2017 Period of the Regional Cultural Development Programme 2012–2020” (Dzemydaitė, 2019).

Fragmented cultural statistics provided by the State Data Agency have resulted in the cultural aspects being included in indices in an outdated manner. For example, the data from the State Data Agency reflect a cultural system formed during the Soviet era rather than the current one: there is no information about the non-governmental cultural sector or professional artists, but detailed statistics on amateur artists and cultural centres are available. As a result, the cultural policies implemented lack objective measures to assess the current situation or results (e.g., instruments are used to support professional artists, but there are no statistical data monitoring the number and characteristics of these creators). Therefore, cultural policies describe the cultural development or benefits abstractly, without objective criteria, and the funding levels are projected based on the established trends rather than proactively based on the current data.

On the other hand, it is useful to rely on data from a single country for a quantitative assessment of the cultural situation. By using national institutional sources and, if necessary, conducting additional institutional surveys, a more comprehensive dataset can be collected compared to assessing data from different countries. Thus, the empirical part will focus on creating a quantitative assessment representing the cultural situation using Lithuanian data. The municipal level is chosen for this purpose.

With the objective of addressing the currently existing gaps in cultural statistics and the negative consequences for the Lithuanian cultural sector, a *Municipal Cultural Index* is developed. The aim of the index is to objectively and comprehensively represent the cultural situation in each municipality, to compare situations between municipalities and over time, and to identify the most problematic aspects that policymakers could address in each municipality. This could also encourage the review and expansion of official statistics and an increased attention to the cultural sector, which can be quantitatively measured just like all other sectors of the economy.

The structure of this section consists of four main parts. First, a literature review is conducted, analysing the concept of culture and data collection principles. The second part presents the methodology for creating the municipal cultural index, describing the available data and the applied selection criteria. The third part details the results of the municipal cultural

index, by comparing municipal clusters. Finally, the section is concluded with a summary.

1.1. Literature Review

Cultural capital can be understood as knowledge, education, aesthetic tastes and consumption habits, established forms of communication and is one of the broadest possible definitions of culture and is often used in research conducted by economists (Castellani, 2019). The cultural capital can be material – this is the result of an individual’s activities over a period of time, including products (architecture, works of art, cultural heritage) that bear some financial value – or immaterial, such as intellectual capital – a system of norms, beliefs and values passed down and learned from generation to generation, as well as ideas held and uniquely interpreted by individuals or social groups (Pruskus, 2005a; Evrensel, 2015). Immaterial/intellectual capital can encourage the spread of new ideas across various human activity areas (Pruskus, 2005a). Beliefs and traditions help individuals make decisions when they lack information, while values represent the preferences of individual choices (Castellani, 2019). In summary, three characteristics of the cultural capital can be distinguished: culture is common to a group of individuals and transmitted through socialisation; culture conditions constraints on interpersonal behaviour; and culture should not be equated with knowledge or human capital (Castellani, 2019).

The concept of cultural capital is most commonly found in economists’ works when examining the relationship between culture and regional development or economic growth (Tubadji, 2014, 2020; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020). The theories most frequently cited in which culture is understood as cultural capital are those of Pierre Bourdieu, David Throsby, or Richard Florida, who view it as a factor influencing creativity. The common conclusion of these three theories is that culture contributes to socio-economic development (Tubadji and Pelzel, 2015).

In studies where culture is represented through the components of cultural capital, it is generally stated that the cultural environment causes differences in the behaviour of societies, social groups, or individuals, which impacts the economy. In other words, it is assumed that long-standing characteristics of the cultural capital allow for the recognition and comparison of different societal groups and the identification of their potential behaviours. Authors indicate that cultural values can facilitate the adoption of innovations and thus promote productivity growth. For example, a cultural feature like

individualism may foster innovation, and trust has a positive impact on economic growth (Inglehart and Baker, 2000; Pruskus, 2005a; Bucci, Sacco and Segre, 2014; Castellani, 2019). The idea that the general trust variable (in society/institutions) plays an important role in market transactions dates back to Adam Smith and John Stuart Mill. This can also be illustrated by bilateral trust between European countries, which stimulates trade or direct investment (Castellani, 2019). However, there can also be an opposite effect of cultural capital, where traditional values or strong family ties dominate (these values are considered contrary to openness, receptiveness to innovation, and novelty) (Alesina and Giuliano, 2010). Thus, cultural capital can also be negative to a country's economic development, or it may be one of the reasons why firms do not behave according to profit-maximisation conditions (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Castellani, 2019).

The broad concept of the cultural capital is also reflected in the correspondingly wide range of cultural indicators used in the empirical research of this thesis (see Table 1). Authors approximate culture by using indicators that describe values, the size of the creative class, or the residents' cultural consumption habits, or, depending on data availability, combine several of these groups.

Table 1. Detailing the variables used to define cultural capital (compiled by the author, based on Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al., (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020), and others)

Section	Indicators	Authors
Cultural traditions, attitudes, values and norms	Values: personal self-determination, forgiveness, responsibility, openness to innovation (e.g., questions from the <i>World Values Survey</i> related to imagination), work ethic, perception of power/distance from power, individualism (as opposed to collectivism), competitiveness, control, morality, avoidance of uncertainty, obedience, trust in local and international organisations, trust in altruistic support, honesty, attitude to work (e.g., work as a tribute to society), attitudes towards immigrants, homosexuals, religiosity/religious affiliation (e.g., Protestant), relationship with family, relationship with the environment, etc.	Alesina & Giuliano, 2010; Bakas <i>et al.</i> , 2020; Castellani, 2019; Dangelico <i>et al.</i> , 2020; Evrensel, 2015; Granato <i>et al.</i> , 1996; Hofstede, 1984; Maridal, 2013; Pruskus, 2005; Stojanova <i>et al.</i> , 2018; Tabellini, 2010; Tubadji, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015

Section	Indicators	Authors
Tangible cultural heritage	Number of immovable cultural heritage sites: number of churches, temples, castles, fortresses and defensive walls (or proportion per square metre), area of cemeteries (per square metre), number of historical parks, etc.	Tubadji, 2012, 2014; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015
Local culture / live culture	Cultural infrastructure/supply variables: number/density of cinemas, theatres, libraries, museums, restoration businesses. Cultural diversity: share of domestic and foreign immigrants per capita, share of foreign-born immigrants in the population, new and old immigrants, share of Jewish survivors in the area, migration rates, minorities, share of transsexual households. Creative class: employment by occupation, e.g., IT, architecture, engineering, education, art and design, and other knowledge-based occupations, as well as occupations related to education, religion, culture, sport, leisure. Creative professionals: executives, managers, professions in business and finance, etc. Cultural activity/engagement in cultural activities (cultural consumption): number of visitors to museums, cultural heritage, libraries, etc.	Florida <i>et al.</i> , 2010; Tubadji, 2012; Tubadji & Nijkamp, 2015; Tubadji & Pelzel, 2015

The definition of *Cultural and Creative Industries* (CCIs) is mainly based on the methodological guidelines developed in 2012 for the *EUROSTAT ESSnet-Culture* project, which are based on the definitions of the European Commission and the *European Cluster Observatory*. According to these guidelines, there are three main characteristics of cultural and creative activities: they are related to cultural expression, rely on creativity and communication through symbols, and are often protected by intellectual property rights (Bína *et al.*, 2012; Pusevaitė *et al.*, 2021). The *ESSnet-Culture* defines CCI as encompassing ten cultural fields: 1) cultural heritage, 2) archives, 3) libraries, 4) books and press, 5) visual arts, 6) performing arts, 7) audio-visual arts, 8) architecture, 9) advertising, and 10) crafts. These fields are based on economic functions such as creation, production and publishing,

distribution and trade, preservation, education, management, and regulation. The ESSnet-Culture methodological guidelines also specify that CCI includes both market and non-market activities. Since *EUROSTAT* aims for a statistical definition applicable to data collection, the concept is linked with economic activity classifiers. Consequently, it is important to list the included activities and sources used when discussing CCI.

In Lithuania, the definition of CCI is specified in the *Development Directions for Cultural and Creative Industries Policy 2015–2021* (LRKM, 2015). Essentially, it mirrors the principles established by *ESSnet-Culture*. It states that CCI comprises inter-sectoral economic activities based on creativity and intellectual capital that create tangible products and intangible intellectual or artistic services, characterised by creative, cultural, and economic value (LRKM, 2015).

Within the context of cultural and creative industries, culture is discussed as one of the economic activity sectors, whose activities are typically defined by classifiers (e.g., NACE). This aligns most closely with Throsby's concept of cultural capital. The CCI sector encompasses all fields of culture and art and evaluates them through performance outcomes calculated by established standards (market prices or other monetary valuations) (Kregždaitė, 2017), i.e., the created products and services and their economic value (e.g., output, value added, export volumes, contribution to GDP). CCI activities generate externalities, such as shaping values, developing infrastructure, and generating income in the related sectors (Kregždaitė, 2017).

When calculating the economic impact of CCI, four impact groups can be distinguished, ranging from the narrowest to the broadest definitions (see Figure 3): direct, indirect, induced impact, and spill-over impact (CEBR, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021).

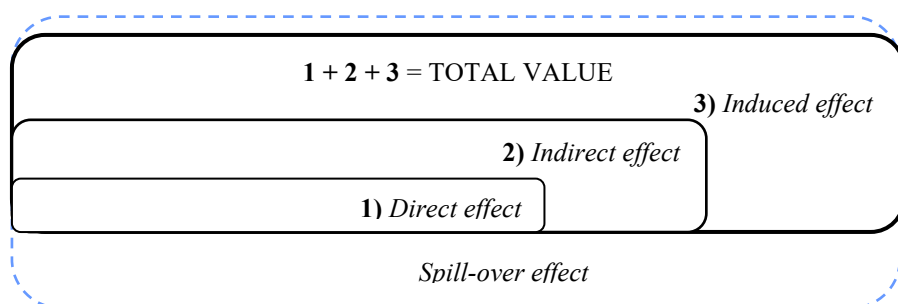

Figure 3. Economic impact analysis model for cultural and creative industries (CCI) (CEBR, 2019; Pusevaitė *et al.*, 2021)

When summing up the direct, indirect, and induced impact indicators of the relevant fields, a comprehensive assessment of the overall economic impact is obtained (Pusevaitė *et al.*, 2021). However, when evaluating the spill-over effects, there is a lack of a unified methodology to comprehensively assess the overall spill-over impact (Pusevaitė *et al.*, 2021). The variables used to approximate culture can also be divided into measurements of direct, indirect, induced, and spill-over effects (as shown in Table 2).

Table 2. Detailing of variables used to define culture and creative industries (CCI) in research (compiled by the author, based on Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al. (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020) among others)

Section	Indicators	Authors
Direct effect	Culture and Creative Industries Index, creative class, cultural products and services, CCI exports, the value of GDP created by CCI, value added (EUR, % of total value added), taxes paid by CCI (profit, value-added, and real estate taxes), employment – the number of employees in CCI and related professions, and wages – the total sector employee earnings.	Borg and Russo, 2003; Florida, Mellander and Stolarick, 2010; Bartkutė, 2014; Kregždaitė, 2017; CEBR, 2019; Pusevaitė <i>et al.</i> , 2021
Indirect and induced effects	Production multiplier, GDP multiplier, value-added multiplier, employment multiplier, income multiplier.	
Spill-over effect	Knowledge transfer (development of knowledge and other employment-relevant skills): the number of volunteers completing internships at cultural and creative industries (CCI) institutions, proportion of arts and cultural institutions stating that they play an important role in developing business-relevant skills, impact of participation in artistic and cultural activities on students' achievements. Industry spill-overs (impact on productivity, profitability, competitiveness): proportion of arts and cultural institutions indicating that they provide support to business enterprises and the frequency of such support, proportion of arts and cultural institutions that report receiving positive feedback from the business enterprises they are supporting.	

Cultural consumption can be categorised under both cultural capital and culture and creative industries. However, certain researchers, especially those

examining the impact of culture on individual well-being, exclusively rely on data concerning the frequency of cultural participation.

Typically, countries conduct surveys on cultural participation among their populations, often modifying the methods according to their needs, based on methodologies like the *ESSnet-Culture* methodology developed by *EUROSTAT*. An example of this in Lithuania is the survey on “Citizens Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services,” which has been conducted every three years since 2014 (Verikienė *et al.*, 2017; Ambrazevičienė and Matulaitienė, 2020; KOG Institute, 2024).

In these surveys, active and passive participation in culture is distinguished, and the frequency of cultural participation is assessed (usually, ‘over the past year’). Additionally, the participation frequency is evaluated based on cultural and artistic fields or activities. Often, the same questionnaire includes questions related to demographic characteristics and the social capital (e.g., whether individuals feel they belong to a community, feel they can influence decisions made in the country, are civic-minded, and maintain national identity), or individual well-being (e.g., whether they agree with the statement that they feel happy). While these surveys do not indicate causal relationships, they allow for the segmentation of cultural consumers and the assessment of correlational relationships, such as between the cultural participation frequency and civic engagement, involvement in voluntary activities. The details of variables used in our empirical research are provided in Table 3.

Table 3. Detailing the variables used to define cultural participation and cultural consumption in research (compiled by the author, based on Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier et al. (2017), Castellani (2019), Bakas, Kostis and Petrakis (2020), and others)

Section	Indicators	Authors
Individual / society’s cultural consumption habits – participation in culture actively (by engaging in activities oneself – participant) and	Participation in arts and cultural activities: active participation in cultural and artistic activities (e.g., singing, reading, creating art) and sports, passive participation/attendance at arts and cultural events (e.g., watching films, visiting exhibitions, music performances, museums, cultural heritage sites, libraries, etc.) (frequency, population share), participation in identity-strengthening events (national or local festivals, community celebrations,	Kim and Kim, 2009; UNESCO, 2009; Grossi <i>et al.</i> , 2011; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014a, 2014b; Tubadji and Nijkamp,

Section	Indicators	Authors
passively (by attending / watching cultural and artistic activities – visitor)	historical events, etc.), expenses on culture / average household spending on culture per month, perception of leisure activities (why people participate, what needs are met through participation, what benefits they derive from participating in cultural and leisure activities), experiences (how people experience leisure and cultural activities), opportunities (indicators reviewing places and organisations that encourage participation in leisure activities)	2015; Anheier <i>et al.</i> , 2017; Laužikas <i>et al.</i> , 2020; Pusevaitė <i>et al.</i> , 2021

Approximating the cultural environment with indices. Even after identifying the three possible definitions of culture, approximation of culture remains challenging. Even when discussing the same cultural term, different authors select highly varied indicators, providing different meanings for the same aspect. For example, when analysing the impact of the cultural capital, indicators ranging from the number of material cultural heritage objects to individual value orientations (closely related to social capital) are included. On the other hand, incorporating one or another cultural concept into impact measurement studies (usually expressed through several indicators) still results in a narrow representation of culture. To comprehensively reflect the current cultural situation in individual countries or regions, or to compare the cultural situation between countries or cities, one potential solution could be the creation of an index. An index would allow the inclusion of cultural indicators representing different areas and provide a comprehensive assessment of the cultural environment.

There are not many universally legitimised or internationally applied cultural indices: examples include the *Hofstede* and *Schwartz* cultural models, and the *Cultural and Creative Cities Monitor*. However, the indices developed by different authors face the same problems as the concept of culture itself: the definition of the concept is neither universal nor indisputable, and it remains limited in assessing the totality of culture. Often, the focus is solely on the cultural capital or on cultural and creative industries (Hofstede, 1984; Schwartz, 1999; Kregždaitė, 2017).

In summary, three types of cultural indices can be distinguished:

- Indices aiming to represent the cultural capital: examples include Hofstede's and Schwartz's indices.

- Indices representing the cultural environment: these indices partially or fully combine aspects of cultural capital with cultural and creative industries. Examples include the *Global Creativity Index* (Florida, Mellander and King, 2015), the *Cultural and Creative Industries Evaluation Index* (Kregždaitė, 2017), and the *Cultural and Creative Cities Monitor* (Alberti *et al.*, 2023).
- Indices assessing well-being with a cultural component: examples include the *Canadian Well-being Index* (Michalos *et al.*, 2011) and the *Quality of Life Index* calculated for municipalities in Lithuania (LRFM, 2022).

1.2. Methodology and Data for Quantitative Assessment of the Cultural Environment in the Development of the Municipal Culture Index

This section describes the key aspects related to the methodology for quantitatively evaluating the cultural environment – specifically, the development of the *Lithuanian Municipal Culture Index* (MCI). The European Commission’s *Joint Research Centre* and OECD have developed a widely recognised 10-step methodology for creating composite indices (OECD and Joint Research Centre, 2008; Barbieri *et al.*, 2017):

1. **Creating a theoretical framework.** This step involves defining and structuring what is being measured, providing a foundation for the selection and combination of indicators into a meaningful index.
2. **Selecting variables.** Variables are chosen based on their analytical relevance, measurability, and their comparability across the territorial units being studied.
3. **Applying data interpolation.** This step involves filling in the missing data to obtain a complete dataset for all territorial units.
4. **Conducting multidimensional analysis.** This analysis is performed to examine the overall structure of the dataset, assess its suitability, and provide guidance for the subsequent methodological decisions.
5. **Normalising data.** If necessary, data normalisation is carried out to ensure the comparability of variables.
6. **Determining weights and aggregating indicators.** If necessary, weights are assigned to indicators, and they are aggregated based on both theoretical assumptions and the results of the multidimensional analysis.
7. **Conducting sensitivity analysis** (robustness check). This step assesses the reliability of the index.

8. **Returning to the data.** The analysis revisits the data to explore which areas and indicators are driving the index results.
9. **Identifying possible relationships.** Potential correlations with other variables and existing known indicators are identified.
10. **Presenting and disseminating the index results.** The results of the index are presented clearly and accurately.

In developing the concept of the *Municipal Culture Index* (MCI) and selecting indicators, the methodology adheres closely to the 10-step recommendations for constructing indices. Initially, an overview and synthesis of existing indices conceptually similar to the planned index are conducted (see Table 4). This is crucial for deciding on the number of indicators and the method of their aggregation. Additionally, the MCI adheres to international methodological recommendations for index creation (Barbieri *et al.*, 2017; European Commission, 2008).

Table 4. Overview of the indices (compiled by the author)

Index	Weights	Number of indicators	Sub-indices	Aggregation	Scale	Authors
Cultural and Creative Cities Monitor	+	24	3 & 9 sub-domains	Weighted average	0–100	Alberti <i>et al.</i> , 2023
Canadian Well-being Index	-	56	8	Average	Difference compared to 1994 (1994 serving as 100%)	Michalos <i>et al.</i> , 2011
Gender Equality index	+	31	6 & 14 sub-domains	Average for sub-domains, geometric mean for index	1–100	Barbieri <i>et al.</i> , 2017
Municipal Quality of Life Index	+	41	6	Average	Difference compared to 2013 (2013 equated to 100%)	LR FM, 2022
Municipal Well-being Index	-	22	5	Average	0–10	VPAI, 2021
Lithuanian Municipality Index	+	61	3 & 9 sub-domains	Average	0–100	LLRI, 2016
Social Climate Index	-	12	0	Cumulative sum of scores	12–120	LKT, 2021
The Effectiveness of Cultural Services Index	+	8	2 domains	Ratio	No scale	LRV, 2021

Furthermore, an analysis of cultural policy documents is conducted to identify the main goals and priorities of cultural policy. This analysis is essential to ensure that the index remains relevant and connected to the specific context of Lithuania. The index must be aligned with the cultural goals set within the country to effectively monitor cultural development for policymakers. The analysis of strategic cultural policy documents also highlights the key components necessary for the meaningful content of the index. The results of this analysis are compared with the currently adopted concept of cultural statistics (Mažeikaitė, Šulskutė and Pečiulytė, 2022), which is relevant as it was designed to comprehensively represent the cultural field.

In developing the concept of MCI, a key objective was to integrate the data that best represents the cultural context with the priorities highlighted in the cultural policy. By evaluating both sets of data – those reflecting the cultural context and those aligned with the cultural policy priorities – seven data groups/sub-indices were identified:

1. Cultural Organisations (7 indicators);
2. Artists/creators (2 indicators);
3. Macroeconomics of Culture (8 indicators);
4. Funding for Culture (5 indicators);
5. Cultural Participation and Social Capital (9 indicators);
6. Cultural Heritage (5 indicators);
7. Changes Group (4 indicators).

The indicators included in the *Municipal Culture Index* are detailed below (see Table 5). In total, 40 indicators are included in SKI.

Table 5. List of indicators of Municipal Culture Index (compiled by the author)

Sub-indices	No.	Indicator
CULTURAL ORGANISATIONS	1	Number of cultural enterprises (by place of registration of the legal code) per 1,000 inhabitants
	2	Number of branches of cultural enterprises carrying out traditional cultural activities per 1,000 inhabitants
	3	Number of cultural enterprises engaged in new creative industries per 1,000 inhabitants
	4	Number of organisations in the non-budgetary sector per 1,000 inhabitants
	5	Number of libraries per 1,000 inhabitants
	6	Number of museums per 1,000 inhabitants
	7	Number of cultural centres per 1,000 inhabitants

Sub-indices	No.	Indicator
ARTISTS	1	Number of professional artists per 1,000 inhabitants
	2	Number of amateur art collectives per 1,000 inhabitants
MACROECONOMICS OF CULTURE	1	Turnover of cultural enterprises performing traditional cultural activities, Eur/capita
	2	Turnover of cultural enterprises performing new creative industries activities, Eur/capita
	3	Expenditure on wages and salaries of employees by place of activity (traditional cultural activities; excluding employer's social security contributions), Eur/employee
	4	Expenditure on wages and salaries by place of activity (new creative industries activities; excluding employer's social security contributions), Eur/employee
	5	Number of employees by place of activity (traditional cultural activities) per 1,000 inhabitants
	6	Number of employees by place of activity (new creative industries activities) per 1,000 inhabitants
	7	Value added at production cost by place of activity (traditional cultural activities), Eur/capita
	8	Value added at production cost by place of activity (new creative industries activities), Eur/capita
FUNDING FOR CULTURE	1	Artists received the Lithuanian Council for Culture funding, Eur/capita
	2	Municipal budget expenditure on cultural services, Eur/capita
	3	Share of municipal budgets' expenditure on cultural services in total expenditure, %
	4	Organisations received the Lithuanian Council for Culture funding, Eur/capita
	5	Share of municipal budget funding for artists, Eur/capita
PARTICIPATION IN CULTURE AND SOCIAL CAPITAL	1	Number of participants in cultural centres per 1,000 inhabitants
	2	Number of museum visitors per 1,000 inhabitants
	3	Number of library users per 1,000 inhabitants
	4	Number of library visitors (visits) per 1,000 inhabitants
	5	Percentage of the population (≥ 15 years) who consumed cultural products/used cultural services in the last 12 months.
	6	Percentage of the population who participate in events promoting historical memory and consider civic and national identity as a value, %
	7	Percentage of people who would certainly describe themselves as a creative person
	8	Percentage of people who strongly agree that it is beneficial for a society to be culturally diverse

Sub-indices	No.	Indicator
	9	Percentage of the population satisfied with the availability of cultural services
CULTURAL HERITAGE	1	Number of cultural heritage monuments per 1,000 inhabitants
	2	Number of immovable cultural heritage objects per 1,000 inhabitants
	3	Number of immovable cultural heritage objects with valuable properties per 1,000 inhabitants
	4	Number of movable cultural objects per 1,000 inhabitants
	5	Funding for the maintenance of cultural heritage, Eur/capita
CHANGES GROUP	1	Percentage change in the Lithuanian Council for Culture funding for organisations and artists, 2020–2021
	2	Percentage change in value-added of cultural enterprises' units performing traditional cultural activities, 2020–2021, Eur/capita
	3	Percentage change in value-added of cultural enterprises performing the new creative industries, 2020–2021, Eur/capita
	4	Percentage change in municipal budget expenditure on cultural services, 2020–2021
TOTAL:	40	

One of the initial steps in compiling the index was to assess the availability and accessibility of cultural data and its potential inclusion in the *Culture Index of Municipalities*. The selection criteria were relevance/representativeness, analytical reliability, the availability of time series, and accessibility.

If significant gaps are identified during the review of data, they are excluded from the index. Additionally, indicators that could disproportionately penalize municipalities lacking the relevant infrastructure are excluded. For instance, an indicator related to the number of museums is included, but detailed museum statistics, such as permanent exhibitions and museum staff, are not included. This exclusion prevents municipalities without museums from receiving zero sub-index values, which would heavily impact their ranking. The selection of indicators also involves choosing those that most accurately represent the cultural situation. For example, when faced with indicators on the municipal budget expenditure encompassing sport, culture, and religion, the chosen indicator is the municipal spending on cultural services due to its narrower and more precise focus on the cultural situation.

Wherever feasible, data gaps were filled through interpolation, by using the previous year's values. All indicators are standardised and normalised in the index.

Indicators are grouped based on the principle of clustering closely related indicators together, determined by the Pearson correlation coefficient, scatter plots, and distributions. This grouping facilitates the assessment of the impact of specific indicators on the sub-index. In some cases, correlated indicators are included to strengthen their impact, but each choice is conceptually justified. In other words, an indicator is retained in the index, irrespective of its correlation with other indicators, if it provides a relevant cross-section of information. Other methodological aspects shall be discussed in more detail below.

Standardisation. The indicators are standardised by reference to the population or another specified measure, depending on the interpretability of the resulting numerical values. Indicators are recalculated on a per capita or per 1,000 inhabitant's bases to ensure equal comparability between municipalities. Other standardisation measures, such as 'per employee' (e.g., expenditure on salaries and wages of employees by place of activity, in EUR/employee), or the municipal budgets' expenditure on cultural services as a percentage of the total budget, are chosen on a case-by-case basis. In all cases, indicators within the same categories can be compared between municipalities.

While indicators can also be standardised by area, such as the number of cultural facilities per square meter, the choice was made, when creating the *Municipal Culture Index*, to primarily standardise indicators in relation to the population. This approach provides a more relevant picture of the cultural situation and the cultural supply available to society, thereby indicating the number of institutions or artists per capita.

Normalisation. Standardised indicators are normalised on a 100-point scale. One option is to normalise so that the municipality with the highest value for the indicator receives a score of 100 points, while others receive a score proportional to their values. However, this method is not suitable for indicators with negative values, as it skews the scale negatively. Therefore, normalisation is performed by using the *Min-Max* function. This ensures a fair representation across indicators, accounting for both positive and negative values in individual municipalities (Commission, 2008). Normalisation is carried out by using the following Formula (1):

$$I_{i,s,t} = \frac{X_{i,s,t} - \min(X_{i,t})}{\max(X_{i,t}) - \min(X_{i,t})} \times 100, \quad (1)$$

where:

$X_{i,s,t}$ – indicator value, where i – name of the indicator ($i = 1, \dots, I$), s – municipality ($s = 1, \dots, S$), t – year (t – the current year).

$I_{i,s,t}$ – normalised value of the indicator, where i – name of the indicator ($i = 1, \dots, I$), s – municipality ($s = 1, \dots, S$), t – year (t – the current year).

Normalised indicators are assigned to values between 0 and 100. The maximum value of an index or sub-index is 100.

Weights. The *Culture Index of Municipalities* is compiled by including indicators without weights. The primary motivation is to detach the culture index from political influences and to maintain its objectivity as much as possible. Additionally, the selection of indicators reflects the strategic documents of cultural policy which do not specify higher or lower priorities. Following a general rule, all aspects of culture are considered important, without neglecting the significance of other cultural components. This approach aligns with the UNESCO's concept of culture, based on the cycle of creation, dissemination, and perception, where all elements are seen as important and complementary. As in the case of the *Canadian Well-being Index* (Michalos *et al.*, 2011), the principle of Laplace's indifference is applied, indicating that, in the absence of objective reasons to distinguish particular indicators as more important, all indicators are treated as equal.

Aggregation. Sub-indices are calculated by using arithmetic averaging, wherein indicators are standardised and normalised before being included in a sub-index. The overall sub-index is then aggregated by calculating the arithmetic average. This method allows for compensations between indicators. For instance, if a municipality has a low value for the number of professional artists but a high value for the number of amateur arts groups, averaging these indicators results in a balanced representation, as the low value of one indicator is compensated by the high value of the other. This practice aligns with other indices, such as the *Gender Equality Index*, which also utilises the arithmetic mean for aggregating indicators into sub-indices, and the geometric mean for aggregating sub-indices into domains and the domains into the index, motivated by similar considerations (Barbieri *et al.*, 2017).

$$SUB_SKI_s = (\sum_{i=1}^I I_{i,s,t})/I, \quad (2)$$

where:

SUB_SKI_s – sub-index of the Culture Index of Municipalities,

$I_{i,s,t}$ – normalised value of the indicator, where i – name of the indicator ($i = 1, \dots, I$),
 s – municipality ($s = 1, \dots, S$), t – year (t – the current year).

However, the sub-indices are aggregated by using the geometric mean to calculate the final index. This method reduces the compensation effect, ensuring that a deficiency in one aspect, such as cultural heritage sites or funds for their management, will not be fully offset by, for example, the number of artists. The *Municipal Cultural Index* is calculated as the geometric mean of the sub-indices, by following Formula (3):

$$SKI_s = \sqrt[n]{SKI_{SUB1,s} \cdot SKI_{SUB2,s} \cdot \dots \cdot SKI_{SUBn,s}}, \quad (3)$$

where:

SKI_s – Culture Index of Municipalities;

$SUB_SKI_{1,s}$ – sub-index;

n – number of sub-indices;

s – municipality.

It is noteworthy that, in Visaginas Municipality, the cultural heritage sub-index was zero. When dealing with zero values, it is not possible to calculate the geometric mean. As a solution, Visaginas Municipality has been assigned a value of one for this sub-index, representing the lowest value compared to other municipalities and the minimum value.

Sub-indices. For the *Municipal Culture Index*, 40 indicators were selected and grouped into 7 sub-indices. As mentioned earlier, the goal was to include indicators in each sub-index with the most similar focus. Each sub-index comprises between 2 and 9 different indicators, with an average of 5 to 6 indicators. This selection is considered optimal, as a larger number of indicators would complicate the meaning and interpretation of each sub-index.

The groups of sub-indices in the *Municipal Culture Index* must be statistically independent of each other, and their relationships must be theoretically and empirically described (Commission, 2008). In this case, a statistically significant and strong positive correlation is found only between two sub-indices: the “Funding for Culture” sub-index and the “Cultural Organisations” sub-index. This correlation arises from the inclusion of information related to the number of organisations in both sub-indices. Typically, a higher number of organisations leads to a higher level of funding. Consequently, trends in these sub-indices are mutually reinforcing and carry more weight in the overall index. The relationships between the other sub-indices are weak or not significant at all. Each sub-index, therefore, provides

additional information to the index without duplicating the content of the other included sub-indices.

1.3. Results of the Municipal Culture Index

After compiling the *Municipal Culture Index* ranking (see Figures 4 and 5), it is observed that Neringa Municipality tops the 2022 *Municipal Culture Index* with a score of 49.39 out of a possible 100 points. This is the second year in a row that Neringa Municipality has taken the top spot. However, in 2021, the *Municipal Culture Index* achieved a higher score of 56.91 points. While maintaining the top position, the gap from the maximum score indicates the potential for municipalities to enhance their cultural situation.

The second position is held by Vilnius City Municipality, scoring slightly over a third of the possible points, i.e., 39.13 (compared to 37.91 in 2021). Vilnius City Municipality also secured the second position in the previous year's *Municipal Culture Index*. However, the overall situation and the *Municipal Culture Index* score have remained relatively stable. It is noteworthy that the capital city of Lithuania scores less than half of the possible *Municipal Culture Index* points.

The third position is once again secured by the same municipality as in 2021 – Zarasai Municipality, achieving a score of 33.56 points (compared to 31.54 in 2021). In the previous year, Druskininkai Municipality closely trailed Zarasai (31.22 in 2021). In 2022, Druskininkai Municipality maintains the fourth position, but the gap has widened, due to Druskininkai scoring 29.01 points. Occupying positions 5–7 are three municipalities with closely aligned scores: Birštonas Municipality (5th position, 28.93 points), Anykščiai Municipality (6th position, 28.6 points), and Molėtai Municipality (7th position, 28.11 points).

In 2021, the three of the largest municipalities found themselves at the bottom of the ranking. Panevėžys City Municipality occupied the 53rd position out of 60 with only 14.48 points, Šiauliai City Municipality was in the 57th position with 13.67 points, and Alytus City Municipality ranked 59th with 10.91 points. In 2022, Panevėžys Municipality improved its standing, moving up to the 48th position with 16.99 points. This positive trend suggests potential future advancements for Panevėžys City Municipality in the index ranking. However, a significant challenge remains, as the public engagement in culture is currently passive compared to other municipalities.

On the other hand, Šiauliai and Alytus Cities municipalities continued to struggle in 2022. Alytus municipality scored as low as 11.21 points, retaining

the 59th position, while Šiauliai City Municipality scored 13.74 points, staying at the 58th position. Given their population size, these cities lack a robust cultural offering, including cultural enterprises and artists. Municipal involvement in cultural funding is also a concern in these areas, impacting the diversity of cultural choices available to the population.

For the second consecutive year, Visaginas Municipality finds itself at the bottom of the ranking, scoring around 10 points (10.48 in 2021).

The average *Municipal Culture Index* score is 21.4 in 2022. The *Culture Index* ranking of nine municipalities has remained unchanged, while 26 municipalities have improved their position in the *Municipal Culture Index*. Conversely, 25 municipalities have seen a decline in their ranking in the *Municipal Culture Index*.

Looking at the grouped results of the *Municipal Culture Index*, the map illustrates that the majority of Lithuania falls within the lower range of the Municipal Culture Index (see Figure 5), dominated by municipalities scoring under 26 out of a possible 100 points (depicted in grey and light blue). Notably, Lithuanian resorts stand out positively in terms of the *Municipal Culture Index* values, including the municipalities of Neringa, Birštonas, Druskininkai, Palanga (all of these scoring over 25 points), as well as several resort areas like Zarasai and Anykščiai (scoring over 28 points). Širvintos Municipality can also be highlighted, leading among all other municipalities in Vilnius County and trailing the capital by approximately 12 points.

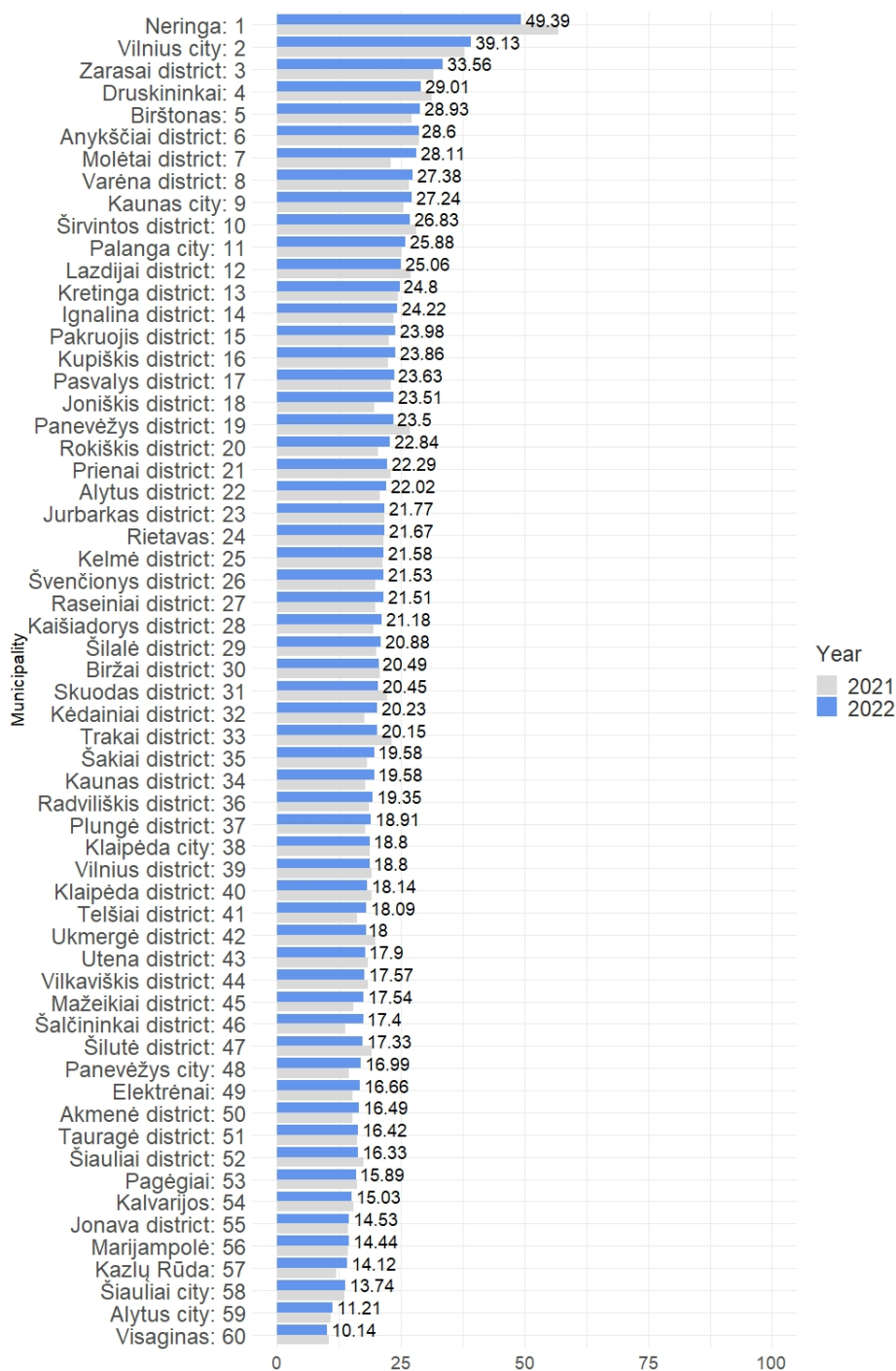

Figure 4. Municipal Culture Index ranking, 2021–2022 (compiled by the author)

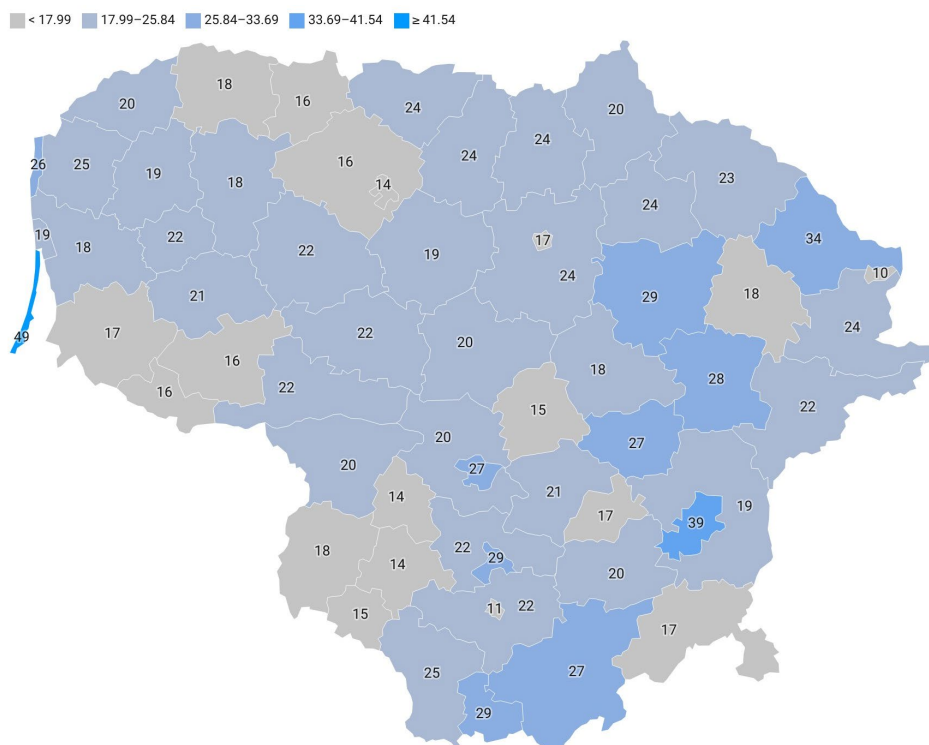

Figure 5. *Municipal Culture Index Ranking, 2022 (compiled by the author)*

Municipalities are further classified into the following clusters: large city municipalities (6 municipalities), rural municipalities (38 municipalities), resort municipalities (4 municipalities), and other municipalities (12 municipalities). The clustering is based on the principle of minimising differences within a cluster and maximising differences between different clusters.

In both 2021 and 2022, the cultural situation in the clusters is dominated by resorts (see Figure 6). Resort municipalities have, on average, the highest *Municipal Culture Index* value of 33.3 (35.11 in 2021), and Neringa Municipality, by virtue of being a resort, has consistently achieved the highest *Municipal Culture Index* value for several years in a row (49.39 in 2022) when compared to all other municipalities.

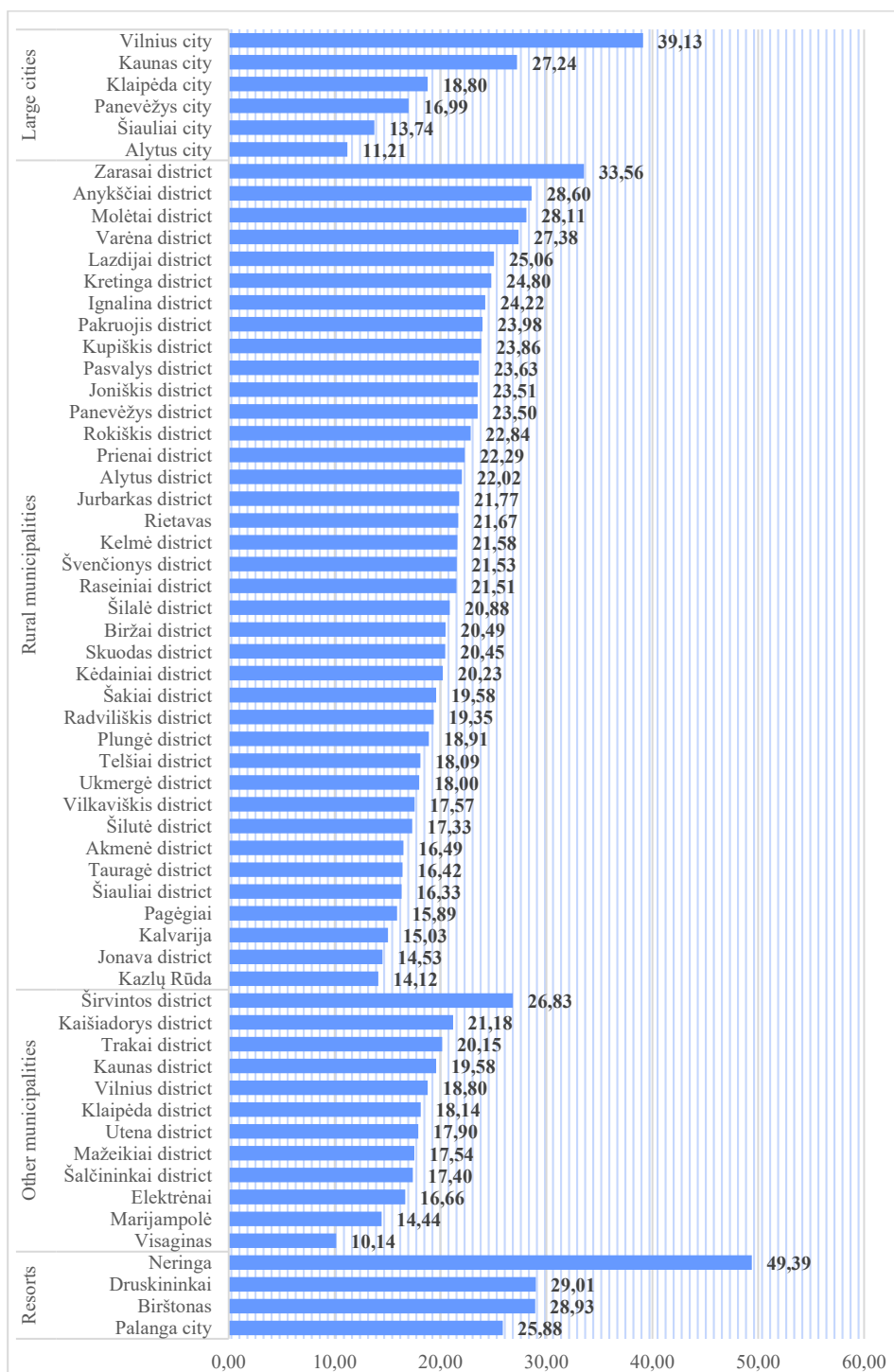

Figure 6. MCI ranking by municipal clusters, 2022 (compiled by the author)

Table 6. Culture Index values by municipal clusters, 2021–2022 (compiled by the author)

	Average		Maximum score		Minimum score	
	2022	2021	2022	2021	2022	2021
Large cities	21.19	19.99	39.13	37.91	11.21	10.91
Rural municipalities	21.19	20.62	33.56	31.54	14.12	11.9
Other municipalities	18.23	17.89	26.83	28.19	10.14	10.48
Resorts	33.30	35.11	49.39	56.91	25.88	25.17

It is noteworthy that, when examining the average values of the Municipal Culture Index in the clusters (see Table 6), there are no significant differences between large cities and rural municipalities – the average value of the index in both clusters is 21.19 points. There are also no significant differences in the maximum and minimum values of the indices scored in these clusters. The cluster of other municipalities has the lowest average index score (18.23) and the lowest maximum index score (26.83). However, the minimum index value is similar to those of large cities and rural municipalities. The cluster of resort municipalities stands out in terms of the minimum index values, with the minimum index value for this cluster remaining above 25 points for two consecutive years.

1.4. Summary of the Quantitative Assessment of the Cultural Environment

After conducting a literature review and evaluating the cultural indicators selected by researchers in empirical studies, three main definitions of culture have been identified: cultural capital (the broadest concept of culture), culture and creative industries (culture as one of the economic activity sectors), and participation in culture (the narrowest concept of culture, typically used in measuring individual subjective well-being). For all identified categories, a sectoral breakdown of cultural activities is possible, such as crafts, cultural heritage, performing arts, etc. Among the identified cultural sectors, a classification into professional, amateur, and popular arts is possible. Finally, it is possible to identify cultural areas/activities that require state funding and those that can generate sufficient revenue on their own, thus making any subsidies unnecessary.

Cultural Capital is understood as the sum of tangible and intangible cultural heritage that can determine various general characteristics of societies, such as openness to innovations, conservatism, etc. It is assumed

that the long-term developed features of the cultural capital not only allow for segmenting countries or societal groups into potential behaviours but also explain the results of economic development. The impact of the cultural capital is analysed both at the macro level (e.g., the national labour productivity) and the micro level (e.g., the internal culture of companies). Authors approximate cultural capital through the following groups of indicators: cultural traditions, attitudes, values, and norms (individualism, tolerance, perception of power, creativity, etc.), material cultural heritage (the number of immovable cultural heritage objects), local culture, living culture (cultural infrastructure, size of the creative class, cultural diversity, etc.).

Culture and creative industries are understood as cross-sectoral economic activities based on creativity and intellectual capital (defined by economic activity classifications), producing tangible products and intangible intellectual or artistic services characterised by creative, cultural, and economic value. The economic impact assessment of culture and creative industries comprises the sum of direct, indirect, induced, and spill-over effects. Authors approximate culture and creative industries through the following groups of indicators: direct economic impact (creative class, GDP value created by culture and creative industries, value-added size, etc.), indirect and induced impact (production multiplier, GDP multiplier, etc.), spill-over impact (assessment of the creative potential development, etc.).

Cultural consumption can be attributed to both the cultural capital and the culture and creative industries. However, certain researchers, when examining the impact of culture on individual well-being, rely exclusively on data regarding the frequency of participation in culture. Authors approximate the cultural consumption area through individual or societal cultural consumption habits: the frequency of attendance, cultural areas attended, extent of spending on cultural activities, etc.

However, all three identified concepts of culture lack a unified methodological definition, which is why **indices** are often created to compare countries or cities or to monitor changes in the cultural environment over time. Three types of culture-related indices can be distinguished: indices representing the cultural capital (Hofstede, Schwartz indices), indices representing the cultural environment partially or fully integrating both the cultural capital and the culture and creative industries areas (the Global Creativity Index, the Culture and Creative Industries Evaluation Index, the Cultural and Creative Cities Monitoring), and well-being indices with a cultural component (Canada's Well-being Index, or the Quality of Life Index for Municipalities, calculated in Lithuania).

The Municipal Culture Index assesses the cultural situation from seven perspectives: 1) cultural organisations (assessing not only the distribution of memory institutions or cultural centres but also the distribution of companies engaged in new creative industries activities across municipalities), 2) artists/creators (both professional artists and amateur art collectives), 3) cultural macroeconomics (in other words, the economic results achieved by cultural organisations and the value-added created), 4) funding for culture (both allocated from municipal budgets and attracted from the national budget through cultural organisations and cultural and artistic creators), 5) participation in culture and the social capital (assessing how actively the local residents tend to participate in culture, their civic attitudes, openness to cultural diversity, creativity), 6) cultural heritage (assessing the cultural heritage from different perspectives: not only through the quantity of objects (immovable and movable) but also their quality (having valuable attributes) and the municipality's attention to cultural heritage – funds allocated and attracted for its management), 7) changes group (this area includes changes in funding attracted by cultural organisations and artists, changes in the value-added created by cultural organisations, and changes in funding allocated by municipalities).

The composed index approximates all the three identified concepts of culture: the cultural capital, the culture and creative industries, and the cultural consumption. Additionally, the index highlights that the cultural situation in each municipality is shaped not only by cultural policy makers but also by residents and cultural organisations. This enables the presentation of the cultural situation as an ecosystem, where each participant is responsible for it: cultural organisations must strive to provide the relevant cultural activities to local residents, residents must have opportunities to participate in cultural activities, and municipalities must promote the participation of their residents in culture and support cultural organisations.

The compiled *Municipal Culture Index* provides tools for the cultural policy makers and experts to comprehensively monitor the cultural situation (as a matter of fact, no municipality has achieved the maximum possible score), compare it with other municipalities (significant gaps can be observed between several leading municipalities and the rest of Lithuania: Neringa Municipality scored nearly 50 points in 2022, while many municipalities scored a third or less of the possible points), and identify the problematic areas over time. The extensive list of indicators and their alignment with the cultural policy goals allow for analysing the effectiveness of the cultural policy instruments and anticipating recommendations for their development. For

example, the distribution of municipal and national funding weights among municipalities is clearly visible (a broader redistribution of national funds to other municipalities would only be possible by increasing the funding of the city of Vilnius), the effectiveness of the *European Capital of Culture* program in Lithuania, the results of the Sustainable Cultural Development model, etc. From each municipality's perspective, problem areas can be identified, and, based on these, further priorities for the cultural policy at the municipal level can be set.

The consistent development of cultural statistics is important for the development of the cultural sector. The fragmentation of cultural statistical data encourages the paradigm that the cultural situation is only described qualitatively, as an area that cannot be measured quantitatively. The underdevelopment of the quantitative assessment of culture can negatively impact cultural policy – due to the lack of justification for investments in culture, negotiations for cultural budgets become more difficult, and there is a shortage of well-founded arguments. The list of cultural indicators in official statistics could be updated based on the principles presented in the *Municipal Culture Index*. A relevant system of cultural indicators could contribute to the representation of the modern cultural sector. A currently presented cultural area would help justify the need for funding and the achieved benefits to society.

2. THE IMPACT OF CULTURE ON ECONOMIC DEVELOPMENT

The main objective of this chapter is to develop econometric models and assess both the direct and indirect effects of culture on economic development through a detailed literature review and analysis of the methods used by scholars.

The impact of culture on the economy is most commonly analysed by using economic growth models augmented with the cultural capital components. Many studies rely on data from a single country or specific time periods. Therefore, when evaluating the results of these studies, questions arise about whether the observed relationships are incidental, such as being unique to a particular country. On the other hand, it is presumed that cultural processes change slowly, thereby making it unlikely to capture the impact of culture at a single point in time.

This chapter aims to assess whether the impact of culture can be captured by using a panel dataset from 28 European countries. The time series include

annual data from 2005 to 2019, with the data being sourced from the Eurostat database.

2.1. Literature Review and Methodological Aspects of Evaluating the Impact of Culture on Economic Development

A review of studies examining the impact of culture on social and/or economic domains has revealed several trends. First, significant emphasis is placed on the formation, description, and definition of assumptions or conditions for the data set and model (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014a; Kregždaitė, 2017). In some cases, after compiling the data set or constructing a cultural index, the economic or social impact of culture is not further assessed.

Second, surveys are the predominant data source in studies of cultural impact. Researchers often rely on already existing surveys as an attempt to reduce costs, such as the “World Values Survey.” In Lithuania, a similar study is the “Citizens’ Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services.” These and other similar surveys typically share methodological similarities (e.g., the *ESSnet-Culture* methodology is used to ensure the comparability of results across different waves and with other European countries), segment the cultural fields, assess the frequency of participation, distinguish between active and passive participation, and so on. Additionally, such surveys include questions not only about cultural consumption but also about the social capital and individual well-being. It is important to note that while the “World Values Survey” has been conducted since 1981, most studies rely only on the current-year data. However, survey data may face bias issues due to translation errors or interpretation of concepts, and respondents may provide more positive answers to align with societal expectations rather than their personal views, especially in values-related studies (Hofstede, 1984; Castellani, 2019).

Third, studies on cultural impact typically involve large data sets: latent variables are created (Tubadji and Nijkamp, 2015), and variables or indices are composed (Granato, Inglehart and Leblang, 1996; Kregždaitė, 2017). This is related to the specificity of cultural data (data sets consist of questionnaire parts or variables from different databases) and the broad definition of culture, making the index construction useful for accurately describing the context in which the cultural impact is evaluated. Despite the inclusion of large data sets, analyses are often conducted at the level of a single country. Comparing

results between countries would be meaningful, especially for those with historically rich cultural heritages (e.g., Greece, Italy).

Regarding statistical methods, regression analysis is dominant (Khan *et al.*, 2010; Tubadji and Nijkamp, 2015; Bakas, Kostis and Petrakis, 2020). Occasionally, correlation analysis is used, but it cannot reveal causal relationships (though Kregždaitė (2017) and Dzemydaitė (2019) used correlation analysis for illustrative purposes rather than for the sake of evaluating the cultural impact). In regression analysis, it is of importance to recognise that not only can culture impact the economy, but there is also a reverse effect to be observed. Standard ordinary least squares regression cannot account for this bidirectional causality, making it an insufficient tool for substantiating the impact of culture on the economic sector. Castellani (2019) suggests using instrumental variables. A similar methodological principle has been applied by other authors (Tubadji, 2012; Tubadji and Nijkamp, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015) when assessing indirect cultural effects on the economy.

Although there has been an increase in studies aiming to assess the impact of culture on economic growth, analyses of causal relationships and interactions often lack detail (Bucci, Sacco and Segre, 2014; Pusevaitė *et al.*, 2021). Reviewed studies are primarily limited to data from one or a few periods, and they typically analyse only one country. This limitation is largely due to the specificity of the data used in these studies, often relying on survey data. Additionally, as mentioned above, the fragmentation of cultural data restricts research. The lack of longitudinal data significantly limits the ability to evaluate causal cultural impacts (Pusevaitė *et al.*, 2021). The data issue also results in a lack of a unified methodology for calculating the overall impact of culture. Even when one and the same author examines the impact of culture on the economy (e.g., Tubadji, 2012, 2013, 2014; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015), slightly different variables or methods are used nevertheless. Due to differences in studies and the selection of various cultural indicators, there is a lack of applied insights, and political objectives are often not addressed, thereby leaving arguments for the cultural policy makers unmet.

2.2. Empirical Study on the Impact of Culture on Economic Development

To address research gaps related to assessing the impact of culture on the economy not only at a local level (e.g., within a single country) but by also

incorporating a broader dataset from different countries, an empirical analysis is conducted using data from 28 European countries. After evaluating the available cultural data and employing principal component analysis, a cultural index is created and included in econometric models to approximate the cultural situation. Both the direct and indirect impacts of culture on economic growth are assessed.

In evaluating the direct impact, the focus is on potential causal relationships between culture and social/economic variables, which is tested by using the Granger causality procedure. After identifying the possible directions of impact, a panel VAR (Vector Autoregressive) model is constructed. For assessing the indirect impact, an instrumental variable model is developed, and its results are compared with variations from alternative models.

2.2.1. Data and the approximation of culture

In this section of the study, the aim is to evaluate whether a culture-based economic growth model can be validated by using a panel dataset of European countries. A dataset encompassing 28 European countries (Austria, Belgium, Bulgaria, Cyprus, Czechia, Germany, Denmark, Estonia, Greece, Spain, Finland, France, Croatia, Hungary, Ireland, Iceland, Italy, Lithuania, Latvia, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Sweden, Slovenia, Slovakia, the United Kingdom; the selection of countries depends on the availability of the data) is selected. The data source is the *Eurostat* database.

Additionally, some previous studies focused not only on data from a single country, but also on a single period, which is inadequate for evaluating the cultural impact, as it is likely to be lagged. Therefore, this study assesses the time series of the available annual data from 2005 to 2019 (a longer time series was not available for the study). The panel dataset used is unbalanced due to the slightly varying availability of cultural indicators across different time periods. Some missing values in the time series were interpolated (considering data trends and consistency).

An analysis of the available cultural data at the European level identified nearly 100 different indicators, of which 45 were included in further analysis. The reduction in variables was mainly due to data fragmentation between European countries or across the time series. The selected 45 cultural variables come from various cultural data groups: artists, enterprises, employment, public spending, and household expenditures on culture. This broad selection of cultural variables highlights the situation of the cultural capital and enables

comparisons between European countries (emphasising the living culture). Moreover, choosing objective quantitative cultural measures helps avoid shortcomings associated with the survey data.

However, it is not possible to include all the selected indicators in econometric models. As mentioned, a single cultural variable, or a few cultural variables might not represent the overall cultural situation, while the inclusion of many variables could overload the model (thereby minimising the degrees of freedom) and complicate the estimates. On the other hand, the cultural environment can only be represented by a broad approximation of cultural variables that reflect the general cultural context in each country rather than a random cultural parameter. Therefore, a cultural index is created to evaluate the cultural environment across different European countries. The use of indices for cultural approximation is a common strategy in similar studies (Tubadji, 2012). In this case, *Principal Component Analysis* (PCA) is performed. PCA is a method used for creating indices (OECD and Joint Research Centre, 2008). PCA is applied to the same set of 45 cultural variables (data source: *Eurostat*). PCA allows for the aggregation of data with many different variables and represents their main trends through a few variables – principal components. PCA is conducted at the country level.

The results of PCA indicated that each country can be represented by a different number of principal components (PCs), usually ranging from 4 to 15. However, the first component explained between 40% and 72% of the data variance, with an average of 57% across countries. The second component accounted for an additional 20% of the variance. Consequently, the first and second components together would explain about 70% of the data variance and are included in further analysis as representatives of the cultural situation in the countries.

Social and economic variables (a total of 13 variables) were selected based on the analysis of studies by other authors (Alesina and Giuliano, 2010; Anheier *et al.*, 2017; Bakas *et al.*, 2020; Evrensel, 2015; Fujiwara *et al.*, 2014; Tubadji, 2012, 2013, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015). Specific studies analyse the impact of culture on the economy, including GDP (with the variable of the GDP growth rate), employment (with the variable of the percentage change in the employed population per capita), labour productivity (including variables such as the percentage change in hours worked per capita, percentage change in hours worked per employed person, real labour productivity per person, percentage change), human capital (including the percentage of people with higher education and/or working in science and technology, percentage of

scientists and engineers, total R&D expenditure per capita, percentage change), or broadly defined human well-being (including percentage changes in the *Human Development Index*, and percentage changes in the life satisfaction index).

Data stationarity. Economic or cultural variables are often non-stationary, which means that the time series shows a clear growth trend. A model constructed with non-stationary variables would be unstable, and the estimates obtained from such a model would be unreliable. A stationary variable has consistent stochastic characteristics over time, with constant mean and variance values. This is typically achieved by differencing the variables first. Furthermore, changes rather than levels are usually used to analyse the variables. Stationarity can be checked through graphical analysis, by observing whether the variable returns to the mean quickly, i.e., if the graph shows a relatively stable mean and variance, and if the growth rate equals zero. Consequently, all variables included in the empirical models are included as percentage changes or growth rates to ensure stationarity. A similar approach is applied to the cultural index (obtained through PCA) – the change in the cultural index variable is included in further analysis.

2.2.2. Methodology and results of direct cultural impact on economic development

The direct impact of cultural variables on economic and social variables is assessed by using the Granger causality procedure. The aim is to determine whether cultural variables Granger-cause economic and social variables, and to identify which countries exhibit this causal relationship. In other words, the goal is to evaluate in which countries cultural variables have a Granger-causal impact, and in which they do not.

The Granger causality procedure is applied to all selected pairs of cultural and socio-economic variables for each country. The Granger causality test is repeated with different lags of cultural variables. A total of 45 cultural variables and 13 economic and social variables are chosen. In some cases, up to 8 lags are included (e.g., for household expenditure on culture). This results in a total of 62,964 equations.

The procedure is carried out by raising the following hypotheses:

H0: *The given cultural variable does not Granger-cause the corresponding economic or social variable.*

H1: *The given cultural variable Granger-causes the corresponding economic or social variable.*

Decision Rule. The p-value is used to assess the hypothesis ($p_{\text{calculated}}$). If $p_{\text{calculated}} < p_{\text{critical}}$ (e.g., $p_{\text{calculated}} < 0.05$), H_0 can be rejected. This indicates that the cultural variable Granger-causes the economic or social variable.

Endogeneity assessment. To fully address endogeneity issues, the Granger causality procedure is performed again. This involves evaluating the impact in both directions: the effect of economic and social variables on culture, and then the impact of culture on socio-economic variables.

Panel VAR models. While the Granger procedure identifies causal relationships, it does not indicate the direction of the effect (positive or negative). Therefore, a regression model is constructed. Culture is approximated in the model using a cultural index derived from *Principal Component Analysis* (PCA). The first and second principal components, which together explain about 70% of the variance in the data, are included in the analysis as they represent the cultural situation in each country.

A *Panel Vector Autoregression* (VAR) model is developed by using the two-step *Generalized Method of Moments* (GMM). This model combines elements of single-equation dynamic panel models and vector autoregression models. The traditional equation-by-equation least squares methods are unsuitable for obtaining unbiased estimates in panel VAR models. The VAR model allows for the analysis of relationships between all model variables and their lags, which is important for evaluating the delayed effects of cultural variables.

The stability of the VAR model is tested by using diagnostic checks: eigenvectors, Roots of the Companion Matrix, the Sargan-Hansen J test, and others.

The robustness check of the model is further assessed by including an exogenous variable representing cultural values. This variable, based on Hofstede's six-dimensional model of national cultures, provides meaningful additional insights according to other cultural approximation strategies.

All variables included meet the stationarity requirements. Non-stationary variables showing clear trends in time series may lead to unstable parameter estimates. To ensure stationarity, percentage changes or growth rates are included in the analysis rather than the absolute values of the variables.

Results. The analysis of Granger causality highlights the problem of endogeneity. By comparing both Granger procedures – assessing the impact on culture and, conversely, on social and economic indicators – it was found that, on average, social and economic indicators more frequently exhibit Granger causality with cultural indicators. Social and economic indicators

particularly influence employment in the cultural sector, the dynamics of cultural organisations, and State (and municipal) spending on culture.

Several limitations of the Granger causality procedure, discussed in detail by Shojaie and Fox (2021), are important to note. Although the Granger procedure is widely used in research, its primary objective is to assess how well past values of one variable's time series can predict the future values of another variable's time series (Shojaie and Fox, 2021). In other words, it indicates that one variable is considered to Granger-cause another if the past values of the first variable improve the prediction of the second variable. As Shojaie and Fox (2021) point out, this characterisation is based on predictability and does not directly imply a causal effect; an improvement in prediction does not necessarily equate to a causal relationship.

Another limitation arises from the bivariate nature of the analysis. However, real-world systems involve more complex relationships; therefore, reliance solely on a bivariate relationship can lead to inaccurate conclusions (Shojaie and Fox, 2021). In other words, Granger causality might be observed due to an omitted variable, and, conversely, the absence of causality in a bivariate system might theoretically result from omitted variables (Lütkepohl, 1982).

To address the issue of endogeneity and overcome the limitations associated with the Granger procedure, a panel VAR model has been developed. Instead of including individual cultural indicators (which would not resolve the endogeneity problem and would not reflect the broader cultural environment or the existing cultural situation in each country), cultural indices derived from *Principal Component Analysis* (PCA) are introduced.

In constructing the panel VAR model, the goal is to assess whether the created cultural variables (Principal Components: *Culture 1* and *Culture 2*) have a statistically significant impact on the economy. For this analysis, the GDP growth rate is selected as the economic indicator, as the cultural indicators, according to Granger causality tests, primarily affect the GDP growth rate and vice versa. Additionally, control variables included in the analysis are the *employment* (measured as the percentage change in the proportion of employed residents per capita, with data from *Eurostat*) and the *inflation rate* (data from the *World Bank*).

A model with five lags was chosen (see Table 7) because it met the stability condition. The standard panel VAR coefficient stability condition evaluates whether the coefficients calculated by the model adhere to the eigenvalue magnitudes (Murakami, 1994; Sigmund and Ferstl, 2021). Based on the results from the roots of the companion matrix, the constructed panel VAR

model satisfies this condition. Furthermore, the model was assessed by using the Sargan-Hansen J test, where the null hypothesis of model validity is accepted, meaning that the instruments are not correlated with the model's errors (the alternative hypothesis suggests that the model is invalid, and that errors are correlated with the instruments) (Bowsher, 2002), thereby concluding that the constructed model is appropriate.

When comparing the informational criteria values for models with different lag lengths (from 1 to 5), it was observed that, for instance, Bayesian or Hannan-Quinn information criteria were lower for models with fewer lags. However, only the model with five lags met the stability conditions. On the other hand, increasing the number of lags, such as adding 6 lags, resulted in higher values for the information criteria compared to the model with 5 lags.

Table 7. Panel VAR model results (Two-Step Generalized Method of Moments (GMM)) (compiled by the author)

	GDP growth rate	Culture 1	Culture 2	Inflation	Employment
lag1(GDP growth rate)	-0.0075 (0.0613)	-0.0056 (0.0689)	0.0251 (0.1052)	-0.1488* (0.0691)	0.1249 (0.0713)
lag1(Culture 1)	0.1384* (0.0605)	-0.0474 (0.0670)	0.1500 (0.0899)	0.0618 (0.0386)	0.0284 (0.0456)
lag1(Culture 2)	-0.0971* (0.0440)	0.0339 (0.0495)	0.1083 (0.0790)	0.0372 (0.0458)	-0.0679 (0.0716)
lag1(Inflation)	-0.2546** (0.0903)	0.0984* (0.0488)	0.0787 (0.0988)	0.0401 (0.0374)	0.0240 (0.0490)
lag1(Employment)	0.1278*** (0.0335)	0.0301 (0.0395)	-0.0691 (0.0676)	-0.0589 (0.0389)	0.1093** (0.0382)
lag2(GDP growth rate)	0.1348 (0.0700)	0.2340** (0.0756)	0.1727** (0.0614)	0.2214** (0.0730)	0.1444 (0.0832)
lag2(Culture 1)	-0.0301 (0.0285)	0.1307*** (0.0239)	0.1472* (0.0622)	-0.0187 (0.0360)	0.0340 (0.0297)
lag2(Culture 2)	0.0857 (0.0854)	-0.0945 (0.0765)	0.2924 (0.1742)	0.0745 (0.0783)	0.0489 (0.0693)
lag2(Inflation)	-0.1489* (0.0613)	0.1292 (0.0975)	-0.2007* (0.0972)	-0.1088* (0.0447)	-0.0657 (0.0877)
lag2(Employment)	0.0796* (0.0391)	0.1271* (0.0528)	0.0790* (0.0359)	0.0473 (0.0281)	0.0330 (0.0348)
lag3(GDP growth rate)	0.0779 (0.0552)	0.0337 (0.0572)	-0.0187 (0.0732)	0.1334*** (0.0382)	-0.0879 (0.0781)
lag3(Culture 1)	0.0316 (0.0436)	0.0127 (0.0470)	-0.0452 (0.1197)	0.0454 (0.0431)	0.0020 (0.0501)
lag3(Culture 2)	-0.2128* (0.1018)	0.1699 (0.1043)	0.2273 (0.3566)	-0.1674 (0.0880)	-0.0994 (0.0979)

	GDP growth rate	Culture 1	Culture 2	Inflation	Employment
lag3(Inflation)	-0.0796 (0.0433)	-0.0297 (0.0634)	-0.2975** (0.0983)	-0.3112*** (0.0788)	-0.0931 (0.0664)
lag3(Employment)	0.0841* (0.0346)	-0.0226 (0.0436)	0.0634 (0.0589)	0.1315*** (0.0360)	-0.0632 (0.0395)
lag4(GDP growth rate)	0.1123 (0.0879)	-0.2418* (0.1071)	0.0031 (0.1081)	-0.0379 (0.0340)	-0.1546 (0.0860)
lag4(Culture 1)	0.0798* (0.0340)	0.1011* (0.0428)	0.0343 (0.0774)	0.0955** (0.0368)	0.0791 (0.0476)
lag4(Culture 2)	-0.2250* (0.0989)	-0.2562* (0.1225)	-0.1773 (0.1600)	-0.1643 (0.1269)	-0.1814 (0.1068)
lag4(Inflation)	0.0442 (0.0354)	-0.0950* (0.0408)	-0.1140 (0.0704)	-0.2330*** (0.0500)	-0.0187 (0.0429)
lag4(Employment)	0.0463 (0.0571)	-0.0974 (0.0576)	0.0080 (0.0721)	-0.0442 (0.0340)	-0.0665 (0.0576)
lag5(GDP growth rate)	-0.0170 (0.0482)	0.0781 (0.0691)	-0.0730 (0.0932)	-0.1423* (0.0680)	-0.1802* (0.0787)
lag5(Culture 1)	0.0209 (0.0162)	0.1301*** (0.0278)	0.0646 (0.0483)	0.0007 (0.0358)	0.0185 (0.0247)
lag5(Culture 2)	0.2518* (0.1011)	-0.0674 (0.1117)	0.0974 (0.1222)	0.3219* (0.1339)	0.0406 (0.1221)
lag5(Inflation)	0.1017 (0.0522)	-0.0063 (0.0508)	0.0894 (0.0853)	0.1224* (0.0489)	0.0705 (0.0533)
lag5(Employment)	-0.1586* (0.0795)	0.1396 (0.0969)	0.0778 (0.1083)	0.2009* (0.1012)	-0.0966 (0.0795)

Note:

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05.

Culture 1 – the 1st PC;

Culture 2 – the 2nd PC.

Source: compiled by author.

As observed from the model results, cultural variables have a statistically significant impact on the GDP growth rate. Additionally, the lagged effects are also statistically significant. These findings are consistent with the results of the Granger causality tests, suggesting that the cultural environment may be one of the factors influencing economic indicators. However, although the cultural impact is statistically significant at specific lags, it is relatively modest.

When approximating culture, many authors choose to focus on societal values or preferences, such as indulgence, individualism, trust, or uncertainty avoidance (Alesina and Giuliano, 2010; Bakas *et al.*, 2020; Tubadji, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015). In principal component analysis, the cultural variable is constructed based on quantitative cultural indicators (such as the number of cultural enterprises, government expenditures on culture,

employment in the cultural sector, etc.), while the values-based component is not included. Therefore, the panel VAR model is further expanded by including an exogenous cultural variable that represents societal values in terms of indulgence (based on Hofstede's data). Hofstede's model presents six dimensions of culture (assessed at the national level): power distance, uncertainty avoidance, individualism, masculinity, long-term orientation, and indulgence (Hofstede, 2011). Due to the higher variability of the indulgence variable compared to other Hofstede cultural dimensions during the analysed period, it is included in the panel VAR model.

Including the indulgence dimension in the panel VAR model retains the statistical significance of the cultural indices at lags of 3, 4, and 5. Additionally, compared to the previous model, a stronger positive cumulative effect of cultural components is observed. The variable representing societal values of indulgence also has a statistically significant effect on the GDP growth rate: a 1-point increase leads to a 0.13% increase in the growth rate. This confirms the findings of previous research that open societies can help attract high-skilled human capital and generate new ideas (Florida, Mellander and King, 2015).

Granger causality tests indicated that cultural variables causally affect social/economic variables, but this effect is observed only in some European countries, typically up to a third of them. Cultural variables related to cultural enterprises or household expenditures on cultural services more frequently influence social/economic variables than other analysed cultural variables. Comparisons between countries reveal that a more frequent impact of cultural variables is observed in countries such as the Netherlands or Italy, and less in Malta and Greece. In this empirical part, culture is approximated with a greater focus on the contemporary cultural environment and less on cultural heritage. This may explain why countries like Greece or Malta, recognised through cultural heritage, have rarely exhibited Granger causality for cultural variables. Additionally, based on Hofstede's 6-dimension model, Greece is noted for its strong uncertainty avoidance, while the Dutch society is more inclined to accept uncertain situations. The Netherlands also stands out positively in Hofstede's individualism category, while Greece significantly lags behind the Netherlands in this category.

2.2.3. Methodology and results of the study on the indirect effect of culture on economic development

This section of the study aims to assess whether a culture-based economic growth model (identifying the indirect effect of culture) can be validated by using a panel data set (at the level of European countries). Many studies analysed in the literature rely on single-country, single-year cases, which limits broader evaluations of the cultural impact. Therefore, this study uses a data set covering 28 European countries. The panel VAR model confirmed the statistical significance of the delayed cultural effect in the model. Consequently, the analysis also considers annual frequency data from 2005 to 2019.

As in the analysis of the direct impact of culture on the economy, a cultural index derived from principal component analysis is included. Since the first component represents up to 72% of the data variation in individual countries (with an average of 57%), it is included in further analysis.

Other variables included in the analysis are: the GDP growth rate (%), change in the number of scientists per 1 million inhabitants (% – this variable represents the human capital), change in employment (employment per 1 inhabitant) (%), change in investment in gross capital formation as a percentage of GDP (%), change in research and development expenditures per 1 inhabitant (%), and change in the share of wages in GDP (%). The choice of variables is based on a detailed literature review (Tubadji, 2013, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Pelzel, 2015). It is also worth noting that all variables are included as percentage changes or growth rates to ensure stationarity.

Culture can influence differences of economic achievements among countries. On the other hand, the cultural environment may also depend on economic variables (Castellani, 2019). This was confirmed by Granger causality analysis. In cases where there is mutual causality, OLS regression may be insufficient. One proposed solution by authors (Castellani, 2019) is to use an *Instrumental Variables* (IV) model. Applying an IV model allows the assessment of the indirect effect of culture on the economy. Based on the culture-based economic growth theory (Tabellini, 2010; Tubadji, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015), a two-equation system model is constructed (Equations 4–5):

$$HC_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} + \beta_2 RD_{it} + \beta_3 W_{it} + e_{1it}, \quad (4)$$

$$Y_{it} = \beta_4 + \beta_5 HC_{it} + \beta_6 L_{it} + \beta_7 GCF_{it} + e_{2it} \quad (5)$$

where:

i – country;

t – year;

HC_{it} – change in the number of scientists per 1 million inhabitants, % (this variable represents human capital);

K_{it} – change in the Culture Index (the 1st PC), 1 and/or 2 delays are included in individual cases;

RD_{it} – change in research and development expenditures per 1 inhabitant (%);

W_{it} – change in the share of wages in GDP (%);

L_{it} – change in employment (employment per 1 inhabitant, %);

GCF_{it} – change in investment in gross capital formation as a percentage of GDP (%);

Y_{it} – GDP growth rate (%).

Given that the data set consists of panel data, it is important to evaluate cross-sectional heterogeneity, i.e., differences between countries. A fixed-effects regression model with an instrumental variable for panel data is employed. The cultural index and its lag (t-2), as well as other variables such as research and development expenditures and wages, are included as instrumental variables. The results of this model are presented in Table 8 (Model: *PLM_IV Culture*). The results indicate that the human capital, influenced by the cultural environment, has a positive and statistically significant effect on economic growth. Moreover, the effect of culture is observed with a delay. In other words, the full impact of culture on the economy is noticeable with some delay, rather than immediately.

To check the stability of the model and compare the obtained results, an additional model is constructed. The second model (see Table 8) is identical to the first one, except that it does not include the cultural component (Model: *PLM_IV without culture*). In this model, research and development expenditures and wage variables are included as instrumental variables. Compared to the first model, the second model shows slightly higher standard errors and a lower R-squared value.

The panel model with the instrumental variable (Model: *PLM_IV Culture*) is also compared with the instrumental variable model (Model: *IV*) (see Table 8). The same instruments are used in this model as in the first one. A weak instruments diagnostic test reveals a very low p-value ($p=0.000048$), allowing us to reject the null hypothesis that the instruments included in the model are weak.

Finally, fixed-effects linear panel models are constructed: one with the cultural component (including the lag of the cultural index), and the other

without the cultural component (see Table 8, Models: *PLM Culture*, *PLM without culture*). It should be noted that the choice to use a fixed-effects model is based on the F-test statistics for significant individual effects. The null hypothesis indicates that the base PLM model is sufficient and there is no motivation to choose the fixed-effects model, as all individual effects are equivalent to zero. The obtained test p-values are very low ($p=4.615e-11$ for the *PLM Culture* model, $p=1.304e-11$ for the *PLM without culture model*), allowing us to reject the null hypothesis and choose the fixed-effects model, as there are statistically significant individual effects.

Comparison of the PLM models reveals that the model with the cultural component is stable, as the parameter estimates for both models are similar. Additionally, the PLM model with the cultural component has a higher R-squared value. Ultimately, the cultural index with a lag in the *PLM Culture* model is statistically significant and has a positive effect on the economy. However, the magnitude of the effect is relatively small (parameter estimate of 0.002). This model's concept aligns with Tubadji's (2014) proposed extension of the Romer model with a cultural component. Both the *PLM Culture* model and the Tubadji model confirm the statistically significant impact of the cultural component on the economy.

Table 8. Results of estimated models (compiled by the author)

	PLM_IV Culture	PLM_IV without culture	IV	PLM Culture	PLM without culture
Human capital	0.220*** (0.065)	0.235* (0.093)	0.246*** (0.071)	0.021 (0.021)	0.025 (0.020)
Employment	0.636*** (0.110)	0.616*** (0.125)	0.744*** (0.117)	0.862*** (0.103)	0.755*** (0.089)
Gross capital formation	0.000005 (0.000007)	0.000001 (0.000008)	-0.000003* (0.000001)	-0.0000005 (0.000007)	-0.000003 (0.000006)
Intercept			0.757* (0.338)		
lag (Culture, 1)				0.002* (0.001)	
Number of observations	208	233	208	209	233
R2 (coefficient of determination)	0.208	0.137	-0.069	0.334	0.278
RMSE	1.94	2.32	2.44	1.72	1.87
+ $p < 0.1$, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$					

Note: compiled by the author, based on *Eurostat* and *OECD* data

It is worth noting that the R-squared values for all models are relatively low. Although a statistically significant impact of the cultural component on the economy is recorded, it cannot be considered the main or one of the primary factors of economic growth. Accordingly, high R-squared values cannot be achieved when analysing the impact of culture on the economy.

The models constructed confirm the results obtained by scholars analysed in the literature review – that is, the cultural environment can statistically significantly affect economic growth. Several authors have analysed the indirect effect of culture (Tubadji, 2013, 2014, 2020; Tubadji and Gnezdilova, 2014; Tubadji and Nijkamp, 2015; Tubadji and Pelzel, 2015). The strategy proposed by the authors, often used for single-country analysis, is adapted for a panel data set of European countries, confirming that the indirect impact of the cultural environment on the economy through the human capital channel can be assessed. Based on the literature reviewed and the results produced by the models, it can be concluded that, in those societies that are more open and accepting of innovation, the cultural environment can have a positive impact on economic growth.

On the other hand, as the authors point out, if the cultural environment is more closely related to cultural heritage (rather than developed living culture) and the society is more inclined to adhere to traditions and reluctant to accept innovation, the impact of culture can be negative (Shane, 1995; Dakhli and De Clercq, 2007; Tubadji, 2012). In the empirical part, when constructing the cultural index (based on PCA), greater attention is given to the ‘live culture’, the contemporary cultural infrastructure. Accordingly, the results of the cultural impact are positive. These results confirm Tubadji’s (2014) findings that the cultural environment can play a positive role in attracting high-skilled human capital.

2.3. Summary of the Impact of Culture on Economic Development

Incorporating cultural components into measurements of social and economic development can enrich the discourse in the field of economics (Guiso, Sapienza and Zingales, 2006). However, the results of such analyses heavily depend on the chosen concept of culture. Researchers often examine the cultural capital, which includes the societal values and the inherited and established cultural environment in a specific area (including the cultural heritage and the existing cultural infrastructure). Scholars agree that culture can influence social and economic development and can have both positive and negative effects. It is, however, crucial to acknowledge that economic

development can also impact cultural variables. Therefore, models assessing the impact of culture face the problem of endogeneity, which was confirmed by the Granger causality test.

Although the Granger test confirmed that cultural variables can causally affect social/economic variables, this effect was observed only in a subset of European countries (up to one-third for specific variables). The Granger procedure also allowed for comparing differences between countries: more frequent impacts of cultural variables were recorded in countries like the Netherlands or Italy, whereas fewer impacts were noted in Malta and Greece. These results could be influenced by the chosen list of cultural variables – these variables more strongly represent the living culture, which is more pronounced in the Netherlands or Italy than in Greece or Malta, where the cultural environment is heavily dependent on the cultural heritage and does not stand out in the contemporary European trends. On the other hand, the Granger procedure is limited: it evaluates causal relationships without indicating the direction of impact and considers only pairwise relationships – variable relationships and causality may change in a multidimensional analysis.

A review of the literature reveals a growing interest in research on the impact of culture on economic growth. Researchers indicate that culture can positively influence social and economic domains. Most studies rely on regression analyses based on a single time point or a specific country, which limits the broader context, cross-country comparisons, and lagged effect analyses. Moreover, different studies use various methodologies, datasets, and cultural approximation strategies. These shortcomings are mainly due to the fragmentation of cultural statistics and the multidimensional nature of the concept of culture. Inadequate quantitative assessment of the impact of the cultural environment can have negative consequences for the field in the long term – for example, the lack of solid quantitative arguments about the sector's benefits/values can hinder discussions on the scope of investment in culture or budgetary needs.

To address the identified shortcomings in evaluating the impact of culture, econometric models are developed using panel data from European countries to assess both the direct and indirect effects of culture. The results of the panel VAR model confirm the hypothesis (and the Granger procedure results) that the cultural environment can have a statistically significant impact on economic variables. The model with five lags confirmed the existence of delayed cultural effects.

The presented instrumental variable models also confirm our theoretical assumptions – i.e., that culture can indirectly affect economic growth through human capital. These empirically validated results could encourage a broader perspective on the cultural sector, not just as a distinct sector (often associated with the ministry of culture and its culture-specific political decisions, as seen in Lithuania), but as a sector capable of meaningful interaction with others (potentially encouraging cross-sectoral decisions). Based on the empirical findings, the cultural component can play a significant role in attracting or creating high-skilled, innovation-oriented human capital, and more creative, innovative use of existing resources. On the other hand, understanding that the cultural environment can positively contribute to human capital formation could stimulate discussions on the appropriate funding for the cultural sector. The results indicate that culture is not just a subsidised sector without socio-economic return but, on the contrary, its created value can be quantitatively measurable.

Future analysis could reconsider the principles of forming the cultural index. Alternative variations might involve breaking down the cultural index into individual components based on thematic groups of cultural variables (in this case, the first principal component might represent a larger proportion of data variability than the cultural index used in this model; however, this would come with a higher number of cultural variables, potentially reducing the model's degrees of freedom due to a limited time series). In the future, with a longer time series, a more detailed examination of European country groups (grouping them and comparing groups with each other: Baltic States analysis, Western Europe, etc.) could become a meaningful addition to the analysis.

3. THE IMPACT OF CULTURE ON SOCIAL DEVELOPMENT

The main objective of this section is to empirically justify the connections between cultural participation and social factors, using data from the survey on “Citizens Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services” conducted in Lithuania. This will be done by analysing the scientific literature and identifying how the impact of culture on social development can be measured (what cultural approximation methods are applied, and which data sets and methodological approaches are used).

In general, the social impact of culture can be very broad. It can positively influence individuals and their values (art and cultural engagement can help shape reflective individuals, facilitate self-understanding, increase empathy, encourage appreciation of the diversity of others' experiences and cultures,

promote civic engagement, and increase participation in elections or volunteering). Additionally, active participation in culture can contribute to better health and other elements of an individual's subjective well-being. Finally, authors also highlight the positive impact of culture on cities (such as the role of cultural buildings in urban renewal, the emergence of vibrant cultural districts, and the contribution of small cultural venues to creating healthier and more balanced urban communities), on education (arts can improve cognitive abilities, boost self-confidence, increase motivation, and develop problem-solving and communication skills), and on the economy (culture can foster creativity, innovation, and create an environment attractive for businesses, and new investments) (Pusevaitė *et al.*, 2021).

According to some authors (e.g., Jeannotte, 2017; Pusevaitė *et al.*, 2021), the social impact can be categorised into four partially overlapping groups:

1. The influence of culture on sustainability and community development. In these studies, culture is often treated as one of four interrelated components (along with social, economic, and environmental factors) that determine societal sustainability. These overlapping areas are most commonly related to identity creation, social cohesion, participation, and engagement in the community. It is often noted that the impact of culture is also evident in education and knowledge acquisition.
2. The influence of culture on well-being and social cohesion. The social outcomes of cultural impact are described as participation, the opportunity to express one's opinion publicly, the formation of identity and values, social connections, the growth of social capital, better health, personal security, and more effective schools.
3. The influence of culture on promoting interpersonal connections and participation. Culture is analysed as a factor that fosters connectedness and participation.
4. The influence of culture on citizenship. Culture contributes to civic engagement by providing citizens with the tools to understand their community and enhance the effectiveness of collective actions.

To gain a more profound understanding of the potential connections between culture and the social sphere, a literature review is conducted, focusing on both the theoretical aspects and the methodologies for measuring the impact of culture on the social domain. It is evident that most authors examining the impact of culture on the social capital or individual well-being primarily rely on data from public surveys (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b). Following a thorough literature review, a graphical data analysis is

performed, and linear probabilistic models are developed based on data from public surveys conducted in Lithuania. The final part of this section provides a summary.

3.1. Literature Review and Methodological Aspects of Measuring the Impact of Culture on Social Development

Research examining the impact of culture on the social development shares a common focus on evaluating culture through variables related to participation in culture and cultural consumption. Additionally, these studies often integrate participation across different cultural areas (visual arts, performing arts, etc.), and sometimes include related fields, such as participation in sports.

When investigating the impact of culture on the social domain, two main directions are distinguished:

1. Impact on the social capital. This refers to the influence on the values and attitudes of individuals or society.
2. Impact on individual well-being. This concerns the effect on an individual's perceived personal happiness.

In studies evaluating the impact of culture on the social capital, a positive effect is generally observed. This has been noted in several studies, such as those by Fujiwara, Kudrna and Dolan (2014b), Anheier *et al.* (2017), and Laužikas *et al.* (2020). However, depending on the definition of culture, the impact can also be negative. For example, in a study by Romer, Jamieson and Pasek (2009), culture was defined through engagement with the mass media (television, internet) and book reading (as an alternative means of information consumption). The researchers found a negative impact of the mass media (television) and a positive impact of book reading on the social capital. The negative influence of the mass media, particularly television, on the social capital is further supported by other studies, such as those by Hoffman and Appiah (2008).

When studying the impact of culture on individual well-being, surveys are often conducted (as in the studies by Kim and Kim, 2009; Grossi *et al.*, 2011), and conclusions about the relationships are drawn based on the respondents' answers. However, the relationships identified in such cases do not necessarily guarantee causality, as they might be influenced by other factors. Additionally, survey data may have certain limitations that could lead to measurement inaccuracies (estimation bias). The main drawbacks of surveys include: 1) inaccuracies in responses that may result from the translation of

questionnaires into different languages, 2) respondents' answers may be strongly influenced by their living environment and conditions, and 3) respondents might attempt to answer in a way they believe the interviewer expects them to respond (Hofstede, 1984; Castellani, 2019). This issue is particularly sensitive when discussing values, as respondents may be reluctant to provide 'incorrect' answers, which is relevant in studies of the relationship between culture and the social capital.

Measurement of the social impact of culture faces even greater challenges than those encountered in measuring the economic impact. The main shortcomings in evaluating the social impact include: insufficient methodological grounding, a lack of clear quantitative criteria that would not only allow for objective measurement but would also facilitate the modelling of cultural processes, and too narrow a focus on certain areas of cultural activity that may not be relevant for assessing the broader – or the overall – social impact of culture. Additionally, measurements vary widely, ranging from the impact on individuals or small groups to collective influence on a national scale, making it difficult to provide a comprehensive evaluation. There is also no common agreement on the definitions of the key terms (such as 'culture' or 'individual well-being'). Due to a lack of longitudinal data, there is a tendency to focus on quickly measurable indicators rather than on the long-term effects, with little consideration of impacts that may manifest over an extended period following participation in cultural activities. Furthermore, there is a lack of continuity in research (Laužikas *et al.*, 2020; Pusevaitė *et al.*, 2021).

3.2. Empirical Study of the Impact of Culture on Social Development

This section presents the data and methodology used to measure the impact of culture, followed by a graphical data analysis and the results of the study (using linear probability models).

By using data from the “Citizens Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services” survey (KOG Institute, 2024), it is possible to assess the relationships between cultural participation and various aspects of the social capital. This survey is particularly suitable for this analysis because, in addition to questions about cultural participation, frequency, and intensity of involvement, it also includes aspects of the social capital – questions about civic engagement, creativity, perceptions of happiness, and more. There are also questions where respondents are asked to self-assess whether their participation in cultural life influences specific components of the social

capital. For example, one such question asks whether they agree with the statement “Participation in cultural life and activities has contributed to me taking pride in being a citizen of Lithuania.”

The “Citizens’ Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services” survey has been conducted every three years since 2014, with the most recent survey taking place in July–August 2023. The survey examines cultural participation over the past 12 months among Lithuanian residents aged 15 and older. In 2023, the survey was conducted by using two methods: face-to-face interviews at the respondents’ homes and online surveys. The sample size of the study of 2023 was 3,307 respondents (1,851 interviewed at home, 1,456 online) (KOG Institute, 2024).

The data are then analysed with adjustments for corrective weights (KOG Institute, 2024), ensuring the data is representative of Lithuania’s demographic groups.

For further analysis, aggregate indicators of cultural participation are selected: the percentage of society members who engage in or are willing to engage in cultural activities (those willing to participate in cultural activities), and the percentage of residents who actively engage in cultural activities (active participants in cultural activities). Additionally, specific questions related to civic engagement, openness to others, the perceived personal influence on national decisions, creativity, volunteerism/philanthropy activities, and personal happiness are included. The selection of social indicators is based on literature review (Kim and Kim, 2009; Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014a, 2014b; Anheier *et al.*, 2017). Openness and creativity are important as factors determining receptiveness to innovation, adaptability to changing circumstances, and creativity. Civic engagement – such as participation in historical memory events, fostering civic and national identity, self-perceptions of influence on decision-making, and involvement in community activities – is associated with a civic-minded citizen who cares about their environment and country. Additionally, personal happiness assessments are frequently used by researchers as a measure of subjective individual well-being (Kim and Kim, 2009).

Indicators of cultural participation are included as dummy variables (in the linear probability model, the variable *Likely_to_Participate* takes a value of ‘1’ if respondents engage in or are willing to engage in creative or cultural activities, and the variable *Active_Participants* takes a value of ‘1’ if respondents actively engage in creative and/or cultural activities).

The study employs graphical analysis, comparing the distribution of respondents' answers depending on whether they are inclined to participate in culture or are actively involved in it.

Based on the graphical analysis, we can assess whether residents believe that participation in culture contributes to strengthening the social capital. For example, we can evaluate whether “participation in cultural life and cultural activities has contributed to the respondent’s pride in being a citizen of Lithuania.” As shown in Figure 7, 35% of residents agree that participation in cultural life and cultural activities has contributed to their pride in being a citizen of Lithuania. In contrast, 23% disagree, and 41% have no opinion.

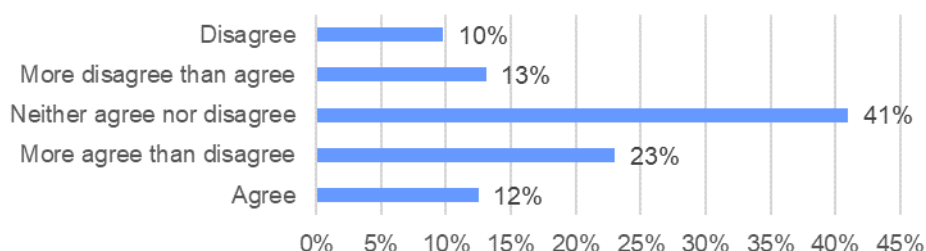

Figure 7. Participation in culture and citizenship. Question: “Participation in cultural life and cultural activities has contributed to my pride in being a citizen of Lithuania.” 2023, Lithuania (compiled by the author, based on KOG Institute, 2024)

Linear Probability Models (LPM) are also constructed (a total of 12 different models) to assess the extent to which cultural participation indicators affect the selected social variables. In other words, the question is asked how the likelihood of a person volunteering, being civic-minded or happy would change if they were actively involved in or inclined to participate in cultural activities (compared to those who are not participating or not inclined to participate). The strategy of constructing separate models, each with a different dependent variable representing the social field, is commonly used by other researchers as well (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b).

Linear probability models are particularly useful when the dependent variable is qualitative. By using data from the “Citizens Cultural Participation and Satisfaction with Cultural Services” survey, a binary dependent variable (based on the ‘yes/no’ principle) is created for each social characteristic being studied. Six different dependent variables are chosen, with binary values (1 = yes, 0 = no):

1. y – respondents participating in events that commemorate historical memory and who value civic and national identity.
2. y – respondents engaged in charity, volunteering, or community activities.
3. y – respondents who believe it is beneficial for society to consist of people from different cultures.
4. y – respondents who consider themselves as creative individuals.
5. y – respondents who believe they have a personal influence on decisions made in their municipality or country.
6. y – respondents who have been very happy or happy in the past 12 months.

Two different independent variables representing cultural participation are selected. These indicators are included as dummy variables:

- Likely_to_Participate: takes a value of ‘1’ if respondents engage in or are willing to engage in creative or cultural activities.
- Active_Participants: takes a value of ‘1’ if respondents actively engage in creative and/or cultural activities.

The results of the models evaluating the impact of Likely_to_Participate on the six different dependent variables are presented in Table 9. The results of the models assessing the impact of Active_Participants are shown in Table 10.

Table 9. Results of linear probability models, where x is the population willing to participate in cultural activities (dummy variable) (compiled by the author)

Model	1	2	3	4	5	6
Intercept	0.31 *** (0.01)	0.10 *** (0.01)	0.71 *** (0.01)	0.29 *** (0.01)	0.39 *** (0.01)	0.69 *** (0.01)
Likely_to_Participate	0.24 *** (0.02)	0.33 *** (0.01)	0.07 *** (0.02)	0.41 *** (0.02)	0.12 *** (0.02)	0.09 *** (0.02)
Number of observations	3307	3307	3307	3307	3307	3307
Coefficient of determination	0.06	0.15	0.01	0.16	0.01	0.01
Adjusted coefficient of determination	0.06	0.15	0.01	0.16	0.01	0.01
Statistics	204.24	564.23	21.20	634.46	48.36	35.22
p value	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05.

Note.

Variables:

- 1: *y* – respondents who have participated in events commemorating historical memory and value civic and national identity in the last 12 months;
2: *y* – respondents who have participated in charity, volunteering, community activities in the last 12 months;
3: *y* – those who believe that society benefits from being made up of people from different cultures;
4: *y* – respondents who agree that they would describe themselves as a creative person;
5: *y* – respondents who believe they have a personal influence on decisions made in their municipality or country;
6: *y* – respondents who have been very happy or happy in the last 12 months.

*Table 10. Results of linear probability models, where *x* is the population which actively engages in creative and/or cultural activities (dummy variable) (compiled by the author)*

Model	1	2	3	4	5	6
Intercept	0.34 *** (0.01)	0.13 *** (0.01)	0.73 *** (0.01)	0.36 *** (0.01)	0.42 *** (0.01)	0.71 *** (0.01)
Active_Participants	0.26 *** (0.02)	0.37 *** (0.02)	0.06 *** (0.01)	0.39 *** (0.02)	0.09 *** (0.02)	0.07 *** (0.02)
Number of observations	3307	3307	3307	3307	3307	3307
Coefficient of determination	0.07	0.16	0.01	0.15	0.01	0.01
Adjusted coefficient of determination	0.07	0.16	0.00	0.15	0.01	0.01
Statistics	239.82	618.42	17.20	600.51	26.94	20.95
p value	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$.

Note.

Variables:

- 1: *y* – respondents who participate in events commemorating historical memory and value civic and national identity;
2: *y* – respondents who have participated in charity, volunteering, community activities;
3: *y* – those who believe that society benefits from being made up of people from different cultures;
4: *y* – respondents who agree that they would describe themselves as a creative person;
5: *y* – respondents who believe they have a personal influence on decisions made in their municipality or country;
6: *y* – respondents who have been very happy or happy in the last 12 months.

It has been found that the probability of a person being civic-minded (participating in events commemorating historical memory and valuing civic and national identity) increases by 24% if the person is willing to participate in culture (compared to someone *not* willing to participate), and by 26% if the person is an active cultural participant (compared to someone who is *not* actively participating in culture). Thus, a statistically significant and strong positive impact of cultural participation is observed.

The probability that a person will volunteer (participate in charity, volunteering, or community activities) increases by 33% if the person is willing to participate in culture (compared to someone *not* willing to participate), and by 37% if the person is an active cultural participant (compared to someone who is *not* actively participating in culture).

The probability that a person will be open-minded (believing that it is beneficial for society to be composed of people from different cultures) increases by 7% if the person is willing to participate in culture (compared to someone *not* willing to participate) and by 6% if the person is an active cultural participant (compared to someone who is *not* actively participating in culture). A statistically significant and positive impact of cultural participation has been observed. However, the high standard error and the low impact coefficient suggest that openness to other cultures is more strongly influenced by other factors than by cultural participation.

The probability that a person will consider themselves creative (agreeing that they could be described as a creative person) increases by 41% if the person is willing to participate in culture (compared to someone *not* willing to participate), and by 39% if the person is an active cultural participant (compared to someone who is *not* actively participating in culture). A statistically significant and strong positive impact of cultural participation on personal creativity has been observed.

Cultural participation increases the probability that a person will positively evaluate their ability to influence decisions made in the country by up to 12%. When assessing the impact of being an active cultural participant, it has been found that the probability increases by 9%.

Finally, the impact on the indicator of whether a person can say they have been very happy or happy in the past 12 months (1 = very happy or happy, 0 = not very happy, unhappy, very unhappy) is evaluated. It has been found that the probability of a person feeling happy increases by 9% if the person is willing to participate in culture (compared to someone *not* willing to participate), and by 7% if the person is an active cultural participant (compared to someone who is *not* actively participating in culture). A

statistically significant and positive impact of cultural participation is observed, confirming similar results obtained by other authors (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014a). As with the analysis of openness to other cultures, a high standard error indicates that other factors (besides cultural participation) account for about 70% of the probability that a person will feel happy.

3.3. Summary of the Impact of Culture on Social Development

The relationship between culture and the social development is examined by various authors through the lens of the impact of cultural participation on the social capital and individual well-being. Typically, cultural factors are supplemented with indicators of participation in sports (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b; Laužikas *et al.*, 2020). In Lithuania, data of such breadth are not available, and therefore empirical calculations must rely solely on data related to cultural participation.

In the studies analysed in this section, survey data serves as the primary source, usually encompassing questions about cultural participation, individual values, and self-assessments of personal well-being. A similar study in Lithuania is the representative survey conducted every three years since 2014 – commissioned by the *Ministry of Culture of the Republic of Lithuania* and the *Lithuanian Council for Culture* – which examines the residents' participation in culture and their satisfaction with cultural services. Consequently, the empirical analysis in this research relies on the data from this survey.

However, there are numerous challenges when relying on survey data, such as potential bias or inaccuracies due to the quality of responses or the respondents' tendencies to provide socially acceptable answers rather than their genuine opinions (which is particularly relevant in studies concerning values). Furthermore, the authors typically employ regression or correlation analyses with survey data, but this does not guarantee the identification of causal relationships. In the Lithuanian study on participation in culture and satisfaction with cultural services, questions where respondents self-assess whether cultural participation is related to their values or creativity are particularly valuable, as they allow for additional validation of the relationships identified during the empirical analysis.

The conducted literature review reveals that there is no unified methodology or clear definition of culture to be used in (a) research, nor is there a guarantee of longitudinal data being available. Even in the case of

Lithuania, where the survey on cultural participation and satisfaction with cultural services is conducted regularly according to a potentially unified *ESS-net Culture* methodology at the EU level, comparing the data with other countries is not feasible due to differences in how each country adapts the study (Ambrazevičienė and Matulaitienė, 2021). Furthermore, after the update of the questionnaire in 2023, the time series data that had existed since 2014 were disrupted (some indicators are no longer or only partially comparable; the practice of updating the 2014 data file was discontinued in 2023 – a separate data file was provided, with limited integration with the 2014–2020 data file), thus limiting the empirical application of the study.

The empirical analysis examined the relationships between cultural participation and civic engagement, involvement in volunteer activities, openness to other cultures, perceived influence on national decision-making, creativity, and individual happiness. It was first observed that there is no significant difference in impact between those ‘willing to participate in culture’ and those who are ‘actively participating in culture’. The most significant impact of cultural participation was observed on the creativity of individuals (with about a 40% increase in likelihood of a person being creative if they participate in culture) and engagement in volunteerism, philanthropy, and community activities (the likelihood of volunteering increases by up to 37% if a person is an active cultural participant). A relationship between cultural participation and civic engagement was also noted – the likelihood of a person being civic-minded and upholding this as a value increases by up to 26% if they are also active in cultural activities. According to the survey data, a larger proportion of the population agrees rather than disagrees (35% and 23%, respectively) that participation in cultural life and cultural activities contributes to their pride in being Lithuanian citizens. Although a statistically significant, positive relationship has been found between cultural participation and openness as well as happiness, the impact was smaller – it ranged from 6% to 9% in terms of probability. Similar magnitudes of impact were found when assessing the relationship between cultural participation and an individual’s perceived influence on national decision-making (an impact on probability of up to 12% was established). Additionally, the model assessing individual perceptions of personal happiness was expanded with an income variable, which indicated that a higher perception of happiness is associated with a higher income (the probability of being happy increases by up to 20%) – the effect of income was significantly greater than that of cultural participation.

The trends observed in other studies have been confirmed by the empirical research. For example, the finding that those who participate in culture are more civic-minded and donate more was also confirmed when using data from England, where it was found that cultural participation increases civic engagement by up to 6% and donations by up to £50 (Fujiwara, Kudrna and Dolan, 2014b). Thus, cultural participation can contribute to an individual's well-being, the formation of their values, and other characteristics of the social capital.

However, it is also worth noting that a significant part of the population – about 40% – could not answer (i.e., had no opinion) on whether cultural participation is related to their civic-mindedness or creativity. These results could serve as signals for cultural policy implementers.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

1. After conducting an analysis of scientific literature and evaluating the cultural indicators chosen by researchers in empirical studies, three main definitions of culture have been identified: the cultural capital (the broadest concept of culture, encompassing both societal views, traditions, ideas, and values, as well as the material cultural heritage and the living local culture), cultural and creative industries (the concept of culture as one of the sectors of economic activity), and participation in culture (the narrowest concept of culture, typically used in measurements of individual subjective well-being). Although these three definitions of culture partially overlap, each of them is relevant because they enable the measurement of the cultural impact at different levels (micro/macro): from individual subjective well-being to national/regional economic development.
2. The three concepts of culture mentioned above (the cultural capital, cultural and creative industries, participation in culture) do not have a single definition (as they are described by researchers by using different indicators or combinations thereof). Therefore, in order to compare countries or cities, monitor changes over time, and more comprehensively represent the cultural situation, various cultural indices have been created. These indices allow the integration of individual indicators from one or multiple cultural concepts and/or their association with variables from other fields. Cultural indices enable a broader assessment of the cultural situation through one or

several calculated measures and facilitate comparisons based on the selected territorial unit.

3. The Municipal Culture Index assesses the cultural situation in Lithuania from seven perspectives: 1) cultural organisations, 2) creators/artists, 3) cultural macroeconomics, 4) cultural funding, 5) participation in culture and the social capital, 6) cultural heritage, and 7) the perspective of ongoing changes. The variety of selected indicators (40 indicators and 7 sub-indices) allows for the integration of all three cultural concepts distinguished in the present research: the cultural capital, cultural and creative industries, and cultural consumption, thereby evaluating the cultural situation as an ecosystem. The *Municipal Culture Index* provides tools for cultural policy makers and experts to comprehensively monitor the cultural situation, compare it with other municipalities and over time, identify problematic areas, and determine the cultural policy priorities. The broad list of indicators and their alignment with the cultural policy objectives enables the analysis of the effectiveness of the cultural policy instruments and the development of recommendations for their improvement. For instance, it clearly shows the distribution of municipal and national funding across municipalities, the impact of the “Lithuanian Capital of Culture” program on the current cultural situation in individual municipalities, the appropriateness of the “Sustainable Cultural Development” program model principles, the growing gap between the capital city and other major cities, and the convergence of the cultural results of some major cities with those of rural-type municipalities. Additionally, the *Municipal Culture Index* allows for comparisons of the cultural situation over time (e.g., we can observe how the overall cultural situation in the city of Kaunas changes when the municipality doubles its spending on cultural services, while other cultural indicators remain largely unchanged). It is recommended that politicians or those implementing cultural policies rely on the results of the *Municipal Culture Index* when setting priorities and conducting their monitoring. The *Municipal Culture Index* can also be used as a measure representing the cultural sector in Lithuania in studies of other areas (e.g., assessing the relationship between the educational situation and the cultural situation in the country, or more effectively representing culture in other indices compiled for Lithuania).

4. When evaluating the identified directions, methods, and results of cultural impact in the reviewed studies, several subtopics can be broadly distinguished: the impact of culture on economic growth or regional development (assessed by the economic growth theory supplemented with a cultural component, usually expressed through the concept of the cultural capital); the aggregate economic value of culture and creative industries (measuring the direct, indirect, induced, and spill-over effects of CCI); the relationship between culture and the social capital (mainly assessed through the direct impact of cultural participation on social capital or changes in social structures); and the impact of culture on individual well-being (most commonly assessed through the effect of cultural participation on perceived happiness). One of the main tasks in the studies of cultural impact is the construction of a data set. Due to the broad nature of the concept of culture, latent variables are typically used, data sets are approximated, or indices are created. Often, researchers choose survey data as their primary data source. However, survey data face numerous challenges, such as the quality of responses, the respondents' desire to conform to societal norms, etc., which need to be considered. Furthermore, since the definition of culture depends on each researcher's choice, it is challenging to compare results between researchers or countries. The dominant research methods in cultural impact studies are regression analyses. These analyses typically focus on a single country at a single point in time. A broader context (e.g., comparisons between countries or across different years) would provide more meaningful insights. It is also important to assess the delayed or lagged impact of culture.
5. To address the shortcomings in the assessment of the cultural impact, econometric models based on panel data from European countries have been developed. These models evaluate the direct and indirect effects of culture on economic development. Additionally, they address the endogeneity issues in cultural impact measurement models (i.e., not only does culture influence the economy, but the economy also influences culture). A cultural index is constructed based on principal component analysis. The results of the panel VAR model confirm the assumption (as well as the results of the Granger causality tests) that the cultural environment can have a statistically significant impact on economic variables. The model, with five lags, confirmed the existence of a positive delayed effect of culture. The

instrumental variable models presented also support the theoretical assumptions – that is, culture can indirectly influence economic growth. The channel through which this impact on the economy occurs is the human capital.

6. In the empirical analysis of the impact of culture on the social development, the relationships between cultural participation and various aspects such as citizenship, involvement in volunteer activities, openness to other cultures, perception of personal influence on national decision-making, creativity, and individual happiness were examined. It was first observed that there is no significant difference in impact between those “willing to participate in culture” and those “actively participating in culture.” The most substantial effects of cultural participation were noted in areas such as creativity, involvement in volunteerism, patronage, community activities, and citizenship (the likelihood of an individual being civic-minded and valuing it as a personal value). Survey data also revealed that a larger proportion of the population agrees rather than disagrees that participation in cultural activities has contributed to their pride in being a Lithuanian citizen. Although a statistically significant positive relationship was found between cultural participation and openness, influence on national decision-making, and happiness, the impact was relatively small – ranging from a 6% to 12% increase in probability. Additionally, a significant proportion of the population – about 40% – could not answer (or had no opinion) whether cultural participation is linked to their citizenship values or creativity. Therefore, while cultural participation does have a positive influence on social characteristics, its impact on individual well-being, as measured by happiness, is minimal (with income having a greater effect on happiness). Furthermore, residents do not sufficiently associate potential social benefits with the impact of culture.
7. All the empirical studies conducted have confirmed the impact of culture on economic and social development. These results could encourage a broader view of the cultural sector, not just as a separate field (which is often the case in Lithuania, where culture is typically associated with the Ministry of Culture and its policies directed solely at the cultural sector) but as a sector that can meaningfully interact with others (potentially fostering cross-sectoral solutions). The cultural environment can play a significant role in attracting or developing highly skilled, innovation-oriented human capital, leading

to more creative and innovative use of existing resources. The results indicate that culture is not merely a subsidised sector without returns; on the contrary, the value it creates can be quantitatively measured. The return on investment in culture can be assessed both in terms of individual well-being and national economic development.

8. The field of cultural impact studies is not extensive, primarily due to the fragmentation of cultural statistics and the broad, often qualitatively focused, definition of culture. One of the main limitations of these studies is the lack of longitudinal data. Therefore, it is recommended that, as Lithuania develops its cultural data system, a set of basic indicators should be identified, and the long-term collection and presentation of these indicators should be ensured on the official statistics portal. The list of official cultural statistics indicators could be updated based on the principles presented in the municipal cultural index. A relevant cultural indicators system could contribute to the representation of the contemporary cultural sector or analyses in studies of other fields. An accurately presented cultural sector would help justify the need for funding and demonstrate the achieved results/benefits to society.
9. When assessing the impact of culture on the economy, the dominant approach is to treat culture as the entirety of a society's values and the accumulated material cultural capital. There is a risk that such studies may be excessively broad from the perspective of cultural policymakers, and they may not adequately address the specific benefits derived from investing in culture. The cultural capital would be the long-term outcome of cultural heritage, education, traditions inherited from parents, religion, and other factors. This makes it more challenging to align with the cycles of cultural investment strategies (for example, in Lithuania, significant strategies are defined by electoral terms, making it difficult to ensure continuity). Therefore, it is important to develop a quantitative assessment of the cultural situation, linked to the country's strategic documents (for example, by regularly updating the municipal cultural index, which, over a longer time series, could not only assess changes over time but also create econometric models linking the cultural situation with economic and social outcomes. It is also recommended to monitor the impact of cultural participation on individual well-being, as this could be one of the critical aspects in the formation of the cultural policy and the strategies of cultural organisations).

10. The main limitations of the study and the possible directions for further development are as follows:
- a. The primary limitations of the study are related to the availability of cultural data. In the future, when creating the municipal cultural index, it would be possible to maintain unchanged indicators, but also to expand data sources (for example, if the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania or the Lithuanian Council for Culture were to start collecting more detailed data, these could be used to supplement the indicator for professional artists).
 - b. The *Municipal Cultural Index* developed in this thesis could serve as a guideline for assessing the regional cultural situation in other countries. However, in creating the *Municipal Cultural Index* (MCI), significant attention was paid to analysing the strategic documents of the country's cultural policy and evaluating the available cultural data. It is likely that certain priorities in other countries may differ slightly, as well as the available data, making it challenging to create an identical index with data from another country. However, the index created for Lithuania can be used as a methodological framework and adapted to other countries with minimal modifications to fit their specific contexts. It can also encourage researchers and policymakers in other countries to place greater emphasis on a holistic assessment of the current cultural environment.
 - c. It would be important to ensure the regular updating of the *Municipal Cultural Index*: a longer time series would allow for tracking changes in the cultural situation in municipalities, the results of the applied policy instruments, and so on.
 - d. Econometric models based on a panel dataset of European countries also face limitations related to the availability of data. In the future, alternative approaches could be sought to more broadly include data not only related to culture and creative industries but also to the cultural capital or participation in culture. In this study, this was addressed by including the indulgence dimension from Hofstede's 6 cultural dimensions model, but this is more related to cultural attitudes, and cultural heritage remains insufficiently represented. Additionally, due to the existing data

fragmentation, the time series included in the panel dataset only begins from 2005. Thus, although the overall dataset meets the necessary conditions for econometric models (degrees of freedom, reliability tests, etc.), it could be larger. Therefore, in the future, a similar study could be conducted based on regional/city-level data in Europe and the results compared with the findings presented in this dissertation.

- e. In assessing the impact of culture on social development, data from the survey on “Citizens’ Participation in Culture and Satisfaction with Cultural Services” were used. To achieve a more specific evaluation of the impact of culture on social development, it would be possible to expand the questionnaire by adding several additional questions that more broadly reflect, for example, individual well-being. It would also be important to retain the current questionnaire so that future studies can be compared. From a cultural policy perspective, it would be relevant to ensure not only the regular assessment of the residents’ cultural participation habits but also the measurement of the impact of cultural participation on the social characteristics of society.

PADĖKA

Esu dėkinga Vilniaus universitetui už suteiktą galimybę rengti disertaciją pasirinkta tema. Tik užbaigęs etapą gali iki galo suprasti, kokią iš tikrųjų didelę patirtį tai suteikia. Doktorantūros studijos ir galimybė būti doktorante – man didelė vertybė.

Ypatingai noriu padėkoti doc. dr. Algirdui Bartkui, dėstytojui ir disertacijos vadovui, už supratingumą, palaikymą ir padaršimus. Taip pat už dėstytus ekonometrijos kursus, kurie paskatino priimti sprendimą tęsti doktorantūros studijas.

Noriu nuoširdžiai padėkoti dr. Linui Jurkšui, dėstytojui arba tiesiog mano vyrui, už laiką, skirtą klausantis mano abejonių, už palaikymą ir vertingus komentarus bei diskusijas kultūros tyrimų tema.

Galiausiai esu labai dėkinga doktorantūros koordinatori Agnei Masionei, redaktoriui Armandui Rumšui, Vilniaus universiteto leidyklos administratori Dianai Leleikienei, lydėjusiems mane paskutiniuose disertacijos rengimo etapuose.

Mintyse nešiojuosi dvi Oscar Wilde citatas: „charakterio esmė yra valia“ ir „meilė reikalauja vaizduotės“. Kad ir kokia stipri valia būtų, ne ką mažiau svarbus buvo visų mano studijų etapuose sutiktų dėstytojų, kolegų ir artimųjų buvimas. Tad esu dėkinga Jums visiems: dėstytojams, disertacijos recenzentams, doktorantūros komitetui ir jo pirmininkei prof. dr. Jelenai Stankevičienei, už vertingus komentarus, patarimus, žinias, palaikymą ar tiesiog susitikimus.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Akademinių publikacijų sąrašas:

1. Mažeikaitė, K. (2024). Using Empirical Evidence to Analyse the Impact of Culture on Socio-Economic Development in Europe. *Journal of Empirical Economics and Social Sciences*, 6(1), 64-84. <https://doi.org/10.46959/jeess.1367780>;
2. Mažeikaitė, K. (2024). Assessing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables in European Countries. *Journal of Interdisciplinary Economics* (priimtas publikavimui);
3. Lu, Jintao; Liang, Mengshang; Zhang, Chong; Rong, Dan; Guan, Hailing; Mazeikaite, Kristina; Streimikis, Justas (2021). Assessment of corporate social responsibility by addressing sustainable development goals, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(2), pp. 686–703. doi: 10.1002/csr.2081.

Pranešimai tarptautinėse konferencijose:

1. Mažeikaitė, K. (2024 09 24–25). *Assesing the Causal Impact of Culture on Socio-Economic Variables ir European Countries*. 36th RSEP International Conference on Economics, Finance and Business. Madridas, Ispanija.
2. Mažeikaitė, K. (2024 05 02–03). *Quantitative Assessment of Cultural Environment in Regions: The Case of Lithuanian Municipalities*. 9-oji NoRSA konferencija (Regional Outcomes of Global Challenges in the Nordic Countries). Vilnius, Lietuva.
3. Mažeikaitė, K., Čelutkaitė, K. (2023 04 06). *Lyčių lygybė kultūros sektoriuje: moterų menininkų ekonominė ir emocinė būklė*. ES programos „Kūrybiška Europa“ biuro Lietuvoje ir Lietuvos kultūros instituto organizuota tarptautinė konferencija „Forumas „Lyčių lygybė kultūros sektoriuje“. Vilnius, Lietuva.

Pranešimai / konferencijos politikos formuotojams, viešojo sektoriaus subjektams ir kultūros srities ekspertams:

1. Mažeikaitė, K. (2022 03 29). *Lietuvos kultūros statistika*. LKT inicijuota konferencija kartu su Lietuvos statistikos departamentu, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, Lietuvos kino centru, Lietuvos kultūros taryba. Vilnius, Lietuva.

2. Mažeikaitė, K. (2022 06 20). *Teisingas atlygis už kūrybą*. LKT konferencija-diskusija. Vilnius, Lietuva.
3. Mažeikaitė, K. (2023 04 27). *Savivaldybių kultūros indeksas. 2021*. LKT konferencija. Kaunas, Lietuva.
4. Mažeikaitė, K. (2023 05 10). *Savivaldybių kultūros indeksas. 2021*. LR Vyriausybės Kultūros komiteto posėdis. Vilnius, Lietuva.
5. Mažeikaitė, K. (2023 12 01). *Savivaldybių kultūros indeksas. 2022*. LKT konferencija. Kaunas, Lietuva.
6. Mažeikaitė, K. (2023 12 15). *Savivaldybių kultūros indeksas. 2022. Šiaulių m. ir r. atvejai*. Šiaulių m. sav. konferencija. Šiauliai, Lietuva.
7. Mažeikaitė, K. (2024 04 12). *Savivaldybių kultūros indeksas. 2022. Zarasų r. sav. atvejis*. Zarasų r. sav. konferencija. Dusetos, Lietuva.

TRUMPOS ŽINIOS APIE DISERTANTĘ

Kristina Mažeikaitė gimė 1987 m. rugsėjo 19 d. Vilniuje. 2006 m. baigė Vilniaus licėjų su pagyrimu. 2010 m. Vilniaus universitete įgijo ekonomikos bakalauro kvalifikacinį laipsnį. 2013 m. ir 2015 m. baigė Vilniaus dailės akademijos tapybos bakalauro ir magistro studijų programas (atitinkamai) ir įgijo dailės bakalauro ir magistro kvalifikacinius laipsnius. 2016 m. baigė Vilniaus dailės akademijos pedagoginių studijų laipsnio nesuteikiančių studijų programą ir įgijo pedagogo profesinę kvalifikaciją. 2018 m. baigė Vilniaus universiteto magistrantūros studijų programą *Ekonominė analizė ir planavimas* ir įgijo ekonomikos magistro laipsnį Cum Laude diplomu. 2019 m. įstojo į ekonomikos krypties doktorantūros studijas Vilniaus universitete.

Nuo 2017 iki 2022 m. dirbo BĮ Lietuvos kultūros taryboje: 2017–2019 m. – Stebėsenos ir analizės skyriaus koordinatorė, 2019 m. – LKT pirmininkės patarėja, 2019–2022 m. Stebėsenos ir analizės skyriaus vedėja.

Nuo 2022 m. atlieka ekspertines kultūros politikos funkcijas, kultūros politikos priemonių vertinimą, taikomuosius tyrimus.

Nuo 2022 m. dirba dėstytoja Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto Kiekybinių metodų ir modeliavimo katedroje.

Moksliniai interesai: kultūros ekonomika, valstybės politika, regionų raida.

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 15 egz.